

Janne Zareff

Journalistinen komiikka

Teoreettisia ja käytännöllisiä avauksia

JYVÄSKYLÄ STUDIES IN HUMANITIES 189

Janne Zareff

Journalistinen komiikka
Teoreettisia ja käytännöllisiä avauksia

Esitetään Jyväskylän yliopiston humanistisen tiedekunnan suostumuksella
julkisesti tarkastettavaksi yliopiston Historica-rakennuksen salissa H320
marraskuun 17. päivänä 2012 kello 12.

Academic dissertation to be publicly discussed, by permission of
the Faculty of Humanities of the University of Jyväskylä,
in building Historica, hall H320, on November 17, 2012 at 12 o'clock noon.

UNIVERSITY OF JYVÄSKYLÄ

JYVÄSKYLÄ 2012

Journalistinen komiikka

Teoreettisia ja käytännöllisiä avauksia

JYVÄSKYLÄ STUDIES IN HUMANITIES 189

Janne Zareff

Journalistinen komiikka

Teoreettisia ja käytännöllisiä avauksia

UNIVERSITY OF JYVÄSKYLÄ

JYVÄSKYLÄ 2012

Editors

Raimo Salokangas

Department of Communication, University of Jyväskylä

Pekka Olsbo, Sini Tuikka

Publishing Unit, University Library of Jyväskylä

Jyväskylä Studies in Humanities

Editorial Board

Editor in Chief Heikki Hanka, Department of Art and Culture Studies, University of Jyväskylä

Petri Karonen, Department of History and Ethnology, University of Jyväskylä

Paula Kalaja, Department of Languages, University of Jyväskylä

Petri Toiviainen, Department of Music, University of Jyväskylä

Tarja Nikula, Centre for Applied Language Studies, University of Jyväskylä

Raimo Salokangas, Department of Communication, University of Jyväskylä

URN:ISBN:978-951-39-4918-1

ISBN 978-951-39-4918-1 (PDF), ISSN 1459-4331 (PDF)

ISBN 978-951-39-4917-4 (nid.)

ISSN 1459-4323 /nid.)

Copyright © 2012, by University of Jyväskylä

Jyväskylä University Printing House, Jyväskylä 2012

ABSTRACT

Zareff, Janne

Journalistic Humor. Theoretical and Practical Suggestions

Jyväskylä: University of Jyväskylä, 2012, 266 p.

(Jyväskylä Studies in Humanities

ISSN 1459-4331; 189)

ISBN 978-951-39-4917-4 (nid.)

ISBN 978-951-39-4918-1 (PDF)

Summary

Diss.

The study discusses the relations between journalism and humor. The central goal is to present mechanisms via which humor may contribute to the societal objectives set for journalism. First, the study pursues this goal theoretically. Scientific literature on journalism and humor is discussed and new conceptualizations are created by analyzing and comparing the terminology and the findings. In this way a theoretical tool is created, by which it is possible to analyze any text containing deliberate humor and examine whether the humor itself, separated from its host text (the text containing humor), has journalistic value (parts I & II).

Second, the study pursues its central goal in practice. Numerous texts are analyzed using the above-mentioned tool (part III). Some of the texts are from generic journalism: news, political cartoons and so on; some of them are not. The latter category includes a play, a television comedy and a novel. These analyses support the two notions made in the theoretical part. One: the tool mentioned can be used in analyzing texts, whether it represents a journalistic genre or not. Two: the humor being journalistic is not-or at least not wholly-dependent on whether humor exists in a journalistic host text or not. Humor can have journalistic value of its own. Finally, study takes another practical stand and presents a model by which it is possible to write humor that has journalistic value (part IV); a model for writing political satire, if you will. The main purpose of this model is to prove that it is possible to systematize the production of humor, but it can be used in the actual writing process as well.

The study relies mainly on the structuralist and partly on the post-structuralist tradition of semiotics. In the theoretical heart of the study lies Claude Lévi-Strauss's theory of bipolar pairs of oppositions that conduct human thinking. Adapting the SSTH and GTVH -theories of humor by Victor Raskin and Salvatore Attardo, it is suggested that humor is based on disputing the categoric oppositeness of certain two phenomena. As such categoric oppositions both rely on and renew certain power structures in society, humor is considered to have remarkable potential in making these power structures visible.

In this study, the main objective of journalism is considered to be giving its audiences the most accurate and clear view possible of the world and the society surrounding its audiences. As the world and the society partly consist of power structures, making them visible is considered to be an important part of this objective. And thus, as some power structures (especially the ones in-built in language) are often hard to point out via traditional journalistic practices, humor is considered to be an important tool for journalism and one that should be used more systematically and more often than we're used to.

Keywords: humor, journalism, political satire

Author's address Janne Zareff
janneikon@gmail.com

Supervisors Professor Raimo Salokangas
Department of Communication
University of Jyväskylä

Reviewers Professor Heikki Luostarinen
University of Tampere
School of Communication
Media and Theatre

Docent Johanna Sumiala
University of Helsinki
Department of Social Research
Media and Communication Studies

Opponent Docent Johanna Sumiala
University of Helsinki
Department of Social Research
Media and Communication Studies

ESIPUHE

Esipuhe ei sisällä vitsejä ja on lisäksi lyhyt.

On vaikea kuvitella, ettei jokainen väitöskirjan esipuheita lukeva olisi toisissa esipuheissa jo aiemmin, luultavasti useammin ja tarkemmin kuin välittää muistella, tutustunut aina kulloisenkin kirjoittajan ylitsepäsemätömiltä tuntuneisiin vaikeuksiin, raskaisiin aikoihin ja toisaalta palkitseviin läpimurtoihin ja riemun hetkiin, jotka kulkevat ilmeisen väistämättä käsillä olevan kaltaisten projektien mukana. En siis ryhdy kertaamaan niitä enää omalta osaltani, vaan siirryn suoraan kiitoksiin.

Tämä teksti ei ole muotoutunut vain kirjoittajan käsissä, vaan sitä ja siinä esitettyjä ideoita ovat kommentoineet monet sekä journalismin että komiikan tutkimusta kirjoittajaa syvällisemmin tuntevat. Erityisesti haluan kiittää työn tarkastajina eri vaiheissa toimineita. Professori Seppo Knuuttila Itä-Suomen yliopistosta teki lisensiaatintyövaiheessa useita korvaamattoman arvokkaita huomioita tekstin komiikan tutkimusta käsitteleviin osuuksiin. Professori Heikki Luostarinen Tampereen yliopistosta toimi sekä tarkastajana lisensiaatintyössä että esitarkastajana väitöskirjassa. Hänen ja toisena esitarkastajana toimineen vastaväittäjäni, Helsingin yliopiston dosentin Johanna Sumialan esittämän kritiikin kanssa oli työn viime vaiheissa nautinto käydä dialogia. Suuret kiitokset ansaitsee tietenkin myös työni ohjaaja, professori Raimo Salokangas, jonka selvänäköisyys ja kannustus tekivät mahdolliseksi monista vaikeista tutkimuksellisista hetkistä selviämisen.

Rahoituksesta esitän nöyrimmät kiitokseni Suomen Kulttuurirahastolle ja Jyväskylän yliopiston viestintätieteiden laitokselle. Avusta aineiston hankinnassa kiitokseni Ylioppilasteatterille, etenkin Ruusu Haarlalle ja Susanna Kupariselle, sekä Filmiteollisuudelle, etenkin Olli Haikalle. Lämpimät kiitokset työn mahdolliseksi tekemisestä ovat ansainneet myös ne kaikki taiteilijat ja toimittajat, joiden töitä olen tätä kirjoittaessani analysoinut. Paitsi aineistoa, he ovat tuottaneet myös korvaamattoman inspiraation lähteen. Ja inspiraatiosta puheen ollen, haluan kiittää myös Suomen Yleisradiota sellaisten vapaaehtoisten työpaikkojen tarjoamisesta, joissa tässä esiteltyjä ajatuksia on ollut mahdollista kokeilla käytännössä. Etenkin mediapainotteinen keskusteluohjelma Pressiklubi on koko olemuksellaan syleillyt myös vähemmän ortodoksisia muotokokeiluja. Kiitos tästä kuuluu erityisesti tuottaja Matti Virtaselle ja ohjelman isännälle Ruben Stillerille.

Toinen erityiskiitokset ansaitseva kollektiivi on Samizdat-konserni. Lehti-julkaisua tehdessäni olen saanut kunnian kirjoittaa komiikkaa kenties lahjattomimman, mutta innostuneimman ja innostavimman ryhmän kanssa, minkä voin kuvitella. Osa tämän tutkimuksen huomioista on tehty suoraan niitä prosesseja tarkkailemalla, joiden kautta Lehden vitsit ovat ryhmän palaverissa syntyneet. Ilman Lehteä en luultavasti olisi koskaan edes kiinnostunut komiikasta siinä määrin, että tämä tutkimus olisi syntynyt. Suuren romaanikirjallisuuden sijaan kirjoitan siis nyt selityksiä pyllyvitseille. Kiitos siitä.

Lopuksi kiitän jokaista niistä ystävistä ja tärkeistä ihmisistä, joiden kanssa ja joille olen saanut nauraa ja jotka ovat tarjonneet toisinaan naurettavaan tilaan itsensä saattaneelle yösijan. Ystävien joukosta kiitän erikseen Olli Sulopuistoa käännösavusta ja Kimmo Mäkilää tekstin aiempien versioiden kommentoinista, sekä tieteellisestä keskusteluavusta. Tärkeiden ihmisten joukosta tärkein mainittakoon aivan viimeiseksi. Elämäni opposentille, vaimolleni Annalle haluan lausua suuret, mutta väistämättä täysin riittämättömät kiitokset varauksettomasta tuesta, bruttaalin rehellisestä kritiikistä ja kaikesta niiden väliin jäävästä, mitä olen saanut osakseni niin tätä tutkimusta kirjoittaessa kuin muutoinkin. Kiitos.

Keravalla 2.10.2012
Janne Zareff

SISÄLLYS

0	ALUKSI.....	13
0.1	Käsitteitä ja määritelmiä	19
0.2	Metodi	22
0.2.1	Komiikka on erotettavissa isäntätekstistään	23
0.2.2	Komiikan pohjana on yhteensopimattomuus.....	24
0.2.3	Koominen kieli sovittaa yhteen kaksi inkongruenttia ajatuskokonaisuutta	25
0.2.4	Koominen inkongruenssi ilmentää kulttuurisesti merkittävää vastakohtaisuutta.....	28
0.2.5	Komiikka ei tyhjene näihin määritelmiin	29
0.2.6	Komiikan aihe on ajatuskokonaisuuksien ristiriidassa, ei tekstin ilmimerkityksessä.....	32
0.2.7	Esimerkki: paavi ja rabbi.....	33
	<i>TEORIA I: KOMIIKKA JA TODELLISUUS.....</i>	<i>37</i>
1	KULTTUURISET KATEGORIAMME RAKENTAVAT TODELLISUUTTA	39
1.1	Kategoriat ovat ajattelumme perusta.....	40
1.2	Kategoriat rajoittavat ajattelumme.....	48
2	KOMIIKKA RIKKOO TODELLISUUTTA	54
2.1	Paradoksi on hedelmällinen kulttuurin rakenne	55
2.2	Monologinen ja dialoginen todellisuus kilpailevat keskenään.....	65
2.2.1	Monologinen todellisuus on käyttökelpoinen, mutta epätosi..	66
2.2.2	Maailmaa voi kuvata myös dialogisesti.....	68
2.2.3	Todellisuutta voidaan dialogisoida komiikan avulla	69
3	KOMIIKKA VOI OLLA SEKÄ RADIKAALIA ETTÄ KONSERVATIIVISTA	72
	<i>TEORIA II: KOMIIKKA JA JOURNALISMI.....</i>	<i>77</i>
4	JOURNALISMI ON SEKÄ JOUKKOVIESTINNÄN GENRE ETTÄ IHANNE.....	79
4.1	Journalismin määrittelyä	80
4.1.1	Genremääreitä.....	80
4.1.2	Normatiivisia määreitä.....	81
4.1.3	Työmääritelmä journalismille	82
4.2	Journalistinen teksti on poliittinen teksti	84
4.3	Journalismi on tyypillisimmillään monologista.....	86
4.4	Journalismi ei ole totta, vaan uskottavaa	90

4.4.1	Journalismi ja todellisuus.....	90
4.4.2	Journalismi, uskottavuus ja komiikka.....	98
5	KOMIIKAN JOURNALISTISUUS VOIDAAN MÄÄRITELLÄ	105
5.1	Tekstin elementtien journalistisuus	106
5.2	Journalistisuuden määrittely koomisista elementeistä	108
5.2.1	Ensimmäinen intertekstuaalinen ehto.....	109
5.2.2	Toinen intertekstuaalinen ehto.....	110
5.2.3	Yhteenveto journalistisuuden määrittelystä	111
6	KOLME KOMIIKAN JOURNALISTISTA KÄYTTÖÄ	113
6.1	Karnevalisointi	113
6.2	Argumentointi.....	117
6.3	Dialogisointi	120
6.4	Miksi komiikan jaottelulla on merkitystä?.....	124
7	KOMIIKKA, JOURNALISMI JA DEMOKRATIA	129
	<i>KÄYTÄNTÖ I: ANALYYSEJÄ KOMIIKASTA .....</i>	<i>135</i>
8	KOMIIKKA GENEERISESSÄ JOURNALISMISSA.....	137
8.1	Journalistisen median uskottavuuspositiot	138
8.2	Ydinpositio ja komiikka.....	141
8.2.1	Journalistista komiikkaa uutisissa	141
8.2.2	Ei-journalistista komiikkaa uutisissa.....	148
8.3	Reunapositio ja komiikka	152
8.3.1	Journalistista komiikkaa pilapiirroksessa ja uutiskommentissa	153
8.3.2	Ei-journalistista komiikkaa pilapiirroksessa ja pakinassa.....	156
8.4	Ulkopositio ja komiikka.....	159
8.4.1	Journalistista komiikkaa sarjakuvassa ja vitsipalstalla.....	160
8.4.2	Ei-journalistista komiikkaa sarjakuvassa ja vitsipalstalla	163
8.5	Journalistisen komiikan muodot eri uskottavuuspositioissa - analyttistä pohdintaa	166
9	KOMIIKKA GENEERISEN JOURNALISMIN ULKOPUOLELLA	171
9.1	Mediatekstien todellisuussuhteet.....	171
9.2	Dokumentaristinen todellisuussuhde: Ylioppilasteatterin näytelmä "Valtuusto"	175
9.2.1	Journalistista komiikkaa näytelmässä.....	176
9.2.2	Ei-journalistista komiikkaa näytelmässä	179
9.3	Kommentoiva todellisuussuhde: Atte Järvisen käsikirjoittama tv-sarja "Ihmisten Puolue"	181
9.3.1	Journalistista komiikkaa tv-sarjassa	182
9.3.2	Ei-journalistista komiikkaa tv-sarjassa.....	184
9.4	Fiktivisoiva todellisuussuhde: Jari Tervon romaani "Koljatti"	185

9.4.1	Ei-journalistista komiikkaa romaanissa	186
9.4.2	Journalistista komiikkaa romaanissa.....	188
9.5	Eri todellisuussuhteiden journalistinen komiikka ja geneerinen journalismi - analyttistä pohdintaa.....	191
	<i>KÄYTÄNTÖ II: JOURNALISTISEN KOMIIKAN KIRJOITTAMINEN</i>	197
10	JOURNALISMI LIIKKUU FAKTAN JA FIKTION RAJALLA	199
10.1	Tarina on journalismille välttämätön paha.....	200
10.2	Tarina voidaan kyseenalaistaa.....	205
11	PIENI OPAS JOURNALISTISEN KOMIIKAN KIRJOITTAMISEEN.....	209
11.1	Kohdetekstin valitseminen ja konstruoiminen.....	210
11.2	Kohdetekstin kategorisointien nimeäminen.....	211
11.3	Koomisen inkongruenssin muotojen etsiminen.....	214
11.4	Vitsien kirjoittaminen ja koostaminen	215
11.5	Eheän koomisen tekstin kirjoittaminen.....	219
11.6	Humoristisen ajattelun synnyttäminen.....	221
12	ESIMERKINOMAISTA ITSEREFLEKTOINTIA.....	223
12.1	Karnevalisoivaa komiikkaa: Osta halvalla vähän käytetty ohjuspuolustus.....	223
12.2	Argumentoivaa komiikkaa: Mitä lapsi tarvitsee?.....	225
12.3	Dialogista komiikkaa: Egypti, Iran... mikä ikinä.....	227
13	LOPUKSI	230
	SUMMARY	238
	LÄHTEET	243
	LIITTEET.....	255

0 ALUKSI

”Naura maailman mielettömyyttä, niin kadut; itke sitä, niin sitäkin kadut. Naura maailman mielettömyyttä tai itke sitä, kummassakin tapauksessa tulet katumaan; joko naurat maailman mielettömyyttä tai itket sitä, kumpaakin kadut.” (Kierkegaard 1988 [1843], 104)

Filosofi Sören Kierkegaard omisti elämänsä paradokseille. Hänen kirjallinen tuotantonsa koostuu suurelta osin eri salanimillä julkaistuista, keskenään ristiriitaisista pohdinnoista elämän ja siihen kuuluvien ilmiöiden olemuksesta. Useiden salanimien ja mielipiteiden mosaiikilla tuli mahdolliseksi esittää maailma useiden yhtä todellisten näkökulmien luomuksena, ei monoliittisena ja ehdottomana todellisuutena, jonka jokainen ymmärtää lähtökohtaisesti samalla tavalla. Tämä on ollut johtoajatus koko tämän tutkimuksen taustalla. Enemmänkin: Kierkegaardin teos Päättävä epätieteellinen jälkikirjoitus on todennäköisesti tämän tutkimuksen tekijän omaan ajatteluun kaikkein eniten vaikuttanut tieteellinen teksti. Osuvaa on myös se, että Kierkegaardin suurteos on muodoltaan vitsi. Kyseinen tiiliskivi todella on nimenomaan jälkikirjoitus pienen, vaatimattomaan pamflettiin.

Paradoksi Kierkegaardin kuvailemassa muodossa, sellaisena kuin hän sen löysi uskonnosta, taidenautinnoista ja komiikasta on tämän tutkimuksen keskeinen kiinnostuksen kohde. Paradokseilla viitataan yleensä lausumiin, joissa päädytään järkevistä lähtökohdista logiikan sääntöjen seuraamisesta huolimatta järjettömyyteen tai päinvastoin. Paradoksi ei koskaan ole todistettavissa oikeaksi tai vääräksi väitteeksi, vaan siinä on aineksia molemmista (Götz 2002, 11). Tämä tutkimus lähtee liikkeelle siitä ajatuksesta, että vain tällaisten perinteisessä ajattelussa järjettömien lausumien avulla voidaan tehdä ymmärrettäväksi maailman todellista olemusta yhtä aikaa eri näkökulmien loputtomana kirjona.

Oletus yhdestä, kaikille samanlaisena näyttäytyvästä todellisuudesta on hyvin sisäistetty harha. Maailma ei välity meille ensisijaisesti aistiemme, vaan kulttuurimme välityksellä. Voimme antaa maailmalle merkityksen vain kielen ehdoilla ja kieli muokkaa aina maailmaa, kun sitä käytetään (esim. Alasuutari 2007, 109-110). Järkevä, kielen ehdoilla toimiva ajattelumme ei näin ollen voi vapauttaa meitä kulttuuripiirimme asettamista ajattelun rajoista. Vain paradoksien hyväksymisen kautta tämä tulee edes hetkittäin mahdolliseksi, sillä paradoksit rikkovat kielen ja ajattelun rakenteita vastaan. Luovuutemme syntyy in-

himillisen todellisuuden sisältämistä ristiriidoista, jotka juontavat useista rinnakkaisista ja risteävistä tietämisen järjestelmistä (esim. Alasuutari 2007, 232-233). Paradoksit elävät näissä järjestelmien risteyksissä ja siksi niiden kautta päästään myös uutta luovan ajattelun jäljille.

Epätoivo on toinen Kierkegaardin ajattelulle muotoa antanut ilmiö ja paradoksin mitä tarpeellisin seuralainen. Se tarkoittaa sen myöntämistä, että ajattelumme ei voi tavoittaa kaikkia niitä asioita, jotka meidän täytyy tavoittaa. Kierkegaardin tapauksessa kysymys oli uskonnollisesta kokemuksesta: tosi uskoa on vain usko, joka ei koskaan muutu varmuudeksi. Todisteista syntyvä varmuus hävittäisi todellisen uskon tekemällä siitä tarpeetonta. Kuitenkin uskovon täytyy myös ponnistella juuri tätä mahdotonta varmuutta kohti. Siitä epätoivo. Ajattelemaan pyrkivän ihmisen osana on jatkuva pyrkimys totuutta kohti samalla kuitenkin myöntäen, että tämä totuus jää aina saavuttamatta.

Epätoivosta puheen ollen. Ajatus komiikan ymmärtämisestä ja sen asettamisesta yhteiskunnallisiin yhteyksiinsä on omiaan synnyttämään juuri sitä. Varsin monet komiikan tekijät, ystävät ja tutkijat ovat ehtineet muistuttaa, että komiikka pakenee aina määritelmiä ja sen määrittelemine on sen tuhoamista. Komiikka on järjenvastaisen, paradoksaalisen luonteensa vuoksi varsin epäkiitollinen kohde nimenomaan tieteelliselle tutkimukselle, joka omasta puolestaan tähtää nimenomaan loogisuuteen ja järkeen. Komiikan kieli ei helpolla taivu tieteen kielen kuvattavaksi ja mieleen hiipii pakosta vanha huomio siitä, kuinka minkä tahansa "Ajattelun laeista piittaamattoman älyllisen sarjan tuominen lainmukaisen ajattelun maailmaan määrittyy alusta alkaen uhkarohkeimmaksi ja vaikeimmaksi mahdolliseksi toimitukseksi." (Bataille 1998, 30) Komiikan tieteellinen selittäminen myös pyrkii itsessään näyttämään koomiselta, mikä ei vie tutkimukselta arvoa, mutta muistuttaa siitä, että komiikan tyhjentävä selitys pakenee koko ajan selittäjän ulottumattomiin (Prado 1995, 163-164). Tämänkään epätoivoisuuden ei silti pidä antaa lannistaa. Epätoivoon perustuvan maailmankatsomuksen olemukseen kuuluu, että varmuus myös tämän tutkimuksen asettamista kysymyksistä jää saavuttamatta, vaikka sitä kohti täytyy kaikin keinoin pyrkiä.

Kysymyksenasettelu

Tämä teksti käsittelee journalismia ja komiikkaa. Tekstissä konstruoidaan tietty malli sille, mitä journalismi on ja mikä oikeuttaa journalismin olemassaolon. Toisaalta siinä esitetään malli myös sille, mitä komiikka on ja miten se toimii. Näiden määritelmien pohjalta tekstin keskeisimmäksi tavoitteeksi asettuu sen tutkiminen, kuinka komiikka voi edesauttaa journalismia oikeuttamaan olemassaolonsa. Tässä tutkimuksessa siis kartoitetaan yleisiä periaatteita siitä, millä ehdoilla komiikalla voidaan katsoa olevan journalistista arvoa. Näiden periaatteiden määrittelystä edetään sen pohtimiseen, miten tällaista arvoa voidaan etsiä olemassa olevista komiikka sisältävistä teksteistä, sekä tuottaa tarkoituksella uusissa teksteissä.

Tutkimuksen keskeiset kysymykset jakautuvat kahteen osaan. Teoreettiset kysymykset kuuluvat: 1. Mikä on komiikka? 2. Miten komiikan sisältöä voi-

daan arvioida, eli miten määritellään komiikan aihe ja analysoidaan aiheen osakseen saamaa käsittelyä? 3. Miten komiikkaa voidaan arvioida journalismin ihanteiden toteutumisen näkökulmasta? Näihin kysymyksiin vastaamisesta syntyy teoreettinen erittely, jolla minkä tahansa koomisen tekstin journalistista arvoa voidaan arvioida. En sano mitata, sillä emme ole tekemisissä minkään eksaktien suureiden kanssa. Komiikka, kuten journalismikin on tiukasti aikaan ja ympäristöön sidottu ilmiö, jolla ei voi olla mitään arvoa sinällään. Sillä on ainoastaan se arvo, joka sille ollaan valmiita antamaan. Tällaisten puhtaan suhteellistenkin arvojen arvioiminen edellyttää yhtä kaikki johdonmukaista metodologia, sillä komiikka on monimutkainen ilmiö, jonka tulkitseminen liian suoraviivaisesti johtaa lukijan etsimään vastauksia aivan väärästä suunnasta. Edellisen erittelyn tekemisen jälkeen siirrymme esittämään kaksi käytännöllistä kysymystä: 1. Millaisia esimerkkejä komiikan journalistisesta käytöstä voidaan esittää? 2. Miten komiikkaa voidaan tuottaa journalismin käyttöön?

Etenkin tutkimuksen teoreettinen osa, siis luvut 1-7 ja niissä tutkimuskysymyksiin annetut vastaukset sisältävät paljon yksinkertaistuksia. Tutkimuksen tarkoituksena on suhteuttaa journalismi ja komiikka paitsi toisiinsa, myös ympäröivään maailmaan ja tapaamme antaa sille mieltä. Tämä on tietenkin niin massiivinen tavoite, että mutkia on ollut pakko oikoa paikoin melko tavalla. Uskon näiden lukujen nostattavan useita kysymyksiä, joihin tässä tekstissä ole tarjolla vastausta. Luvut saattavat nostattaa myös vastaväitteitä. Toivon, että sekä kysymykset että vastaväitteet kuitenkin ohjaavat lukijaa pikemmin pohtimaan ja parantamaan niitä ajatuksia joita tässä esitetään kuin hylkäämään koko tekstin. Toivon, että edellisiin tutkimuskysymyksiin vastaaminen on vasta alku, joka nostattaa monia muita, tarkempia kysymyksiä.

Tekstin rakenteesta

Teksti jakautuu neljään osaan, joista kaksi ensimmäistä käsittelee edellä kuvattun kysymyksenasettelun mukaisesti aihetta teoreettisella, kaksi jälkimmäistä taas käytännöllisellä tasolla. Sanomattakin lienee selvää, ettei jako ole ehdoton, mutta voimakkaasti suuntaa-antava se kyllä on. Ensimmäisessä teoreettisessa osassa käsitellään komiikkaa yleisesti viestinnän osa-alueena ja tapana. Pääpaino on siinä, mitä merkitystä komiikalla on todellisuuden tuottamisen prosessissa. Lähtökohtana on, että todellisuus siten kuin sen käsitämme on aina kulttuurinen konstruktio. Todellisuus ei ole meitä ympäröivä maailma, vaan yksilöllisten tajuntojen ja niiden yhteisten kulttuurijärjestelmien luomus. Sama pöytä on joka tilanteessa eri esine eri ihmisille, koska nämä eivät voi koskaan kokea sitä identtisesti (Russell 2005 [1969] 19-24). On olemassa kulttuureista ja yksilöllisistä kokemuksista riippumaton maailma, mutta meillä ei ole mitään keinoa saada tietoa siitä muutoin kuin kulttuurin ja oman yksilöllisyytemme kontekstissa. Emme voi ottaa vastaan tai välittää tietoa "sellaisenaan", vaan kaikki viestintä on paitsi todellisuuden kuvaamista, myös sen tuottamista. Tunnetun fraasin mukaisesti "todellisuus on sosiaalisesti rakentunutta" (Berger & Luckmann 2009 [1966], 11).

Ensimmäisen osan keskeinen tavoite on monologisen ja dialogisen todellisuuden käsitteiden esittelemine ja niiden merkityksen korostaminen. Monologisella todellisuudella viitataan karkeasti ottaen käsitykseen, jonka mukaan meille näyttäytyvä todellisuus on ulkopuolinen maailma, jota tarkastelemme sinällään ja jota koskevat väittämät ovat joko tosia tai virheellisiä. Dialogisella todellisuudella viitataan vastaavasti käsitykseen, jonka mukaan todellisuus on aina koettua ja vuoropuhelua maailman, ihmisen ja toisten ihmisten välillä. Tämä kahtiajako on paljon velkaa Mihail Bahtinin ajatuksille (etenkin Bahtin 2002 [1965] ja 1991 [1963]).

Ulkoisen maailma tarjoaa meille ainoastaan virikkeitä, joiden pohjalta muodostamme jokainen oman todellisuutemme. Tässä kuvanmuodostamisessa keskeinen osa on kulttuurisella kokemuksella ja aiemmin oppimallamme. Samalla pyritään myös osoittamaan, että näistä kahdesta tavasta mieltää todellisuus jälkimmäinen on hedelmällisempi ja tavoiteltavampi ensimmäisen muuttuessa helposti dogmaattisuudeksi ja kyvyttömyydeksi ymmärtää omasta poikkeavaa maailmankatsomusta, vaikkakin on varsin ilmeistä, että myös monologinen maailmankatsomus on useimmissa tilanteissa välttämätöntä. On hyvä myös huomata, että vaikka monologinen maailmankuva vaikuttaa varsin ilmeisesti linkittyvän diktatuureihin ja suuriin, virallisiin maailmanselityksiin, tilanne ei ole näin yksinkertainen. Myös hyväntahtoisten toisinajattelijoiden omien maailmankuvien pohjana voi olla vahva monologinen asenne. Komiikan aihe löytyy aina dialogisesta todellisuudesta, siis vuoropuhelusta eri todellisuuksien välillä. Tämä on kolmas tekstin ensimmäisessä osassa esiteltävä keskeinen ajatus. Komiikka on monimutkainen ilmiö, jota voidaan nurinkurisesti käyttää myös monologisen maailmankuvan vahvistamiseen, mutta komiikka itsessään on dialogista todellisuuden tuottamista.

Toisessa teoreettisessa osassa käsitellään journalismia. Journalismi on yksi keskeisimmistä todellisuuden kuvaamisen ja tuottamisen areenoista yhteiskunnassamme ja tässä osassa käsitellään sitä, miten komiikka todellisuuden tuottamisen tapana suhtautuu journalismiin. Osassa annetaan paljon painoa journalismille tiettyjen moraalisten ja eettisten normien ohjaamana käytäntönä ja ihanteena, mutta toisaalta myös tottumuksia ja kulttuurisia rakenteita heijastelevana genrenä. Journalismiin ei kuitenkaan suhtauduta ensisijaisesti tietynlaisena tekstityyppinä, vaan nimenomaan tiettyjen ihanteiden ohjaamana toimintana.

Osa lähtee liikkeelle journalismin olemuksesta. Journalismin keskeisimmäksi tehtäväksi katsotaan mahdollisimman todenmukaisen kuvan tuottaminen maailmasta. Monologisen todellisuuden esittämistä taas ei voida pitää todenmukaisena kuvana, koska se sulkee ulkopuolelleen niin suuren osan mahdollisista todellisuuden tulkinnoista. Kuten ensimmäisessä osassa todetaan, ihmisille ei ole muuta todellisuutta kuin se, jonka he itse tuottavat osana kulttuurista ja sosiaalista ympäristöään. Näin ollen todenmukaisen kuvan maailmasta tulisi ottaa huomioon se, että todellisuuden ehdoton kuvaus on aina pyrkimys monologisoida todellisuus, siis sulkea ulos muut sinällään aivan yhtä mahdolliset tulkinnot tilanteelle. Tässä lähestytään Kauko Pietilän esittämää *uuden journalismin* ajastusta (esim. Hemánus & Pietilä 1982). Kaiken kaikkiaan

journalismi tarvitsee *paradokseja* voidakseen antaa todenmukaisen kuvan maailmasta. Näin myös komiikka alkaa vaikuttaa olennaisen tärkeältä journalismin työkalulta, onhan sen olemus rakentunut juuri paradoksien varaan. Jotta komiikan mahdollisuudet journalismin työkaluna voitaisiin nähdä, lähestytään tässä tekstissä journalismia tavallisesta jonkin verran poikkeavalla tavalla. Sen sijaan, että tutkittaisiin tiettyä genreä ja siihen kuuluvia tekstejä, pohditaan journalismia normatiivisena järjestelmänä, jolle asetettuja tehtäviä voivat täyttää hyvin erilaiset tekstit; myös sellaiset, joita ei ole aina ollut tapana lukea journalismiksi.

Toisessa osassa esitetään ensinnäkin tapa purkaa komiikka osiinsa siten, että voidaan jäljittää sen intertekstuaaliset suhteet ja tämän kautta määritellä minkä asioiden paradoksaalisen luonteen komiikka osoittaa. Näin voidaan löytää sen mahdollinen journalistinen potentiaali myös silloin, kun komiikka sijaitsee tekstissä, joka ei kuulu perinteisessä ajattelussa journalismin genreen. Toiseksi esitetään joukko erilaisia kommentointisuhteita, joihin journalistista potentiaalia sisältävä komiikka voi asettua suhteessa aiheeseensa. Näiden suhteiden kartoittamisen pohjalta tulee lopulta mahdolliseksi laatia karkea yleiskuva siitä, mitä komiikalla on mahdollista tehdä journalismin ihanteiden lähestymiseksi ja journalismille eri yhteyksissä asetettujen tehtävien täyttämiseksi.

Kolmannessa osassa kahden ensimmäisen osan teoretisointeja ryhdytään siirtämään käytäntöön. Osassa analysoidaan useita geneerisestä journalismista ja sen ulkopuolelta valittuja komiikkaa sisältäviä tekstejä ja tekstikatkelmia. Analyysillä pyritään osoittamaan, ettei kaikki ajankohtaisia aiheita käsittelevä komiikka ole hyödyllistä journalismin ihanteiden kannalta, mutta osa aivan selkeästi on tätä. Osassa teksteistä komiikalla pystytään tuottamaan maailmasta sellaisia esityksiä, joita ei vakavalla tekstillä voitaisi tehdä. Osan oma paradoksi on tietenkin se, että näitä esityksiä joudutaan arvioimaan nimenomaan vakavasti. Tätä ristiriitaa ei kokonaan pystytä ratkaisemaan, mutta voimme silti todeta, että komiikan esittämiä todellisuuksia voidaan lähestyä myös vakavilla teksteillä, vaikkei niitä voidakaan saavuttaa, samaan tapaan kuin musiikkia voidaan nuotittaa, vaikkeivat nuotit musiikkia olekaan.

Neljännessä ja viimeisessä osassa edellinen asetelma käännetään ympäri. Sen keskeisin anti on journalistisesti arvokkaan komiikan kirjoittamiseen luotu metodi. Voidaan hyvin sanoa, että kyseessä on poliittisen satiirin kirjoittamisopas, mutta kyseisellä termillä on niin monia arkikielisiä käyttöjä, että tässä tutkimuksessa pitäydyn tarkemmassa määritelmässä "*journalistinen komiikka*." Lyhyenä yhteenvetona koko kirjan sisällöstä voidaan sanoa, että ensimmäisen osa kertoo, mitä komiikka on suhteessa todellisuuteen, toinen osa kertoo, miten journalismi sopii mukaan tähän suhteeseen, kolmas osa esittelee esimerkkejä näiden kolmen suhteesta ja neljäs osa opastaa käyttämään komiikkaa todellisuuden kuvaamisessa siten, että journalismin ihanteita voidaan lähestyä.

Tekstin alussa on edellä esiteltyjen osien lisäksi muusta tekstistä erotettu yhteenveto siitä, miten komiikan tässä tekstissä katsotaan toimivan ja miten se voidaan käsitteellistää tieteen sanastolla. Näin on kahdesta syystä. Ensinnäkin komiikan tutkimuksen alalla vallitsee laaja debatti siitä, mitkä ovat komiikan

keskeisimmät piirteet ja mitä komiikka edes on. On siis selvintä käydä aivan alkajaisiksi juurta jaksain läpi se, millaista näkemystä komiikasta tämä teksti edustaa. Toiseksi uskon tämän ratkaisun olevan lukijaystävällinen, koska komiikan semioottinen tutkimus on vähemmän tunnettu tutkimusala.

Tekstin osat ja niiden sisältämät luvut eivät ole toisistaan irrallisia, vaan monet päättelyketjut kulkevat läpi koko tekstin. Tämän vuoksi osaa yksittäisistä luvuista voi olla osin vaikea ymmärtää tutustumatta niitä edeltäneisiin lukuihin. Toisaalta etenkin kirjan teoreettisella alkupuolella käsitellään monia sellaisia näkökulmia, jotka kylläkin laajentavat tekstin perussanomaa, mutteivat ole edellytys sen ymmärtämiselle. Tekstin edetessä siinä myös kerrataan lyhyesti useimmat keskeiset teoreettiset asetelmat, joten jos lukija on valmis näkemään hieman vaivaa ymmärtääkseen sanotun, ei ketään vahingoittane se, jos hän päättää valikoida vain itseään kiinnostavat osat tekstistä ja jättää muut huomiotta. Tässä tapauksessa suosittelen lukemaan kokonaisuudessaan kirjaa ohjaavaa metodia käsittelevän luvun 0.2 sekä journalistisen komiikan olemusta teoreettisesti kartoittavat luvut 5 ja 6 ennen muihin osiin siirtymistä.

Pahoittelut karrikoinnista

Tämä teksti kritisoi muita siitä, etteivät ne tee todellisuuden monimuotoisuudelle kunniaa. Lienee siis viisainta heti alkuun myöntää tämän tekstin omat vajavaisuudet tällä alueella. Komiikkaa ja journalismia ei ole teoreettisella tasolla juuri soviteltu yhteen, joten suurelta osin olen joutunut luomaan tässä työssä käytetyn käsitteistön itse. Jottei työ olisi paisunut liian suureksi käsitellä, olen joutunut karsimaan todellisuuden rönsyjä varsin vapaalla kädellä.

Kritiikkini kohteeksi asettava "nykyjournalismi" ymmärretään tässä tutkimuksessa hyvin suurelta osin uutisjournalismiksi. Tämä ei tietenkään tee oikeutta tälle erittäin laajalle tekstien metagenrelle. Myös uutisten sisällä on enemmän muodon vaihtelua kuin mitä tässä kykenen esittämään. Tarkoituksenani ei ole ollut loukata toimittajia tai esittää, että he tekevät työnsä laiskasti. Päin vastoin: tunnen kohtuullisen hyvin ne kiireiset aikataulut ja rajoitetut resurssit, joiden varassa toimittajien on päivittäin työskenneltävä. Arvostan suomalaisten toimittajien tekemää työtä ja tässä esittämäni kritiikki on tarkoitettu puhtaasti tarjoamaan työkaluja tämän työn tekemiselle entistäkin paremmin.

Paljoa parempi ei ole tilanne komiikan osalta. Olen valinnut tähän ilmiöön yhden näkökulman, joka vaikkakin on mielestäni hyvin todenmukainen, kieltämättä sulkee pois monia toisia, yhtä mahdollisia näkökulmia. Sivuan komiikan olemuksesta käytyä äärettömän mielenkiintoista ja tärkeää keskustelua vain aivan ohimennen, vaikka sen laajempikin esittelemine saattaisi palvella lukijaa asettamalla tässä esittämäni kuvan todellisuudesta paremmin kontekstiinsa. Koska tämä teksti on kuitenkin vasta ensimmäisiä hapuilevia yrityksiä liittää yhteen toisaalta journalismista, toisaalta komiikasta käytyjä keskusteluja, katsoin parhaaksi pitää esitykseni mahdollisimman yksinkertaisena. Tämä lisää tekstin luettavuutta, mutta sen hintana on todellisuuden tyypistäminen. Tätä tekstiä lukiessa on siis hyvä pitää mielessä, etten journalismin enempää kuin

komiikankaan käsittelyssäni ole esiteltyt kattavasti alojen nykykeskusteluja, vaan keskittynyt tiettyyn osaan molemmista.

0.1 Käsitteitä ja määritelmiä

Komiikan olemuksesta vallitsee tutkimuksen piirissä voimakas erimielisyys. Yli 2000 vuoden tutkimuksesta huolimatta huumoria tai komiikkaa ei ole kyetty määrittelemään tyydyttävästi (Wilson 1979, 9). Jokin niiden aspekteista livahtaa aina ohi kaikkien määritelmien. Tämä on johtanut tilanteeseen, jossa jokainen tutkija määrittelee huumorin, komiikan ja niihin liittyvät käsitteet omasta näkökulmastaan. Ainakin osin tästä syystä huumorintutkimuksen terminologia on vakiintumatonta, eikä tieteenalojen välillä ole kummoista keskusteluyhteyttä (Knuuttila 1992, 92-93). Tutkimus on monipuolista ja hajanaista jopa siinä määrin, että on hyvin vaikea sanoa edes sitä, onko tutkimus vielä lapsenkengissään, eläkö se kukoistuskauttaan vai onko se peräti jo saavuttanut lakipisteensä ja hiipumassa (Krikmann 2006, 55).

Alan tutkimusta on syystä verrattu Baabelin tornin uudelleenrakentamiseen (Lefcourt 2001, 26): yhteistä kieltä rakentajien välillä ei ole. Siinä missä yksi tutkija voi käyttää esimerkiksi sanoja "joke" ja "humor" synonyymeinä (esim. Wilson 1979, 2), toinen ei käytä sanaa "joke" lainkaan, vaan sen sijaan sanaa "wit", ja pitää erityisen tärkeänä sen erottamista "humorista" (esim. Gruner 1978, 114). Joissain klassisissa huumorintutkimuksen teksteissä sanaa "nauru" käytetään metaforisesti myös vitsailun merkityksessä (Kinnunen 1994, 42-45). Tästä syystä olen joutunut monin paikoin tekemään tulkintoja siitä, mitä lainaamani tutkija tarkoittaa sellaisilla sanoilla, kuin "humor", "joke", "wit" tai niiden suomenkielisillä vastineilla. Etenkin sanoja komiikka (comic) ja huumori (humor, joskus humour) käytetään ristiin hyvin erilaisilla tavoilla.

Komiikan tutkimuksen käsitteistön hajaantuneisuus muodostaa ilmeisen ongelman. Vähintään yhtä suuri ongelma liittyy siihen, milloin ihmisen voidaan edes katsoa kokevan huumoria. Yksi yleisimpiä huomioita alan tutkimuksessa on se, että nauru fyysisenä ilmiönä on huumorin luotettavin indikaattori. Jotakuinkin yhtä yleinen huomio on se, ettei naurua voi käyttää huumorin indikaattorina. Nauramme lukuisista eri syistä ja monilla eri tavoilla (Lafrance 1983, 8). Vain osa näistä liittyy huumoriin:

"Laughter can prosper when individuals are oppressed, impoverished or in acute pain: those very circumstances may be manna for laughter. As far as we know laughter can erupt in association with any of the emotions; certainly it can be witnessed in fear, embarrassment, contempt, and grief, as well as in love and joy." (Chapman 1983, 151-152)

("Nauru voi kukoistaa sorrosta, köyhyydestä ja kivusta kärsiessä. Nuo vitsaukset saattavat olla mannaa naurulle. Sikäli kuin tiedämme, nauru voi purkautua minkä tahansa tunteen yhteydessä. Varmuudella sitä voivat tuottaa ainakin pelko, nolostuminen, tyytyväisyys ja suru siinä missä rakkaus ja ilokin.")

Nauru purkaa kiihtymystä, mutta kiihtymyksen purkautumiseen nauruna ei tarvita huumoria välittäjäksi (McGhee 1983, 21). Naurulla peitetään tunteita, joita ei haluta näyttää, kuten häpeää ja ujoutta (Darwin 1965 [1872], 212); nauru on usein naurun syy itsessään, nauru tarttuu (Gruner 1997, 40). Lisäksi suurin osa naurusta nauretaan täysin huumorittomissa tilanteissa (Provine 2000, 41). Edes naurun määrästä ei aina voi tehdä suoria päätelmiä huvittumisen asteesta. Kun eräessä tutkimuksessa koehenkilöille soitettiin vitsejä naururaidan kanssa ja ilman niitä, naururaita lisäsi naurua. Jälkikäteen näitä vitsejä ei kuitenkaan arvioitu naururaidattomia hauskemiksi tai fiksummiksi (Chapman 1973, lainattu Chapman 1976). Lisää ongelmia tutkimusperinteeseen tuo vielä huomio siitä, ettei edes huvittavuus voi olla komiikan määrittävä piirre: vitsiksi aiottu ei välttämättä huvita, toisaalta mikä vain voi huvittaa jotakuta (Schultz 1976, 84).

Joudun kaiken kaikkiaan myöntämään, etten edellä esitetyistä syistä osaa tässä tutkimuksessa sanoa mitään siitä, miten ihmiset komiikan kokevat. Päädyn esittämään aiheesta vain valistuneita arvauksia, jotka perustuvat tiettyjen tekstien rakenteisiin, ei todelliseen kohtaamiseen lukijan ja tekstin välillä. Myönnän tämän lähestymisen suureksi puutteeksi tutkimukselleni, mutta pyydän sille myös ymmärrystä. Komiikan tutkimus on pitkästä historiastaan huolimatta aivan lastenkengissään ainakin yhteiskunnallisten aspektiensa osalta. Näin ollen ei pidä olettaa, että mitkään tutkimukset voivat kattaa kaiken komiikan alaan liittyvän.

Komiikka ja huumori

Ongelmallisimman sanaparin alan tutkimuksessa muodostavat komiikka ja huumori. Kuten edellä esitettiin, näitä termejä käytetään tutkimuksissa hyvin vaihtelevilla tavoilla ristiin, toistensa synonyymeinä ja mitä erilaisimmissa merkityksissä. Koska suuri osa tämän tekstin lähteistä käyttää termejä sekaisin, on varmasti paikallaan selvittää lyhyesti, mitä näillä termeillä itse ymmärrän. Karkeasti jaoteltuna ymmärrän huumorin kokonaan ihmisen sisäisenä tuntemuksena ja komiikan ulkoisten merkkien tarjoamana ärsykkeenä.

”---huumoria voisi luonnehtia mielihyvää tuottavaksi järjenkäytöksi (oivallus naurattaa), joka stimuloi koomisen havaitsemista (tulkintaa) tai tuottamista, ja koominen puolestaan ruokkii ilmaisun aspektina ja aineksena huumoria” (Knuutila 1992, 19).

Knuutilan muotoilussa on läsnä kaksi tärkeää seikkaa. Ensinnäkin se, että huumori on ihmisen sisäinen tila (mielihyvää tuova järjenkäyttö) ja koominen on ulkoinen, havaittava ilmiö (ilmaisun aspekti); ja toisekseen se, että ilmiöt ruokkivat toisiaan. Komiikka ei pelkästään synnytä huumoria, vaan järjenkäytön tuoma mielihyvä saa meidät myös etsimään komiikkaa ympäriltämme.

Jo sanojen etymologia viittaa jakoon sisäisen ja ulkoisen välillä. Huumori – sana viittaa alkujaan kehon nestetasapainoon ja sen aikaansaamiin mielialan vaihteluihin. Tämän ajatuksen taustalla taas on antiikista periytynyt näkemys, jonka mukaan ihmisen mielenlaatuun vaikuttaa neljä nestettä: veri, lima, keltainen sappi ja musta sappi (Häkkinen 2004, 226). Kyseessä on siis ehdottomasti

ihmisen sisällä tapahtuva ilmiö. Komiikka puolestaan polveutuu samasta lähteestä sanan ”komedia” kanssa. Komedia taas viittaa alkujaan Dionysosjumalan kunniaksi järjestetyssä juhlassa tai juhlakulkueessa esiintymiseen, tarkemmin sanottuna ”saattueessa laulajaan” (Häkkinen 2004, 464), siis ulospäin esitettyyn. Tässä käytetty määrittely poikkeaa selvästi arkikielisestä. Tyypillisestihän huumori ymmärretään viestinnän lajityypiksi, josta on johdettu myös muita ulkoiseen viittaavia sanoja, kuten humoristinen. Käytän kuitenkin edellä esitettyä, hieman kankeaa määrittelyä sanoille, koska tarkalleen ottaen suomen kielestä puuttuu sana komiikan kokemiselle. Tässä yhteydessä tämä kokemus ja havainto olkoon nimeltään huumori.

Mikä tahansa voi olla jonkun mielestä koomista. Vaikka mikään ei sinällään ole koomista, mistä tahansa voidaan sellaista tehdä (Kinnunen 1994, 24). Tietyllä tapaa komiikan ja huumorin käsitteillä on katetta ainoastaan tilanteessa, jossa joku kokee huumorin tunnetta tai joku yrittää saada toisen tuntemaan sitä. Tällaisessa tilanteessa huumori on ihmisen tekemä, huvittava havainto ja komiikkaa on se asiantila, joka saa tai on tarkoitettu saamaan hänet tekemään tuo havainto. Huumori on asenne, jonka komiikka synnyttää (Knuutila 1983, 24). Toisaalta komiikan synnyttäminen vaatii tämän asenteen. Ilmiöt ovat erilliset, mutta erottamattomat.

Edellistä ongelmakenttää karsitaan tässä tutkimuksessa selkeällä rajanvedolla. Huomiota kiinnitetään ainoastaan tarkoitukselliseen komiikkaan. Niin sanottua tahatonta komiikkaa voi olla mikä tahansa, koska mikä tahansa voi synnyttää jossakussa huumorin tunteen. Tällainen ei-koomiseksi tarkoitettu tai täysin satunnainen asiantila voidaan ottaa tarkoituksellisen komiikan materiaaliksi, mutta sinällään se on liian laaja alue tässä tutkittavaksi. Unohtamalla tämä alue päästään kohtuullisen mielekkääseen komiikan rajaukseen. Milloin tässä tutkimuksessa puhutaan komiikasta, sillä viitataan sellaiseen viestintään, jolla pyritään tuottamaan huumorin tunne ja usein myös naurua toisessa osapuolesa. Se, mihin tällaisen tunteen tuottaminen perustuu, on jatkuvan debatin aihe. Tämän tutkimuksen oletus komiikan anatomiasta käydään läpi seuraavassa alaluvussa.

Tekstin käsitteestä

Ennen kuin komiikkaan syvennytään toden teolla, on tarpeen avata parilla sanalla vielä yhtä yleisempää termiä, nimittäin paljon käytössä olevaa *tekstiä*. Tässä tutkimuksessa kaikkiin viestintätekoihin, myös komiikkaa sisältäviin esityksiin todellisuudesta viitataan tekstinä. Tämä käsite pitää periaatteessa sisällään kaikki viestintäteon ja siihen käytetyn välineen ominaisuudet. Käsitteenä teksti kirjassa tai sanomalehdessä viittaa esimerkiksi typografiaan ja paperin laatuun, televisio-ohjelmassa koko audiovisuaaliseen skaalaan, kuten myös lähetyksen mahdollisiin häiriöihin, puheessa taas äänensävyyn, väriin ja intonaatioon. Tietenkin jokainen teksti pakenee tällöin auki kirjoittamista. Jokainen teksti on ainutlaatuinen ja ainutkertainen siinä tilanteessa, jossa ihminen yksilönä kokee sen. Jopa sama tv-ohjelma on eri teksti kahdelle eri ihmiselle, koska he pakosta tulkitsevat sen eri lähtökohdista käsin. Näin ollen tutkijan on tyytyminen

omaan arviointiinsa siitä, mitkä ovat kunkin tekstin merkityksellisimmät yksiköt. Esimerkiksi yksilöiden vastaanottotilannetta ei tässä tutkimuksessa kyetä huomioimaan millään tavalla.

Tämän tutkimuksen näkökulmasta ei ole väliä, mihin tekniseen välineeseen teksti perustuu. Teen kuitenkin tiettyjä rajauksia. Pysin arvioimaan komiikan suhdetta journalistisiksi kutsuttuihin teksteihin riippumatta siitä, onko niiden tekstien mediumina televisio, radio, painettu lehti vai tietokone ja tietoverkko. Koska nämä ovat tyypillisimmät välineet välittää journalistisiksi kutsuttuja tekstejä, aion aktiivisesti aluksi unohtaa muut mahdolliset mediumit. Komiikan teoria otetaan ensin haltuun tässä rajatussa ympäristössä tämän tekstin kahden ensimmäisen osan mittaan. Tämän jälkeen, soveltavissa kahdessa osassa laajennan kuitenkin journalismin käsitettä kattamaan myös esimerkiksi teatteria ja romaanikirjallisuutta.

Uskon että tv-sarjan jakso on tekstinä kirjoitettavissa auki hyvin samalla tavalla kuin lehtiutinenkin. Sen audiovisuaalinen luonne aiheuttaa toki sen, että merkittäviksi arvioitavia piirteitä saattaa kertyä enemmän. Paljon lainaamani Salvatore Attardo itse tulkitsee tv-sarja Mary Tyler Moore -shown jaksoa oman teoriansa pohjalta (Attardo 2001, 128-134), vaikka teoria onkin kohdistettu pääasiassa kirjallisiin teksteihin. Samoin itse en tässä tutkimuksessa tee eroa eri mediuimeihin perustuvien tekstien välillä, paitsi milloin siitä erikseen mainitaan.

0.2 Metodi

Tässä käsiteltävä kuvaus komiikasta ei ole kattava, sillä komiikka on liian laaja ilmiö kuvattavaksi kattavasti. Se ei myöskään ole ainoa mahdollinen kuvaus komiikasta ilmiönä, sillä komiikkateorioiden käyttökelpoisuus riippuu aina siitä näkökulmasta, josta komiikkaa lähestytään. Tämän tutkimuksen aiheen kannalta tässä esiteltävä malli on paras mahdollinen, tai ainakin paras jonka kirjoittaja on pystynyt konstruoimaan. Kuvaukseni komiikasta perustuu keskeisiltä osiltaan Viktor Raskinin ja Salvatore Attardon kehittelemille semanttisille malleille, joita olen toisaalta yksinkertaistanut, toisaalta jalostanut muutamilla intertekstuaalisuuteen liittyvillä huomioilla. Raskinin kehittämä Semantic Script-based Theory of Humor (alan keskustelussa tuttavallisesti SSTH) ja Attardon kanssa yhdessä luotu General Theory of Verbal Humor (GTVH) ovat hallinneet komiikan alan tieteellistä keskustelua etenkin kielitieteellisissä suuntauksissa jo neljällä vuosikymmenellä. Huomattavin osa tutkimuksesta tältä ajalta on joko näiden teorioiden soveltamista, kehittelyä tai kritiikkiä.

SSTH lukeutuu niin sanottuihin inkongruenssi- eli yhteensopimattomuusteorioihin. Yhteensopimattomuutta on tarjottu komiikan ymmärtämisen pohjaksi ainakin 1700-luvulta alkaen. Kunnia inkongruenssiteorioiden pohjan muotoilusta annetaan usein runoilija-filosofi James Beattielle. Hänen jälkeensä samaa ajatusta ovat jatkaneet esimerkiksi muiltakin aloilta tunnetut Immanuel Kant, Arthur Schopenhauer ja Herbert Spencer (Suls 1983, 40). Sittenmin in-

kongruenssin itsensä oheen on liitetty monia erilaisia vaateita. Inkongruenssin lisäksi on edellytetty esimerkiksi aggressiivisuutta, yht'äkkisyyttä, leikkisää tunneympäristöä, tai inkongruenssin ratkeamista ainakin näennäisen mielekkäällä tavalla (Martin 2007, 64, vanhemmista inkongruenssimalleista myös Attardo 2008, 103-107).

Raskinin SSTH vuodelta 1984 irtautui saman sukuisista, vanhemmista malleista asettamalla komiikan keskiöön yksittäisten merkkien sijaan kielen käyttöyhteydet, siis sen, miten tietyt merkit herättävät mielteitä toisista merkeistä ja muodostavat semanttisen tiedon massoja, suuria ajatuskokonaisuuksia, joita Raskin kutsui nimellä script (Attardo 2008, 107). Itse Raskin totesi soveltavansa teoriassaan ensimmäistä kertaa koskaan modernia kielitiedettä komiikan tutkimukseen (Raskin 1984, XIII). Tässä teoriassa inkongruenssi oli siis nimenomaan semanttisen tiedon kokonaisuuksien yhteensopimattomuutta.

Tämän tutkimuksen komiikkakäsitys perustuu komiikalle inkongruenssina juuri tässä mielessä. Ja ei hätää, ajatus kirkastuu kyllä vielä edellä esitetystä. Seuraavassa komiikkaa ja sen intertekstuaalisia suhteita avataan seitsemässä vaiheessa. Ensin perustellaan, miksi komiikkaa tulee tarkastella irrallisena ilmiönä komiikkaa sisältävästä tekstistä, *isäntätekstistä*. Toisekseen käsitellään sitä jo tehtyä huomiota, että komiikka on pohjimmiltaan yhteensopimattomuutta. Kolmanneksi todetaan, että tekstiin suhtaudutaan koomisena, mikäli siinä kaksi normaalisti yhteensopimatonta ajatusta näyttää sopivan yhteen. Neljännessä vaiheessa pureudutaan tähän yhteensopimattomuuteen. Yhteensopimattomuus selitetään sillä, että yhteen sovitettavat ajatukset edustavat toisilleen vieraita kulttuurisia kategorioita. Tämän jälkeen esitetään muutamia tässä esitettyä perusmallia täydentäviä ajatuksia komiikasta. Lopuksi erotetaan *komiikan aihe isäntätekstin aiheesta* ja analysoidaan esimerkinomaisesti kohta kohdalta edellistä seuraten pitkähäkö vitsi.

0.2.1 Komiikka on erotettavissa isäntätekstistään

Komiikalla viitataan usein huvittaviin teksteihin. Kirja on komiikkaa, koomikon lavashow on komiikkaa tai tv-sarja on komiikkaa. Tämän tutkimuksen lähtökohta on erilainen: edelliset esimerkit ovat tekstejä, jotka sisältävät komiikkaa. Ne eivät kuitenkaan kokonaisuuksina ole komiikkaa, vaan komiikan isäntätekstejä. Ilman niitä komiikkaa ei olisi olemassa, mutta komiikka voidaan yhtä kaikki erottaa niistä.

Tämä erotus on tietenkin aina keinotekoinen prosessi, sillä komiikka on myös tekstiä, eikä tarkkaa rajaa komiikan ja muun tekstin välille useinkaan voida vetää. Komiikka on silti aina jotain enemmän kuin isäntätekstinsä. Michel Foucault (2005 [1969], 117) puhui lausumista (enoncé) keskeisenä teksteille merkitystä antavana tasona. Lausumien taso on "--- erityisesti merkeille kuuluva olemassaolon funktio, jonka pohjalta voidaan sitten analyysin tai intuition avulla päättää, ovatko merkit 'mielekkäitä' vai eivät, minkä säännön mukaan ne seuraavat toisiaan tai asettuvat rinnakkain, mitä ne merkitsevät ja millaisen aktin niiden (suullinen tai kirjoitettu) akti toteuttaa."

Komiikka toimii tällä tasolla ja tällä tasolla se on erotettavissa isäntätekestistään. Tuottaessaan huumorin kokemuksen osana kulloistakin lausumaansa komiikka tulee "mielekkääksi", vaikkei se monella muulla mittarilla sitä olisi. Se voi olla yleisölleen mielekäs, vaikkei se esimerkiksi olisi sisäisesti koherentti perinteisessä mielessä. Komiikasta puhuttaessa viitataan johonkin, joka on olemassa tekstinä ja tekstin osana, mutta samaan aikaan merkitysten analysoimisen tasolla erotettavissa itseään kantavasta tekstistä. Komiikka on siis tiettyjen tekstien elementti, ei tekstien genre.

0.2.2 Komiikan pohjana on yhteensopimattomuus

Komiikka perustuu inkongruenssille. Tietynlainen yhteensopimattomuuden *kokemus* saa meidät tuntemaan huvittuneisuutta, joka saattaa olla niin voimakas, että se purkautuu nauruna. Suomessa tyypillinen kansanomaisen komiikan muoto oli vuosisatojen ajan säätyläisten esittäminen palvelijoina. Esimerkiksi jalkapuusta käsin saatettiin käskyttää ohikulkevaa korkeaa herraa tuomaan juotavaa (Vilkuna 2000, 40). Tällainen komiikka ei välttämättä ole tekstuaalista: Ravelin pianokonsertossa voi kuulla suomalaisen iskelmän osan: "hän on mun, hän on mun, lökäpöksyni mun" (Talasniemi 1996, 198), mikä on hauskaa, kunhan vain olettaa 'kansanomaisen' iskelmän ja 'korkeakulttuurisen' klassisen musiikin keskenään yhteensopimattomiksi.

Jo alkuperäiskansojen rituaalisessa komiikassa yhteensopimattomiksi miellettyillä vastakohtaisuuksilla on olennainen rooli: alhaiseen suhtaudutaan korkea-arvoisena, miehen ja naisen rooleja sotketaan, kevyitä esineitä käsitellään kuin ne olisivat valtavan painavia ja niin edelleen (Apte 1985, 155-157). Komiikan lähtökohdat ovat samanlaiset myös moderneissa yhteiskunnissa. Olisi helppoa ryhtyä listamaan klassikon asemaan nostettuja komediallisia teoksia, jotka perustuvat juuri tämän kaltaisille vastakohtaisuuksille: muistetaan esimerkiksi Harpo Marxin absurdi komiikka tai Tony Curtis ja Jack Lemmon "Piukkojen paikkojen" Josephinena ja Daphnena.

Inkongruenssia voidaan havaita jo kaikkein primitiivisimmässä naurun tuottamisen muodoissa. Arthur Koestlerin mukaan kutitus naurattaa vain siksi, että mukana on aggression elementti. Kutitus on leikkihyökkäys, jossa kutittaja on yhtä aikaa sekä läheinen että vihollinen (Koestler 1964, 80-81). Myös hyvin pieniä lapsia huvittavassa kurkistusleikissä aikuinen irvistelijä on yhtä aikaa sekä läsnä että poissa ja samaan aikaan sekä uhkaava että vaaraton (Schultz 1976, 31-33). Kutitettu tai kurkistusleikin kohde kokee leikin toisen osapuolen yhtä aikaa kahdella yhteensopimattomalla tavalla, mikä saa aikaan nauruun johtavan tunnereaktion. Tunnettu tosiseikka on, ettei itseään voi kutittamalla saada toden teolla nauramaan. Myöskään tuntemattoman ihmisen kutitus ei naurata, vaan lähinnä pelottaa tai vaivaannuttaa (vrt. Darwin 1965 [1872], 199). Sukulaisemme simpanssit nauravat tyypillisesti edellä kuvattuja muistuttavissa tilanteissa, toisiaan kutittaessaan tai erilaisissa takaa-ajo- ja painileikeissä (Provine 2000, 92). Ihminen on voimakkaan kulttuurisena eläimenä kehittänyt ainutlaatuisen monimutkaisen koomisen viestinnän järjestelmän, mutta sen poh-

jana on sama inkongruenssin kokemus kuin vihollisuuksia teeskentelevillä simpansseilla.

0.2.3 Koominen kieli sovittaa yhteen kaksi inkongruenttia ajatuskokonaisuutta

Kaikki komiikka perustuu inkongruenssille, mutta kaikki inkongruenssi ei ole komiikkaa. Lasten palikkalelun neliskulmainen pala ei sovi pyöreään reikään. Tämä ei ole hauskaa, vaan lähinnä turhauttavaa. Samoin inkongruenssia löytyy esimerkiksi myyteistä ja runoudesta (Wilson 1979, 30). Inkongruenssin tajuaminen, siis yhteensopimattomuuden huomaaminen ei vielä tarkoita huvittumista, joten pelkkä inkongruenssin selittäminen ei selitä komiikan syntymistä (Suls 1983, 52). Tarvitaan tarkempi määritelmä, jonka muotoiluissa meidät auttaa alkuun K.S. Laurilan muotoilu viime vuosisadan alkupuoliskolta.

”Koomillinen on ilmiö, joka pakottaa meitä rinnastamaan ja asettamaan yhteen kuuluviksi kaksi mielikuvaa tai mielikuvasarjaa, joita erilaisuutensa tai vastakkaisuutensa takia ei voi rinnastaa ja jotka jyrkästi työntävät toisiaan luotaan.”

Laurila (1947, 281) nostaa näillä sanoilla esiin tärkeän piirteen komiikasta. Se ”pakottaa rinnastamaan” yhteensopimattomat ilmiöt. Toisin sanoen komiikassa yhteensopimattomat ajatukset esitetään ikään kuin ne sopisivat yhteen. Viestintäteko, joka ”pakottaa meitä rinnastamaan ja asettamaan yhteen kuuluviksi” kaksi inkongruenttia ajatuskokonaisuutta on komiikkaa.

SSTH ja GTVH

Komiikan perusmuotoa kutsutaan tässä tutkimuksessa vitsiksi. Victor Raskinin SSTH:n mukaan tekstiä voidaan kutsua yksinkertaiseksi vitsiksi (joke), jos se on kokonaan tai osittain yhteensopiva kahden sellaisen ajatusrakennelman kanssa, jotka ovat perustavalla tavalla osin tai kokonaan toisensa poissulkevia tai vastakkaisia (Raskin 1984, 99). Tekstillä ymmärretään tässä tutkimuksessa muuta kuin kirjoitusta, mutta puhtaan tekstuaalinen komiikka on hyvä lähtökohta komiikan olemuksen purkamiselle.

SSTH:n mukaan vitsi koostuu kolmesta elementistä. Se esittelee kaksi toisensa osin tai kokonaan poissulkevaa ajatuskokonaisuutta, juonta (script) ja jonkinlaisen laukaisimen (trigger), joka saa kuulijan vaihtamaan ajatuskokonaisuudesta toiseen (Raskin 1984, 114). Yksinkertaisimmillaan tämä laukaisin voi olla vaikkapa sana, jolla on kaksoismerkitys. Näin on asian laita puujalkavitseissä: Suutarien on nykyään vaikea saada kanta-asiakkaita. Lause on ymmärrettävissä kahdella eri tavalla, mutta yhden sanan kaksoismerkitys pakottaa ymmärtämään sen molemmilla tavoilla yhtä aikaa, mikä aikaansaa huvittumisen kokemuksen. Vastaavia yhteyksiä voidaan kielessä luoda monin eri tavoin, esimerkiksi äännteillä, kirjoitusasulla, sanojen osien kautta tai kieliopin kautta (Ross 1998, 8).

SSTH:n rajoitukset tulivat vastaan melko nopeasti ja Raskin laajensi sen yhdessä Salvatore Attardon kanssa mittavammaksi GTVH:ksi (Attardo & Ras-

kin 1991, tiiviisti Attardo 2008, 108). Sen keskeinen osa on ajatus komiikan edellyttämistä tiedollisista resursseista (Knowledge Resource, KR). Keskeisin näistä on yllä esitellyn script-rakenteen lisäksi looginen mekanismi (Logical Mechanism, LM), siis jonkinlainen rakenne, jonka vuoksi toisensa poissulkevat ajatuskokonaisuudet tuntuvat ainakin tilapäisesti yhteensopivilta. Tämä rakenne toimii siis SSTH:n laukaisimen tavoin tarjotessaan yhteensopimattuuksille jonkin selityksen. Teoria erittelee myös tilanteen (Situation, SI), joka on vitsin konkreettinen olemus; kohteen (Target, TA), eli jonkin naurettavaksi tehtävän; kerrontastrategian (Narrative Strategy, NS), eli komiikassa käytetyn tekstigenren sekä kielen (Language, LA), siis kaikki kielenkäytölliset ratkaisut, jotka mahdollistavat muut KR:t.

Ihmisten oma kokemus siitä, miten vitsit ymmärretään vaikuttaa ainakin koeoloissa myös seuraavan edellisiä teorioita (Ruch, Attardo & Raskin 1993, 130-132). Ei olekaan ihme, että teorit ovat säilyttäneet hallitsevan paradigman aseman komiikantutkimuksessa tähän saakka. Tässä ei ole välttämättä haitannut se, että ainoan kansainvälisen komiikan tutkimuksen tieteellisen aikakauslehden vastaava päätoimittaja oli aiemmin Raskin, sittemmin Attardo. Oli miten oli, teorioita on myös kritisoitu monin tavoin. Niitä on syytetty toisaalta liian yksinkertaistaviksi selitettäessä tosielämän koomisia hetkiä (Brock 2004, 358-359), toisaalta tarpeettoman monimutkaiseksi, sillä usein ne vaikuttavat vain juhlavalta tavalta todeta, että on tapahtunut jotain täysin epätavallista (Morreall 2004, 397). Ne eivät ota huomioon esimerkiksi suullisten vitsien esitystilanteiden nyansseja (Norrick 2004), eivätkä tekstien esteettisiä tehokeinoja (Triezenberg 2004). Komiikkaa vastaavia rakenteita myös vaikuttaisi löytyvän runsain mitoin muistakin kuin humoristista yhteyksistä (Brone & Faeyaerts 2004, 370; Knuutila 2009, 36) ja loppujen lopuksi on epävarmaa, voidaanko kaikesta komiikasta edes löytää keskenään samanlaisia rakenteita (Davies 2011, 165; Oring 2011, 213).

Kritiikki on tyypillisesti otettu vastaan varsin tyynesti. Suuren osan siitä on kuitattu johtuvan joko teorian ymmärtämisestä väärin tai käsitteellisistä epäselvyyksistä (esim. Raskin 2004 ja 2011). Myös tässä tekstissä lähdetään siitä, että teorit kykenevät tiivistämään jotain hyvin olennaista *kaiken* komiikan olemuksesta. Teorit ovat varmasti kaukana täydellisestä, mutta etenkin niiden kaikkein kovin ydin, kahden ajatuskokonaisuuden ristiriita ja tilapäinen yhteensopivuus (joko laukaisimen tai muun loogisen mekanismin kautta) on selkein ja uskottavin tällä hetkellä tarjolla olevista komiikan selitysmalleista. Tässä tutkimuksessa keskityn nimenomaan tähän ytimeen, muokaten sen ympärille vapaamuotoisemman mallin komiikan selittämistä varten.

Monimutkaisemmat koomiset tekstit

Edellä kuvattu SSTH/GTVH -malli selittää vasta komiikan yksinkertaisimman tapauksen. Pidemmässä koomisessa tekstissä yhteensopimattomat ajatuskokonaisuudet voivat kohdata toistuvasti. Myös tekstistä itsestään voi tulla ajatusrakennelma, joka törmää vielä uuteen, sen kyseenalaistavaan ajatusrakennelmaan. Tällöin laukaisimiakin on oltava useita erilaisia (Raskin 1984, 132-134).

Kaikki koomiset tekstit eivät myöskään ole rakenteeltaan vitsejä. Ellei vitsin rakennetta ole tekstissä, se jakautuu ei-koomiseen narratiiviin ja koomiseen komponenttiin (Attardo 2001, 29). Tämä voi tarkoittaa esimerkiksi sitä, että tekstin sisällä on suuri määrä pienempiä narratiiveja, joilla on vitsin rakenne ja jotka ovat itsessään komiikkaa, mutta jotka samalla ovat osa suurempaa kertomusta, siis tekstin kokonaisuutta (Attardo 2001, 90). Esimerkiksi television komediasarjan jakso koostuu usein kertomuksesta, joka voi olla pohjaväritään syvän traaginen ja sitä rydyttävistä koomisista elementeistä.

Kaikessa komiikassa ei myöskään ole vitsin laukaisimia ja selkeästi keskenään ristiriitaisia tekstin osia (Attardo 2001, 103). Tyypillisin tällaisen komiikan muoto on rekisterikomiikka (register humor), joka toimii pikemmin aiemmin mainitun loogisen mekanismin kuin erotettavan laukaisimen varassa. Rekisterikomiikan toiminnan mekaniikka vastaa vitsiä, mutta sen osaset ovat hieman erilaiset. Rekisterillä viitataan karkeasti ottaen tekstin aiheen, tilanteen ja tavoitteiden määrittelemään kulttuurisesti määrittyneeseen "sävyyn" (Attardo 2001, 104). Rekisterikomiikassa käytetty sävy synnyttää assosiaatioita tarkemmin määrittelemättömään, mutta tekstin ilmisällölle vieraaseen kontekstiin, mikä synnyttää huumoria (Attardo 1994, 252-253). Näin tapahtuu esimerkiksi kun arkipäiväistä kuvataan erittäin juhlaivn sanankääntein (Attardo 1994, 263). Rekisterikomiikkaa viljeltiin runsaasti itselleni hyvin läheisessä tv-sarjassa "Pulkkinen" (Lainattu Jokela & Salmi 2000, 128):

Jaska: Hankit sitten porttikiellon lauantaina?

Pertti: Nimenomaan, sillä näin kuun kehrän, tunsin väreilyn ihollani ja kuulin vapauden kutsun. Sivistyksen synkät kahleet murtuivat yltäni ja antauduin hurmiolle.

Jaska: Niin sä riisuit kuteet veke ja soittelit omaa hanurias siinä ravintolan pöydällä.

Pertti: Nimenomaan. Olin luonnontilassa. Ei ollut enää miestä ei naista, ei lasta ei aikuista, ei ihmistä ei eläintä. Koko luomakunta oli suurta valon ja ilon leikkiä keskellä kosmista kirkkautta, joka ihanuudellaan sokaisi minut.

Jaska: Niin se portsari vetäs kyynelkaasut silmille välittömästi.

Pertti: Nimenomaan.

Vaikka sisällölle vieraan rekisterin käyttö ei ole ainoa komiikan muoto edellisessä, pääasiallisesti komiikka syntyy kuvailtujen tapahtumien ja niiden kuvailuun käytetyn kielen ilmeisestä ristiriidasta. Mainittakoon toisena tähän liittyvänä esimerkkinä, että koomisen tekstin lainaaminen akateemisessa tutkimuksessa saattaa sinällään olla omiaan herättämään rekisterikomiikan sukuista huvittumista. Komiikan vakaviin kuvauksiin päätyy helposti mukaan tahatonta komiikkaa käytetyn kielen ja kohteen ristiriidan vuoksi (Knuuttila 1983, 21).

Toinen merkittävä koominen ilmiö on ironia. Attardon (2001, 124-125) mukaan ironia on rekisterikomiikan spesifimpi muoto ja siksi siitä erillinen ilmiö: rekisterikomiikka edellyttää vain sopimattoman rekisterin käyttöä, mutta ironia vaatii tietyn kohteen. Ironia on tapa ilmaista arvostelma jostain ilmiöstä

tai tilanteesta siten, että arvostelma on ilmiselvästi tarkoituksellisen sopimaton tilanteeseen (Attardo 2001, 117). Voidaan keskustella siitä, onko kaikki ironia humoristista (esim. Attardo 2001, 119), mutta tällainen keskustelu vie tämän tutkimuksen näkökulmasta liian erikoistuneeseen inkongruenssin lajien erittelyyn. Tässä tutkimuksessa ironia käsitetään rekisterikomiikan erikoistapaukseksi. Ironia on kuitenkin sikäli merkittävä ilmiö, että nimenomaan sen käyttöä journalismin välineenä on pohdittu huomattavasti laajemmin kuin komiikkaa yleisemmin.

0.2.4 Koominen inkongruenssi ilmentää kulttuurisesti merkittävää vastakohtaisuutta

Taipumus komiikasta nauttimiseen on myötäsyntyinen ja yleismaailmallinen, tiettävästi kaikkien kulttuurien ja kansojen jakama ominaisuus (esim. Lefcourt 2001, 42-43; Fry 1994, 111; Apte 1985, 178). Komiikan muoto, se mitä pidetään koomisena vaihtelee kuitenkin radikaalisti kulttuurien, aikakausien ja yksilöiden välillä.

Komiikka ei synny todellisuudessa sinällään ilmenevästä inkongruenssista vaan inkongruenssin kokemuksesta (La Fave, Haddad & Maesen 1976, 86). Komiikan perusmuoto, siis yksinkertainen vitsi on kaikkien kulttuurituotteiden tavoin perustaltaan vain tyhjä muoto, joka saa merkityksensä vasta suhteessa ympäröivään maailmaan (Zijderveld 1968, 292, 294). Sama pätee kaikkeen komiikkaan ja esimerkiksi STH ja GTVH ovat myös saaneet osakseen kritiikkiä siitä, että ne keskittyvät liiaksi tekstin sisäiseen inkongruenssiin jättäen lukijoiden kokeman inkongruenssin liian vähälle huomiolle (esim. Hempelmann 2004, 385; Veale 2004, 426). Mikään kielellisesti ilmaistavissa oleva ei ole sinällään tai luonnostaan yhteensopimatonta minkään muun kanssa: yhteensopimattomuus, inkongruenssi on aina kulttuurinen kokemus. Komiikan ymmärtämiseksi kaivattaisiinkin empiiristä tutkimusta esimerkiksi taustatiedon merkityksestä komiikalle (Norrick 2007, 410). Vähintäänkin on aihetta kysyä miksi jotkin ajatuskokonaisuudet koetaan niin perustavanlaatuisesti yhteensovittamattomiksi, että niiden esittäminen yhteensopivina voi laukaista jopa voimakkaan fyysisen reaktion, naurun.

Yritän hahmotella joitain suuntaviivoja tälle prosessille, minkä vuoksi käännyn jälleen Victor Raskinin puoleen. Hänen mukaansa yksinkertaisen vitsein yhteensopimattomat ajatuskokonaisuudet ilmentävät jotain kulttuurissa hyvin perustavanlaatuisiksi miellettyä vastakkainasettelua. Vitsit ilmentävät tyypillisesti sellaisia inhimillisen kanssakäymisen kannalta hyvin olennaisia vastakohtapareja kuin mahdollinen/mahdoton, normaali/poikkeuksellinen, hyvä/paha tai rivo/ei-rivo (obscene/non-obscene). (Raskin 1985, 111-114) Koominen yhteensopimattomuus on tällaisten kulttuuristen kategorioiden vastakohtaisuutta. Tietyt ajatuskokonaisuudet asettuvat edustamaan näitä kategorioita ja ovat siksi keskenään yhteen sovittamattomia.

Transvetisismi on, kuten sanottu varsin tavallinen komiikan lähde. Tämä ei Raskinin ajatusten valossa ole suuri ihme, sillä nainen/mies on varsin merkittävä vastakohtapari useimmissa kulttuureissa. Toinen esimerkki elokuvataiteen

alalta: elokuvassa ”Kultakuume” Charlie Chaplin syö kenkensä. Tämä tuskin olisi hauskaa, ellei Chaplin myös suhtautuisi kenkiinsä kuin ateriaan. Hän käyttää ruokalappua ja imee kengännauhat kuin spagetin hämärtäen näin rajaa syötäväksi kelpaavan ja kelpaamattoman välillä. Samalla mekaniikalla myös aikuisten tavoin käyttäytyvät lapset ovat yleinen huvittumisen aihe, puhumattaakaan siitä, millaisen riemun aiheuttaa ihmismäisesti käyttäytyvä eläin. Sama toimii myös toisin päin: Suomessakin suurta suosiota nauttinut Rowan Atkinsonin mr. Bean-hahmo perustuu varsin puhtaasti sille, että aikuinen mies ilmeilee, innostuu ja käyttäytyy lapsen tavoin. Komiikka asuu kulttuurisesti merkittävänä pidetyissä vastakohtapareissa, siis *kaksinapaisissa kulttuurisissa kategorisoinneissa*. Rikkoessaan näitä kategorisointeja komiikka rikkoo kulttuurille kaikkein keskeisimpiä ajattelun rakenteita. Tämä synnyttää paineen, jota kutsumme huvittumiseksi.

0.2.5 Komiikka ei tyhjene näihin määritelmiin

Ennen kuin jatkamme tästä aiheesta, on välttämätöntä poiketa hetkeksi pienelle sivupolulle. Komiikan määritelmämme kaipaa vielä täydennystä, joka ei liity suoraan inkongruenssiin tai muihin edellä esiteltyihin käsitteisiin. Komiikka on paljon muutakin kuin kulttuurille merkittäviä vastakohtapareja ja niiden yhdistelyä. Ennen näiden ilmiöiden merkityksen syvempää analysointia on tarpeellista laajentaa hieman kuvaa komiikasta. Näin saamme loppupohdintoihimme huomattavasti lisää lihaa luiden ympärille ja komiikkanäkemyksemme tulee toivoakseni lähemmäs elävän elämän komiikan loputonta monimuotoisuutta.

Ensinnäkin on olemassa tiettyjä yleisiä ehtoja sille, että komiikka voi huvittaa. Esimerkiksi vitsit edellyttävät usein melkoista epäuskosta pidättäytymistä toimiakseen (Attardo 1994, 129): usein tosielämäkin käsittelevistä vitseistä nauttiminen edellyttää vapauden antamista jonkinasteiseen liioitteluun ja kärjistämiseen. Raskinin mukaan on olemassa kahdenlaista puhetta: ”tosi” puhetta, jolla kommunikoidaan tarpeellisista asioista ja ”epätosi” puhetta, jolla leikitään. Ellei ihminen kykene syystä tai toisesta vaihtamaan ”epätoteen” puheeseen, ei hän kykene myöskään nauttimaan komiikasta (Raskin 1992, lainattu Gruner 1997, 91). Jos tunneilmasto on väärä, voi olla mahdotonta vaihtaa sopivaan puheeseen, eikä huumoria näin synny (Suls 1983, 43). Esimerkiksi pelottavassa tilanteessa komiikka ei välttämättä herätä kuin ärtymystä tai hämmennystä.

Komiikan ymmärtäminen edellyttää usein myös, että jokin tilanteessa ohjaa tulkitsemaan sitä nimenomaan koomisena. Keskenään leikkivillä eläimillä on viestejä, joilla ne kertovat toisilleen, etteivät ole aggressiivisia pienistä puraisuista huolimatta; sama pätee ihmisen leikinlaskuun (Kinnunen 1994, 257-258). Se miten ihminen vihjaa leikkisiin aikeisiinsa vaihtelee äärettömän hienovaraisista kontekstuaalisista vihjeistä aina ”kuulin hyvän vitsin” -toteamukseen ennen tarinan aloittamista. Tämä ei ainoastaan viritä yleisöä oikeaan rekisteriin, ihmiset vaikuttavat myös pitävän tekstejä hauskeempina tai vähemmän hauskoina, jos heille etukäteen kerrotaan niiden tätä olevan (Wimer & Beins 2008).

Komiikalle ovat hyvin tärkeitä myös sopivat tyylikeinot, etenkin ajoitus. Esitetty komiikka arvioidaan aina myös esteettisesti (Kinnunen 1994, 69), mutta

ajoituksen merkitys on vielä tätä suurempi kysymys. Tietynlainen äkkinäisyys, yllättävyys tai oikea-aikaisuus on usein nähty yhtenä komiikan keskeisimmistä piirteistä (esim. La Fave, Haddad & Maesen 1976, 89; Gruner 1997, 8; Wilson 1979, 76; Attardo 2001, 208). Pisimmälle menevät tutkijat uskovat jopa, että väärä ajoitus komiikassa voi tehdä nauramisesta neurologisesti mahdotonta, sillä puhe ja nauru edellyttävät tiettyä rytmikkaa, jossa aivolohkojen on yleensä toimittava vuorotellen (Provine 2000, 37-39). Vaikka tätä yleisesti pidetään tärkeänä kysymyksenä, tältäkin alueelta puuttuu empiiristä tutkimusta. Alustavasti vaikuttaa ainakin siltä, etteivät intuitiiviset arviot komiikan tehokeinoista pidä paikkaansa: punchlinea ei esimerkiksi yleensä korosteta tauoilla tai puheen rytmin muutoksilla sen enempää opeteltuja vitsejä kerrattaessa kuin komiikkaa improvisoitaessakaan. (Attardo & Pickering 2011; 233, 246)

Kaikki nämä ja varmasti myös monet muut seikat vaikuttavat siihen, synnyttääkö komiikka huumoria ja saako huumorin kokemus keksimään komiikkaa. Näillä näkökohdilla on merkitystä erityisesti pohdittaessa sitä, miten jokin voidaan saada näyttämään koomiselta. Tässä tekstissä esitellyn teoreettisen komiikan purkamismallin ohella myös näitä näkökulmia kannattaa varmasti pohtia käytännön komiikkaa purkaessa.

Täydentäviä komiikan selitysmalleja

Komiikkaa on myös pyritty selittämään muista lähtökohdista kuin inkongruenssista käsin. Merkittävin täydentävä selitysmalli on ylemmyysteorioiden ryhmä. Komiikkaa on laajalti tutkittu myös ensisijaisesti sosiaalisiin suhteisiin liittyvänä ilmiönä. Nämä kaksi lähestymistä tarjoavat myös tässä tutkimuksessa arvokasta sivustatukea esitetyille ajatuksille. Puhun tässä täydentävistä malleista, millä viitataan ainoastaan täydentäviin tämän tutkimuksen kontekstissa. Toisissa yhteyksissä nämä mallit voivat hyvinkin näyttäytyä ensisijaisina ja inkongruenssiteoria täydentävänä mallina. Kaikki nämä ilmiöt ovat läsnä kaikessa komiikassa (joskin vaihtelevalla painolla), eikä komiikkaa näin ollen voi koskaan selittää vain yhdellä, kaikenkattavalla teorialla (vrt. Ziv 1984, 2).

Ylemmyysteorian näkökulmasta huumorin ja edelleen komiikan on esitetty syntyneen esihistoriallisen taistelun tiimellyksessä. Kun luolamiesten taisto on päättynyt yllättäen toisen voittoon, on voittajan taistelussa keräämä kiihtymys purkautunut nauruna, häviäjän taas itkuna (Gruner 1978, 43; 1997, 16-17).

Pisimmälle menevät tutkijat uskovat, että komiikka on ainoastaan hyväksyttävämpi puku puhtaalle pahantahtoisuudelle. Koska emme halua uskoa, että olemme tarpeeksi pahoja nauraaksemme toisen epäonnelle, me kerromme itsellemme, että tilanteessa oli jotain koomista: esimerkiksi naapurin peruuttaessa postilaatikkoonsa selitämme itsellemme, että jokin siinä, miten laatikko vääntyi tai millainen ilme naapurilla oli aiheutti naurumme (Zillman & Cantor 1983, 109-110). Jonkinlainen ylemmyysaspekti on varmasti mukana useimmissa koomisissa teksteissä. Vitsi tuntuu sitä nautittavammalta, mitä vähemmän sympatiaa kuulija tuntee sen kohdetta kohtaan ja mitä enemmän sympatiaa hän tuntee "voittajaa" kohtaan (La Fave, Haddad & Maesen 1976, 66-67). Freud puhuu sekoittuneesta mielihyvistä: komiikan itsessään tuoma mielihyvä sekoittuu

siihen mielihyvään, jota koemme nähdessämme epämieluisan henkilön tai tahon itselleen epäedullisessa tilanteessa (Freud 1983 [1905], 107). Tässä tutkimuksessa katsotaan, että komiikka on usein miellyttävän ylemmyyden tai voiton tunteen seuralainen ja sen synnyttäjä, mutta näitä kahta ei pidä erehtyä luulemaan toisikseen. On kuitenkin helppo huomata, että tämä alue kaipaisi lisää tutkimusta ensinnäkin koska inkongruenssiin perustuvien teorioiden selitysvaima on kaukana täydellisestä (Krikmann 2009, 11), toisekseen koska muita alentava komiikka on omiaan lisäämään ennakkoluuloja, stereotyyppioita ja syrjintää (Ferguson & Ford 2008, 305-306).

Yhteisyys on ylemmyyteen perustuvan komiikkateorian kiinteä pari. Komiikan ei tällöin katsota korostavan yksilön erinomaisuutta, vaan yksilön edustaman yhteisön; sen normien, toiminnan ja muiden piirteiden ylivoimaisuutta. Komiikkaa käytetään sosiaalisten lokeroiden rajojen vetämiseen ja tehdään vertailuja omien ja muiden lokeroiden välillä (Ferguson & Ford 2008, 298). Henri Bergsonin kuuluisan näkemyksen mukaan nauru on yhteisön rangaistus sopeutumattomuudesta; "naurun kautta yhteiskunta kostaa sitä vastaan otetut vapaudet" (Bergson 2000 [1900], 138).

Esimerkiksi kasvatuksessa "väärin", siis vastoin normeja toimivat lapset saatetaan tyypillisesti ruotuun enemmän tai vähemmän hyväntahtoisella pilkalla. Komiikka ja nauru edesauttavat jälkikasvun sulauttamista, käyttäytymismallien siirtymistä eteenpäin, kulttuuristen arvojen säilyttämistä ja yleensä kanssakäymistä kulttuurin sisällä. (Apte 1985; 107, 178) Voidaan perustellusti väittää, ettei mitään yleistä huumorintajua ole olemassa. Naurun aiheet eivät ole kaikille yhteisiä ja kaikelle naurava määritellään pikemminkin hulluksi tai yksinkertaiseksi kuin hyvän huumorintajun omaavaksi (La Fave, Haddad & Maesen 1976, 78-79). Tietyllä tapaa huumorintaju on vain mittari sille, kuinka hyvin yksilö on sisäistänyt yhteisön normit. Se, mille nauretaan piirtää jatkuvasti rajaa normaalin ja epänormaalin välille. Jos muut nauravat vitsille, on siitä huvittuminen tärkeää sosiaalisen aseman säilyttämiseksi (Powell 1988, 99). Näin sekä vahvistetaan ryhmän omaa normistoa että hyökätään ulkopuolista vastaan (Fine 1983, 173-174). Toisaalta on tärkeää huomata myös, ettei huumorintaju, johon komiikasta huvittumisen ohella voidaan katsoa sisältyväksi myös kyky tuottaa komiikkaa, välttämättä tarkoita komiikalle välttämättömien kaavojen ehdotonta hyväksymistä. Se voi tarkoittaa myös kykyä tunnistaa nuo kaavat ja tuoda ne näkyville.

Tässä tutkimuksessa lähdetään yhtä kaikki siitä, että komiikka uusintaa ja luo aina tiettyjä ryhmänormeja ja kyseenalaistaa toisia. Meillä on kuitenkin loputtoman paljon mitä erilaisimpia jäsenyyksiä sekä todellisissa että kuvitteellisissa ryhmissä. Näin komiikka ei ole yksinomaan vallan pönkittämistä, kuten toisinaan on väitetty (esim. Wilson 1979, 230; Powell 1988, 100). Sen sijaan komiikka on yksi tapa käsitellä ristiriitoja niiden ryhmien normistojen välillä, joihin tunnemme tietoisesti tai tiedostamatta kuuluvamme.

Avaamattomia polkuja

Komiikan tutkimuksessa on myös lukuisia kysymyksiä, jotka ovat edelleen erittäin keskustelunalaisia. Koomiset tekstit esimerkiksi sisältävät usein monia inkongruensseja, joista osa on toisia tärkeämpiä tekstin koomisuuden kannalta (Hempelmann & Attardo 2011, 134). Myöskään komiikassa kohtaavien ajatuskokonaisuuksien (scriptien) keskinäinen suhde ei ole symmetrinen, vaan toisen voidaan katsoa ohittavan merkityksessä toisen (Viana 2010, 506). Scriptit on vitsissä myös kenties ymmärrettävä eri tavalla riippuen vitsin kontekstista (Hempelmann & Attardo 2011, 144) tai sitten voidaan katsoa, että vaikka vitsin tulkinta ja sen aikaansaama reaktio voivat eri kontekstissa muuttua, scriptit pysyvät olennaisesti ennallaan (Oring 2011, 157).

Kun uudet tutkimuksen alueet kiinnostuvat komiikasta, syntyy myös uudenlaisia kysymyksiä. Aina ei ole selvää, ovatko nämä kysymykset todella uusia vai ainoastaan vanhojen uudelleenmuotoiluja (kts. esim. Attardo 2006). Yhtä kaikki on selvää, että komiikkaan tullaan kiinnittämään huomiota tähän saakka ennennäkemättömistä näkökulmista. Koska tämän tutkimuksen keskeisin kiinnostus on tässä hetkessä ja käytännössä, en puutu tämän syvemmin näihin siinä kiinnostaviin keskusteluihin, kuten en myöskään edellisiin problematisointeihin. Molempien olemassaolo on kuitenkin hyvä tiedostaa, sillä ne voivat piankin tuottaa uusia havaintoja, jotka pakottavat arvioimaan esimerkiksi tässä tekstissä esitettyjä avauksia uudessa valossa.

0.2.6 Komiikan aihe on ajatuskokonaisuuksien ristiriidassa, ei tekstin ilmi-merkityksessä

Nyt meillä on jonkinlainen kokonaiskuva siitä, mitä komiikka on. Se on perustaltaan kahden vastakohtaisia kulttuurisia kategorioita edustavan ajatuskokonaisuuden sovittamista yhteen. Tämän lisäksi se on suosittu tapa osoittaa omaa erinomaisuuttaan, mutta samalla keino asettua ainakin hetkellisesti osaksi tiettyä ryhmää ja sanoutua irti muista ryhmistä. Lopuksi selvitetään se, miten komiikan aihe voidaan löytää; siis mille nauramme, kun nauramme vitsille.

Kun komiikasta puhutaan arkikielessä, viitataan tyypillisesti viestinnän genreen. Komiikkaa ovat tällöin kokonaisuudessaan ne tekstit, jotka herättävät tai pyrkivät herättämään huvittuneisuutta tietyssä yleisössä. Tässä tutkimuksessa komiikalla tarkoitetaan kuitenkin jotain muuta. Komiikka tarkoittaa niitä tekstin piirteitä, jotka saavat aikaan tai jotka on tarkoitettu saamaan aikaan huumorin kokemuksen. Kuten sanottu, joko teksteissä itsessään on vitsin rakenne, tai ne koostuvat koomisista elementeistä ja ei-koomisesta narratiivista. Tässä tutkimuksessa komiikkaa on tämä rakenne tai nämä elementit, ei koko teksti. Komiikka on erotettavissa isäntätekstistään. Romaani, elokuva tai kertomus, jossa vitsaillaan ei ole komiikkaa. Komiikkaa ovat ne koomiset rakenteet, jotka tekstistä löytyvät.

Komiikkaa sisältävällä tekstillä täytyy myös katsoa olevan kaksi aihetta. Ensinnäkin ilmeisempi isäntätekstin aihe, siis pääasiassa ei-koomisen narratiivin sisällön aihe; toisekseen koomisen elementin aihe. Nämä eivät välttämättä

ole sama asia: koominen elementti saattaa käsitellä eri asiaa kuin tekstin ilmisi-sältö. Komiikalle nauraessamme emme useinkaan naura varsinaiselle tarinalle, vaan jollekin aivan muulle. Tässä tutkimuksessa kiinnostus kohdistuu nimen-omaan tähän muuhun, komiikan aiheeseen. Uskallan väittää, ettei komiikkaa aikaisemmin ole tutkittu tästä näkökulmasta. Komiikan aiheeksi on sen sijaan katsottu tekstin isäntätekstin aihe. Poliitikkoja käsittelevän komediasarjan aiheeksi on katsottu politiikka ilman, että komiikkaa itseään on analysoitu ja pohdittu, mihin tekstin varsinaiset koomiset elementit loppujen lopuksi viittaavat.

Komiikan *oma* aihe on aina jokin ristiriita: se ei ole yksittäinen ilmiö, vaan ilmiöiden dialogi. Tämä ristiriita tai dialogi ei välttämättä tule ilmi tekstin eikoomisesta narratiivista. Komiikan aihe on kahden tiettyssä kulttuurissa vaikuttavan kategorian välisen ristiriidan polttopiste tai leikkauspinta. Sen toinen aihe on tekstin ilmimerkityksestä selviävä kohde, mutta tätä kohdetta voitaisiin hyvin käsitellä myös ilman komiikkaa. Näin ollen komiikan tutkimuksen kannalta tärkeämpi aihe on tämä kätkeytyvä ristiriita-aihe, jonka käsitteleminen on mahdollista ensisijaisesti komiikassa.

0.2.7 Esimerkki: paavi ja rabbi

Seuraavaan esimerkkitapahtumaan kuuluu kerrottaessa tyypillisesti tietty määrä elekieltä, mutta se ei ole tämän analyysin kannalta välttämätöntä. Vitsin jälkeen analysoin tekstin edellistä komiikan kuvausta seuraten.

Eräässä keskieuropalaisessa kaupungissa päätetään 1300-luvulla karkottaa kaikki juutalaiset. Kylänvanhimmat menevät juutalaisten rabbiin puheille ja ilmoittavat, että näiden täytyy välittömästi ohjata kaikki uskontoaan tunnustavat pois. Rabbit kuitenkin kieltäytyvät ehdottomasti ja sanaharkan jälkeen päädytään seuraavaan ratkaisuun: kylänvanhimmat kutsuisivat paavin paikalle väittelemään rabbiin valitseman edustajan kanssa uskonnosta. Mikäli paavi voittaisi väittelyn, juutalaiset lähtisivät kylästä; mikäli taas rabbi voittaisi, koko karkotushanke haudattaisiin ikiajoiksi.

Muutamia viikkoja myöhemmin paavi saapuu kuin saapuukin kylään. Päätetään, että väittelijät kohtaavat kaksin keskellä toria. Pian kuitenkin huomataan ongelma: paavi puhuu vain italiaa ja latinaa, rabbi taas saksaa ja hepreaa. Nopeasti päätetään, että väittely käydään viittomalla ja väittelijät pääsevät viimein kaksin keskelle toria koko kaupungin väen seurattessa tapahtumia torin laidalla.

Paavi aloittaa itsevarmasti piirtämällä päänsä päällä suuren ympyrän ilmaan. Rabbi vastaa osoittamalla sormella tiukasti maahan suoraan eteensä. Paavi miettii hetken ja nostaa sitten pystyyn kolme sormea. Rabbi nostaa välittömästi vain etusormensa. Paavi miettii raivookkaasti tovin ja vetää sitten kaapunsa kätköistä pullon viiniä ja leivän. Rabbi poimii taskustaan omenan. Paavi kääntyy kannoillaan raivoissaan ja astelee nopeasti takaisin kardinaaliensa ja kylänvanhimpien luokse torin laidalle. Rabbi palaa niin ikään toisella laidalla odottavien juutalaisten luokse.

"No", kysyvät kylänvanhimmat paavilta jännittyneinä, "kuinka väittely sujuu, teidän pyhyytenne?" Paavi puistaa päätään ja kertoo luovuttavansa. Vanhimmat ovat tyrmistyneitä, mutta paavi jatkaa:

"Tätä miestä ei voi voittaa väittelyssä, hänellä on täydellinen vastaus kaikkeen. Aloitin väittelyn osoittamalla laajalla kaarella, että jumala on kaikkialla. Rabbi kuitenkin tyrmäsi minut jo tässä osoittamalla, että Jumala on myös täällä meidän kanssamme. Seuraavaksi yritin osoittaa rabbille, että juutalaisten oppi on harhaoppia, koska he eivät ymmärrä Jumalan kolmiyhteisyyttä. Rabbi kuitenkin huomautti, että me molemmat uskomme yhteen ja samaan jumalaan. Koetin vielä esittää, että meidän uskomme on vahvempi, koska ehtoollisella saamme kaikki syntimme anteeksi. Rabbi muistutti tällöin perisynnistä, jota ei koskaan voi saada anteeksi. En voi voittaa tätä miestä, juutalaisten on pakko antaa jääää."

Myös rabbi on tällä välin palannut muiden juutalaisten luo. Nämä ovat yhtä innokkaita kuulemaan, kuinka väittely sujuu.

"Vähän vaikea sanoa", vastaa rabbi. "Perusasioista lähinnä on puhuttu. Ensin paavi näytti, että aikoo tyhjentää koko kaupungin ympäristöineen juutalaisista, mutta minä osoitin, että me muuten pysytään juuri tässä. Paavi uhosi sitten, että meillä on kolme päivää aikaa lähteä, mutta minä näytin, ettei meistä lähde yksikään mihinkään."

"Mitä sitten tapahtui, ehdittekö puhua muusta", kyselevät juutalaiset huolissaan. Rabbi puistaa päätään:

"Paavi halusi pitää ruokatauon."

Seuraavassa siis edellisen vitsin analyysi kohta kohdalta.

0.2.1 Tekstistä voidaan erottaa kaksi tasoa: toisaalta isäntätekstinä toimiva kertomus juutalaisista, heidän vainoajistaan ja paavista. Toisaalta tämä isäntäteksti on vain kehys kahden eri ajatuskokonaisuudelle perustuvan lukutavan koomiselle törmäykselle, joka on tekstin sisältämän komiikan varsinainen sisältö.

0.2.2 Tarinassa ilmenevä yhteensopimattomuus on varsin ilmeistä. Väittelijät tulkitsevat käymänsä "keskustelun" toisistaan täysin poikkeavalla tavalla.

0.2.3 Väittelyssä käytetyt eleet ovat kuitenkin molemmille samat. Näin ne toimivat laukaisimina, jotka alkavat merkitä yhä aikaa molempien väittelijöiden tulkintoja. Juuri tällainen inkongruentti yhtäaikaisuus on komiikan avainelementtejä.

0.2.4 Vitsissä on ilmeinen vastakohtajako pyhän/henkisen ja maallisen/ruumiillisen välillä. Rabbi puhuu käytännön asioista paavin tavoittellessa hengen sfäärejä. Läsnä on myös muita vastakohtia, kuten ymmärtäminen/väärinymmärtäminen ja päättyminen/jatkuminen. Nämä eivät kuitenkaan varmasti ole koomisen efektin kannalta yhtä tärkeitä jakoja kuin ensimmäinen. Tämä vastakohtapari myös kohtaa useita kertoja, kaikkein näkyvimmin kolmessa väärinkäsityksessä viittomien merkityksestä. Ainakin näissä kolmessa kohdassa yhteensopimattomat ajatuskokonaisuudet törmäävät.

0.2.5 Vitsin nautinnosta osa syntyy varmasti myös muista syistä kuin inkongruenssista. Esimerkiksi kerroin ennen vitsiä, että seuraava on vitsi. Näin lukija myös virittäytyi odottamaan hauskuutta. Toisaalta vitsissä on käytetty monia, etenkin rytmillisiä tyylikeinoja. Esimerkiksi lopun punchline on lyhyt, eikä sen jälkeen enää selitellä mitään. Itse asiassa asetin hyvin tietoisesti sa-

nan ”ruokatauko” tekstin viimeiseksi sanaksi, sillä mikä tahansa toisenlainen rakenne olisi vienyt vitsiltä tehoa.

Mitä tulee komiikan täydentäviin selitysmalleihin, ylemmyysteorian pohjalta voimme olettaa tuntevamme myös vahingoniloa ainakin kuvitteellista paavia kohtaan. Kenties toisaalta myös iloitsemme niiden juutalaisten puolesta, joiden ei tarvitse muuttaa pois kotoaan. Yhteisyysteorian pohjalta voidaan esittää, että vitsissä konstruoidaan useita erilaisia ryhmiä, kuten ennakkoluuloiset ihmiset, joista erottaudumme nauttimalla juuri ennakkoluuloisten tappiosta. Mikäli lukija nautti vitsistä, hän kenties ehti jo ajatella sen kertomista eteenpäin ja näin suunnittelee piirtävänsä myös lähipiirinsä ympärille rajaa, jonka ulkopuolelle ennakkoluuloisuus jää.

0.2.6 Tarinassa meitä ei kuitenkaan naurata se, ettei paavi onnistunut karkottamaan juutalaisia oppineeseen väittelyyn antautumalla. Tämä on tekstin eikoomisen narratiivin aihe, mutta ei tekstin sisältämän koomisen elementin aihe. Komiikan aihe edellisessä vitsissä on tapa jakaa ilmiöt maallisiin/ruumiillisiin ja pyhiin/henkisiin. Vitsi tavallaan kehottaa kiinnittämään huomiota siihen, että täsmälleen sama merkki viittaa sekä henkiseen ja pyhään että maalliseen ja ruumiilliseen. On siis ilmiöitä, jotka kuuluvat näiden molempien mukamas niin toisilleen vieraiden kategorioiden alueelle. Tämä on se viesti, jota normaali ajattelumme ei kykene ymmärtämään, mutta joka voidaan vaivattomasti esittää vitsin itsestäänselvänä näyttäytyvässä muodossa ja joka herättää meissä näin miellyttävän huumorin kokemuksen. Tämän efektin mahdolliset sovellukset journalismin käytössä ovat tämän tutkimuksen aihe.

TEORIA I: KOMIIKKA JA TODELLISUUS

Eli miten ihmiset luonnostaan kategorisoivat kohtaamansa ilmiöt vastakohtapareihin, miten tämä vaikuttaa maailman mieltämiseen ja miten tällaisen kategorisoimisen seurauksena syntyneitä, ajattelua rajoittavia karsinoita voidaan rikkoa paradokseja hyödyntävien viestinnän muotojen, etenkin komiikan avulla.

1 KULTTUURISET KATEGORIAT RAKENTAVAT TODELLISUUTTA

Todellisuus on tulkintaa. Ympäröivä maailma tarjoaa ärsykyitä ja materiaalia, mutta todellisuutta siitä tulee vasta kun teemme omat johtopäätöksemme ja tulkintamme. Me teemme tulkintaa kaiken aikaa. Meillä ei ole keinoa saada tietoa maailmasta sellaisenaan, eikä välittää tietoamme tai tuntemuksiamme eteenpäin sellaisenaan. Pikemminkin "--- jokaista todellisuuden kuvausta tulee pitää todellisuuteen kohdistuvana tekona - siirtona, joka ainakin periaatteessa muuttaa kohdettaan." (Alasuutari 2007, 230)

Tämä ilmiö korostuu kun tutkitaan ilmiöitä, jotka tapahtuvat oman välittömän kokemuspiirimme ulkopuolella. Suurimman osan tiedostamme saamme (hyvällä onnella) toisen tai kolmannen käden lähteistä. Emme rakenna kuvaamme todellisuudesta kaukaisen luonnonkatastrofin osalta suoraan tästä katastrofista, vaan niistä kuvista ja teksteistä, joita meille aiheen tiimoilta välitetään. Nämä eivät ole yhtä kuin asia itse, eivätkä edes pelkkä asian heijastus tai kuvaus, vaikka näin helposti kuvitellaan ja vaikka tällainen naiivi näkemys merkitysten välittämisestä onkin arkikäytössä yleensä aivan riittävä (Alasuutari 2007, 109-110). Jean Baudrillardin tunnetun teesin mukaan Persianlahden sotaa ei koskaan käyty (Baudrillard 1995 a). Mediassa luotiin tietyillä toistuvilla kuvilla ja teksteillä tarkoin harkittu, Yhdysvaltain sodanjohdon näkemystä mukailtava, joskaan ei sen kanssa yhtenevä kokonaisuus (Luostarinen 1994, 157-158), jota kutsuttiin Persianlahden sodaksi. Tällaista ilmiötä ei kuitenkaan todellisuudessa koskaan ollut: oli vain tiettyjä todellisuuden piirteitä, jotka mahdollistivat tällaisen kuvaelman rakentamisen. Kuva omenasta ei tälläkään kertaa ollut omena.

Tässä luvussa tutkitaan sitä, miten erilaisille todellisuuden ilmiöille annetaan merkityksiä ja sitä, miten inhimillisessä viestinnässä luodaan erilaisia kategorisointeja. Lähtökohtana on strukturalistinen ja poststrukturalistinen myytisten rakenteiden tutkimus. Johtoajatuksena on, että ihmiset kertovat toisilleen tietynlaisia tarinoita ja toistavat tietynlaisia kerronnan rakenteita tehdäkseen järkeä maailmaan ympärillään. Tällä tavalla maailmalle annettu mieli ei kuitenkaan ole asioiden luonnollinen järjestys, vaan kulttuuriin sidottu, yksi mahdollinen tapa monien joukossa asettaa maailman ilmiöt suhteisiin keskenään.

Tietyt rakenteet ja tavat mieltää maailmaa sulkevat aina pois toisia. Tiivis sitoutuminen tiettyyn ajattelutapaan johtaa ilmiöön, jota kutsun monologiseksi maailmankatsomukseksi. Siinä oletetaan, että maailmasta saadaan luonnollista, kyseenalaistamisen ulkopuolelle jäävää tietoa ja kaikki, mikä on ristiriidassa tämän tiedon kanssa on pakosta virheellistä ja vääristynyttä. Monologisessa ajattelussa kaikki ilmiöt pyritään kategorisoimaan tiukasti totuuden ja epätoden, hyvän ja pahan, miehekkään ja naisellisen tai muiden vastaavien kaltaisiin luokkiin. Vaikka tällaisella ajattelulla on tietty biologinen perusta, varsinkin ilmeisesti se on hyvin jäykkä tapa mieltää maailmaa. Sanottakoon, että ehdottomana tällaista ajattelua tuskin missään esiintyy. Kysymys on ajattelun painotuksista: etsitäänkö maailmasta absoluutteja vai suhteellisuutta.

1.1 Kategoriat ovat ajattelumme perusta

Kategorisointi perustuu paradigmoille. Strukturalistisessa kielitieteessä kielen katsotaan rakentuvan erojen kautta: käsitteen merkitys ei synny minkään positiivisen merkityksen kautta, vaan sen kautta, mitä jokin ei ole (Saussure 1990 [1916], 118). Kissa ei ole sinällään kissa, vaan jokin, joka ei ole mitään muuta. Se ei ole talo, puu, ihminen, ilves ja niin edelleen. Se on jotain, mikä ei ole mitään muuta. Merkeillä on kuitenkin myös tiettyjä yhteneväisyyksiä: sekä niiden ulkoisessa muodossa että ajatussisällössä on piirteitä, jotka saavat tietyt merkit tuntuvan toisilleen läheisemmiltä kuin toiset (Saussure 1990 [1916], 124-125). Kissa tuntuu yleensä läheisemmältä koiran kanssa kuin valtion tulo- ja menoarvion; koivu tuntuu läheisemmältä kuusen kanssa kuin silitysraudan. Erilaisten merkkien muodostamia ryhmiä kutsutaan paradigmoiksi. Ne ovat ”merkkien naapurustoja”, kuten Risto Kunelius asian ilmaisee (2002, 141). Paradigma on siis aina kulttuurinen kategoria.

Paradigmojen ja kategorisointien merkitystä lähestytään seuraavassa Claude Lévi-Straussin, Roland Barthesin ja Michel Foucault'n ajatusten kautta. Kategoriat esitetään ennen kaikkea tapana siirtää eteenpäin kulttuurisia konventioita ja käsityksiä, jotka luovat ja ylläpitävät kulttuurisia valta- ja muita rakenteita, jotka puolestaan taas uusintavat kategorisointeja. Tämän tapahtuu tiettyjen kielenkäytön rakenteiden kautta, ei suoranaisia väitteitä esittämällä. Kategorisoiminen on osa sellaista jokapäiväistä kielenkäyttöä, jossa esitetyt kulttuuriset väitteet kätkeytyvät ja toisaalta tämän kielenkäytön ennako-oletus. Kategoriat saavat meidät helposti hyväksymään erilaiset sisältämänsä ennako-oletukset luonnollisina ja itsestäänselvinä totuuksina. Tätä luonnollistamisen prosessia Lévi-Strauss ja Barthes lähestyivät kumpikin omanlaisensa myytin käsitteen kautta, Foucault taas puhui diskursseista.

Lévi-Strauss, Barthes ja Foucault käsittelevät silti viime kädessä samaa ilmiötä, joka on tämänkin tutkimuksen kiinnostuksen kohteena, siis kulttuurin harjoittaman poliittisen luonnollistamisen jatkuvaa prosessia. Lévi-Strauss käsittelee lähinnä alkuperäiskansojen folklorea, heidän kertomiaan tarinoita, eli myyttejä. Näiden tarinoiden rakenteessa ilmenee hänen mukaansa koko inhimil-

lisen ajattelun selkeiden vastakohtaisuuksien tuottamiseen ja ylläpitämiseen tähtäävä rakenne. Barthes puolestaan lähestyy ilmiötä viestinnän tapana. Hänelle myytti tarkoittaa nimenomaan nykypäivän teksteissä ilmenevää tapa tehdä kulttuurisia väitteitä luonnollisiksi tosiasioiksi siirtämällä tekstin varsinaisen merkityksen ilmiötason luennan tuolle puolen. Foucault taas purkaa sitä, miten puheemme, yhteiskunnalliset instituutiomme ja jopa jokapäiväinen käytöksemme uusintavat tiettyjä yhteiskunnallisia rakenteita. Nämä rakenteet rakentuvat juuri samoille vastakohtapareille, joita Lévi-Strauss etsi alkuperäiskansojen myyteistä ja jotka Barthesin näkemyksessä luonnollistetaan tekstien myyttiin nojaavalla esitystavalla. Foucault korostaa, että nämä rakenteet eivät ole vain kielen sisäisiä tai ihmisten sielunmaiseman rakenteita. Ne muokkaavat myös kaikkia yhteiskunnan rakenteita: taloudellisia, seksuaalisia ja kaikkia muita rakenteita. Lyhyesti sanoen kategoriset rakenteet ovat myös valtarakenteita.

Lévi-Strauss ja alkuperäiskansojen myytit

Myytti on Lévi-Straussin katsannossa kansanomaisen tarina, jota kerrotaan eteenpäin aina hieman vaihtelevilla tavoilla. Suuretkaan muutokset eivät silti helposti vaikuta myytin perimmäiseen sanomaan. Myytissä kuvataan jotain kauan sitten tapahtunutta, mutta kielen rakenteisiin sidotun ajattoman rakenteen kautta. Näin se muuttuu historiattomaksi tarinaksi, joka selittää rakenteensa kautta menneen, nykyisen ja tulevan. (Lévi-Strauss 1977 [1963], 209-210)

Myytit ovat tarinoita, mutta eivät mitään tahansa tarinoita. Todelliset myytit eivät ole kenenkään sepittämiä, vaan ne ovat yhteistä omaisuutta, tarinoita, joita kerrotaan uudestaan ja uudestaan tietyn ryhmän sisällä (Levi-Strauss 1981 [1971], 626). Toisekseen nämä tarinat eivät ole pelkkää ajanvietettä: myyteillä selitetään elettyä maailmaa. Myytit ovat sukua alkuperäiskansojen taikuudelle, jolla pyritään jäsentämään ja lokeroimaan kaotettua maailmaa (Lévi-Strauss 1966, 13). Niiden merkitys on siinä, että ne luovat ihmiselle illuusion siitä, että hän kykenee ymmärtämään ja ymmärtää maailman ympärillään (Lévi-Strauss 1980, 17).

Lévi-Straussia ei kiinnostanut myyttien ulkoinen muoto, siis varsinainen tarina. Tämä myyttien päällimmäinen taso on sidottu kulttuuriin ja tilanteeseen, eikä se näin voi kertoa mitään sen yleisempää. Kiinnostavampaa on se, että myyteistä löytyy valtavia rakenteellisia samankaltaisuuksia myös sellaisten yhteisöjen välillä, joilla ei ole ollut mitään kosketusta toisiinsa. Tällaisia kaikkien, myös toisistaan täysin erillään eläneiden kansojen myyttejä yhdistäviä rakenteita tutkimalla voidaan näin ollen kertoa paljon sellaisista asioista kuin tapojen ja tottumusten syntyprosessista ja yleisemmin ihmisielen toiminnasta. (Levi-Strauss 1981 [1971]; 38, 639).

Keskeisin Lévi-Straussin havainto oli, että myytit ympäri maailman perustuvat dualistisille jaoille, joilla selitetään luonnollisiksi erilaisia ristiriitoja joita ihmiset kohtaavat elämässään. Nämä ristiriidat puolestaan ovat aina kulttuurisia: luonnossa ei ole ristiriitaisia merkityksiä. Ihmisen antamat merkitykset saavat maailman näyttävämmän ristiriitaisena. Ihminen keksii sellaisia jakoja, kuin

lapsi/aikuinen, yö/päivä tai ihminen/eläin. Mikään näistä jaoista ei ole ehdoton ja luonnollinen. Lapsuuden ja aikuisuuden raja on aina sidottu kulttuuriin. Yö muuttuu päiväksi hämärän kautta ja ihminen on myös eläin. Kaikissa kulttuureissa kuitenkin tehdään ero näiden kategorioiden välille. Nämä ovat myös juuri niitä yhteiskunnallisia kategorioita, joista komiikan aiemmin esitettiin ammentavan olemuksensa.

Ihminen jakaa kaiken aikaa kohtaamiaan ilmiöitä erilaisiin kategorioihin. Ymmärtääkseen keksimiään vastakohtaisuuksia, ihminen toisaalta myös etsii aktiivisesti luonnosta ympärillään hyväksyntää näille kulttuurisesti syntyneille kategorisoinneille. Luonnosta etsitään vastaavia ristiriitoja. Näillä luonnosta "löydetyillä" ristiriidoilla sitten selitetään inhimillisen ajattelun tuotteita. Luonnon ilmiöistä tehdään työkalu, jolla selitetään kulttuurisista ilmiöistä luonnollisia (Lévi-Strauss 1966, 95). Esimerkiksi myyttien eläinhahmoiksi valikoituu tyypillisesti jollain tapaa, fyysiseltä olemukseltaan, elintavoiltaan tai muutoin kaksijakoinen eläin. Perhonen on toisesta suunnasta lähes olematon, toisesta hyvinkin suuri, samoin rausku. Näin molemmat ovat kelpo eläimiä myyttien käyttöön ja niitä myös käytetään niissä paljon (Lévi-Strauss 1981 [1971] 556-559).

Eräässä kanadalaisen alkuperäiskansan myytissä tuulet on kesytettävä, jotta maasta tulee elinkelpoinen. Monet yrittävät tätä, mutta viimein rausku onnistuu kesyttämään etelätuulen. Tietenkään kala ei todellisuudessa voi pyydyttää tuulta, joten ilmirakenteeltaan tarina on järjetön. Sen mieli kuitenkin asuu nimenomaan litteän rauskun rakenteessa: toisaalta se on valtava, toisaalta lähes olematon. Samoin toisina päivinä tuuli puhaltaa, toisina ei. Näin rausku toimii "binäärioperaattorina", jonka kautta käsittämätöntä ilmiötä voidaan tehdä ymmärrettäväksi. (Lévi-Strauss 1980, 21-23). Samoin jäniksen kahtiajakautunut huuli tekee siitä tyypillisen hahmon, joka voi hetkin olla maailman pelastaja, hetkin taas naurettava pelle (Lévi-Strauss 1980, 33). Edelleen raadonsyöjät, kuten korppi ja kojootti ovat tyypillisiä hahmoja Pohjois-Amerikan intiaanien taruissa. Ne toisaalta syövät muita eläimiä, mutta toisaalta eivät tapa niitä. Asetumalla näin rauhanomaisten kasvinsyöjien ja muita tappavien lihansyöjien puoliväliin ne ilmentävät juuri tätä samaista eroa. Tämä ero puolestaan on erityisen merkityksellinen, sillä heimoille elintärkeässä metsästyksen käsitteessä erotetaan toisistaan juuri nämä kaksi luokkaa, siis rauhanomainen elo luonnon kanssa ja eläimien elämien lopettaminen. Metsästyksen tätä kautta liittyvä viljelyn ja sodan kahtiajako ilmentää loppujen lopuksi elämän ja kuoleman välistä eroa (Lévi-Strauss 1977 [1963], 224). Tällainen vastakohtaisuuksien järjestelmä venyy siis periaatteessa loputtomiin. Se kattaa hyvin abstraktit käsitteet, kuten ylhäällä/alhaalla, mutta myös yksittäisten olioiden nimet ja toinen toistaan pienemmät sosiaaliset ryhmät aina yksilötasolle ja yksilöiden osiin saakka. (Lévi-Strauss 1966, 217-218)

Tällainen vastakohtapareihin perustuva ajattelu on Lévi-Straussin mukaan ihmisen sisäänrakennettu ominaisuus; se tapa, jolla ajattelemme. Hän pohtii muun muassa, josko kaiken tämän taustalla on inhimillinen tarve tehdä järkeä äärimmäisen vastakohtaparin, olemassa olemisen ja olemattomuuden välille.

Toisaalta hänen mukaan dualismi on luonnon toimintatapa muutoinkin: esimerkiksi lintujen kutsuhuudoissa erottuu binäärisiä koodeja (Levi-Strauss 1981 [1971]; 690, 694).

Myytit eivät näin ollen rajoitu vain kielen alueelle. Kieli on koko kulttuurin eteenpäin siirtämisen väline, mutta myös sen kanssa yhtenevistä osista koottu merkityssystemi. Molemmat rakentuvat merkityksenannosta erojen ja vastaavuuksien kautta. Kieltä voidaankin tutkia ikään kuin pohjapiirroksena, jonka toiminnan ymmärtäminen auttaa ymmärtämään myös monimutkaisempia kulttuurisia rakenteita. (Lévi-Strauss 1977 [1963], 68-69) Symboliset riitit, kohteliaisuussäännöt ja monet muut kulttuurin ilmentymät ovat kielen kaltaisia järjestelmiä, joissa ilmaistaan merkeillä erilaisia ideoita (Saussure 1990 [1916], 15).

Näin myyttien rakenne vaikuttaa rakennetun sisään omaan biologiseen olemukseemme. Myytit ovat tietynlaisia, koska niiden rakenne on inhimillisen ajattelun rakenne. Ajatus ei ole niin mielikuvituksellinen, kuin saattaa kuulostaa. Ajatus ihmiselle synnynnäisistä käsityskyvyn piirteistä ovat arkipäivää myös tietyssä kielitieteen suuntauksessa, jonka tunnetuin (joskin lähinnä muista yhteyksistä) elävä edustaja on Noam Chomsky. Hänen mukaansa ihminen ei synny niin sanottuna tabula rasana, vaan tietyt käsityskykymme ja tietämyksemme aspektit on kirjoitettu sisään biologiseen rakenteeseemme. Ihmisellä on jo syntyessään tiettyjä yleiskäsitteitä, kuten esine ja aikomus. Se, millaisen sisällön nämä käsitteet tarkalleen ottaen saavat riippuu kuitenkin siitä kulttuurista, jossa ihminen kasvaa (esim. Chomsky 1996 [1988]; 4, 32-34).

Tässä tekstissä oletetaan tiettyjen ajattelun rakenteiden olevan synnynnäisiä, näkyvätpä ne kielessä tai jossain muussa kulttuurin osa-alueessa. Ihmisellä on nimittäin oltava jonkinlainen myötäsyttyinen käsitys ainakin tavoiteltavasta ja vältettävästä jo itsensäilytysvaiston pohjana. Kivun välttäminen tuskin on ainoastaan kulttuurinen konventio. Ja jos ihmisellä on syntyjään valmius kategorisoida asiat tavoiteltaviksi ja vältettäviksi, ei väite hyvän ja pahan käsitteiden sisäsyntyisyydestäkään kuulosta enää niin kaukaa haetulta. Tosin lienee paikallaan sanoa vielä uudestaan, että sisäsyntyistä on ainoastaan kyky jakaa asiat hyviin (tavoiteltava) ja pahoihin (vältettävä). Sen sijaan se, millaisia asioita näihin kategorioihin päätyy on sidottu ihmisen kulttuuriseen perimään. Jako itsensä ei kuitenkaan ole sidottu kulttuuriin, vaan ihminen syntyjään luokittelee asioita monella eri tavalla, näistä ehkä perustavanlaatuisimmin hyviin/tavoiteltaviin ja pahoihin/vältettäviin. Tällaisille vastakohtaisuuksille perustuvat myös kaikkien kansojen kertomien myyttien rakenteet ja tällaiselle paradigmojen kautta toimivalle jaottelulle perustuu kieli.

Lévi-Strauss huomasi tavallaan siis myyteissä tiukan paradigmapajaon, eli pyrkimyksen kulttuuriseen kategorisointiin. Myytin rakenteessa otetaan kaksi toisilleen vastakkaisina pidettyä paradigmaa. Tämä jako esitetään jonkin esimerkin kautta osaksi luontoa, ei siis kulttuuriseksi jaoks. Samalla kun tiettyjä paradigmojen vastakkaisuuksia vahvistetaan, todellisuuden ilmiöitä ja olioita liitetään näille paradigmoille. Eräässä australialaisessa myytissä esimerkiksi tehdään eroa taivaallisen ja maallisen välille. Taivaasta lankeava sade yhdistää siinä hedelmöittävästä voimasta miehen taivaalliseen. Hedelmöittävä maa taas

tällöin yhdistyy ”luonnollisesti” naiseen. (Lévi-Strauss 1966, 91-93) On siis kolme kategoriaparia: mieheys/naiseus, taivas/maa ja hedelmöittäminen/hedelmöittyminen. Taivaasta maahan lankeava hedelmöittävä sade on riittävä tekijä yhdistämään kunkin vastakohtaparin toiset puolikkaat toisiinsa omaksi paradigmatkseen ja sulkemaan toiset puolikkaat ulos toiseksi paradigmatksi. Suuresta määrästä tällaisia myyttejä alkaa syntyä kattava kulttuurisen kategorisoinnin järjestelmä, joka esimerkiksi edellisessä tapauksessa tuottaa myös varsin ilmeisiä valta-asetelmia.

Myyttien eteenpäin siirtämien ideoiden kannalta keskeisiä eivät nimittäin ole yksittäisen myytin yksittäiset rakenteet, vaan monien myyttien yhdessä esittelemät rakennejoukkojen väliset suhteet. Tarvitaan suuri joukko tarinoita, jotka toistavat tiettyä rakennetta, jotta ne voivat yhdessä luoda tietyn merkityksen ja tavan mieltää maailmaa. (Lévi-Strauss 1977 [1963], 68-69) Yksittäinen tarina ei ole merkityksellinen, vaan se saa merkityksensä vasta osana sitä tarinoiden, tapojen ja käytäntöjen yhteismassaa, joka siirtää eteenpäin juuri tiettyjä arvoja ja asenteita ja joka pakottaa uudet tarinat hyväksymään juuri näihin asenteisiin sopivat rakenteet omikseen. Toisin sanoen yksittäisen tarinan merkitys syntyy tarinan asettuessa kulttuuristen kategorioiden järjestelmän ilmentymäksi.

Barthes ja nykypäivän myytit

Toinen keskeinen tapa mieltää myytti on Roland Barthesin luomus. Hänen kielenkäytössään myytti ei viittaa muinaiseen tarinaan, vaan nykyaikanakin arkiiseen viestinnän tapaan; myytti on käytetyn kielen ominaisuus. Lévi-Straussin näkemykseen Barthesiin yhdistää kuitenkin ajatus siitä, että myytti selittää kulttuurista ”luonnollisen” kautta. Lévi-Straussin ja Barthesin myyttikäsitykset ovat kaukana toisistaan, mutta ne molemmat ovat näkemyksiä samasta ilmiöstä: kielen rakenteisiin piilotetusta tavasta siirtää eteenpäin sellaisia viestejä, joita ei tekstin ilmitasolta voi löytää.

Barthesin määritelmän mukaan myytti on toisen asteen semiologinen järjestelmä. Semiologian ensimmäinen aste koostuu merkitsijästä (merkin ulkoinen muoto) ja merkitystä (merkin herättämä mielle), jotka yhdessä muodostavat merkin (vrt. Saussure 1990 [1916], 66-67). Siis esimerkiksi merkki ”kissa” koostuu karkeasti ottaen viidestä kirjoitusmerkistä (merkitsijä) ja nelijalkaista, karvaista eläintä koskevasta mielteestä (merkitty). Toisella asteella kokonaisesta merkistä (= merkitsijä + merkitty) tulee kokonaisuutena uusi merkitsijä, johon liittyy puolestaan uusi merkitty (Barthes 1994 [1957], 177). Barthesin omassa esimerkissä nuori, tummaihoisen sotilas tekee lehden kannessa kunniaa Ranskan lipulle. Kansi itsessään on ensimmäisen asteen merkki, joka koostuu kannen visuaalisesta ilmeestä ja sen tunnistamisesta. Toisella asteella kannesta tulee uusi merkitsijä, joka saa kylkeensä uuden merkityksen, joka on Barthesin mukaan jonkinlainen isänmaallinen tunne siitä, kuinka Ranskan lapset puolustavat maataan ja kuinka Ranska syleilee heitä ihonväriin katsomatta (Barthes 1994 [1957], 179).

Kuvan esittämän väitteen todenperäisyys ei ole itsestäänselvyys. Voidaan myös varsin perustellusti väittää, ettei Ranska ota kaikkia niin avosylin vastaan

ihonväristä riippumatta ja että kuvan esittämä väite on erittäin yksipuolinen ja nimenomaan poliittisesti latautunut. Kuva ei kuitenkaan esitä tätä toisen asteen merkittävää kulttuurisena konstruktiona, vaan luonnollisena, itsestäänselväenä merkityksenä. Tämä on mahdollista, koska kuvan käyttämä kieli on epätarkkaa ja muodotonta (Barthes 1994 [1957], 181-182). Barthesin sanoin ”Myytti on arvo, jota totuus ei pysty takaamaan, mikään ei estä myyttiä olemasta ikuinen alibi.” (Barthes 1994 [1957], 185).

Esimerkin kuvan esittämää väitettä ei ole varsinaisesti sanottu ääneen, joten siihen on hankala vastatakaan. On vaikea väittää, ettei kuva pitäisi paikkaansa. Tarkalleen ottaenhan kuva esittää vain, että tietty sotilas teki joskus kunniaa lipulle. Tämä pitää todennäköisesti paikkansa, mutta kuvan todellinen merkitys on tietysti aivan muualla. Barthesin myyttiteorian keskeinen huomio on se, että tällainen myytti on aina historiallisesti syntynyt, mutta historia muuttuu siinä luonnoksi. Myytti on depolitisoitua puhetta (Barthes 1994 [1957]; 173, 190, 201): ”Myytti ei kiellä asioita vaan sen funktio on päinvastoin puhua niistä. Myytti ainoastaan puhdistaa ne, tekee viattomiksi, antaa luonnollisen ja ikuisen perustan ja selvittää ne toteamalla eikä selvittämällä (Barthes 1994 [1957], 202)”. Tässä ajatuksessa Barthes tulee hyvin lähelle Lévi-Straussia, joka kuten muistamme totesi myytin toimivan nimenomaan tietyn näkymättömän rakenteen kautta, joka selittää luonnolliseksi sekä nykyisen, menneen että tulevan.

Barthesin myytti esittää tavallaan aina uuden paradigman. Lippukuva antaa ymmärtää, että mustalla nuorukaisella, lipulla ja kunnian tekemisellä on jotain perustavanlaatuista yhtenevyyttä, että nämä kaikki kuuluvat jollain tapaa samalle paradigmalle, esimerkiksi Ranskan suuruutta ja erinomaisuutta kuvastavien asioiden paradigmalle. Kuvan paradigma on sikäli aivan todellinen, että kaikilla näillä ilmiöillä on ainakin se yhteinen piirre, että ne ovat samassa kuvassa. Tämän yhtenevyyden myytti kuitenkin esittää todisteena jonkinlaisesta luonnollisesta yhtenevyydestä, joka on ollut olemassa jo ennen kuvan ottamista. Lippu ja kunnian tekeminen liittyvät yhteen niin vahvasti, että pakosta myös kolmas merkittävä elementti, tummaihoisen nuorukainen vaikuttaa kuuluvan joukkoon. Myytti antaa olettaa, että kuva ei ole yhteenkuuluvuuden tuottamista, vaan sen tallentamista, kuten myytti sateesta, miehestä ja hedelmöittämisestä ei ole keksitty vaan luonnollinen.

Toisin kuin Lévi-Straussin myytti, Barthesin myytti ei ilmene kokonaisissa tarinoissa. Sen sijaan se ilmenee väläyksinä yksittäisissä toteamuksissa, erilaisissa näytännöissä ja kuvissa. Siinä missä Lévi-Strauss tutki myyttejä tarinoina, Barthesia kiinnostivat myytin yksittäiset manifestaatiot. Merkittävä yhteneväisyys on kuitenkin myytin riippuvuus muiden myyttien yhteismassasta. Barthesin kunniaa tekevä sotilas ainoana vastaavana kuvana tuskin siirtäisi minkäänlaisia rakenteita eteenpäin. Lippu ja kunnianteko täytyy olla tottunut yhdistämään tiettyihin seikkoihin ja sopiviin paradigmoihin, jotta kuva toimisi myytin mukaisesti. Kuitenkin kun kategorisoinnin järjestelmä on olemassa, sen jokainen uusi manifestaatio uusintaa ja vahvistaa omasta puolestaan koko tätä kulttuurista rakennelmaa. Tätä puolta myyteistä käsittelee laajasti Michel Foucault.

Hän tuo myyttivuoropuheluun mukaan näkemyksen viestinnästä valtarakenteisiin kahlittujen viestintärakenteiden, diskurssien temmellyskenttänä.

Foucault, tieto ja valta

Foucault ei puhunut myyteistä. Hänen ajattelunsa kuitenkin auttaa meitä asettamaan edellä esitetyn yhteiskunnalliseen yhteyteensä. Sekä vanhoissa tarinoissa että nykypäivän viesteissä välähdyksinä ilmenevät kulttuuriset kategoriat ovat osa meidän jokaisen jokapäiväistä kielenkäyttöä ja ne muokkaavat jatkuvasti sitä, miten yhteiskunnassa ja yhteiskunnasta keskustellaan. Tämän prosessin ymmärtämistä helpottaa Foucault'n erittelemä diskurssin käsite.

Foucault'n, Barthesin ja Lévi-Straussin lähtökohdat tutkimukseen olivat niin erilaiset, ettei heidän käsitteitään voida istuttaa yhteen kovinkaan yksi yhteen. Aivan ilmeinen yhtymäkohta kuitenkin löytyy kahden myytin ja diskurssin ytimeistä: ristiriita ja sen piilottaminen. Foucault'n sanoin "[d]iskurssi on olemassa sen [ristiriidan] pohjalta, diskurssi ryhtyy puhumaan sekä kääntääkseen että ylittääkseen sen, diskurssi jatkuu ja alkaa äärettömästi uudelleen peaktakseen ristiriitaa samalla kun diskurssi syntyy lakkaamatta uudelleen sen kautta" (Foucault 2005 b [1969], 197). Foucault'n arkeologiaksi nimeämä diskurssien purkamisen tiede pyrkii nimenomaan kartoittamaan ristiriitojen ilmenemispisteitä, jotka muodostavat taustaoletukset kaikelle viestinnälle (Foucault 2005 b [1969], 199-200). Toisin sanoen diskurseja tutkittaessa ei tutkita sitä, mikä muodostaa taustan ristiriidoille, vaan sitä, millaisen taustan tietyt ristiriidat asettavat kaikelle muulle.

Tulkitsen hieman: diskurssi pyrkii esittämään todellisuuden sellaisessa muodossa, että sen sisällään pitämät ristiriidat asettuvat näennäisen mielekkääksi osaksi kokonaisuutta. Ei liene ylitulkintaa todeta, että se luo ihmiselle illuusion siitä, että hän kykenee ymmärtämään maailmaa ympärillään, kuten Lévi-Strauss toteaa myyteistä. Kuten myyteillä, myös diskurssilla on merkitystä vain tietyn rakenteiden järjestelmän kautta. Myytti tarvitsee useita vastakohtapareja, jotka yhdessä antavat sille merkityksen maailman selittäjänä (Lévi-Strauss 1980, 45). Diskurssi on samoin monien sitä tukevien kielenkäytön osasten yhteismassa, joka näiden osasten tukemana tarjoaa mille tahansa väitteelle "loputtoman alibin", kuten Barthes omasta myytistään toteaa.

Diskurssi voidaan jakaa edelleen itseään pienempiin yksiköihin. Se on rakentunut tekstien ilmeisistä merkityksistä erillisistä merkityksenannon yksiköistä, joita Foucault kutsuu lausumiksi (énoncé). Muistamme, että aikaisemmin esitin komiikan irtautuvan isäntätekstistään juuri tällä tasolla. Toistetaan vielä tuolloin sanottu:

"[lausuma] on erityisesti merkeille kuuluva olemassaolon funktio, jonka pohjalta voidaan sitten analyysin tai intuition avulla päättää, ovatko merkit 'mielekkäitä' vai eivät, minkä säännön mukaan ne seuraavat toisiaan tai asettuvat rinnakkain, mitä ne merkitsevät ja millaisen aktin niiden (suullinen tai kirjoitettu) muotoilu toteuttaa" (Foucault 2005 b [1969], 117).

Lausuma on siis ajatuksenvarainen yhdysside merkkien fyysisen olemuksen ja niille annetun merkityksen välillä, mutta joka samalla sisältää nämä molemmat ja on vielä jotain ne ylittävää (Foucault 2005 b [1969], 116-117). Tiettyjen merkkien toistaminen johtaa kieliopillisesti samaan tekstiin, mutta ei välttämättä samaan lausumaan: sama lause oppikirjassa ja fiktiossa on täysin eri lausuma ja "väite maan pyöreydestä tai lajien evoluutiosta ei ole sama lausuma ennen ja jälkeen Kopernikuksen, ennen ja jälkeen Darwinin" (Foucault 2005 b [1969]; 138-139)

Lausuma on jotain, joka saa merkityksen ainoastaan samansuuntaisten lausumien yhteismassasta. Se on jotain, joka syntyy merkeistä, mutta on jotain muuta kuin ne. Se on jotain, joka pysyttelee näkymättömissä, koska se kuuluu niin ilmeisesti sanottuun. Kaiken kaikkiaan lausuma tulee hyvin lähelle sitä, mistä myös edelliset myytit on tehty. Foucault'n diskurssi, kuten myös Barthesin ja Levi-Straussin myytit ovat vähintään ilmentymiä samasta ilmiöstä: ihmisen tarpeesta luoda ja ylläpitää kulttuurisia kategorioita, kuten kielen paradigmoja ja jaotella kohdatut ilmiöt niiden välillä.

Kuten sanottu, mainitunlaiset kielenkäytön rakenteet ovat aina myös valtarakenteita. Foucault'lle valta ei kuitenkaan tarkoittanut ihmisen valtaa toisen yli, mahdollisuutta alistaa muita omien tarkoitusperiensä täyttämiseksi. Hänen mukaansa valta ei ole minkään luokan tai ryhmän etuoikeus. Valta on syvällä koko yhteiskunnan rakenteessa, kaikille yhteisessä kielenkäytössä ja elämisessä. Valta ilmenee jopa yksilöiden ruumiissa, eleissä ja käyttäytymismuodoissa. (Foucault 2005 a [1975], 41) Valtaa ei itsessään ole olemassa. On vain tiettyjä suhteita ihmisten välillä, jotka johtavat toisten suhteiden muodostumisiin tietynlaisiksi. Valtasuhteet ovat seurauksia ja heijastumia talous-, seksuaali- ja muista vastaavista suhteista (Foucault 1998, 69-70).

Valta on ihmisten keskinäisten suhteiden muodostama verkosto, joka sulkee sisäänsä kaikki toimijat, olipa näiden yhteiskunnallinen asema mikä tahansa. Tietenkin tässä rakennelmassa toisilla on enemmän etuisuuksia kuin toisilla. Vaikka rikas on yhtä lailla sidottu vallan järjestelmään kuin köyhäkin, rikkaan olot ovat yleensä mukavammat ja hänellä on köyhää enemmän mahdollisuuksia toteuttaa mielihalujaan valtajärjestelmän puitteissa. Lisäksi eri tavoin resursoituilla ihmisillä on eri tavoin valtaa diskurssiin: tietyistä yhteiskunnallisista, kulttuurisista tai taloudellisista positioista käsin diskurssiin on helpompi vaikuttaa (Jokinen et al. 2004, 86-87). Etenkin Yhdysvalloissa on esitetty paljon kritiikkiä sitä kohtaan, että menneinä vuosikymmeninä valta päättää siitä, kuka pääsee puhumaan laajoille kansanjoukoille lehtien, tv:n ja radion välityksellä on keskittynyt yhä harvempiin käsiin (esim. Chomsky 2002, 217-229).

Koska valta ei tämän tutkimuksen katsannossa ole ensisijaisesti suoranaisesti alistusvaltaa toisten yli, se ei välttämättä perustu väkivallalle ja pakottamiselle. Sen sijaan vallan olennaisin muoto on diskursiivinen valta. Valta, joka toimii kielenkäytössä ja jokapäiväisessä toiminnassa. Valta on tiedon ja sen myötä totuuden tuottamisen järjestelmä: "Ei ole olemassa valtasuhdetta, jolle ei muodostuisi sitä vastaavaa tietokenttää, eikä tietoa, joka ei edellyttäisi ja samalla muodostaisi valtasuhteita" (Foucault 2005 a [1975], 42).

Valta synnyttää diskurssien kautta tietynlaista, itselleen sopivaa tietoa. Kaikessa syntyvässä tiedossa on tiettyjä ennakko-oletuksia, jotka ilmenevät keskeisesti juuri ilmiöiden kategorisoimisen kautta. Nämä ennakko-oletukset ovat tyypillisesti vallitsevan kulttuurisen järjestelmän oletuksia. Ellei näin olisi, järjestelmä ei olisi vallitseva. Valta syntyy diskursseissa, niissä ääneen lausumattomissa, luonnollisiksi oletetuissa ennakko-oletuksissa, joihin tiedon tuotanto ja julki lausuminen perustuu. Toisaalta tämä valta myös synnyttää diskurssit. Esimerkiksi psykiatrian oppiala syntyi 1800-luvun alussa. Sille ominaisen diskurssin syntyminen edellytti valtavaa kimppeä erilaisia valtasuhteita, jotka liittyivät esimerkiksi pakkohoitoon, teollisuustyöhön ja porvarilliseen moraaliin. Toisaalta tämä diskurssi alkoi myös heti valua yli tieteenalan laitojen ja ryhtyi vaikuttamaan esimerkiksi lainsäädännössä, kirjallisuudessa ja päivittäisessä jutustelussa. (Foucault 2005 b [1969], 232). Samoin nykypäivänä esimerkiksi terveystiedolla paitsi parannetaan ihmisten eloonjäämisennustetta, myös muokataan kuvaa siitä, millainen ihmisen pitää olla. "Terveysteen" ja sen ta "normaaliuteen" pyrkiminen nähdään olennaisina osina ihmisen elämää (Hellsten, S. 2000, 71). Kuka haluaisi olla epänormaali, jos se tarkoittaa "sairaan" olemista?

Diskurssi on, kuten sanottu monilta, joskaan ei kaikilta osiltaan sellainen rakenne, jota myös Barthes ja Lévi-Strauss kuvaavat. Se toimii yksittäisten ilmentymiensä, lausumien varassa, sekä puhdistaa poliittiset ja historialliset väitteet poliittisuudestaan ja historiallisuudestaan mahdollistaen niiden esittämisen ikuisina, luonnollisina totuuksina. Tämä on mahdollista, koska nämä väitteet esitetään Lévi-Straussin esittelemällä myytin rakenteella. Tiedyt vastakohtaisuudet otetaan annettuina, ne luonnollistetaan jättämällä ne kirjoittamatta auki. Lévi-Strauss ei kyllästynyt tähdentämään sitä, ettei myytin ilmeisellä kertomuksella ole merkitystä. Sen sijaan täytyy tutkia sitä, millaisiin vastakohtaisiin kategorioihin järjestelemiseen, millaiseen syvärakenteeseen tarina perustuu. Kuten jo johdannossa todettiin, myös komiikan tutkimuksessa on tärkeää kiinnittää huomio nimenomaan niihin vastakohtaisuuksiin, joiden varaan komiikka rakentuu ja joita se rikkoo.

1.2 Kategoriat rajoittavat ajatteluamme

Diskurssi perustuu paradigmoihin. Asiat asettuvat siinä "luonnostaan" paradigmoille, siis sellaisiin kategorioihin kuin tavoiteltava tai vältettävä, mielekäs tai mieleton. Tällainen rakenne ilmenee myös paljon muussa kuin viestinnässä tai kerrotuissa tarinoissa. Se uusintuu erinomaisen tehokkaasti erilaisissa kurin muodoissa, ennen kaikkea siinä kurissa, jonka kautta opimme tarkkailemaan itse itseämme ja pysyttelemään "normaalin" rajojen sisällä.

1800-luvun alkupuolella pidettiin ilmeisenä, että ihminen on luotu Raamatussa kuvatulla tavalla. Ihminen ei ollut kehittynyt aiemmista lajeista ja oli lisäksi vain muutamia tuhansia vuosia vanha olentolaji. Tämä totuus johti aikansa paleontologit keksimään varsin värikkäitä, joskin kaiken todennäköisyyden

ja usein myös järjen vastaisia selityksiä fossiilisille luulöydöille. Kun muinaisten eläinten luiden joukosta löytyi ihmisen hampaita, täytyi hampaiden olla eläimiä paljon myöhemmin kuolleiden, poikkeuksellisen syvälle haudattujen ihmisten jäänteitä. Tietyt maaperän mineraalit myös vaikuttivat ilmeisesti vain ihmisen hampaisiin, mikä selitti sen, että ne olivat tummuneet täsmälleen samalla tavalla kuin "paljon vanhemmat" eläinten luut. (Valste 2004, 39-40)

Miksi tieteentekijät sitten keksivät tällaisia jälkikäteen katsoen naurettavia selityksiä sen sijaan, että olisivat suostuneet katsomaan totuutta silmiin? Vastaus on yksinkertainen: he tekivät tiedettä nojaten järkeensä siten kuin järki yleensä ymmärretään. He kokosivat todeksi uskomiaan faktoja ja yhdistivät niitä mielekkäimmäksi mahdolliseksi kokonaisuudeksi jo aiemmin tuntemiensa, todeksi uskomiansa faktojen kanssa. Tällainen ajattelu on pitkään ollut osa tieteen kovinta ydintä. C. S. Peircen sanoin (2001, 130): "Päätetyn tarkoituksena on löytää jotain muuta, mitä emme vielä tiedä, harkitsemalla sitä, minkä me jo tunnemme."

Huolellinen tosiasioiden harkinta voi kuitenkin toisinaan olla omiaan viemään ajattelua harhaan. Tässä huomataan Arthur Koestlerin aikanaan esittämä fakta: uudet, tiedettä eteenpäin vievät oivallukset edellyttävät tilapäistä järjestä luopumista. Pelkkä faktojen kokoaminen yhteen ei riitä. Suhteellisuusteorian faktat olivat monien muidenkin tiedossa ennen Einsteinia, mutta vain Einstein oli valmis luopumaan järkevistä, siis totutusta suhtautumisesta niihin. Samoin planeettojen liikkeet ovat kautta aikojen todistaneet auringon keskeytyksestä linnunradallamme, mutta tämä seikka on ollut järjenvastainen, joten tähän todistukseen ei voitu kiinnittää huomiota. (Koestler 1964; 208, 234-235)

Tämän tutkimuksen termistöä käyttäen: tieteentekijät eivät voineet puhua vanhoista ihmisen fossiileista, koska ajatus moisesta ei sopinut vallitseviin kulttuurisiin kategorioihin. Jako mahdollisen ja mahdottoman välillä oli varsin yhtenevä sen kanssa, oliko ilmiö yhteensopiva vai ei-yhteensopiva Raamatun kertomusten kanssa. Kyseessä on taas sama ilmiö kuin Lévi-Straussin kuvaamassa myytissä, jossa mies-hedelmöittää-vesi -kombinaatio asettui vastakkain nainen-hedelmöittä-maa -kokonaisuuden kanssa. Miehen ja naisen olennainen ero tehtiin myytin rakenteen kautta yhteneväksi taivaasta lankeavan veden ja sen vastaanottavan maan eron kanssa. Näin maan kanssa samalle paradigmalle kuuluvat ilmiöt liittyivät myös naiseen, kun taas veden antavaan taivaaseen liittyvät ilmiöt liittyivät yhteen miehen kanssa. Samoin kuvatus aikaiset arkeologit altistuivat oman aikansa myytille. Jumalanpalveluksissa ja virallisissa tapahtumissa siinä kuin arkikielessäkin käytettiin sellaisten myyttien rikastamaa kielen kuvastoa, joka antoi ymmärtää, että Raamattu tuli ymmärtää kirjaimellisesti ja virheettömänä totuutena. Tosin tällaista kielenkäyttöä kuultiin aivan avoimestikin, joten esimerkki ei ole paras mahdollinen. Joka tapauksessa, Raamatusta kerrottu ei ollut mielipiteitä tai näkemyksiä, vaan luonnollista totuutta, ainoaa mahdollista ja näin kyseenalaistamatonta. Jos jokin sijaitisi paradigmalla "ei yhteensopiva Raamatun kanssa", se ei voinut sijaita myöskään sellaisilla paradigmoilla kuin "tosi", "oikea" tai edes "todennäköinen".

Esimerkki on karkea, mutta ilmentää meitä myös nykyään ohjaavaa halua selittää maailma ja kulttuuri ympärillämme mahdollisimman ymmärrettäväksi kokonaisuudeksi. Tämän selityksen sitten ymmärrämme virheellisesti luonnoksi ja maailmaksi itsekseen. Näin syntyy kategorioiden järjestelmä: tarvitsemme jonkinlaisen kyseenalaistamattoman lähtökohdan ymmärtääksemme ympäristöämme. Hyvä lähtökohta voi olla tarinoiden joukko, joissa maailma kerrotaan lévistraussilaisittain mielekkääksi asettamalla erilaisia todellisuuden ilmiöitä kuvastamaan sellaisia kulttuurisesti syntyneitä, ei millään tapaa luonnollisia vastakohtaisuuksia, joille ajattelumme perustuu. Toisaalta haluamme myös, että meille kerrotaan barthesilaisittain asioita ”luonnollisina” kätkemällä se mitä sanotaan todella siihen, mitä sanotaan ilmitasolla. Nämä molemmat puhetaivat elävät ja voivat hyvin Foucault’n kuvaamalla lausumien tasolla kaikessa tiedon siirtoon tähtäävässä viestinnässä tieteestä kahvipöytäkeskusteluihin. Tällaisia rakenteita on äärettömän vaikea jatkuvasti kyseenalaistaa, sillä olemme lajina oppineet hyvin tehokkaasti siirtämään omat tottumuksemme eteenpäin luontona:

”Elämme opettaja-tuomarin, lääkäri-tuomarin, kasvattaja-tuomarin ja sosiaalivirkailija-tuomarin yhteiskunnassa; kaikki nämä edistävät normatiivisen aineksen universaalisuutta, ja jokainen heistä alistaa omassa pisteessään tälle ainekselle ruumiin, eleet, käyttäytymismuodot ja suoritukset.” (Foucault 2005 a [1975], 418).

Foucault’n mukaan elämme koko elämämme erilaisten normittajien valvovan katseen alla. Pienestä lapsesta saakka meihin iskostetaan ajatusta siitä, mikä on normaalia ja mikä epänormaalia ajattelua. Se taas on omiaan siirtämään tiettyjä kategorisoiteja eteenpäin. Tietyn toimen tai ajatuskuvion toistaminen johtaa automaation kehittymiseen. Tämä pätee niin polkupyörällä ajoon kuin ajatteluunkin: kummassakin opitaan pysyttelemään tiettyjen toiminnan tai ajattelun säännönmukaisuuksien rajojen sisällä (Koestler 1964, 42-44). Opimme paitsi hyväksymään myyttisten rakenteiden luonnollisuuden, myös siirtämään näitä rakenteita eteenpäin. Tämä sujuu ihmisiltä todella kuin luonnostaan, onhan ihminen ainutlaatuisen taitava matkija (Ylikoski & Kokkonen 2009, 243). Loputon matkimiskykymme on ainakin yksi, ellei jopa *juuri se* ominaisuus, joka erottaa ihmisen toisista, heikommin elintilataistelussa pärjäävistä lajeista (esim. Blackmore 2000 [1999], 25).

Me kategorisoimme luonnostamme kaiken aikaa. Näin syntyviä jakolinjoja ei kuitenkaan koskaan lausuta ääneen, vaan ne esitetään ennako-oletuksina rivien välissä. Mikäli nämä rakenteet olisivat näkyvillä, niillä ei olisi nykyiselaista valtaa ja ne olisivat paljon helpommin muutettavissa. Todella lévistraussilaisittain myyttistä voi olla vain se, mikä näyttää luonnolliselta. Normaali ja epänormaali, toivottava ja ei-toivottava tai hyvä ja paha. Taipumus tällaisiin kategorisointeihin vaikuttaa, kuten sanottu olevan synnynnäinen ominaisuutemme. Samoin meillä on luonnostamme taipumusta unohtaa, että nämä luokitteletut ovat itse tekemiämme, eivät luonnossa sinällään ilmeneviä totuuksia. Tietenkin voimme myös tunnistaa ja kyseenalaistaa näitä rakenteita. Tämä vaatii kuitenkin aina huomattavasti enemmän tarkkaavaisuutta ja ponnistuksia kuin näiden rakenteiden hyväksyminen luonnollisiksi. Vähimmän vastuksen laki

antaa siis odottaa, että jatkossakin kulttuuriset kategorisoinnit hallitsevat ajatteluaamme.

Kategoriarakenteet eivät välttämättä ole ensisijaisesti viestinnäksi miellettyjen ilmiöiden rakenteita, mutta kulttuurisilla ilmiöillä on aina myös viestinnällinen ulottuvuutensa. Kuten aiemmin mainittiin, esimerkiksi terveystieto on toki usein hyödyllistä, mutta samalla se luo "terveyden" ja sen kautta "normaalien" kategorioita. Samoin liikennejärjestelmä on usein suunniteltu siten, että se käytännössä pakottaa yksityisautoilijoiksi myös sellaisia ihmisiä, jotka mieluummin jättäisivät auton hankkimatta. Jo esimerkiksi liikennesäännöissä moottoriajoneuvolla liikkuminen on oletusarvo (Sipilä & Gylling 2000; 182-183).

Kategoriarakenne esittää kulttuurisesti määrittyneen vastakohtaparin luonnollisena, joten se itsessään ei nouse keskustelun aiheeksi. Sen sijaan nämä rakenteet ovat keskustelun lähtökohta. Nämä lähtökohdat eivät ole yhtä suopeita kaikille ihmisryhmille, mutta tähän epätasa-arvoon on hyvin vaikea puuttua. Ellei rakenteita ensin pystytä purkamaan, niiden aikaansaama epätasa-arvo on luonnollinen ja ainoa mahdollinen tilanne.

Tietty, kohtuullisen suuri määrä automaatiota on edellytys sille, että ihminen kykenee toimimaan tehokkaasti yksilönä ja kehittymään yhteiskuntina ja lajina (Alasuutari 2007, 31). Silti on ilmeistä, että etenkin julkisessa keskustelussa automaatio ajattelussa kertoo usein yksinkertaisesti ajattelun laiskuudesta. Epävarmuus on aina varmuutta kuluttavampaa ja haastavampaa, joten harvempi suostuu hyväksymään sen, vaikka se olisikin ajattelun tavoista se hedelmällisempi. Monologinen ajattelu on välttämätöntä, mutta sen ylikorostaminen kertoo ajattelun laiskuudesta.

John Dewey kummasteli aikanaan, kuinka modernissa tieteellisessä ajattelussa on ollut syvään juurtuneena oletus, että on pakko olla olemassa jotain muuttumatonta, josta voidaan kaikissa oloissa tietää varmuudella. Tieto on korotettu kokemusten ja tunteiden yläpuolelle "aidon" todellisuuden havainnoinnin äärimmäiseksi ja ainoaksi tavaksi. Tietoa on vain varma ja täsmällinen. Tietoa on vain se, mikä voidaan palauttaa johonkin muuttumattomaan. (Dewey 1999; 50-52, 74, 108) Deweyn näkemys on toki kärjistetty: kyllä myös tieteen piiristä toisinaan tulee melko epäortodoksisia huomioita, jotka huolellisen harkinnan jälkeen toisinaan hyväksytään keskeiseksi osaksi jatkuvaa tieteellistä keskustelua.

Totuus ja epätotuus ovat kuitenkin hyvin perustavanlaatuisia ajatteluaamme muokkaavia kategorioita. Ajatus totuuden ehdottomuudesta ja muuttumattomuudesta näkyy selvästi jopa taiteessa. Tätä ajatusta kehiteltiin brittiläisen lehden mukaan nimetyyn Screen-teorian piirissä. Teorian mukaan sekä klassinen kirjallisuus että tyypillinen elokuva pitävät sisällään oletuksen tietystä tulkinnoista irrallisesta totuudesta. Kun ihmiset elokuvassa käyttäytyvät tietyllä tavalla, voimme arvioida tätä toimintaa vain sitä vasten, mikä on teoksen oletama, mutta ääneen lausumaton totuus: "totuutta ei kerrota - se on" (MacCabe 1985, 34-37, 39). Toisin sanoen klassinen kerronta esittää lausumien tasolla ehdottoman totuuden, jota voidaan verrata tekstin ilmimerkityksen tarjoamiin

´tulkintoihin´ totuudesta. Myös Mihail Bahtin on kutsunut tällaista lähestymistä taiteessa nimenomaan monologiseksi:

”Monologisessa maailmassa --- ajatus joko hyväksytään tai hylätään.”

”Idea joko osoitetaan todeksi tai kielletään. Kaikki hyväksytyt ideat sulautuvat tekijän näkevään ja kuvaavaan tietoisuuteen.” (Bahtin 1991, 121, 124)

Tarinan kertoja tietää kaiken aikaa yleisöään paremmin, mitä todella tapahtuu. Hän tietää kaiken sellaisen kuin mitä mieltä tarinan henkilöt todella ovat, mitä he todella haluavat ja aikovat ja onko heillä koskaan mahdollisuutta saada haluamaansa. Tällainen teksti voi sinällään olla hyvinkin vallankumouksellinen. Klassinen realistinen teksti voi synnyttää ristiriidan oman hallitsevan diskurssin ja oman aikansa hallitsevan diskurssin välille, muttei muuta. Omaan diskurssiin se ei voi kyseenalaistaa. Ellei se esitä jotain diskurssia luonnollisena, siis totuutena sinällään, se ei ole ”realistinen” (MacCabe 1985, 39,44).

Toisin sanoen vallankumouksellinen näytelmä voi olla yhtä monologinen kuin aiheeltaan konservatiivinen näytelmäkin. Arthur Millerin *The Crucible* (Noitavaino) kritisoi kitkerästi Yhdysvaltain kommunistivainoja kuvaamalla parisataa vuotta aiemmin puhjenneiden noitavainojen mielettömyyttä. Tätä näytelmää voidaan kuitenkin sen monologisuuden vuoksi lukea jopa mccarthylaisena: se vahvistaa tiukasti omaa, ehdotonta käsitystämme oikeasta ja väärästä (Styan 1968, 254-255) ja sulkee näin väärin ajattelevan ulos meille täysin käsittelemättömäksi ja vieraaksi. Näytelmän kautta meille ei jää mitään mahdollisuuksia yrittää ymmärtää myös noitahysterian valtaan joutuneiden tavallisten, itse asiassa meitä itseämme monin tavoin muistuttavien ihmisten näkökulmaa tapahtumiin. Asetumme mielihyvää tuntien itse kauas tällaisen rahvaanomaisen hysterian ulottumattomiin.

Tällaista ajattelua ei, kuten sanottu esiinny vain taiteessa. Myös muilla elämän alueilla otetaan usein annettuna ajatus, että on olemassa muuttumattomia ja ikuisia totuuksia. Näitä totuuksia ei tarvitse edes sanoa ääneen, ne voidaan suoraan ottaa ajattelun ja keskustelun lähtökohdiksi. Näin toimii monologiseksi tässä kutsuttu näkemys todellisuudesta. Tällaisessa katsannossa on olemassa saavutettava totuus, jota kohti kaikki pyrkivät. Erot ihmisten näkemyksissä johtuvat siitä, että toiset pääsevät lähemmäs totuutta kuin toiset.

Tällainen ajattelu ei myöskään katso luokka-, sukupuoli- tai muita rajoja. Niin äärivasemmiston kuin -oikeiston, kristillisten evankelistojen siinä missä joidenkin tiukan linjan feministienkin voidaan katsoa ymmärtävän maailmaa yksiulotteisena taistelulenttänä, jossa ristiriitaisilla näkökulmilla ei ole sijaa (Olsen 2001, 161). Itse asiassa useat hyvin korkealle arvostetut historialliset henkilöt ovat suhtautuneet omaan totuuteensa jopa fanaattisesti, näin esimerkiksi Martin Luther King, jr. ja Mohandas Gandhi (Götz 2002, 63). Monologisuus ei siis tarkoita yhteiskunnallista vanhoillisuutta tai muutoksenvastaisuutta perinteisessä mielessä. Yhteiskunnan enemmistön hyväksymän järjestyksen vastustajilla on omat kulttuuriset kategoriansa ja myyttiset rakenteensa. Nämä kuitenkin yleensä tunnustetaan tietynlaisen, ”normaalista” poikkeavan ajattelun

tuotteiksi, koska ne eroavat niin vahvasti totutusta. Totutut kategoriamme taas vaikuttavat itsestäänselviltä, ihmisistä riippumattomilta totuuksilta. John Deweyn (1999 [1929], 184) sanoin: "Luonnollista on se, mihin olemme totuneet." Ei ole mitään yhtä monologia, josta meidän tulisi pyrkiä irti löytääksemme "todemman" todellisuuden, vaan jokaisella ryhmällä ja yksilöllä on omia monologejaan. Kaikkea ajatteluamme pyrkii ohjaamaan tehokkaalle toiminnalle sinälään välttämätön maailmankatsomuksen monologistumisen prosessi, josta voimme kuitenkin irtautua hetkittäin. Nämä irtautumisen hetket ovat tässä mainostettua dialogista maailmankatsomusta, joka ei osoita jonkin tosimaailman olemassaoloa, vaan sen, että on useita yhtä todellisia todellisuuksia, joiden olemassaolo meidän tulisi tunnustaa. Meidän siis tulisi hahmottaa maailmaa useiden, toisiinsa sopimattomien kategorisointien kautta.

Tämän tutkimuksen kannalta kiinnostavimpia ovat valtajournalismin hyväksymät kategorisoinnit. Tutkimuksen metodologia voidaan kuitenkin soveltaa mihin tahansa maailmankatsomukseen nojaavaan viestintään. Kaikessa viestinnässä tiettyjen ennako-oletusten täytyy olla viestijöiden välillä samat, jotta he voivat ymmärtää toistensa ajatuksia. Nämä oletukset eivät kuitenkaan koskaan ole luonnollisia tai itsestäänselviä, vaikka ne näyttävät sellaisina. Oman yhteiskuntamme ennako-oletukset eivät ole tasapuolisia, eivätkä ne ole niin ylivertaisia kuin olemme oppineet ajattelemaan. Siksi niitä olisi hyvä jatkuvasti myös ravistella. Tämä on välttämätöntä, jotta mitään edistystä voisi tapahtua.

Ajattelu etenee, kuten aiemmin todettiin, vain rikkomalla totuttuja kaavoja. Peliä ei voi muuttaa sääntöjen mukaan pelaamalla (Koestler 1964, 177), eikä ilman järjettömältä vaikuttavia päähänpistoja voi olla edistystä tieteen, taiteen tai sosiaalisen elämä alueella. Monologisuus on äärimmilleen yksinkertaistettua järkeä, joka pakottaa todellisuuden typistymään itse määrittelemiensä rajojen sisään. Seuraavassa luvussa alamme käsitellä vaihtoehtoa tällaiselle ajattelulle. Loppu tästä tutkimuksesta on omistettu sille, miten tällainen vaihtoehto voisi komiikan muodon ottaessaan palvella journalismin yleisöä parhaalla mahdollisella tavalla.

2 KOMIIKKA RIKKOO TODELLISUUTTA

Jean Baudrillard kutsuu täysin monologista todellisuutta simulaation maailmaksi. Siinä ulkoinen maailma on menettänyt kaiken merkityksensä. Koska totuuden on oltava ehdoton ja eheä, sen konstruomisessa on helpointa luottaa vain toisiin konstruktioihin, ei kaoottiseen ja huonosti hallinnoitavaan ulkoiseen todellisuuteen:

”Tapahtumaa ei enää määrää toiminta, vaan spekulatio ja ketjureaktio; tapahtumat ketjuuntuvat kohti keinotekoisuuden äärimmäisyyksiä, joita mikään tulkinta ei enää voi saavuttaa. Simulaatiota on juuri tämä vastustamaton tapahtumien kulku, asioiden ketjuuntuminen ikään kuin niillä olisi merkitys, kun niitä ohjaa ainoastaan keinotekoinen montaasi ja merkityksettömyys.” (Baudrillard 1995 b, 31-32)

Simulaation maailman perustaa käsiteltiin edellä. Se lähtee syntymään, kun myyttien rakenteita tai diskursseja ei kyseenalaisteta tai niiden olemassaoloa ei edes tiedosteta. Tässä luvussa pohditaan vaihtoehtoja tällaiselle maailmakuvalle. Kukaan tuskin yllättyy siitä, että luvun keskeinen sanoma on, että nimenomaan komiikka tarjoutuu keskeiseksi vaihtoehdoksi monologisuudelle.

Ajatus siitä, että komiikka on keino rikkoa ajattelun rajoja ei häikäise uutuudella. Tämä on sanottu ääneen monesti aiemminkin sekä kotimaisessa, että kansainvälisessä tutkimuksessa. Varsin usein tällaiset tutkimukset kuitenkin tyytyvät toteamaan, että komiikka rikkoa rajoja, koska siinä sanotaan asioita, joita ei sanota normaalisti. Ikävä sanoa, mutta suuri osa komiikkaa näin lähes tyneistä teksteistä lankeaa siihen tekstien ryhmään, jota Seppo Knuutila (1983, 20) on kutsunut ”esteettis-filosofisilla ja maailmankatsomuksellisilla spekulatioilla lepääväksi huumorin ylistämisen traditioksi”. Komiikan olemus, siis se, mikä erottaa sen muista teksteistä jää yleensä sivuun, kun halutaan puhua siitä, miten erinomainen kapinan väline komiikka onkaan. Tietenkin aiemmalla tutkimuksella on saavutettu monia tärkeitä huomioita, mutta tosiasiaksi jää että alan tutkimuskirjallisuudessa on varsin merkittävä sokea piste. Se prosessi, jonka kautta komiikka voi rikkoa kielen ja ajattelun rajoja on toistaiseksi kirjoittamatta auki tyydyttävällä tavalla. Tässä luvussa pyrin paikkaamaan tätä puutetta ja esittämään sen mekanismin mallin, jolla komiikka kyseenalaistaa kulttuu-

risten kategorioiden rajoja ja näin ollen toimii eräänlaisena myytin ja diskurssin purkajana.

Emme kuitenkaan puutu heti suoraan komiikkaan, vaan sitä ennen pohditaan hetki kolmea muuta myyttiin ja diskurssiin liittyvää ilmiötä, joiden olemassaolo ensinnäkin osoittaa, että komiikan ilmentämä, paradoksiin perustuva rakenne on monin tavoin sidottu ihmisen ajattelun rakenteeseen. Toisekseen nämä ilmiöt syventävät käsitystämme siitä, millaista komiikan ohjaama ajattelu viime kädessä on. Ensin pohditaan *uskonnollisen* ja humoristisen ajattelun yhteyksiä. Tämän jälkeen lähestymme komiikkaa yhteiskunnallisena *psykoanalyysinä*; tapana pakottaa esiin se osa ajattelua ja kieltä, jota ei haluta sanoa ääneen tai edes myöntää olevan olemassa. Kolmantena pohdimme *taiteen, tieteen* ja komiikan suhdetta. Tämän jälkeen pääsemme vihdoin pohtimaan monologisen maailmankuvan vaihtoehtoa, dialogista maailmankuvaa ja komiikan mahdollista roolia siinä.

2.1 Paradoksi on hedelmällinen kulttuurin rakenne

Uskonnollinen usko voi tuntua kaukaa haetulta vertailukohdalta tämän tutkimuksen yhteydessä. Sitä se ei kuitenkaan ole. Usko on linkki, joka yhdistää komiikkaa ja myyttejä. Nämä molemmat ovat sitä ainesta, josta usko on tehty. Ne kuitenkin rakentavat erilaisia uskoja: komiikka henkilökohtaista, paradoksiin ja epäilyyn perustuvaa uskoa; myytit taas yhteisöllistä, dogmaattista uskoa. Näistä ensimmäinen edustaa dialogista, toinen taas monologista kuvaa todellisuudesta. Ensimmäinen saattaa myös olla varsin harvinainen uskomisen tapa. Näiden uskojen esiintymistäajuudella ei kuitenkaan tässä yhteydessä ole merkitystä. Tärkeää on se, että niiden kautta voimme verrata toisiinsa myyttiä ja komiikkaa tapoina ymmärtää maailmaa ympärillä.

Ajatus komiikan ja uskon sukulaisuudesta on itse asiassa varsin tavallinen. Komiikalla on merkittävä rooli etenkin monien alkuperäiskansojen uskonnollisissa menoissa (Apte 1985, 155-159). Monet ovat esittäneet että molemmat, usko ja komiikka mahdollistavat mahdollottoman hyväksymisen sovittamalla yhteensopimattomat elementit yhteen (Apte 1985, 232-233). Pitkälle järjestäytyneessä, yhteisöllisyyteen perustuvassa uskonnossa tätä yhteensovittamista toteutetaan ennen muuta kertomalla myyttisiä tarinoita, joiden rakennetta edellä käsiteltiin. Ainakin kaikki valtauskonnot rakentuvat yhteisesti tunnettujen tarinoiden varaan, kertoivatpa nämä tarinat sitten Jeesuksesta, Muhammedista, Buddhasta tai kenestä vain. Myyteillä tehdään uskontoon kuuluvista, kulttuurisesti syntyneistä ja historiallisista rakenteista luonnollisia ja ikuisia. Kuten Lévi-Strauss (1977, 209) toteaa myyteistä, niissä kerrotaan jostain kauan sitten tapahtuneesta, mutta niiden rakenne saa ne vaikuttamaan ikuisilta. Ne selittävät yhtä aikaa sekä menneen, nykyisen että tulevan.

Meidän täytyy erottaa kaksi uskonnollisuuden puolta toisistaan ymmärtääksemme todella myyttien ja komiikan suhdetta. Usko ilmeisen mahdollottomaan voidaan nimittäin rakentaa myös paradoksien varaan. Teologi Ignacio L.

Götz on esittänyt juuri paradoksia uskon tärkeimmäksi osaksi. Paradoksilla hän viittaa lausumaan, jota ei voi todistaa oikeaksi tai vääräksi, sillä siinä on aineksia kummankin väitteen kumoamiseen. Paradoksi sekä viittaa itseensä (self-referential), on itsensä kanssa ristiriidassa (self-contradictory) että on loputtoman kehämäinen (infinitely circular) (Götz 2002, 11). Perinteisessä kielenkäytössä paradoksi määrittyy huomioksi, jossa ilmeisen järjettömistä lähtökohdista päädytään ilmeisen järkevään lopputulokseen tai päinvastoin. Klassinen esimerkki on ns. valehtelijan paradoksi. Kreetalainen Epiminedes toteaa ”kaikki kreetalaiset ovat valehtelijoita” (lainattu Götz 2002, 17). Näin sinällään mielekkäistä lähtökohdista päädytään ilmeiseen mahdottomuuteen. Paradoksi ei kuitenkaan ole Götzin (2002, 25) mukaan pelkkää järjen vastaisuutta tai epätotuutta, vaan sinällään paradoksaalisesti mahdollinen tapa ilmaista sellaisia totuuksia, joita ei ole mahdollista ilmaista.

Koetetaanpa selventää tätä ajatusta. Sören Kierkegaardin mukaan jo usko itsessään on paradoksi: sitä voi olla vain epäilyksen kautta. ”Ilman riskiä ei ole uskoa”, kuten Kierkegaard (1992 [1844], 211) itse toteaa. Lopulliset todisteet itse asiassa tuhoaisivat uskon poistamalla tarpeen siihen (Kierkegaard 1992 [1844], 47). Puhuminen uskosta tilanteessa, jossa ei ole enää mahdollista epäillä olisi Kierkegaardin mukaan vain porvarillista pöyhkeilyä. Toisin sanoen uskovalle olemassa olemisen ja olemattomuuden kategoriat menettävät ainakin tietyillä ajattelun alueilla merkityksensä. Lévi-Strauss (1981 [1971], 694) on esittänyt juuri tätä kategoriajakoa inhimillisen ajattelun keskeisimmäksi ristiriidaksi; perustavaksi vastakkainasetteluksi, jota ihmiset koettavat dualistisen rakenteen päälle koostetuilla myyteillään selittää: loppujen lopuksi kaikessa korkeammassa ajattelussa on kysymys olemassaolon ja olemattomuuden äärettömästä haastavuudesta. Myyttinen usko pyrkii häivyttämään tämän ristiriidan asettamalla mitä moninlaisimpia ”luonnollisia” merkkejä paikkaamaan näiden kahden yhteensovittamattoman navan väliin aukeavaa kuilua. Paradoksaalinen usko puolestaan kieltää näiden luonnollisten merkkien luonnollisuuden ja pyrkii katsomaan ristiriitaa paljaana, niin mahdoton kuin tämä tehtävä onkin.

Tämä tutkimus pyrkii pysyttelemään lopullista olemassaolon kysymystä jokapäiväisempien aiheiden parissa. Edellinen kuitenkin toimii erinomaisena johdatuksena juuri niihin. Saattaa olla, että teologit Götz ja Kierkegaard eivät yhtyisi heidän ajatustensa pohjalta tekemiini varsin maallisiin tulkintoihin, mutta yhtä kaikki he ovat tehneet merkittävän pohjatyön paradoksin käsitteen soveltamiseen. Tämän tutkimuksen terminologiaa käyttäkseni: paradoksi on tapa ilmaista kulttuuristen kategorioiden kanssa ristiriidassa olevia ajatuksia. Ristiriitaisuus kulttuuristen kategorioiden kanssa ei tee väitteestä epätotta, mutta se tekee mahdottomaksi esittää väite totena. Myytti puhetapana on puolestaan tapa ilmaista kulttuuristen kategorioiden kanssa yhdenpitävä väite siten, ettei kulttuuriin kategorioihin tarvitse viitata. Ne jäävät jaetuiksi ennakkoletuiksi. Tällainen väite on väistämättä tosi ja järkevää, sillä totuus ja järki määrittävät juuri kulttuuristen kategorioiden kautta.

Tähän mennessä on siis käsitelty sitä, miten paradoksin ja myytin käsitteet liittyvät uskoon. Komiikka puolestaan liittyy tähän kuvioon paradoksaalisen

rakenteensa kautta. Kierkegaard piti kaikista mahdollisista suhtautumistavoista maailmaan komiikkaan ja huumoriin nojaavaa elämänasennetta kaikkein läheisimpänä sukulaisena itse suosimalleen epäilylle ja paradoksille perustuvalla uskolla (Kierkegaard 1992 [1844], 452), sillä myös se perustui paradoksille ja sen hyväksymiselle. "[k]oomisuuden laki on aivan yksinkertainen: sitä esiintyy kaikkialla, missä on ristiriitaa, ja missä ristiriita on tuskaton sen vuoksi, että se nähdään kumottuna (Kierkegaard 1992 [1844], 526)." Varsin samanlainen määritelmä koomiselle esiteltiin tämän tutkimuksen alussa: komiikka on yhteensopimattomien, ristiriitaisten ajatuskokonaisuuksien esittämistä kuin ne olisivat yhteensopivat. Inkongruenssi on lähtökohtaisesti paradoksaalinen ilmiö (Götz 2002, 85).

Myös Götz pitää komiikkaa tärkeänä osana paradoksiin perustuvaa uskoa. Hän muistuttaa, että usko ilman huumoria ja komiikkaa on vaarallisen synkeää ja ryppyotsaista (Götz 2002, 106, 111). Se on hyvää kasvualustaa fanatismille ja dogmaattisuudelle. Usko yleisenä elämänasenteena edellyttää komiikkaa pysyäkseen elävänä. Usko tarvitsee siis paradoksista järjettömyyttä. Kierkegaard asetti huumorintajun jopa jonkinasteiseksi henkisen kypsyuden koetinkiveksi ilmoittavalla pitävänsä "koomisuuden voimaa välttämättömänä, joka on vaadittava jokaiselta, jota nykyisin on tarkoitus pitää täysivaltaisena hengen maailmassa" (Kierkegaard 1992, 286).

Paradoksaalisessa uskossa ja komiikassa on sama rakenne, joka asettuu hyväksytyjen totuuksien tuolle puolen. Myös komiikka ja myytti ovat sikäli yhteneviä, että molemmissa tartutaan järjellä yhteensovittamattomiin aineksiin ja esitetään ne yhteensopivina. On kuitenkin olemassa merkittävä ero. Siinä missä myytti kätkee ristiriidan näkyvistä, komiikka alleviivaa sitä. Komiikka näyttäytyy ilmeisen järjettömänä, myytti taas luonnollisena tapana suhtautua ilmiöön. Molemmat ottavat tietyt kulttuuriset kategoriat aineksekseen, mutta vain myytti rakentuu niiden puitteissa. Komiikka sitä vastoin ikään kuin asettuu näiden kategorioiden ulkopuolelle ja esittää ne sieltä katsottuna. Tämä ei tarkoita sitä, että komiikassa ristiriidan luonne olisi ilmeinen, päinvastoin. Hyvin harvoin vitsin kuulija ymmärtää, mille itse asiassa nauraa. Komiikassa on kuitenkin ilmeistä, että *jokin* on vialla. Ristiriidan olemassaolo on ilmeistä, vaikka sen luonne kätkeytyisikin. Myytti puolestaan pyrkii selittämään asiat siten, ettei mitään ristiriitaa ole. Jokin luonnosta lainattu tai luonnolliseksi mielletty elementti asetetaan myytin ristiriitaisten aineiden välittäjäksi siten, että ristiriita katoaa tarinan syövereihin.

Sekä komiikka että myytti ovat tapoja ilmentää uskoa, mutta erilaista uskoa. Myytti on järjestäytyneen uskonnon väline, jolla pyritään ennen muuta uusintamaan ja lujittamaan itsestäänselvyyksiä. Sen tehtävä on häivyttää epäilyksiä kertomalla kulttuurisia ja historiallisia ilmiöitä yhä uudestaan luonnoksi. Komiikalla taas herätetään epäily, joka on paradoksaalisen uskon sisintä ainesosa. Tätä ajatusta ei pidä rajata vain uskonnollisen ajattelun alueelle. Kuten dogmatismia ja fanatismia esiintyy myös esimerkiksi politiikan alueella (Götz 2002, 61), niin myös muita tässä esitettyjä ajatuksia voidaan siirtää muille elämän alueille. Kaikilla elämän alueilla voimme uskoa ja ajatella kahdella tavalla: var-

muudesta lähtöisin olevalla, myytteihin pohjaavalla tavalla, siis katsomalla maailmaa monologisesti; tai epävarmuudesta ponnistavalla, dialogisella tavalla. Tällöin kyseenalaistamme sen, mikä on ilmeisen totta kysymällä, voisiko olla myös jotenkin toisin.

Alleviivattakoon vielä sitä, ettei tässä ole tarkoitus sanoa, että maailmaan on suhtauduttava absoluuttisen relativistisesti. Vaikka Martin Luther Kingin ja Mohandas Gandhin näkemykset olivat hyvinkin monologisia, en epäröisi väittää heidän olleen merkittävästi enemmän oikeassa kuin heidän aikansa yhdysvaltalaisen valtamielipiteen tai brittiläisen siirtomaapolitiikan. Dialoginen maailmankatsomus ei edellytä kaiken hyväksymistä, vaan ainoastaan sen myöntämistä, että oma ajattelu saattaa olla harhaanjohdettua. Kysymys on siitä, mitä Karl Popper piti rationalismin tärkeimpänä lähtökohtana: "Saatan olla väärässä ja sinä saatat olla oikeassa, ja voimme ponnistelujen avulla päästä lähemmäksi totuutta" (Popper 2000 [1945], 569). Nimenomaan näin, koska totuus syntyy aina ihmisten välillä. Ilman yhteistä ponnistelua sen lähestyminen ei ole mahdollista. Kun keskustellaan siitä mikä on totta, paradoksi on merkittävä tapa esittää väitteitä ohi kulttuurisesti hyväksytyjen keskustelun puitteiden. Tämä ei sinällään tuo meitä lähemmäs totuutta asiakysymyksissä, sillä lopullista totuutta ei ole. Se kuitenkin mahdollistaa tavallaan ajattelun aloittamisen kiistäessään lukkoon lyödyt, muuttamattomat totuudet. Paradoksi ei ole koskaan totta tai valetta. Se on suhtautumistapa maailmaan.

Kulttuurin alitajunta

Se uskonnosta. Mennään psykoanalyysiin. Alitajunta on enemmän kuin vain hyödyllinen metafora kulttuurin ja yhteiskunnan piilorakenteille. Kuten Lévi-Strauss toteaa, kieli on monimutkaisempien yhteiskunnallisten rakenteiden pohjapiirros ja sen kautta voidaan ymmärtää näitä rakenteita. Samalla kieli on kuitenkin myös se väline, jonka kautta ymmärrämme maailmaa. Kieli on ainoa väline, jonka kautta voimme ymmärtää mitään kaikkein alkukantaisimpia tuntejamme, kuten nälkää tai pelkoa monimutkaisempia piirteitä maailmasta. Seuraavaksi tutustutaan siihen, miten oma alitajuntamme heijastelee kulttuuriin ja yhteiskuntaan ympärillämme, miten tämä heijastus saa meidät pitämään kulttuurisia ja historiallisia rakenteita luonnollisina ja miten komiikka voi rikkoa tätä "luonnollisuuden" valheellista kuorta.

Monologisen ajattelun keskeinen asema kulttuurissamme voidaan nähdä osoituksena niin sanotun minäharhan valta-asemasta. Näemme virheellisesti itsemme jonkinlaisena eheänä kokonaisuutena. Oletamme, että sisällämme on jonkinlainen "keskusminä", joka ohjailee kaikkia toimintojamme ja ottaa vastaan havaintomme. Tällainen ajattelu perustuu vahvasti uskonnolliseen näkemykseen sielusta. Tuoreemmin se perustuu nykyiselle valta-ajattelulle muotoa antavaan kartesiolaiseen dualismiin, siis käsitykseen siitä, että me olemme loppujen lopuksi jotain muuta kuin vain fyysinen olento. Aivojen ja hermojen toiminnan tarkempi tutkimus on kuitenkin kaiken aikaa vienyt pohjaa ajatukselta, että ihmisen sisällä on oltava jonkinlainen muusta erillinen henkiolento ohjaamassa kaikkea (Blackmore 2000, 296-297).

Ihmisen sisäinen minuus ymmärretään usein myös vähemmän mystisesti johdonmukaiseksi käyttäytymiseksi, jota muokkaavat ihmisen synnynnäiset ominaisuudet ja syntymän jälkeiset kokemukset. Tällainenkin ajattelu on harhaanjohtavaa, sillä se ei kuvaa mitään ehdotonta sisäistä minuutta, vaan yksinkertaisesti opittuja käyttäytymismalleja, jotka nousevat esiin tietyissä tilanteissa. Ihmisen aivoissa ei ole keskusta, joka ottaisi vastaan kaiken sinne tulevan informaation ja antaisi erilaisille alemmille toiminta-alueille ohjeita. (Blackmore 2000, 299-302) ”Minä” on loppujen lopuksi laaja kokoelma erilaisia muualta kopioituja suhtautumistapoja ja toimintamalleja. Mieliemme eivät ole ainutlaatuisia, vaan pääasiassa kopioituja. Käyttäytymismallimme eivät ole ainutlaatuisia, vaan opittuja. (Blackmore 2000, 311-315) Kaiken tämän ei pidä antaa lanistaa. Se, että olemme apinoiden jälkeläisiä ei vähennä ihmisyyden arvoa. Samoin se, että käyttäytymisemme ja ajattelumme on matkimisen evoluution tulosta, ei tee käyttäytymisestämme tai ajattelustamme vähemmän arvokasta. Tämä ajatus selventää kuitenkin kaikissa kulttuureissa vahvana elävän monologisen ajattelun taustoja.

Jacques Lacanin mukaan lapsi oppii näkemään itsensä kokonaisuutena jo ensimmäisen elinvuotensa aikana, ns. peilivaiheessa (mirror stage, le stage du miroir). Tässä vaiheessa lapsi on varsin toimintakyvytön ja häviää käytännön älykkyudessa samanikäiselle simpanssille. Toisin kuin simpanssi, ihmlapsi kuitenkin oivaltaa peilin edessä katselevansa itseään. Peilivaiheen funktio kehityksessämme onkin luoda perustava yhteys organismin ja sitä ympäröivän todellisuuden välille, siis sisäisen ja ulkoisen välille. Tätä kehitystä varjostaa kuitenkin lapsen liki täydellinen toimintakyvyttömyys. Toimintakyvytön lapsi alkaa rakentaa henkiseksi turvakseen käsitystä ”itsestä”, joka on muutakin kuin eri osien ja toimintojen summa. Tämä sama rakenne ohjaa tämän jälkeen kaikkea henkistä kehitystämme. (Lacan 2006 [1949], 1-5) Stuart Hall (1999, 23) tiivistää tällaisen postmodernin itsenäkömyksen seuraavasti:

”Subjekti ottaa eri identiteettejä eri aikoina, eivätkä nämä identiteetit ryhmitä yhteiseksi kokonaisuudeksi minkään eheän ’minän’ ympärille. Sisällämme on ristiriitaisia ja eri suuntaan tempoilevia identiteettejä, minkä vuoksi identifikaatiomme vaihtelevat jatkuvasti. Jos tunnemme, että meillä on yhtenäinen identiteetti kohdusta hautaan, tämä johtuu ainoastaan siitä, että olemme rakentaneet lohduttavan tarinan tai ’minäkertomuksen’ itsestämme.”

Kun suhteutamme kaiken ympärillämme tällaiseen kuvitteelliseen, eheään itseeseen, myös ulkopuolinen yhteiskunta ja kulttuuri alkavat virheellisesti vaikuttaa eheiltä ja kokonaisilta. Esimerkiksi kansallinen kulttuuri rakentaa merkityksiä kansallisten kertomusten; yhteisten tarinoiden, rituaalien, maisemien jne. avulla (Hall 1999, 47-48). Asioille oletetaan tällöin helposti jonkinlainen luonnollinen, eheä järjestys. Tämä näkyy muun muassa poliittisesti rakentuneiden ajatusten luonnollistumisena. Karl Popper viittaa historismin käsitteellä (erotuksena *historismin* käsitteelle, jota käytetään sekä filosofian että historian tutkimuksen parissa) maailmankatsomukseen, jossa oletetaan, että ihmiskunnan ja

yhteiskunnan historiaa ohjaavat tietyt ikuiset lainalaisuudet, jotka muokkaavat väistämättä nykyhetkeä ja tulevaa tietynlaiseksi. (Popper 2000 [1945], 32) Yksinkertaisimmillaan historisismi ilmenee oppina valitusta kansasta, jonka kohtaloon kuuluu kulkea tietty polku ennen kuin se vääjäämättä perii maan. Esi-merkkejä tällaisesta ajattelusta ovat muun muassa natsismi ja marxismi (Popper 2000 [1945], 33-34). Toisaalta esimerkiksi ”länsi” on ilmeisen rakennettu, myyttinen paikka jolla on vähän jos lainkaan tekemistä todellisuuden kanssa. Se on käsite, jolla maailmaa jaetaan kahtia hyvään ja pahaan. Länsi on kehittynyt, tavoiteltava ja hyvä; muu maailma on näin alikehittynyt, ei-tavoiteltava, huono (Hall 1999, 80).

Historisismi on ymmärrettävä erilaisten selkeärajaisten koulukuntien ajattelua laajemmaksi ilmiöksi. Lévi-Straussin mukaan länsimainen historiankirjoitus ylipäänsä toimii myyttien kertomisen tavoin. Historia tulee mahdolliseksi vasta kun tietty ryhmä löytää tietystä tapahtumien joukosta kaikkien jakaman merkityksen, joka tuntuu antavan maailmalle mieltä (Lévi-Strauss 1966, 257). Historiankirjoitusten tarkka tutkimus osoittaisi hänen mukaansa luultavasti, että historia on nimenomaan mytologioiden jatke, jolla tulevaisuus pyritään pitämään uskollisena menneisyydelle. (Lévi-Strauss 1980, 42-43) Samalla kun yhteistä merkitystä etsitään, alkaa muotoutua myyttisiä rakenteita, joilla kaikki kulttuurin osat pyritään saamaan yhteensopiviksi tämän merkityksen kanssa. Keskenään osin tai kokonaan yhteensopimattomat kulttuurit pyritään selittämään yhdeksi, kaikille yhteiseksi kulttuuriksi (vrt. Hall 1999, 53-54).

Historian tavoin myös nykyhetki pyritään näkemään eheänä, ristiriidattomana kokonaisuutena. Valitun kansan tarinaan voidaan sijoittaa mikä tahansa tapahtuma välttämättömänä osana kansan luonnollista tietä (Popper 2000 [1945], 33), kuten talvisodalle on käynyt suomalaisessa itseymmärryksessä. Samoin mikä tahansa nykyisyyden tapahtuma on varsin helppo upottaa osaksi tarinaa ainoasta mahdollisesta nykyhetkestä. Kun usko ”katajaiseen kansaan” on tarpeeksi luja, on helpompi kiristää vyötä ja tehdä pidempää päivää: eihän saneerauksilta, terveydenhoidon palveluiden leikkauksilta ja muilta takaiskuilta voida ankarassa maassamme välttyä. Historisismi täytyy ymmärtää ennen kaikkea monologiseksi ajatteluksi, jossa oletetaan sitä tiedostamatta kin ”luonnollinen” tila maailmalle ympärillä.

Historiassa on kuitenkin aina ristiriitoja ja yhteensopimattomia tulkintoja. Historiantutkija on tulkitseva keskustelija ja historiallinen totuus on päättymätön prosessi (Kalela 2000, 147-148, 239). Ei ole olemassa yhtä eheää historiaa ”sellaisena kuin se todella tapahtui”, vaan tapahtumien röykkiö, jonka merkitys ja kokonaisuus syntyy vain niistä tehtyjen tulkintojen kautta (Popper 2000 [1945], 628). Näin myös nykypäivässä: jos yhteiskunnan osat tuntuvat sopivan yhteen kitkattomasti ja ilman ristiriitoja, se johtuu vain siitä, että niitä tulkitaan siten. Tämä tulkinta tehdään aina tietystä näkökulmasta: jotkin näkökulmat vain saavat hallitsevan aseman ja muuttuvat ”luonnollisiksi”. Niiden ympärille alkaa kasvaa tiettyjä tieto- ja valtarakenteita, ja pian näkökulma on muuttunut todellisuudeksi itsekseen.

Sigmund Freudia ei tietenkään voida tyystin ohittaa psykoanalyysistä puhuttaessa. Freudin keskeisen huomion mukaan meillä on ajatuksia, haluja ja mielipiteitä, jotka pidämme piilossa jopa itseltämme. Alitajuinen on jopa tietoisista tärkeämpi osa psyykkistä olemustamme (Freud 2001 [1899], 509). Meillä on haluja, toiveita ja asenteita, joista emme itsekään ole tietoisia. Tietoinen tajuntamme ei tyypillisesti puutu niihin, vaan ne asuvat alitajunnassamme. Ajatus myyttien ja diskurssien merkityksestä perustuu huomiolle siitä, että myös kulttuurissa ja yhteiskunnassa on piirteitä joihin emme kiinnitä huomiota, koska emme ole tottuneet niitä huomaamaan. Näitä piirteitä on mahdollista kaivaa esiin komiikkaa hyödyntäen. Tässä työssä suurena apuna ovat Freudin huomiot siitä, miten alitajunnassa asuvat ajatukset voidaan saada esiin. Hänen mukaansa jopa itseltämme kätkeytetyt halut ja ajatukset tulevat näkyviin esimerkiksi unissa; hänen kenties kuuluisimman teesinsä mukaanhan uni on toiveen toteutuma (Freud 2001 [1899], 107). Kätkeytyneiden toiveidemme ja asenteidemme tavoittamiseen on kuitenkin myös muita keinoja. Tämän tutkimuksen yhteydessä mielenkiintomme keskittyy *virhesanontojen* tulkitsemiseen.

Virhesanonta on unien ohella yksi psykoanalyysin kiinnostuksen kohteista. Perustilanteessaan virhesanonta syntyy, kun puhujalla on mielessään (ei siis välttämättä tietoisesti) kaksi sanomaa, joista toinen pääsee huomaamatta vääristämään toista tai korvaamaan sen osittain (Freud 1981, 36). Kyseessä on siis niin kutsuttu freudilainen lipsahdus, sanomme epähuomiossa jotain, mitä emme aikoneet sanoa. Merkityksellisiä nämä lipsahdukset ovat Freudin mukaan nimenomaan siksi, että niissä jopa itseltä piilotetut asenteet, toiveet ja halut voivat tulla näkyviksi (Freud 1981, 37). ”Freudian slip is to mean one thing but accidentally say a mother”, kuten englannin kielellä asiaa on selvennetty. Virhesanonta voi olla vihje siitä, että kaksi ristiriitaista totuutta kilpailee virhesanojan mielessä. Tyypillisesti sen sanoja kiistää sanomansa merkityksen pitäen sitä vain muistin pienenä lipsahduksena. Tietysti virhesanonnat myös vaikuttavat merkityksettömiltä, milloin niihin ei haluta kiinnittää huomiota, mutta

”älkäämme aliarvioiko pieniäkään merkkejä, ne voivat johtaa meidät suurten asioiden jäljille. --- Nimenomainen päätös ryhtyä tutkimaan tiettyä suurta ongelmaa johtaa harvoin tulokseen --- vaatimattomimminkin alkava selvitystyö saattaa avata pääsyn suuriin ongelmiin, sillä jokaisesta ilmiöstä on yhteyksiä kaikkiin muihin ja pienin ja suurin liittyvät toisiinsa monin tavoin” (Freud 1981, 22).

Virhesanonnan ja komiikan toiminnan yhteys on sinällään varsin ilmeinen. Komiikkahan juuri antaa toisilleen vieraiden ajatuskokonaisuuksien sulautua yhteen jopa välittämättä siitä, onko lopputulos lainkaan arkisen kielenkäytömme tai järjen mukainen. Ei olekaan ihme, että myös virhesanonnat ovat tyypillisesti omiaan herättämään hilpeyttä läsnäolijoissa. Tässä tutkimuksessa ei silti kiinnitetä huomiota tällaiseen tahattomasti esitettyyn komiikkaan. Virhesanontojen merkitys näkyy toista, hieman epäsuorempaa kautta.

Komiikassa varsinainen *virhesanoja* voi olla jokin sellainen taho, joka ei ole suoraan läsnä tilanteessa. Tällöin virhesanonta ikään kuin kanavoituu koomikon kautta. Varsinainen *virhesanoja* voi olla esimerkiksi yhteiskunta, kielijärjestelmä tai kulttuuristen kategorioiden järjestelmä: koomikko vain kiinnittää

huomiomme tuohon virhesanontaan. Toisin sanoen: katkoskohdat, epäyhteen-sopivuudet ja näennäinen logiikka erilaisissa keinotekoisissa, mutta luonnolli-sina ja säröttöminä esitetyissä järjestelmissä ovat sinällään tietynlaisia mykkiä virhesanontoja, jotka voivat saada artikulaationsa komiikassa. Ne ovat niitä ristiriidan pisteitä, joita Foucault'n arkeologiaksi nimeämä kulttuurintutkimuksen metodi etsii diskurssien toiminnan paljastamiseksi.

Edellisessä luvussa totesimme, ettei mikään järjestelmä voi olla yhtä aikaa eheä ja yhtäpitävä todellisuuden kanssa, koska tämä edellyttäisi todellisuuden pysähtymistä, mitä ei voi koskaan tapahtua. Kaikki edellä kuvatut kategoriara-kenteet kuitenkin pyrkivät esittämään tietyt eheiksi rakennetut historialliset järjestelmät nimenomaan luonnollisina ja ikuisina. Sama toisin termein: kulttuuriset kategoriat eivät voi olla sekä sisäisesti koherentteja, että yhtäpitäviä ulkoisen todellisuuden kanssa, joten niissä on aina ristiriitoja ja kilpailevia to-tuuksia. Kategorioiden järjestelmiin jää näin väistämättä tilaa virhesanonnoille, joissa kaksi totuutta on järjestelmän puitteissa toisaalta yhteensopivia, toisaalta toisensa poissulkevia. Kuten yksittäinen virhesanoja "paljastaa" psykoanalyyti-kolle hetkellisesti ristiriidan sen välillä, mitä hän näyttää ulospäin ja mitä hänen sisällään todella kiehuu, samoin komiikassa jokin kulttuurinen järjestelmä, oli-pa se sitten kielioppi, sosiaalisten suhteiden järjestelmä tai mikä tahansa paljas-taa hetkeksi oman ristiriitaisuutensa. Tämä ristiriitaisuus on aina osoitus siitä, ettei tuo järjestelmä ole, eikä se voi olla eheä eikä luonnollinen. Tosin yleensä komiikan, siinä missä virhesanonnan "paljastus" on sikäli ohimenevä, ettei siihen kiinnitetä erityistä huomiota.

Voidaan sanoa, ja tällä kertaa kyseessä on ainoastaan metafora, että kulttuuri näkee unta myyttiensä kautta. Myyteissä ilmenevät kulttuurin jaetut toi-veet, siis ne kätkeyt ideaalit, joita kulttuuripiiri vaalii, mutta joita ei useinkaan lausuta ääneen. Virhesanontojen ja unien tulkinnan kautta päästään samanlais-ten alitajuisten toiveiden ja halujen äärelle. Myös komiikan keinoin päästään ainakin hetkellisesti näkemään, mitä kukin kulttuuri todella haluaa; mistä se uneksii. Aiemminhan jo todettiin, että myytti perustuu juuri yhteensovittamat-tomalle erolle, joka selitetään myytin rakenteen kautta olemattomaksi. Ristirii-toja ja niistä eläviä diskursseja purkamalla voidaan löytää näitä yhteensopimat-tomia eroja: "[d]iskurssin analyysissä tuodaan esiin, miten diskurssi voi ilmai-s-ta ristiriitoja, ruumiillistaa ne tai lainata niille hetkellisen ilmiön." (Foucault 2005 a [1969], 198)

Tietenkään kaikkien päästämiemme lipsahdusten taustalla ei väijy pahan-tahtoista, piilotettua asennetta tai lapsuuden trauma. Yksinkertaisesti jonkin muun ajattelemisen puhuessa saattaa laukaista virhesanonnan esimerkiksi ään-teiden yhtäläisyyden kautta. Toisaalta näin ei tarvitsekaan olla: ilmiö säilyttää merkityksensä, sillä toisinaan taustalla vaikuttaa jotain suurempaa. Samaa voi-daan sanoa komiikasta kulttuuristen järjestelmien psykoanalyysinä: on turha olettaa, että jokainen vitsi kykenisi syväluotaamaan kulttuurisen tai kulttuurin muokkaaman yhteiskunnallisen järjestelmämme pohjamutia. Komiikalla kui-tenkin on potentiaalia näin tehdä, ja juuri tämä potentiaali on tämän tutkimuk-sen keskeisin kiinnostuksen kohde. Mielenliikkeitä voi ymmärtää vasta kun

lakataan yliarvioimasta tietoisien tajuntamme osuutta niissä (Freud 2001 [1899], 509). Samoin kulttuuria voidaan ymmärtää vain pinnan alle helposti katoavien, mutta kaikelle pinnalla näkyvälle muotoa antavien rakenteiden kautta. Tämän vuoksi ne välähdykset, jotka komiikan kautta voidaan saada kulttuurisista kategorioista ovat erityisen arvokkaita.

Yhteenvetona: meillä on taipumusta virheellisesti nähdä sekä itsemme että ympäristömme eheinä, suljettuina järjestelminä. Oman persoonamme säröt ja ristiriidat tulevat kuitenkin toisinaan näkyviin muun muassa virhesanontojen kautta. Samoin meitä ympäröivien järjestelmien ristiriitaisuudet ja epäjatkuvuudet tulevat näkyviin komiikassa, joka toimii näiden ”virhesanontojen” artikulaationa. Myös tämä ristiriita on tietenkin ristiriita ainoastaan tietyissä katsannossa: ei ole olemassa inkongruenssia sinällään, vaan ainoastaan koettua inkongruenssia. Komiikassa kuitenkin tulee näkyviin vähimmillään se tosiasia, että jonkinlaisia ristiriitoja on olemassa: komiikka näyttää, ettei otettuna annettu todellisuus olekaan ”luonnollinen” tai ”normaali” (Zijderveld 1968, 303).

Korostettakoon vielä kerran myös sitä, että vaikka koettu todellisuus ei luonnollinen olekaan, ei komiikan enemmän kuin muidenkaan kielellisten apuvälineiden avulla voida paljastaa mitään sen alle kätkeytyvää, luonnollisempaa maailmaa, kuten esimerkiksi osassa marxilaista kulttuurintutkimusta yritettiin. Komiikka on pikemminkin derridalaisen dekonstruktion työkalu, jossa tulkinta ei pysähdy mihinkään totuuteen, vaan on jatkuva ja loputon maailman mieltämisen prosessi. Koska mitään merkkien rajoja ei voida määritellä luomatta uusia merkkejä ja koska maailma ympärillämme voidaan mieltää vain merkkien kautta (Derrida 1988 [1972], 46-47; 1991 [1967]), myös maailma tulisi nähdä ainakin välähdyksittäin useina yhtä mahdollisina tulkintoina. Näin emme lähesty mitään ”todellista” maailmaa, vaan yksinkertaisesti otamme myös oman havainnointimme huomioon maailman kuvaamisessa (vrt. Kristeva 1986 [1973], 28).

Taiteesta ja tieteestä

Komiikka ei ole ainoa kielellinen konstruktio, jossa kaksi yhteensopimatonta ajatuskokonaisuutta kohtaa. Myös metaforissa, taiteellisissa ja arkisissa ja sen sukuisissa rakenteissa siirretään merkityksiä kategorioiden välillä (Krikmann 2009, 1; Kyratzis 2003, 3), tyypillisesti myös jonkin laukaisimen avulla: kun laiva kyntää merta kohtaavat maa ja vesi laivan keulan ja auran yhtenevän muodon toimiessa laukaisimena. Metaforalle ja vitsille on myös tarjottu samanlaisia tehtäviä: molemmat voivat esittää sellaisia yhteyksiä, jotka ovat aikaisemmin jääneet keskustelussa huomaamatta (Ritchie 2006, 30).

Metaforaa ja vitsiä ei sinällään ole pakko olettaa aina erillisiksi ilmiöiksi. Attardo (2006, 358) on esittänyt, että metafora on yksi mahdollinen komiikan looginen mekanismi (LM). Toisaalta nämä ilmiöt on nähty nimenomaan erillisinä: metaforan on katsottu muuttuvan vitsiksi, jos se kiinnittää huomion rikkoimiinsa rajoihin ja korostaa näin erottamiensa kategorioiden erillisyyttä toisistaan omassa kontekstissään (Kyratzis 2003, 15). Edelleen eroksi on hahmoteltu sitä, että metaforassa jää voimaan alkuperäinen ajatuskokonaisuus, vitsissä taas

uusi, siihen liitettävä (Krikmann 2009, 9). Kumpaakaan näistä määritelmistä on kuitenkin varsin vaikeaa todistaa ehdottomaksi säännöksi. Itse asiassa en pidä kyseisen rajanvedon tekemistä tässä yhteydessä edes ehdottoman tarpeellisena. Ilmöiden sukulaisuus voidaan myöntää ilman, että kumpaakaan niistä menettää mitään tai että kumpaakaan selittävät teoriat menettävät selityskykyään.

Metaforat syntyvät sellaisesta suhtautumisesta maailmaan, jota voitaneen kutsua taiteelliseksi. Taide on tietenkin usein kaukana luutuneista "käyttömetaforista", kuten "laiva kyntää merta." Sen sijaan taide nojaa, ainakin parhaimmillaan jatkuvasti uudistuviin, uutta luoviin, ennen näkemättömiin metaforisiin rinnastuksiin. Kuten vitsi voi menettää tehonsa ja merkityksensä, niin myös metafora voi kuolla muuttuessaan yllättävästä arkiseksi. Komiikan tutkimuksen piirissä varsin arvostettu Arthur Koestler on etsinyt laajalti taiteen ja komiikan yhteyksiä massiivisessa tutkielmassaan *Act of Creation*. Teos selvittää merkittävästi sitä, mikä metaforan/taiteen ja komiikan suhde on.

Koestler katsoo, että komiikka ja siitä seuraava nauru ovat inhimillisen luovuuden ilmeisin ja perustavin muoto. Komiikkaa syntyy, kun jokin teksti hyppää yllättäen loogisesta järjestelmästä toiseen. Koestler kutsuu tällaista, myös tässä tutkimuksessa esiteltyä mallia varsin paljon muistuttavaa järjestelmää bisosiaaliseksi (bisocial). Komiikka ei kuitenkaan ole ainoa bisosiaalinen alue, vaan kaikki ihmisen luovuus perustuu samalle rakenteelle (Koestler 1964, 35-38). Tässä mielessä taide ja komiikka ovat osa samaa ilmiötä, niin myös vitsi ja metafora. Itse uskon, että taidetta voidaan käyttää hyvin laajalti siihen mihin komiikkaakin ja päin vastoin. Tätä tarkoitin sanoessani, etten pidä tarpeellisena metaforan ja vitsin välisen rajan määrittelemistä. Ne ovat niin monin tavoin vaihdettavissa keskenään, ettei tämän tutkimuksen kontekstissa saavutettaisi mitään merkittävää sillä, että nämä ilmiöt rajattaisiin selkeästi. Ottakaamme lähtökohdaksi siis aiemmin mainittu Attardon näkemys: metafora on yksi mahdollinen komiikan hyödyntämä rakenne.

Taiteen lisäksi kannattaa mainita toinenkin ilmiö, johon komiikka liittyy. Kolmantena luovuuden muotona komiikan ja taiteen ohella Koestler nostaa esiin tieteellisen luomisen. Myös siinä yhdistetään kategorioita, mutta tällä ker-
taa kyetään tuottamaan jotain todellista, jotain mikä voidaan ottaa käyttöön sellaisenaan. Koestlerin (1964, 95) sanoin "comic discovery is paradox stated – scientific discovery is paradox resolved." ("Koominen havainto on esitetty paradoksi – tieteellinen havainto on ratkaistu paradoksi.") Tieteessä inkongruenssi johtaa sovellukseen, jota Kuhn on kutsunut tieteelliseksi vallankumoukseksi. Tällöin kyse ei ole kehityksestä, vaan radikaalista uudelleenarvioinnista, koko ajattelun perusteiden muuttamisesta jonkin ilmiön selittämisessä (Kuhn 1969, 96). Tästä on kyse kun apina oivaltaa, että keppiä voi käyttää työkaluna ja kun Galileo oivaltaa, että linsejä voi käyttää myös kauas näkemiseen (Koestler 1964, 102-104). Voidaan sanoa, että koominen oivaltaminen on taiteen metaforien ohella sukua tieteen edistykselle tärkeille ajatuskokeille (De Mey 2005, 84).

Tällaista uudelleenarviointia ei kuitenkaan voida tehdä kaiken aikaa, sillä ajattelun perusteet, siis kategorisoinnit hyväksyvä normaalitiede on hyvin tehokasta tiedon laajuuden ja tarkkuuden lisäämisessä (Kuhn 1969; 32, 64). Juuri

tästä syystä tieteellinen inkongruenssi on tuomittu luutumaan ja muuttumaan taas uudeksi kategorisoinnin osaksi (vrt. Koestler 1964, 225). Komiikassa ja taiteessa ei kuitenkaan ole vastaavaa pakkoa, vaan ne voivat olla jatkuvan tulkinnan ja uudelleentulkinnan välineitä. Tosin on hyvä painottaa sanaa *voivat*: tietenkin myös taiteen metaforat ja vitsit voivat luutua ja koteloitua "irtovitseiksi", joiden toistosta tulee rituaalista pikemmin kuin poikkeuksellista. Tässä on silti merkittävä ero toisaalta tieteen, toisaalta taiteen ja komiikan välillä. Taide ja komiikka luovat niihin kuuluvalla leikkisyydessä otollisen ympäristön tieteen kehitykselle. Tieteellä itsellään on pikemmin taipumus pyristellä muutoksia vastaan. Toisaalta juuri tieteen muutoksenvastaisuus tekee siitä niin hyvän maailmankatsomuksen pohjan. Kun vain kaikkein koetelluin aines hyväksytään osaksi ajattelun kaanonia, vältetään monilta ylilyönneiltä.

Komiikka ja taide voivat toki myös muuttua tieteeksi, mutta irtoavat tällöin omalta alueeltaan ja alkavat pelata tieteen säännöillä. Sama ajattelun rakenne, jonka aikaisemmin osoitettiin ohjaavan myös uskonnollisen ajattelun kankeita muotoja ja yhteiskunnan alitajuista itsesäilytystä, ohjaa myös tiedettä, paitsi milloin se kykenee muiden mainittujen ilmiöiden tavoin irtautumaan siitä paradoksin, inkongruenssin kautta. Tosin on hyvä myös huomata, että myös tieteessä tätä irtautumista tapahtuu useammin kuin mahtipontinen fraasi "vallankumous" antaa ymmärtää. Ei pidä ajatella, että tiede olisi suuri monoliitti, jossa tapahtuu kerran vuosisadassa valtava mullistus. Pikemmin tieteen vallankumoukset pitäisi nähdä pieninä nyrjähdyksinä, joita tapahtuu siellä täällä kaiken aikaa. Vallankumoukset voivat olla hyvin arkipäiväisiä, melkein huomaamattomia. Silti niissä on aina kyse siitä, että jokin totuttu ajattelutapa hylätään ja sen ilmentämät kategorisoinnit arvioidaan alusta saakka uudelleen. Samoin myös komiikan voidaan parhaimmillaan katsoa tuottavan jatkuvia pieni arkipäivän vallankumouksia pikemmin kuin massiivisia, tajuntaamme ravistelevia, kaikkien arvojen uudelleen arviointeja.

2.2 Monologinen ja dialoginen todellisuus kilpailevat keskenään

Komiikka on valtava osa ihmisen elämää. Se tuottaa suunnattomasti mielihyvää ja esimerkiksi nauru on edellyttänyt valtavaa hyppäystä evoluutiossa, sillä nauramista varten niinkin elintärkeä toiminto kuin hengittäminen on hetkeksi lopetettava (Provine 2000, 84). Tämä komiikan ja huumorin ilmeisen massiivinen merkitys ihmisille on saanut monet tutkijat pohtimaan sitä, mikä komiikan merkitys ihmislajin kannalta oikein on.

Komiikka tuottaa syömisen ja seksin tavoin nautintoa. Nautinto on tyypillisesti luonnon tapa kehottaa tekemään niitä asioita, jotka ovat yksilön ja lajin kannalta elintärkeitä (Miller 1988, 9). Mikä komiikasta sitten voi tehdä niin ehdottoman välttämätöntä ihmiselle? Yksi ehdotus liittyy ihmisen mukautumiskykyisenä pysymiseen. Ihmisen tärkeimpänä evoluutioaseena pidetään tällöin nimenomaan kykyä sopeutua isojen aivojensa avulla lähes mihin oloihin tahan-

sa. Tämä edellyttää puolestaan sitä, että ihminen osaa tarvittaessa rikkoa aiemmin oppimansa kaavat ja kategorisoinnit.

Komiikkaa voidaan pitää harjoitteluna kategorioiden ja luokittelujen uudelleenarviointia ja -järjestelyä varten. Tämä taas on välttämätöntä, jotta ihminen pysyisi hyödyllisenä lauman jäsenenä ja tehokkaana toimijana. Huumori ei välttämättä luo uusia ajattelutapoja, mutta on harjoitusta tähän vaadittavaa henkistä prosessia varten. Komiikalla ihminen pitää yllä virettä, jota saatetaan yllättäen tarvita jouduttaessa uuteen ympäristöön ja uuteen tilanteeseen. (Miller 1988; 11-12, 15; vrt. Lefcourt 2001, 28) Mikäli näin todella on, komiikan täytyy olla erinomainen tapa rikkoa ja kyseenalaistaa kategorioiden ehdottomia rajoja. Toisin sanoen se on tapa dialogisoida todellisuutta.

2.2.1 Monologinen todellisuus on käyttökelpoinen, mutta epätosi

Monologinen todellisuus syntyy aina valikoimalla tiettyjä näkökulmia maailmaan ja sulkemalla muut pois. Näin syntyvä kuva maailmasta on aina keinotekoinen, vaikka pyrkiikin esiintymään luonnollisena. Tällainen valikointi ei koskaan voi olla luonnollista, sillä ei ole mitään luonnollisia, itsestäänselviä näkökulmia. Ne edellyttäisivät muuttumattomia, kaikissa oloissa samoina pysyviä faktoja, jollaisista emme voi saada tietoa.

”Vaikka kaikki enkelit löisivät viisaat päänsä yhteen, he voisivat saada aikaan vain likiarvon, sillä historiallisessa tietämyksessä likiarvo on ainoa varmuus”, kuten Kierkegaard (1992, 47) asian ilmaisi. Mikään järjestelmä ei voi olla sekä eheä että maailman kuva. Maailma jää aina täydellisen systematisoinnin ulkopuolelle, sillä järjestelmän täydellisyys edellyttää sen kuvaaman ilmiön pysähtyneisyyttä, valmiiksi tuleamista. Maailma taas ei koskaan voi olla valmis. (Kierkegaard 1992 [1844], 118, 129; vrt. Götz 2002, 13-14).

Edes fysikaaliset väitteet eivät kerro mitään muuttumatonta totuutta olioiden sisäisistä ominaisuuksista. Ne ovat vain tapoja järjestellä havaintoja ja liittää tapahtumia toisiinsa (Dewey 1999, 131), kuten matematiikankin tosiseikat. Esimerkki: kolmion kulmien summa on 180 astetta. Tämä lause ei koske todellisuutta suoraan, vaan on ainoastaan tapa asettaa todellisuuden ilmiöitä suhteeseen toistensa kanssa. Lause toimii kahdella tavalla. Ensinnäkin se toimii positiivisesti: kolmikulmaista kuviota, jonka kulmien summa on 180 astetta kutsumme kolmioksi. Toisekseen lauseella on negatiivinen merkitys, siis kolmikulmainen kuvio, jonka kulmien summa ei ole 180 astetta ei ole kolmio.

Koska meillä ei ole sinällään ”kolmioita”, on lause loppujen lopuksi täysin itseriittoinen ja irrallinen kaikista todellisuuden kuvioista. Todellisuudessa ei täydellisiä kolmioita ole, vaan kyseessä on teoreettinen malli. Kolmioita on olemassa vasta, kun ne on määritelty ja tähän määritelmään kuuluu se, että sen kulmien summa on 180 astetta. Lisäksi täyden ympyrän jakaminen juuri 360 asteeseen on tietenkin täysin sopimuksenvarainen ratkaisu. Deweyn noin “[t]iedon objekti on olosuhteista riippuvainen. Se on toisin sanoen ohjattujen kokeellisten operaatioiden tulos eikä itsestään olemassa ennen tietämisen aktia.” (Dewey 1999, 151-152)

Vielä selkeämmin monologisen ajattelun ongelmallisuus näkyy, kun siirytään pois matemaattisista väitteistä ja pohditaan yhteiskunnallisia kysymyksiä. Esimerkiksi sukupuoli ei ole selkeä ilmiö, joka voidaan esittää "totuudenmukaisesti" tai "vääristyneenä". Se on jatkuvan määrittelyn kohde, päällekkäisten ja osin ristiriitaisten kulttuuristen kuvailujen ja oletusten summa. (van Zoonen 2002 [1994], 57). Toinen esimerkki on riskiraportointi. Jokin taho hyötyy aina riskin korostamisesta, kuten myös sen vähättelemisestä. Vaikka riskit ovat todellisia, on suhtautuminen niihin aina kulttuurisidonnaista. (Hornig Priest 2005, 208) Kieli ja ihmisen ajattelu pyrkivät esittämään kaiken osana kokonaista universaalia järjestelmää. Esimerkiksi historia ei kuitenkaan ole totaalista. Ranskan vallankumous on eri asia jakobiinien ja aristokratian näkökulmasta, eivätkä nämä näkökulmat sulaudu yhdeksi: mitään kaikille yhteisellä tavalla tapahtunutta Ranskan vallankumousta ei koskaan ollut (Lévi-Strauss 1966; 252, 258).

Ei pidä kuvitella, etteikö ulkopuolellemme olisi meistä erillinen maailma ja etteikö meillä olisi mahdollisuus saada tietoa siitä. Ulkopuolellemme olevat seikat ovat kuitenkin vain rakennusainetta sille, mitä me kutsumme kukin omalla kohdallamme todellisuudeksi. Karl Popperin (2000 [1945], 642) sanoi "Tosiseikoilla sinänsä ei ole mitään merkitystä; ne voivat saada sen vain meidän päätöksillämme." Tietoa voi olla vain siinä missä on joku, joka tietää. Objektivistista tietäjää taas ei ole. Näin ollen "tieto sinällään", objektiivinen, näkökulmista vapaa tieto on vain teoreettinen malli, jota ei maailmasta löydy. Totuus on aina jonkun suhde totuuteen (Kierkegaard 1992 [1844], 206):

"Aistihavaintoihin perustuva varmuus on petollista --- ; historiallinen tieto on harhaa (koska se on likiarvoista tietoa); ja spekulatiivinen lopputulos on silmänlumetta. Kaikki tämä positiivinen ei nimittäin ilmaise lainkaan tiedostavan subjektin eksistenssitilannetta. Niin ollen se koskee vain kuviteltua objektiivista subjektia, ja itsensä sellaisena pitäminen on jymäytetyksi tulemista ja jymäytettynä olemista." (Kierkegaard 1992 [1844], 93)

Kierkegaardin ratkaisu tämän jatkuvan epävarmuuden kanssa pärjäämiselle oli kristinuskoko. Hänelle se ei, kuten sanottu ollut oppien ja totuuksien järjestelmä, vaan päinvastoin loputtoman epäilyksen ja sen ruokkiman uteliaisuuden inhimillinen tila. Tällainen kristinuskoko tulee hyvin lähelle sitä, mistä tässä tutkimuksessa puhutaan dialogisena maailmankatsomuksena. Kierkegaardin mukaan kristinuskon paradoksaalisen rakenteen kautta ihminen saattaa rehellisesti ymmärtää maailmaa ympärillään ja omaa paikkaansa siinä. Uskon paradoksaalisuuden sisäistäminen oli Kierkegaardille se haaste, jonka jokainen uskoon tulakseen joutui suorittamaan:

"Musertua syntinsä taakan alle, ja olla kohta taas huoletonta velikulmaa ei ole vaikeaa, mutta olla yhtä aikaa musertunut ja huoleton, se on vaikeaa. Ajatella yhtä ja unohtaa kaikki muu, ei ole vaikeaa, mutta ajatella yhtä ja myöntää samanaikaisesti sen vastakohta itsessään ja yhdistää nämä vastakohtat eksistenssissään, se on vaikeaa." (Kierkegaard 1992 [1844], 360)

Vaikeaa se varmasti on, mutta voi sitä yrittää. Ja täytyy lisätä, että yrittäminen on usein myös varsin hauskaa. Seuraavassa pohditaan tällaisen todellisuuteen suhtautumisen mahdollisuutta.

2.2.2 Maailmaa voi kuvata myös dialogisesti

Maailma paitsi mielletään, sitä myös tyypillisesti kuvataan monologisena totuuksien järjestelmänä. Elokuvasa, kirjassa tai muussa taiteen muodossa mitään kohtausta ei kuitenkaan voida esittää "siten kuin se todella on", vaan suhteemme kohtaukseen riippuu siitä, miten sen elementit identifioidaan (MacCabe 1985, 42-43). Ei ole olemassa neutraalia näkökulmaa, sehän on oksymoroni. Näkökulman valitseminen on aina valtasuhteiden rakentamista. Monologinen esittämistapa ei kuitenkaan ole ainoa mahdollinen.

Mihail Bahtin katsoo F. M. Dostojevskin olleen ensimmäinen, joka toden teolla kykeni romaaneissaan rikkomaan monologisuuden. Bahtinin mukaan hän synnytti kokonaan uuden romaanimuodon, jossa henkilöiden näkökulmat rinnastuvat ainoastaan toisiinsa, eivät mihinkään heidän ulkopuolellaan kuvattuun todellisuuteen:

"Tietoisuuksien vuorovaikutusten kokonaisuus ei anna tarkkailijalle minkäänlaista kiintopistettä koko tapahtuman objektivointia varten tavallisen monologisen romaanin mallin mukaan (juonellisesti, lyyrisesti tai tiedollisesti), vaan tekee tarkkailijasta osanottajan. --- Ainuttakaan teoksen elementeistä ei ole konstruoitu puolueettoman 'kolmannen' näkökulmasta. Tämä osallistumaton 'kolmas' ei esiinny romaanissa millään tavoin." (Bahtin 1991, 36-37)

Tämä on ratkaisevan tärkeä ero suhteessa monologiseen, "realistiseen" kerrontaan.

Dostojevski pitää merkittävänä ja todellisena ainoastaan sitä, mikä voidaan asettaa vastakkain ja rinnastaa toisiin näkemyksiin (Bahtin 1991, 52). Dostojevski ei siis kerro, kuka henkilöistä on väärässä, kuka oikeassa. Kaikilla henkilöillä on näkemyksiä ja mielipiteitä, he kaikki edustavat jonkinlaista näkökulmaa maailmaan. Toisen näkökulmaa ei silti koroteta tekstissä toista paremmaksi. Näkökulmia voi verrata ainoastaan toisiinsa, eikä koskaan mihinkään valmiiseen, todelliseen kuvaan maailmasta.

Vastaavia esimerkkejä löytyy enemmänkin. Dziga Vertovin 1900-luvun alkupuoliskon kokeellisissa, dokumentaarisisa elokuvissa eri äänet puhuvat toistensa päälle ja toisiaan vastaan ilman, että yksi ääni olisi suhteutunut todellisuuteen muista poikkeavalla tavalla (MacCabe 1985, 62-63). P. G. Wodehousen Jeeves-kirjoja voidaan lukea jatkuvana kategorisen isäntä-palvelija -suhteen rikkomisena. Wodehouse ei etsi ratkaisua tähän ristiriitaan väkivaltaisen ulos-sulkemisen keinoin, vaan esittämällä yhden näkökulman kahtaalle hajautettuna. Näkökulma on lahjattoman, mutta hyvin inhimillisen isännän ja yli-inhimilliset avut omaavan palvelijan erottamaton kaksoisnäkökulma (Olson 2001, 109-111). Sören Kierkegaard toteutti samanlaista lähestymistä suuressa mittakaavassa läpi tuotantonsa. Hän kirjoitti samasta aihepiiristä monilla eri salanimillä useita eri näkökulmia ilman, että mikään näistä olisi ollut hänen "varsinainen"

tai "todellinen" näkemyksensä (kts. esim. Torsti Lehtisen esipuhe; Kierkegaard 1992 [1844], 13).

Bahtin näkee tällaisen dialogisen (tai polyfonisen mitä sanaa hän itse käyttää) todellisuuden kuvaamisen taustalla sokraattisen keskustelun ihanteet ja lähtökohdat. Sokraattisessa dialogissa tarkoituksena ei ole valmiin, monologisen totuuden löytäminen, vaan sen tavoittelu dialogin keinoin. Kukaan ei pidä totuutta hallussaan, vaan se syntyy aina uudestaan ihmisten välisessä dialogisessa (Bahtin 1991, 162). Sokrates esimerkiksi kehuu puhelumppaneilleen suurten sieraintensa kauneutta. Tämä väite on ilmeisen järjenvastainen totutussa mielessä, mutta toisaalta, muistuttaa Sokrates, kauniina on pidettävä sitä, mikä täyttää hyvin tarkoituksensa: näin kauneus on ilmeisen suhteellista ja ymmärrettävä monella tavalla. (Renvall & Reunanen 1998, 7)

2.2.3 Todellisuutta voidaan dialogisoida komiikan avulla

Bahtin ja MacCabe nostavat esiin tärkeän näkökulman monologisen kerronnan ongelmia käsitellessään. Dialogisoimiseen ei kuitenkaan välttämättä tarvita Dostojevskin romaania tai kokeellista elokuvaa, vaan esimerkiksi komiikan keinoin voidaan hyvinkin arkipäiväisissä teksteissä tuottaa samaa efektiä. John Fiske kutsuu populaariksi tekstiä, joka ei tarjoa valmista tapaa suhtautua todellisuuteen. Hän kritisoi vahvasti esimerkiksi journalismille tyypillistä ajattelutapaa, jossa tekstin on oltava "valmis", sinällään eheä tuotos. Sen sijaan hän asettaa paljon painoarvoa tekstien aktiiviselle lukemiselle, niiden tulkinnalle ja käytölle, mikä on populaarin määräävä ominaisuus (Fiske 1989 a, 123).

Valmiin, siis monologisen maailmankuvan hän katsoo olevan aina "ylhäältä alas" tarjottu, jonkun intressejä palveleva näkökulma. Populaari taas on tällaisen ajattelun antiteesi. Jopa "Elvis ilmestyi voileipään" -tyylinen tabloidijournalismi kyseenalaistaa tällaisia valmiina tarjottuja totuuksia: ylilyövä populaari pakottaa aktiivisuuteen. Ristiriitojen lukuisuus ja selvittämättömyys estää hyväksymästä mitään eheää tai edes jakautunutta subjektiviteettia. Sen sijalle tulee taukoamaton neuvottelu (Fiske 1992, 52-53; 1989 a, 114-117). Jotta tekstistä tulisi populaari, sen on oltava oman hallintansa ulottumattomissa. Se täytyy voida lukea vallitsevan kulttuurin mukaan, mutta myös monilla muilla tavoilla: sen merkitykset ylittävät huomasti sen vallan kahlita näitä merkityksiä (Fiske 1989 a, 104). Yhtenä merkittävänä tapana luoda tällaista populaaria etenkin tabloidijournalismissa Fiske näkee sanaleikit ja puujalkavitsit (pun), jotka synnyttävät aina ristiriitaisia merkityksiä ja vaativat aktiivista tulkintaa (Fiske 1989 a, 111-112). Samoilla linjoilla äärimmäisen monologisuuden, siis simulaation torjunnassa on myös Jean Baudrillard:

"Eikö sosiaalisia ja historiallisia tapahtumia voisi lukea kielipeliä muodossa: anagrammina, akrostikonina, sanaväänöksenä, riiminä, stroofina ja katastrofina? Ei ainoastaan metaforan ja metonymian suurina figureina, vaan välittöminä, lapsellisina ja muodollisina peleinä, sekamuotoisina kielikuvina, jotka kiehtovat kansanomaista mielikuvitusta? --- Sellainen olisi historian lineaarisuuden lumottu vaihtoehto." (Baudrillard 1995 b, 139)

Vielä selkeämmin saman muotoili Mihail Bahtin. Yksiulotteisesta näennäistotuudesta osattiin keskiajalla irtautua nimenomaan nokkelan sanailun ja rehevän röhönaurun keinoin:

”--- kansan torin nauravat kasvot *kääntyivät tulevaisuuteen ja nauroivat menneen ja nykyisen haudalla*. Kansanjuhla oli vastakohta säilyttämislle, muuttumattomuudelle, ´ajattomuudelle´, vakiintuneen järjestyksen ja maailmankatsomuksen kumoamattomuudelle, se korosti nimenomaan *muutosta ja uudistumista*, myös sosiaalishistoriallisella tasolla.” (Bahtin 2002, 74)

Myytin rakenteen rikkominen komiikassa on nimenomaan todellisuuden dialogisoimista. Se on nimenomaan bahtinilaista naurua kaiken väliaikaisuudelle. Kun myytin ja/tai diskurssin luonnolliseksi tekemä rakenne osoitetaan komiikalla inkongruentiksi, paradoksiksi, maailma rikkoutuu toviksi. Kuten Sokrateen ironiset huomiot osoittivat totuuksina pidettyjen mielipiteiden sisäisesti ristiriitaisen luonteen, niin myös komiikalla voidaan osoittaa sirpaleiseksi ja tulkinnanvaraiseksi se, mikä on aiemmin esitetty eheänä ja luonnollisena. Järjen unohtamalla päästään lähemmäksi todellista tilannetta. Sokrateen ironian voima oli juuri siinä, että hän uskalsi puhua järjettömältä vaikuttavalla tavalla aiheista, jotka itsessään olivat järjettämiä, sikäli kuin järjeksi katsotaan eheiden, kattavien järjestelmien luomisen (Kierkegaard 1992 [1844], 95).

Totunnaisten näkökulmien murtamisen kunniatehtävää on usein tarjottu satiirille. Satiiristi vaatii vastauksia kysymyksiin, joihin ei ole yksiselitteisiä vastauksia, kyseenalaistaa valmiita vastauksia ja paljastaa perusteettoman varmuuden (Griffin 1994; 43, 46, 48, 52) tai menee kulissien taakse ja osoittaa, ettei todellisuus ole niin ruusuinen, kuin miltä joku taho haluaa sen näyttävän (Kivistö 2007, 20).

Satiirissa on toisaalta nähty hyvin mustavalkoisia (monologisia) moraalisia asetelmia. Nämä asetelmat toimivat kuitenkin satiirin lähtökohtana, ei loppupäätelmänä (Griffin 1994, 37; Kivistö 2007, 9). Satiiri etsii yleensä hyveiden ristiriitaisuuksia tai hyveiden ja paheiden samankaltaisuuksia (Griffin 1994, 38), siis dialogisoi moraalista maailmankuvaa. Satiiri muistuttaa filosofista pohdintaa (Griffin 1994, 71). Se erotetaan usein ”pelkästä” komiikasta juuri tällaisen ajattelua ja maailman tarkkailua aktivoivan erityispiirteen kautta (Esim. Guilhamet 1987, 7-8; Draitser 1994, 39-40).

Tällaisten piirteiden liittäminen vain satiiriin on komiikan erilaisten muotojen tarpeetonta vähättelyä. Loppujen lopuksi satiiri on käsitteenä huomattavasti hedelmällisempi, jos sillä viitataan tekstin sävyyn, ei tyyliin (Draitser 1994, 157). Satiiri ei aina ole ilmeisen koominen, mutta taidokkaan satiirin on kuitenkin vaikea välttyä olemasta myös hauska. Jopa synkästä Vuonna 1984 -teoksesta löytyy komiikkaa viimeistään silloin, kun huomaa nykypoliitikkojen puhuvan tyyliä puhdasta uskielästä. Mielestäni satiirin ja yleisemmin komiikan rakenteiden yhteneväisyys on sitä luokkaa, että toisesta sanottua voidaan mainiosti soveltaa myös toiseen. Komiikan, kuten satiirinkin keinoin kulttuurimme piirtämät rajat menettävät hetkeksi merkityksensä. Satiirissa tämä saadaan aikaan perusteluilla, vierittämällä tekstin ilmitasolla esiin uusia, ristiriitaisia huomioita. Komiikassa sama voidaan tehdä myös tekstin syvärakenteiden kaut-

ta, esimerkiksi kieliopin avulla. Joka tapauksessa vaikutus on sama: se särötön kuva, jota itsestämme vaalimme ei enää heijastele niin kirkkaan eheänä ympärillämme olevaan. Juha Herkmanin (2001, 381) sanoin ”Huumori saattaa minäprosessimme leikkiin, jossa kiinteät määritelmät menettävät merkityksensä.”

3 KOMIikka VOI OLLA SEKÄ RADIKAALIA ETTÄ KONSERVATIIVISTA

Edellisessä keskityttiin siihen mekanismiin, jolla komiikka tekee mahdolliseksi vallitsevien ajattelun järjestyksien kyseenalaistamisen. Tämä ei kuitenkaan ole komiikan ainoa mahdollinen käyttö. Vaikka komiikka itsessään on kyseenalaistamista, sitä voidaan sinällään paradoksaalisesti käyttää myös olemassa olevien, vallitsevien järjestyksien tukemiseen. Tämän ensimmäisen osan lopuksi on varmasti paikallaan korostaa tätä seikkaa.

Komiikkaa yhteiskunnallisen keskustelun elementtinä on edellä mainitusta syystä useissa yhteyksissä arvosteltu rajusti. Komiiikka on tosin tällöin tullut jossain määrin ymmärretyksi väärin. Monet tutkijat ovat katsoneet Henri Bergsonia mukaillen, että nauru on yhteisön tapa rangaista sen normeista poikkeamisesta, olipa tämä yhteisö sitten kaveripiiri, yhteiskunta tai jokin muu (kts. esim. Fine 1983, 174; Powell 1988, 99-100). Toisaalta törmättäessä uuteen ilmiöön, jota ei heti ymmärretä komiikka on nähty keinoksi mitätöidä sen merkitys ja unohtaa se (Wilson 1979, 168). Toisin sanoen monet tutkijat katsovat, että komiikka eri tavoin palvelee ja pitää yllä kulloinkin vallitsevaa järjestelmää.

Totta onkin, että komiikan käyttö usein vahvistaa olemassa olevia näkemyksiä. Esimerkiksi rasististen vitsien on huomattu olevan suosituimpia hyvin oikeistolaisesti suuntautuneiden keskuudessa (Kuipers 2006, 155). Vitsejä myös syntyy yleensä ilmiöiden ääripäistä: tyhmyydestä ja ylijärkeilystä, juoppoudesta ja raivoraivoudesta ja niin edelleen (Davies 1998, 187-188). Toisin sanoen yhteiskunnan valtaosan normeista suuntaan tai toiseen liiaksi poikkeava käytös on vitsien yleistä materiaalia.

Bahtinin kuuluisa näkemys on, että keskiaikaisessa karnevaalissa osoitettiin, ettei vallitseva järjestys ole ikuinen, vaan ainoastaan vallitseva tilanne. Karnevaalissa kaikki kääntyi pääläelleen, pyhästä tuli maallinen, ylhäisestä alhainen ja päin vastoin (Bahtin 2002, 12-13). Tähän näkemykseen on esitetty lukuisia vastahuomautuksia, esimerkiksi ettei keskiaikainen maailma ollut lainkaan niin selvästi jakautunut naurua rakastavaan kansaan ja naurua vihaavaan valtiovaltaan ja kirkkoon kuin Bahtin antaa ymmärtää (Gurevich 1997, 56-57).

Tärkein kritiikki on kuitenkin perustunut sille huomiolle, että sääntöjen rikkomisen rituaalisessa komiikassa voi itse asiassa olla keino vahvistaa niitä. Karnevaali naurattaa vain, koska sen sääntöjen rikkomattomuus sen ulkopuolella myönnetään (Eco 1985, 326). Näin näennäisen radikaali sääntöjen rikkomisen voi pohjimmiltaan olla myös näiden nimenomaisten sääntöjen pyhittämistä.

Komiikkaa voidaan perustellusti tutkia myös myyttien ja diskurssien vahvistajana. Kansan suussa vitsejä kertyy yleensä murroskohtien, tabujen, epävarmojen alueiden ympärille. Esimerkiksi alkoholivitsejä esiintyy eniten yhteisöissä, joissa juomisen hyväksyttävyyttä ei ole selviö, mutta myöskään raittius ei ole normi. (Davies 1998, 101-103) Järjestelmän epävarmuus, epäjatkuvuus oirehtii siis usein vitsailuna. Epävarmuuden voidaan katsoa synnyttävän painetta, tajunnallista ristiriitaa, joka täytyy laukaista jollain tavalla. Järjestelmän ristiriidat irrotetaan arjesta ja siirretään kapakkapöytään, hupailuohjelmaan ja työmaakaskuiksi. Tällaiset vitsit voivat hyvinkin käsitellä esimerkiksi työntekijöiden huonoja oloja suhteessa johtoportaan konjakki-illallisiin. Tällainen komiikka voi kuitenkin paradoksaalisesti edesauttaa järjestelmän säilymistä ennallaan. Poliittisen vitsailun salliminen voi olla diktaattorille tapa vähentää painetta todelliseen vallankumoukselliseen toimintaan ryhtymiseen (Benton 1988, 41; Zijderfeld 1968, 306). Komiikan avulla voidaan myös keskustelussa kiertää epämiellyttäviä kysymyksiä ja syytöksiä sekä esittää näennäisen loogisia selityksiä hankalissa tilanteissa (Liu 1995, 184-185). Komiikan rooli yhteiskunnassa onkin oudon kaksijakoinen. Se sekä kohdentaa aggressiota että purkaa sitä (Draitser 1994, 36).

Meillä on siis käsissämme kaksi väitettä, jotka kaivavat maata komiikan radikaaliuden, vallitsevan vastaisuuden mahdollisuudelta. Ensinnäkin komiikka on tietyn yhteisön keino sulkea aggressiivisesti rajansa niitä koettelevia, sisäisiä ja ulkoisia haastajia vastaan ja kiinteä rakennettaan, joten komiikka voi aina vain uusintaa status quo. Toisekseen komiikka on tapa laukaista jännitettä, joten se itse asiassa ehkäisee toimintaa vähentämällä painetta siihen. Käsittelen nämä väitteet tässä järjestyksessä.

On totta, että komiikka suuntautuu tyypillisesti joltain tavalla tai toisella itsestämme poikkeavana pidettyä vastaan. Meidän ryhmäjäsenyytemme tai minuutemme eivät kuitenkaan ole mikään kiinteä ja koherentti kokonaisuus. Meillä on niin monia osin konkreettisia, osin abstrakteja ryhmäjäsenyyksiä, että niiden rajat käyvät pakosta jatkuvasti ristiin ja kyseenalaistavat toisiaan. Yhteisyyteen perustuva komiikka ei sekään ole tiettyjen rajojen puolustamista, vaan alati muuttuva taistelukenttä eri identiteettien ja mielipiteiden välillä.

Me emme ole vain tiettyjen muuttumattomien ryhmien jäseniä. Sen sijaan meillä on koko ajan muuttuva röykkiö erilaisia sosiaalisia sitoumuksia, jotka toisinaan mukailevat sellaisia erilaisia sosiaalisia ryhmittelyjä kuin yhteiskuntaluokka, sukupuoli, ihonväri, ikä ja niin edelleen (Fiske 1989 a, 24). Myös julkisuudessa meillä on useita erilaisia areenoita, joilla neuvottelemme vaihtelevilla säännöillä omaa suhdettamme erilaisiin ryhmäidentiteetteihin, kuten vaikkapa "suomalaisuuteen" (Koivunen & Lehtonen 2005, 22). Esimerkiksi tv:tä katsoessaan ihminen on yleisön jäsen, mutta asettuu samalla myös lukemattomiin

muihin puhuttelusuhteisiin (subject position): vanhemmaksi, kriitikoksi, faniksi, puolueen kannattajaksi, kokiksi tai miksi vain (Ang 2002 [1991], 340). On myös esitetty, että kiinteiden, pitkäikäisten, "aitojen" yhteisöjen merkitys vähenee kaiken aikaa. Sen tilalle ovat astumassa "naulakkoyhteisöt", joissa jäsenet omaksuvat ryhmäidentiteetin vain jonkin heitä hetkellisesti yhdistävän ilmiön kestoajaksi ja siirtyvät sitten nopeasti eteenpäin (Bauman 2002, 237-238).

Kiinteää ryhmäidentiteettiä mielekkäämpi käsite komiikan tutkimuksessa on identifikaatioluokka (identification class). En naura niin helposti vitsille, joka kohdistuu ryhmään johon itse identifioidun vahvasti (La Fave, Haddad & Maesen 1976, 66-67). Tämä luokka on kuitenkin jatkuvasti muuttuva. Eri hetkinä, eri tilanteissa ja eri mielentiloissa identifioidumme eri ryhmiin. Itse esimerkiksi heilun sujuvasti jo toiminnankuvanikin puolesta ainakin toimittajan, viestinnän tutkijan ja median kuluttajan roolien välillä. Tämä on tietysti vain pintaraapaisu, todellisuudessa meistä jokaisen ryhmäjäsennydet ovat niin monimutkaiset ja elävät, ettei niiden kartoittaminen tule millään tapaa kyseeseen.

Tällaisten alati muuttuvien ryhmäsuhteiden verkossa meidän identifikaatioluokkamme ovat niin monimutkaisia, että nähdäkseni on turha puhua yleisellä tasolla "vallitsevan järjestelmän" tukemisesta silloin, kun asetumme jonkin ryhmän jäseneksi nauraaksemme vitsille. Vallitsevia järjestelmiä on yksilötasolla lukemattomia. Tämä ei poista vallitsevan järjestyksen merkitystä yhteiskunnallisena käsitteenä. Ei kuitenkaan pidä kuvitella, että olisi olemassa jokin valtava, kaikille identtinen järjestys. Siellä, missä on valtaa on aina myös vastarinnan pesäkkeitä (Foucault 2005 a [1975], 41-42;) ja osa identifikaatioistamme sijaitsee aina juuri näissä pesäkkeissä.

Komiikka vahvistaa toki tiettyjen ryhmäsuhteiden puitteissa omaksumiamme näkemyksiä ja kyseenalaistaa toisia. Tällöinkään emme silti vedä tarkkoja rajoja eri ryhmäidentiteettien välille. Lisäksi komiikan ja muiden alentamisen suhde ei ole mitenkään selvä: vaikka toisen häpäiseminen toisi vitsiin lisää nautintoa, tämä ei tarkoita, että vitsi olisi hauskenempi, koomisempi (Zillman 1983, 97). Aiemmin esitellyssä Arthur Millerin traagisessa tarinassa selvästi pyrittiin nolaamaan McCarthylainen näkemys Yhdysvalloista kuolemanvaarassa. Voidaan kuitenkin kysyä, onko tarinan traagisuus tällöin nimenomaan tapa häpäistä tällainen näkemys vai nautimme häpäisystä traagisen tarinan ohessa. Freudin mukaan komiikassa on usein kysymys sekoittuneesta mielihyvystä (Freud 1983 [1905], 107). Komiikassa sanotaan asioita, joita ei välttämättä muutoin sanottaisi. Nämä asiat sinällään tuottavat meille mielihyvää, vaikka luulemme helposti mielihyvämme olevan peräisin komiikasta. Tässä tutkimuksessa meitä eivät kuitenkaan kiinnosta komiikkaa sisältävien isäntätekstien sisällöt, vaan komiikan tekniikka; se komiikan olemus, joka sinällään tuottaa mielihyvää ja samalla dialogista kuvaa maailmasta. Kuitenkin tosiasiaksi jää, että komiikkaa voidaan käyttää myös status quon ylläpitämiseen. Vaikka komiikka itsessään, viestinnän aspektina toimii radikaalisti, sitä voidaan käyttää konservatiivisten tekstien ryydittäjänä. Näin komiikka genrenä voi olla hyvinkin valittavia järjestyksiä tukevaa.

Sitten väitteeseen komiikan toimintaa ehkäisevästä vaikutuksesta. On totta, että komiikan herättämä nauru on omiaan laukaisemaan paineita. Tämän seikan näkeminen ainoastaan toimintaa ehkäisevänä on kuitenkin aivan liian yksisilmäinen näkemys. Nauru voi myös laukaista tilanteen, jossa toinen vaihtoehto olisi epätoivoon ja apatiaan vajoaminen. Nauru ei tosin välttämättä ole lähtöisin komiikasta (itse asiassa komiikka on naurun syy vain murto-osassa päivittäisestä naurustamme, kts. Provine 2000, 42-43), mutta eri tutkimuksissa on havaittu viitteitä myös siitä, että komiikkaan turvautuvat ihmiset ovat valmiimpia reagoimaan aktiivisesti vastoinkäymisiin. He eivät niin todennäköisesti hyväksy painetilanteiden tuomia negatiivisia vaikutuksia, esimerkiksi lannistumisen tunnetta kuin komiikkaan vähemmän nojaavat ihmiset (Lefcourt 2001; 50-51, 76-78; vrt. Ziv 1984, 51-55; Goodman 1983, 4-7). Koomikko Mel Brooks sanoin huumori on vain yksi tapa puolustautua maailmankaikkeudelta (lainattu Goodman 1983, 11).

Sigmund Freud piti huumorintajua jopa ihmisen kehittyneimpänä suojamekanismina. Kuolemaantuomitu voi maanantiaamuna hirttolavalle astuessaan saada synkkää tyydytystä tokaistessaan mustan ironisesti ”viikkohan alkaa hyvin” (Freud 2005 [1927], 69). Freudin mukaan humoristisesti suuntautuneen ihmisen ”Ego kieltää sen, että todellisuuden vaatimukset voisivat sitä loukata ja pakottaa sen kärsimään, ja väittää hetyymättä, että ulkomaailman iskut eivät siihen ulotu, vieläpä osoittaa, että ne tarjoavat sille vain mielihyvää.” (Freud 2005 [1927], 70-71). ”Huumori haluaa sanoa: katsos nyt, siinä on maailma, joka näyttää niin vaaralliselta. Lasten leikkiä, josta voi tehdä pilaa!” (Freud 2005 [1927], 74) Komiikka on miellyttävää ja kuten millä tahansa miellyttävällä, myös sillä voidaan ohjata ihmisen mielenkiinto pois muista asioista. Komiikan luonteeseen ei silti sinällään kuulu lamaantumisen tai lamaannuttaminen. On vaikea löytää näyttöä tilanteesta, jossa komiikan runsas viljeleminen olisi johtanut vakavan vastarinnan katoamiseen. Sen sijaan useita viime vuosisadan diktatuureja leimasi haluttomuus hyväksyä vallitsevia arvoja tai järjestelmää käsittelevää komiikkaa.

Ei käy kieltäminen, etteikö komiikka olisi tapa purkaa paineita. Se on kuitenkin yhtä lailla tapa pysyä toimintakykyisenä, olla lannistumatta ja alistumatta ylivoimaiseltakaan tuntuvalle tilanteessa. Edelleen komiikkaa käytetään ryhmäsuhteiden uusintamiseen ja lujittamiseen. Samalla meidän ryhmäsuhteemme ovat kuitenkin niin muuttuvat ja moninaiset, ettei komiikalla voida katsoa olevan suoranaista konsensusta ylläpitävää vaikutusta minkään tietyn identifikaatiomme suhteen. Sen sijaan komiikan keinoin voidaan eri ryhmäjäsenyyksien kustannuksella leikitellä ja kyseenalaistaa niiden suhtautumista toisiinsa. Näin ollen komiikalla täytyy katsoa olevan potentiaalia sekä vallitsevan tilanteen säilyttämiseen että sen kyseenalaistamiseen.

Säilyttämisen ja kyseenalaistamisen kysymys liittyy kiinteästi siihen, lähestytäänkö komiikkaa viestinnän aspektina vai genrenä. Koomisella tekstissä on aina kohde, ilmitasolla se on aina suuntautunut johonkin. Kuitenkaan tämä ilmeinen kohde ei välttämättä ole koomisen elementin, vaan tekstin eikoomisen narratiivin kohde. Koominen elementti on aina laadultaan dialoginen.

Se kyseenalaistaa aina jonkin kulttuurisen kategorisoinnin. Tämä komiikan mielihyvän puoli kuitenkin usein sekoittuu muihin mielihyvän lähteisiin. Esimerkiksi lapsellinen sanaleikki voi naurattaa melkoisesti, jos siihen liittyy aggressiivinen tai seksuaalinen sisältö (Gruner 1997, 142).

Kuitenkin dialoginen komiikka voi olla myötäsukaista vallitsevalle tilanteelle. Jokaisessa yhteiskunnassa ja kulttuuripiirissä on useita alakulttuureita ja paljonkin erilaisia tapoja ajatella, siis kategorisoida maailmaa. Osa näistä tavoista on ristiriidassa vallitsevan ajattelutavan kanssa. Myös näitä hegemoniselle ajattelulle vihamielisiä järjestelmiä voidaan kyseenalaistaa komiikan keinoin nimenomaan hegemonian näkökulmasta, sillä ne eivät ole sen "luonnollisempia" kuin hegemoninenkaan ajattelu. Tällaisen sinällään monologisen tekstin tai ajattelutavan dialogisoiminen voi johtaa vallitsevan monologisen todellisuuden vahvistumiseen tai ainakin sen kyseenalaistamisen vaikeutumiseen. Komiikka voi näin eräältä kannalta olla yhtä aikaa sekä dialogisoivaa että monologisoivaa: dialogisoivaa pienessä piirissä mutta monologisoivaa isommassa kuvassa. Se saa merkityksensä vain tietyssä tilanteessa (Zijderveld 1968, 294), joten se voi olla yhtä aikaa sekä radikaalia että konservatiivista (vrt. Herkman 2001, 374). Komiikasta onkin turha odottaa ihmelääkettä viestinnän yhteiskunnallisiin ongelmiin. Se ei ole tapa kertoa ehdoton totuus maailmasta, vaan tapa kertoa, ettei kenelläkään ole tällaista ehdotonta totuutta hallussaan. Ainoana ajattelun tapana se kuitenkin johtaa apatiaan, jota Sören Kierkegaard (1988, 77) kuvasi kitkerästi:

"Erään teatterin kulisseissa syttyi tulipalo. Ilveilijä säntäsi näyttämölle varoittamaan yleisöä. Kaikki pitivät varoitusta vitsinä ja taputtivat. Ilveilijä yritti uudelleen, eikä yleisön riemulla ollut rajoja. Juuri näin maailma tulee tuhoutumaan älypäiden osoittaessa suosiotaan siinä uskossa, että kaikki on vain pilaa."

TEORIA II: KOMIIKKA JA JOURNALISMI

Eli mitä journalismi on ja mitä merkitystä sen ihanteiden kannalta on sillä, kuvataanko maailmaa dialogisesti vai monologisesti; milloin komiikalla voidaan katsoa olevan journalistista arvoa ja kuinka komiikkaa voidaan käyttää journalismin dialogisoimiseen.

4 JOURNALISMI ON SEKÄ JOUKKOViestinnän GENRE ETTÄ IHANNE

Journalismin kuvaileminen käy jatkuvasti vaikeammaksi. Erilaiset journalismin keinot, kuten ei-fiktio sekä alalajit, kuten kansalaisjournalismi venyttävät koko ajan journalismina tunnetun viestinnän tyyppin rajoja. Yksimielisyyttä ei löydy siitä, mitä journalismi on, eikä siitä, mitä sen pitäisi olla. En yritä seuraavassa kuvata millään muotoa kattavasti journalismin olemuksesta käytyä keskustelua. Sen sijaan avaan sitä, mitä itse ymmärrän journalismilla ja etsin perusteluja sille, miksi juuri se pitäisi ymmärtää journalismiksi. Kun tämä käsitteellinen raja on tehty, esitän muutamia tämän tutkimuksen kannalta keskeisiä huomioita journalismin suhteesta sitä ympäröivän kulttuurin status quohon ja vallitseviin kategorisointeihin. Luvun lopuksi pohdin laajalti sitä, miten journalismin suhde todellisuuteen tulisi nähdäkseni ymmärtää.

Oleennaista journalismin käsitteen ymmärtämisessä on se, että journalismi on eri ilmiö katsantokannasta riippuen. Ei ole olemassa mitään journalismia sinällään, vaan ainoastaan viestintää, jota tietty yhteisö tiettyssä kulttuurisessa ja historiallisessa kontekstissa kutsuu journalismiksi ja jolle tämä yhteisö olettaa tiettyjä ominaisuuksia, velvoitteita ja aikomuksia. Kaksi olennaisinta tapaa nähdä journalismi ovat journalismi viestinnän genrenä ja journalismi yhteiskunnallisena ihanteena. Esimerkiksi Hemánus (1990, 14) on määritellyt journalismin tosipohjaisten joukkoviestintäsanomien tuottamiseksi, levittämiseksi sekä samaan aikaan näiksi sanomiksi itsekseen. Toisaalta journalismi on nähtävä Luostarisen (1994, 38) sanoin ”myös arvojen ja normien järjestelmänä, joka ei ole yksinkertainen teknisten edellytysten ja yritystaloudellisten tavoitteiden funktio”.

Karkeasti ottaen jako journalismiin genrenä ja ihanteena vastaa journalismin tutkimuksen tapaa jakautua sen tutkimiseen millaista journalismi on, sekä sen millaista sen pitäisi olla (Nordenstreng 1997, 57). Genrenä journalismilla on tiettyjä nimenomaan journalismille tyypillisiä piirteitä, jotka helpottavat lajin tunnistamista. Journalismi koostuu sinällään useista erilaisista genreistä (Høyer 1997, 70), mutta myös itsessään se on genre, jonka tyypillisiä piirteitä avataan seuraavassa. Lienee paikallaan myös huomauttaa, etteivät genre ja ihanne ole

tietenkään aidosti erotettavissa toisistaan: ihanteet voidaan nähdä myös genreä muokkaavina voimina.

Nyrkkisääntönä journalismina on mielekästä pitää ainakin sitä, mikä laajasti tunnustetaan journalismiksi: sanomalehtien uutissivujen sisältöä, uutislähettyksiä tv:ssä ja radiossa ja niin edelleen. Journalismi on kuitenkin myös ideaali ja sille annetaan julkisessa keskustelussa monenlaisia tehtäviä täytettäväksi parhaalla mahdollisella tavalla riippumatta käytetyistä keinoista tai mediumista. Pertti Hemánusta (Hemánus & Pietilä 1982, 100) lainaten, journalismia voidaan mainiosti tehdä "vaikkapa kabareen keinoin, uusin vielä tuntemattomin muodoin, kokeillen". Sellaista viestintää, joka ei täytä perinteisiä journalismi-genren tunnusmerkkejä, mutta joka täyttää tai pyrkii täyttämään journalismille asetettuja ihanteita, on myös pidettävä journalistisena. Pähkinänkuoressa siis journalismina on pidettävä ainakin sitä, mikä *toimii journalistisesti*. Toki journalismia voitaisiin lähestyä muistakin näkökulmista. Nämä kaksi, journalismi genrenä ja ihanteena ovat kuitenkin hedelmällisimmät tämän tutkimuksen kontekstissa.

4.1 Journalismin määrittelyä

Sillä, mikä lasketaan journalismiksi on merkitystä. Journalismi on keskeinen tekijä länsimaisessa demokratiassa, vaikka lehtien levikit tai tv-uutisten katsojamäärät olisivatkin laskussa. Journalististen välineiden tehtäväksi voidaan hyvällä syyllä katsoa kuuluvan tietyistä demokratian kannalta elintärkeistä toiminnoista vastaaminen. (Anderson 2007a, 4; McNair 2000, 1). Seuraavassa kuvailen tämän tutkimuksen kannalta keskeisimmät journalismia määrittävät piirteet. Vaikka paino on selvästi journalismilla tavoitteena ja ihanteena, myös muutamia genrepiirteitä on välttämätöntä käydä läpi heti seuraavaksi.

4.1.1 Genremääreitä

Mitä tahansa tekstiä ei ole mielekästä pitää journalismina. Vaikka journalismin rajat ovat venyneet, voidaan niitä edelleen hahmotella tiettyjen lajityypille ominaisten piirteiden pohjalta. Klassisen määritelmän mukaan journalismin täytyy ainakin olla ajankohtaista ja faktapohjaista. Koko termin pohjana on ranskan kielen sana jour, päivä. Journalismia on kutsuttu aikalaishistoriankirjoitukseksi, mikä on varsin hyvä kuvaus ilmiöstä. Rajanveto voi tietysti olla vaikeaa: koulujen oppikirjoissa saatetaan puhua esimerkiksi politiikan osalta hyvinkin ajankohtaisista asioista. Journalismissa nykyhetki kuitenkin korostuu, se perustuu oikeastaan päivänkohtaisuudelle. Journalismi puhuu siitä, mitä tapahtuu juuri nyt. Faktapohjaisuus on myös väljätkö termi: tyyppillisesti toimittaja valikoi, dramatisoi ja jopa lavastaa tapahtumia luodakseen jutustaan eheän kokonaisuuden. Lähtökohtainen oletus kuitenkin on, että journalismi kuvaa jotain itsensä ulkopuolista, ulkopuolisessa maailmassa todella tapahtunutta.

Lisäksi journalismi perustuu johonkin laajan levikin mahdollistavaan välineeseen. Periaatteessa journalismin yleisöä ei rajata ennalta ja yleisö oletetaan

suhteellisen laajaksi, joten suullisesti välitetty tarina tai pulloposti ei ole journalismia. Kolmanneksen journalismi käsittelee jollain tapaa yleisiä, ei yksityisiä asioita. Näin ollen esimerkiksi kuolin- tai syntymäilmoituksia ei yleensä lasketa journalismiksi, vaikka ne painettaisiin lehteen. Neljänneksi journalismi oletetaan yleensä irralliseksi yhteiskunnallisen ja taloudellisen vallan käytöstä. Esimerkiksi presidentin uudenvuoden puheen televisiointia ei pidetä journalismina, vaikka se periaatteessa täyttää edelliset ehdot.

Kaikki edelliset ehdot ovat tietenkin hyvin suhteellisia. Monet asiat ovat ajankohtaisia nimenomaan siksi, että journalismi puhuu niistä. Toisaalta ”tekninen väline” on melkoinen sateenvarjokäsite. Lyhtypylväisiin kiinnitetyt valokopiot ovat teknisen välineen tuote. Yksityisen ja yleisen rajapintaa on etsitty etenkin viime aikoina. Tärkeiden poliitikkojen ja toimittajien välillä on vallinnut selvä erimielisyys siitä, mikä on yksityisasiasia. Ja tietysti on vaikea väittää, etteikö journalismi myös käyttäisi yhteiskunnallista valtaa ja etteivätkö esimerkiksi useat lehtitalot olisi itsessään merkittäviä taloudellisia toimijoita. Nyt kuitenkin muutama sana ihanteista.

4.1.2 Normatiivisia määreitä

Journalismi on yhteiskunnallisena toimijana kiinnostavassa asemassa. Sille on annettu paljon sananvaltaa poliittisissa kysymyksissä. Mediat toimivat kuitenkin pitkälti taloudellisin perustein, eikä kansa pääse valitsemaan journalisteja (Anderson 2007 b, 43). Etenkin toimitusten johdoista löytyy lehtitaloissa myös uskoa, että sisällön myyvyys on hyvä mittari journalismin tasolle (Hujanen 2006, 34). Monet toimitukset ottivat viime vuosikymmenellä käyttöön esimerkiksi niin sanotun risc-analyysin. Analyysin yhtenä tarkoituksena on saada toimittajat ymmärtämään, mitä yleisö heiltä haluaa (Hujanen 2004, 41). Näin väite siitä, että journalismia tuotetaan kuin mitä tahansa teollisuustuotetta (Golding & Elliott 1999, 112) vaikuttaa varsin ajankohtaiselta: ensin kootaan raaka-aineet, sitten jalostetaan niistä tuote, joka jaellaan markkinoille.

Kuitenkin ajatus journalismista demokratian työkaluna elää edelleen vahvana. Tämä näkyy etenkin niissä tavoitteissa ja ihanteissa, jotka journalistien ammattikunta asettaa itselleen. Tulevaisuudessa journalistinen identiteetti saattaa hajaantua nykyistä enemmän ja yhteisten koodistojen merkitys vähetä (Hujanen 2006, 39-40), mutta joka tapauksessa yhteiset eettiset koodistot tiivistävät paljon siitä, mitä nykyään pidetään tavoiteltavana journalismissa.

Suomessa alan tärkein eettinen koodisto on journalistin ohjeet: ”Ohjeisiin on kiteytetty journalistien ja julkaisijoiden näkemys siitä, millaisten eettisten periaatteiden mukaan he haluavat suomalaisen joukkoviestinnän toimivan.” (Journalistin ohjeet, esipuhe; kts. painamattomat lähteet.)

Journalistin ohjeet eivät enää nykyisellään liitä journalismia erityisen tiiviisti elimelliseksi osaksi yhteiskuntaa. Ohjeet määrittelevät etiikan yhä enemmän ”ammattillisen puolustusasenteen” ja yhä vähemmän monipuolisen keskustelun ja yhteiskunnan oikeudenmukaisuuden näkökulmasta, kuten Mäntylä (2004, 133-136) on huomauttanut. Esimerkiksi 1992 ohjeista poistui yleisen edun tavoittelu. 2005 poistui maininta ihmisoikeuksien, demokratian, rauhan ja kan-

sainvälisen yhteisymmärryksen kunnioittamisesta. Ohjeiden tarkoitus vaikuttaakin yhä enemmän olevan sen todisteleminen, että toimittajat ovat eettisiä toimijoita ja yhä vähemmän näiden toiminnan ohjaaminen. Tästä huolimatta tiettyjä ideaaleja ohjeista voidaan yhä nähdä.

Perustavanlaatuisin ohje on kirjattu heti koodiston ensimmäiseen pykälään: ”Journalisti on vastuussa ennen kaikkea lukijoilleen, kuulijoilleen ja katselejoilleen. Heillä on oikeus saada tietää, mitä yhteiskunnassa tapahtuu.” Journalismi on siis olemassa yleisöään varten. Se oikeuttaa olemassaolonsa pitämällä ihmiset perillä siitä, mitä ympärillä on meneillään. Toinen pykälä vahvistaa tätä kannanottoa: ”Tiedonvälityksen sisältöä koskevat ratkaisut on tehtävä journalistisin perustein. Tätä päätösvaltaa ei saa missään oloissa luovuttaa toimituksen ulkopuolisille.” Ohjeet eivät tarjoa muita ”journalistisia perusteita”, kuin ensimmäisessä pykälässä mainitun. Näin ollen journalismin tehtäväksi jää tarkemmin rajaamattomia keinoja käyttäen antaa ympäröivästä maailmasta ja yhteiskunnasta mahdollisimman kattava kuva.

Vielä kolme pykälää tarkentaa edellä sanottua. Ensinnäkin pykälä kahdeksan: ”Journalistin on pyrittävä totuudenmukaiseen tiedonvälitykseen” ja toisekseen yksitoista: ”Yleisön on voitava erottaa tosiasiat mielipiteistä ja sepitteellisestä aineistosta.”

Journalismille on asetettu eri yhteyksissä muitakin tavoitteita. Esimerkiksi Risto Kunelius katsoo paljon lainatussa artikkelissaan (Kunelius 2000) hyvin toimivan journalismin täyttävän neljää tehtävää. Journalismi on ensinnäkin tiedon välittämistä. Yleisö saa näin käsityksen siitä, mitä maailmassa tapahtuu. Toisekseen journalismi on tarinoiden kerrontaa. Yleisölle annetaan yhteisiä puheenaiheita ja eväitä rakentaa omaa maailmankuvaa ja identiteettiä. Lisäksi journalismi on keskustelua. Yleisölle annetaan kanava ja aineksia vuoropuheluun sellaisista aiheista, joista yhteiskunnassa pidetään tarpeellisenä puhua. Lopuksi journalismi on myös julkisen toiminnan resurssi. Eri tahot ajavat journalismin kautta tärkeinä pitämiään asioita.

Kuneliuksen esittelemistä journalismin tehtävistä tässä tutkimuksessa keskitytään journalismiin maailman kuvaamisena ja keskusteluna. Näitä kahta ilmiötä ei voi irrottaa toisistaan, sillä kuten monologisesta ja dialogisesta todellisuudesta puhuttaessa todettiin, todellisuutta voidaan lähestyä ainoastaan keskustelussa ja näkökulmien välillä. Vaikka myös muiden Kuneliuksen näkökulmien pohtiminen komiikan kannalta olisi varmasti kiinnostavaa ja hedelmällistä, siihen ei ryhdytä tässä tekstissä. Pysyttelen sen sijaan journalistien itse journalismille asettaman tehtävän parissa. Journalismin ensimmäiseksi ja tärkeimmäksi tehtäväksi oletan siis maailman kuvaamisen mahdollisimman todenmukaisesti, kattavasti ja yleisön kannalta mielekkäästi. Kuten tämän tekstin ensimmäisessä osassa esitin, tämä ei voi tapahtua ilman dialogisuutta.

4.1.3 Työmääritelmä journalismille

Edellä esiteltiin kaksi tapaa ymmärtää journalismi. Kumpikaan edellisistä määrryryhmistä ei silti yksinään ole riittävä kuvaus ilmiöstä. Joissain yhteyksissä journalismia on pyritty lähestymään vain sen genrepiirteiden kautta. Näillä

määreillä on kuitenkin yksinään niukasti annettavaa yhteiskunnalliselle keskustelulle journalismin olemuksesta. Itse katsoisin, että ne ovat käyttökelpoisimmillaan esimerkiksi mainosmyyntiin tai painotekniikkaan liittyvissä kysymyksissä.

Genremääreet tuntuvat houkuttelevan yksinkertaisilta määrittelyn työkaluilta, mutta itse asiassa niillä on vaikea kuvata mitään kattavasti tai sitovasti. Mikään teksti ei nimittäin saa merkitystään vain oman olemuksensa, vaan myös kontekstinsa kautta. Tekstin journalistisuutta määrittelee pitkälti se, esitetäänkö se journalistiseksi mielletyssä yhteydessä (Hoyer 1997, 65). Otetaan esimerkiksi pilapiirroksia. Suurten lehtien pilapiirtäjät pitävät työtään pääsääntöisesti journalistisena (Ikonen 2007, 35). Kuitenkin merkittävin osa niiden tutkimuksesta on peräisin taiteen tutkimuksen alalta. Sama pilapiirros kun on journalismia lehden pääkirjoitussivulle painettuna, taidetta gallerian seinällä ja viihdettä sarjakuva-albumin sivuilla. Samoin koomikkoryhmä Alivaltiosihteerin ajankohtaistakaan sketsiä tuskin kukaan pitää journalismina. Muuttuisiko sama sketsi journalismiksi, mikäli se esitettäisiin radiouutisten samasta aiheesta tehdyn vakavan uutisjutun kommentaarina osana uutislähetystä? Varsin ilmeisesti se yleisessä käsityksessä siirtyisi sitä kohti, vaikka teksti itsessään pysyisi samana. Usein journalismin määrittelemisen genremääreillä edellyttääkin jonkinlaista jaettavaa, intuitiivista käsitystä siitä, mitä journalismi on: journalismi on sitä, mitä pidetään journalismina.

Toisaalta myös pelkät normatiiviset määreet ovat journalismin kuvauksena vähintään yhtä ongelmallisia. Vaikka kaikelta journalismilta voidaan edellyttää määritelmän mukaista pyrkimystä esittää maailmasta todenmukainen kuva, kaikki tähän pyrkivä ei ole journalismia. Maailman kuvaaminen kahvipöytäkeskustelussa tai ulkomaan matkalta otettujen valokuvien esitleminen ystäville on mielekästä rajata journalismin ulkopuolelle. Kun myöskään ihanteista ei ole sinällään määreeksi, tarvitsemme synteetin näistä lähestymisistä. Tämä synteesi ei tietenkään voi olla kattava, sillä journalismi on elävä ja alati uudistuva viestinnän muoto. Voimme kuitenkin esittää *riittävät ehdot* sille, että jotain tekstiä on kaikissa tapauksissa mielekästä kutsua journalistiseksi. Meidän ei ole tarpeen sanoa "vain tämä on journalismia." Sen sijaan etsimme ehtoja sille, että voimme sanoa "ainakin tämä on journalismia".

Edelliseen viitaten nämä ehdot ovat ensinnäkin genremääreet: faktapohjaisuus, ajankohtaisuus, tekninen levityskanava, yleisyys ja vallankäytön ulkopuolisuus. Jokainen näistä määreistä on tietysti varsin suhteellinen. Lisäksi normatiivisena ehtona on joukkoon lisättävä pyrkimys jakaa tietoa siten, että tämän tiedon kautta syntyvä kuva maailmasta on mahdollisimman totuudenmukainen ja mielekäs yleisön toiminnan näkökulmasta yhteiskunnan jäsenenä ja maailman asukkaina. Tekstiä, tai tekstin osaa, joka täyttää nämä ehdot on lähtökohtaisesti pidettävä journalistisena. Kun tämä työmääritelmä on nyt valmis, pohtikaamme journalismin olemusta hieman syvemmältä.

4.2 Journalistinen teksti on poliittinen teksti

Journalismi on aina myös poliittista, olipa tämä poliittisuus näkyvää tai ei. Poliittisuus ei tarkoita vain parlamentarismien toiminnasta raportoimista. Suurimassa osassa, ellei kaikessa lehtien ja sähköisten viestimien sisältöä on myös poliittinen elementti. Matkaohjelmissa, urheilussa ja komedioissa on myös poliittinen sisältö, vaikka sen määrä voi vaihdella (Tunstall 2002, 229). Poliittista on ihmisten elämään ja elämisen ehtoihin vaikuttava toiminta ja viestintä. Jääkiekon MM-kisojen esittäminen televisiossa on poliittinen ratkaisu. Kriketillä on maailmassa moninkertainen harrastaja- ja katsojamäärä, mutta sitä ei Suomen televisioissa esitetä lainkaan. Mikäli sitä alettaisiin esittää, päätös olisi näkyvän poliittinen. Yhtä poliittinen on kuitenkin päätös olla esittämättä sitä. Tämä tilanne on vain niin tuttu, että sen poliittisuutta on vaikea huomata. Keskittymisen lajeihin, joissa "oma" maa menestyy on aina osaltaan nationalistisen yhteisyyden tuottamista, vaikei se mikään tietoinen tavoite olisikaan.

Kaikki poliittinen on myös valintoja. Walter Lippmann (1999, 9) muistutti, että jokainen sanomalehti syntyy erilaisten valintojen pitkän sarjan seurauksena. Näille valinnoille ei ole objektiivisia standardeja, ainoastaan tottumuksia. Sama pätee luonnollisesti myös muihin viestimiin, joskin eri viestimet vaativat erilaisia valintoja. Sitä miten tiettyssä välineessä voidaan kertoa todellisuudesta ohjaavat voimakkaat tottumukset. Ennen kaikkea nämä tottumukset liittyvät siihen, miten tarinoista tehdään ymmärrettäviä monologisoimalla todellisuutta. Tapahtumasta täytyy tehdä tarina käytetyn viestimen ehdoilla ennen kuin se on kommunikaatiotapahtuma (Hall 2002, 303). Mitään ei voida esittää sinällään. Suora tv-lähetys onnettomuuspaikalta jättää kuvan ja äänen ulkopuolelle paljon sellaista, mikä voisi vaikuttaa tilanteen tulkintaan. Televisio, kuten kaikki viestimet, edellyttää tiettyjen konventioiden täyttymistä, jotta sen sisältö on ymmärrettävää. Näin tietyt kuvatun ilmiön osat otetaan mukaan esitykseen, toiset taas jäävät pois. Joku tekee aina nämä ratkaisut, kuten myös ratkaisut siitä, millä painoarvolla mikin esitetään: esimerkiksi mikä on mielipide, mikä taas taustatietoa. On hyvä huomata, ettei tämä käytäntö voi myöskään olla sinällään virhe, joka pitäisi poistaa. Se on välttämätön työtapa, joka tekee journalistisista teksteistä mielekkäitä yleisölle. Tämän valinnan tekeminen näkyväksi ja arvosteltavaksi olisi kuitenkin tärkeää.

Journalismia tekevä toimittaja pyrkii tyypillisesti esittämään tekstinsä siten, että mielipiteet ja faktat, tietosisältö ja kommentaari on erotettu toisistaan. Tähän hänellä on monia keinoja, kuten lainausten käyttö ja journalismin eri genrejen (uutinen vs. kommentti) vaihtelevuus (Tuchman 1999, 301-303). Journalistinen teksti on kuitenkin aina monien valintojen, voisi sanoa poliittisten päätösten seurauksena syntynyt tarina. Tai tarkemmin sanottuna tarina tällaisista tarinoista. Näin on jo niin riisutussa journalismin muodossa kuin uutisessa:

"Uutinen on toimittajan rakentama esitys, jonka välittömänä aineksena eivät ole niinkään tapahtumat, kuin erilaiset 'vieraat puheet' eli haastatteluvastauksista ja lau-

sunnoista aina moninaisiin selvityksiin, asiakirjoihin jne. asti ulottuvat esitykset.” (Pietilä, V. 1995 a, 82).

Uutinen ei ole vain kertomus todellisuudesta, vaan samaan aikaan kertomus kertomuksista: uutinen on diskurssien diskurssi (Pietilä, V. 1995 a, 109). Toimittaja tekee valinnat siitä, mitä hän tekstiinsä päästää ja millä painoarvolla. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että hän tekisi tämän valistuneena ja itsenäisesti, irrallaan ennako-oletuksista. ”Objektiivisuuden” ihanteiden mukaan toimiva toimittaja voi mainosti korostaa huomaamattaan niitä piirteitä, joita vallitseva järjestelmä itsessään korostaa (Entman 2002, 396); puolueettomuuteen pyrkiviä journalisteja ohjaa sosiokulttuurinen kehys. Tämä näkyy esimerkiksi sen valikoinnissa, mikä pääsee uutisiin. Valinta tapahtuu sen pohjalta, mikä ”meitä”, siis oletettua katsojakuntaa kiinnostaa (Sonwalkar 2005, 267). Jälleen on hyvä huomata myös, ettei tässä ole kyse virheestä joka tulisi oikaista. Journalismin olemukseen kuuluu pakosta muiden diskurssien ottaminen haltuun ja niiden yhdistäminen sellaiseksi kokonaisuudeksi, jonka lukijat voivat omaksua suhteellisen vaivattomasti tuntematta kaikkien journalismissa vierailevien tahojen puhetapoja. Jälleen kuitenkin tätä diskurssien haltuunottoa tulisi tehdä näkyvämmäksi erilaisin dialogisoimisen keinoin.

Huomaamatta tai tarkoituksella tehtyä ennako-oletusten valikointia on kutsuttu viestinnän tutkimuksessa kehystämiseksi. Kehystäminen (framing) tarkoittaa tiettyjen asioiden piirteiden korostamista tietyn tulkinnan, arvostelman tai toiminnan suunnan korottamiseksi muita tärkeämmäksi (Entman 2002, 391). Kehystäminen on tapa muuttaa itsekään sitä huomaamatta tietty näkökulma ”luonnolliseksi”. Esimerkiksi vaikutusvaltainen Financial Times -lehti esittää, tarkoituksella tai tahtomattaan liberaalin markkinatalouden kaikkien valtioiden kohtalona. Ellei jokin tuore demokratia pyri tätä kohti, lehdessä puhutaan äänestäjien järkevyyden puutteesta, tunteiden ylivallassa tai vahvan, rohkean johtajan tarpeesta. Näin demokratia näyttäytyy vain uusien markkina-alueiden alustana. Ilman liberaalia markkinataloutta demokratialla ei ole arvoa. (Kantola 2006, 21-23)

Jo kielenkäytöllä, esimerkiksi sanavalinnoilla luodaan teksteille tietynlaisia poliittisia tulkintakehyksiä (vrt. Romano 1986, 68-72). Vielä kuuluisana syyskuun 11. päivänä monet yhdysvaltalaislehdet saivat ulos numeron, joka käsitteli kahden lentokoneen iskua World Trade Centerin torneihin. Otsikot keskittyivät sanojen ”hyökkäys” ja ”terrori” ympärille (Montgomery 2005, 244). Kun presidentti Bush alkoi käyttää termiä ”sota”, myös lehdistö tarttui tähän sanaan innolla ja alkoi kuvata tapahtumia sillä. Aiemmin käytetyt termit, kuten ”massamurha” jäivät nopeasti pois käytöstä. Tämä muutos on merkittävä sikäli, että ”murha” on poliisin ja tuomioistuimen piiriin kuuluva termi, johon kuuluu tiettyyn tekoon syyllistyneen tuomitseminen tuomioistuimessa lakien mukaan. Sota taas on valtioiden välinen asia, johon kuuluu tyypillisesti muun muassa siviilikuolemia. Kielikuvana alkujaan käsitelty sota muuttui hyvinkin todelliseksi sodaksi, jonka oikeutusta lisäsi media kierrättämällä termiä ja jättämällä sivuun muut mahdolliset kuvaukset tapahtuneelle. (Montgomery 2005, 257-259)

Toinen esimerkki löytyy lähempää. Kun Suomen EU-jäsenyydestä keskusteltiin, jäsenyyksen prosessin metaforaksi asetettiin matka: puhuttiin EU:hun menemisestä. Metaforaa käyttivät ensin kansanedustajat, sitten toimittajat. Tämä metafora oli helposti ymmärrettävä ja siksi tehokas, muttei erityisen puolueeton valinta. Matkalla on aina määränpää, tällä kertaa Suomen EU-jäsenyys. Jäsenyyksen keskustelun aikana metaforalla osoitettiin näin jäsenyyden väistämättömyys ja välttämättömyys. (Hellsten, I. 1997; 130, 137) Ei olekaan ihme, että erilaiset intressiryhmät keksivät mielellään sloganin kaltaisia metaforia, joita journalistin on helppo käyttää (Hellsten, I. 1997, 125).

Puolueetonta journalismia ei ole. Informaatio ei ole koskaan vain faktojen siirtoa, vaan se on aina myös poliittinen prosessi (vrt. Fiske 1992, 49). Kommentaarista ei voi päästä eroon uutisissa, ei journalismissa eikä missään viestinnässä: jopa viestinnän tutkimuksessa, kuten tässä tekstissä, luodaan representaatioita viestinnästä, ei vain kuvata sen olemusta sinällään (vrt. Carey 2002, 43). Myös tämä teksti nostaa esiin tiettyjä journalismin ja komiikan piirteitä ja jättää toisia huomiotta. Tämä tutkimus on syntynyt valintojen, hyvin laajasti ajatellen poliittisten ratkaisujen sarjan seurauksena. Puolustukseksi sanon kuitenkin, ettei tämä tee tekstistäni huonompaa tai epäuskottavampaa. Asia on kuitenkin hyvä pitää mielessä lukiessa tätä, kuten se on hyvä muistaa kaikkien muidenkin tekstien äärellä.

Media luo yhteisiä myyttejä, tarinoita ja sosiaalisia fantasioita. Näiden täytyy perustua jaettuihin merkityksiin ja tulkintoihin, joten ne herkästi uusintavat vallitsevaa järjestystä. Se, mikä ei sovi konsensukseen kuvataan yleensä vain vieraana tai toisena. Todellisuus syntyy tällaisessa sosiaalisessa prosessissa kielen ehdoilla: vaikka fyysinen maailma on olemassa, voimme ymmärtää sitä kielellisesti (van Zoonen 2002 [1994], 54-55). Kielen perinteinen käyttö, kuten olemme huomanneet, taas rakentuu suurelta osin kulttuuristen kategorioiden varaan. Kulttuuriset kategoriat taas eivät ole mitään luonnollista ainesta, vaan poliittisia ja historiallisia rakenteita. Näin journalismi ei voi enempää kuin mikään muukaan teksti päästä irti poliittisuudestaan. Näkyvämpää siitä sen sijaan voi tehdä.

4.3 Journalismi on tyypillisimmillään monologista

Kaikki tekstit ovat jossain määrin dialogisia, sillä ne eivät koskaan voi asettua ihmisten tekemän tulkinnan ulottumattomiin. Ne tarjoavat aina mahdollisuuden arvioida niiden tekemiä väitteitä myös muista kuin tekstin ehdottamasta näkökulmasta. Jopa dostojevskilaista polyfoniaa ja karnevaalien moniäänisyyttä laajalti ihastellut Bahtin päätyi tähän päätelmään (esim. Voloshinov & Bahtin 2003 [1929], 57-58). Tämä ei kuitenkaan poista sitä monologisten tekstien ominaisuutta, että ne tarjoavat tiettyä näkökulmaa todellisuuteen ja tekevät mahdollisimman vaikeaksi omaksua muita.

Edellä todettiin, että nimenomaan uutisessa on suuri määrä erilaisia kertomuksia, jotka yhdistyvät uutisen omassa diskurssissa. Tämä voisi antaa ym-

märtää, että journalismi nimenomaan on moniäänistä. Tietenkään tämäkään asia ei ole näin yksinkertainen. Journalismi ei ainakaan tyypillisesti kykene asettamaan näitä kertomuksia vastakkain. Journalismi on moniäänistä, mutta kaikkia ääniä yhdistää välineen oma totuuden ääni, joka määrää muiden äänien ehdottomat painoarvot ja suhteet toisiinsa (Pietilä, K. 1981, 94-95; Hemánus & Pietilä 1982, 286-287). Vaikka näkökulmia esitettäisiin ja ne olisivat keskenään ristiriitaisia, ne eivät kykene juurikaan muodostamaan dialogia, vain kilpailemaan maailmanselityksinä. Vaikka periaatteessa olisi mahdollista tuottaa esimerkiksi juttuja, jotka kuvaavat myös omia syntyehdojaan ja tuottavat näin dialogista luentaan tai jotka tekevät samoin tuomalla esimerkiksi ironian keinoin esiin samaan aikaan kunkin puhujan sanoman sisältöä ja tämän kätkeytyjä ennako-oletuksia, ei tällaisia juttuja oikeastaan nähdä. (Reunanen 2003, 225-226, 345-346) Vaikka journalistinen teksti päästää näkyviin myös sen muotoutumiseen vaikuttaneita toimijoita, se korostaa näiden objektiivisuutta ja kyvykkyyttä esittää maailmaa "sellaisenaan" pikemmin kuin tarjoaa mahdollisuuksia tulkinnoille (Ikonen 2011, 45,47).

Kaikkiaan voidaan todeta, että perinteisen journalistisen tekstin, etenkin uutisen taustalla vaikuttaa aina oletus siitä, että kahdesta eri näkökannasta toisen on oltava toista oikeampi: on oltava jokin absoluuttinen totuus, johon näitä näkökantoja voidaan verrata ja näin todeta kumpi niistä tulee hyväksyä, kumpi hylätä. Kyseessä on siis nimenomaan todellisuuden monologisoimisen prosessi. Alleviivaan taas, että tämä on jossain määrin tyypistävä luenta journalismista ilmiönä. Journalismi on valtava kameleontti, jossa tehdään lähes kaikkea mahdollista. Uskon kuitenkin, että tässä kuvattava journalismi vastaa kohtuullisesti journalismia tyypillisimmillään. Kohtuullisesti, siis. On hyvä huomata, että nimenomaan eurooppalaiselle journalismille on katsottu olevan tyypillistä pikemmin julkinen keskustelu kuin ehdottomien totuuksien julistaminen (Hallin & Mancini 2004, 196). Tästä huolimatta uskallan väittää myös eurooppalaiseen ja suomalaiseen journalismiin sisään kirjoitetun pikemmin ajatuksen totuudesta ja sen etsimisestä kuin monista totuuden tulkinnoista ja niiden välillä liikkumisesta.

Toisistaan eroavat mielipiteet eivät välttämättä tarkoita oletettujen totuuksien kyseenalaistamista. Kun jokin viesti tarjoaa tiettyä näkökulmaa, tiettyjä ennako-oletuksia ja tiettyjä johtopäätöksiä, sitä voidaan lukea usealla tavalla: voidaan hyväksyä näistä kaikki, voidaan hyväksyä näkökulma ja ennako-oletukset mutta päätyä niistä erilaiseen johtopäätökseen tai voidaan kyseenalaistaa myös koko alkuasetelma (Hall 2002, 307-308). Toisin sanoin: kaksi eri näkökantaa voi perustua samoille kulttuurisille kategorisoinneille. Tämä jättää saman rakenteen sisään paljon tilaa väittelylle ja keskustelulle, jossa samoista ennako-oletuksista tullaan erilaisiin johtopäätöksiin.

Hallin esitti Vietnamin sodan saamaa julkisuutta arvioidessaan, että journalismin tuottama julkinen keskustelu jakautuu kolmeen sisäkkäiseen kehään. Näistä sisin (sphere of consensus) pitää sisällään sen aineksen, josta kaikki keskustelijat ovat yhtä mieltä ja josta ei tarvitse neuvotella. Täällä asuvat jaetut ennako-oletukset maailman luonteesta. Tätä kehää ympäröi keskustelun alaisen

aineksen kehä (sphere of legitimate controversy). Tällä kehällä käydään väitteilyitä, sekä vaaditaan ja esitetään perusteluita omille näkökohdille. Kolmas, rajaton alue (sphere of deviance) pitää sisällään kaiken sen, mitä pidetään yleisesti niin outona ja käsittämättömänä, ettei siitä tarvitse eikä pidä keskustella. (Hallin 1986, 116-117) Voitaneen sanoa, että sisimmällä kehällä sijaitsevat puheenvuorot, jotka noudattelevat täydelleen yhteiskunnan vallitsevia kategorisointeja ja uloimmalla ne, jotka sanoutuvat niistä täysin irti. Keskikehän rajoilla käydään kamppailua ensinnäkin sisäkehälle pääsemisestä, toisekseen kilpailijoiden ulkokehälle sysäämisestä.

Keskimmäisellä kehällä käytävä keskustelu voi olla hyvinkin riitaista, vaikka kaikki puhujat hyväksyisivätkin sisimmän kehän itsestäänselvyydet ja jakaisivat niiden kategorisoinnit, yrittäen vain saada omat näkemyksensä todistettua yhteensopiviksi näiden kanssa. Toisistaan poikkeavien mielipiteiden esittäminen ei siksi vielä tee journalismista dialogista. Dialogisoiminen vaatii useiden erilaisten kategoriarakenteiden läsnäoloa, siis toisistaan poikkeavien kategorisointien esittelyä. Vakavana pysyttelevässä journalismissa ei kuitenkaan voida esittää toisistaan poikkeaville kategorisoinneille perustuvia näkökulmia, siis useilta erilaisilta sisäkehiltä tulevia ajatuksia, koska niiden epäsuhta olisi järjetön. Jos toinen näkökulma poikkeaa journalismissa hyväksytyistä kategorisoinneista, se vaikuttaa yksinkertaisesti mielettömältä. Journalismi pyrkii, ainakin tyypillisimmissä muodoissaan välttämään tällaisia tilanteita, mikä tekee siitä hyvin monologista viestintää. Tietenkin on olemassa monenlaista journalismia, mutta suuri osa nykyisestä journalismistamme luottaa pikemmin monologiin kuin dialogiin.

Journalismin monologisuus on usein nähty vallankäytön muotona. Vakava journalismi on esimerkiksi John Fiskin mukaan vain osa yhteiskunnan hallitsevien luokkien vallansäilytyskamppailua. Sen tehtävä on jakaa sellaista tietoa, että järjestelmä pysyy muuttumattomana ja edullisena eliitille (Fiske 1992, 45-46). Tiedon jakamisella käydään yhteiskunnassa kahta kamppailua: ensinnäkin määritellään sitä, mikä on "totta" ja toisekseen pyritään saamaan myös ne, joiden etua tämä näkemys ei palvele hyväksymään tarjottu ainoana mahdollisena (Fiske 1989 b, 149-150).

George Orwell on kuvannut tämän prosessin loogista päätepistettä teoksessaan Vuonna 1984. Teoksen miljööön muodostavan totalitaarisen valtion viralliseksi kieleksi ollaan muokkaamassa uskielellä tunnettua puhepartta, jonka sanastokin on suunniteltu takaamaan vallitsevan tilanteen säilyminen. Kielen olennaisin piirre on sanavaraston tavaton suppeus. Sanoille annetaan toisaalta äärettömän spesifejä, toisaalta äärettömän laivia merkityksiä. Näin valtaa pitävän puolueen kritisoimisen katsotaan tulevan mahdottomaksi.

Esimerkiksi sana "equal" löytyy yhä uskielestä, mutta vain merkityksessä "samankokoinen". Näin esimerkiksi lause "all men are equal" on yksinkertaisesti järjenvastainen. Toisaalta käyttöön otetaan uusia yleisanoja, ten "crimethink", joka viittaa kaikkeen mahdolliseen puolueen vastaiseen puheeseen ja ajatteluun ja joka on synonyymi pahalle. (Orwell 1987; 237-238, 242) Voidaan sanoa, että "crimethink" on paitsi sana, myös kulttuurinen kategoria,

joten sen merkityksestä tai siihen kuuluvien asioiden sallittavuudesta ei edes voi keskustella. Samantyyppisen tilanteen edessä ollaan usein myös nykyään. Kannabis asustaa tukevasti vallitsevassa tilanteessa sellaisissa kulttuurisissa kategorioissa kuin "vaarallinen", "rikollinen" ja "paha". Näin ollen ehdotukset sen laillistamisesta tai edes aiheesta keskustelemisesta ovat yksinkertaisesti järjestömiä, olipa niiden taustalla millaista tutkimustietoa tai perusteluja hyvänsä. Samoin homoseksuaalisuus kuului vielä parikymmentä vuotta sitten samanlaisiin kategorioihin. Vieläkin homoseksuaalien adoptio-oikeus on asia, joka ajaa tietyn osan kansaa ja sen edustuslaitosta pyhän raivon valtaan.

Toisaalta uuskielen "equal" on kiinnitetty pelkästään "teknisten määreiden" kategoriaan, jolloin sen käyttäminen muun kategorian edustajana olisi mieleetöntä. Nykyään vastaavan tilanteen edessä ovat eläinten oikeuksien kannattajat. Turkistarhaajille turkiseläimet kuuluvat nähdäkseni sellaisiin kategorioihin, kuin "raaka-aine", "resurssi" tai "tulonlähde", kun taas tarhauksen vastustajien kategoriat ovat jotain aivan muuta. Näin vaatimukset eläinten tarhaamisen lopettamisesta vaikuttavat järjenvastaisilta tarhaajien näkökulmasta, vaikka tarhauksen vastustajille ne näyttäytyvät ainoana loogisena vaihtoehtona.

Se, miten journalismi kykenee esittelemään kannabiksen laillistamisen tai turkistarhaamisen lopettamisen vaatijoiden näkemyksiä näiden omien kategorioiden, eikä vallitsevien kategorioiden ehdoilla vaatisi pitkällisen tutkimuksen. Sitä ei tässä yhteydessä ole mielekästä ryhtyä laatimaan, mutta edellinen selvittänee jo tämän tutkimuksen problematiikkaa. Eri ryhmillä on erilaisia kulttuurisia kategorioita. Osa näistä on yhteneviä vallitsevien, siis yhteiskunnassa suurinta suosiota nauttivien kategorioiden kanssa, osa niistä poikkeavia ja osa vastakkaisia. Journalismiin tulisi kyetä kyseenalaistamaan myös vallitsevien kategorioiden mielekkyys ollakseen todella rakentavaa, eikä vain status quo ylläpitävää. Tyypillisesti journalismi kuitenkin on nimenomaan monologista: se ottaa lähtökohdakseen vallitsevat kulttuuriset kategoriat ja laatii kertomuksensa siten, etteivät nämä kategoriat kyseenalaistu. Klassisen realistisen kerronnan näkökulmasta tämä on myös ainoa vaihtoehto. Jos kategorioita kyseenalaistettaisiin, tarina muuttuisi klassisena realistisena tekstinä järjestömäksi. Tämä ei tarkoita, että journalismi olisi hampaatonta tai kykenemätöntä kritisoimaan järjestelmässä havaittuja ongelmia, esimerkiksi työttömyyttä tai korruptiota. Tätä journalismi tekee ansiokkaasti. Valtajournalismi ei kuitenkaan monologisesta luonteestaan johtuen kykene tehokkaasti kritisoimaan kulttuuriin sidottua järjestelmää itseään, koska journalismin oma kieli on nimenomaan järjestelmän kieli.

George Orwell totesi jo omana aikanaan, että uuskielen merkkejä on ilmassa. Hänen mukaansa kirjallisuudessa ja lehdistössä käytetty englannin kieli ei koostunut niinkään konkreettisia merkityksiä välittävistä sanoista kuin fraaseista, joilla uskottiin olevan jokin jaettu merkitys. Valmiiksi muualla rakennetut fraasit korvasivat kaiken aikaa järjestystä, itsenäistä kielenkäyttöä, koska se säästi kirjoittajien vaivoja. (Orwell 1995, 425, 430) Saman suuntainen huomio on pyritty tekemään myös tässä tekstissä. Tietyt ilmiöiden väliset suhteet, siis kulttuuriset kategorisoinnit otetaan jatkuvasti annettuina ja niiden pohjalle raken-

netaan yhä uusia tarinoita, jotka puolestaan alkuperäiskansojen myyttien tavoin uusintavat näitä kategorisointeja.

Pyrin tässä tutkimuksessa todentamaan, ettei tämä ole ainoa mahdollinen tapa viestiä. Esimerkiksi komiikka on merkittävä keino kulttuuristen kategorioiden kyseenalaistamiseksi. On tietysti hyvä muistaa, että komiikka voidaan käyttää myös hyvin marginaalisten, radikaalien kategorisointien kyseenalaistamiseen. Lopputulos riippuu komiikan käytöstä. Sillä kuitenkin on valtava potentiaali kyseenalaistaa sellaista, mihin ei vakavasti puhuttaessa voida päästä käsiksi. Komiikkaa ei siis pitäisi väheksyä journalismin välineenä. Journalismin kaikkia muotoja, jopa sen lippulaivaa uutisia tulisi kohdella kertomuksina, joissa tietyt näkökulmat pääsevät esiin, toiset eivät. Kuten John Fiske (1989 b, 177) on todennut, uutisia pitäisi tulkita samalla vapaudella kuin fiktiota. Toimivassa demokratiassa uutisten pitäisi myöntää, että erilaiset totuudet kilpailevat keskenään vallasta sosiaalisessa systeemissä. Uutisten pitäisi uskaltaa siirtää tiedon ja totuuden tuotantoaan yleisölleen ja rohkaista näitä neuvottelemaan kanssaan oikeista tulkinnoista, sekä etsimään nimenomaan itselleen oleellisia näkökohtia uutisten kuvaamista sosiaalisista ilmiöistä. Tämän sijaan journalismin valtavirta pyrkii näyttäytymään totena, mitä se ei ole. Sillä ei ole mitään automaattista totuusarvoa, vain uskottavuutta. Tätä rajapintaa tutkimme seuraavaksi. Se, miten väite todellisuudesta tulee uskottavaksi on yhtä tärkeää kuin se, mikä tämän väitteen sisältö on.

4.4 Journalismi ei ole totta, vaan uskottavaa

Journalistin ohjeiden mukaan "tosiasiat" on pidettävä erillään "sepiteellisestä aineistosta". Tämä rajanveto on huomattavasti vaikeampi kuin ensi näkemältä vaikuttaa. Arkisessa työssä rajanveto tosiasioiden ja sepiteellisen aineiston välillä on useimmiten melko helppo tehdä, mutta hieman tarkemmin katsottuna nämä kategoriat ovat erittäin ongelmalliset. Vanhaa sanontaa lainatakseni: käytännössä kuulostaa hyvältä, mutta toimiiko se teoriassa?

Eräänlaisena faktagenrenä journalismi saa helposti todenmukaisuuden auran. Journalismi myös pyrkii ylläpitämään tätä auraa sen sijaan, että se kiinnittäisi ihmisten huomiota niihin mekanismeihin, joilla tämä uskottavuus syntyy. Arvelen, että osin tästä syystä journalismi saa nykyään osakseen myös perusteetonta ja erittäin syvää epäluuloa niiden ihmisten taholta, joiden kokemusta todellisuudesta journalismin esittämä kuva ei vastaa. Näkyvämmät uskottavuuden tuottamisen prosessit voisivat auttaa korjaamaan molempia tilanteita. Ne herättäisivät tervettä epäluuloa, mutta näyttäytyisivät valmiiksi epäluuloisten ihmisten silmissä rehellisempinä (Ikonen 2011, 51-52).

4.4.1 Journalismi ja todellisuus

Taide ja tiede on kulttuurissamme tapana erottaa toisistaan, niin myös kerrottu fakta ja fiktio. Tämä erottelu ei, kuten on laita kovin monien erottelujen kanssa,

ole mitenkään luonnollinen tai edes kovin vanhaa perua. 1800-luvulta periytyvä käsitys taiteen ja tieteen radikaalista eroavuudesta juontaa tuon ajan taiteilijoiden pelosta tiedettä kohtaan ja positivististen tiedemiesten ymmärtämättömyydestä taidetta kohtaan (White 1990 [1978], 28). Journalismissa merkittävä muutos faktan ja fiktion kannalta oli siirtyminen puoluelehdistä yleislehdiksi, maailmalla niin ikään 1800-luvulta alkaen. Ihanteeksi alkoi tulla neutraalius, jonka myötä faktojen piti olla mahdollisimman "puhtaita", kyseenalaistamattomia ja myös fyysisesti erotettu mielipiteistä ja muusta materiaalista. Yleislehdeksi siirtyessään lehden oli kyettävä miellyttämään yhä heterogeenisempaa yleisöä ja uutinen oli käytännöllinen pienimmän yhteisen nimittäjän kauppatavara. Aiemmin mielipiteet esitettiin surutta osana tosiasioista kertomista. (Kunelius 2004, 67-68; Golding 1981, 68)

Fakta ja fiktio kulkevat kuitenkin usein hyvin lähellä toisiaan. Saippuaopperan katsomisnautinnon ja sarjaan sitoutumisen perustana toimii kyky tietyllä tasolla kuvitella sarjan hahmot todellisiksi ihmisiksi, jotka jatkavat elämäänsä myös sarjan tapahtumisen ulkopuolella (Ang 1993 [1982], 30; vrt. Kunelius 2002, 20-21) Toisaalta esimerkiksi lakiteksteissä luodaan fiktiivisiä tilanteita, joita voidaan tarvittaessa verrata todellisuuteen ja joilla ohjataan todellisuutta. Fiktiosta johdetut adjektiivit, kuten "kafkamainen" voivat kuvata todellisia tilanteita paremmin kuin faktuaalinen kuvaus. Fiktion herättämät tunteet ja ajatukset ovat tietenkin täysin todellisia ja esimerkiksi fiktiossa kuvatut tieteelliset läpimurrot voivat toimia innoittajina todellisuuden vastaaville. (Mikkonen 2002, 313-314) Fiktiota ja faktatekstiä on myös usein mahdotonta erottaa toisistaan kerronnan keinojen tai muiden tekstistä itsestään löytyvien merkkien avulla (Lehtimäki 2000, 53).

Kirjallisuustieteissä kysymys faktasta ja fiktiosta asettuu kahden ääripään väliin: toisessa katsotaan, että postmodernissa nämä kategoriat ovat menettäneet merkityksensä, onhan itse historiakin vain yksi tarina muiden joukossa. Toisessa ääripäässä taas faktan ja fiktion raja oletetaan edelleen vahvaksi ja luonnolliseksi. (Ridell 1994, 82-83) Tällainen rajanveto on kuitenkin aina varsin keinotekoinen: edes mikään fiktio ei ole kokonaan tekijänsä luomus, vaan aina oman maailmamme kielen, merkkien ja muiden lainalaisuuksien ohjaama: "[Kirjailijalla] ei voi olla näkö- tai näyttökulmaa fiktiiviseen maailmaan, vaan ainoastaan fiktiivisen maailman lävitse nähtyyn reaaliseseen maailmaan, aina siihen maailmaan, jossa tekijä tai kertoja itse elää." (Kinnunen 1989, 198)

Faktan ja fiktion eroksi on tarjottu muun muassa sitä, että faktuaalisen tekstin lukija voi suhtautua kriittisesti tekstissä esitettyjen seikkojen paikkansapitävyyteen (Lehtimäki 2000, 62). Raja ei kuitenkaan ole tässäkään suhteessa erityisen selvä: satukokoelman tuskin olisi väitetty vääristelevän suomalaisten luonnetta siinä missä "Tuntematon sotilas" käynnisti pitkän ja perusteellisen väännön, vaikka molemmat eittämättä ovat fiktioita (Kinnunen 1989, 97). Lisäksi mahdollisuus suhtautua kriittisesti tekstin faktoihin on usein enemmän filosofinen rakennelma kuin todellinen tilaisuus haastaa esitettyä.

Voidaan myös esittää, että fiktiossa käsitelty maailma on ”suljettu”. Se on valmis, eikä siihen enää voi mielekkäästi lisätä mitään. Ne seikat, jotka fiktiossa ovat peräisin todellisuudesta on sulautettu osaksi fiktion maailmaa, eivätkä enää kuulu faktan piiriin. Kuitenkin ajatus siitä, että fiktio ottaa täysin haltuunsa ne seikat, joihin se viittaa ja irtoaa näin kokonaan omaksi maailmakseen joutaisi ajatukseen, ettei millään fiktiossa sanotulla voi olla merkitystä tekstin ulkopuolella (Lassila-Merisalo 2009, 51). Tämä kaventaisi fiktion alan varsin pieneksi, ellei jopa hävittäisi sitä kokonaan.

Faktan tunnusmerkiksi on tarjottu sitä, ettei fakta voi koskaan olla valmis. Faktoja kuvaava tarina saa aina yhä uusia, mahdollisia käänteitä, mutta fiktion tapahtumat eivät jatku ilman tekijän päätöstä (Kinnunen 1989, 219). Näin ollen fakta ei olisi tekstien ohjailtavissa. Kuitenkin on helppo huomata, että esimerkiksi joidenkin uutisaiheiden seuranta loppuu, vaikka todennäköisesti maailma ei pysähtynyt. Lukija ei myöskään välttämättä palaa todellisuudesta kertovan tarinan ääreen jokaisen käänteen myötä. Näin ollen tämäkään väite ei sano mitään varsinaisesta tekstin suhteesta faktaan ja fiktioon. On totta, että faktateksti voi saada automaattisesti uutta materiaalia tarinan jatkamiseen, mutta tämä ei tee itse tekstistä sen todempaa. Journalismi ja kaunokirjallisuus teksteinä voidaan erottaa toisistaan vain esityskontekstin ja osin tiettyjen kerronnan konventioiden kautta (Frus 1994, 53), esimerkiksi vapaata epäsuoraa kerrontaa, jossa voidaan kuvata toisten ihmisten ajatuksia on tyypillisesti pidetty fiktion tunnusmerkkinä (Frus 1994, 50; Ridell 1994, 88-89).

Muitakin erottavia tekijöitä on esitetty. En kuitenkaan usko, että fiktiota ja faktaa on mahdollista erottaa toisistaan tekstissä teorian tasolla. Niiden ero on väistämättä ainoastaan käytännöllinen. Tällöin niillä on tietenkin vissi ero: faktoihin uskotaan ja faktojen mukaan suunnitellaan omaa toimintaa. Faktat myös oletetaan jollain tasolla yhteismitallisiksi riippumatta niiden lähteistä. Eroja on monia muitakin. Yksikään niistä ei silti tarjoa vastausta kysymykseen *miten määritellä olemassa olevista teksteistä mikä on faktaa, mikä fiktiota?* Tämä teksti lähtee siitä, ettei tällainen määritelmä ole mahdollinen - siis teorian tasolla, käytännössä kyllä. Teksteillä, journalistisilla tai muilla ei lukijoidensa kannalta usein kuitenkaan ole muuta totuusarvoa kuin niiden uskottavuus. Uskottavuudella taas ei ole mitään annettua suhdetta meitä ympäröivään todellisuuteen, ellei lukija syystä tai toisesta ryhdy aktiivisesti testaamaan todellisuuden ja tekstin yhtäpitävyyttä. Tällöinkin tämä suhde on kulttuurisesti väritynyt, eikä millään muotoa luonnollinen, kuten edellä on moneen kertaan todettu.

Todellisuuden kuvailu on valikointia

Kun kuvaillaan tekstin ulkopuolisen todellisuuden ilmiötä, on keskeisin kerronnan metodi valikointi. Koko todellisuutta ei voi ottaa mukaan, vaan paljon myös asiaan liittyvää on jätettävä pois. Myös mukaan päätyvistä todellisuuden osasista täytyy korostaa tiettyjä puolia toisten kustannuksella, jotta ne sopisivat syntyvään tekstiin mahdollisimman kitkattomasti. Tämä ei koske ainoastaan perinteistä jutunkerrontaa, vaan myös ”pikikutarkin uutisdokumenttikin on

väistämättä sepite, jossa pätevät samat valinnan ja järjestelyn periaatteet kuin muissakin fiktioissa" (Hietala 2006, 96; vrt. White 1990, 51).

Kuitenkin olemme tottuneet kutsumaan "totuudeksi" nimenomaan näitä likimaisia kuvauksia todellisuudesta. Tässä mielessä uutinen ei ole koskaan totta. Se on yhdestä näkökulmasta laadittu esitys yhdestä totuuden aspektista. Ironista kyllä, uutiset vaativat näille kertomuksille "totuuden" viittaa samalla perusteella kuin itse olen tässä tekstissä jättänyt lukemattomia seikkoja sivuun. Kertomuksia kutsutaan totuudeksi yksinkertaisuuden ja ymmärrettävyyden vuoksi. Tässä mielessä myöskään mikään tässä tekstissä esitetty ei ole totta. Uskoisin tämän tekstin kuitenkin myös näyttäytyvän pikemmin esityksenä mahdollisuuksista tulkita totuutta kuin todellisuuden kuvauksena sellaisenaan. Väitteeni on, että journalistiset tekstit pyrkivät tyypillisesti esiintymään nimenomaan totena.

Maailma itsessään ei koskaan mukaudu kuvailuun. Tapahtuman olemus ei tapahtumahetkellä tietenkään katoa, vaikka sen todenmukainen kuvaaminen onkin mahdotonta (Lehtimäki 2007, 245). Tapahtuma itse kuitenkin usein katoaa varsin nopeasti ja jäljelle jäävät vain siitä kertovat tekstit. Vaikka maailma ei katoa siitä kertomisen myötä, on hyvä nostaa esiin yksi varsin banaali huomio: kerrotun tarinan eroavuudet ulkoisen maailman tapauksesta eivät vaikuta tapahtuman olemukseen millään tavalla, mutta ne vaikuttavat valtavasti siihen todellisuuteen, jonka ihmiset tapahtumasta muodostavat. Meille ihmisille taas ei voi olla muuta todellisuutta kuin se jonka itse muodostamme. Tässä mielessä kertomus ja kertomisen keinot ovat ensisijaisia todellisuuden synnyn kannalta, ei tapahtuma itsessään. Todellisen maailman tapahtuma ohjaa usein kerrontaa, mutta kertomus ohjaa aina siitä syntyvää todellisuutta.

Voidaan sanoa, ettei kuvauksen tarvitse olla täydellinen ollakseen silti totta. Tarinan voidaan katsoa myös herättävän tietynlaisen kuvan jostain todellisuuden tapahtumasta ja tämä kuva voi olla enemmän tai vähemmän oikea. Näin maailma *kuitenkin* ohjaisi tarinaa, ei päinvastoin. Tässä ajattelussa on kuitenkin ongelmansa siinäkin. Whiten mukaan (1990, 91) historiallinen narratiivi on tavallaan laajennettu metafora: se herättää mielleyhtymiä, ei kuvaa sellaisenaan. Metafora ei kuitenkaan kutsu esiin satunnaisia mielleyhtymiä: jos ihminen vertaa rakastaan ruusuun, metafora ei synnytä mielleyhtymiä kastelun tarpeesta, piikeistä tai punaisesta väristä. Sen sijaan mielleyhtymät koskevat kau neutta ja muita ominaisuuksia, jotka kulttuurissa on totuttu liittämään ruusuun sitä metaforana käytettäessä. Samoin käy tyypillisesti historiallisen kuvailun kanssa: sen herättämät mielleyhtymät uusintavat kulttuurin vallitsevia diskursseja jättämällä ne itsestäänselvinä lukijan ymmärrettäviksi.

Historialliset ja fiktiiviset tapahtumat ovat laadultaan erilaisia. Niitä kuitenkin kuvataan samoilla tekniikoilla, usein samoja päämääriä varten ja samantaisia diskursiivisia rakenteita noudattaen. (White 1990, 121) Tarinallistamisen akti on yhtä luova, luimmepa fiktiota tai journalismia. Tarinan todellisuus syntyy lukijan ja tekstin suhteessa, ei lukijan ja ulkoisen maailman tai tekstin ja ulkoisen maailman. Tässä mielessä tarina on ensisijainen kokonaisuus, eikä sille tarvitse olettaa mitään todellisuuden tilaa, jolle se olisi alistainen. Ei ole mi-

tään "alkuperäistä" tarinaa todellisuudessa, josta mukailtu tarina olisi enemmän tai vähemmän vääristynyt versio: tarina on olemassa ainoastaan omilla ehdoillaan. (Frus 1994, 35-36)

Olen taipuvainen uskomaan, että kaikesta edellä sanotusta huolimatta teksteillä on sidos ulkoiseen maailmaan. Kaikki siitä peräisin oleva ei aivan näin helpolla karise pelkän kerronnan muodon vuoksi. Konstruktoiduinkin kertomus antaa tiettyjä mahdollisuuksia suhtautua maailmaan mielekkäällä tavalla. Pidän kuitenkin hyvin tärkeänä huomiona sitä, että tarina muokkaa lukijan näkökulmasta todellisuutta toisinaan enemmän kuin ulkoinen maailma, vaikka itse tarina onkin sinällään "totta". Tarinan asettamiin ehtoihin kuuluu paitsi se, miten se kuvaa todellisuuden myös se, miten se asemoi lukijansa todellisuuden eteen. Faktoihin pitäytyvässä journalismissa toimitaan samoin kuin tyypillisessä fiktiotarinnassa: lukija asetetaan tiettyyn pisteeseen tarinan massan ja valitun maailmankuvan eteen, eikä tarina tarjoa mahdollisuutta vaihtaa näkökulmaa (Frus 1994, 92-93). Juuri tästähän aiemmin puhuttiin klassisena realistisena kerrontana, joka on hyvin monologinen viestinnän muoto.

Faktapohjaisen tarinan suhteen todellisuuteen pystyy tietenkin kyseenalaistamaan toisella tavalla kuin fiktion. Ainakin periaatteessa, käytännössä myös tämä kyseenalaistaminen tapahtuu samoilla ehdoilla kuin fiktionkin haastaminen. Ellei lukijalla ole ensi käden tietoa esimerkiksi journalistisen tekstin aiheesta, hän voi tehdä arvioita tekstin todenmukaisuudesta vain samalla tavalla kuin fiktiotakin lukiessaan: vertaamalla tekstiä toisiin teksteihin (Frus 1994, 7).

Niin faktan kuin fiktionkin todellisuudessa on kysymys monimutkaisesta kulttuuristen tottumusten, lukijan taustan, tarinankerronnan konventioiden ja todellisen maailman välisestä suhdeverkosta. Kysymys tarinan faktuaalisuudesta tai fiktiivisyydestä on väärin asetettu, sillä siinä oletetaan suoraan, että on olemassa kaikille yhteinen todellisuuden olemus. Siis, kysymys faktan ja fiktion rajasta pitää jo sisällään oletuksen monologisesta todellisuudesta, jossa maailma ja sen tulkinta voidaan erottaa toisistaan. Ei pidä kysyä "onko tarina totta", vaan pikemminkin "kenelle tarina on totta" (Hietala 2006, 97), tai "millaiseen asemaan minut lukijana asetetaan suhteessa tekstiin, tekijään ja maailmaan" (Frus 1994, 233-234).

Palaamme siis jälleen monologisen ja dialogisen todellisuuden esittämisen kysymykseen. Useiden äänien ja tulkinnan mahdollisuuksien risteyttäminen tuottaa, kuten aiemmin todettiin, todemman kuvan maailmasta kuin yhteen totuuteen pyrkivä monologinen teksti. Tietyllä tapaa tämä kysymyksen ääripäitä journalismissa edustavat kaunokirjallisia keinoja vapaasti viljelevä, avoimesti kaunokirjallinen journalismi, jota kutsutaan usein "ei-fiktioksi" ja klassinen uutinen: "Jos teksti sisältää useampia lukutapoja, sen voi ajatella vastaavan moniarvoista todellisuutta paremmin kuin suljettuihin merkityssisältöihin pyrkivän uutisen" (Lassila-Merisalo 2009, 194). Aiemmin tekstiä, joka ei määrää omaa lukutapaansa kutsuttiin Fiskeä lainaten populaariksi. Voidaan siis sanoa, että kaunokirjallisilla keinoilla tekstistä voidaan tehdä populaarimpi. Komiikka

toimii samoin: se ei vie mitään tekstin todellisuussuhteesta, mutta muuttaa terveellä tavalla sen uskottavuuden syntymekanismeja.

Totuus on tottumus. Koska se ei ole mikään universaalisti koettava ilmiöiden sisäinen ominaisuus, tulisi rehellisyyteen pyrkivässä journalismissa kiinnittää paljon huomiota paitsi siihen, mikä on totta, myös siihen, millä ehdoilla se on totta. Journalismin on etsittävä maailmasta relevanttia tietoa ja pyrittävä esittämään sitä ja usein tämä prosessi on pakosta monologinen. Se ei kuitenkaan saisi olla ainoa toimintatapa, vaan pikemmin journalismi pitäisi ajatella "totuuden esittämisen käytännön ohella totuuden etsimisen käytännöksi. Journalismilta ei vaadittaisi erehtymättömyyttä, vaan eri totuuksia punnittaisiin erilaisten intressien ja äänten dialogissa, jota toimittajan ei tarvitsisi yksin hallita." (Reunanen 2003, 69)"

Journalismissa esitetyt arvostelmat eivät voi olla "totta"

Journalismi joutuu kaiken aikaa paitsi esittelemään faktoja, myös tekemään arvostelmia. Tämä tapahtuu kahdella tasolla: käytäntöinä ja väitteinä. Nämä arvostelmat ovat aivan yhtä todellisia esittäessään maailmaa lukijoille kuin ovat ne varsinaiset "faktat", joita maailmasta esitetään. Näille arvostelmille ei kuitenkaan ole, eikä niille voi olla luonnollisia, todellisia perusteita, ainoastaan tulkintoja.

Käytäntöjen tasolla on kyse siitä valintojen ja kerronnan verkosta, jota edellä on kuvattu. Kuten sanottu narratiivisuus tuo todellisuuden kuvaukseen moraalisen ulottuvuuden (White 1992, 23-24): tarinan taustalla täytyy olla tiettyjen todellisuuden osien arvottamista. Miksi tietyistä aiheista tulee uutisia ja toisista ei? Asioilla ei voi olla mitään sisäänrakennettua "tärkeyttä." Ne ovat merkittäviä vain jos ne sellaisiksi nimetään. Niin sanotun "uutisarvon" ymmärtäminen edellyttää jaettua käsitystä siitä, mikä on asioiden normaali järjestys (Soloski 1999 [1989], 312).

Lisäksi journalismi joutuu kaiken aikaa vastakkain sellaisten kysymysten kanssa kuin onko joku valehdellut, onko joku käyttänyt valta-asemaansa väärin, onko joku hänelle annetun luottamuksen arvoinen. Vanhakantainen vastaus tähän probleemaan on, ettei journalismissa tehdä tällaisia arvotuksia, vaan esitetään faktat, joiden pohjalta katsoja voi tehdä omat arvionsa. Esimerkiksi uutisia toki ohjaavat tietyt normit, kuten kielto puuttumisesta haastateltavan sanoman olennaiseen sisältöön. Uutisgenre kuitenkin tarjoaa monenlaisia keinoja asettaa sanottu epäilyttävään asiayhteyteen tai vahvistaa sanotun vakuuttavuutta. Uutisissa ohjailaan sanottua sopivalla tavalla kehystämällä, samoin kuin romaanissa tehdään suuremmin keinoin, kuten vapaalla epäsuoralla kerronnalla (Ridell 1994, 91-92, 119). Kehystämällä voidaan siis uutisissa "mennä henkilöiden pään sisään" kuten kaunokirjallisuuden vapaassa epäsuorassa kerronnassa ja ainakin vihjata siihen, mitä he *todella* tarkoittavat ja ajattelevat.

Vastaavia keinoja esittää arvotuksia rivien välissä on loputtomasti. Gaye Tuchmann on kutsunut näennäisen faktojen esittämisen käytäntöä *objektiivisuudeksi strategisena rituaalina*. Faktat voidaan esittää sinällään tai jonkun sanomina, henkilöitä otetaan mukaan siksi, että heidän mielipiteensä on juttuun so-

piva, tekstiä jäsenellään siten, että tietyt seikat näyttävät toisia merkittävämiltä (Tuchmann 1999 [1972], 300-303). Kaikki nämä ovat toimittajan tekemiä päätöksiä ja arvostelmia, joskin uutisgenre ja ympäröivä kulttuuri itsessään ohjaavat hänen päätöksiään. Joka tapauksessa jokainen journalistinen juttu jo ole-massaolollaan todistaa tehdyksi monia arvostelmia.

Katsojan puolesta on etukäteen päätetty muun muassa mistä aiheesta tulee juttu, mitä asioita juttuun sisällytetään, missä valossa mikin näistä asioista esitetään, kuka saa puhua, kenestä puhutaan ja missä roolissa kukin puhuu. Oikeastaan siis väite siitä, että journalismi vain esittelisi faktat kuuluisi: journalismi vain esittää ne tarkoitushakuisesti valitut faktat, jotka tarkoitushakuisesti päätetyissä kehyksissä saavat yleisön tekemään toimittajan tarkoittamat johtopäätökset. Tässä ei sinällään ole mitään pahaa, mutta tämä asiantila tulisi tunnistaa ja tunnustaa. Kaikkeen journalismiin voidaan liittää kaunokirjallisia keinoja avoimesti käyttävästä journalismista sanottu: "Kaunokirjallisen journalismin etiikan kannalta oleellista on, että lukijalle annetaan riittävästi vihjeitä sen päättämiseksi, mihin mikäkin esitetty informaatio perustuu" (Lassila-Merisalo 2009, 193).

Moraalisissa kysymyksissä journalismi tekee jatkuvasti todellisuusväitteitä, vaikka nämä väitteet löytyvätkin useimmiten rivien välistä. Näiden väitteiden tekeminen näkyväksi olisi rehellisyyttä journalismilta, mutta eroon tällaisista arvotuksista ei ole mahdollista päästä, eikä se ole tavoiteltavaakaan. Arvostelmien hävittäminen hävittäisi myös esitettyjen faktojen merkityksen. Nämä arvostelmat eivät silti voi koskaan olla "oikeita". Ne ovat tietystä näkökulmasta tehtyjä arvostelmia, jotka pitäisi voida kyseenalaistaa. Ilmenivätpä arvostelmat siis käytäntöinä tai väitteinä, ne eivät voi olla "totta". Kuitenkin ne ovat merkittävä osa sitä kuvaa, jota journalismi, kuten kaikki tekstit välittävät maailmasta. Ne muodostavat merkittävän journalismin kerronnan osan, joka kerta kaikkiaan jää totuuden ja epätoden kategorioiden ulkopuolelle.

Edellä todettiin, että totuus on aina suhteellista. Tämä on entistä enemmän totta, kun otetaan huomioon se, että journalismi kertoo yhtä paljon arvostelmien kuin faktojenkin kautta. Arvostelmat eivät ole johdettavissa mistään yhteisestä todellisuudesta. En menisi niin pitkälle, että väittäisin Romanon (1986, 78) tavoin että huippuyliopistojen kasvatitkin, jotka osaavat tulkita pienimmätkin neuroosin merkit Virginia Woolfin tai T. S. Eliotin teksteistä lukevat sanomalehteä kuin Jumala olisi sanellut sen suoraan Siinain lehdistötiloista. Olen kuitenkin taipuvainen uskomaan, että journalismin esittämiä faktoja ei kyseenalaisteta tarpeeksi niitä luettaessa, eikä varsinkaan journalismissa itsessään. Kuten aiemmin todettiin, yhdelläkään journalismin tekstillä ei ole itsessään mitään automaattista totuusarvoa, ainoastaan uskottavuutta.

Mikä vain ei ole totta

Edellisestä voi saada sen kuvan, ettei tämän tekstin katsannossa mikään väite todellisuudesta ole toista parempi tai kannatettavampi. Tämä on kuitenkin turhan yksinkertaistava luenta. Tällaista kritiikkiä ehti jo kolmisen vuosikymmentä etukäteen esittää Pertti Hemánus, jonka eräs väite journalismin luonteesta

tiivistänee suuren osan edelliseen helposti kohdistuvista vastaväitteistä. Hemánuksen mukaan (Hemánus ja Pietilä 1982, 324-325, 330) journalismin tarjoama kuvaus voidaan aina arvioida suhteessa ulkopuoliseen maailmaan. Journalismi joko lähenee tätä maailmaa tai sitten pysyy siitä etäisenä. Kokemuksen kautta esitetty todellisuus täytyy suhteuttaa kokemuksesta riippumattomaan todellisuuteen, sillä muutoin natsien propaganda on yhtä hyvää journalismia kuin puolueettomuuteen pyrkivä uutisointi.

Mitä tulee natsien propagandaan, kyseessä on erinomainen esimerkki, mutta edellä esittämäni puolesta, ei suinkaan sitä vastaan. Natsien propagandan kirjoittajista varsin monet pyrkivät määrätietoisesti *nimenomaan* puolueettomaan uutisointiin, jossa maailmanlaajuisen juutalaisen salaliiton levittämät valheet viimein saataisiin paljastettua. Puolueettomuus tarkoitti totuuteen tähtäämistä ja totuus oli myös natsi-saksassa opittu hyvin: se oli kolmannen valtakunnan virallinen totuus, jota ei ollut mitään tarvetta kyseenalaistaa. Meidän opitut totuutemme ovat sisällöltään varsin erilaisia ja varmasti huomattavasti oikeudenmukaisempia kuin natsi-saksan vastaavat. Nekään eivät silti ole totuutta sinällään vaan ainoastaan mahdollisia totuuksia, jotka peittävät näkyvistä monia muita yhtä mahdollisia.

Hemánus on kuitenkin oikeassa siinä, että myös journalismin esittämät väitteet todellisuudesta täytyy suhteuttaa johonkin niiden ulkopuoliseen todellisuuteen. Tämä ei kuitenkaan kumoa edellä sanottua. Ensinnäkin journalismi, kuten kaikki muutkin tekstit, voi tietyn kategorisointijärjestelmän *sisällä* lähentäytyä ulkoisen maailman olemusta tai etäännyä siitä. Edellisessä en kiistänyt tätä, vaan huomausin ainoastaan, että journalismin lukijoilla on tällöinkin vain aniharvoin mitään tapaa tarkistaa kummasta on kysymys. Journalismissa esitettyjä väitteitä todellisuudesta voidaan toki jaetun merkitysjärjestelmän puitteissa kyseenalaistaa, mutta tämä edellyttää yleensä varsin työlästä prosessia. Toiseen journalismissa tehtyjä arvostelmia ei ole mahdollista kyseenalaistaa samalla tavalla, koska ne eivät suuresta maailmankuvaamme muokkaavasta merkityksestään huolimatta lähesty totuutta maailmasta tai etäänny siitä. Väitteeni ei siis ole, ettei journalismilla ja ulkoisella maailmalla olisi suhdetta. Väitteeni on, että lukijan suhde todellisuuteen ei synny tämän suhteen pohjalta, vaan journalismin esittämien tarinoiden ja lukijan välisen suhteen pohjalta. Siis: lukija ei kehitä suhdettaan todellisuuteen tekstin ja maailman suhteen pohjalta, vaan tekstin uskottavuuden pohjalta.

Tämä ei tarkoita sitä, että kaikki väitteet olisivat ”yhtä hyviä”. Mitä tulee todellisuussuhteisiin, ne voidaan esimerkiksi tutkimuksen kautta kyseenalaistaa ja kiistää, mikä voi vaikuttaa radikaalisti tekstien uskottavuuteen, jopa tuhota sen kokonaan. Näin ollen tekstin todellisuussuhde ei ole yhdentekevä, vaikka se ei suoraan liitykään lukijan kokemaan todellisuussuhteeseen. Myöskään moraaliset ja muut arvostelmat eivät ole keskenään automaattisesti ”yhtä hyviä”. Kuten jo teoksen ensimmäisessä osassa todettiin, myös monet hyviksi kernaasti kutsumieni aatteiden kannattajat ovat suhtautuneet maailmaan hyvin monologisesti, esimerkkeinä mainitsin Mohandas Gandhin ja Martin Luther Kingin. He molemmat pitivät yllä todella vahvaa diskursiivista rakennelmaa,

joka oli ristiriidassa aikansa ja paikkansa valtaa pitävien vastaavan rakennelman kanssa. Sisäisesti se kuitenkin oli hyvin monologinen, olkoonkin että myös oikeudenmukaisempi kuin valtaapitävien rakentama kuva.

Sanottakoon uudestaan, ettei kenenkään maailmankuva voi olla täydellisen dialoginen. Tämä johtaisi täydelliseen relativismiin, jossa mitään tekoa ei voitaisi tuomita eikä minkään väitteen totuudellisuutta arvioida. Toisaalta myöskään täydellisen monologinen maailmakuva ei ole ainakaan parempi vaihtoehto. Se johtaa joko jäykän dogmaattiseen maailmankatsomukseen tai kyyniseen turhautumiseen. Absoluuttisen totuuden tavoittelussa epäonnistuminen johtaa nimittäin helposti filosofioihin, joissa kaikki katsotaan sallituksi ja yhtä hyväksi. Niiniluoto (1995, 24) on suositellut parannuskeinoksi tälle "vaatimatonta, totuutta kunnioittavaa, tiedon asteita suvaitsevaa, suhteellista todellisuudentajua".

Toisinaan tarvitaan hyvin monologista suhtautumista todellisuuteen, jotta todellisuudessa vallitsevia epäoikeudenmukaisia tai muutoin huonoja asiointiloja voidaan muuttaa. Edes suurimpaan mahdolliseen yhteiseen hyvään tähtäävät maailmankuvat eivät silti saa jähmettyä ikuisiksi. Ne on kyseenalaistettava silloin tällöin. Aiemmin mainitsin Arthur Koestlerin huomion siitä, kuinka tieteelliset läpimurrot lähtevät liikkeelle järjettömän totutuista järjestelmistä luopumisen hetkistä. Nuo samat läpimurrot ovat kuitenkin aina tuomitut itse jähmettymään juuri sellaisiksi järjestelmiksi, joista täytyy irtautua uuden keksimiseksi. Sama on tilanne kulttuurisen ja poliittisen edistyksen suhteen. Jokainen dialoginen ajatus, joka sysää liikkeelle toimintaa jähmettyy aikanaan monologiseksi dogmien järjestelmäksi. Siksi dialogisen ja monologisen maailmankuvan on käytävä jatkuvaa kädenvääntöä yhteiskunnan ja kulttuurin ajattelun ja toiminnan pitämiseksi liikkeessä ja hedelmällisenä.

4.4.2 Journalismi, uskottavuus ja komiikka

Vaikka tosi on vain tottumus, fakta- ja fiktioteksteillä on eräs vissi ero: väite omasta uskottavuudesta. Faktan ja fiktion kyky kertoa muuttuu heti, kun lukija saa tietää lukevansa faktaa tai fiktiota. Vaikka kysymyksessä onkin vain totuttu lajityyppiäottelu, eikä mikään luonnollinen ero tekstityyppien välillä, tämä ero on äärimmäisen tärkeä kun lukija tekee tulkintaa lukemastaan.

Tietenkin toisinaan myös pyritään kertomaan tosia seikkoja, toisinaan ei. Kuitenkin väitän, että totuutena kerrottua kuullessamme olemme vastaanottavampia. Tapio Rautavaara esitti musiikkitarinaa nimeltä "korttipakka", jossa sotilas levittää kirkossa korttipakan ja sota-oikeuteen tästä jouduttuaan kertoo käyttävänsä pakkaa raamattunaan. Vaikka tarina on käänös ja sen ovat levyttäneet monet ennen Rautavaaraa, hän päättää tarinansa kuuluisiin sanoihin "hyvät kuulijat, tämä tarina on tosi. Minä olin tuo sotamies." Tämä väite todellisuudesta tekee tarinasta paljon tehokkaamman. Jos oletamme, että Rautavaara olisi lopettanut tarinansa "ja sotamies eli onnellisena elämänsä loppuun saakka", olisi tarinan fiktiivinen luonne korostunut. Väitän, että tämä olisi vienyt tarinalta huomattavasti tehoa riippumatta siitä, uskoiko kuulija todella todellisuusväitteeseen vai ei. Kertovan tekstin on lukijansa vakuuttaakseen tärkeää

kyetä esiintymään kuin olisi totta. Vielä levytettyjä musiikkitarinoita tärkeämpää tämä on sellaisille teksteille, jotka itse asiassa pyrkivät kertomaan tosia seikkoja ympäröivästä todellisuudesta. Näin on esimerkiksi journalismin tola. Journalistisen tekstin kyky luoda sidos lukijan ja todellisuuden välille vaikuttaa kuitenkin aiemmin tässä luvussa esitetyn pohjalta varsin hataralta. Oikeastaan ainoa tae, joka journalismilla on tämän sidoksen olemassaolosta on tekstin uskottavuus, siis erilaiset tavat todeta huomaamatta: ”hyvät kuulijat, tämä tarina on tosi”.

Ilmeisin merkki tekstin uskottavuuden asteesta on tyypillisesti sen genre. Tekstin tunnistaminen lääkärin lausunnoksi antaa sille huomattavasti uskottavuutta, samoin sen tunnistaminen sähkeutiseksi. Miksi näin? Faktan ja fiktion uskottavuusero liittyy sisäistekijän ja -lukijan käsitteisiin. Nämä käsitteet ovat peräisin kirjallisuudentutkimuksesta, mutta pätevät myös monilla muilla aloilla. Ne viittaavat siihen käsitykseen, joka lukijalle syntyy ensinnäkin tekstin kirjoittajasta, toiseksi niistä muista ihmisistä, jotka todennäköisesti ovat lukeneet ja lukevat saman tekstin.

Tekstiä lukiessamme emme ajattele kertojan tehneen lukemamme tekstin. Sen sijaan oletamme erillisen, juuri tälle tekstille ominaisen tekijän, siis sisäistekijän. Lisäksi emme voi olettaa, että teksti on kirjoitettu juuri meille itsellemme. Tämän vuoksi oletamme myös jonkinlaisen tekstin yleisön, ”sisäislukijan”. (Tammi 1992, 116) Sisäistekijä ja -lukija ovat merkittäviä käsitteitä myös faktaan pohjaavissa teksteissä. Voidaan kysyä, onko edes jokapäiväisessä keskustelussa ennakoitu vastaanottaja todellinen ihminen, vai konstruktio hänestä. (Ridell 1994, 22)

Sisäistekijän ja -lukijan syntytilanne on kuitenkin erilainen lukiessa erilaisia tekstejä. Esimerkiksi uutisissa sisäistekijän ja -lukijan voidaan katsoa olevan olemassa jo ennen tietyn tekstin syntyä. Uutisen tekemisen ja lukemisen konventiot ovat niin vahvat, ettei yksittäisen jutun tarvitse rakentaa näitä suhteita erikseen (Ridell 1994, 121). Lukija on törmännyt jo aiemmin niin moniin uutisiin, että hänellä on jo ennen tietyn uutisen näkemistä vahvat reunaehdot sille, millaisia sisäistekijä ja -lukija voivat olla. Tietenkin yksittäisten uutisten välillä voi olla fyysisen tekijän henkilöstä johtuvaa vaihtelua, mutta se on rajoitetumpaa kuin fiktion kirjoittajan kohdalla. Ulkoinen maailma, siinä missä totuttu journalismin tekemisen tapakin ohjaa journalistista tekstiä monien muiden tekijöiden kanssa. Journalismin, etenkin uutisen tekoa ohjaavat tietyt uutisia tuottavan organisaation säännöt, mikä vähentää fyysisen tekijän merkitystä (Ridell 1994, 27). Ne eivät kuitenkaan voi ohjata kaikkea. Missä tahansa journalistisessa juttussa sisäistekijän tekstin sisäiset ainekset rakentuvat ainakin genresääntöjen, juttuaiheen, jutuntekutilanteen ja toimittajan kohtaamisesta (Reunanen 2003, 163-164).

Journalistista juttua pidetään rehellisenä, koska journalistinen teksti pitää sisällään oletuksen rehellisyyteen perustuvien sääntöjen ja organisaation ohjaamasta sisäistekijästä, vaikka toki myös tekstissä käytetyt kerronnan keinot ovat valikoituneet niin, että ne tekevät väitetyn hyväksymisen mahdollisimman helpoksi (Dijk 1988, 84-85). Tekstin sisäistekijä ja sen myötä journalismi tunnis-

tettavana genrenä antavat tiettyjä lupauksia, kuten olla tarkoituksella johtamatta lukijaa harhaan. Tällaiset tottumukset toki toimivat kahteen suuntaan. Ridell (1994, 28-29) muistuttaa, että fyysiseen tekijään vaikuttavat geneeriset konventiot jopa silloin, kun niitä rikotaan tarkoituksella. Kirjoittajalla on geneerisesti välittynyt käsitys yleisön odotuksista. Lukija suhtautuu tekstiin genreodotustensa pohjalta, mutta myös tekijää ohjaavat genren kautta välittyneet oletetut odotukset.

Mitä tulee journalismiin, sekä sen lukijaa että tekijää ohjaaviin genresääntöihin tietenkin kuuluu hyvin vahvasti se, ettei tekijä tarkoituksella kerro asioita vastoin parempaa tietoaan. Sanottakoon kuitenkin jälleen, että tämä geneerinen sääntö ei vielä tarkoita mitään journalististen tekstien todellisuussuhteen kannalta. Genreen liitetty ajatus totuuteen pyrkimisestä kuitenkin tuo niille merkittävästi lisää uskottavuutta.

Journalistisessa tekstissä kohtaavat siis toisensa tekijä, lukija, maailma ja kulttuuri. Genre saa tekijän esittämään tekstinsä tietyllä tavalla ja lukijan tulkitsemaan tekstiä samojen odotusten puitteissa. Kulttuurissa vallitsevat rakenteet muokkaavat ja pitävät yllä tietynlaisia genrejä, joten todellisuudesta tekijän ja lukijan välille nostettu otos ei ole todellisuutta sinällään, vaikka pohjaakin siihen monin tavoin.

Kulttuuri ohjaa tekstiä sekä sitä luettaessa että sitä tehtäessä. Genre määrittää mitä voidaan esittää ja mitkä asiat voidaan esittää syy-seuraussuhteessa toisiinsa. Uutisgenressä tärkeä ohjaaja on esimerkiksi kansallinen näkökulma: Suomen ja jonkin arabimaan uutisiin valikoituvat täysin eri aiheet ja näkökulmat, vaikka kumpikin esittää kertovansa totuuden koko maailman tapahtumista kyseisenä päivänä (Hietala 2006, 103-104). Tämä rinnastus on tietenkin turhan yksinkertaistava, mutta kuvaa kyllä todellisuuden ja siitä kertomisen suhdetta. Ulkoinen maailma muokkaa osaltaan diskursiivisia käytäntöjä esimerkiksi uutisissa, mutta diskursiiviset käytännöt muokkaavat todellisuuden kokemusta (Foucault 2005 b [1969], 101). Mikään ei myöskään estä näitä diskursiivisia käytäntöjä vaikuttamasta myös ulkoiseen maailmaan muokaten sitä sopivammaksi käytännöille itselleen. Esimerkiksi Althusser (1984, 90-91) katsoi, että koululaitoksen tärkeä tehtävä valtaapitävien kannalta on opettaa koululaisille todellisuutta nimenomaan sellaisessa muodossa, joka "varmistaa riippuvuuden hallitsevasta ideologiasta". Myöskään journalistiset tekstit eivät vain kuvaa maailmaa, vaan myös luovat sitä sekä lukijoiden ymmärryksen tasolla että pitkällä tähtäimellä myös hyvin konkreettisesti.

Minkään tekstin lukija ei kuitenkaan ole pelkkä vastaanottaja. Vaikka teksti yleensä tarjoaa tiettyä tulkintaa, lukija neuvottelee aina tekstin kanssa sen tarjoamista merkityksistä ja luo oman merkityksensä. Tekstin lukijasta tulee näin kertomuksen luoja yhdessä kirjoittajan kanssa, kun hän poimii eri puolilta tekstiä pieniä merkkejä ja motiiveja. Usein tämä kuitenkin tapahtuu tekijän tarkoituksella tekstiin sirottelemien merkkien ja vihjeiden avulla (Lehtimäki 2000, 52-53).

Paradoksaalista kyllä, tällaisia tarinankerronnan valtarakenteisiin liittyviä konventioita voidaan journalismissa rikkoa nimenomaan fiktiosta peräisin ole-

villa keinoilla. Norman Mailerin ei-fiktio -romaanissa "Pyövelin laulu" (Executioner's Song) pohditaan todellisuuden tarinaksi muuttamisen raadollisuutta ja ongelmallisuutta henkilöhahmojen omien motiivinsa epäilemisen kautta (Lehtimäki 2000, 59-60). Ernest Hemingwayn kirjoittamassa lehtijutussa "Japanese Earthquake" kirjoittaja toimii kolmannessa persoonassa henkilöhahmona. Näin tarina kertoo silminnäkijöistä kertomassa tarinaa toimittajalle, ei itse tapahtumista. Tällöin myös toimitustyön konventiot tulevat näkyviksi. Silminnäkijöiden tarinoiden esittäminen tarinoina myös ohjaa lukemaan tekstiä, ei objektiivisena kuvauksena, vaan subjektiivisina näkökulmina, joita lukija voi arvioida. (Frus 1994, 96-99) Journalistisessa jutussa voidaan esimerkiksi ironialla asettaa kyseenalaiseksi toimittajan toiminta tai juttugenren säännöt. Näin juttu itsessään tulee kerrontansa kohteeksi, mikä tekee siitä hyvinkin moniäänisen. Tällaisiin juttuihin ei tosin juurikaan törmää (vrt. Reunanen 2003, 345).

Todellisuuden esittäminen sinällään on tässä tutkimuksessa problematisoitu monta kertaa. Tehkäämme se kuitenkin vielä kerran. Bertolt Brecht (1991, 153-154) pyrki teatterissaan saamaan yleisönsä eläytymisen sijaan suhtautumaan näkemäänsä kriittisesti. Tarkoituksena oli, että yleisö ei vain näe mitä tapahtuu, vaan miettii miksi näin tapahtuu ja mitä muuta olisi saattanut toisissa oloissa tapahtua. Tämän *vieraannuttamisen* saavuttamiseksi asioita ei saanut esittää asioina itsenään, vaan nimenomaan esityksenä niistä.

Vaikuttaa siltä, että hyvä journalismi toimii kahdella vastakkaisella tavalla. Se toisaalta korostaa esitetyn totuudellisuutta, toisaalta taas sen konstruktioluonnetta. Se esittää vuoroin monologisia, vuoroin dialogisia puheenvuoroja. Dialogisoinnin päämäärä taas on vieraannuttaminen. Sen edellä esiteltyä vastakohtaa, totuudellisuuden korostamista voidaan (monologisoimisen ohella) kutsua vastaavasti *sitouttamiseksi*. On mahdollista, että nämä kaksi strategiaa eivät ole käytännössä vastakkaisia. Oletan nämä kaksi strategiaa, siis vieraannuttamisen ja sitouttamisen kylläkin toisensa poissulkeviksi. Ne voivat kuitenkin vuorotella tekstissä hedelmällisesti, sillä ne tukevat toisiaan kuten komedian traagiset ja tragedian koomiset elementit vahvistavat, eivät suinkaan kumoa komedian tai tragedian perusvirettä. Monologisuus ja dialogisuus, vieraannuttaminen ja sitouttaminen ovat molemmat tarpeen hyvässä journalismissa, mutta niistä toinen on jäänyt nykyisessä, monologisuuteen ja sitouttamiseen tähtäävässä journalismissa pahasti sivuun.

Pauli Heikkilän sanoin "[k]ielen avaaminen on silmien avaamista". Komiikka, joka kohdistuu ilmiöihin itseensä jää vain pinnalliseksi naureskeluksi. Ainoastaan komiikka, joka pureutuu kieleen ja ilmiöiden käsittelytapoihin voi todella kyseenalaistaa mitään. (Heikkilä 1988, 11-12) Tähän on vaikea lisätä mitään. Journalismin "sisältöihin" sinällään komiikalla on vaikea puuttua. Journalismi, kuten kaikki tekstit, kuitenkin siirtää merkityksiä myös kielen käytöllä ja muilla symbolisilla rakenteilla. Näihin komiikan on puututtava toimiakseen mielekkäästi journalismin ihanteiden hyväksi. Komiikka ei todennäköisesti voi tarjota paljonkaan journalismille sikäli kuin journalismi oletetaan vain arvoista vapaaksi tiedonvälitykseksi. Kuitenkin, sikäli kuin hyväksytään se, että faktojen merkitys syntyy kielen ja kerronnan rakenteiden kautta, komiikan toiminta

näyttäytyy osana aivan journalismin keskeisimpiä tehtäviä. Ei ole myöskään mitään syytä olettaa, että se veisi journalismilta sen uskottavuuden. Päinvastoin, rehellisyytenä näyttäytyvä aito, koominen itseironia voisi olla loistava keino palauttaa niiden usko journalismiin, jotka ovat sen menettäneet.

Näin on esimerkiksi moraalisia tuomioita jaettaessa. Vakava syyllisen etsintä draamassa voi helposti muuttua melodramaattiseksi. Melodraamassa keskeistä ovat hyveen voitto pahasta ja sen myötä yleisön oletettujen moraalikäsitysten ihannoiti. Tämä synnyttää helposti hylkivää luentaa itse tekstistä, sillä sen pyrkimys herättää säälin, pelon ja vihan tunteita näyttäytyy sentimentaalisena vuodatuksena. Sen sijaan itsessään ironisessa draamassa pahuutta ei yritetä määritellä yhteiskunnan ulkopuoliseksi ja yleisön ylenkatseen ilmiselväksi kohteeksi, vaan yhteiskunnan sisäiseksi ongelmaksi ja haasteeksi yleisölle. (Frye 1973, 47) Näin koomisen ironian hetki voi tehdä moraalisen arvostelman entistä selvemmäksi ja toisaalta osoittaa, että myös lukijan on otettava kanta esitettyyn arvostelmaan, ei vain katseltava sitä koko moraalisen asetelman yläpuolelta.

Toisaalta todellisuuden tilanteeseen sisältyvän ironian häivyttäminen on huomaamattomampaa kuin sen korostaminen. Molemmat ovat silti yhtä ideologisia operaatioita. (Reunanen 2003, 403) On olemassa ilmiöitä, joissa komiikka ja ironia ovat selvästi pinnassa, ikään kuin vain odottavat koomikon osoittavaa sormea: tällainen on esimerkiksi tekopyhyys, jossa ihminen vaatii muilta selvästi tiukempaa moraalikoodia kuin mitä itse noudattaa. Varmasti jopa tässä on olemassa kulttuurista vaihtelua, mutta ainakin omassa kulttuuripiirissämme itsensä korottaminen muille asettamiensa moraalisääntöjen yläpuolelle on mitä tyypillisintä komiikan materiaalia. Yleensä tällaiset ”valmiiksi koomiset” ilmiöt liittyvät juuri niihin ihmisen luonteenpiirteisiin, joita on totuttu pitämään pahaina. Tämä sai Henri Bergsonin (2000, 122) tekemään johtopäätöksen, että nauru itsessään on aina pohjimmiltaan rangaistus kaikkein tyypillisimmästä synnistä muita ihmisiä kohtaan: turhamaisuudesta. Tosin, vaikka jotkut ilmiöt ovat toisia helpommin taivutettavissa vitseiksi, täytyy muistaa mitä todettiin jo aiemmin: mikään ei ole itsessään koomista, mutta mistä tahansa voidaan sellainen tehdä. Joidenkin asioiden suhteen tämä vain on helpompaa kuin toisten. Moraaliset säännöt eivät tietenkään ole luonnollisia ja niiden rikkomusten osoittaminen on tietyllä tapaa monologista. Kuitenkin voimme olettaa, että tietyt moraaliset säännöt ovat tai niiden pitäisi olla suhteellisen universaaleja. Tällainen on esimerkiksi ihmisten yhdenvertaisuus suhteessa vaatimukseen noudattaa yhteiskunnan asettamia sääntöjä.

Aikaisemmin komiikan merkitystä mallinnettiin uskonnollisen uskon ja psykoanalyysin kautta. Palataan hetkeksi siihen, sillä nämä metaforat auttavat hahmottamaan sitä, mitä olen edellä pyrkinyt sanomaan journalismin tehtävistä ja siitä, millaiset keinot näiden tehtävien täyttämiseksi olisivat parhaita. Monologinen, järjestäytynyt usko on uskoa, joka perustuu yhteisiin myyttisiin tarinoihin, joiden todistusvoima ylittää kaiken muun. Paradoksaalinen usko puolestaan perustuu epäilylle: varmuus tuhoaisi tarpeen uskoa, joten uskon edellytys on epäily. Molempien tavoitteena kuitenkin on varmuus: toisessa sen saavuttamattomuus vain myönnetään.

Kaksi erilaista uskoa linkittyvät kahteen edellä esiteltyyn journalismin toimintalogiikkaan, sitouttamiseen ja vieraannuttamiseen. Kuten paradoksaalinen usko on monologista paljon vaikeampaa, samoin vieraannuttamisen hyväksyminen mielekkääksi kerronnan tavaksi on paljon sitouttamisen hyväksymistä vaikeampaa. Näin myös sitouttamiselle laajasti perustuvan journalismin keinoksi on huomattavan vaikea hyväksyä komiikkaa. Luottamus totuuteen, *sitoutuminen* sitouttamisen efektinä on kerronnan tapojen näkymättömyyden hyväksymistä ja vertautuu monologiseen uskonnollisuuteen. Näkyvä kerronta taas vie pohjattoman uskon todellisuuteen ja tuo tilalle kierkegaardilaisen paradoksaalisen uskon, lukijan *aktiivisen vieraantumisen* joka ei ole yhtä helppoa kuin sitoutuminen, mutta johtaa todenmukaisempaan kuvaan maailmasta ympärillä.

Ensimmäisessä osassa esiteltiin myös ajatus komiikasta yhteiskunnan psykoanalyysinä. Kun *itse* nähdään virheellisesti eheänä kokonaisuutena, jota vasten maailmaa voidaan peilata, myös ympäröivä todellisuus alkaa helposti näyttää liian yhtenäiseltä. Esimerkiksi yhteiskunta voi näyttää yhdeltä ja yhteen suuntaan kulkevalta kokonaisuudelta. Tämä kokonaisuus kuitenkin sisältää paljon ristiriitoja ja yhteensopimattomuuksia, yhteiskunnan "virhesanontoja", jotka voivat saada artikulaationsa juuri paradokseista ja yhteensopimattomuuksista ammentavasta komiikasta. Tällaisten virhesanontojen artikuloinnin hyväksyminen on tärkeä osa vieraannuttamista ja paradoksaalista, uskottavuuteen totuuden sijasta nojaavaa uskoa.

Paradoksaalista kyllä, uskottavuuteen nojaavan uskon korostamiseksi journalismin tulisi luopua osasta nykyisiä uskottavuutta luovia käytäntöjään ainakin hetkittäin, sillä esimerkiksi tarkkuuden ja objektiivisuuden ylikorostaminen estävät vieraannuttamista nostamalla sitouttamisen ylivertaiseen asemaan. Kumpaakin keinoa journalismi tarvitsee, mutta kummankaan keinon ei tarvitse viedä journalismilta sen arvovaltaa. Keinot eivät ole toinen toistaan huonompia, vaan tarvitsevat toisiaan. Monologinen usko on uskoa totuuteen, mutta usko voi olla myös dialogista: se voi olla uskoa uskottavuuteen. Jokainen teksti, joka pyrkii olemaan vakuuttava voi olla sitä vain kahdella tavalla: joko esiintymällä todellisuuden kuvana sinällään, tai sitten esiintymällä tekstinä, jolloin sen vakuuttavuus syntyy lukijan mahdollisuudesta arvioida niitä keinoja, joilla teksti todellisuutta kuvaa (Bolter & Grusin 2002, 33-34, 53-54). Myös journalismi voi keskustella yleisönsä kanssa vain näillä kahdella tavalla. Siis, joko sitouttamalla tai vieraannuttamalla, luottamalla joko monologiseen uskoon totuuteen tai paradoksaaliseen uskoon uskottavuuteen.

Voidaan jopa sanoa, että usko on todella paradoksaalista vasta, kun sen osaksi hyväksytään myös sitouttamisen strategiat. Siis: paradoksaalisessa uskossa tiedostetaan journalismin kerronnan ytimessä olevan uskottavuuden ja arvioidaan tuota uskottavuutta ja sen syntyä lukemisprosessin yhteydessä. Samalla kuitenkin ollaan valmiita antautumaan sitoutumiselle, joka vaikka kuuluu monologisen uskon alueelle, on samalla edellytys halulle ryhtyä muuttamaan maailmaa parempaan suuntaan. Kumpaakin uskomisen tapaa tarvitaan hyvässä yhteiskunnassa, kuten myös hyvässä journalismissa tarvitaan sekä si-

touttamisen että vieraannuttamisen strategioita. Näitä strategioita ei kuitenkaan saisi jakaa esimerkiksi erilaisten juttutyyppeiden kesken, koska tämä on omiaan luomaan juuri vääränlaista uskottavuuden, siis objektiivisuuden ilmapiiriä. Samanarvoista journalismia pitäisi kyetä näkemään kaikissa juttutyypeissä ja jopa geneerisen journalismin ulkopuolella.

5 KOMIIKAN JOURNALISTISUUS VOIDAAN MÄÄRITELLÄ

Vaikka edellä on valiteltu monessa vaiheessa monologisten kerronnan tapojen ylivaltaa, komiikan merkitys journalismissa vaikuttaa itse asiassa olevan kasvamassa. Pew Research Centerin mukaan 21 % 18-34 -vuotiaista amerikkalaisista hankki vakituisesti tietoa vuoden 2004 presidentinvaaleista komediaohjelmista, etenkin Comedy Central -kanavan Daily Showsta. Vuonna 2000 vastaava luku oli 9 %. Samaan aikaan tv-uutisista (network news) tietoja hankkineiden prosentuaalinen osuus putosi 39:stä 23:een. (lainattu Feldman 2007, 406)

Daily Showta onkin ylistetty muistutukseksi toimittajille siitä, että perinteiselle tavalle on vaihtoehtoja, jotka voivat pelastaa alan arvostuksen ja tuoda yleisöä lähemmäksi (Feldman 2007, 423; laajasti aiheesta Jones 2005). Journalisti mieltyy helposti vallankäytön jatkeeksi, mikä on omiaan syömään hänen uskotavuuttaan vallankäyttäjien menettäessä omaansa. Herbert Gansin (2003, 74, 106) mukaan journalistit kohtelevat käsittelemiään aiheita ja hahmoja kunnioituksella, joka on omiaan legitimoimaan näiden mielipiteet ja näkemykset. Koomikko sitä vastoin kyseenalaistaa aiheidensa legitimitetin. Komiikkaa voitaisiin keilla elimellisessä yhteydessä esimerkiksi uutislähetysiin. Tyyllilajien rajoittoa pitäisi madaltaa ja esimerkiksi tuoda tv:n satiiriset, yhteiskunnalliset ohjelmat ohjelmakaaviossa lähemmäs niitä uutisia, joita nämä ohjelmat kommentoivat.

Komiikka yhteiskunnallisen päätöksenteon kommentaarina on itsessään silti varsin ongelmallinen menettelytapa. Kuten aiemmin alleviivattiin, komiikka ei millään tavoin itsestäänselvästi kyseenalaista tai kommentoi kriittisesti mitään yhteiskunnallista. Näin ei ole edes milloin sen ilmeisenä aiheena on parlamentaarinen päätöksenteko. Esimerkiksi edesmennyt tv-satiiri Itse Valtiaat oli poliittinen sikäli, että se kiinnittyi todelliseen politiikkaan tunnetuista poliitikoista koostuvan hahmogalleriansa ja ajankohtaisten ilmiöiden esittämisen kautta, muttei sikäli että se olisi rohkaissut osallistumaan yhteiseen päätöksentekoon (Kolehmainen 2006, 254-255). Henkilöiminen, helposti avautuva komiikka ja voimakas karrikointi tarjosivat ymmärrettävän näkökulman poli-

tiikkaan, mikä saattoi jopa lisätä ihmisten kiinnostusta politiikan arkea kohtaan (Kolehmainen 2006, 256, 259). Kuitenkin tiettyjä hahmoja valikoimalla ja toisia pois sulkemalla sarja marginalisoi tiettyjä toimijoita ja legitimoit toisia. Sarja piti yllä julkisuuden arvojärjestyksiä korostamalla keskeisten ministerien ja muiden korkea-arvoisten poliitikkojen roolia ja muun muassa sulkemalla kansan kokonaan ulos kaikesta toiminnasta (Kolehmainen 2006, 256-257, 259). Itse Valtiaiden analyysissä käsiteltiin ainoastaan tekstien ilmitasoa, ei komiikan omaa rakennetta. Silti jo tämä analyysi osoittaa, ettei poliittinen satiiri välttämättä ole kovinkaan poliittista.

On myös ongelmallista pohtia tietyn ohjelman tai ohjelmatyypin poliittisuutta tai journalistisuutta, koska harva teksti, kaikkein vähiten komedia on kiinteä, yhtä selkeää ja johdonmukaista konservatiivista tai radikaalia linjaa vetävä kokonaisuus. Useita osin ristiriitaisiakin komiikan aihioita voidaan tunnistaa monesta lyhyestäkin tekstistä. Esimerkiksi yksittäinen, lyhyt tv-mainos voi jo ilmitasollaan sekä uusintaa että kyseenalaistaa sukupuoliasetelmia koomisen varjolla (Sarpavaara 2005, 52).

Tekstin tulkinta on myös aina epävarma. Sitä, miten se ymmärretään ei voi lyödä lukkoon. Tekstien merkitys syntyy vasta käytännössä ja siinä käytössä, mikä niille annetaan. Myös yksittäinen koominen teksti saa sekä merkityksensä, että huvittavuutensa ainoastaan suhteessa ympäröivään sosiaaliseen todellisuuteen. Komiikkaa journalismin välineenä voidaan silti lähestyä tutkimuksen keinoin. Toistaiseksi puuttuu kuitenkin täysin teoria siitä, mitä komiikka on suhteessa journalismiin ja miten nämä yhdessä suhteutuvat todellisuuteen. Tämä teksti on yritys löytää yhteisiä nimittäjiä näiden kolmen väliltä siten, että mielekäs pohdinta komiikasta journalismin välineenä ja puhetapana tulisi mahdolliseksi (kts. myös Zareff 2012). Tarkoituksena on ymmärtää sitä, mitä sellaista komiikalla voidaan journalismissa sanoa, mikä vakavalta tekstiltä jää pakosta sanomatta.

Tässä luvussa esitetään ensiksi tapa määritellä tekstin osien journalistisuutta sen sijaan, että journalistisuus oletettaisiin tietyn tekstien genren ja tähän genreen kuuluvien tekstikokonaisuuksien ominaisuudeksi. Tässä määrittelyssä käytetään edellä esitettyjä journalismin tunnusomaisia piirteitä. Tämän jälkeen esitetään malli sille, miten tekstin *koomisen elementin* journalistisuus voidaan määritellä. Tarkoituksena on siis kirjoittaa auki se, *milloin komiikka itsessään toimii journalistisesti*.

5.1 Tekstin elementtien journalistisuus

Journalismi jaettiin aiemmin kahteen ilmenemismuotoon: ihanteisiin ja genreen. Mikäli ihanteita pidetään ulkoisia tunnusmerkkejä tärkeämpänä piirteenä ilmiölle, on ainakin tiettyjen piirteidensä osalta journalistisina pidettävä myös monia sellaisia tekstejä, joita ei voida varsinaisesti laskea journalismin genreen kuuluviksi ja jotka eivät automaattisesti saa genren tarjoamaa uskottavuutta. Kun journalismin olemuksen määrittely siirtyy ulkoasuun, muotoon ja muihin

ulkoisiin genrepiirteisiin keskittymisestä *tekstin tavoitteiden* analyysiin, siirtyy myös tutkimuksen painopiste yhä enemmän tekstien vertailusta keskenään tekstin sisäisten elementtien vertailuun sekä toisten tekstien että saman tekstin muiden elementtien kanssa.

Ihanteita tunnusmerkkinä käytettäessä on painoarvoa annettava enemmän *journalistisille piirteille* kuin sellaisille genren tunnusmerkeille kuin tietty visuaalinen ilme tai tietty aihepiiri. Luonnollisesti tällaisia journalistisia piirteitä on huomattavasti genren tunnusmerkkejä vaikeampi kartoittaa, sillä ne riippuvat siitä, millaisia tehtäviä ja ihanteita journalismille asetetaan. Tässä tutkimuksessa journalismin tärkeimmäksi tehtäväksi oletetaan journalistin ohjeissa esitelty todenmukaisen kuvan antaminen maailmasta ja yhteiskunnasta. Tämän ohjeen taustalla oletan olevan halun mahdollistaa ihmisille mielekkäästi toimiminen ja suhtautuminen maailmaan ympärillään. Näin ollen myös journalististen piirteiden katsotaan olevan sellaisia piirteitä, jotka edesauttavat näitä tavoitteita pysytellen samalla muiden aiemmin esiteltyjen journalismin muotoa antavien piirteiden piirissä. Journalismi ei ole ensisijaisesti muotonsa, vaan tavoitteensa.

Näin ajateltaessa edellytetään eräänlaista pienimuotoista kopernikaanista käännettä. On hylättävä ajatus siitä, että journalismia on vain ja kaikki se, mikä löytyy journalistisesta tekstistä. Sen sijaan on käännettävä huomio tekstin elementteihin, joista osa on journalistisia edellä esitetyssä mielessä, osa ei. Televisioutisen tekstistä löytyy elementtejä, jotka ovat tässä mielessä journalistisia, kuten myös sellaisia, jotka eivät ole. Esimerkiksi suuren painoarvon antaminen pääministerin vierailulle vieraaseen valtioon vain siksi, että uutispäivä on hyvin hiljainen ei varmaankaan ole omiaan parantamaan yleisön kuvaa maailmasta etenäkään mitä tulee ilmiöiden merkitysten keskinäiseen suhteeseen siinä. Vilkaampana päivänä sama vierailu olisi kenties ohitettu sivumaininnalla, mikäli sitä olisi mainittu lainkaan. Kuitenkaan vierailun johonkin ulkoiseen todellisuuteen perustuva merkitys yleisön kannalta tuskin muuttuu, ainoastaan sille *annettu* merkitys.

Huomaan sortuvani tässä tavallaan itse ajattelemaan, että on olemassa jokin tulkitsijasta riippumaton merkitys, jota uutisella voidaan lähestyä paremmin tai huonommin, siis sorrun nimenomaan monologiseen ajatteluun. Tässä on kuitenkin hyvä panna merkille eräs vissi ero, jota lienee paikallaan avata lyhyesti. Pääministerin päätöksillä ja vierailuilla on enemmän tai vähemmän konkreettista merkitystä kansalaisille, esimerkiksi mitä tulee verotukseen tai vastaaviin tosielämän ilmiöihin. Esimerkiksi asevelvollisuus ei ole puhtaasti tulkinnanvarainen ilmiö: siitä kieltäytyvä suljetaan Suomessa puoleksi vuodeksi hyvin todelliseen vankilaan. On kuitenkin eroa siinä, esitetäänkö tämä tosi-asia luonnollisena ja välttämättömänä asiantilana, vai tiettyjen poliittisten ja historiallisten päätösten muutettavissa olevana seurauksena ja vain yhtenä mahdollisena tapana esittää asia. Esimerkki on äärimmäisen karkea, mutta tuo esiin jotain siitä, mitä olen kutsunut monologisen ja dialogisen todellisuuden eroiksi. Dialoginen todellisuus jättää aina tilaa sanalle *mutta*. Asevelvollisuus vaikuttaa parhaalta mahdolliselta tavalta turvata Suomen puolustus, mutta.

Pääministerin vierailua esitellään laajasti, mutta. Oikeastaan tämä *mutta* on juuri se journalismin ihanteiden kannalta merkittävä piirre, jonka koominen elementti voi tuoda journalistista genreä sinällään edustavaan tekstiin.

Edellä kuvatun kopernikaanisen käänteän myötä on myös hyväksyttävä ajatus, että journalistisia elementtejä voi olla myös journalismigenren ulkopuolisissa teksteissä. Yleensä on tietysti yksinkertaisinta rajata journalismin tutkimus vain journalistisen genren piiriin, mutta mikäli journalismi halutaan nähdä elävänä osana yhteiskuntaa, tämä rajaus ei voi olla riittävä. Kopernikaaninen käänne edellyttää sen myöntämistä, että journalismia on myös sen itsensä ulkopuolella.

5.2 Journalistisuuden määrittelyminen koomisista elementeistä

Jos kerran missä tahansa tekstissä, olipa se genreltään journalistinen tai ei, voi olla journalistisia elementtejä, mutta kaikki ei silti ole journalismia, täytyy löytää määritelmä tekstin elementin journalistisuudelle. Tämä kysymys on laajemminkin mielenkiintoinen, mutta tässä yhteydessä puututaan vain siihen, *milloin koominen elementti on journalistinen*. Yksinkertaisimmassa tapauksessa komiikka sijaitsee sinällään, geneerisesti journalistisessa isäntätekstissä. Tällöin myös komiikkaa on mielekästä tutkia journalistisena. Seuraavassa keskitytään kuitenkin siihen, miten komiikan journalistisuus voidaan määritellä *mistä tahansa tekstistä*.

Aiemmin on jo annettu työkalut siihen, miten tekstistä voi eristää komiikan. Komiikkaanhan vaaditaan kaksi toisensa poissulkevaa ajatuskokonaisuutta ja ne yhdistävä laukaisin tai vastaava ne yhdistävä looginen mekanismi. Tällainen kokonaisuus on komiikkaa. Seuraavaksi on käytävä läpi se, miten määritellä näiden koomisten elementtien mahdollinen journalistisuus. Tämä laatumäärehän ei, kuten edellä todettiin, voi riippua vain komiikkaa sisältävän tekstin genrestä tai ei-koomisen narratiivin sisällöstä. On löydettävä määreet sille, millä ehdoilla komiikasta itsestään voidaan missä tahansa tekstissä puhua journalistisena.

Journalistiselle komiikalle täytyy asettaa kahdenlaisia vaatimuksia. Sen täytyy ensinnäkin asettua oikeanlaisiin intertekstuaalisiin suhteisiin. Näiden suhteiden kautta täyttyvät useimmat journalismin edellä määritellyt riittävät ehdot. Tämän lisäksi journalistiselta komiikalta on vaadittava ainoastaan kahta muuta, niin ikään edellä esiteltyä ehtoa. Se täytyy esittää jonkin suurehkon yleisön mahdollistavan levityskanavan kautta ja sen täytyy asettua perinteisen valankäytön ulkopuolelle. Suusta suuhun kulkeva vitsi, hauska graffiti seinällä tai koominen veistos eivät nähdäkseni ole journalismia, vaikka kaikki edustavatkin joukkoviestintää. Toisaalta presidentin puheessaan kertoma vitsi ei ole automaattisesti, kuten edellä todettiin, journalismia edes radiossa.

Vaatimus oikeanlaisista intertekstuaalisista suhteista täytyy puolestaan jakaa kahteen osaan; kahteen intertekstuaaliseen ehtoon. Komiikalta on edellytettävä ensinnäkin jonkin sen oman elementin löytymistä tietyn tyypistä, ko-

miikan ulkopuolisesta tekstistä. Toisekseen komiikan aiheen täytyy toistua myös ainakin yhdessä tietynlaisessa, jälleen tuonnempana tarkemmin määriteltävässä tekstissä. Molemmat ajatukset ovat huomattavasti ilmeisempiä kuin miltä näin tiiviissä ilmaisussa vaikuttaa.

5.2.1 Ensimmäinen intertekstuaalinen ehto

Ollakseen journalistista komiikan on varsin ilmeisesti viitattava johonkin itsensä ulkopuoliseen. Tämä on kaikkien journalististen tekstien perustavanlaatuisen ominaisuus, jota voidaan kutsua myös objektiivisuudeksi. Journalismia ei ole koskaan itse ilmiö, vaan siitä kertominen ulkopuolelta käsin. Tarkemmin sanottuna journalismia on ulkopuolisesta todellisuudesta kertominen, siis edellä journalismin ehtona esitelty faktapohjaisuus. Komiikan ollessa kyseessä tämän itsensä ulkopuolelle viittaamisen ehto täyttyy nimenomaan ja ainoastaan intertekstuaalisuuden kautta.

Komiikka, sanottakoon se vielä kerran yhdistää kaksi yhteensopimatonta ajatuskokonaisuutta. Komiikan intertekstuaalisuus voi varsin ilmeisesti liittyä vain näihin ajatuskokonaisuuksiin tai ne yhdistävään laukaisimeen, joten *journalistista voi olla vain komiikka, joka yhdistää sellaisia ajatuskokonaisuuksia, joista ainakin toinen pyrkii kertomaan jotain todellisuudesta tai jonka laukaisin on lainattu komiikan ulkopuolisesta todellisuudesta*. Joko komiikan on viitattava jo muualla olemassaoleviin teksteihin, tai sitten todellisuutta on kuvattava komiikan isäntätekstissä, jotta komiikka voisi olla journalistista. Jälkimmäisessä tapauksessa komiikan on luonnollisesti viitattava nimenomaan isäntätekstin todellisuuteen viittaavaan osaan.

Tässä vaiheessa liikutaan vielä toivottoman suurpiirteisten käsitteiden parissa, mutta yritetään tarkentaa. Jotta journalismista puhuminen komiikan yhteydessä tulisi kyseeseen, ainakin yhden komiikan elementin (laukaisimen tai toisen inkongruenttin ajatuskokonaisuuden) täytyy olla itsessään, tai täytyy viitata johonkin sellaiseen tekstiin, joka täyttää kaksi journalismin vaatimusta lisää: ajankohtaisuuden ja yleisyyden. Toisin sanoen tekstin on käsiteltävä jotain journalismille ominaista aihetta.

Lienee paikallaan tarkentaa hieman sitä, mitä tarkoitetaan sillä, että jonkin elementin "täytyy olla itsessään tai täytyy viitata". Vitsiä voidaan kertoa monella tavalla: joko kaikki elementit ovat läsnä sen tekstissä, tai sitten osa niistä löytyy siitä tilanteesta, jossa vitsi kerrotaan. Myös kaikki vitsin elementit voivat olla läsnä tilanteessa ja vitsin tekstissä ei tarvita niistä yhtäkään, vaan pelkkä vitsin suuntaan osoittaminen riittää (Raskin 1984, 141-144).

Julkisen komiikan osalta "tilanne" on ymmärrettävä varsin laajasti. Meillä jokaisella on vaihtelevan tasoinen tietämys esimerkiksi parlamentarismien toimijoiden sanomisista ja tekemisistä. Lyhytaikaisen pääministerin Anneli Jäätteenmäen kertomus siitä, kuinka hänelle lähetetyt salaiset asiakirjat ovat "pyytämättä ja yllättäen" on sittemmin kirvoittanut moninaisia vitsejä, joissa ei ole tarvinnut kuvailla toteamuksen alkuperäistä lausuntatilannetta. Se on ollut komiikan elementti, joka on oletettu tunnetuksi senhetkessä tilanteessa. Näin vitsin elementti on tuo toteamus itsessään, ei viittaus siihen. Toisaalta vä-

hemmän tunnettuihin ilmiöihin on usein viitattava komiikassa itsessään, jotta vitsi toimisi. Tällöin jokin komiikan elementeistä asettuu intertekstuaaliseen suhteeseen tuon alkuperäisen kanssa. Journalistisen komiikan ensimmäisenä intertekstuaalisena ehtona on siis pidettävä sitä, että osa komiikan elementeistä sijaitsee jossain itsessään edellä esitellyssä mielessä ajankohtaisessa ja yleisessä tekstissä.

5.2.2 Toinen intertekstuaalinen ehto

Paitsi että koominen voi ammentaa osakseen muita, ei-koomisia tekstejä, se voi myös pakottaa nämä ottamaan itsensä omaksi osakseen. Kerran tehty koominen huomio nousee uudelleen esiin, kun riittävä määrä sen elementeistä toistetaan sopivassa yhteydessä, vaikka kaikki sen elementit eivät läsnä olisikaan. Tämän tapahtuman mekaniikka on Attardo referoiden seuraava:

Pidemmässä koomisessa tekstissä on tyypillisesti useita ”mikrotekstejä”, jotka itsessään ovat koomisia, mutta jotka samalla ovat osa tekstin kokonaisuutta. Osa näistä mikroteksteistä muodostaa jatkumoa joko muotonsa tai temaattikkansa kautta. Irrallisen vitsin toistaminen syö tyypillisesti siltä tehoa, mutta pidemmissä koomisissa teksteissä toistoa käytetään hieman varioimalla usein keskeisenä koomisena elementtinä (Attardo 2001, 85). Näin toimitaan usein esimerkiksi sitcom-sarjoissa. Jokin fraasi, jokin toiminta tai ele liitetään koomiseen yhteyteen. Tämän jälkeen sama ilmiö toistetaan ei-koomisessa yhteydessä, mikä siirtää koomisen efektin myös tähän yhteyteen.

Attardo käyttää tällaisesta jatkumosta nimitystä strand ja huomauttaa, että se voi syntyä myös intertekstuaalisesti (Attardo 2001, 83). Koomisessa toistossa siis toistetaan jotain sellaista tekstin yksikköä, joka toisessa yhteydessä liittyy komiikan laukaisimeen (Attardo 2001, 86). Näin siis esimerkiksi businesslangin muotisana voi itsessään, täysin vakavassakin yhteydessä esitettynä laukaista huumorin kokemuksen, koska sitä on toisessa yhteydessä käytetty tehokkaasti laukaisimena, joka yhdistää tilapäisesti kaksi yhteensopimatonta ajatuskokonaisuutta. Tällaisessa tapauksessa slangisana toimii laukaisimena, jonka vuoksi sen yhteydessä esitetty ajatuskokonaisuus yhdistyy toiseen, koomisessa yhteydessä esitettyyn, alkuperäisen kanssa inkongruenttiin ajatuskokonaisuuteen.

Komiikan journalistisuuden pohdinnan kannalta tämä huomio on varsin tärkeä. Ei nimittäin riitä, että komiikka on vain jonkinlaisessa intertekstuaalisessa suhteessa ajankohtaisen ja yleisen tekstin kanssa: sen on sanottava jotain siitä, pakotettava nimenomaan tämä teksti eikä jokin muu ottamaan koominen vaikutelma osaksi itseään. Ollakseen journalistista komiikan on oltava yleistettävissä myös välittömän olemassaolonsa ulkopuolelle, viittaustekstin olemassaoloon ja mielellään myös muiden vastaavien tekstien olemassaoloon. *Komiikan* täytyy rikkoa nimenomaan jotain sellaisia kategorisointeja, jotka löytyvät siitä ajankohtaisesta ja yleisestä tekstistä, johon se viittaa. Nämä kategorisoinnit löytyvät diskurssianalyysin keinoja lainaavan tekstianalyysin avulla.

Diskurssianalyysi määrittäyty perinteisesti ”kielen käytön ja muun merkitysvälineistön toiminnan tutkimukseksi, jossa analysoidaan yksityiskohtaisesti sitä, miten sosiaalista todellisuutta tuotetaan erilaisissa sosiaalisissa käytännöis-

sä.” (Jokinen et al. 2004 [1993], 9-10) Samoin komiikan journalistisuuden analyysi määrittyy sen analysoimiseksi, miten sosiaalista todellisuutta rikotaan tietyllä sosiaalisella käytännöllä, nimittäin komiikalla.

Kuten tämän tekstin ensimmäisessä osassa todettiin, diskurssi houkuttelee lukijaa tulkitsemaan lukemaansa ja todellisuutta tietystä positioista käsin (vrt. Jokinen et al. 2004 [1993], 61). Sama pätee tekstin tuotantoon: on olemassa tiettyjä kielellisiä positioita, joihin tekstin tuottajan on asetettava antaakseen tekstilleen mielen. Näitä positioita määräävät kielen konventiot. (Foucault 2005 b [1969], 127-128) Diskurssianalyyssissä pyritään vuoropuheluun, jossa nämä positiot tulevat näkyviksi. Tarkoituksena on tekstiä lukemalla tunnistaa niitä sosiaalisia käytäntöjä, jotka asettuvat vuorovaikutukseen tekstin kanssa ja muokkaavat siitä tietynlaisen.

Kun tekstin omat vaikuttimet, siis ääneen lausutut näkemykset ja kätkeyty, diskursiivinen maailmankatsomus on avattu, voidaan tarkkailla sitä, millaisille kategorisoinneille teksti on rakentunut. Tämän jälkeen tulee mahdolliseksi esittää perusteltu analyysi siitä, rikkooko komiikka *tämän nimenomaisen tekstin* kategorisointeja. Tätä on pidettävä toisena välttämättömänä ehtona komiikan journalistisuudesta puhumiselle.

5.2.3 Yhteenveto journalistisuuden määrittelemisestä

Liikumme edelleen melko abstraktien käsitteiden tasolla. Jäämme tähän silti vielä hetkeksi, sillä konkreettisempi analyysi on niin laaja kysymys, että olen omistanut sille oman kokonaisen osan. Seuraavassa osassa käsittelen useita erilaisia tekstejä tämän analyysin keinoin. Käydään kuitenkin tätä ennen vielä alusta alkaen läpi komiikan journalistisuuden määrittelemisen prosessi ja muutamia siihen olennaisesti liittyviä seikkoja.

Journalistisen tekstin, komiikkaa sisältävän siinä missä muidenkin on sijaittava jossain joukkoviestintävälineessä. Komiikan journalistisuuden määrittelemiseksi täytyy ensin eristää tekstin koominen elementti ei-koomisesta narratiivista. Tämä tapahtuu tunnistamalla komiikan scriptit ja laukaisin. Siis: huvittava tekstin kohta analysoidaan ja kirjoitetaan auki ne kaksi yhteensopimatonta ajatuskokonaisuutta, jotka tekstissä saatetaan vaikuttamaan yhteensopivilta. Sitten etsitään laukaisimeksi se elementti, joka sopii yhteen näiden molempien ajatuskokonaisuuksien kanssa. Tämän jälkeen tehdään analyysi siitä, mihin laajempaan vastakkainasetteluun, siis kulttuuriseen kategorisointiin näiden ajatuskokonaisuuksien yhteensopimattomuus perustuu ja mitkä ilmiöt tai oliot asetetaan edustamaan tämän kategorisen vastakohtaparin eri puolia.

Tämän jälkeen voidaan tarkistaa journalistisen komiikan intertekstuaalisten ehtojen täytyminen. Ensinnäkin toisen niistä ilmiöistä, jotka asettuvat edustamaan tiettyjä vastakkaisia kategorioita täytyy olla myös osa tekstiä, joka on aiemmin esiteltyssä, journalistisessa mielessä ajankohtainen ja yleinen. Toiseen komiikan esittelemän vastakohtarakenteen rikkomuksen on oltava yleistettävissä myös välittömän esitystilanteensa ulkopuolelle. Sen täytyy siis rikkoa jotain komiikan itsensä ulkopuolista kulttuurista kategorisointia. Käytännössä tämän kategorisoinnin on löydettävä siitä tekstistä, josta komiikka ammentaa

ensimmäisen intertekstuaalisen ehdon mielessä. Diskurssianalyysiä mukailemalla voidaan kirjoittaa auki komiikan jonkin elementin sisältämän tekstin ääneen lausumattomia ennakko-oletuksia. Näistä ennakko-oletuksista taas voidaan kirjoittaa auki sitä, millaisiin kulttuurisiin vastakohtaisuuksiin tämä teksti itsessään perustuu. Ollakseen journalistista komiikan täytyy rikkoa näitä samoja vastakohtaisuuksia: muutoin se ei voi kommentoida tätä tekstiä komiikkana, vaan komiikan aihe on jossain muualla. Ellei komiikka viittaa molemmilla edellä esitellyillä tavoilla itsensä ulkopuolelle, se ei voi olla journalistista.

Ellei komiikka täytä jälkimmäistä, siis toista intertekstuaalista ehtoa, se jää irralliseksi niistä kohteista, joihin se isäntätekstinsä kautta näennäisesti liittyy. Ilman ensimmäistä ehtoa komiikka jää yhteiskunnallisimmillaankin ajattomaksi satiiriksi, jolla ei ole välitöntä kosketuspintaa päiväkohtaiseen todellisuuteen ja joka liittyy näin huomattavasti vahvemmin esimerkiksi taiteen kuin journalismin perinteeseen. Huomaan itse taas nojaavani vahvasti kulttuurisiin kategorisointeihin tehdessäni selkeän eron taiteen ja journalismin välillä. Vakuutan kuitenkin, että tämä ero on lähinnä käytännöllinen. Oion mutkia, jotta tämä teksti olisi mahdollinen kirjoittaa. Tarkoituksena on vain painottaa sitä, että *ollakseen journalistista komiikan on ammennettava tietynlaisesta ulkopuolisen todellisuuden tekstistä ja synnyttävä nimenomaan tämän tekstin sisältämien kategorisointien rikkomisesta.*

Journalistisena on pidettävä mitä vain tekstiä tai tekstin elementtiä, joka on edellä esitellyssä mielessä ajankohtainen, faktapohjainen, tekniseen levityskanavaan perustuva, yleisesti merkittävä, irrallinen julkisesta vallankäytöstä ja jonka tarkoituksena on edesauttaa yleisöä luomaan mielekäs, kattava kuva maailmasta. Molemmat intertekstuaaliset ehdot täyttävä, teknisesti levitetty ja vallankäytön ulkopuolinen koominen elementti on näin ollen journalismia. Jotta tällainen koominen elementti olisi mahdollinen, on jossain itsessään ajankohtaisessa, faktapohjaisessa ja yleisesti merkittävässä tekstissä oltava sisään kirjoitettu oletus tiettyjen kulttuuristen kategorioiden luonnollisuudesta. Komiikka kommentoi tätä kyseisen tekstin riviensä välissä esittämää väitettä osoittamalla tekstin esittävän virheellisen ja ennakkoluulojen värittämän, siis monologisen väittämän todellisuuden olemuksesta. Näin toimiessaan komiikka auttaa yleisöä mielekkään kuvan luomisessa maailmasta.

Edellä esitellyillä ehdoilla, lisättynä seuraavan luvun pohdinnoilla journalistinen komiikka voidaan löytää mistä tekstistä tahansa, olipa kyseinen teksti genreltään journalismia tai ei. Toisaalta myös journalismissa sijaitsevasta komiikasta on mahdollista kirjoittaa auki se, onko siinä sijaitseva komiikka itsessään journalistista, vai onko se sitä vain isäntätekstinsä kontekstissa. Jo nämä tekniset ehdot saattavat monissa tapauksissa osoittaa, että komiikka, vaikka sijaitseekin journalistisessa tekstissä ei itsessään toimi journalistisesti. Toisaalta silloinkin, kun se näin tekee näillä työkaluilla voidaan alkaa kirjata auki sitä, mihin tarkalleen ottaen journalismin komiikka puuttuu.

6 KOLME KOMIIKAN JOURNALISTISTA KÄYTTÖÄ

Journalismi luo todellisuutta. Se voi korostaa sen monologista tai dialogista puolta. Mikäli journalismin tehtäväksi oletetaan totuudenmukaisen kuvan luominen maailmasta, dialogisen todellisuuden korostaminen on hetkin välttämätöntä. Tätä kuvaa voidaan intertekstuaalisten suhteiden kautta luoda myös muualta kuin journalistisen genren sisältä käsin. Seuraavaksi tehdään katsaus siihen, millaisia positioita komiikalla voi käytännössä olla journalismin ja todellisuuden rajapinnalla.

Kolme seuraavassa esiteltävää eivät ole komiikan ainoat mahdolliset journalistiset käytöt, mutta kuvastavat jo paljoa siitä, mitä komiikalla voidaan sen paradoksaalisen luonteen ansiosta tehdä journalismin hyväksi dialogisoimisen näkökulmasta. Käytöt eivät myöskään ole aidosti erotettavissa toisistaan. Kysymys on pikemmin painotuksista kuin erillisistä komiikan lajeista. Hyödyllisintä lienee ajatella luokkia komiikan aspekteina, joita korostamalla voidaan ohjailta sitä, mitä komiikalla halutaan saada aikaan. Käytöt eivät myöskään ole missään arvojärjestyksessä. Ne ovat erilaisia komiikan käyttöjä, mutta toinen ei ole toista parempi tai huonompi. Ne ovat yksinkertaisesti erilaisia käyttöjä.

Vaikka tässä puhutaan käytöistä, ei komiikalla välttämättä tähdätä mihinkään päämäärään, ainakaan mihinkään tässä kuvattuun. Komiikkaa lisätään teksteihin usein koska se tuntuu hyvältä. Tämä ei kuitenkaan vähennä näiden näkökohtien arvoa, sillä komiikan vaikutukset ovat samat olipa näitä vaikutuksia suunniteltu ennalta tai ei. Toivoisin kuitenkin, että seuraavan myötä tulee helpommaksi arvioida komiikan merkitystä sekä jälkikäteen että jo sitä tehtäessä.

6.1 Karnevalisointi

Edellä mainittiin jälleen yksi journalistiseen komiikkaan liittyvä paradoksi: edellisen määritelmän mukaan ei-journalistinen komiikka on journalistista

journalistisessa isäntätekstissä. Sen käyttömahdollisuudet rajautuvat kuitenkin karnevalisoinnin alueelle, jonka määrittelen seuraavassa. Komiikan läsnäololla journalismissa on merkitystä sinällään, myös ilman niitä intertekstuaalisia yhteyksiä, jotka mahdollistavat komiikan monipuolisemman käytön.

Joukkoviestinnän katsotaan usein jakautuvan hyviin asiateksteihin ja pahaan viihteeseen. Näistä ensimmäisen katsotaan olevan todellista, tärkeää ja opettavaista, jälkimmäisen taas eskapistista, merkityksetöntä ja jopa haitallista. (Fiske 1989 b, 185) Ei liene liioiteltua väittää, että komiikan katsotaan yleensä kuuluvan ensisijaisesti viihteen alueelle. Mihail Bahtinin mukaan jo 1600-luvulta alkoi kehitys, jonka jäljiltä mikään olennainen tai tärkeä *ei voi olla* koomista (Bahtin 2002, 61). Koominen kuuluu lähtökohtaisesti sellaiseen kulttuuriin kategoriaan, jolla ei ole tekemistä tärkeiden asioiden käsittelemisen kanssa.

Bahtin tuomitsi tällaisen näkemyksen. Hänen mukaansa keskiaikaisilla karnevaaleilla nimenomaan käsiteltiin kaikkein tärkeimpiä kysymyksiä mitä syvällisimmällä tavalla. Erilaisilla naurettavilla kulkueilla ja juhlinnalla luotiin toinen, vaihtoehtoinen maailma, jossa elivät pyhimysten ja sankareiden parodiset kaksoisolennot (Bahtin 2002, 7-8). Näin tehtiin jatkuvasti tietäväksi sitä, ettei vallitseva tilanne ollut ikuinen. Vallassa ollut dynastia ei ollut ikuinen, kirkon opit eivät olleet ikuisia, yhteiskunnallinen tilanne ei ollut ikuinen. Näistä mikä tahansa oli mahdollista muuttaa tai vaihtaa. Kyseessä ei ole pelkästään keskiaikainen ilmiö. Esimerkiksi Bahtinin linjoilla liikkuva Seppo Knuutila on osoittanut, kuinka suomalaisilla isäntä ja renki -aiheisilla kaskuilla on voitu tutkia mahdollittoman ja mahdollisen välistä rajaa ja testata erilaisia, hyvin yllättäviä sosiaalisia toimintamalleja (Knuutila 1992, 275). Komiikkaan ei pitäisi suhtautua vain tapana katsoa pois päin ongelmista, vaan nimenomaan tapana suhtautua maailmaan äärimmäisen vakavissaan.

”Aito avoin vakavuus ei pelkää parodiaa, ironiaa, eikä muitakaan redusoituneen naurun muotoja, sillä se tuntee olevansa osa maailman elävää kokonaisuutta. --- Nykyaikainen ambivalentti ja universaali nauru ei kiellä vakavuutta, vaan puhdistaa ja täydentää sitä. Se puhdistaa dogmaattisuudesta, yksipuolisuudesta, luutuneisuudesta, fanatismista ja kategorisuudesta, naiviudesta ja illuusioista, pelon ja pelottavuuden elementeistä, huonosta yksiulotteisuudesta ja yksimerkityksisyydestä, tyhmästä paikallaan polkemisesta. Nauru ei anna vakavuuden jähmettyä eikä irtautua olemassaolon elävästä kokonaisuudesta.” (Bahtin 2002, 109- 110)

Komiikka on aina jo läsnäolollaan karnevalisoiva elementti. Teksti, jossa komiikka sijaitsee voi tehdä paljon muutakin, mutta komiikka itsessään karnevalisoi. Tämä ei edellytä mitään tiettyjä intertekstuaalisia suhteita. Journalismissa esitetty komiikka on aina esitys siitä, ettei journalismin pohjana toimivia totuttuja sääntöjä tarvitse aina ottaa annettuna. Alleviivattakoon kuitenkin taas kerran sitä, että komiikkaa voidaan käyttää ryydittäjänä tekstissä, joka itsessään on hyvin voimakas puheenvuoro vallitsevien kategorisointien puolesta. Karnevalisointi on tavallaan komiikan yleisefekti siinä missä kahdessa seuraavassa alaluvussa esiteltävät argumentointi ja dialogisointi ovat komiikan erityisiä käyttöjä.

Komiikan olemassaololla sinällään ja ennen kaikkea tärkeistä asioista vitsailulla on keskusteluun perustuvassa demokratiassa aivan ilmeisesti oma arvonsa, joka ei ole riippuvainen vitsailun sisällöstä tai muodosta. Se, että tärkeil-

le asioille osataan myös nauraa on tärkeää keskustelun pitämiseksi elävänä. Näin ollen se on tärkeää myös journalismille. Komiikka on muistutus totuuden sopimuksenvaraisuudesta ja tekee näin tilaa vastarinnalle (vrt. Alho 1988, 250-251). Se ei kuitenkaan tarkoita välttämättä minkään tietyn ajatussuunnan kyseenalaistamista tai toisen korottamista. Pikemminkin komiikan olemassaolon suhde valtaan liittyy foucault'laiseen näkemykseen vallan ja vastarinnan suhteesta.

”Siellä, missä on valtaa, on myös vastarintaa --- vastarintapesäkkeet ovat läsnä kaikkialla vallan verkostossa. Niinpä suhteessa valtaan ei ole olemassa *yhtä* suurta Kiel-täytymisen kohtaa - kapinan henkeä, kaikkien kansannousujen kehtoa tai vallankumoustaistelijan puhdasta lakia. Sen sijaan on olemassa *moninaisia* vastarintoja erityistapauksina: mahdollisia, välttämättömiä, epätodennäköisiä, spontaaneja, villedä, yksinäisiä, tarkasti kohdistettuja, poukkoilevia, väkivaltaisia, sovittamattomia, sovitte-lulle alltiita, omanvoitonpyyntöisiä ja uhrautuvia. Ne eivät määritelmän mukaan voi olla olemassa muutoin, kuin valtasuhteiden strategisessa kentässä. --- Ne ovat valtasuhteissa toinen puoli, joka kaivertuu niihin poispyyhkimättömänä vastaparina.” (Foucault 1998, 71-72)

Venäläinen satiirikko Saltykov-Shchedrin sanoi aikanaan, ettei kirjoittanut vakavaan sävyyn, koska uskoi, että vakavasti kirjoittamalla hän antaisi legitimitteettiä kritisoimilleen ilmiöille (lainattu Draitser 1994, 158). Toisaalta perinteisessä, vakavuutta korostavassa mediassa on tyypillistä nimenomaan kanonisoida tietyt tahot totuuden lopullisiksi vartijoiksi, joiden välillä päätetään, mikä on todellisuus. Tästähän oli jo puhetta aiemmin. Esimerkiksi voimakas henkilöiminen johtaa korkea-arvoisten lähteiden luotettavuuden ja kyvykkyyden ylikorostamiseen. Koomikko sen sijaan kyseenalaistaa kohteensa arvovallan ja legitimitetin myös henkilöidessään sanomansa.

Sama näkemys voidaan laajentaa koskemaan henkilöiden ohella myös asiakysymyksiä. Koominen lähestyminen korostaa sekä aiheiden valinnan, lähteiden käytön että asiakysymysten käsittelyn suhteen sitä, että kyseessä on yksi mahdollinen lähestymistapa, joka on kyseenalaistettavissa. Satiiria käsitellessä todettiin, ettei koominen satiiri anna valmiita malleja ja vastauksia, vaan kyseenalaistaa niiden olemassaolon. Koomikko myöntää tällöin, ettei tiedä tarkalleen ottaen miten asiat ovat, mutta korostaa sitä, ettei asioiden ehdottoman tarkkaa laitaa tiedä kukaan muukaan. Toimittaja taas korostaa sitä, että hän on koonnut ellei nyt ehdottoman tarkkaa, niin ainakin parhaan mahdollisen saata-vissa olevan tiedon ja ne lähteet, joiden näkökulma käsillä olevaan asiaan on tärkein ja paras mahdollinen. Toisin sanoen tietyt diskurssit korotetaan hallitsevaan asemaan uudestaan ja uudestaan. Tietyt kulttuuriset kategorisoinnit esitetään luonnollisina ja tosina, kun taas toisten olemassaolosta vaietaan. Vastarinnan pesäkkeet pyritään rajaamaan pois näkyvistä, mahdollisen maailmaku- van ulkopuolelle. Komiikka karnevalisoi keskustelua ja sen myötä tekee tilaa myös vastarinnalle. Kulttuuristen kategorisointien luonnollisuuden kyseenalaistava komiikka tekee hetkellisesti näkyväksi vakavassa keskustelussa tyy- pillisesti piilossa pysyvän todellisuuksien taistelukentän.

Nautinto komiikan vaikutuksena

Karnevalisointiin liittyy myös toinen puoli, nimittäin ihmisten rohkeuden vahvistaminen ja sen kautta toiminta-aktiivisuuden lisääminen. Bahtinilaisilla karnevaaleilla kukaan ei ole pelkkää yleisöä, vaan kaikki ovat myös esiintyjä (Bahtin 2002, 9), joten kuka tahansa voi myös kyseenalaistaa muiden toimia ja ryhtyä itse toimeen. Komiikan tuottamaa viihtymistä ja nautintoa itsessään voidaan tästä näkökulmasta pitää joukkoviestinnän ja journalismin toivottavana efektinä. Tässä katsannossa viihde ja komiikka sen osana on terapeutista. Sen avulla ihminen voi päästä ainakin hetkeksi eroon esimerkiksi uupumuksesta, masentuneisuudesta, epävarmuudesta tai apaattisuudesta. Pelkästä eskapismista puhuminen on liian yksinkertaistavaa (vrt. Zillman 2002, 416); suomalaisen Kummeli-komediasarjan katsojat kokivat virkistyvänsä jopa fyysisesti sarjaa katsoessaan (Karvonen 1995, 11). Eikä pakenemisessakaan mitään vikaa ole, mikäli nautinnolla esimerkiksi irtaudutaan ulkopuolisesta määräysvallasta, kuten Fiske esittää (1989 a, 65-66). Populaarikulttuurin nautinnon tarjoama kohonnut itsetunto tarjoaa tarvittavan uskalluksen pohjaksi vastarinnalle (Fiske 1989 a, 68) siinä missä jatkuvan informaatiotulvan, josta puuttuu nautinto voidaan hyvällä syyllä katsoa passivoivan (vrt. Virilio 1994 [1980], 47).

Komiikka saattaa edesauttaa oppimista pitämällä virkeänä ja kiinnostuneena (Martin 2007, 359; Goodman 1983, 4). Komiikan lisäksi myös silkan viihteen merkitys henkistä vireyttä ylläpitävänä piirteenä joukkoviestinnässä on mielestäni jäänyt liian vähälle huomiolle journalismin tutkimuksessa, joten omistan sille tässä kenties hieman enemmän tilaa, kuin sen relevanttius tämän tutkimuksen ydinkysymyksen suhteen edellyttäisi.

Pavlovin kuuluisissa koirakokeissa huomattiin muun muassa, että erilaisille stressitekijöille altistetut koirat olivat huomattavasti valmiimpia hyväksymään uusia käyttäytymismalleja. Tätä huomiota eivät sittemmin ole epäoineet käyttää hyväkseen salaiset poliisit ympäri maailman käännyttäessään toisinajattelijoita. Esimerkiksi väsymys on merkittävä stressitekijä, joka laskee merkittävästi kykyä suhtautua kriittisesti itselle syötettyyn tietoon. Toinen hyvin suosittu stressitekijä indoktrinoinnissa on pelko. (Huxley 1983, 100-103) Läntiseksi kutsutun maailman laajuisessa hittiteoksessaan "Tuhokapitalismin nousu" (Shock Doctrine) Naomi Klein pohtii juuri sitä, miten erilaisia ihmisten hyvinvointia rajoittavia taloudellisia ratkaisuja on voitu ajaa läpi nimenomaan niinä hetkinä, kun ihmiset ovat järkyttyneitä ja peloissaan (Klein 2008).

Barry Glassner on puolestaan tehnyt vaikuttavan määrän huomioita siitä, kuinka helposti erilaiset pelottavat tarinat nousevat julkiseen keskusteluun ja tiedotusvälineiden sisällöksi riippumatta niiden todellisesta relevanssista tai toisinaan edes paikkansapitävyydestä (Glassner 1999). Mitä erilaisimmat urbaanilegendat jäävät helposti elämään "faktoina" (Glassner 1999, 29-31) ja jatkuva pelottavan materiaalin vastaanottaminen saa maailman helposti vaikuttamaan pelottavalta paikalta, jossa ei kukaan ole turvassa. Glassner käsittelee yksinomaan yhdysvaltalaisista mediaa, mutta samansuuntaisia huomioita voidaan tehdä kotoisissa oloissammekin. Takavuosina maassamme uutisoitiin

muun muassa narkomaaneista, jotka tökkivät vihannestiskien sitruunoita likaisilla ruiskuilla. Suuren määrän tarhakettuja kuoltua Pohjanmaalla botuliini-myrkytykseen muistettiin lehdistön parissa ottaa esille otsikoissa asti se, että botuliini olisi "väärissä käsissä pelätty terroriase". Toisaalta myös esimerkiksi tiettyjen elintarvikkeiden käyttämisen syöpäriskistä uutisoitaessa osattiin paikoin varsin ansiokkaasti repiä todellinen riski irti kaikista järjellisistä mittaasteikoista (Onnela 2003, 47-48; Juppi 2003, 57; Tuomola 2003, 41-43). Tuoreempiakin esimerkkejä löytyisi vaivatta.

Edellisen huomioon ottaen: Pavlovin koetuloksia mukailien on täysi syy olettaa, että väsynyt ja pelokas uutismediatekstin lukija ottaa lähtökohtaisesti helpommin vastaan hänelle tarjotun näkökulman. Väite on mittava, mutta mielestäni harkitsemisen arvoinen: kykeneekö väsynyt ja pelokas ihminen kyseenalaistamaan auktoriteetin hänelle tarjoaman väitteen samalla tavalla kuin virkeä ja itsevarma? Mikäli komiikka voi piristää ihmistä, kohottaa edes tilapäisesti tämän itsetuntoa ja saada tämä näin työntämään myös pelkojaan hieman sivummalle, voidaan syyllä odottaa että ihminen myös kykenee suhtautumaan "vakavaan" aineistoon suuremmalla kriittisyydellä.

Komiikan keinoin pelottavista tilanteista voidaan tehdä käsiteltäviä. Katastrofikaan ei välttämättä lamaannuta, kun se otetaan haltuun huumorilla (Goodman 1983, 4-7). Nauru voi laukaista tilanteen, jossa muuten ainoana vaihtoehtona olisi lamaantuminen ja epätoivoiseen apatiaan vaipuminen (Lefcourt 2001, 50-51). Komiikka voi antaa meidän tuntea hetkellisesti ylemmyyttä jopa omaa kuolevaisuuttamme kohtaan (Gruner 1997, 38-41). Komiikan valtavirran tarjoamaa irtiottoa on usein pidetty passiivisena kieltäytymisenä katsoa ongelmia silmiin (esim. Alho 1988, 248), mutta asia voidaan nähdä toisinkin. Vilkkään huumorintajun omaavat vaikuttavat alustavien tutkimusten valossa olevan hanakampia ottamaan painetilanteissa aktiivisen roolin kuin vähemmän komiikasta nauttivat. Humoristisesti orientoituneet ihmiset eivät niin helposti hyväksy paineen mukanaan tuomia negatiivisia vaikutuksia, kuten lannistumisen tunnetta (Lefcourt 2001, 76-78). Aiheesta kaivattaisiin lisää tutkimuksia, ennen kuin mitään varmaa voidaan sanoa. On kuitenkin mahdollista, että huumori on jo esihistoriallisella ajalla saanut ihmiset epätoivoisissakin tilanteissa etsimään epätoivoon lankeamisen sijaan aktiivisesti keinoja selviytyä tilanteestaan.

6.2 Argumentointi

Komiikka itsessään ei ole argumentatiivista. Komiikka on paradoksaalista, joten se voi vain kyseenalaistaa, ei tarjota näkemyksiä. Komiikka kuitenkin sijaitsee aina jossain isäntätekstissä, joka pitää tyypillisesti sisällään myös muuta kuin komiikan. Tästä muusta voi toki löytyä selkeitä tarkoituseriä ja esimerkiksi vitsi puhumattakaan pidemmistä komiikkaa sisältävistä teksteistä voi olla hyvinkin argumentatiivinen. Tämän määrittelemiseksi täytyy tutkia komiikan intertekstuaalisia suhteita.

Komiikan mahdollisen argumentatiivisuuden käytön tunnistamiseksi täytyy ensin avata komiikka ja kysyä, *mitä kategoriarakenteita komiikka rikkoo?* Mitkä ovat ne kategoriat, jotka komiikka yhdistää? Tämän jälkeen täytyy katsoa, *millaisiin kulttuurisiin kategorioihin, millaisiin ennakko-oletuksiin nojaa tekstin ei-koominen narratiivi.* Täytyy kysyä, onko ei-koomisessa narratiivissa jokin ääneen lausuttu johtoajatus tai jokin selkeästi dominoiva diskurssi? Useimmissa teksteissä näin on, joten voidaan edetä kysymään *rikotaanko komiikalla tämän ajatuksen tai diskurssin vai jonkin sen kanssa kilpailevan ajatuksen/diskurssin omia tai omiksi oletettuja kulttuurisia kategorioita?* Jos komiikka tukee jotain tekstin syleilemää suuntausta kyseenalaistamalla sen vaihtoehtoja, on varsin paikallaan puhua komiikasta argumentoinnin välineenä. Argumentoinnissa komiikka kyseenalaistaa nimenomaan tekstin kanssa kilpailevia tai tekstin haltuun ottamia diskursseja - esimerkiksi haastateltavien näkemyksiä tai tekstin ulkopuolisia diskursseja, esimerkiksi julkisuudessa esitetyjä kannanottoja.

Freudin mukaanhan (1981, 107) komiikkaan liittyy usein "sekoittunutta mielihyvää". Kun näemme jotakuta alennettavan tai kun puhumme seksuaalisuudesta, koemme helposti mielihyvää. Tätä mielihyvää on helppo erehtyä pitämään komiikan tuottamana, milloin keskustelun sävy on keveä ja sen seassa liikkuu vitsejä. Näin ollen komiikkaa on helppo erehtyä pitämään mielihyvän lähteenä myös silloin, kun varsinainen mielihyvä syntyy ei-koomisen narratiivin argumentaatiosta. Mielekkään kuvan saamiseksi on kuitenkin tärkeää pitää mielessä, ettei nautinto ole huvittumista. Kuten sanottu, ei-pidetyn henkilön häpäisy voi tuoda vitsiin lisää nautintoa, mutta tämä ei tarkoita, että se olisi hauskenempi.

Komiikkaa voidaan käyttää rydyttämään tekstin omaa argumentaatiota. Saattamalla kilpailevat todellisuudet komiikan kohteeksi teksti laskee niiden uskottavuutta ja parantaa näin omaansa. Ainakin teoriassa. Varsinaisena taivuttelumetodina komiikka toimii tutkimusten mukaan heikosti. Se ei aiheesta tehtyjen tutkimusten valossa vaikuta juuri saavan ihmisiä helpommin sisäistämään ja hyväksymään tarjottua näkökulmaa (Brown & Bryant 1983, 162-164; Gruner 1976, 289-292). Tämä pätee etenkin yksinkertaiseen irtovitsien lisäämiseen esitettävään sanomaan. Milloin komiikka syntyy itse käsiteltävästä aiheesta esimerkiksi satiirisessa tekstissä, komiikka saattaa lisätä tekstin taivuttelevuutta jonkin verran (Gruner 1976, 297, 301). Komiikka ei kuitenkaan missään tapauksessa ole mikään "taikaluoti", jolla ihmiset saadaan unohtamaan ennakkoluulonsa ja hyväksymään itselleen muutoin vieras näkökulma.

Lisäksi jotkin komiikan lajit, kuten sarkasmi ja ironia voivat myös aiheuttaa väärinymmärryksiä ja häiritä viestien sisäistämistä (Zillman & Bryant 1976, 185-186). Tosin väärinymmärrysten ongelma koskee muutakin kuin koomista kirjallisuutta. Esimerkiksi John Miltonin maailman luomisesta, Lusiferin helvettiin heittämisestä ja syntiinlankeemuksesta kertova *Paradise Lost* ymmärretään varsin harvoin siksi, mitä se on: kitkerä puheenvuoro katolisen kirkon dogmaattisuutta vastaan (Mäntylä 2007, 79, 89-91).

Komiikka ei kuitenkaan ole vailla tehoa argumentaation välineenä. Sitä voidaan käyttää tehokkaasti jonkin näkökulman ja sen edustajien nolaamiseen.

Arthur Schopenhauer (2005, 44, 51-51) piti tätä yhtenä merkittävänä tapana antaa näkökulmalleen arvovaltaa, milloin faktat eivät ole omalla puolella. Tällöin komiikka itsessään toimii nimenomaan jonkin näkökulman puolesta alentaessaan siitä poikkeavaa katsantokantaa.

On syytä pohtia, voisivatko komiikan erilaiset muodot toimia erilaisten vahingollisina tai tuomittavina pidettyjen ääriäkemysten vastalääkkeenä. Itse uskoisin, että esimerkiksi uusnatsien esittäminen pelottavana ja vieraana ryhmänä on omiaan lisäämään aatteen houkuttelevuutta itsensä ulkopuoliseksi tuntevien silmissä. Sen sijaan natsien kritisointi esittämällä aatteen naurettavia, lapsellisia piirteitä voisi hyvinkin vieroittaa siitä kovin tehokkaasti. Turhautunut ihminen voi tuntea syvää halua kuulua vihattuun ja pelättyyn ryhmään, mutta naurettavaksi miellettyyn ryhmään liittyminen ei kenties houkutele samoin. Satiirikko Saltykov-Shchedrinin sanoin: "mikään ei lannista pahutta yhtä tehokkaasti kuin tietoisuus siitä, että se on havaittu ja joutunut jo naurunalaiseksi." (Lainattu Draitser 1994, 165-166, oma suomennos)

Tällaista lähestymistä komiikan ja ironian käyttöön journalismissa on myös kritisoitu: se suuntaa toimittajan etsimään juuri sellaisia faktoja, jotka sopivat tähän tietyn näkökulman vastaiseen kuvioon, vaikka "löydetyt" faktat esitetään kuin ne olisivat ainoat mahdolliset. Toisaalta journalismissa myös puolustukselle on perinteisesti annettava puheenvuoro ja nimenomaan ironia on erinomainen tapa tehdä tämä puheenvuoro tyhjäksi jo etukäteen. (Ettema & Glasser 1994, 7, 11, 18) Siis, komiikka näin käytettäessä täytyy koomikon etukäteen olla päättänyt, kuka on oikeassa, kuka väärässä. Tämä ei kenties ole vaikeaa uusnatsien kohdalla, mutta suurin osa journalismista joutuu toimimaan huomattavasti vähemmän selkeiden kysymyksenasettelujen parissa.

On hyvä huomata myös, että vallanpitäjät voivat osoittaa omaa loistavuuttaan nimenomaan komiikan keinoin. "Hyväntahtoisella huumorilla etäinen ja saavuttamaton vallanpitäjä muuttuu tutummaksi ja inhimillisemmäksi, mikä on omiaan lisäämään poliitikon suosiota" (Hietala 1988, 13). Näin on ilmeistä, että komiikka ei sinällään ole aina mikään ihmelääke maailman dialogisoimiseksi. Sitä voidaan käyttää tehokkaana status quon säilyttämisen välineenä. Tästä tavallaan on kyse myös silloin, kun uusnatsit tehdään naurunalaiseksi: valtanäkemyksensä alistaa marginaaliryhmää. Tosin kuten aiemmin todettiin, emme saa sortua täydelliseen relativismiin. Meidän on tehtävä hyvin monologisia päätöksiä siitä, mikä on sallittua ja oikein, mikä taas ei.

Komiikka voidaan tällä tavalla käyttää mainiosti maailman monologisoimiseen siinä missä dialogisoimiseenkin. Esimerkiksi toimittajan tai journalistin lähteen itseironia on omiaan korottamaan tätä lähdettä muita puhutteluvammaksi. Itseironiaa voidaan harjoittaa sosiaalisena strategiana arvostuksen toivossa (Wilson 1979, 147-148). Itselle nauraminen on asettumista omien puutteiden yläpuolelle (Gruner 1997, 77), sen osoittamista, ettei puutteilla tai tuomitavilla teoilla oikeastaan ole merkitystä. Ei olekaan ihme, että myös politiikassa yleistyy komiikkaa hyödyntävä, itseironinen ote. Kun jatkuva itsereflektio ja itsen kyseenalaistaminen yleistyy poliittisessa mainonnassa, poliitikot ja mainonnan ammattilaiset tavallaan ottavat itselleen kriittisen kansalaisen roolin

(Mykkänen 2005, 98). Esimerkiksi Paavo Väyrysen kampanjahenkilökunta kokosi osana Väyrysen presidentinvaalikampanjaa 2012 Väyrysestä kertovia vitsejä. Itseironian kyllästämä teksti, kuten kokonainen vaalikampanjakin voi pyrkiä olemaan ”valmiiksi ajateltua” tekstiä, jota ei enää ”tarvitse” käydä läpi kriittisesti. Kriittikkihän löytyy tekstistä itsestään.

Komiikalle on varsin usein tarjottu tehtävää vääryyksien oikaisijana. Esimerkiksi Pertti Hemánuksen (Hemánus & Pietilä 1982, 97-99) mukaan pilapiirroksen merkitys on siinä, että se voi kyseenalaistaa vääriä tietoja ja näin liikuttaa katsojan näkemystä realistisempaan suuntaan. Pilapiirroksen tai karikatyyrin ei pidä olla mielivaltainen, vaan korostaa tarkoin harkittuja piirteitä, jotka löytyvät ulkoisesta todellisuudesta. Tällaiseen ajatteluun liittyy kuitenkin vahva monologinen ote. Argumentoinnin välineenä komiikalla pyritään edelleen monologiseen todellisuuteen, olipa kysymys toisen nolaamisesta tai itsen korottamisesta. Todellisuudesta annettussa kuvassa katsotaan olevan virheitä, jotka pyritään oikaisemaan. Tämän vuoksi halutaan nolata väärää todellisuutta kannattava näkökanta. Koomikon on oletettava tuntevan oikean ja väärän eron.

Tietenkin tämä oletus on varsin usein pakko tehdä. Siitä luopuminen johtaisi väistämättä absoluuttiseen relativismiin, jossa emme periaatteessa voisi tuomita hirveimpiäkään väkivallantekoja. Huumorin paradoksaaliseen luonteeseen kuuluu, että vaikka se on ehdottoman tärkeä sielunelämän muoto, se ei voi olla ainoa.

Komiikkaa voidaan käyttää journalismin työkaluna argumentatiivisena elementtinä siinä missä vaikkapa kuvia, draamallista esitystapaa tai silmää miellyttävää taittoa. Tällä tavalla voidaan saavuttaa suuriakin menestyksiä journalististen ihanteiden tavoittelussa. Tällöin totta kyllä luovutaan komiikan omimmasta olemuksesta ja käytetään sitä ”vain” tehosteena ”oikean” tekstin ohessa. Ei-koominen narratiivi asettaa tässä tapauksessa tekstin merkityksen ja komiikan tehtäväksi jää syödä uskottavuutta niiltä näkökohdilta, jotka eivät tue tätä merkitystä. Kuten sanottu, tällaisessa käytössä ei sinällään ole mitään pahaa, päinvastoin. On kuitenkin tarpeen tunnistaa ne tilanteet, joissa komiikalla tuotetaan tiettyä todellisuutta ja milloin sillä aidosti pyritään dialogisoimaan sitä. Molemmilla on paikkansa ja aikansa.

6.3 Dialogisointi

Aiemmin on jo esitetty, että kaikki komiikka on dialogisoivaa. Komiikka toimii nimenomaan monologisen ajattelun asettamia rajoituksia rikkomalla. Komiikan journalistisista käytöistä täytyy kuitenkin erottaa vielä erikseen *journalistisen komiikan dialoginen käyttö*. Tämä ei tarkoita mitään sen monimutkaisempaa kuin että edellä esitelty komiikan dialogisoiva potentiaali suuntautuu komiikan isäntätekstin tai jonkin sen osan omiin kategorisointeihin. Tämä siis erotuksena argumentointiin, jossa dialogisointi suuntautuu johonkin ulkopuoliseen, omalle tekstille vihamieliseen tekstiin sekä karnevalisoinnille, jossa tekstisuhteilla ei ole merkitystä.

Puolueettomia tietoja ei ole, vaan kaikkea tietoa värittävät tietyt kulttuuriset kategorisoinnit. Näiden kategorisointien konkreettisinta muotoa edustavat erilaiset stereotypiat. Stereotypia tyypistää kohteensa tietyiksi piirteiksi ja sulkee muut mahdolliset piirteet pois. Samalla se tekee näihin piirteisiin perustuvista erotteluista luonnollisia (Hall 1999, 190-191). Stereotypia on valmis ajattelumalli ja näin äärimmäisen monologinen todellisuuden mieltämisen tapa. Jo sana stereotypia tarkoittaa alkuaan tietynlaista kirjapainon käyttämää painolaattaa, jolla voidaan painaa identtisiä sivuja (Stephens 2007, 121). Stereotyypistäminen on myös diskursiivisen vallan käyttöä. Niitä käyttävä ryhmä pyrkii huomauttamaan tai tarkoituksella hegemonisoimaan näkökantansa, siis esittämään oman näkökantansa todellisuuteen ja sen myötä valta-asemansa sekä luonnollisena että väistämättömänä (Hall 1999, 192).

Stuart Hall katsoo, että stereotyyppien purkamisessa juuri komiikalla voi olla olennaisen tärkeä tehtävä (Hall 1999, 219). Komiikalla on erityisen tärkeä tehtävä siksi, että vakavalla stereotyyppien purkamisella synnytetään vain helposti uusia. Stereotypiaa vastaan taistellaan toisella stereotyyppillä, kuten Hallin mukaan tapahtui orjuuden vastustajien toimien seurauksena Yhdysvalloissa: kärjistäen mustasta villistä tuli setä Tuomo (Hall 1999, 176). Valtadiskurssin kyseenalaistaminen ei ole dialogisoimista, jos tämä tehdään esittelemällä toisen diskurssin paremmuutta. Mustasta villistä setä Tuomoksi pääseminen oli käytännössä edistystä Amerikan mustille, muttei mikään haitallisten mielikuvien loppu. Vielä vähemmän se tarkoitti dialogista todellisuutta, jossa kuva mustista ei synny yksinomaan valkoisten silmin. Hall moitti siis keskustelua tasa-arvosta monologiseksi, vaikkei tätä sanaa käytäkään.

Dialogisoiva komiikka kyseenalaistaa isäntätekstinsä oman diskurssin, Veikko Pietilän sanoin diskurssien diskurssin, siinä missä argumentatiivinen komiikka puuttuu tekstin ulkopuolisiin ja tekstin haltuun ottamiin diskurssihin. Tällainen komiikka voi viitata vain siihen tekstiin, jossa se sijaitsee (joskin tekstin rajojen määrittäminen voi olla varsin haastava tehtävä). Journalismissa dialogisoiva komiikka tarkoittaa nimenomaan tiettyä journalistisen tekstin muotoa tai sisältöä. Ulkopuolelta tullessaan se olisi joko karnevalisoivaa tai argumentoivaa. Dialogisoiva komiikka asettuu vastahankaan tekstin ääneen lausutun ja/tai äänettömänä diskurssina ilmenevän näkökannan kanssa ja pyrkii vetämään tältä ylväältä hahmolta maton jalkojen alta. Kyseessä ei ole itseironia, jossa otetaan ensin haltuun jokin oma puute, asetetaan se itsen ulkopuoliseen diskurssiin ja nauretaan sille sitten. Sen sijaan kysymys on järjettömiltä näyttävistä teksteistä, jotka kyseenalaistavat oman ymmärretyksi tulemisensa edellytykset. Sanomattakin lienee selvää, ettei tällaisesta komiikasta ole puhtaassa muodossa tarjolla montakaan esimerkkiä. Itsekritiikki ei ole kovin tyypillistä eikä komiikan käyttö journalismin välineenä sen tyypillisempää. On ilmeistä, ettei tekstejä, joissa nämä molemmat harvinaisuudet yhtyisivät vieläpä siten, että itsekritiikki ilmenee nimenomaan komiikassa ole tarjolla liiemmästi.

Dialogisuuden vaatiminen journalismiin ei silti ole mitään uutta, joskaan juuri tätä sanaa ei ole aiemmin käytetty. Koska komiikan ja paradoksin merki-

tyksen journalismille näkeminen vaatii ajattelun reivaamista hieman sivuun tavanomaisesta, tähän kysymykseen kannattaa ehkä pysähtyä pieneksi hetkeksi.

Kauko Pietilä esitti 1980-luvun alussa, että journalismin suhde yleisöön on muuttunut ratkaisevasti sanomalehden alkuajoista. Sanomalehteä tehtiin alkujaan kauppiaille, jotka tarvitsivat tietoa kyetäkseen tekemään mielekkäitä päätöksiä liiketoiminnassaan. Sanomalehdistä saatu tieto oli näin merkityksellistä nimenomaan hänen henkilökohtaisen toimintansa suhteen. Meille sanomalehtien tarjoama tieto jää kuitenkin toiminnan alueen ulkopuoliseksi, sillä sen näkökulma on sellaisten toimijoiden näkökulma, joihin emme voi suoraan vaikuttaa millään tavalla. Pelkkä tiedon lisääminen ei siis enää riitä journalismin tehtäväksi, mikäli sen halutaan lisäävän yhteiskunnallista toimintakykyämme. (Hemánus & Pietilä 1982, 283-284)

Pietilä halusi journalismin uudistuvan. "Uuden journalismin" tehtäväksi ei asettuisi valmiiden tietojen esitleminen, vaan ajatusten ja toiminnan herättäminen ristiriitojen ja keskeneräisten ajatusten kautta. Näin ihmisen oma ajattelu ja toiminta asetettaisiin journalistisen prosessin keskiöön (Hemánus & Pietilä 1982, 300). Ajatusta kritisoinut Pertti Hemánus puolestaan uskoi nimenomaan tietojen jatkuvan tarkentamisen ja korjaamisen olevan journalismin tehtävän ydin: "Esitän ennusteen: viiden vuoden kuluttua tämän kirjoittamisen hetkestä eli 19. toukokuuta 1987 olet jo luopunut ns. uuden journalismin ideasta ja myös kannattajasi ovat siitä luopuneet", ilmoitti Hemánus (Hemánus & Pietilä 1982, 352). Ennustus osui oikeaan ainakin sikäli, ettei ajatus uuden journalismin tarpeesta ole laajalti lyönyt itseään läpi tutkimuksessa sen enempää kuin journalistisissa käytännöissäkään. Ehkä se olisi kuitenkin aika nostaa toden teolla teoreettisen käsittelyn kohteeksi.

Selvennyksen sana: Pietilän ajatus, että pelkkä tiedon lisääminen ei riitä voi kuulostaa ristiriitaiselta sen aiemmin esitetyn näkemyksen kanssa, että journalismin olennaisin tehtävä on totuudenmukaisen kuvan antaminen maailmasta. Näin ei kuitenkaan ole. Pietilä kritisoi tiedon lisäämisestä puhuessaan nimenomaan monologista todellisuuden esittämistä, vaikkei tätä sanaa käytäkään. Hän kritisoi nimenomaan sitä ajatusta, että journalismi voisi kertoa maailmasta sellaisen totuuden, joka on kaikille sama. Tämän ajatuksen mahdollisuuden kiistämiseen on käytetty myös merkittävä osa tätä tekstiä.

Jos luovutaan kaikille identtisen todellisuuden ajatuksesta, myös journalismin muoto saa huomattavasti lisää merkitystä sisällön rinnalla, mikäli tällainen erottelu halutaan tehdä. Journalismin muotokielen pitäisi Kauko Pietilän (1981, 75) sanoin

"kiinnittää joukkotiedotuksen yleisöjen huomio *itseensä* eli niihin ajatusmuotoihin, siihen kieleen, niihin käsitteisiin joilla spontaanisti ymmärrämme maailman niin ja näinä itsestäänselvyyksinä, mutta jotka ovat kohtalokkaasti pettäviä kyetessään esittämään meille oman toimintamme vain vieraana toimintana, jossa emme tunne itseämme. *Journalistisen muotoironian menetelmien kehittäminen ja objektiivisen journalismin objektiivisen illuusion hajottaminen* asettuvat uuteen journalismiin tähtävään tutkimuksen tavoitteiksi."

”Uudessa journalismissa” avainasemassa olisi näin näkökulmien vaihtuvuus ja leikki. Se muodostuisi sokraattisesta dialogista, jossa ihminen haastetaan itse vastaamaan ja järkeilemään. Näin ironiset ja *paradokseihin perustuvat* muodot olisivat journalismin tärkeintä antia. (Pietilä, K. 1980, 365-372)

Puhuessani journalismin tarjoaman todellisuuden dialogisoimisesta tarkoitan samaa kuin Pietilä puhuessaan ”uudesta journalismista”. Dialoginen journalismi kiistää jatkuvasti tietyn näkökulman, edes jutun oman näkökulman ylivoimaisuuden muihin mahdollisiin näkökulmiin verrattuna. Journalistisesti toimiva komiikka ei omimmillaan tarjoa niitä tai noita näkökulmia oikeina, vaan kyseenalaistaa itsestäänselvinä pidettyjä näkökulmia. Suuri ongelma Pietilän eepissä väittelyssä Hemánuksen kanssa oli se, ettei Pietilä kyennyt näyttämään juurikaan esimerkkejä toimivasta ”uudesta journalismista”. Itse uskon kykeneväni siihen tämän tutkimuksen kolmannessa osassa, jossa esittelen journalistisen komiikan mallikappaleita, siis ”uuden journalismin” hetkiä sekä generisen journalismin sisä- että ulkopuolelta.

Otettakoon kuitenkin jo nyt yksi esimerkki siitä, mitä edellä tarkoitettiin. Veikko Pietilä on analysoinut laajasti tv-uutisten merkitysrakennelmia. Hän tarjoaakin käyttöömmme esimerkkejä komiikasta, jolla kyseenalaistetaan, joko tarkoituksella tai vahingossa jopa journalismin pyhin monologinen puheenaihe, journalismin käsittelemien aiheiden tärkeys. Eräässä Pietilän analysoimassa uutisjutussa asiantuntijan puhuvaa päätä on leikattu vesilinnun kanssa siten, että näiden katseiden suunnat kohtaavat. Näin syntyy vaikutelma, että asiantuntija ja lintu käyvät vuoropuhelua. Samoin komiikkaa löytyy uutislähetysten taitosta. Edellisen kiljuhanhijutun perään on taitettu juttu korkeakulttuurisesta laulukilpailusta. Näin katsojille tarjotaan ainakin tilaisuus ymmärtää myös laulajat eräänlaisina ”kiljuhanhina”. (Pietilä, V. 1995 b; 164, 171) Molemmissa esimerkeissä uutisten omat käytännöt tulevat kyseenalaistetuiksi: onko tämä nyt niin tärkeää, vaikka se onkin uutislähetyksessä?

Ettema ja Glasser perustavat edellä esitetyn kritiikkensä vain yhden mahdollisen ironian käyttötavan ympärille. Heitä kiinnostaa tilanne, jossa esimerkiksi tutkivassa journalismissa ironiaa käytetään muuttamaan laittomuus tai ammattitaidottomuus moraaliseksi väärinkäytökseksi. Tämä ei ole ironian, sen enempää kuin komiikankaan ainoa tai tärkein käyttötapa. Ironia on myös esimerkiksi sotaraportoinnissa yksi tapa kyseenalaistaa lähteen tarjoama maailmankuva, jos se on ilmeisen rakennettu, mutta kuitenkin ainoa mahdollinen (Luostarinen 1994, 256). Siis: kun toimittaja tietää, että esitetyt tiedot ovat puolueellisia, mutta ne ovat ainoita saatavilla olevia, on ironia yksi keino viestiä, ettei kaikkea kannata ottaa annettuna. Tämä ei ole hullumpi lähestymistapa yleensäkään journalismissa, koska kuten uskoisin tulleen osoitetuksi, puolueettomia tietoja ei ole. Journalismin ironian tulisikin lähestyä ”sokraattista ironiaa”, joka kyseenalaistaa valmiit ajattelumallit, muttei tarjoa tilalle mitään sementtiin valettuja uusia malleja (vrt. Renvall & Reunanen 1998, 20-21; Pietilä, K. 1980, 367-368).

Ironian olemukseen ei yleisestikään kuulu suora todellisuuden kuvaaminen. Vaikka siinä kohtaa kaksi merkitystä, sanottu ja sanomatta jätetty, ei sa-

nomatta jätetty, jonka kuulija tai lukija oivaltaa, ole mikään "kätetty", todellinen merkitys. Sanomatta jätetyllä voi olla suurempi merkitys, mutta todellinen ironinen merkitys on ensisijaisesti kahden eri merkityksen, sanotun ja sanomatta jätetyn yhtäaikaaisuutta. (Hutcheon 1995, 60) Tätä tarkoitin edellä ajatusmallien kyseenalaistamisella ilman uusia malleja, johon myös komiikalla tulisi pyrkiä. Komiikkaa on kutsuttu ymmärtämiseksi ja älylliseksi toiminnaksi ilman valmiita käsitteistöjä (concepts) (Nunez-Ramos & Lorenzo 1997, 106-107). Tästä perimmiltään on kysymys: komiikalla luodaan ajattelun areena jonkin ilmiön ympärille, mutta pyritään tekemään tämä ilman, että areenan asettamisen yhteydessä määriteltäisiin sitä, mistä suunnasta, millaisella asenteella tai millaisin välinein areenalle tuotua ilmiötä tulee lähestyä.

Ironian tai komiikan käyttö ei tästäkään näkökulmasta katsottuna ole itseisarvo. Tiettyjen asioiden rutiininomainen ironisointi on omalta osaltaan omiaan tuottamaan rajaa sen välille, mikä on normaalia ajattelua ja mikä ei (Renvall & Reunanen 1998, 12): ironiaa voidaan käyttää kapinallisesti tai konservatiivisesti (Hutcheon 1995, 10), kuten komiikkaakin. Tämä taas johtaa jälleen todellisuuden monologisoimiseen. Näin on erityisen tärkeää, että siellä missä ironiaa ja komiikkaa yleisemmin käytetään, sen katseen alle alistetaan kaikki. Sen on oltava yleinen ajattelemisen tapa, ei vain tiettyjen aiheiden, esimerkiksi parlamentarismien totuttu käsittelymalli, jollaisena Ettema ja Glasser ironian ymmärtävät ja sitä kritisoivat.

6.4 Miksi komiikan jaottelulla on merkitystä?

Laitetaanpa journalistisen komiikan kolmijako vielä lopuksi laajempaan yhteiskunnalliseen kehikseen. Pohditaan sitä, mitä merkitystä on sillä, onko komiikka karnevalistista, argumentatiivista vai dialogista. Tätä varten on luotava silmäys siihen, miten yhteiskunta ja inhimillinen toiminta järjestävät maailmaa ja muokkaavat ihmistä.

Hannah Arendt jakaa inhimillisen tekemisen, Vita Activan kolmeen kategoriaan: työhön, valmistamiseen ja toimintaan. Näistä työ on vastaamista eloonjäämisen välttämättömyyksiin, itsen pitämistä olemassa. Valmistaminen taas on "keinotekoisien, ihmisten valmistaman maailman tuottamista", siis meitä ympäröivän kulttuurisen maailman ylläpitämistä ja muokkaamista haluttuun suuntaan. Toiminta tapahtuu sen sijaan suoraan ihmisten välillä. Se on viestintää, jolla ei pyritä ainoastaan uusintamaan omaa olemassaoloa ja/tai muokkaamaan maailmaa ympärillä johonkin tiettyyn suuntaan. (Arendt 2002 [1958], 15)

Työ on Vita Activan muodoista perustavin ja alkeellisin. Siinä ihminen ei periaatteessa juuri eroa eläimestä: hän vain ylläpitää ja uusintaa itseään, kuten tekee alkeellisin bakteerikin. Työstä ei koskaan jää mitään jäljelle, sillä työn tulos kulutetaan lähes välittömästi (Arendt 2002 [1958], 102-103). Työtä tekevästä ihmisestä, animal laboransista eroten valmistaja, homo faber tuottaa jotain itseltään erillistä, eikä hän animal laboransin tavoin sekoitu, tule yhdeksi työnsä

kanssa (Arendt 2002 [1958], 139). Hänen tuottamansa todellisuus on myös muiden käytettävissä ja yleensä tarkoitettu juuri tähän. Homo faber voi asettaa monimutkaisia tavoitteita ja ottaa käyttöön useita erilaisia keinoja tämän päämäärän saavuttamiseksi: hän keksii työkaluja, pitää puheita ja laatii tutkimuksia päästääkseen johonkin tavoittelemaansa.

Kaikkein eniten ihmistä määrittävä Vita Activan muoto on kuitenkin toiminta. Se on Arendtin teoksen suomennoksessa nimenä käytetty ”ihmisenä olemisen ehto”. Toiminta on alulle panemista, käynnistämistä. Siinä aloitetaan jotain, mitä aiemmat tapahtumat eivät anna olettaa tapahtuvan (Arendt 2002 [1958], 179-180). Toiminta myös aina synnyttää muiden toimintaa ja altistuu toisten toimijoiden kriittiselle tarkastelulle ja omalle toiminnalle: toimija ei koskaan ole yksin (Arendt 2002 [1958], 193). Näin toiminta sitoo aina toimijan osaksi ympäröivää yhteisöä.

Ulkoisesti työ, valmistaminen ja toiminta voivat muistuttaa toisiaan ja jopa olla identtisiä. Kirjeen kirjoittaminen voi olla näistä mitä tahansa: mekaanista jäljentämistä, tavoitteellista tuottamista tai keskustelun avaamista. Yhteiskunnan toiminnan kannalta näillä kolmella on kuitenkin valtava ero. Kaikkia Arendtin vita activan muotoja tarvitaan yhteiskunnassa. Pelkästään työhön ja valmistamiseen perustuvaa yhteiskuntaa voidaan pitää äärimmäisen tehokkaana, mutta se tarkoittaa puhtaimmillaan väistämättä myös totalitarismia. Homo faberin tuotannossa päämäärä pyhittää keinot: ”Valmistamisprosessin aikana kaikkea arvioidaan ainoastaan lopputulokseen sopivuuden ja käyttökelpoisuuden perusteella” (Arendt 2002 [1958], 155). Tämä taas ei ole terve asennoituminen esimerkiksi milloin homo faber pääsee johtamaan suurta joukkoa animal laboransia. Sen, mihin lopputuloksen pitää sopia ja mikä on käyttökelpoista nimittäin määrittelee Homo Faber itse. Tarkoitus voi olla hyvä, mutta milloin päämäärä on ehdoton, eikä siitä neuvotella, ollaan varsin pian vaarallisen fa-naattisuuden vallassa.

”---yritys maanpäällisen taivaan muodostamiseksi saa väistämättä aikaan helvetin. Se johtaa suvaitsemattomuuteen. Se johtaa uskonnollisiin sotiin, ja sie-lujen pelastamiseen inkvission turvin” (Popper 2000 [1945], 586). Ehdottomaan päämäärään kaikin keinoin pyrkimistä nähtiin myös esimerkiksi natsi-saksassa, Neuvostoliitossa ja punakhmerien hallitsemassa Kamputseassa.

Arendtin esittelemä kolmijako sulkee sisäänsä kaikki kuviteltavissa olevat aktiivisuuden muodot, myös kaiken viestinnän ja sen myötä komiikan. Journalistisen komiikan jako kolmeen noudattelee itsessään tätä mallia. Karnevalisoivan komiikan tuottaminen on työtä, jolla ylläpidetään yleisön kriittistä ja val-pasta suhtautumista journalismiin ja sen esittelemiin ilmiöihin. Komiikan vir-kistävä funktio toimii samalla tavalla: aiemmin mainittiin, että mieluisan ko-median seuraaminen virkistää jopa fyysisesti. Argumentoiva komiikka vastaa valmistamista. Sillä pyritään mahdollisimman tehokkaasti välittämään tiettyjä harkittuja näkökantoja ja suhtautumismalleja maailman ilmiöihin. Lopulta dia-logisoiva komiikka vastaa toimintaa. Dialogisointi asettaa tekstin itsensä ja sen tarjoman maailmankatsomuksen neuvottelun alaiseksi. Komiikan keinoin dia-logisoitu teksti kutsuu keskusteluun, eikä tarjoa mitään valmista totuutta. Ku-

ten sanottu, näitä kaikkia tarvitaan yhteiskunnassa ja yhteiskunnallisessa viestinnässä. Niiden olemassaolon ja painoarvojen tarkkaileminen voi kertoa meille olennaista tietoa siitä, mihin suuntaan yhteiskunta ja kulttuuri ovat kulkemassa, sillä komiikka on lähes kaikissa yhteisöissä tärkeä mittari sille, mitä yhteisö arvostaa ja miten se keskustelee.

Karnevalistinen ja argumentoiva komiikka voivat hyödyttää homo faberin yhteiskunnallista tehokkuutta, jota varmasti tarvitaan kaikissa yhteiskunnissa. Lisäksi terve yhteiskunta kuitenkin tarvitsee myös toimintaa; aloittamista ja muutoksen armoille asettumista. Tällöin päämäärä sen enempää kuin keinotkaan eivät voi olla muuttumattomia ja ikuisia. Kuten Karl Popper (2000 [1945], 642) on todennut, "Ei luonto eikä historia voi kertoa meille, mitä meidän pitäisi tehdä." Tämä asenne edellyttää myös journalismilta dialogista otetta rakentamaansa todellisuuteen. Journalismissa ja sen tutkimuksessa tämä on kuitenkin laiminlyöty alue. Esimerkiksi journalismin kritiikistä merkittävä osa perustuu ajatukselle journalismin erkaantumisesta nimenomaan *julkisesta järjenkäytöstä*. Tällaisen kritiikin merkittävimpiä muotoilijoita on Jürgen Habermas.

Habermasin mukaan kehitys kohti länsimaista demokratiaa käynnistyi Euroopassa, kun hyvässä nosteessa ollut porvarissääty ei halunnut enää vain ottaa määräyksiä vastaan, vaan myös vaikuttaa asioihin. Porvariston piiristä kohonnut, keskenään tärkeitä asioita puiva "julkiso" muutti lehdistöä käyttämällä sitä areenana keskustelulle, pohdinnalle ja jopa kritiikille. Aiemmin lehdistö oli toiminut pääasiassa informaationa kauppiaille. Syntyi julkisuus, joka ei viitannut enää pelkkään julkiseen valtaan, vaan myös foorumiin, "jolle yksityishenkilöt kokoontuivat julkisiksi pakottaakseen julkisen vallan oikeuttamaan itsensä julkisen mielipiteen edessä". Näin esivallan puhuttelun kohde muuttui sen vastavoimaksi. Julkiso haastoi esivallan julkiseen järjelyyn, siis pohtivaan julkiseen keskusteluun. (Habermas 2004, 49-52, 57)

Habermasilainen näkemys on sikäli riittämätön, että siinä tunnutaan oletettavan, että keskustelemalla löytyy jonkinlainen "totuus", jonka yläkerrokset haluavat pimitellä. Vaikuttaa ainakin siltä, että Habermas halveksii kea "kevyttä" viestintää ja olettaa, että tarvitaan nimenomaan yleistä järjelyä mielekkäistä ja tunnetuista tosiasioista käsin. Nämä keinot ovat niin itsessään oikeita, että niillä päädytään pakosta hyvään tai ainakin parhaaseen lopputulemaan. Kaikki niitä häiritsevä taas tulee sulkea pois julkisuudesta:

"ns. human interest eli hömppä on yhteinen nimittäjä sille hauskan ja helposti sulavan viihdeaineiston *mixtum compositiumille* ---, joka houkuttelee pikemmin rentoutumisärsykkeiden persoonattomaan kulutukseen kuin johtaa julkiseen järjenkäyttöön. --- [J]ulkisina tärkeitä kehityskulut ja ratkaisut puetaan yksityisyyden asuun ja vääristellään henkilöillistämällä lähes tunnistamattomiksi. Sosiaalipsykologisella väistämättömyydellä tämä ruokkii hentomielisyyttä henkilöitä ja vastaavasti kyynisyyttä laitoksia kohtaan. Nämä asenteet karsivat subjektiivisia kykyjä julkisen vallan järjelyä arvosteluun sielläkin, missä se objektiivisesti katsoen olisi vielä mahdollista." (Habermas 2004, 249-252)

Taustalla näkyy oletus monologisesta todellisuudesta, jossa homo faber voi tuottaa kaikille yhteisen totuuden, kunhan riittävän monet vain saavat tilaisuudet ja haluavat osallistua sen tuottamiseen. Habermasin analyysi julkisuuden

tilanteesta on puolen vuosisadan iästään huolimatta edelleen ajankohtainen. Se kuitenkin kaipaava täydennystä. Se kaipaava dialogisoimista sisäistämistä.

Komiikan tehtävä?

John Fiskin mukaan populaareja tekstejä, esimerkiksi Habermasin "hömpää" kritisoidaan usein siitä, etteivät ne ole "valmiita" ja sinällään eheitä, järkeviä väitteitä ja esityksiä. Totta onkin, että ne eivät välttämättä väitä tai todistele minkään puolesta. Populaarissa tilaa annetaan nimenomaan keskeneräisyydelle, josta ponnistavat tulkinta ja aktiivinen luenta. (Fiske 1989 a, 123) Tällainen populaari ei ole apatiaa, vaan päinvastoin jatkuvaa sissisotaa vallitsevan järjestelmän edustamaa järkeä vastaan (Fiske 1989 a, 19). Kierkegaard puolestaan tähdensi väsymättä, että totuus voi olla peräisin vain yksilöstä, eikä kenelläkään muulla voi olla samaa totuutta. Kaikki pyrkimys objektiivisuuteen on pakonomaista arvauksiin takertumista. Totuus ei ole suhde oletuksen ja todellisuuden, vaan yksilön ja todellisuuden sisällään pitämän oletuksen välillä. (Kierkegaard 1992 [1844], 137, 206) Näin ollen kaikki, mikä muokkaa yksilön suhdetta todellisuuteen on samalla tapaa merkityksellistä kuin Habermasin vaatima julkinen järjenkäyttö. Habermasin herjaama "hömpää" puolestaan voi olla arvaamattoman merkityksellistä. Tietenkään se ei ole yksiselitteisen hyvää ja hyödyllistä, kuten ei ole kaikki muukaan julkisessa keskustelussa esiin tuleva. Osa "hömpästä" voi todella ohjata keskustelua harhaan olennaisista yhteiskunnallisista kysymyksistä, mutta niin voi tehdä myös Habermasin ihannoima vapaa näkemysten perusteltu esittäminen. Kuten tässä tekstissä on monasti todettu, järkevin perustelu tarkoittaa usein vallitsevalle valtajärjestelmälle uskollisinta perustelua.

Palataan siis vielä alkuperäiseen kysymykseen journalistisen komiikan laajemmasta yhteiskunnallisesta kehyksestä. Mihin yhteiskunta tarvitsee journalistista komiikkaa ja mikä on journalistiselle komiikalle esitetyn kolmijaon merkitys? Ensimmäiseen kysymykseen tässä tekstissä on vastattu toistuvasti: yhteiskunta tarvitsee komiikkaa yhtenä, ainutlaatuisena tapana haastaa vallitsevat totuudet rikkomalla kulttuurisia kategorisointeja, jotka pyrkivät esittämään historiallisen ja muutettavissa olevan tilanteen ikuisena ja ainoana mahdollisena.

Vastaus toiseen kysymykseen on jatkoa edelliselle: komiikkaa voidaan käyttää minkä tahansa totuuksien haastamiseen, myös sellaisten, jotka ovat vastasukaisia hallitseville totuuksille. Näin on tärkeää vetää rajaa sen välille, onko komiikka yleinen kriittisen ajattelun tapa, argumentoinnin keino vai tapa tarjota oma viesti keskustelun alaiseksi ja haastaa muut ihmiset haastamaan oma sanoma. Komiikka voi kuitenkin paradoksaalisesti paitsi haastaa, myös pönkittää olemassa olevia valtarakenteita. On tärkeää kartoittaa sitä, mihin komiikkaa oikeastaan käytetään ja mihin sitä voitaisiin käyttää. Anton C. Zijderveldin (1968, 311) sanoin

"Joking has been discovered as an important means of non-violent resistance, but its technique has to be refined and further developed --- the art of good joking is infinitely more difficult to master than the handling of clubs and guns."

("Vitsailu on havaittu tärkeäksi väkivallattoman vastarinnan välineeksi, mutta sen tekniikkaa on jalostettava ja kehitettävä --- hyvä vitsailu on äärettömän paljon vaikeampaa kuin nuijien ja aseiden käsittely.")

7 KOMIIKKA, JOURNALISMI JA DEMOKRATIA

Ennen kuin viemme edellisen käytäntöön, lienee nopean välitilinpäätyksen aika. Yritän siis asettaa edellä esitetyn mielekkäisiin mittasuhteisiin tulevaa ajatellen. Journalismi ja tieteellinen tutkimus ovat perinteisesti pyrkineet asettumaan keskenään samaan kategoriaan ja erottautumaan taiteesta tai viihteestä. Yhtenä keskeisenä tavoitteenani tässä tekstissä on madaltaa tätä raja-aitaa. Monet ovat tarjonneet taiteelle samanlaisia tehtäviä kuin itse olen esittänyt dialogiselle journalismille. Ennen kaikkea olen pyrkinyt tähän esittelemällä paradoksin: varsin runollisen, tarkkoja määritelmiä pakenevan käsitteen ja ilmiön poliittisena ja journalistisena toimintamallina.

Poliittisella viittaamalla tässä sanan laajempaan merkitykseen – ihmisten keskinäisen toiminnan ja kanssakäymisen järjestämiseen. Poliittinen aktiivisuus on tässä mielessä juuri Hannah Arendtin kuvailemaa toimintaa, siis aloittamista ja ihmisten jatkuvaa keskinäistä luomistyötä. Olen kuitenkin koettanut myös tuoda paradoksin ja epätoivon käsitteet mahdollisimman lähelle politiikan hieman kapeampaa tulkintaa: ihmisten toiminnan organisoimista tiettyjen yhteiskunnan instituutioiden kautta.

Yksi keskeisimpiä organisoimisen välineitä on journalismi. Organisoijana ei sen kautta kuitenkaan pitäisi toimia minkään yksittäisen tahon, vaan yhteiskunnan itsessään. Journalismissa yhteiskunnan tulisi keskustella itsensä kanssa, vajota epätoivoon yksimielisyyden mahdottomuuden edessä, mutta paradoksaalisesti juuri tämän epätoivon kautta löytää kaiken aikaa elävä ja muuttuva yhteisyys, jota voidaan paremman sanan puuttuessa kutsua demokratiaksi. Tällainen demokratia ei kuitenkaan ole mahdollinen niin kauan kuin pyritään löytämään yksi, eheä totuus, joka oletetaan samaksi kaikille. Demokratia ei toimi yksin tieteen varassa, vaan se edellyttää myös taidetta. Tai tarkemmin sanottuna se edellyttää sen myöntämistä, ettei mitään tiedettä tai taidetta toisilleen vieraina kategorioina ole. Se edellyttää paradoksia ja sen mukanaan tuomaa epätoivoa, joka sekin on runollinen, mutta tässä kuvatussa muodossa konkreettinen poliittinen ilmiö ja käsite.

Komiikan teoriasta

Tässä tutkimuksessa lähestytään komiikkaa tapana tuottaa hedelmällistä epätoivoa journalismissa. Tarkoituksena on ollut osoittaa ennen muuta teoreettisella tasolla, kuinka itsetyytyväinen varmuus on vain tiettyjen historiallisten ja poliittisten reunaehtojen hyväksymistä luonnolliseksi maailmanjärjestykseksi. Tällaisen varmuuden rinnalle esitettiin dialogista todellisuutta, joka saavutetaan viestinnässä paradoksien kautta. Paradoksien esittämisen ilmeisimmäksi, joskaan ei ainoaksi muodoksi on oletettava komiikka.

Tavoitteen saavuttamiseksi oli ensin tarpeen osoittaa, että komiikka on enemmän kuin tietty teksti ja että komiikan aihe ei löydy yksin tekstin ilmimerkityksestä. Sen sijaan sitä on etsittävä myös niistä kulttuurisista konventioista joita komiikka rikkoo ja niistä ilmiöistä, jotka asettuvat edustamaan näitä konventioita. Tämän kautta tuli mahdolliseksi esittää, että komiikka on itse asiassa hyvin merkittävä osa inhimillistä ajattelua, sillä se sijaitsee aina sillä ajattelun alueella, joka jää järjen ulottumattomiin, mutta jota mieli ei suostu jättämään rauhaan. Tuo alue jää nimittäin järjen ulottumattomiin vain siksi, ettei se toimi niillä säännöillä, joita olemme oppineet käyttämään sisäistäessämme tietyn kulttuurin ja tietyn kielen.

Komiikassa rikotaan kulttuurissa luonnollisiksi oletettuja järjestyksiä. Ihmisen ajattelu ei voi toimia ilman jatkuvaa kategorisointia ja kohdattujen ilmiöiden jakamista erilaisten yleisnimikkeiden alle. Näissä yleisnimikkeissä ei kuitenkaan ole mitään luonnollista ja viimeistään olosuhteiden muuttuessa myös kategorisointeja on pakko muuttaa, mikäli mieli toimii tehokkaasti. Näin ollen kulttuurisia kategorisointeja on tärkeää koetella ja haastaa jatkuvasti. Komiikka on keino haastaa niitä ja tähän keinoon soisin journalismin tarttuvan hana-kammin. Kulttuuriset kategoriat hyväksyvä, vakava journalismi pitää pystyssä vallitsevaa järjestystä ja hylkii muutosta. Journalismin tehtäväksi olisi kuitenkin katsottava elinvoimaisen yhteiskunnallisen keskustelun ylläpitäminen, sillä vain sen kautta voi myös tieto pysyä elävänä. Monologinen journalismi halvaannuttaisi tiedon ja todellisuuden.

Tässä tutkimuksessa olen toivoakseni jo kyennyt antamaan työkaluja ainakin sen arvioimiseen, mitä voidaan pitää journalismin ja edelleen demokraattisen yhteiskunnan kannalta merkittävänä komiikkana. Tällainen komiikka ei välttämättä sijaitse tekstissä, joka kuuluu perinteisessä ajattelussa journalismin genreen. Lisäksi toivon antaneeni keinoja arvioida sitä, mihin tuo komiikka, sijaitsipa se sinällään journalistisessa tekstissä tai ei, kärkensä kohdistaa. Samoin olen pyrkinyt löytämään keinoja sen arvioimiseksi, toimiiko komiikka työkaluna ja tehosteena, jota käytetään jonkin monologisen maailmankuvan edistämiseen, vai omilla ehdoillaan dialogisoimisen työkaluna, jolla osoitetaan kaiken, myös itse esitetyn väitteen keskustelunalaisuus ja loputon epävarmuus.

Poliittisen satiirin käytännöstä

Journalistinen komiikka tulee lähelle (ellei peräti ole) sitä tekstien genreä ja/tai sävyä, josta puhutaan poliittisen satiirin nimellä. Nimenomaan sen kirjoittami-

sessä soisin muistettavan, että komiikalla on aina kaksi kohdetta: tekstin ilmitason kohde ja kohde kulttuuristen kategorisointien tasolla. Näitä kohteita voidaan ajatella kiväärin etu- ja takatähtäimenä. Kun ne saadaan linjaan keskenään, komiikasta tulee väkivallattoman vastarinnan ase. Linjassa näiden tähtäimien voidaan katsoa olevan silloin, kun molemmat kohteet yhtyvät. Toisin sanoen: jotta komiikka olisi tehokasta, sen kohteet tulisi valita siten, että ilmitason kohde ilmentää juuri niitä kulttuurisia kategorisointeja, joita komiikassa kyseenalaistetaan.

Mikäli siis halutaan dialogisoida tietyn kohteen julkista olemusta eikä ainoastaan pyrkiä tekemään tästä kohteesta "hassua" sekoittuneen mielihyvän kautta, täytyy kysyä millaisia ovat ne kategorisoinnit, joihin juuri tuo kohde nojaa. Komiikan aihehan ei, kuten monesti on tähdennetty ole välttämättä tai edes useinkaan sama kuin komiikan sisältämän tekstin ilmitason aihe. Ei ole mitään takeita siitä, että poliitikon esiintyminen satiirisessa tv-sarjassa johtaisi juuri niiden kategorisointien kyseenalaistamiseen, joiden vaalimiseen tämän nimenomaisen poliitikon julkinen olemus ja ajattelu perustuvat. Komiikka jää helposti yksinkertaiseksi naureskeluksi, jolla toki on oma karnevalisoiva arvonsa silläkin, etenkin milloin se sijaitsee normaalisti hyvin monologisesti miellelyissä teksteissä. Kuitenkaan tämä ei saisi jäädä komiikan ainoaksi käytöksi.

Oletetaan että poliittisen satiirin kautta halutaan kritisoida esimerkiksi poliitikon haluttomuutta keskustella yhteiskunnallisen päätöksenteon perusteista tai "keskeneräisistä asioista". Komiikan kirjoittajan tulisi löytää ne kategorisoinnit, joihin poliitikko perustaa oman asennoitumisensa luonnollisuuden. Näitä kategorisointeja ei voida ainakaan yleensä löytää suoraan kenenkään sanomisista, vaan ne edellyttävät hieman tekstianalyysiä. Esimerkiksi ensimmäisessä tapauksessa poliitikko saattaa lähteä liikkeelle äänenlausumattomasta oletuksesta, että kansan valitsevat johtajat ovat suvereneja ja vastuussa valitsijoilleen vain sikäli, että seuraavissa vaaleissa nämä voivat valita jonkun muun. Tällainen ajattelu ei ole erityisen epätavallista, vaikka sen perusteet ovatkin kyseenalaiset.

Ajatus perustuu useille vastakohtapareille, joiden eri puolet oletetaan luonnostaan keskenään rinnakkaisiksi. Tällaisia kategorioita ovat esimerkiksi valitut/valitsijat, johtajat/johdetut ja toimijat/sivustaseuraajat. Näiden kategorioiden ääripäiden oletetaan olevan luonnostaan yhteneviä. Valittu on myös johtaja ja toimija, valitsija taas johdettu ja sivustaseuraaja. Ainakin osin juuri tällaisten kategorisointien vuoksi esimerkiksi mielenosoitukset ja spontaanit talojen tai katujen valtaamiset näyttäytyvät tyypillisesti julkisuudessa ongelmina ja häiriöinä "normaalissa" päätöksenteossa. Mielenosoittajat rikkovat kategorisointeja, siis myyttistä rakennetta, koska ryhtyvät aktiivisiksi toimijoiksi, vaikka eivät kuulu valittujen tai johtajien luokkaan.

Tällaisiin rikkomuksiin myös komiikan pitäisi pyrkiä. Voidaan esimerkiksi etsiä historiasta esimerkkejä tilanteista, joissa vastaavista kategorioista irtautuminen on katsottu hyväksyttäväksi, jopa ihailtavaksi. Tällainen esimerkki voisi olla vaikkapa venäläistämiskausten suomalaishenkisen kansalaisaktivismi. Toisaalta voidaan myös etsiä komiikan ilmitason kohteen omasta toiminnasta

esimerkkejä saman kategorisoinnin rikkomisesta. Hän saattaa olla kannattanut toisenlaisissa poliittisissa järjestelmissä elävien kansalaisten omaehtoista toimintaa tai vastustanut kansainvälisellä tasolla tapahtuvaa sanelupolitiikkaa. Lähestymistapoja on useita. Joka tapauksessa niiden tulisi perustua niiden kategorisointien tunnistamiselle, jotka toimivat pohjana kritisoidun piirteen luonnolliseksi tekemiselle ja näiden kategorisointien tilapäisyyden ja keinotekoisuuden osoittamiselle. Näin komiikka todella dialogisoi kohteensa julkista olemusta.

Uudesta journalismista

Viime vuosina monissa yhteyksissä on todettu journalismin olevan kriisissä. Olipa tämä kriisi todellinen tai ei, ainakin tiedotusvälineissä tilanteeseen on pyritty reagoimaan monin tavoin. Pääosassa vaikuttavat olleen sisällön virtaviivaistaminen miellyttämään yhä paremmin mahdollisimman suuria yleisöjä ja journalismin muotojen tuominen yhä helpommin ihmisten saataville. Ensimmäistä näistä reaktioista edustaa risc-tutkimus ja jälkimmäistä tiedotusvälineiden siirtyminen internetiin. Toiveissa on, että näin journalismi löytää yleisönsä uudelleen. Tässä tutkimuksessa on lähestytty kahta toistaiseksi vähälle huomiolle jäänyttä vaihtoehtoa, joilla journalismi voisi uudistua omaksi ja yleisönsä eduksi.

Ensinnäkin journalismin itsereflektiota pitäisi lisätä. Suurin osa journalismin yleisöstä todennäköisesti ymmärtää, että journalismissa esitetään vain tiettyjä näkökantoja ja että kyse on konstruoiduista tarinoista, ei totuudesta sinällään. Kuitenkin journalismi itse pyrkii esiintymään kuin kykenisi antamaan kattavan, kokonaisen kuvan maailmasta sellaisenaan. Journalismin tapa esittää kilpailevia, mutta samoille kategorisoinneille perustuvia näkökantoja on omiaan johtamaan yleisöä harhaan. Yleisöltä edellytetään jatkuvaa, äärimmäistä tarkkaavaisuutta ja sanotun aktiivista analysointia, koska journalismi itsessään ei tarjoa eväitä niiden kategorisointien purkamiselle, joiden säännöillä kaikki esitetyt näkökulmat suhteutetaan toisiinsa ja oletettuun todellisuuteen. Journalismi antaa aineksia järjenkäytölle, mutta kieltää uutta luovan järjettömyyden.

Komiikka voi toimia journalismissa järjettömyyden äänenä, joka kuitenkin pitää sisällään mahdollisuuden löytää järjettömyydestä rakennusaineita todellisuudelle. Shakespearen Hamlet-näytelmää vapaasti lainaten: jos kyseessä onkin hulluus, tässä hulluudessa on metodi. Komiikka on pitkään katsottu vieraaksi ilmiöksi "tärkeille" asioille. Komiikka kuuluu kulttuurimme kategorisoinneissa samalle alueelle viihteen ja tyhjänpäiväisyyden kanssa. Se on kaukana vakavasta puheesta, joka puolestaan kuuluu samaan seuraan tärkeiden asioiden hoitamisen kanssa. Tällaiselle rajanvedolle on kuitenkin tämän tutkimuksen kontekstissa vaikea löytää perusteita. Journalismin tutkimuksessa ja käytännössä olisi hyvä toden teolla pohtia sitä, voisiko komiikka tarjota hetkin jopa vakavuutta hedelmällisemmän lähestymisen tärkeisiin aiheisiin. Nykyisin komiikan käyttö on poikkeus, joka yleensä eristetään omalle alueelleen, esimerkiksi pilapiirroksiin ja pakinoihin.

Toisekseen journalismin käsitettä tulisi laajentaa kattamaan nykyistä paremmin myös muut kuin perinteiset uutis- ja ajankohtaisvälineet. Journalismi tarkoittaa nykyisellään suurelta osin tiettyjä tv:n ja radion ohjelmia ja tiettyjä painotuotteita. Hedelmällisempää olisi keskustella journalismista sen tavoitteiden kautta. Tarvittaisiin siirtymää journalismista genrenä journalismiin ihan teena. Tällöin keskusteluun tulisi hyväksyä myös perinteisesti journalismin ulkopuolelle jääviä ilmiöitä, esimerkiksi komediasarjoja, sarjakuvia ja elokuvia. Kaunokirjallisuuden keinoja hyödyntävä non-fiktio on jo varsin laajasti hyväksytty osaksi journalismin kaanonin. Tätä avarakatseisuutta tulisi laajentaa myös sellaisten tekstien alueelle, jotka eivät ulkoasunsa puolesta muistuta perinteistä uutistekstiä.

Tällöin tulee tarpeelliseksi myös myöntää se, että sama teksti voi sisältää sekä journalistisia että muita elementtejä. Ei-journalistinen teksti voi sisältää journalismia. Esimerkiksi komediasarja voi pikaisesti kommentoida ajankohtaista ilmiötä tavalla, joka täyttää journalismin riittävät ehdot ja tuottaa uudelleenlaisen tavan nähdä maailmaa. Journalismin tutkimuksen pitäisi kyetä avaamaan tällaisten lähestymisten mahdollisuuksia ja journalistien pitäisi pohtia mahdollisuuksia esimerkiksi lainata tällaisia lähestymisiä osana omia tekstejään. Internetin merkittävin saavutus journalismin alalla on mahdollisuus etsiä nopeasti lisätietoa ja muita näkökulmia juuri esitettyyn tietoon. Tämä tarjoaa mahdollisuuden myös journalisteille etsiä linkkejä perinteisesti ei-journalistiseksi miellettyyn aineistoon, joka kyseenalaistaa tiedon perustana olevat kategorisoinnit. Jos tällaisia tekstejä pystytään *journalistisilta osiltaan* käsittelemään tassa-arvoisena sisältönä perinteisen journalismin genren kanssa, ollaan jonkin uuden äärellä.

Tämän uuden mahdollisuuksia ja haasteita käsittelen käytännön tasolla tämän tutkimuksen kahdessa jäljellä olevassa osassa.

KÄYTÄNTÖ I: ANALYYSEJÄ KOMIIKASTA

*eli julkisuudesta poimittuja esimerkkejä julkisuuden aiheisiin liittyvästä komiikasta,
sekä näiden esimerkkien merkityksen tuottamisen prosessien mallintamista edellä esitel-
lyn teoreettisen mallin keinoin.*

8 KOMIIKKAA GENEERISESSÄ JOURNALISMISSA

Tutkimuksen loppuosassa edellä esitelty teoreettinen malli tuodaan käytäntöön. Tässä osassa sen pohjalta analysoidaan komiikkaa sisältävien tekstien journalistisia ansioita, seuraavassa osassa taas esitellään malli komiikan kirjoittamiselle journalistisesti. Näin osoitetaan, että esitelty malli todella kykenee avaamaan todellisia journalistisia tekstejä ja vieläpä tekemään tämän kahteen suuntaan: sen avulla voidaan sekä ymmärtää jo olemassa olevaa komiikkaa journalismin näkökulmasta että tuottamaan hallitusti täysin uutta komiikkaa journalistiseen käyttöön.

Journalismia määriteltiin edellä, mutta sen rajat ovat edelleen varsin hämärät. Journalismi ei ensinnäkään ole yksi, vaan monta. Tämän vuoksi ei voida käsitellä journalismia sinällään, vaan täytyy käsitellä useita erilaisia journalistimeja. Yksittäinen suurteoria journalismista johtaa ainoastaan kankeuteen ja rajoittuneisuuteen. Journalismi on monimuotoista. Sille on asetettava useita eri tehtäviä, jos sen halutaan täyttävän aiemmin mainitun keskeisimmän tehtävänsä, tarjota yleisölleen ympäröivästä todellisuudesta mahdollisimman oikea ja tasapainoinen kuva sen tässä maailmassa toimimisen ja maailman jatkuvan muokkaamisen mahdollistamiseksi.

Toiseksi journalismi muuttuu ja sen on muututtava kaiken aikaa. Maailma ja siinä elävät yhteiskunnat ovat jatkuvassa liikkeessä ja journalismin on reagoitava tuohon liikkeeseen voidakseen tarjota mielekkään taustan ihmisten toiminnalle. Tämän vuoksi myös journalismin teorian on oltava elävä ja jatkuvassa muutoksessa. Yksi suuri journalismin teoria ei voi toteutua, koska se vanhentuu jo ennen valmistumistaan. Journalismi itsessään tulisi nähdä ennen kaikkea tietynä yhteiskunnallisena, jatkuvasti muovautuvana käytäntönä.

Seuraavassa käsitellään *geneeristä journalismia*. Sanomalehtiä, uutislähetystyksiä ja medioiden nettiutispalveluita, siis materiaalia, jonka jokainen kulttuuri-*piirimme* jäsen tunnistaa ainakin jossain määrin journalistiseksi intuitiolla. Vaikka journalismin rajoja on mahdotonta piirtää, meillä on varsin hyvin jaettu arkikokemukseen pohjautuva käsitys siitä, mikä ainakin on journalismia.

8.1 Journalistisen median uskottavuuspositiot

Tässä tutkimuksessa geneerisen journalismin monimuotoisuus on tyypistetty kolmeksi *uskottavuuspositioksi*, jotka mukailevat joiltain osin monissa tutkimuksissa ja oppikirjoissa esitettyjä. Nämä kolme antavat kuitenkin jo jonkinlaista suuntaa sille, miten monimutkainen kysymys käsillä on. Journalismi on erilaista kaikissa uskottavuuspositioissa jopa journalistisen genren sisällä. Tämän vuoksi myös komiikan merkitys on erilainen eri positioissa ja myös komiikan journalistisuus vaatii suhteuttamista. Ei ole mielekäästä edellyttää, että esimerkiksi pakkinan komiikka on journalistista samalla tavalla kuin uutisen mahdollinen komiikka. Koska uutinen ja pakina edustavat erilaista journalismia, täytyy myös komiikan journalistisuutta arvioida eri tavalla.

Uskottavuuspositioita ei voida määritellä kattavasti, eikä missään tapauksessa pysyvästi. Kuten sanottu, journalismi ja journalistit muuttuvat ja elävät kaiken aikaa. Tarkoituksena ei olekaan tehdä kattavaa ja tarkkaa luokittelua, vaan nostaa esiin muutamia keskeisiä journalistisissa yhteyksissä julkaistujen tekstien mahdollisia suhteita journalismiin genrenä. Näiden yhteyksien kautta tulee mahdolliseksi arvioida sitä, millaisissa yhteyksissä erilaiset komiikan muodot ovat hedelmällisimmillään.

Seuraavassa määritellään kolme uskottavuuspositiota suhteessa journalismiin. Tämän jälkeen luvussa esitetään esimerkkejä komiikasta eri uskottavuuspositioissa. Näiden esimerkkien avulla esitetään rajanveto journalistisen ja ei-journalistisen komiikan välillä. Edelleen eri positioissa esitellään karnevalisoivaa, argumentoivaa ja dialogisoivaa komiikkaa ja pohditaan näiden journalistisen komiikan muotojen merkitystä sekä uskottavuuspositioiden sisällä että eri positioiden välillä.

Ydin

Journalismin ydin rakentuu sen tekstigenren ympärille, jota kutsutaan usein ”koviksi uutisiksi”. Uutiset tunnustetaan esimerkiksi sanomalehteä luottaessa intuitiivisesti ennen kaikkea sisältöön, käytettyyn kieleen, rakenteeseen ja kerrontaan liittyvien genrepiirteiden avulla (Kunelius 1993, 34). Uutiset esimerkiksi esitetään lukijalle tärkeänä tietona ja siten, että kaikki olennainen vaikuttaa tulleen kerrotuksi. Teksti pyrkii vaikuttamaan suoralta ja rehelliseltä, eikä lukija oletusarvoisesti tunne, että hänen mielipiteisiinsä pyrittäisiin vaikuttamaan. Lukija asetetaan kaikkiaan asemaan, jossa kertojaääneen on vain luotettava. (emt. 42-43)

Kaiken kaikkiaan uutisia määrittää kertojan näkymättömyys, joskaan tämä näkymättömyys ei voi olla täydellistä (kts. Kunelius 1996, 126-127; vrt. Ikonen 2011). Sama seikka määrittää valtaosaa siitä tekstigenrestä, josta yleensä puhutaan journalismina (Kunelius 1996, 131), siis journalismin ydintä. Journalistiseen ytimeen kuuluva teksti kertoo asiat ikään kuin sellaisinaan. Journalistinen media puolestaan laittaa arvovaltansa sen takeeksi, että kerrottu pitää paikkansa. Olipa tekstityyppi uutinen, reportaasi, henkilöhaastattelu, uutiskuva,

tai mikä tahansa, sen sisältö oletetaan kiistämättömäksi, ikään kuin kuka tahansa paikalla ollut tai asiaan perehtynyt päätyisi tekemään samat havainnot, kunhan vain on riittävän kykenevä havainnoija.

Reuna

Kun kertoja alkaa tulla näkyviin, siirrytään samalla kohti journalismin reunapositiona. Kun kertoja muuttuu näkyvämmäksi, myös tekstissä esiintyvät hahmot alkavat näyttäytyä kerronnan kohteina pikemmin kuin sinällään toimijoina (Kunelius 1996, 132). Varsin usein tällaiset tekstit, esimerkiksi kolumnit, pakinat, uutiskommentit, pääkirjoitukset ja pilapiirroksot on erotettu omille palstoilleen ja varustettu vakioiduilla otsikoilla, mikä helpottaa niiden tunnistamista. Edelleen nämä tekstit myös usein laitetaan kirjoittajansa nimiin. Esimerkiksi pakinat toimittajat kirjoittavat yleensä omalla nimellään tai nimimerkillä.

Tällaisilla teksteillä ei oleteta olevan samanlaista todellisuussuhdetta kuin ytimen teksteillä. Jos jokin esitetään faktana, sen oletetaan toki pitävän paikkansa, mutta tekstin tekijän myös oletetaan esimerkiksi helpommin valikoivan faktoja oman näkökulmansa korostamiseksi. Myöskään journalistinen media ei aseta koko arvovaltaansa näiden tekstien taakse, lukuun ottamatta ehkä pääkirjoitusten erityistapausta. Sen sijaan tekstit ovat korostetusti näkökulmia, joita voidaan pitää hyvinkin olennaisina, mutta ei missään tapauksessa kiistämättöminä. Jopa esitetyille faktoille oletetaan paljon enemmän tulkinnanvaraa niiden merkityksen suhteen, vaikka niitä itsessään ei kiistettäisikään.

Ulkopuoli

Journalistisissa medioissa julkaistaan myös tekstejä, jotka eivät varsinaisesti ole journalismia. Uutislähetyksissä esitetään säätietoja ja sanomalehdissä julkaistaan kuolinilmoituksia ja sarjakuvia. Nämä tekstit ovat erillisiä journalismista, mutta kuitenkin elimellisessä yhteydessä siihen. Niillä on potentiaalia vaikuttaa journalististen tekstien saamiin luentoihin: ajatellaan vaikkapa poliitikon kuolinilmoitusta samassa lehdessä hänen edustamaansa puoluetta käsittelevän journalistisen jutun kanssa. Tällaisten tekstien olemassaolon vuoksi on pakko ottaa huomioon myös paradoksaalinen journalistinen uskottavuuspositio, journalismin ulkopuoliset tekstit, jotka sijaitsevat elimellisessä fyysisessä yhteydessä varsinaisiin journalistisiin teksteihin.

Se alue, jota voidaan pitää mielekkäänä tutkimusalueena tämän tutkimuksen näkökulmasta on kuitenkin verraten kapea. Säätiedotusten sisältöä ohjaavat varsin laajasti säätutkien ja tutkimusasemien näkemykset lähitulevaisuudesta. Kuolinilmoituksia ja vastaavia taas ei käytännössä käytetä ohjaamaan ihmisten näkemyksiä maailmasta (tosin kts. Linturi 2009). Kiinnostavan tutkimuskohteen tarjoavat kuitenkin esimerkiksi sanomalehtien yleensä tv-ohjelmien yhteydessä julkaistavat sarjakuvat. Niissä voidaan esittää hyvinkin lähelle journalistisia tekstejä tulevia näkökulmia journalismin käsittelemiin aiheisiin. Kuitenkin niiden pitäminen journalismina sinällään olisi melko kaukaa haettava. Enintään on

mielekkästä puhua niiden journalistisista ominaisuuksista, esimerkiksi niiden sisältämästä journalistisesta komiikasta.

Aineistosta

Tämän luvun esimerkkejä etsittiin syksyllä 2009 ja keväällä 2010 Helsingin Sanomista, sen kuukausi- ja viikkoliitteestä, sekä molemmista iltapäivälehdistämme, Ilta-Sanomista ja Iltalehdestä. Nämä kolme lehteä on valittu kahdesta syystä: ensinnäkin ne ovat Suomen ainoat valtakunnalliset yleissanomalehdet, joilla ei siis ole erityispainotuksia esimerkiksi talouteen tai virallisia puoluesidoksia. Toisekseen näistä lehdistä oli mahdollista odottaa useimpia maakuntalehtiä enemmän koomista sisältöä. Helsingin Sanomilla on suurena lehtenä resursseja tuottaa myös aikaa ja vaivaa vaativaa komiikkaa, kun taas iltapäivälehtien kerronnan tapaan kuuluu maakuntalehtiä "räväkämpä" ote, johon myös komiikka istuu helposti. On hyvä heti huomauttaa, että iltapäivälehdet tuottivat pettymyksen, etenkin mitä tulee komiikan käyttöön ydinposition teksteissä: mukaan on valikoitunut vain yksi kuva Iltalehdestä, muut esimerkit tulevat Helsingin Sanomista. Mainittu ajankohta on valittu satunnaisesti. Kyseinen vuoden jakso sopi tämän tutkimuksen etenemistahtiin ja oli riittävän pitkä tuotukseen riittävän materiaalin tutkimuksen tarpeisiin, huolimatta jo mainitusta pettymyksestä.

Esimerkit ovat valikoituneet ensin normaalin läpiluvun kautta: sanomalehdistä koottiin ne jutut, jotka vaikuttivat sisältävän jonkinlaisen koomisen apparaatin joko kuvituksessaan, tekstissään tai molemmissa. Toisin sanoen kokosin yhteen sellaisia tekstejä, jotka sisälsivät jonkinlaista tarkoituksellista komiikkaa, vaikuttipa tuo komiikka hauskalta tai vaivaannuttavalta. Kokoamisen ohessa jutut analysoitiin alustavasti aikaisemmin esitetyin keinoin, siis niistä kirjoitettiin auki se, millaisia vastakohtapareja niissä rikottiin ja oliko niitä tämän myötä syytä pitää journalistisina.

Tähän tekstiin valikoituivat mukaan ne esimerkit, jotka ilmensivät erityisen hyvin jotain tämän tutkimuksen kannalta kiinnostavaa asetelmaa. Käsiteltävä aineisto on siis valikoitunut edellisen teorian ehdoilla, joskin aineisto toki myös tarjosi kaiken aikaa virikkeitä siihen, mihin suuntaan teoriaa olisi hyvä kuljettaa. Kuitenkin teoria oli tässä suhteessa selkeästi ensisijainen. Etsin tarkoituksella esimerkiksi komiikkaa, joka sijoittuisi mahdollisimman selkeästi journalismin ulkopositioon, täyttäisi journalistisen komiikan ensimmäisen intertekstuaalisen ehdon, muttei toista. Tai etsin komiikkaa, joka sijoittuisi ydinpositioon ja täyttäisi molemmat ehdot. Samoin aineistoon haettiin erilaisia visuaalisia, verbaalisia ja näitä yhdistäviä vitsejä. Se, että aineistosta löytyi esimerkkejä jokseenkin kaikista teoriassa määritellyistä komiikan muodoista oli tietenkin rohkaisevaa.

Koska suurin osa etenkin siitä komiikasta, joka oli kirjoitettu sisään uutisjuttuihin ja muuhun ydinposition materiaaliin löytyi Helsingin Sanomista, en pitänyt mielekkäänä ryhtyä tekemään määrällisiä analyysyjä esimerkiksi erilaisuuksien koomisten apparaattien esiintymistiheydestä läpi käydyissä teksteissä. Yksittäisen lehden osalta yksi ainoa erityisen humoristisesti suuntautunut toi-

mittaja saattaisi vaikuttaa tuloksiin hyvin paljon, eikä läpikäymälläni aineistolla siksi voitaisi tehdä mielekkäitä analyysejä siitä, millaista komiikkaa suomalaisessa journalismissa suositaan. Seuraavat esimerkit eivät siis muodosta millään tapaa kattavaa kuvaa komiikasta edes esimerkkilehdissä syksyllä 2009 - keväällä 2010, eikä tämän tutkimuksen tavoitteena ole ollut sellaista kuvaa esittää. Esimerkit on valittu nimenomaan valaisemaan edellä esitettyä teoreettista mallia sen eri puolilta.

8.2 Ydinpositio ja komiikka

Seuraavassa käsitellään esimerkkejä ensin ydinpositiosta, sitten reunalta ja lopuksi ulkopuolelta. Kaikista käsitellään sekä journalistista että ei-journalistista komiikkaa.

Vaikka journalismin ydinpositioon kuuluvat tekstit on varsin helppo tunnistaa, on niiden rajojen tarkka määrittely vaikeampaa. Esimerkiksi jutun otsikossa saatetaan esittää kärjistettyjä väitteitä, joita ei ole tarkoituskaan ottaa selälaisenaan. Samoin tällaisten juttujen yhteydessä on usein kuvitusta ja esimerkiksi erilaisia toimittajien kommentteja. Edelleen esimerkiksi taiton ja mahdollisten tehosteiden, kuten korostettujen tekstin osuuksien merkitystä tässä suhteessa voidaan pohtia.

Tässä tutkimuksessa raja ydinpositiojutun ympärille vedetään siten, että ne ydintekstiin liittyvät muut tekstit, jotka eivät olisi ymmärrettäviä ilman varsinaista tekstiä tai joita ilman ydinteksti ei olisi ymmärrettävä, kuuluvat myös ydinpositioon. Näin esimerkiksi juttujen kuvat ja faktalaatikat ovat tyypillisesti ytimessä, mutta esimerkiksi uutiskommentit, joissa itsessään on riittävästi aineista ymmärrettäväksi tulemiseen, eivät ole. Pääpiirteissään juttujen otsikot ja kuvat oletetaan osiksi juttujen tekstiä, ei erillisiksi teksteiksi. Seuraavassa analysoidaan siis komiikkaa, joka löytyy aineiston ydinposition teksteistä.

8.2.1 Journalistista komiikkaa uutisissa

Ryhmään kuuluu kaksi otsikkoa ja yksi kainalojuttu. Näistä kaksi ensimmäistä ovat täysin tekstuaalisia, kolmas perustuu osin myös visuaalisuudelle ja tekstin esitystavalle. Kaikki tekstit ovat peräisin Helsingin Sanomista. Ne käsittelevät politiikan ja talouden aihepiirejä, tarkemmin sanottuna eduskunnassa käytyä keskustelua, Perussuomalaisten seminaariristeilyä ja ahtaajien lakkoa.

Ensimmäinen esimerkki edustaa tietyn journalistisen jutun sisällä toimivaa journalistista komiikkaa, toinen taas komiikkaa joka edellyttää toimiakseen myös aihepiirin tuntemusta varsinaisen tekstin ulkopuolelta. Molemmat esimerkit perustuvat yhdelle vitsille pitkässä tekstissä. Kolmas esimerkki taas on mukana edustamassa varsin harvinaista journalistista komiikkaa, joka perustuu koko tekstin rakenteelle, eikä sisällä muita varsinaisia vitsejä.

Ensimmäinen esimerkki - intratekstuaalista journalistista komiikkaa

25.11.2009 Helsingin Sanomissa julkaistiin juttu, joka käsitteli edellisen päivän eduskunnan istuntoa (liite 1). Yhtenä aiheena istunnossa oli vuosia käynnissä ollut kunta- ja palvelurakennemuutos, eli niin sanottu Paras-hanke, johon viitattiin heti otsikossa komiikan sävyttämänä:

Eduskunta julisti keskeneräisen kuntamuutoksen keskeneräiseksi

Jutussa otsikon merkitystä avataan heti ensimmäisessä kappaleessa. Siinä kerrotaan, kuinka eduskunta "laidasta laitaan" tuomitsi muutoksen keskeneräiseksi. Toimittaja kummastelee tätä näkemystä, koska hanke todellakin on kesken, eikä sitä valmiiksi ole missään väitetty. Tekstissä tuntuu vaikuttavan voimakkaana ylemmyyteen perustuva komiikan aspekti. Tekstissä ikään kuin sanotaan rivien välissä "katsokaa nyt, millaisia idiootteja! Jauhavat itsestään selvyyksiä kuin suuriakin viisauksia!" Tämä ylemmyysaspekti ei kuitenkaan ole tässä yhteydessä kiinnostavin seikka, vaan keskitymme siihen inkongruenssiin, joka saattaa koomisen luennan tekstistä matkaan.

Komiikka rakentuu sanan ja käsitteen "keskeneräinen" varaan. Se asettuu otsikossa luettavaksi kahdella eri tavalla, itsestään selvänä ja keskustelunalaisena. Itsestään selvänä käsite ymmärretään intuitiivisesti: keskeneräinen on tietenkin keskeneräinen. Kuitenkin otsikossa viitataan myös eduskunnan erikseen todenneen tämän, jopa juhlallisesti "julistaneen" tämän itsestään selvyuden. Näin oletetaan myös, ettei keskeneräisyys olisikaan ainakaan kaikille automaattisesti selvä, vaan aiheesta on täytynyt keskustella. Miksi muuten "julistaa" mitään?

Samaan koomiseen, itsestään selvä/keskustelunalainen -kategoriapariille perustuvaan asetelmaan palataan tekstissä vielä kahdesti. Ensin kerrotaan tuolloisen kuntaministerin Mari Kiviniemen ilmoittaneen kunnilta vaadittavan lisää tuottavuutta. Tämä kuitataan tekstissä toteamalla, että tämän tiesivät jo kaikki. Aivan jutun lopuksi kerrotaan sosiaalidemokraatti Rakel Hiltusen arvelleen selonteon olevan "lähinnä kuvausta siitä, mitä viime aikoina on tehty." Tämähän on jotakuinkin selonteon sanakirjamääritelmä, mitä korostetaan koko jutun päättävällä sarkastisella huomautuksella "Monet olivat samaa mieltä."

Tämän tutkimuksen ensimmäisessä osassa todettiin, että journalistiselta komiikalta tulee vaatia kahden intertekstuaalisen ehdon täyttymistä. Ensimmäinen ehto on, että ainakin toisen komiikan risteyttämistä ajatuskokonaisuudesta tulee olla peräisin komiikan itsensä ulkopuolelta journalistisesta tekstistä, journalistisesta aiheesta tai näissä lainatusta yleisestä ja ajankohtaisesta tekstistä, siis *journalistisesti relevantista tekstistä*. Tämä ehto täyttyy tekstissä varsin ilmeisesti. Itsestään selvä/keskustelunalainen -parin jälkimmäistä puolikasta asettuu otsikossa edustamaan eduskunnan "julistus" muutoksen keskeneräisyydestä. Asia oli päiväkohtainen uutinen ja pääsi jutuksi asti esimerkiksi komiikan isäntätekstin muodossa.

Toinen intertekstuaalinen ehto on, että komiikan ilmentämä kategorioiden vastakohtaisuus on siirrettävissä myös komiikan itsensä ulkopuolelle. Toisin

sanoen isäntätekstin, tässä tapauksessa siis jutun otsikon ja komiikan yhdessä osoittamaan aihepiiriin liittyvien journalististen tekstien, samaan aihioon kuuluvien tekstien tai niissä lainattujen tekstien täytyy myös noudatella sitä kategorisointia, jota komiikka rikkoo. Myös tämä ehto vaikuttaa täyttyvän. Otsikkoa seuraavassa jutussa todetaan nimenomaan eduskunnan julistaneen "laidasta laitaa", että kuntauudistus on keskeneräinen. Kuten sanottu, toimittaja myös ihmettelee ääneen komiikassa ilmenettyä ristiriitaa. Kun eduskunnassa puhutaan keskeneräisyydestä, syntyy ainakin jutun kontekstissa oletus siitä, että edustajien mukaan uudistuksen pitäisi jo olla valmis, muutoinhan keskeneräisyydestä puhuminen olisi tarpeetonta. Eduskunta "laidasta laitaa" siis asettaa uudistuksen keskeneräisyyden keskustelunalaisen kategoriaan. Komiikassa taas tätä eduskunnan toiminnasta tunnistettua kategorisointia rikotaan ajamalla se yhteen vastakohtansa, itsestäänselvän kanssa. Molemmat intertekstuaaliset ehdot siis täyttyvät ja komiikkaa on mielekästä pitää journalistisena.

Ensinäkemältä komiikka vaikuttaa hyvin argumentatiiviselta: tekstissä otetaan haltuun kuntauudistuksen kriitikkojen näkökulma yhtenä tekstinä ja kyseenalaistetaan sen kategorisoinnit. Tällä voi sinällään katsoa olevan merkitystä, kyseessä on keskustelu tärkeästä aiheesta korkeimmassa lainsäädäntöelimessä, joten ei ole yhdentekevää, millaisia kategorisointeja keskustelussa käytetään. Komiikassa on kuitenkin myös dialogisoiva sävy: komiikkaa herättää myös ajatuksen siitä, onko koko keskustelun uutisoimisen oltava itsestäänselvyys. Journalismissa itsessään on tiettyjä asioita, joita tehdään rituaalinomaisesti ja itsestään selvästi, esimerkiksi eduskunnassa käytyjä keskusteluja ympäröi itsestäänselvästi tärkeän aura. Tämä geneerisen journalismin yleiseen diskurssiin liittyvä piirre on esimerkissä kyseenalainen. Tätä huomiota ei kuitenkaan voitaisi kirjoittaa mielekkäästi auki isäntätekstissä eikä sitä täysin voida kirjoittaa auki tässäkin. Tämä ei kuitenkaan tee huomiosta merkityksetöntä, vaan ainoastaan haastaa kirjoittajan käsittelemään sen jollain poikkeuksellisella tavalla, tässä tapauksessa komiikan avulla.

Toinen esimerkki - ekstratekstuaalista journalistista komiikkaa

Helsingin Sanomat julkaisi 9.3.2010 laajan jutun (liite 2), jossa seurattiin Perussuomalaiset-puolueen jäsenten edesottamuksia risteilyllä. Jo jutun otsikko antoi ymmärtää, että puoluetta käsitellään ennen kaikkea siihen liitetyn maahanmuuttovastaisuuden kautta. Otsikkona oli

Perussuomalaiset jäivät Ruotsin-laivalla etniseksi vähemmistöksi

Juttu kertoo puolueen tulossa olleisiin eduskuntavaaleihin liittyvästä koulutusristeilystä. Sen ohessa on kuva, jossa puolueen puheenjohtaja, europarlamentaarikko Timo Soini, kaupunginvaltuutettu ja maahanmuuttovastaisena kirjoittajana tunnettu Jussi Halla-aho ja toinen kaupunginvaltuutettu Tiina Elovaara astuvat laivaan. Otsikko viittaa tekstissä esiin tulevaan tietoon siitä, että samalla laivalla kolmensadan perussuomalaisen kanssa oli kaksinkertainen määrä iraki-

laisia matkalla Ruotsiin, jossa oli lähin äänestyspaikka käynnissä olleissa Irakin parlamenttivaaleissa.

Komiikan keskiössä on termi ”etninen vähemmistö”. Sille on tarjolla ainakin kaksi lukutapaa. Se voi tarkoittaa tietyssä rajatussa paikassa, tässä tapauksessa Ruotsin-laivalla olevaa vähemmistöryhmää. Vähemmistövertauksen tekeminen edellyttää tietenkin puolueen edustajien vertaamista vain irakilaisiin ja muiden matkustajien unohtamista. Komiikan kontekstissa tällainen unohtus voidaan todistettavasti tehdä, jolloin puolueen jäsenet tulevat esitetyksi ”etnisenä” vähemmistöryhmänä. Tällä lukutavalla etninen vähemmistö viittaa yksinkertaisesti lukumääräiseen vähemmistöön ilman erityisiä arvolatauksia. Et-niseksi vähemmistöksi päätyminen on täysin objektiivinen, matemaattinen prosessi, josta ei voi olla erimielisyyksiä, koska lukumäärät laivalla ovat tarkistettavissa.

Etninen vähemmistö voi kuitenkin olla myös jotain merkittävästi arvolatautuneempaa. Yhden perussuomalaisten siiven, jota kuvassa nähty Hallahokin edustaa, tiedetään vastustavan ankarasti monien Suomessa vähemmistönä olevien ryhmien, etenkin uskonnoltaan muslimien ja kansallisuudeltaan somalialaisten vastaanottamista Suomeen. Varsinkin humanitaarinen maahanmuutto on heille punainen vaate. Tällaisessa yhteydessä etninen vähemmistö ei näyttäydy niinkään konkreettisena ihmisten ryhmänä kuin epämääräisenä uhkana, jonain vältettävänä ja torjuttavana. Varmasti on eriäviä näkemyksiä siitä, onko tämä ajatus oikeutettu, mutta en varmastikaan liioittele sanoessani, että perussuomalaisten maine kutsuu esiin tämän suuntaisen toisen luennan termistä. Se on ”jaettua tietoa”, olkoonkin että monet, etenkin perussuomalaiset itse varmasti ovat eri mieltä siitä, onko kyseessä tieto vai ennakkoluulo. Tätä luentaa myös korostetaan itse tekstissä nostamalla esiin esimerkiksi perussuomalaisten jäsenen verbaalinen hyökkäys irakilaisia vastaan ja puolueen kansanedustajan Pertti Virtasen omassa show:ssaan esittämä, rasistiseksi tekstissä ymmärretty Hottentottilaulu. Teksti asettaa toistuvasti perussuomalaiset vastakkain eri etnisyyksien kanssa.

Komiikassa puolestaan asettuvat vastakkain, kuten sanottu, etninen vähemmistö kirjaimellisesti ymmärrettynä ja etninen vähemmistö arvolatautuneena, ja perussuomalaisten kontekstissa tyypillisesti nimenomaan negatiivisesti arvolatautuneena. Toisin sanoen komiikka nojaa pohjimmiltaan toisensa keskenään poissulkeville kategorioille objektiivinen/tulkinnanvarainen. Objektivistista lukutapaa edustaa karkeasti ottaen lukutapa ”perussuomalaisia oli Ruotsin-laivalla määrällisesti vähemmän kuin heistä eroavaa etnisyyttä edustavia”, tulkinnanvaraista taas ”perussuomalaiset olivat Ruotsin-laivalla epämääräisen uhkaava, tarkemmin määrittelemätön ryhmä.” Nämä lukutavat sulkevat toisensa pois, koska ne edustavat toisilleen vastakkaisia objektiivisen ja tulkinnanvaraisen kategorioita. Kuitenkin termin ”etninen vähemmistö” monimerkityksisyyden vuoksi otsikko tulee luettavaksi kummassakin kategoriassa yhtä aikaa.

Komiikan hauskuus vaikuttaa perustuvan pitkälti muihin tekijöihin kuin varsinaiseen inkongruenssiin. Teksti luo selkeästi kuvaa perussuomalaisista ennakkoluuloisina ja muukalaiskammoisina ja näin lukijaa ”alempina”. Sillä,

onko tämä kuva oikeutettu vai ei, ei tässä yhteydessä ole merkitystä. Tällainen alentava suhtautuminen on luultavasti nautittavaa sellaisten lukijoiden mielestä, joiden suhtautuminen puolueeseen on muutoinkin negatiivinen. Tämä juontaa komiikan ylemmyysaspektista, siis perussuomalaisten esitetyn muukalaisvas-
 taisuuden annetaan ymmärtää olevan perusteetonta, mikä saattaa koko ryhmän epäilyttävään valoon. Tällaisten ylemmyysaspektien tutkiminen ei kuitenkaan liity suoraan tässä tutkimuksessa keskeiseksi nostettuun komiikan inkongruenssin analyysiin, sillä sen analysoiminen ei edellytä erityisiä semanttisia työkaluja. Ylemmyysaspektit voidaan lukea suoraan komiikan pinnalta ja isäntätekstistä. Näin ollen tähän aspektiin ei puututa tässäkin yhteydessä laajemmin.

Komiikan journalistisuutta arvioidaan siis vain sen pohjana toimivan kategoriaparin, tässä tapauksessa objektiivinen/tulkinnanvarainen -parin kautta. Ainakin "objektiivinen" lukutapa, perussuomalaisten määrällinen vähemmistö todetaan otsikkoa seuraavassa tekstissä faktana. Näin komiikan journalistisuuden ensimmäinen intertekstuaalinen ehto täyttyy. Ainakin toinen komiikan synnyttävistä, risteävistä lukutavoista on peräisin komiikan itsensä ulkopuolelta, komiikkaa seuraavasta journalistisesta jutusta, jossa konstruoidaan aiempi todellisuuden tilanne.

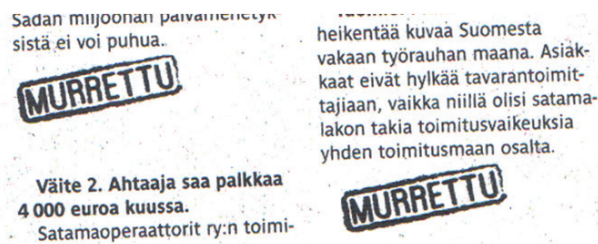
Toinen intertekstuaalinen ehto täyttyy, jos komiikan ilmentämä kategorioiden risteys on läsnä myös muissa, tähän isäntätekstiin linkittyvissä, journalismin kannalta relevanteissa teksteissä. Koko isäntäteksti suuntaa lukijan katseen perussuomalaisten suuntaan, joten näiden tekstien tulisi myös liittyä tähän aihepiiriin. Toisin sanoen esimerkiksi perussuomalaisia ja puolueen tai sen edustajien näkemyksiä käsittelevissä teksteissä, etnisiä vähemmistöjä käsittelevissä teksteissä tai niissä lainatuissa teksteissä tulee olla pisteitä, joissa rakennetaan argumentaatiota esittelemällä tulkinnanvaraisia seikkoja objektiivisina tai päinvastoin. Samoin esimerkiksi paikkansa pitävän faktan esittelemisen asiayhteydessä, joka ohjaa lukemaan faktan tiettyä arvomaailmaa ja tulkintaa heijastelevalla tavalla nojaa juuri tähän kategorisointiin. Erityisesti teksti ohjaa etsimään tällaisia vastakohtaisuuksia etnisiin vähemmistöihin liittyvistä teksteistä, onhan tämä käsite nostettu juuri komiikan laukaisimeksi.

Perussuomalaisten tärkeimpien kansanedustajaehdokkaiden joukkoon kuulunut, edellisen tekstin oheen liitettyssä kuvassa esiintyvä Jussi Halla-aho kertoi alle viikkoa aiemmin päivätyssä tiedotteessa (Halla-aho 2010) ryhtyvänsä ehdolle eduskuntavaaleissa muun muassa siksi, että "[j]okainen oleskeluluvan Suomesta saanut somali käynnistää perheenyhdistämisprosessin, jonka seurauksena maahan saapuu muutaman vuoden viiveellä viidestä kahteenkymmeneen perheen- tai pikemminkin klaanin jäsentä", sekä että "[j]o nyt humanitaarinen maahanmuutto kuormittaa suhteettomalla tavalla julkista koululaitosta, terveydenhuoltoa ja asuntotuotantoa. Tämä on kuitenkin pelkkää esimakua siitä taloudellisesta ja yhteiskunnallisesta laskusta, joka lankeaa tulevien sukupolvien maksettavaksi." Tällainen tiedote voitaneen hyvin katsoa journalismin suhteen relevantiksi tekstiksi. Se ei myöskään ole erityisen poikkeuksellinen perussuomalaisten tuottamien tekstien joukossa.

Sekä näissä lauseissa että koko tiedotteessa sekä yksi vähemmistö, somalialaiset, että useita vähemmistöjä yhdistävä humanitaarinen maahanmuutto esiintyvät yksiselitteisen kielteisinä ilmiöinä. Kirjaimellisesti puhuttaessa varmaankin löytyisi tietty joukko Somaliasta muuttaneita, jotka eivät ole tuoneet "viidestä kahteenkymmestä" sukulaista mukanaan. Todennäköisesti myös humanitaarinen maahanmuutto on pelastanut useiden ihmisten hengen, mitä voitaneen pitää hyvänä asiana. Halla-ahon tiedotteessa molemmat ilmiöt, somalit ja humanitaarinen maahanmuutto kuitenkin typistetään ainoastaan uhaksi ja taloudelliseksi rasitteeksi. Tämä väite on erittäin tulkinnanvarainen, mutta sitä ei aseteta millään tavoin keskustelunalaiseksi. Sen sijaan Halla-aho esittää tekstin faktoina sinällään, siis kirjaimellisesti otettavana, objektiivisena totuutena.

Näin lienee todistettu, että perussuomalaisiin linkittyvien, etnisiä vähemmistöjä käsittelevien ja journalismin kannalta relevanttien tekstien joukossa on ainakin yksi, joka nojaa objektiivinen/tulkinnanvarainen -kategoriajolle. Halla-ahon tekstissä tietyt seikat esitetään objektiivisina. Hänen suosionsa vihjaa myös, että verraten suuri joukko ihmisiä uskoo näiden tekstien objektiivisuuteen. Tätä objektiivisuuden ehdottomuutta tässä analysoitu vitsi pyrkii horjuttamaan asettamalla kyseeseen koko objektiivinen/tulkinnanvarainen -kategorisoinnin etnisiin vähemmistöihin liittyvissä teksteissä. Näin ollen komiikka myös täyttää journalistisen komiikan toisen intertekstuaalisen ehdon, se rikkoo kulttuurisia kategorisointeja, jotka ovat käytössä saman journalistisen aiheen, tässä tapauksessa perussuomalaisten vaaleihin valmistautumisen sisällä. Näin ollen komiikkaa on tässä tapauksessa kaikki syy pitää journalistisena. Lie-nee myös kohtuullisen ilmeistä, missä voi sijaita kyseisenlaisen, ehdottoman puhutavan argumentatiivisen kyseenalaistamisen journalistinen arvo.

Kolmas esimerkki - tekstin rakenteeseen perustuvaa komiikkaa

Helsingin Sanomissa julkaistiin 6.3.2010 poikkeuksellinen kainalojuttu (liite 3) laajemman uutisen kyljessä. Sekä uutinen että seuraavassa käsiteltävä kainalojuttu käsitelivät käynnissä ollutta ahtaajien lakkoa. Kainalojuttu oli otsikoitu "HS testasi viisi myyttiä ahtaajalakosta". Jutun ingressissä todettiin, että lakkojen aikana sekä työnantaja että työntekijät levittävät "valikoituja faktoja" ajaakseen omaa asiaansa. Jutun tarkoituksena oli arvioida muutamien väitteiden paikkansapitävyyttä.

Poikkeuksellisen jutusta teki se, että siinä mukailtiin tv-kanava Nelosen MythBusters-sarjan muutokieltä. Kuten jutun ingressissä todetaan, kyseisessä sarjassa "testataan, mitkä yleisistä uskomuksista ovat totta ja mitkä puhdasta puppua". Ingressissä todettiin edelleen, että jutussa aiotaan samalla asenteella setviä lakkoon liittyviä väitteitä. Yhteyttä sarjaan rakennettiin myös sarjan vastaavia muistuttavilla leimoilla, joilla merkitään väitteet (sarjassa sattuvasti myytit) joko murretuiksi tai mahdollisiksi.

Varsinainen juttu koostuu yksinkertaisesti viiden väitteen kirjoittamisesta auki ja niiden arvioimisesta erilaisten faktojen valossa. Väitteet ja niille annetut tuomiot ovat: 1. Ahtaajalakko maksaa Suomelle sata miljoonaa euroa päivässä - Murrettu. 2. Ahtaaja saa palkkaa 4000 euroa kuussa - mahdollinen. 3. Lakko pilaa ikuisiksi ajoiksi Suomen maineen asiakkaiden silmissä - Murrettu. 4. Suomi on Euroopan pahimpia lakkomaita - Murrettu. 5. Erorahaa tulee maksaa korvauksena työnantajan huonosta liikemiestaidosta - Murrettu. Näistä väitteistä varsin ilmeisesti 1, 3 ja 4 ovat työnantajan, 5 työntekijöiden ja 2 lähinnä yleinen väite. Pääpaino tuntuu siis olevan työnantajan väitteiden koettelulla. Väitteitä on tältä puolelta enemmän ja ne ovat selvästi kärkkäämpiä kuin työntekijäpuolen vastaavat. Tämä onkin varsin loogista, sillä lakon massiivisilla vaikutuksilla spekulointi oli julkisuudessa lähinnä työnantajan kontolla. Työnantajan esittämät uhkakuvat myös saivat varsin paljon näkyvyyttä mediassa.

Keskeistä komiikan kannalta ei kuitenkaan ole varsinainen tekstin sisältö, vaan sen visuaalinen esillepano murrettu-mahdollinen -leimoineen ja yleinen yhteys Hollywood-tyylisiä tehosteita hyväntuulisesti esittelevään ja korostetun viihteelliseen tv-sarjaan. Komiikka syntyy nimenomaan ristiriidasta uutisten oletetun vakavuuden ja tärkeyden sekä tv-viihteen oletetun keveyden ja merkityksettömyyden välillä. Tätä ristiriitaa on kuitenkin arvioitava nimenomaan tekstin sisältöä, sekä tähän sisältöön liittyviä muita tekstejä vasten, olkoonkin että komiikka syntyy paljolti muodon kautta.

Kuten sanottu, komiikka perustuu ristiriidalle vakavan ja kepeän välillä. Vakavuutta edustavat paitsi uutisgenre, myös tekstissä lainatut väitteet. Vakavuus korostuu väitteissä 1, 2 ja 3. "Sata miljoonaa euroa päivässä", "pilaa ikuisiksi ajoiksi" ja "Euroopan pahimpia" ovat ilmaisuja, jotka tekevät vakavasta entistäkin vakavampaa, jotain uhkaavaa ja peruuttamatonta. Tätä vastaan asetuvat tv-sarjasta lainatut kepeys, johon liittyvät tiiviisti sellaiset mielteet kuin harmittomuus ja väliaikaisuus. Tv-viihteessähän kenellekään ei oikeasti käy kuinkaan ja seuraavalla viikolla vanhat murheet on jo unohdettu. Nämä kaksi lukutapaa voidaan kuitenkin linkittää yhteen juuri sen muodon kautta, jota molemmat, tv-sarja ja esimerkkijuttu noudattelevat. Kummassakin pyritään ja myös kyetään osoittamaan useita julkisuudessa liikkuvia käsityksiä virheelliseksi. Tämä yhtenevyys toimii laukaisimena kahden toisensa poissulkevan kategorisoinnin välillä.

Tekstissä tarjotaan siis jokaiselle lakkoon liittyvälle väitteelle kaksi erilaista lukutapaa, vakava ja kepeä. Aiheeseen liittyvät puheenvuorot olivat kautta linjan olleet niin vakavia, että ne saivat sekä pääministeri Matti Vanhasen että Helsingin Sanomien pääkirjoitustoimituksen vaatimaan lakko-oikeuden rajaa-

mista. Ei siis liene tarpeen todistella, että vakava, uhkaava ja toimenpiteitä vaativa oli hallitseva puhetapa lakosta. Myös tätä vakavuutta edustavat väitteet juttuun on poimittu, joskin kärjistetyssä muodossa, julkisesta keskustelusta. Näin ollen voitaneen hyvin katsoa ensimmäisen intertekstuaalisen ehdon täyttyvän. Toista ristiriitaista kategoriaa, siis vakavaa edustavat puheenvuorot ovat peräisin journalistisesti relevanteista teksteistä. Myös toisen intertekstuaalisen ehdon täyttyminen tuli jo oikeastaan todettua. Vakavuus oli aihepiirin hallitseva puhetapa ja myös esimerkkijuttuun nostettujen väitteiden kantava voima. Tämän kategorisoinnin murtaminen tekee komiikasta jutussa journalistista.

Tälläkin kertaa komiikalla puututaan argumentatiivisesti ehdottomiin väitteisiin, millä voidaan katsoa sinällään olevan journalistista arvoa. Mukaan kuitenkin sekoittuu ensimmäisen esimerkin tavoin myös dialogisoivia sävyjä. Journalismin normaaleihin käytäntöihin kuuluu kiistatilanteissa normaalisti molempien osapuolten kuuleminen ilman, että kummankaan väitteitä varsinaisesti kumotaan tai vahvistetaan. Tähän käytäntöön puuttuu nimenomaan uutis-sivuille painettu juttu, jota ei ole eritelty pakinaksi tai uutiskomentiksi, vaan joka esitetään samalla painoarvolla ja samalla paikalla kuin vakavatkin uutiset esitettäisiin. Kategorisesti vakava ja huolta herättävä aura, joka antaa arvovaltaa koville, mutta käytännössä vain toisen osapuolen näkökulmaa edustaville väitteille uutissivuilla saa säröjä laajemminkin komiikan luonteen ansiosta.

8.2.2 Ei-journalistista komiikkaa uutisissa

Seuraavassa käsitellään kolme esimerkkiä komiikasta, joka ei ole journalistista aiemmin esitetyssä mielessä, vaikka esimerkkien isäntätekstit edustavatkin journalismin ydintä ja myös komiikka saa näin karnevalistista arvoa. Kaksi ensimmäistä esimerkkiä käsitellään samalla kertaa. Ne molemmat myös edustavat uutisen otsikossa esitettyjä vitsejä. Kolmas esimerkki on rakennettu kuva, jolla kuvitettiin edelleen journalismin ydintä edustavaa tekstiä. Otsikkovitsit ovat peräisin Helsingin Sanomista, kuva taas Iltalehdestä.

Koska kaikki vitsit sijaitsevat ilmeisen journalistisissa teksteissä, niillä on siis karnevalisoivaa arvoa, jota kuvattiin edellä laajasti. Kohdennetumpaa arvoa nimenomaan kulloinkin käsiteltävänä olevan aiheen tiimoilta niillä ei ole, joutu- en nimenomaan journalistiselta komiikalta edellytettävien intertekstuaalisten yhteyksien puuttumisesta.

Ensimmäiset esimerkit - irtovitsejä

Helsingin Sanomat julkaisi 6.11.2009 ja 10.11.2009 kaksi hyvin samanlaista vitsiä (Liitteet 4 ja 5). Ne analysoidaan tässä molemmat, sillä ne edustavat erittäin tavallista journalistisissa isäntäteksteissä käytettävää komiikan muotoa, sanaleikkiä otsikossa. Jutuista ensimmäinen käsitteli Metso-konsernin Tamfelt-yhtiön ostamista ja toinen Saksan hiljalleen paranemaan alkavaa valtion taloutta. Kuvitusta juttujen yhteydessä ei ollut. Juttujen otsikot, jotka myös pitivät sisällään tekstien ainoat koomiset hetket olivat

Metso vei soitimelle pörssi-yhtiö Tamfeltin

Saksan talouskone on starttaamassa mäkilähdöllä

Metso on paitsi suomalaisille tutun suuryhtiön nimi, myös lintu. Lintuna se kantaa tiettyä kansallisromanttista merkitystä (muistetaan etenkin Taistelevat metsot -maalaukset), mutta tekstin komiikkaan tämä seikka tuskin vaikuttaa. Otsikolle on tarjolla kaksi lukutapaa: eläinmaailmaan, siis luontoon ja toisaalta yrity maailmaan, siis kulttuuriin kuuluva. Nämä lukutavat yhdistyvät kahdesta syystä: ensisijaisesti sanan "Metso" kaksoismerkityksen vuoksi ja toisekseen, koska sekä soitimessa, että yritysmaailmassa on tyypillisesti kyse kahden osapuolen kanssakäymisestä, jossa toinen "kosiskelee" toista joko soidintanssillaan tai rahavarannoillaan. Kummassakin tapauksessa kysymyksessä on kuitenkin kyse eläin- ja yrity maailman kohtaamisesta.

"Metso" toimii siis laukaisimena, joka yhdistää kaksi lukutapaa. Toisessa näistä lintu kosiskelee kaupallista yhtiötä lisääntymismielessä, toisessa taas suuryhtiö "kosiskelee" toista yrity maailmassa. Lintu-lukutapa edustaa laajemmin kulttuurista kategoriaa "luonto", kun taas suuryritys-lukutapa edustaa ihmisen luomaa ja ylläpitämää kulttuuria. Luonto/kulttuuri on yksi erittäin keskeisistä kulttuurisista kategorisoinneista, joilla maailmalle annetaan merkitystä. Ei ihme, että se on tässäkin yhteydessä houkutellut hupailemaan sanaleikillä.

Jälkimmäisessä otsikossa kyseessä on samanlainen koominen apparaatti, joskaan vastakkain eivät asetu lintu ja suuryritys, vaan moottori ja talousjärjestelmä, siis fyysisten esineiden ja ajatuksenvaraisten instituutioiden maailmat. Esineet ovat jotain konkreettista, käsikosketeltavaa kuten auton moottori. Instituutiot ovat jotain ajatuksenvaraista, joskin niitä usein konkretisoidaan esimerkiksi lainsäädännöllä. Tästä konkretisoinnista huolimatta instituutiot pysyvät jonain sellaisena, josta voimme saada otteen vain ajatuksissa ja teoriassa, ei koskaan omin käsin. Tästä syystä niiden edustamat kategoriat, fyysinen ja ajatuksenvarainen sulkevat toisensa pois ja tarjoavat näin alustan komiikalle.

Starttaaminen on yleiskäsite, jota käytetään yleisimmin moottoreista, mutta myös monista muista asioista, tässä tapauksessa taloudellisen tilanteen muutoksista, siis muutoksista instituutioiden maailmassa. Tämä monimerkityksinen sana on siis helppo asettaa laukaisimeksi, joka yhdistää kaksi erilaista lukutapaa. Toisessa näistä talouskone on fyysinen laite, joka työnnetään alamäkeen sen saamiseksi käyntiin ilman moottorin normaalisti tarvitsemää sähköistä käynnistystä. Toisessa taas käynnistymässä on ajatuksenvarainen instituutio, talouden järjestelmä.

Koko lauseen alkupuoli ohjaa lukemaan lauseen kuin siinä puhuttaisiin taloudesta, etenkin yhdyssana *talouskone* tukee tällaista luentaa. Viimeinen sana, mäkilähtö kuitenkin liitetään tyypillisessä kielenkäytössä yksinomaan fyysiisiin koneisiin, tarkemmin sanottuna moottoriajoneuvoihin. Koska sekä fyysinen että ajatuksenvarainen kone voivat kuitenkin normaalissa kielenkäytössä startata, fyysinen/ajatuksenvarainen -vastakohtapari sekoittuu.

Ensimmäisessä jutussa soidinasetelmaan ei enää palata, jälkimmäisessä ”mäkilähtö” kirjoitetaan auki valtion elvytystoimiksi. Kummastakaan jutusta ei kuitenkaan löydy lähiluvullakaan asetelmia, joissa luonto/kulttuuri tai fyysinen/ajatuksenvarainen olisivat millään tapaa keskeisiä kategorisointeja. Vaikka molemmista aiheista kirjoitettiin myös monissa muissa välineissä, on vaikea nähdä, mikä olisi se näihin aiheisiin sisään kirjoitettu kulttuurinen kategorisointi, jota nämä ristiriidat hedelmällisesti rikkoisivat. Toki tällaisia voisi löytyä, mutta todennäköisesti pikemminkin sattuman kautta kuin merkityksellisenä kulttuurisena ilmiönä.

Tässä mielessä otsikkojen komiikka ei ole journalistista. Ne täyttävät ensimmäisen intertekstuaalisen ehdon, sillä Metson Tamfelt-kauppa ja Saksan taloustilanne, jotka asettuivat edustamaan vastakohtaparien kulttuuri- ja ajatuksenvarainen -puolia olivat varmasti peräisin journalismin kannalta relevanteista teksteistä. Juuri niistähän otsikkoja seuranneet varsinaiset jutut kertovat. Toinen ehto jää kuitenkin täyttymättä. Kuten sanottu, molemmissa otsikoissa syntyy sellainen vastakkainasettelu, joka ei heijastele komiikan itsensä ulkopuolelle, sillä vastaavaa vastakohtakategorisointia ei oletettavasti löydy aihepiiriä käsittelevistä relevanteista teksteistä. Näin komiikkaa ei voida pitää tässä mielessä journalistisena.

Molemmissa vitseissä on myös toinen ilmeinen kategoriajako kirjaimellisen ja kuvaannollisen välillä. Tämä on yleinen, erityinen vitsiapparaatti journalismissa ja sitä käsitellään yleisellä tasolla seuraavan, kuvaavamman esimerkin yhteydessä.

Toinen esimerkki - visuaalista komiikkaa

Edellä on osa mittavasta, kahdeksalle palstalle taitetusta manipuloidusta kuvasta (liite 6), jonka Ilta-Sanomat julkaisi 6.11.2009. Pääministeri Vanhasen ympärillä astelee kuvassa useita tunnettuja, leveästi hymyileviä suuryritysten johtajia, joilla on omat nimilappunsa ja palkkansa kirjattuna näkyvästi esiin. Esimerkiksi

oheisessa kuvassa näkyvät Jorma Ollilan ja Olli-Pekka Kallasvuon jalat. Heidän rintamuksilleen on kirjattu luvut 7 785 323 € ja 4 304 219 €. Lisäksi Vanhasen ympärillä paistattelevat Mikael Lilius, 4 241 188 € ja Jussi Pesonen, 1 698 968 €. Kuvan yllä on suuri otsikko ”Palkkakuopassa”. Tematiikkaa selventää vielä selvästi näkyvä ingressi ”Ison yrityksen pomo saa 10-25 pääministerin palkan.” Myös jutussa käsitellään eri alojen asiantuntijoiden näkemyksiä, joiden mukaan pääministerin palkkaus on jäänyt aivan liikaa jälkeen yritysjohtajien ansioista.

Kokonaisuudessa on itse asiassa kaksi toisiinsa kietoutunutta koomista asetelmaa. Ensimmäinen perustuu kuvaan ja otsikkoon. Otsikon sana ”kuoppa” toimii laukaisimena, joka yhdistää kaksi mahdollista luentatapaa, koska sanalla itsellään on kaksi erilaista käyttötapaa. Kuoppa voi olla kuvaannollinen: sanaa käytetään esimerkiksi kuvaamaan tilannetta silloin, kun jonkin ryhmän tai henkilön pakkaus on jäänyt merkittävästi jälkeen muiden vertailukelpoisten ryhmien palkkauksesta. Tämä on jaettua tietoa, josta myös muistutetaan kuvassa esittämällä kaikkien läsnäolijoiden palkat suorassa rivissä, lukuun ottamatta Vanhasta, jonka palkka on miehen itsensä tavoin reilusti muita alempana. Toiseksi kuoppa voi olla kirjaimellinen; yksinkertaisesti sellainen kohta aineessa, jossa pinta sijaitsee ympäröivää pintaa alempana. Tällainen kuoppa on esitetty kuvassa toiseksi mahdolliseksi lukutavaksi otsikolle. Palkkakuoppa-sana on siis tekstissä tarjottu luettavaksi yhtä aikaa kuvaannollisena ja kirjaimellisena. Kuvaannollinen lukutapa oletetaan kaikkien tuntemaksi, kirjaimellinen taas esitellään huolellisesti tekstissä. Komiikka syntyy kuvaannollinen/kirjaimellinen -vastakohtaparin murtumisesta kuvan ja tekstin kohdatessa.

Myös kuva sinällään pitää sisällään selkeästi koomisen asetelman. Tyypillisesti vallanpitäjänä, ylhäisenä hahmona esiintyvä Vanhanen on suistunut kuoppaan ja hänen yllään merkittävästi suuremmat yritysjohtajien hahmot suorastaan kävelevät hänen ylitseen. Vanhanen on kuvassa sijoitettu kauas yritysjohtajien alapuolelle ja nimenomaan ylhäällä/alhaalla erottelulla tehdään usein ymmärrettäväksi abstrakteja yhteiskunnallisia ja kulttuurisia ilmiöitä myös vakavissa teksteissä (Fiske 1992, 124-125). Hölmistyneen Vanhasen ahdingon kuvaus on visuaalista rekisterikomiikkaa. Hänet nähdään itselleen täysin epätyypillisessä tilanteessa. Tämä tilanne on myös sellainen, että se edustaa selvästi poissulkevaa luentatapaa suhteessa siihen, miten pääministerin hahmo on totuttu näkemään. Kuvassa kohtaa ylhäinen/alhainen -vastakohtapari, joka on luultavasti yksi suosituimpia vastakohtapareja poliittisen vitsailun historiassa. Vanhanen on valtaistuimeltaan suistettu kuningas ja sellaisenaan koominen.

Meillä on siis kaksi vastakohtaparia, kuvaannollinen/kirjaimellinen ja ylhäinen/alhainen. Näiden kategorisointien ympärille rakennettu komiikka voidaan arvioida molemmista erikseen, vaikka niiden rakennusaineena toimivat merkit tekstissä ovatkin osin samat. Kuten aiemmin todettiin, komiikan journalistisuutta tulee arvioida irrallaan siitä tekstistä, jossa se sijaitsee.

Kuvaannollinen lukutapa on selvästi peräisin komiikan itsensä ulkopuolisesta todellisuudesta. Jo kuvaan liittyvästä jutusta käy ilmi, että pääministerin katsotaan monilla tahoilla olevan kuvaannollisessa palkkakuopassa. Näin ollen journalistisen komiikan ensimmäisen intertekstuaalisen ehdon voidaan syyllä

katsoa täyttyvän. Myös Vanhanen valtaan verhoutuneena hahmona on tuttu lukemattomista yhteyksistä. Kuitenkin on aiheen kysyä, onko pääministeri valtanpitäjänä hahmo, jota voidaan pitää jollain tapaa erityisen ajankohtaisena? Komiikassa Vanhanen edustaa ainoastaan valta-asemaa, josta suistutaan kuvatussa tilanteessa kuoppaan ja tallottavaksi. Kaikkiaan ylhäinen/alhainen - vastakohtaparin toinen puolikas kylläkin vaikuttaa olevan peräisin komiikan tilanteen ulkopuolelta, mutta laajuudessaan niin epämääräisestä asiayhteydestä, ettei journalistisuudesta vaikuta olevan mielekästä puhua. Sama koskee toistakin vastakohtaparia, kuten itse asiassa useimpia tapauksia, joissa kirjaimellinen ja kuvaannollinen kohtaavat: kyseessä on niin yleinen pari, ettei siitä helposti löydy journalistista merkitystä.

Kuvaannollinen/kirjaimellinen on lisäksi hyvin käytetty kulttuurinen vastakohtapari yksinkertaisissa sanaleikeissä. Kaksi mummoa menee mustikkaan, mutta toinen ei mahdu. Pilapiirrosperinteessä kirjaimellisesti piirretyt kuvaannolliset ilmaisut synnyttävät tyypillisesti varsin lapsenomaista komiikkaa (Hewison 1977, 41). Myös tässä käsitellyssä kuvassa komiikka tuntuu jäävän itsensä sisään. Millaista olisi pääministerin palkkaukseen liittyvien tekstien vallankäyttö, joka nojaa tälle parille? Siis, millaiset todellisuuden ilmiöt esimerkiksi esittäisiin ehdottoman kuvaannollisina, kun niitä tulisi miettiä myös kirjaimellisina tai päinvastoin? Parhaimmillaankin tällaisten tekstien löytyminen vaikuttaa hyvin sattumanvaraiselta. Samaan johtopäätökseen päädytään, jos pohditaan tarkemmin edellisten esimerkkien metso- ja mäkilähtö-vitsejä. Kyseessä vaikuttaa olevan pikemmin jonkinlainen komiikan yleisapparaatti kuin tiettyihin aiheisiin ja niiden kategorisointeihin linkittyvä puhetapa. Kuvaannollisen ja kirjaimellisen ero on pakosta kirjoitettu sisään kaikkien kielenkäyttöön, sillä *kaikki* koskaan sanottu on kuvaannollista, vaikka pyrkiikin samalla esiintymään kirjaimellisena. Kyseessä on siis pikemmin kategorioiden kohtaamisen tapa kuin sisältö. Toisen intertekstuaalisen ehdon ei ole tästä syystä useimmiten mielekästä katsoa täyttyvän tämän kategoriaparin osalta, eikä sen nojalla komiikka ole journalistista siten kuin journalistisuus tässä on esitetty.

8.3 Reunapositio ja komiikka

Journalismin uskottavuuspositioista reuna on ongelmallisimman. Vaikka moni teksti voidaan olettaa ilman muuta kuuluvaksi ytimeen, samoin kuin moni voidaan olettaa kuuluvaksi ulkopuoleen, vain harvasta tekstistä voidaan ilman muuta sanoa, ettei se kuulu näistä kumpaankaan. Utiskommentit, kevyemmät reportaažit ja toimittajan läsnäoloa korostavat feature-jutut ovat vain esimerkkejä lukuisista teksteistä, joiden position tarkka määrittely olisi haastava tehtävä.

Tämän tekstin tarkoituksena ei kuitenkaan ole vetää tarkkoja rajoja. Tarkoituksena on ainoastaan osoittaa, että komiikan merkitys on erilaisissa journalistisissa positioissa erilainen. Tämän vuoksi on mahdollista unohtaa rajanvetojen ongelmallisuus ja yksinkertaisesti olettaa tietyn sellaisen alueen olemassaolo, jota tässä kutsutaan reunapositioiksi.

Kuten oli asia ytimessä, myös reunalla joudutaan tekemään lisäksi rajanvetoja sen suhteen, missä yhden tekstin raja kulkee. Oletuksena tässäkin on, että otsikko, mahdolliset tehosteet, taitto ja kuvat ovat osa pääjuttua sikäli kuin ne eivät ole ymmärrettäviä ilman sitä. Jos jutun teksti on reunaa, myös sen lisäkkeet kuuluvat samalle alueelle. Mahdollisimman faktuaalinen uutiskuva pakinan kuvituksena mieltyy pikemmin kommentaariksi kuin todellisuudeksi sinälään, eikä sitä ole mielekästä ajatella ytimen osana, kuten asia olisi ydintekstin kuvituksena. Seuraavassa esimerkkejä journalistisesta ja ei-journalistisesta komiikasta reunapositiona.

8.3.1 Journalistista komiikkaa pilapiirroksessa ja uutiskomentissa

Seuraavassa käydään läpi kaksi esimerkkiä journalistisesta komiikasta. Ensimmäinen esimerkki käsittelee kommentoivan, sävyiltään ei-faktojen-esittelemiseen nojaavan jutun otsikkoa Helsingin Sanomista. Toinen esimerkki on peräisin samasta lehdestä, mutta siinä visuaalisuus näyttää suurta osaa. Kyseessä on pilapiirros.

Ensimmäinen esimerkki - journalistista komiikkaa kommentoivassa jutussa

15.11.2009 Helsingin Sanomat julkaisi kevyen, kommentoivan jutun (liite 7), jonka kirjoittamisen ponttimena toimivat Helsingissä järjestetyt Koti Ulkomailta-messut. Jutun mukaan suomalaiset hankkivat yhä innokkaammin kakkos- ja jopa ykkösasuntoja ulkomailta. Jutussa muun muassa vertailtiin leikkisään sävyyn loma-asuntojen hintoja ja ominaisuuksia Suomessa, Thaimaassa ja Bulgariassa. Tekstissä on komiikkaa useissa kohdissa, mutta tässä keskitytään sen otsikkoon

Thaimaan saarella pikkuinen torppa

Rivi on tietenkin mukaelma Juha Vainion tunnetun laulun ”Vanhojapoikia viikkäitä” alkusanoista, ”Saimaan saarella pikkuinen torppa”. Saimaa ja Thaimaa riimittyvät ja eroavat toisistaan vain yhden äänteen verran. Myös itse jutussa Suomen loma-asuntotarjontaa asetetaan edustamaan mökki juuri Saimaan rannalta ja Saimaan, kuten Thaimaankin nimi toistuu tekstissä useita kertoja. Näin otsikon vitsi asettuu tiettyyn kontekstiin ja osaksi hyvin konkreettista vastakkainasettelua.

Komiikan syntymekanismi on tätä taustaa vasten varsin helppo ymmärtää. Saimaa edustaa jotain kotoista, tuttua, meitä. Torppa on myös hyvin suomalainen sana ja käsite, joka liittyy vahvasti nimenomaan kokemukseen suomalaisesta maaseudusta. Thaimaa taas on jotain eksoottista, vierasta, muita - sen mai-semaan ei torppa sovi. Kyseessä on siis kulttuurinen kategorisointi ja vastakoh-tapari, joka voidaan tiivistää sanoihin tuttu/vieras. Kuitenkin äänneiden yhtenevyyden vuoksi oheisessa otsikossa voidaan yhdistää nämä vastakohtat samaan ajatukseen. Vitsin laukaisimena toimii siis äänne ”-aimaa”, joka sopii kahteen hyvin erilaiseen lukutapaan.

Saimaa-Thaimaa -pari laajenee kahdeksi lukutavaksi, joita on mahdotonta kirjoittaa auki kovinkaan hyvin kulttuuristen viittausten monimutkaisuuden vuoksi. Voitaneen kuitenkin sanoa, että ne kuuluvat jotakuinkin "suomalainen, tuttu torppa sijaitsee eksoottisessa, itselleen vieraassa ympäristössä, siis Thaimaassa" ja "suomalainen, tuttu torppa sijaitsee tutussa ympäristössä, siis Junnu Vainion laulussa Suomessa". Lukutavat sulkevat toisensa pois, koska ensimmäinen edustaa kategoriaa "vieras", toinen taas kategoriaa "tuttu".

Otsikosta ei voida suoraan lukea mitään, mikä viittaisi sen itsensä ulkopuolelle, eikä oikeastaan edes mitään väitettä todellisuudesta. Otsikko ei ole niinkään uutisotsikko, jonka tarkoituksena olisi kertoa keskeisin juuri tapahtuneesta, vaan eräänlainen huomio-otsikko, jolla lukija saadaan kiinnittämään huomionsa juttuun. Kuitenkin lauseeseen sisältyy myös väite. Suomalaisten oleskelu kaukanakin ulkomailla lisääntyy kaiken aikaa, kuten myös asuntojen omistaminen ulkomailta. Runollinen kuvaus leimallisesti suomalaisesta ilmiöstä, *torppasta* Thaimaassa nousee tässä kuvastamaan yleisemmin juuri suomalaisten siirtymistä maailmalle. Sama ajatus olisi voitu ilmaista monin tavoin myös ilman komiikkaa: esimerkiksi otsikko "Myytävänä mummonmökki Thaimaassa" olisi ajanut pääpiirteissään saman asian. Otsikon väite on siis olemassa, mutta se on luettava tekstin pintamerkitseksen takaa.

Edellisellä tavalla ymmärrettynä otsikon komiikka vaikuttaa täyttävän journalistisen komiikan ensimmäisen intertekstuaalisen ehdon. Ajatus siitä, että suomalainen koti onkin kaukomailla on peräisin komiikan välittömän olemuksen ulkopuolisesta todellisuudesta. Se mainitaan muun muassa otsikkoa seuraavassa jutussa, mutta myös monissa muissa teksteissä. Toisen intertekstuaalisen ehdon täyttymisen suhteen tilanne on samanlainen. Koko otsikkoa seuraava teksti seurailee vahvasti tuttu/vieras -asetelmaa. Tosin, tämä nimenomainen teksti rikkoo ja problematisoi tätä asetelmaa lähes koko mitaltaan. Tekstissä mainitaan muun muassa, että "[p]erussuomalaisien - kun kerran ovat niin huolissaan Suomen kantaväestön kohtalosta - ei pitäisi itkeä avoimen maahanmuuttokeskustelun puolesta, vaan jyrkin sanankääntein vaatia avointa *maahanmuuttokeskustelua*." Näin otsikon aloittamaa kategorisointien haastamista jatkeaan pitkin tekstin mittaa. On kuitenkin varsin luultavaa, että useimmissa julkisuuden teksteissä, joissa käsitellään samaa aihepiiriä, ei tuttu/vieras asetelmaa kyseenalaisteta erityisen aktiivisesti. Mikäli tämä oletus voidaan hyväksyä, on myös otsikon komiikasta mielekästä puhua journalistisena.

Toinen esimerkki - journalistista komiikkaa pilapiirroksessa

Visuaalinen komiikka eroaa verbaalisesta monin tavoin. Kuitenkin perimmäistään myös siinä on kysymys risteävistä kategorisoinneista. Kuitenkaan esimerkiksi koomisissa pilapiirroksissa ei aina ole erityisen selkeitä laukaisimia. Esimerkiksi oheisen, Helsingin Sanomissa 29.11.2009 julkaistun Henrik Karlssonin piirroksen komiikka on jonkinlaista rekisterikomiikkaa, jossa esitetyt mielipiteet on asetettu niiden kanssa selkeässä ristiriidassa olevaan ympäristöön.

Piirroksen komiikan rakenne on niin ilmeinen, että se vie jo varsin paljon terää sen hauskuudelta. Ilmeisesti toistuvissa tappeluissa ryvettyneet jääkiekkoilijat tuomitsevat suoralta kädeltä ajatuksen suomalaisten miesten väkivaltaisuudesta "täytenä roskana". Aiemmin samalla viikolla kirjailija Sofi Oksanen oli antanut Tanskan televisiolle haastattelun, jossa muun muassa moitti suomalaisia miehiä väkivaltaisiksi ja viinalle persoiksi. Oksanen puheenvuoro sai aikaan puheenvuorojen ryöpyn sekä puolesta että vastaan. Tämän tutkimuksen aineistossakin se näkyi vahvasti.

Piirroksessa asettuvat siis vastakkain väkivaltaan taipuvaiset, jopa siitä nauttivat puhujat ja väkivaltaisuuden ehdottomasti kieltävät puheet. Puhujat eivät selvästi kiinnitä mitään huomiota itseensä ja tilanteeseensa, vaan kieltävät väitteet väkivaltaisuudesta niiden mahdollista paikkansapitävyyttä hetkeäkään harkitsematta. Tämä tekee heistä selvästi epäluotettavia arvioijia sille, mikä on tässä yhteydessä totta ja mikä ei. Komiikka perustuukin vastakohtaparille väkivaltainen/ei-väkivaltainen. Tätä jakoa myös terävöitetään sekä hahmojen todella rähjäisellä ulkomuodolla, että Oksanen puheenvuoron kieltämisen ehdottomuudella. Kokonaisuuden kaksi toisensa poissulkevaa lukutapaa ovat siis "suomalaiset miehet ovat väkivaltaisia" ja "suomalaiset miehet eivät ole väkivaltaisia."

Piirroksen komiikan journalistisuuden arvioimiseksi täytyy kirjoittaa auki myös hieman isäntätektiä. Periaatteessa kuvassa esitetään jääkiekon väkivaltaisuus perusteluksi Oksanen puheenvuoron puolesta. Jääkiekossa kieltämättä esiintyy tietty määrä väkivaltaa ja lajina se on vuodesta toiseen Suomen suosituinta urheilua. Se on edelleen myös leimallisesti miesten laji. Kaikkiaan jääkiekon nostaminen argumentiksi suomalaisen miehen väitetyn väkivaltaisuuden puolesta omaa tiettyä uskottavuutta, mikä mahdollistaa piirroksen komiikan.

Olipa jääkiekon suosion käyttäminen argumenttina lähempää tarkastelua kestävä ratkaisu tai ei, piirroksen komiikka perustuu sen kautta esitetylle väkivaltainen/ei-väkivaltainen -vastakohtaparille. Koska Sofi Oksanen oli esittänyt todistettavasti julkisuuteen näkemyksen, jonka mukaan suomalaiset miehet ovat väkivaltaisia (joskin Oksanen sittemmin ilmoitti hänen haastatteluaan vääristellyn sitä leikattaessa), on selvästi väkivaltainen-lukutapaa edustava mielihäpe peräisin komiikan ulkopuolelta ja journalistisesti relevantista tekstistä. Näin ollen journalistisen komiikan ensimmäisen intertekstuaalisen ehdon voidaan hyvin katsoa täyttyvän.

Toinen intertekstuaalinen ehto täyttyy, jos piirrosta muistuttavia väkivaltainen/väkivaltaton -kategorisoiteja löytyy merkittävistä rooleista myös muista journalistisesti relevanteista teksteistä komiikan ulkopuolelta. Näin myös vaikuttaa olevan. Esimerkiksi Satakunnan Kansa otsikoi aiheesta 25.11.2009 kirjoitetun nettijutun ”Sofi Oksanen mustamaalaa rajusti Suomea”. Otsikon takaa voidaan varsin selvästi nähdä oletus siitä, etteivät Oksanen näkemykset väkivaltaisuudesta pidä paikkaansa. Lehti olisi hyvin voinut valita verbikseen vaikkapa ”arvostelee” tai ”kritisoii”, mutta päätyi ”mustamaalaamiseen”, joka tarkoittaa tahallista, pahantahtoista negatiivisen kuvan antamista kohteesta, joka ei olisi moista ansainnut. Vastaavia puheenvuoroja nähtiin muuallakin geneerisen journalismin piirissä, mutta etenkin internetin keskustelupalstoilla Oksanen sai osakseen raivostuneiden kirjoitusten ryöpyn. Oma näkemykseni on, että Satakunnan Kansa tiivistä otsikossaan varsin monen puheenvuoron keskeisen sanoman: Oksanen mustamaalaa Suomea, eivätkä hänen väitteensä missään tapauksessa pidä paikkaansa.

Satakunnan Kansan otsikossa ei suoraan oteta kantaa varsinaiseen väitteeseen. Kuitenkin otsikon sanavalinta antaa ymmärtää, että väite on täysin kohtuuton, siis väkivaltaisuutta joko ei ole tai ainakaan siitä ei pidä puhua ääneen. Kummassakin tapauksessa kategorisointi väkivallan ja ei-väkivallan välillä on äärimmäisen tärkeä Satakunnan Kansan otsikon ymmärtämiseksi. Jotta verbi ”mustamaalata” olisi mielekäs, lukijan on ymmärrettävä, että väite väkivaltaisuudesta on ilman muuta ”täyttä roskaa”, kuten piirroksessa todetaan: väitettä itseään ei tarvitse edes käsitellä, niin uskomaton se on. Koska otsikko ei ollut tässä asiassa yksin, voidaan perustellusti katsoa, että väkivaltainen/ei-väkivaltainen on kategorisointi, joka vaikuttaa monien piirroksen kanssa samaa aihepiiriä käsittelevien journalististen ja journalistisiin aihioihin kuuluvien tekstien taustalla. Näin ollen piirroksen komiikka on journalistista.

8.3.2 Ei-journalistista komiikkaa pilapiirroksessa ja pakinassa

Reunaposition tekstit linkittyvät yleensä suoraan journalistisiin teksteihin. Ne kommentoivat vain harvoin sellaisia aiheita, joista ei ole aiemmin kerrottu journalismin ydinalueen teksteissä. Komiikka on reunalla ydintä tavallisempi tapa kertoa, joten alueelta löytyy ydintä rikkaampi aineisto sekä journalistista että ei-journalistista komiikkaa.

Tässä otoksessa on kaksi esimerkkiä, verbaalinen ja verbaalis-visuaalinen. Ensimmäinen on pakinan osa, toinen taas pilapiirros. On hyvä huomata taas,

että arvioimalla komiikan journalistisuutta en arvioi tekstien arvoa tai hauskuutta kokonaisuutena. Itse pidän seuraavia kahta tekstiä hausimpien tässä tutkimuksessa analysoimieni joukkoon kuuluvina. Ne ovat myös ajankohtaisia ja kiinnostavia tekstejä. Niiden komiikka vain ei ole journalistista siten kuin se on tässä tutkimuksessa ymmärretty.

Ensimmäinen esimerkki - ei-journalistista komiikkaa pakinassa

Helsingin sanomat julkaisi 21.11.2009 Poliitiikan kulmapöytä -pakinapaikalla tekstin otsikolla "Haikutusvaltainen unionijohtaja" (liite 8). Tekstin aiheena on vastavalitun ensimmäisen EU:n presidentin, tai virallisemmin Eurooppa-neuvoston puheenjohtajan Herman Van Rompuyn haikuharrastus. Jo jutun otsikossa on ilmeinen sanaleikki, joka ohjaa lukemaan myös muun tekstin koomisessa valossa mutta ohitamme sen analysoinnin ja siirrymme jutun keskeisempään vitsiin. Valtaosa tekstistä on täysin komiikatonta. Tekstissä kerrotaan Rompuyn innostuksesta japanilaiseen haikurunouteen ja muistutetaan, että haiku on kolmirivinen runo, joka kirjoitetaan tavumittaan 5-7-5. Edelleen mainitaan, että haiku on myös mietiskelyn apuväline, joka parhaimmillaan tiivistää kaiken olennaisen maailmasta ja jopa tekee ulkopuolisen maailman turhaksi. Juttu päättyy "EU-aiheiseen haikuun"

Ja kasvoi kaunat

Paavon ehkä Ollinkin

Helsingissä syys

Tekstissä viitataan oletettavasti Paavo Lipposeen ja Olli Rehniin, joita molempia ehdittiin väläytellä mahdollisiksi ehdokkaiksi presidentin virkaan Rompuyn sijasta. Näin teksti yhdistyy paitsi presidentin haikuharrastukseen, myös itse valintaprosessiin joka oli huipentunut vasta edellisenä päivänä. Tämä toinen kytkös on komiikan kannalta ainakin yhtä tärkeä.

Komiikassa ei tällä kertaa ole selkeää laukaisinta. Sellaisena voidaan kuitenkin pitää juuri mainittua ruonousharrastusta, joka tekee haikumuotoisen irvailun mielekkääksi ja perustelluksi. Lähinnä kyseessä on kuitenkin rekisterikomiiikka, jossa tekstin sävy on ristiriidassa sen sisällön ja aiheen kanssa. Herkkä, eksoottinen runomitta on valjastettu kuvailemaan normaalisti hyvin kankeina ja arkipäiväisinä pidettyjä EU-suhteita ja oletettuja suomalaispoliitikkojen katkeria tuntemuksia.

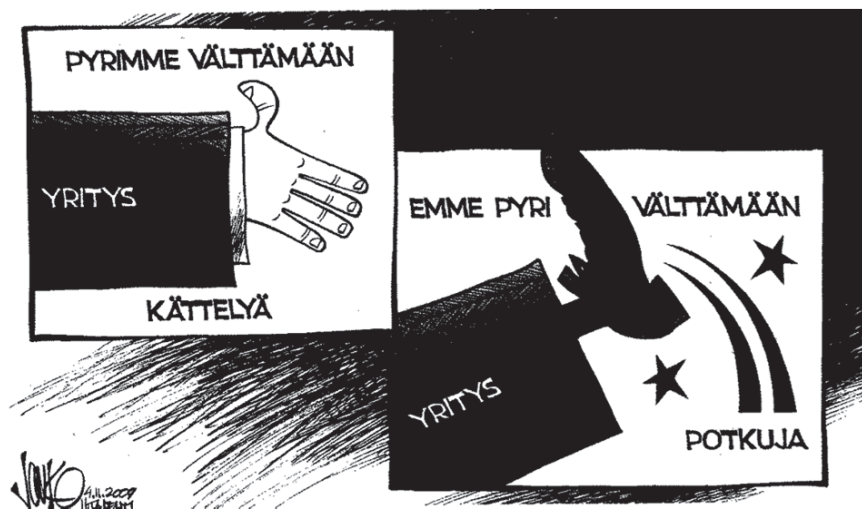
Tekstissä voidaan nähdä ainakin kaksi vastakohtaparia. Ensinnäkin siinä kerrotaan meditaation apuvälineen avulla erittäin maallisesta ilmiöstä, presidenttivalinnan seurauksista. Toisaalta haiku tekstilajina yhdistyy nimenomaan itämaiseen eksotiikkaan, mutta tekstissä puhutaan kotoisista hahmoista, jopa etunimellä puhutellen. Lipposen julkisuuskuvaan kuuluva äreys myös tekee ajatuksen kaunan kantamisesta mahdollisemmaksi samalla, kun se korostaa

hänen tuttuuttaan. Myös maininta Helsingistä korostaa samaa ristiriitaa. Tekstissä kohtaavat kulttuuriset vastakohtaparit ovat siis hengellinen/maallinen ja eksoottinen/tuttu. Nämä parit ovat myös täysin kietoutuneet yhteen: hengellisyys on nimenomaan eksoottista hengellisyyttä ja maallisuus hyvin tuttua ja kotoista.

Tekstin varsinainen sisältö, oletus siitä, että Paavo Lipponen, ehkä myös Olli Rehn olisivat pettyneitä, jopa kaunaisia jäätyään sivuun EU:n uusien huipputuokien valinnassa saattaa olla kärjistetty. Aihepiiri on kuitenkin hyvin tuttu jutun julkaisuaikakohdan ja sitä aiempien viikkojen julkisuudesta. Näin journalistisen komiikan ensimmäisen intertekstuaalisen ehdon voidaan hyvin katsoa täyttyvän. Toisen kanssa tilanne on kuitenkin mutkikkaampi. Löytyisikö presidentin valinnan jälkipyykkiä käsittelevistä teksteistä ennako-oletuksia, jotka nojaavat hengellinen/maallinen ja eksoottinen/tuttu -jaotteluihin? Esitettiinkö osassa tekstejä esimerkiksi suomalaiset ehdokkaat korostetun kotoisassa, maallisessa valossa tai valituksi tullut Herman Van Rompuy eksoottisena, vieraana henkistyneenä hahmona? Tai päinvastoin? Jos tällaisia tekstejä oli, ne jäivät hyvin marginaaliin. Kaikkiaan lienee varsin turvallista olettaa, etteivät edellisen komiikan esiin tuomat kulttuuriset kategorisoinnit edusta aiheesta kirjoitettujen muiden tekstien kategorisointeja, eivätkä näin ollen myöskään kyseenalaista näiden tekstien näkökulmia. Toinen intertekstuaalinen ehto ei tällöin täyty, eikä komiikka ole journalistista.

Toinen esimerkki - ei-journalistista komiikkaa pilapiirroksessa

Ilta-lehdessä 4.11.2009 julkaistussa, oheisessa Jouko Innasen pilapiirroksessa yhdistyy kaksi julkaisuaikana suurta puheenaihetta, sikainfluenssana tunnettu tautiepidemia ja taloudellisen laskukauden myötä alkaneet jatkuvat irtisanomiset. Kehotus olla kätelemättä näkyi monien laitosten ja yritysten seinillä ja se osattiin ilman erillistä muistutusta myös liittää nimenomaan influenssan leviä-

misen ehkäisyyn. Samoin jatkuvat irtisanomiset olivat tuttuja julkisuudesta, joten niihinkään ei piirroksessa ollut tarpeen viitata tarkemmin.

Piirrosta voidaan tekstinä sinällään hyvinkin pitää pakinamaisena journalismina. Tietenkin kuvan merkitystä on aina vaikeaa kirjoittaa auki tarkalleen, mutta karkeasti arvioiden kuvan viestiksi voitaneen lukea suunnilleen toivomus siitä, että yrityksissä oltaisiin työntekijöiden hyvinvoinnista yhtä huolissaan taloudellisen laskusuhdanteen aikana kuin ollaan tautiepidemian aikana. Tämä on varmasti tarpeellinen huomio, jonka vuoksi piirrosta itseään voidaan arvioida journalismina. Tämä ei kuitenkaan kerro vielä piirroksen sisältämän komiikan journalistisuudesta.

Tekstin laukaisimena toimii sana ”potkut”, joka voidaan ymmärtää sekä metaforisena ilmaisuna irtisanomisille että jalalla tehtynä fyysisenä hyökkäyksenä jotakuta tai jotakin vastaan. Kuvassa vasemmalle sijoitetussa laatikossa esitetty kättelykielto toimii oikeastaan vain varsinaisen vitsin pohjustuksena, joka ohjaa lukemaan myös oikeanpuoleisen laatikon potkut fyysisenä aktina. Oikeanpuoleisen laatikon koko sisältö yhdessä sen tiedon kanssa, joka lukijalla oletettavasti on irtisanomisten yleisyydestä julkaisuajankohtana ohjaa kuitenkin lukemaan potkut päinvastoin metaforisesti, siis irtisanomisina. Komiikka rakentuu näin ollen fyysinen/metaforinen -kategoriaparin varaan. Näitä kategorioita yhdistää laukaisin ”potkut”, sillä tällä sanalla on vakiintunut merkityksensä kummassakin kategoriassa.

Journalistisen komiikan ensimmäinen intertekstuaalinen ehto täyttyy aivan ilmeisesti. Kummankin laatikon sisällön ymmärtäminen edellyttää tietoa useita kuukausia velloneesta uutisoinnista sekä influenssa- että irtisanomisaallosta. Potkujen metaforista ulottuvuutta edustava käsitys yritysten innosta irtisanomisiin on siis peräisin useista journalistisista teksteistä. Samoin fyysistä ulottuvuutta edustava kättelykielto on peräisin ulkopuolisesta todellisuudesta, jossa vastaavia suosituksia esiteltiin ahkerasti.

Komiikan isäntäteksti ohjaa etsimään esitettyjä kategorisointeja ensisijaisesti irtisanomisia käsittelevistä teksteistä, onhan vitsin laukaisinkin asemoitu nimenomaan niihin liittyvään osaan koko tekstiä. Jotta komiikka olisi journalistista, tulisi siis joidenkin irtisanomisista kertovien tekstien nojata fyysinen/metaforinen -jaolle. Tällaisia tekstejä ei kuitenkaan tunnu ainakaan kovin helposti löytyvän. On myös vaikea nähdä, millä tavoin tämän aihepiirin tekstit hyödyntäisivät näitä kategorioita tiettyjen merkitysten suosimisessa. Tekstin sisältämä komiikka ei siis vaikuta olevan journalistista. Tämä siitä huolimatta, että kuten sanottu, tekstiä sinällään voidaan aivan perustellusti pitää journalistisena.

8.4 Ulkopositio ja komiikka

Journalistisista uskottavuuspositioista ulkopuoli on tavallaan selkein. Siihen kuuluvat tekstit ovat eheitä kokonaisuuksia, joilla ei juuri ole kainalojuttuja, erillistä kuvitusta tai muita elementtejä, joiden itsenäisyydestä täytyisi tehdä

arvioita. Toisaalta taas position ympärille on paikoin mahdotonta vetää rajoja. Esimerkiksi sanomalehdessä julkaistut tekstit on vielä suhteellisen helppo vetää samaan pakettiin, mutta televisiossa tai radiossa on huomattavasti vaikeampi sanoa, mikä journalistisen tekstin ympärillä esitetty linkittyy tähän tekstiin niin tiiviisti, että sille on mielekästä ajatella jokin positio suhteessa journalismiin.

Myös rajanveto reunan ja ulkopuolen välillä on toisinaan mahdotonta. Esimerkiksi tässä yhtenä esimerkkinä käytetty Pääkaupunki-sarjakuva voitaisiin luultavasti luokitella myös reunalle siinä missä pilapiirroksinkin. Itse olen kuitenkin määritellyt sen ulkopuolelle pääasiassa koska sen sisällöissä fiktioilla on suurempi rooli kuin dokumentaarisilla huomioilla. Pilapiirrosten yleisin sijoituspaikka pääkirjoitussivulla tuntuu myös antavan niille tiettyä journalistista prestiisiä enemmän kuin Pääkaupungin paikka Kuukausiliitteen takakannen sisäpuolella. Kuten sanottu, tarkka rajanveto ei kuitenkaan ole olennaista tämän tutkimuksen kannalta.

Ulkoposition erottaa kahdesta muusta eräs keskeinen tekijä. Kun kahdessa edellisessä positiossa ensimmäinen intertekstuaalinen ehto on täyttynyt lähes automaattisesti, ulkopuolella sen rooli journalistisen komiikan määrittelyssä korostuu. Ytimeen kuuluvassa uutiseen sijoitetussa vitsissä tai reunalle kuuluvassa pilapiirroksessa on lähes aina valmiina journalistinen konteksti, joka riittää itsessään täyttämään ensimmäisen ehdon. Ulkopuolella näin ei useinkaan ole, joten se on myös positioista ainoa, jonka yhteydessä käsitellään kaksi eri tavoin ei-journalistista tekstiä. Toisessa näistä jää täyttymättä jälkimmäinen intertekstuaalinen ehto, toisessa taas ensimmäinen. Kummassakaan tapauksessa kyseessä ei siis ole journalistinen komiikka.

8.4.1 Journalistista komiikkaa sarjakuvassa ja vitsipalstalla

Ulkopositiossa isäntätekstien journalistisuus vaihtelee siis varsin paljon. Niillä ei kuitenkaan ole automaattista journalismin statusta. Niiden on siis toimittava jollain tapaa näkyvän journalistisesti tullakseen ymmärretyiksi nimenomaan journalismina.

Tähän yhteyteen on valittu kaksi esimerkkiä komiikasta, jossa myös isäntäteksti vaikuttaa journalistiselta, olkoonkin ettei tätä analysoida. Journalistista komiikkaa löytyy koko sivun sarjakuvasta Helsingin Sanomien Kuukausiliitteestä ja yhden rivin vitsistä viikkoliitteestä. Molempia yhdistää se, ettei komiikan kohde ole varsinaisesti suoraan läsnä koomisessa tilanteessa, vaan kohde täytyy tuntea entuudestaan. Tämä on varsin tavallista ulkoposition teksteissä.

Ensimmäinen esimerkki - tarinallinen sarjakuva

Oheen on poimittu kolme ruutua Helsingin Sanomien Kuukausiliitteen Pääkaupunki-sarjakuvasta 4. 7. 2009. Alkuperäinen, Tarmo Koiviston piirtämä ja Jouni K. Kempaisen ja Mikko Vienosen kirjoittama sarjakuva (liite 10) täyttää koko sivun, mutta oheiset kuvat riittävät tässä yhteydessä antamaan riittävän selkeän kuvan tekstin etenemisestä. Sarjakuvan kahdestatoista ruudusta kolme ylintä ja kolme alinta on sijoitettu suutarin pajaan. Ylimpiä ruutuja leimaa perinteen tuntu: suutarin poika kasvaa isänsä opissa itsekin suutariksi. Alimpia ruutuja taas kuvaa moderni yrityskielenkäyttö. Isä antaa pojalleen kylmästi potkut, koska yrityksen tuloskehitys ei ole ollut toivottu. Näiden rivien väliin jää kuusi ruutua, joissa valtiovarainministeri Jyrki Katainen yrittää epätoivoisesti jaksaa hymyillä ja valaa uskoa talouden tilaan.

Tekstissä kohtaavaa vastakohtaparia voidaan kutsua nimellä perinne/nykyaika. Tekstin alku synnyttää mieleen nostalgisen kuvan tarkemmin määrittelemättömästä idyllistä, jossa yrittäjä siirtää taitonsa ja yrityksensä lapsilleen. Ensimmäisessä ruudussa viitataan tällaiseen jatkuvuuteen, kun isä kertoo pojalleen oppineensa itse ammattinsa omalta isältään. Myöhemmissä ruuduissa tila myös pysyy samana, mutta poika kasvaa aikuiseksi ja isän sanoin ”ammattimieheksi.” Yritys tarkoittaa tässä yhteydessä ihmisen keinoa hankkia toimeentulonsa, ehkä myös tarjota jollekulle toiselle mahdollisuutta opetella samaan ammattiin. Yritys on suurelta osin yhtä kuin työntekijänsä.

Kuten sanottu, sarjakuvan puolivälin täyttää toinen, suhteellisen itsenäisen teksti, jossa valtiovarainministeri Jyrki Katainen yrittää vakuutella, ettei kansainvälinen talouskriisi kosketa Suomea, eikä taloudella ole hätää. Tämä siitä huolimatta, että Kataisen taustalla nähtävät lööpit kertovat aivan muuta. Tämä osuus, huolimatta siitä, että se pitää sisällään oman koomisen asetelman, ei tuo varsinaisesti mitään lisää perinne/nykyaika -jakoon. Se kuitenkin kiinnittää sen tiettyihin julkisuudessa nähtyihin puheenvuoroihin.

Viimeisissä ruuduissa ollaan edelleen alun tilassa ja läsnä ovat samat henkilöt. Nyt isä kuitenkin puhuu perinteen sijaan nykyajan kieltä. Yritys on ole-massa itseisarvona ja omistajaansa varten, ei jatkuvuutta tai työntekijöitä varten. Kaiken kaikkiaan nykyaikaa asettuvat tekstissä kuvaamaan sellaiset ominaisuudet kuin tilapäisyys kvartaaleineen, laskelmointi ja globaalius. Hyvin tärkeä piirre on myös nykyajan vääjämättömyys. Isä ei millään tavalla kyseenalaista edes poikansa irtisanomista, jos vain hetken vaatimukset sitä edellyttävät. Vastaavia ominaisuuksia perinteessä ovat jatkuvuus jopa sukupolvelta toiselle, inhimillinen kontakti ja empaattisuus, sekä paikallisuus. Siinä missä nykyaikaa leimaa vääjämättömyys, perinteelle antaa muotoa väistyvyys. Yritysmaailman perinteisyys katoaa hetkessä, kun globaalit tuulet puhaltavat. Käsillä olevassa sarjakuvassa tätä perinne/nykyaika -kategorisointia rikotaan sijoittamalla nykyajan kieli, kuten ”globaali toimintaympäristö” aiemmin täysin perinteisenä esiteltyyn pienyritysympäristöön. Kyseessä on rekisterikomiikka, jossa ei ole selkeää laukaisinrakennetta, mutta nämä kaksi ajatuskokonaisuutta erottuvat selvästi.

Globaali talouskriisi ja valtiovarainministerin puheenvuorot on tekstissä asetettu murroskohdaksi kahden toisistaan erotetun suutarinpajanäkymän vä-

liin. Näin erillisten näkymien ilmentämä vastakohtaisuus kiinnitetään osaksi ensinnäkin globaalin markkinatalouden vaikutuksia. Toisekseen Katainen edustaa epäilemättä paitsi itseään, myös tiettyä näkemystä markkinataloudesta ja istuvan hallituksen toimia. Näin myös nämä asetetaan osaksi muutosta perinteisestä nykyaikaan siten kuin se sarjakuvan komiikassa ymmärretään.

Tekstin komiikka vaikuttaa hyvinkin journalistiselta. Ensimmäisen ehdon voidaan varmasti katsoa täyttyvän, sillä isän suhtautuminen poikaansa on varsin tuttu ilmiö irtisanomisuutisista jo ajalta ennen talouskriisiä, mutta etenkin sen ajalta. ”Kulujen hallinta globaalissa toimintaympäristössä” on lähes sellaisenaan työntekijöitä vähentävien suuryritysten tiedotteiden kieltä. Juuri tämä ulkoisesta todellisuudesta lainattu kielenkäyttö asettuu sarjakuvassa edustamaan nykyaika-kategoriaa. Tämä riittää täyttämään ensimmäisen ehdon.

Toinen ehto täyttyy niin ikään. Komiikan rikkoma vastakohtaisuus on läsnä esimerkiksi teksteissä, joissa yritysmaailma esitetään ilman muuta maailmana, jossa vallitsevat nykyajan lait. Jos yritysten toiminta esimerkiksi esitetään kyseenalaistamatta lyhytkestoisten kvartaalien mielekkyyttä tai laskelmointia ja lukuja korostaen, tai edelleen jos yritysten jatkuva kasvu ja globaali kilpailu esitetään ainoana mahdollisena tilanteena, silloin teksti nojaa juuri sellaiseen kulttuuriseen vastakkainasetteluun, jota sarjakuvan komiikka rikkoo ja kyseenalaistaa. Väitän, että tällaisia tekstejä julkaistiin 2009 runsain mitoin ja että niitä julkaistaan myös tämän tutkimuksen julkaisun aikaan. Jos tämä väite voidaan hyväksyä, silloin käsillä oleva teksti heijastelee komiikallaan myös näihin teksteihin ja toinen intertekstuaalinen ehto täyttyy. Näin komiikkaa on täysin perusteltua pitää journalistisena.

Toinen esimerkki - journalistista komiikkaa vitsipalstalla

Komiikan kohteena ei välttämättä ole isäntätekstin ilmeisin tai eniten käsitelty aihe. Sen sijaan kohde saattaa löytyä hyvin hienovaraisten vihjeiden kautta. Seuraava esimerkki on Helsingin Sanomien Nyt-liitteen NytTen -vitsipalstalla 27.11.2009 julkaistu teksti. Se yhdistää aiemmin mainitun Sofi Oksasen puheenvuoron suomalaisten miesten väkivaltaisuudesta jo vuosia jatkuneeseen keskusteluun ja paljastusten ketjuun suomalaisesta vaalirahoitusjärjestelmästä:

Sofi Oksanen ei ole ymmärtänyt, että jos nainen joskus kotona turpaan saakin, niin maan tapa ei ole ollut huudella siitä muille.

Tekstissä itsessään on kirjoitettuna auki ajatus ”maan tapa tekee perheväkivaltaista puhumisesta ei-hyväksyttävää”. Tätä vastaan asettuu kulttuuripiirissämme usein ääneenlausuttu, tälle vastakkainen ajatus ”perheväkivallasta puhuminen on aina hyväksyttävää, jopa toivottavaa”. Näin ollen tekstin komiikka rakentuu vastakohtaparin hyväksyttävä/ei-hyväksyttävä ympärille. Tämä vastakohtapari on kuitenkin mielekästä laajentaa kahdeksi hieman laajemmaksi lukutavaksi, ”maan tapa riittää tekemään toiminnasta hyväksyttävää” ja ”maan tapa ei riitä tekemään toiminnasta hyväksyttävää.”

Vitsin varsinaisena kohteena ei nimittäin vaikuta olevan Sofi Oksasen puheenvuoro tai edes yleisemmin väkivaltaisuus. Tässä aihepiirissä tuntuisi olevan varsin vähän tilaa hyväksyttävä/ei-hyväksyttävä -jaottelulle. Koko vitsihän perustuu oletukselle siitä, että jokainen lukija pitää väkivaltaa ja siitä vaikenemista automaattisesti ei-hyväksyttävänä. Sen sijaan keskiöön nousee si "maan tapa", joka toimii myös laukaisimena, joka kutsuu esiin muissa yhteisissä esitetyn oletuksen siitä, että maan tapa tekee toiminnasta kuin toiminnasta hyväksyttävää. Fraasi tuli nimittäin tunnetuksi vaalirahoituksen epärehellisyyksistä kertovan uutisoinnin yhteydessä parin edeltäneen vuoden mittaan: monet eturivin poliitikot, etenkin pääministeri Matti Vanhanen perustelivat vaalirahoituksensa hankintaan liittyneitä epäselvyyksiä sillä, että maan tapa on ollut toimia lain ja moraalien rajoilla. Tällaisen maan tavan on näissä puheissa annettu ymmärtää oikeuttavan oman toiminnan epärehellisyydet, tekevän niistä hyväksyttäviä. Oheinen teksti on ennen kaikkea hyökkäys tätä ajatusta vastaan.

Komiikan pohjan muodostavaa hyväksyttävä/ei-hyväksyttävä -parin ensimmäistä puolikasta asettuu siis edustamaan paitsi tekstissä aukikirjoitettu, ilmeisen "väärä" näkemys, myös toisessa yhteydessä esitetty "maan tavan" hyväksi tekevä vaikutus. Näin ainakin toisen tekstin lukutavoista muodostaa sellaisten puheenvuorojen joukko, joka on peräisin journalistisesti relevanteista teksteistä. Journalistisen komiikan ensimmäinen intertekstuaalinen ehto siis täyttyy.

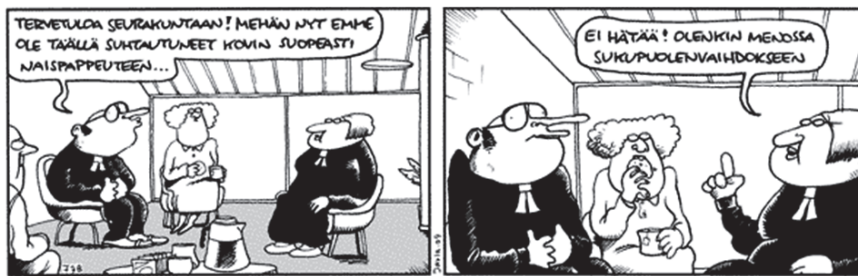
Esimerkiksi Yleisradion järjestämällä Pääministerin haastattelutunnilla 27.9.2009, siis kaksi kuukautta ennen esimerkkivitsin julkaisua pääministeri Vanhanen vastasi syytöksiin vaalirahoituksen epäselvyyksistä toteamalla, ettei pääministeri voi olla vastuussa vuosikymmeniä jatkuneesta maan tavasta. Näin ollen hän ei myöskään katsonut tarpeelliseksi arvioida henkilökohtaista vastuutaan ilmenneissä epäselvyyksissä. Tämä oli kenties näkyvin, mutta silti vain yksi esimerkki ääneen ajattelusta, jossa "maan tapa" tekee toiminnasta hyväksyttävää, olkoonkin että toiminta sinällään myönnetään vääräksi. Maan tapa riittää siis siirtämään toiminnan "hyväksyttävä" -kategoriaan. Tätä kategorisointia rikotaan edellisessä tekstissä, joten myös toinen intertekstuaalinen ehto täyttyy. Komiikan rikkoma kategorisointi on tärkeässä roolissa myös komiikan ulkopuolisissa teksteissä, mikä yhdessä ensimmäisen ehdon täyttymisen kanssa tekee komiikasta journalistista.

8.4.2 Ei-journalistista komiikkaa sarjakuvassa ja vitsipalstalla

Vasta ulkopositiassa tulee mahdolliseksi tilanne, jossa ensimmäinen intertekstuaalinen ehto ei täyty. Kaksi edellistä ryhmää edustavat myös geneeristä journalismia, ja niiden sisältämä komiikka lähes aina tavalla tai toisella kohoaa tekstien itsensä aiheista, siis journalistisista teksteistä. Aivan irrallisia vitsejä voi toki niissäkin olla, mutta ne ovat suhteellisen harvinaisia. Lisäksi tällaiset kokonaan irralliset vitsit eivät ole kovinkaan kiinnostava kohde tutkittaessa nimenomaan journalistisuutta komiikassa.

Seuraavassa käsitellään kaksi koomista tekstiä journalismin ulkopuolelta, mutta journalistisesta julkaisusta. Ensimmäisessä näistä jää täyttymättä ensimmäinen intertekstuaalinen ehto, toisessa taas toinen. Ensimmäinen teksti on sarjakuva, joka julkaistiin muiden sarjakuvien joukossa Helsingin Sanomissa. Toinen taas on peräisin viikkoliitteen vitsipalstalta.

Ensimmäinen esimerkki - ensimmäinen intertekstuaalinen ehto jää täyttymättä

Oheisessa Pertti Jarlan Fingerpori-sarjakuvassa, joka julkaistiin Helsingin Sanomissa 25.8.2009 käsiteltiin kahta julkisuudessa paljon tilaa saanutta aihetta: naispappeutta ja papin sukupuolenkorjausta. Aiheet olivat puhuttaneet pitkin vuotta, sekä ennen että jälkeen sarjakuvan julkaisemisen. Imatran kirkkoherran Marja-Sisko Aallon sukupuolenkorjauksen jälkeinen paluu kirkolliseen työhön marraskuun alussa 2009 oli mediatapaus ja esimerkiksi noin kuukausi sarjakuvan julkaisemisen jälkeen puoluejohtaja Timo Soini kertoi ryhtyneensä roomalaiskatoliseksi osin juuri naispappeja välttääkseen. Molemmat aihepiirit siis siinä olivat ajakohtaisia kun Jarla yhdisti ne sarjakuvaansa.

Sarjakuvassa ikään kuin ymmärretään väärin vanhoillinen käsitys naisen sopivuudesta papiksi ja asetetaan oletus siitä, että lakkaamalla olemasta nainen este pappuudelle katoaa. Tietenkin tällainen muutos jää oletettavasti naispappeutta vastustavien tahojen todellisuuskokemuksen ulkopuolelle, joten sen käyttäminen perusteluna on koomista.

Toisin sanoen sarjakuva leikkii ongelma/ratkaisu -vastakkainasettelulla. Samalla se rikkoo myös suppeammin mies/nainen -kategorisointia pappiuden kontekstissa. Oletettavasti sarjakuvan järkyttyneen papin tai todellisen maailman vanhoilliskirkollisten tahojen näkökulmasta tarjottu ratkaisu ei tekisi naisesta miestä heidän tarkoittamassaan hengessä, vaan korostaisi ongelmia entisestään. Näin siis ongelma-ratkaisu -asetelma kiinnitetään nimenomaan tähän asiayhteyteen: ongelma liittyy nimenomaan naiseuteen ja ratkaisuksi tarjotaan mieheyttä, mutta tavalla joka on vieras jokapäiväiselle ajattelulle.

Kiinnostavaa kyllä, tällä kertaa toinen journalistisen komiikan intertekstuaalinen ehto täyttyy, vaikka ensimmäinen ei täyty. Sekä naispappeudesta että sukupuolenkorjauksista kirjoitettaessa mies/nainen on todennäköisesti kantavia kulttuurisia kategorisointeja. Itse asiassa itse uskon, että harvassa asiassa

tehdään yhtä jyrkkiä rajanvetoja ja harva asia herättää yhtä ehdottomia tunteita. Toisaalta ainakin naispappeuskeskustelu on ollut varsin ongelmakeskeistä - paljon on keskusteltu esimerkiksi siitä, voivatko miespapit kieltäytyä suorittamasta kirkollisia toimituksia naispappien kanssa. Sarjakuvan rikkomat vastakohtaisuudet siis varmasti heijastelevat itsensä ulkopuolelle useisiin näitä aihepiirejä käsitteleviin teksteihin ja täyttävät näin journalistisen komiikan toisen intertekstuaalisen ehdon.

Ensimmäinen ehto jää siis kuitenkin täyttymättä. Komiikka ei poimi yhdistyviä ajatuskokonaisuuksia mistään itsensä ulkopuolisesta todellisuuden tilasta tai tekstistä, vaikka samaa aihepiiriä onkin käsitelty myös muualla. Komiikassa asetetaan ensimmäistä ajatuskokonaisuutta, ongelmaa edustamaan tilanne, jossa ahdasmielinen seurakunta hyljeksii naispappeja ja sen myötä melko varmasti myös kaikkia niitä, jotka eivät mahdu raamatullisen sukupuoliroolitituksen piiriin. Voi toki olla, että tällaisia seurakuntia on, mutta jonkinlainen todistusaineisto joko samassa yhteydessä tai jonkinlaisen intertekstuaalisen linkin kautta olisi tarpeen. Julkisuuudessa sellaista ei itsestäänselvästi vaikuttanut olleen. Toisessa ajatuskokonaisuudessa, siis ratkaisussa taas ongelmana on nimenomaan naiseus siten kuin se määritellään esimerkiksi laissa, joten sukupuolenkorjaus ei enää olekaan uusi ongelma vaan nimenomaan ratkaisu ongelmaan. Nämä puolet yhdistyvät, koska laukaisijana toimiva käsite "nainen" voidaan ymmärtää molemmilla tavoilla. Koska kumpikaan näistä lukutavoista ei ole peräisin koomisen tilanteen itsensä ulkopuolelta, ei komiikasta ole mielekästä puhua journalistisena.

Toinen esimerkki - toinen intertekstuaalinen ehto jää täyttymättä

Helsingin Sanomien Nyt-liitteen NytTen-vitsipalstalla julkaistiin 13. 11. 2009 seuraava vitsi. Siinä yhdistettiin kaksi edeltäneellä viikolla ajankohtaisiksi nousutta asiaa. Ensinnäkin Helsingin rautatieasemalla pelättiin jopa metroaseman sortumista valtavan vesivahingon aiheuttamien halkeamien vuoksi. Toiseksi Berliinin muurin murtumisesta oli tullut kuluneeksi tasan kaksikymmentä vuotta. Molemmat aiheet liittyvät tavallaan raskaisiin rakenteisiin, mikä mahdollisti niiden linkittämisen yhteen:

Helsingin rautatieaseman Kompassitori juhlisti Berliinin muurin murtumista parilla komealla halkeamalla.

Komiikka syntyy lukutapaparin juhlallinen ele/ valitettava onnettomuus yhdistymisestä. Berliinin muurin murtumisjuhlallisuuksia esiteltiin näyttävästi eri puolilla maailmaa ja media oli tulvillaan mitä erilaisimpia muurin ja sen murtumisen historiaan liittyviä tekstejä. Kun kaikkialla juhliittiin, myös onnettomuus Suomessa voitiin esittää "juhlitamisena komeilla halkeamilla". Onnettomuus-lukutapa ei ole lainkaan läsnä itse tekstissä, mutta se voidaan olettaa ainakin Helsingin Sanomien lukijoiden jakamaksi yhteiseksi tiedoksi. Murtoamat liittyivät yhteen lehden suurimmista uutisaiheista kuluneelta viikolta.

Ele-lukutapaan linkittyvät sellaiset ajatukset kuin toivottu ja juhlava. Onnettomuuteen taas kuuluvat ei-toivotun ja arkisen mielteet. Se laajempi kulttuurinen kategorisointi, johon kaksi lukutapaa linkittyvät on kuitenkin symbolinen/kirjaimellinen. Berliinin muurin murtumista muistellessa ei tietenkään juhlista varsinaiseen rakenteeseen tehtyjä reikiä ja halkeamia, vaan kulttuurista ja yhteiskunnallista murrosta, lähtölaukausta idän ja lännen yhdistymiselle. Rautatieaseman murtumilla taas ei oleteta vitsin komiikassa olevan laajempaa kulttuurista merkitystä, ne ovat yksinkertaisesti onnettomuuden tuottamaa harmia käytännön elämään. Kuitenkin nämä kaksi kategoriata, symbolinen ja kirjaimellinen voidaan yhdistää vitsin rakenteessa, koska molemmat liittyvät samaan ilmiöön, rakenteen murtumiseen.

Molempia, sekä rautatieaseman että Berliinin muurin murtumista oli myös uutisoitu pitkin viikkoa. Ainakin toisen, ellei kummankin tekstin scripteistä voidaan siis varmasti katsoa olevan peräisin komiikan ulkopuolisesta journalistisesta todellisuudesta. Näin ollen journalistisen komiikan ensimmäisen intertekstuaalisen ehdon voidaan katsoa täyttyvän.

Toisen intertekstuaalisen ehdon mahdollisen täyttymisen tarkastelemiseksi täytyy pohtia, nojasivatko näistä kahdesta aiheesta julkisuuteen päässeet tekstit juuri tähän vastakkainasetteluun. Berliinin muurin murtumisesta kertovat tekstit varmasti jättivät sivuun muurin konkreettisesta murtumisesta syntyneet haitat, esimerkiksi ympäristölle koituneet meluhaitat, liikennetukokset tai vaaratilanteet rakenteita rikottaessa. On siis aiheellista kysyä, miksi tällainen rajaus tehtiin ja millaisia vaikutuksia sillä kenties oli. Vastaukseksi voitaneen todeta, että tällainen rajaus tehtiin suurelta osin siksi, ettei näillä käytännön ongelmilla enää kaksikymmentä vuotta myöhemmin ole merkitystä, kun taas muurin murtumisen symbolinen merkitys on edelleen valtava. Samoin voidaan sanoa, että rautatieaseman vesivahingon konkreettinen merkitys on melkoinen, mutta sen symboliarvo ainakin vielä vitsin julkaisuajankohtana ja edelleen tätä kirjoittaessa varsin vähäinen, ellei olematon. Näin ollen ei vaikuta todennäköiseltä, että symbolinen/kirjaimellinen -kategoriapariin liittyvät rajaukset näistä tapauksista kertovissa teksteissä olisivat syntyneet diskursiivisten valtarakenteiden seurauksena. Näin ollen tämä vastakohtapari ei varmaankaan ollut suuressa roolissa yhdessäkään tekstissä, joka kertoi kummastakaan tapauksesta. Toinen intertekstuaalinen ehto jäisi näin täyttymättä, eikä komiikkaa ole mielekästä pitää journalistisena.

8.5 Journalistisen komiikan muodot eri uskottavuuspositioissa -analyttistä pohdintaa

Edellä käsitellyt journalistiset tekstit oli jaettu uskottavuuspositioihin. Tämän kankean termin käyttöönotto on perusteltavissa tarpeella päästä pohtimaan sitä, millainen komiikan rooli voisi olla erilaisissa komiikan muodoissa. On nimitäin ilmeistä, ettei komiikkaa ole mielekästä nähdä identtisenä työkaluna kai-

kissa journalismin genreissä. Se, mikä voi olla hyvinkin toimiva vitsailun muoto pakinassa, ei välttämättä tuo samanlaista lisäarvoa uutiseen.

Väitän seuraavaa: mitä ulommas journalismin uskottavuuspositioissa mennään, sitä tärkeämmäksi tulee argumentoiva komiikka. Tämä on oikeastaan aika selvää, sillä yleisestikin ottaen selkeä argumentointi on tärkeämpää niille teksteille, joilla ei ole turvanaan geneeristä uskottavuutta, jota ytimen positiolla on. Etenkin ulkopuolen tekstien on luotava itsessään oma uskottavuutensa ja vakuuttavuutensa.

Kääntäen taas nimenomaan tämän geneerisen uskottavuuden vuoksi ytimen tekstien olisi hyödyllistä viljellä karnevalisoivaa ja etenkin dialogisoivaa komiikkaa. Aiemmin esitin jo useita syitä sille, miksi journalismin tulisi pyrkiä moniäänisempään, ei vain yhteen totuuteen tähtäävään kerrontaan. Tämä on erityisen totta uutisgenressä ja yleisemmin uskottavuuspositioiden ytimessä, missä uskottavuudella yleensä synnytetään juuri kokemusta yhdestä kaikille yhteisestä todellisuudesta. Seuraavassa pohdin lyhyesti journalistisen komiikan kolmea eri muotoa, karnevalisointia, argumentointia ja dialogisointia kolmessa eri uskottavuuspositiossa hyödyntäen edellisiä analyysejä.

Komiikan muodot ydinpositiossa

Kaikki ydinposition esimerkkivitsit ovat argumentoivia. Tämä myös vaikutti, ainakin ilman tarkempaa määrällistä analyysiä, syksyllä 2009 olevan valtavirtaa journalismin komiikassa, etenkin kovissa talouden ja politiikan aiheissa: jos journalistista komiikkaa käytettiin, sitä käytettiin ensisijaisesti isäntätekstin näkökulmasta poikkeavien näkökulmien kyseenalaistamiseen. On kuitenkin hyvä huomata, että komiikassa oli myös muita kuin argumentatiivisia sävyjä: tiettyjä dialogisoivia piirteitä voitiin tunnistaa myös.

Ensimmäinen vitsi sisältyi otsikkoon "Eduskunta julisti keskeneräisen kuntauudistuksen keskeneräiseksi". Sen pohjana toimivaksi kategoriapariksi todettiin itsestäänselvä/keskustelunalainen. Komiikalla kyseenalaistettiin se ääneenlausumaton mutta eduskunnan toiminnasta luettavissa oleva näkökulma, että aiheesta oli mielekästä keskustella ja esittää kritiikkiä. Samassa yhteydessä todettiin kuitenkin, että myös journalismin omaan diskurssiin kuuluva tiettyjen puheenvuorojen itsestäänselvä uutisointi joutui asetetuksi kyseeseen. Samanlainen tilanne todettiin myös kolmannen esimerkin kohdalla - se käsitteli ahtaa-jalakkoa sekoittaen mukaan Mythbusters-viihdesarjan muotokieltä ja hyödyntäen vakava/keveä -kahtiajakoa hedelmällisesti.

Näiden väliin jäi esimerkki, jossa perussuomalaiset jäivät "etniseksi vähemmistöksi" puolueristeilyllään. Siitä ei vastaavia sävyjä tunnu löytyvän, vaikka komiikan pohjana toiminut objektiivinen/tulkinnanvarainen -jako onkin keskeinen kategoriajako myös journalismin diskurssien näkökulmasta. Sen sijaan vastakohtapari tuntuu kiinnittyvän pelkästään perussuomalaisiin, jotka esiintyivät komiikassa tietyn sanaston ja retoriikan neutraaliuden ajajina, kun taas komiikka itse kyseenalaistaa tämän neutraaliuden.

On varsin ilmeistä, että näistä vitseistä edellisillä on jälkimmäistä enemmän potentiaalia edistää konkreettista vuoropuhelua. Jälkimmäinen on selvästi

suunnattu tietyn ryhmän näkemyksiä vastaan, eivätkä tämän ryhmän edustajat todennäköisesti ole erityisen alttiita jatkamaan näin alulle saatettua keskustelua. Ensimmäiset vitsit tuskin ovat nekään omiaan herättämään dialogiin ilmeisimpiä kohteitaan, ahtaajien työnantajia ja kuntauudistuksen etenemisen arvostelijoita. Näiltä osin kaikkien vitsien arvo syntyy vain siitä, että olemassa olleet kategorisoinnit on katsottu virheellisiksi ja siksi niiden keinotekoisuudesta on katsottu tarpeelliseksi muistuttaa.

Kahdessa vitsissä oli kuitenkin myös dialogisoiva sävy, joka ei suuntautunut mitään ulkopuolista ryhmää vastaan, vaan julkisuudessa journalismin käyttämää puhetapaa vastaan. Siksi myös niiden potentiaali synnyttää todellista keskustelua on parempi. Dialogisoiva komiikka on kuitenkin varsin harvinaista, minkä kuka tahansa voi todeta pysähtymällä pohtimaan journalismissa näkemäänsä vitsejä. Tämä ei ole ihme, sillä se on myös komiikan käyttötavoista selkeästi vaikein.

Mitä edellisissä esimerkeissä sitten olisi voitu tehdä, jos tätä maalia kohti olisi haluttu pyrkiä? Olemassa olevaa dialogisuutta olisi voitu korostaa sekä komiikan että isäntätekstin hienosäädöllä ja kolmanteen, puhtaan argumentatiiviseen vitsiin olisi voitu harkita dialogisuuden tuomista mukaan. Jo valmiiksi dialogista komiikkaa sisältävissä teksteissä olisi voitu esimerkiksi etsiä ja tuoda esiin sitä, miten juuri käsillä olevan aiheen käsittely edustaa journalismin omaa diskurssia. Keskeneräinen kuntauudistus -jutussa toimittaja olisi voinut esimerkiksi kirjoittaa itsensä mukaan kuvioon: eduskunta kävi nolla-arvoista keskustelua ja me vielä uutisoimme siitä. Tämä ei olisi vienyt monta sanaa, mutta olisi tuonut komiikkaan vielä aivan toisenlaisen tason, jonka kautta olisi kenties herännyt ajatuksia siitä, ketä varten keskustelu kenties käytiin, eli mediaa joka itsestäänselvästi uutisoi eduskunnassa lausutut itsestäänselvydet.

Mythbusters-jutussa olisi samoin voitu hyödyntää pidemmälle nimenomaan samaa vakava/keveä -kategoriaparia, jonka ympärille komiikkaa nytkin rakennetaan. Kumotuiksi väitteiksi ei esimerkiksi olisi tarvinnut valita lähes pelkästään työnantajan väitteitä, vaan pakettiin olisi voinut valikoida yleisemmin julkisuudessa esiintyneitä väitteitä ja huolenaiheita. Tällaiset "urbanilegendat", joilla ei ole varsinaista esittäjää, mutta jotka elävät vahvoina tietyssä kulttuuripiirissä olisivat linkittäneet jutun rakenteen myös tehokkaammin esikuvana toimineeseen tv-sarjaan. Näin komiikka olisi saattanut olla paitsi dialogisempaa, myös haus Kempaa, ainakin niiden mielestä, jotka entuudestaan tunsivat sarjan.

Edellisten väliin jääneessä, Perussuomalaiset Ruotsin-laivalla -jutussa ei liiemmin dialogisuutta viljelty. Sitä olisi kuitenkin ollut mahdollista lisätä joukkoon, minkä kautta juttu ei niin vahvasti olisi pyrkinyt vahvistamaan selkeitä kahtiajakoja puolueen kannattajien ja vastustajien välille. Komiikalla purettiin nyt fraasin "etninen vähemmistö" mielekkyyttä osoittamalla, että vähemmistöjen kriitikot ovat tietyssä rajatussa tilanteessa vähemmistö itsekin. Olisiko komiikkaa kirjoitettaessa voitu pohtia samojen kategorisointien käyttämistä muualla? Nyt virheellinen kategorisointi tulee liitettyksi pelkästään perussuomalaisiin sen sijaan, että se näyttäytyisi tyypillisenä inhimillisen ajattelun virheellise-

nä muotona. Tätä näkökulmaa tekstiin olisi voitu tuoda esimerkiksi laventamalla otsikon vitsiä leipätekstin sisään muiden laivavieraiden haastatteluilla. Jos mukaan olisi saatu useilta eri tahoilta useisiin eri tahoihin, myös perussuomalaisiin itseensä suuntautuvaa kategorisoivaa ajattelua, se ei olisi vienyt mitään pois otsikon vitsin teholta, mutta olisi ollut omiaan tuottamaan hedelmällisempää ajattelua yksinkertaisen vastakkainasettelun sijaan. Käytännössä tämä olisi voinut olla kohtuuttoman suuritöistä, tämä myönnettäköön, mutta osoittaa sen että, kuten aikaisempienkin esimerkkien kohdalla, komiikkaa voidaan jalostaa, kun ensin ymmärretään mistä siinä kulloinkin on kysymys. Näiden uutisvitsien kohdalla jalostaminen tuntuisi luontevasti vievän pois argumentoinnista ja dialogisuuden suuntaan.

Komiikan muodot reunapositionissa

Myös reuna- ja ulkopositionissa analysoidut journalistisen komiikan esimerkit vaikuttavat lähinnä argumentatiivisilta. Tällä kertaa voidaan kuitenkin perustellusti väittää, että argumentatiivisuus olisi saanut korostua enemmänkin - selkeän kohteen puuttuminen tuntuu vievän komiikalta journalistista terää.

Ensinnäkin esimerkkinä oli matkailujuttu otsikolla "Thaimaan saarella pikkuinen torppa", joka nojasi tuttu/vieras -vastakohtapariin. Sen kautta kyseenalaistettiin sen ajatuksen luonnollisuutta ja ehdottomuutta, että suomalaiset ihmiset ja ilmiöt sijaitsevat Suomessa, muun maalaiset sijaitsevat ulkomailla. Toisekseen oli pilapiirros, jossa ryvettyneet jääkiekkoilijat tuomitsevat puheet suomalaisten miesten väkivaltaisuudesta "täydeksi roskaksi." Väkivalta/eiväkivalta todettiin jo itsessään varsin uskottavaksi kategoriapariksi. Sillä kyseenalaistettiin ajatusta siitä, ettei suomalaisessa kulttuurissa ole poikkeuksellisen väkivaltaisia piirteitä.

Kumpikaan vitseistä ei tunnu erityisen tehokkaalta. Ensimmäinen tuntuu lähes pelkältä tarkoituksettomalta koristeelta, jälkimmäinen taas ei tunnu erityisen hauskalta. Uskallan sanoa tämän komiikan tulkinnan subjektiivisuudesta huolimatta. Thaimaan torppa -vitsi tuntuisi tehokkaammalta, jos se olisi suunnattu selkeämmin, jos sen maali olisi kunnolla näkyvässä sen sijaan, että se jää yleiseksi jonkin asiantilan kritiikiksi. Kenties jutun tekstissä tai kuvituksessa olisi voitu nostaa esiin isänmaallista, jopa nationalistista retoriikkaa, jota viime vuosina on julkisuudessa nähty riittämiin. Tämä ei olisi taaskaan vienyt mitään jutun sisällöltä, mutta olisi tehostanut vitsiä kommentaarina ja lisännyt sen huomioarvoa merkittävästi.

Jääkiekkovitsi olisi puolestaan voinut hyödyntää esimerkiksi vanhaa pilapiirrosten tapaa liittää piirroksen yhteyteen irtileikattu lehtiotsikko, joka asettaa kuvan asiayhteyteensä. Ehkä otsikkoja olisi voinut olla jopa silmiinpistävän paljon? Jos jääkiekkoilijat olisivat joutuneet pujottelemaan esiin jääkiekkotapeluista, loukkaantumisista ja ottelurangaistuksista kertovien otsikkojen välistä päästäkseen puhumaan toisilleen, olisiko se tehostanut kuvan viestiä? Olisiko se tehnyt piirroksesta hauskemman ja olisiko se liittännyt sen tiiviimmin todellisuuteen? Mielestäni olisi. Se olisi, kuten on asian laita myös edellisessä esimerkissä, tehnyt vitsistä vielä argumentatiivisemmän liittämällä sen juuri tiettyjen

todellisuuden tapausten yhteyteen. Kuitenkin väitän, että tällä kertaa argumentatiivisuus olisi saanut nämä tekstit palvelemaan journalistisia päämääriä nykyistä paremmin.

Komiikan muodot ulkopositiossa

Edellä argumentatiivisuuden ja dialogisuuden painotuksista sanottu korostuu entisestään, kun siirrytään reunalta ulkopositioon. Ensimmäinen ulkoposition esimerkeistä oli sarjakuva, jossa suutari erottaa poikansa perinteen ja nykyajan törmätessä. Tällä ristiriidalla kyseenalaistettiin nykyaikaisen kvartaalitalouden mielekkyyttä. Ristiriita myös kytkettiin menossa olleeseen maailmanlaajuiseen talouden kriisiin. Toisekseen käsiteltiin aivan klassisen muotoinen vitsi, joka käsitteli väkivaltaa "maan tapana". Ristiriidalla käännettiin huomio nimenomaan maan tapa -fraasiin, jonka luontevuus ja selitysvoima aivan muissa yhteyksissä tulivat kyseenalaistetuiksi.

Kvartaalitalous-sarjakuvassa itse komiikalla tuotettu kyseenalaistus on varsin selkeä, mutta sen yhteys ulkopuoliseen maailmaan jää jossain määrin ilmaan. Syytös jää liian yleiselle tasolle ollakseen todella tehokas, joten myös vitsi jää jonkinlaiseksi karnevalisoinniksi tietyn aihepiirin tiimoilta. Tehokkaampi se olisi voinut olla viemällä sitä selvästi argumentatiivisempaan suuntaan esimerkiksi kytkemällä kuvissa esitetty Jyrki Katainen tietyn politiikan edustajana tiiviimmin mukaan. Sarjakuvassa olisi voitu käyttää esimerkiksi Kataisen todellisia lausuntoja, joissa hän puhuu kilpailukyvyyn merkityksestä. Näin komiikan kautta olisi syntynyt selkeä jatkumo kahden tarinalinjan välille: suutarin pajassa esitetty kategoriarikkomus olisi siirtynyt arvioitavaksi myös Kataisen tosielämässä lausumien kommenttien kontekstissa.

"Maan tapa" -vitsissä kyettiin puolestaan käsittelemään tehokkaasti yksi paljon näkyvyyttä saanut fraasi komiikan keinoin. Tehokkuus perustui siihen, että lause oli valmiiksi tiivis ja tuttu, mutta lisäksi se oli itsestäänselvästi epäilyttävä, sillä se oli tullut tunnetuksi nimenomaan eräänlaisena korruption puolustuksena. Tätäkin argumentaatiota olisi silti voitu tehostaa esimerkiksi antamalla jonkinlaisia vihjeitä siitä, mihin suuntaan komiikka suuntautuu: nyt ainoa suunta annetaan Sofi Oksasen tapauksen suuntaan. Argumentatiivisempänä ja selkeämmin kohteutettuna vitsi voisi olla tehokkaampi ja hauskempi.

Toistan tämän luvun lopuksi vielä kerran aikaisemmin sanotun: dialogisoivan ja karnevalisoivan komiikan merkitys on sitä suurempi, mitä enemmän sen isäntätekstillä on arvovaltaa ja uskottavuutta, siis mitä sisemmäksi se sijoittuu uskottavuuspositioissa. Argumentoinnin merkitys taas kasvaa ulos mentäessä, siis mitä vähäisemmäksi isäntätekstin itsestäänselvästi saama uskottavuus käy. Mitä vakavampi ja mitä monologisempi teksti on kyseessä, sitä suurempi arvo on silkalla komiikan läsnäololla ja sitä tärkeämpää on, ettei komiikka palvele vain uusien kategorisointien tekemistä, kuten argumentoivalla komiikalla helposti käy. Toisaalta komiikka puhetapana on epäselvä ja liikkuva, joten sen käyttäminen liian vapaamuotoisena siellä, missä muutoinkin sanotun totuusarvo on epäselvä voi johtaa koko tekstin ja sen sisältämän komiikan toivottoman laveaksi ja kohdentumattomaksi.

9 KOMIIKKAA GENEERISEN JOURNALISMIN ULKOPUOLELLA

Seuraavaksi siirrytään pois geneerisen journalismin parista. Sanon geneerisen, vaikka myös seuraavissa teksteissä ja ainakin niiden monissa elementeissä on kyse journalismista. Seuraavien kaltaisia tekstejä: näytelmää, fiktiivistä tv-sarjaa ja romaania ei vain yleensä journalismiksi lasketa. Myös tämän luvun tekstit ovat pääosin peräisin syksyltä 2009. Jari Tervon Koljatti-romaani julkaistiin syyskuussa ja Ihmisten Puolueen tässä analysoitu jakso esitettiin marraskuussa. Vain Ylioppilasteatterin Valtuusto-näytelmä sai ensi-iltansa jo 24.2.2008. Se on kuitenkin poikkeuksellinen esimerkki sekä komiikan että journalismin alalta, joten sen sisällyttäminen mukaan on perusteltua. Näytelmä on sittemmin saanut myös jatko-osia, joissa käsitellään paitsi Helsingin kaupunginvaltuuston, myös eduskunnan toimintaa. Tätä kirjoitettaessa alkuperäinen kuitenkin vaikutti kiinnostavimmalta tutkimuskohteelta.

Tämä luvun esimerkkitekstejä ei ole niiden mittavuuden vuoksi voitu sisällyttää kokonaan liitteiksi. Koljatti on tietenkin edelleen saatavilla, mutta muiden esimerkkien osalta lukija joutuu vain luottamaan siihen, että valinta on tehty alkuperäistä tekstiä kunnioittaen. Tämä luottamus korostuu sikäli, että sekä Ihmisten Puolueen että Valtuuston otteet on poimittu käsikirjoituksesta, joka ei välttämättä vastaa yksi yhteen lopullista esitystä. Koska keskiössä ei kuitenkaan ole näiden teosten arvottaminen, vaan niiden käyttäminen esimerkkeinä tietynlaisesta komiikasta, tämä tuskin on suuri ongelma.

9.% Mediatekstien todellisuussuhteet

Edellä esiteltiin erilaisia komiikan journalistisissa teksteissä saamia uskottavuuspositioita. Suurin osa komiikkaa sisältävistä teksteistä ei kuitenkaan edusta geneeristä journalismia. Samoin journalistinen teksti, jossa on komiikkaa on pikemminkin poikkeus kuin sääntö. Komiikka ja journalismi eivät yleensä yhdy.

Seuraavassa käsitellään esimerkkejä sellaisesta journalistisesta komiikasta, joka ei sijaitse geneerisen journalistisessa isäntätekstissä.

Täysin fiktiivisinä nämä tekstit eivät pyri näyttäytymään, vaan kaikki tähän valikoidut tekstit edustavat ajankohtaisia aiheita käsitteleviä, komiikalle rakentuvia tekstejä. Tällaisia tekstejä kutsutaan tyypillisesti satiiriksi tai poliittiseksi satiiriksi. Tähän valitut tekstit edustavat myös kolmea erilaista tapaa suhteutua todellisuuteen. Niillä on tiettyjä *todellisuussuhteita*. Nämä suhteet vastaavat karkeasti ottaen edellisiä kolmea uskottavuuspositiota. Tämä jako, kuten oli asian laita myös journalististen uskottavuuspositioiden osalta ei ole millään tapaa kattava. Tarkoituksena on vain osoittaa, että erilaisia todellisuus- ja genreasemia omaavilla teksteillä on erilainen suhde komiikkaan ja tämä suhde tuli ottaa huomioon komiikan merkitystä arvioitaessa ja komiikkaa kirjoitettaessa.

Kaikilla olemassa olevilla teksteillä on jokin suhde todellisuuteen. Jopa dadaistien kehittämällä satunnaisista äänneistä koostuvilla runoilla oli ja on suhteensa ympäröivään maailmaan. Vähintäänkin niiden suhde syntyy siitä, miten korostetusti ne sanoutuvat irti todellisuuden kuvaamisesta. Tässä tekstissä kiinnostus kuitenkin kohdistuu vain sellaisiin teksteihin, jotka antavat ymmärtää, että niillä on jokin suhteellisen suora yhteys todellisuuteen. Ne saattavat pyrkiä esimerkiksi kuvaamaan, arvioimaan tai vääristelemään sitä, mutta jokin suhde todellisuuteen kaikilla tässä käsitellyillä teksteillä on. Tämä suhde ei ole suoraan maailman ja tekstin välinen. Sen sijaan tekstin todellisuussuhde on se suhde, jonka teksti itse väittää maailman kanssa muodostavansa. Näin ollen tekstin todellisuussuhde on suhde tekstin ja lukijan, ei tekstin ja maailman välillä. Se on uskottavuutta, ei totta.

Seuraavassa esitellään kolme erilaista tekstien todellisuussuhdetta. Kuten sanottu, ne vastaavat joiltain osin edellisiä journalismin uskottavuuspositioita. Tämän jälkeen käydään läpi esimerkkejä komiikasta, jota löytyy näitä todellisuussuhteita edustavasta tekstistä: yhdestä näytelmästä, yhdestä tv-sarjasta ja yhdestä romaanista. Kaikista esitellään sekä journalistista että ei-journalistista komiikkaa. Lopuksi esitetään muutamia huomioita siitä, miten tässä esitellyn kaltaisia koomisia rakenteita voitaisiin hyödyntää geneerisessä journalismissa.

Seuraavat todellisuussuhteet ovat dokumentaristinen, kommentaarinen ja fiktivisoiva. Niiden keskinäinen suhde komiikkaan on sinällään varsin samanlainen, joskin se, mitä aiemmin sanottiin argumentatiivisuuden ja dialogisuuden suhteesta pitää jossain määrin paikkansa myös niiden suhteen. Tärkeämpi ero löytyy niiden suhteesta journalismiin ja komiikan roolista tämän eron yllitämässä. Juuri tätä käsitellään tämän luvun lopuksi ja juuri tästä syystä eron- teko todellisuussuhteiden välillä on mielekästä tehdä.

Dokumentaristinen todellisuussuhde

Dokumentaristisessa todellisuussuhteessa todellisuuden henkilöt esitetään todellisuuden tilanteissa. Teksti saattaa värittää todellisuutta rajustikin, mutta jollain keskeisellä tavalla tekstissä esitetään todellisuudesta tuttujen toimijoiden toimintaa sellaisessa tilanteessa tai sellaisella tavalla, jota voidaan esimerkiksi asiakirja-aineiston pohjalta pitää todella tapahtuneena.

Dokumentaristisessa todellisuussuhteessa teksti esiintyy siis kuvauksena ulkoisesta todellisuudesta. Hyvä esimerkki tällaisesta tekstistä on klassinen uutinen, jossa pyritään mahdollisimman neutraalisti kuvaamaan tiettyä todellisuuden tilaa tai yleisemmin muutosta todellisuuden tilassa. Tällainen todellisuussuhde onkin tavallinen journalismin ydinpositiossa.

Se, että teksti esiintyy dokumentaristisena ei tietenkään takaa sitä, että siinä esitetyille väitteille olisi mitään vastinetta todellisuudessa. Lisäksi on huomattava, että kuten aiemmin todettiin, kuvaus todellisuudesta on aina myös todellisuuden luomista. Mikään teksti ei tavoita todellisuutta sellaisenaan. Kuten kaikki tässä esitellyt todellisuussuhteet, myös dokumentaristinen suhde viittaa vain siihen, millä tavalla teksti esittäytyy lukijalle.

Tekstien todellisuussuhteita voidaan havainnollistaa Karl Popperin kolmen maailman teorian kautta. Popperin mukaan elämme yhtä aikaa kolmessa eri todellisuudessa, kolmessa eri maailmassa. Maailma 1 on maailma sinällään. Se pitää sisällään fyysiset objektit ja prosessit elektroneista ja sähköstä pöytien ja kivien kautta tähtiin ja galakseihin, kuten myös eloperäisiin olioihin. Maailmaan 2, eli ihmismielen sisäiseen maailmaan kuuluvat yksittäisten mielten prosessit ja tilat. Maailma 3, eli ihmisten sosiaalisen toiminnan luoma maailma puolestaan pitää sisällään erilaiset kulttuurin ja yhteiskunnan abstraktit ilmiöt, kuten sopimukset, ehdotukset, kielen piirteet ja kaiken muun sellaisen, mikä ei ole ainoastaan fyysistä tai yksittäisten ihmisten pään sisäistä. (Popper ja Eccleston 1977, 36-41; Popper 1975 [1972], 154-156).

Karl Popperin kolmesta maailmasta dokumentaristisen tekstin tekijä asettaa kuvailemansa toimijat ensimmäiseen. Tekstin tekijä korostaa myös omaa sijaintiaan fyysisessä, kaikkien tavoitettavissa olevassa todellisuudessa. Hän on fyysinen olento, jonka asemaan toiset fyysiset olennot voivat asettua ja tehdä samat havainnot kuin hän itse. Hän ei luo, vaan tallentaa, *dokumentoi* todellisuutta. Tai siis, näin hän itse itsensä asemoi. Tämä ei tietenkään tarkoita, että hän olisi yhtään enempää kiinni tässä "maailmassa sinällään" kuin muillakaan tavoilla itsensä asemoivat tekijät.

Kommentaarin todellisuussuhde

Kommentaarisessa suhteessa eletään edelleen todellisuuden tilannetta, mutta siihen sijoitetaan jotain ilmeisen fiktiivistä, esimerkiksi kuvitteellinen toimija. Tämän toimijan tarkoituksena on esittää näkemys ympäröivän todellisuuden tilasta. Tilanne on käsitettävä varsin laajasti, esimerkiksi pilapiirroksessa voidaan esittää hyvin fiktiivinen konkreettinen tilanne, mutta tätä ympäröimään oletetaan tietty todellisuutta vastaava tilanne. Toimija ja tämän välitön ympäristö voivat selvästi olla jonkun omien tarkoituksien ja mielikuvituksen tuotetta, mutta tilanne, jota kommentoidaan on yhtenevä koetun todellisuuden kanssa.

Kommentaarisessa todellisuussuhteessa tekstin tekijä sijoittaa kuvailemansa toimijat pikemmin Popperin maailmaan 2. Myös hän itse on ainutlaatuisen ja subjektiivisen ihminen, jonka pään sisällä on tapahtunut asioita, joita hän pyrkii viestimään muille kuvailemiensa hahmojen ja tilanteiden kautta. Kertoessaan päänsä ulkopuolisesta todellisuudesta tekijä värittää ja myös myöntää

värittävänsä havaintojaan omalla yksilöllisyydellään. Lyhyesti: kommentaari-
sessa todellisuussuhteessa teksti ei kuvaa maailmaa, vaan *kommento*i sitä.

Myös kommentaariset tekstit ovat dokumentaristisia siinä mielessä, että mielipiteen ilmaiseminen on tavallaan todellisuuden kuvaamista sellaisenaan. Se on kuvaus puhujan omasta mielentilasta ja näkemyksestä, joka on osa todellisuutta. Ero on kuitenkin siinä, ettei tämä dokumentaristinen aspekti ole tekstin keskeinen aihe, sen varsinainen sisältö. Lukijan huomiota ei ole tarkoitus kiinnittää siihen faktaan, että tekijällä on tietty mielipide. Sen sijaan tämä yrittään saada arvioimaan jaettua huomiota tietystä näkökulmasta. Kommentaarinen todellisuussuhde on tavallinen journalismin reunapositionissa, jossa tekijän oma näkökulma ja näkyvyys ovat sallitumpia kuin ytimessä.

Fiktivisoiva todellisuussuhde

Kolmannessa todellisuussuhteessa fiktiiviset toimijat elävät ja kommentoivat fiktiivistä tilannetta ja maailmaa. Fiktiivisyys on kuitenkin varsin venyvä käsite: Orwellin Eläinten vallankumous on ilmeisen fiktiivinen kertomus, mutta samalla terävä kuvaus Venäjän vallankumouksesta ja sitä seuranneista tapahtumista. Fiktio linkittyy aina todellisuuteen. Fiktivisoivassa todellisuussuhteessa lukijan ei kuitenkaan välttämättä oleteta ajattelevan minkään tilanteen tai toimijan olleen olemassa sellaisenaan, toisin kuin molemmissa aiemmissä todellisuussuhteissa.

Fiktivisoivaa todellisuussuhdetta edustavan tekstin tekijä sijoittaa toimijansa ja ennen kaikkea näiden toiminnan ilmentämän logiikan maailmaan 3. Hän esittelee maailmaa sellaisten todellisuuden osien suhteiden kautta, jotka oletetaan jaetuksi tiedoksi tietyn kulttuuripiirin sisällä. Jonesin maatilan eläimet ovat fiktiivisiä ja näin ollen syntyneet kokonaan kirjailija Orwellin pään sisällä. Kuitenkin eläinten keskinäiset suhteet ja eläinten ominaisuuksien suhteet ovat sellaisia, että niiden oletetaan tiettyjen kaikille tuttujen kerronnan sääntöjen valitessa tulevan tunnistetuksi *jaetun kulttuurisen ja sosiaalisen kokemuksen* kautta, siis Popperin maailmassa 3.

Teksti näyttäytyy kokonaan jonkun luomuksena, jonkun suunnittelemana ja kokoamana omana todellisuutenaan. Tällä todellisuudella on aina tiettyjä yhteyksiä muihin mahdollisiin todellisuuksiin, esimerkiksi jaettuun ulkopuoliseen todellisuuteen. Mitään täysin fiktiivistäkään tekstiä ei nimittäin voi ymmärtää muuten kuin yhteisen todellisuuskokemuksen kautta (Kinnunen 1989, 198). Kuitenkaan teksti ei näyttäydy todellisuuden kuvauksena, ei edes todellisuuden kommentointina sinällään, vaan itsessään täysin konstruoituina ja keksittynä kokonaisuutena, jonka vertaaminen muihin mahdollisiin todellisuuksiin jää lukijan vastuulle. Teksti on silti kirjoitettu muiden ymmärrettäväksi tiettyjen jaettuun sosiaaliseen todellisuuteen liittyvien reunaehtojen vallitessa. Kirjoittaja olettaa, että lukija tuntee ne todellisuuden piirteet, joihin hän tekstinsä perustaa ja voi näin ollen käsitellä niitä keksityssä maailmassa.

Tietenkin tekstin todellinen tekijä pyrkii monin keinoin ohjaamaan lukijaa tiettyyn suuntaan, mikä tekee tekstistä tavallaan kommentaarisen ja jopa dokumentaarisen. Edelleen tämä mielipide voi myös olla niin näkyvä, että se

muuttuu jo väitteeksi ulkoisesta todellisuudesta, jolloin tekstillä on myös dokumentaristinen ulottuvuutensa. Fiktivisoivassa todellisuussuhteessa nämä seikat eivät kuitenkaan ole keskeisintä sisältöä. Teksti itsessään näyttäytyy konstruktiona. Näin se myös jättää näkyvästi lukijan tehtäväksi tehdä mahdolliset johtopäätökset yhtymäkohdista tekstinsisäisen todellisuuden ja muiden mahdollisten todellisuuksien välillä. Esimerkiksi aiemmin käsitellyt vitsit toimivat näin, kuten onkin tavallista journalismin ulkopuolen uskottavuuspositiossa. Vitsi Rautatientorin halkeamista Berliinin muurin murtumisen ”juhlistamisena” on väitteenä todellisuudesta aivan ilmeisesti *fiktiivinen*. Kuitenkin se myös kehottaa arvioimaan itseään todellisuuden tapahtumia vasten. Se ei ole todellisuuden tallentamista, ei tarkalleen ottaen sen kommentoimista, mutta sillä on kuitenkin selvä todellisuussuhde. Tämä todellisuussuhde on fiktivisoiva siten kuin tämä termi tässä tutkimuksessa ymmärretään.

Edellinen luokittelu ei tietenkään ole mitenkään ehdoton tai kattava. Sen tarkoituksena on tässäkin vain osoittaa, että tekstin suhde todellisuuteen on merkittävä pohdittaessa komiikan vaikutusta tekstin saamaan tulkintaan ja todellisuussuhteeseen. Seuraavassa käsitellään siis kaikista näistä todellisuussuhteista poimittuja tekstin katkelmia ja niiden sisältämää komiikkaa.

9.& Dokumentaristinen todellisuussuhde: Ylioppilasteatterin näytelmä ”Valtuusto”

Ensimmäinen esimerkkiteksti on Ylioppilasteatterin näytelmä *Valtuusto*. Näytelmän teksti on pääasiassa lainattu suoraan Helsingin kaupunginvaltuuston kokouspöytäkirjasta. Kyseessä on 12. syyskuuta 2007 pidetty kokous, joka oli myös Helsingin apulaiskaupunginjohtajana 16 vuoden ajan toimineen Pekka Korpisen viimeinen. Näytelmän ääneenkin lausuttu teema on vallan siirtyminen poliitikoilta virkamiehille, minkä vuoksi omia näkemyksiään hyvin voimakkaasti ajaneen Korpisen ura on varsin ilmeinen lähtökohta näytelmälle. Näytelmän prologissa todetaan, että hankkeen tarkoituksena on etsiä kerrontatapoja, ”joilla politiikasta voi tehdä ymmärrettävää”. Tässäkin mielessä näytelmä on journalismin kannalta hyvin kiinnostava tutkimuskohde.

Näytelmässä on kokoustekstin lisäksi käytetty yhtä lehtijuttua ja suhteellisen suurta määrää muun tekstin kommentointia. Näyttelijöillä on tapahtumien kulussa kiinnostava kaksoisrooli: he esittävät yhtä tai useampaa ”roolihahmoa”, siis lähinnä kokouksessa todella paikalla olleita valtuutettuja. Lisäksi he kommentoivat omana itsenään, näytelmän laatineen työryhmän jäsenenä kokouksen etenemistä ja toisinaan myös omien roolihahmojensa toimia. Näytelmän dokumentaristisuus syntyy näin paitsi todellisuutta kuvaavien dokumenttien lainaamisesta, myös siitä, että näyttelijät korostavat omaa näyttelijyyttään ja tekevät eroa roolihahmoihinsa. Ulkoista maailmaa siis kuvataan, mutta ulkoinen maailma ei ole se, mikä näyttämöllä nähdään.

Viittaukset näytelmään tehdään tässä tutkimuksessa näytelmän käsikirjoituksen pohjalta, ei minkään tietyn esityskerran. Tämän myötä osa komiikan tuottamisen keinoista, esimerkiksi äänensävyt ja tahallinen ylinäytteleminen ovat rajautuneet ulos, sillä tutkimuksessa käytetty käsikirjoitus ei juuri käsittele tällaisia seikkoja. Tähän valittujen otteiden komiikka toimii kuitenkin myös pelkän tekstin varassa ja sitä voidaan näin myös analysoida mielekkäästi ottamatta mitään yksittäistä esitystilannetta huomioon.

9.81 Journalistista komiikkaa näytelmässä

Ensimmäinen analysoitava ote on kuvaus SDP:n ryhmäpuheenvuorosta, jossa kommentoidaan Pekka Korpisen johdolla laadittua arkkitehtuuripoliittista ohjelmaa. Kohtauksessa toimii kaksi näyttelijää, joista toinen toimii kertojan roolissa, toinen taas vuoroin näyttelee, vuoroin kommentoi. Oteesta on poistettu materiaalia, joka ei ole olennaista seuraavassa analysoitavan komiikan kannalta. Lukija huomaa varmasti, että tekstin komiikka on huomattavasti hienosyisempää kuin aiemmin käsitellyt, pikemmin yksittäisiin vitseihin kuin tekstin sävyihin perustuvat journalistisista teksteistä lainatut vitsit. Silti se voidaan analysoida samalla tavalla.

JARI HANSKA: Jyrki Lohi pitää SDP:n ryhmäpuheenvuoron.

JANI NIKULAINEN: Hei. Olen Jani Nikulainen ja näyttelen ensimmäisen osion kaikki demariroolit. Se on saatanan vaikeaa, koska niiden puheista ei ota pirukaan selvää. Ihan kuin niillä olisi pulla suussa koko ajan.

JARI HANSKA: SDP näkee arkkitehtuuripoliittisen ohjelman lähtevän melko kaukaa historiasta, mutta myöntääkin että onhan tämä hetki, nyt, vain silmänräpäys menneisyyden ja tulevaisuuden välillä.

LOHI: Nyt käsillä oleva ohjelma, vaikka sen nimi on "Helsingin arkkitehtuuri nyt!", lähtee liikkeelle aika kaukaa historiasta. Tämä hetki, nyt, on vain silmänräpäys menneisyyden ja tulevan välillä.

JANI NIKULAINEN: Ei näistä ota selvää.

JARI HANSKA: SDP:n ryhmäpuheenvuoro oli kokouksen pisimpiä puheenvuoroja. Puheenvuoron keskeisin lause kuului näin:

LOHI: SDP tervehtii ilolla tällaisen ohjelmapaperin valmistumista ja toivoo sen johtavan toimenpiteisiin. Aina ei tietenkään ole niin, että kalliimpi on parempaa ja arkkitehtonisesti korkeatasoisempaa kuin halpa. Tämän ristiriidan selvittäminen on kuitenkin nykyisin hyvin suuri haaste.

JARI HANSKA: Ymmärsikö kukaan?

(Lohi katsoo kysyvästi yleisöä.)

JARI HANSKA: Lyhensimme puheenvuoroa, koska sen sisältö oli niin epämääräinen. Jatka Lohi kolme kappaletta myöhemmin kohdasta Suomen Arkkitehtiiliiton lausunnossa sanotaan...

Keskeisin komiikan keino katkelmassa on koomisesti virittyneen metanarratiivin käyttö (vrt. Attardo 2001, 94-95). Näyttelijä Jani Nikulainen puhuu vuoroin roolihahmonaan Jyrki Lohena, vuoroin omana itsenään. Erittäin poikkeuksellisesti hän suhtautuu hahmonsa toimintaan kriittisesti. Näyttelijä jopa antaa suoraan sanoin ymmärtää, ettei ymmärrä juuri mitään siitä, mitä joutuu puhumaan näytellessään roolihahmoaan. Näin totuttu ja epätavanomainen esittämisen tapa törmäävät. Ensimmäisessä, aiemmin kulttuurisesti opitussa ja oletetussa esitystavassa lukutapa teatteritilanteelle kuuluu jotakuinkin "hahmon ajatukset ja olemus ovat myös näyttelijän ajatukset ja olemus". Toisessa, nyt esille pannussa lukutavassa taas "hahmon ajatukset ja olemus ovat näyttelijälle täysin vieraita ja käsittämättömiä". Lukutavat yhdistävä laukaisin on näyttelijän olemus, joka yhdistää nämä kaksi roolia.

Siirtyessään hahmosta itseksensä ja takaisin näyttelijä valittaa toistuvasti, miten hahmon puheiden ymmärtäminen on täysin mahdotonta. Näin yhdessä totutun näyttelijäntyylin muodon kanssa syntyy vastakohtapari toisaalta omien ja näin itsestäänselvien, sekä täysin käsittämättömien ajatusten välille. Tätä paria voidaan kuvata esimerkiksi ymmärrettävä/käsittämätön -polarisaatiolla. Tätä vastakohtaparia tukee myös Nikulaisen/Lohen vuorovaikutus kertoja Jari Hanskan kanssa. Hanska kysyy yleisöltä ymmärsikö kukaan ja kuvailee suoraan SDP:n ryhmäpuheenvuoroa niin epämääräiseksi, että sitä on päätetty lyhentää. Ja tokihan samaa asiaa korostaa myös tekstiin valittu otos alkuperäisestä puheenvuorosta. Kieltämättä näytelmään päätyneet katkelmat ovat kansanomaisesti sanottuna puuta heinää.

Nikulainen/Lohi -parin tuottaman koomisen metanarratiivin ohella katkelmassa on kaksi koomista hetkeä, jotka tuottavat hieman toisenlaisen vitsin. Ensin Lohi toistaa lähes sanasta sanaan kertoja Hanskan esittämän lainauksen. Toisekseen aivan lainauksen lopussa Hanska käskyy puolihuolimattomasti roolihahmoa "jatka Lohi kolme kappaletta myöhemmin ---". Selkeän alentuva suhtautuminen SDP:hen ja sen kannanottoihin, kuten myös yksinkertaisesti kiroaminen voidaan tässä yhteydessä nähdä komiikan rakentamisena. Nämä komiikan ainekset eivät kuitenkaan vaikuta keskeisellä tavalla kohtauksen koomisen perusvireen syntymiseen, eikä niitä siksi myöskään analysoida tarkemmin.

Keskeisempää on se, että kun nimenomaan poliitikko, ei näyttelijä ottaa vastaan käskyt ja toistaa edellä sanotut automaattihjauksella, nousee esiin toinen koominen ristiriita, tällä kertaa autonomisen ja automaattisen välillä. Oletamme tyypillisesti, että ihminen harkitsee tekemisiään ja toimii oman harkintansa mukaan. Näin ihminen, joka korostetusti tekee automaattisesti jotain sitä täysin ajattelematta, on lähtökohtaisesti koominen.

Parodia on toisinaan äärimmäisen yksinkertaista. Pelkällä toisen sanojen toistamisella voi oikeissa oloissa tehdä toisen naurunalaiseksi (Dentith 2000, 1). Kun Lohi toistaa lähes sanatarkasti kertojan toteamuksen, on varsin selvästi

kysymys eräänlaisesta parodiasta. Tässä tapauksessa kysymyksessä on kuitenkin pikemminkin käänteinen toisto: Lohen sanomiset toistetaan jo ennen kuin tämä itse ehtii niitä näytelmässä esittää. Näin puhujasta itsestään tulee eräänlainen koominen papukaija, joka toistelee kuulemaansa siitä mitään välttämättä ymmärtämättä. Parodian varsinaisena kohteena ei kuitenkaan ole näyttämö-Lohi, vaan saman aiemmin sanonut tosielämän Lohi, johon pilkkakirves tässä osuu hänen sanomansa kaksinkertaisella toistolla. Komiikka edellisessä katkelmassa perustuu siis ymmärrettävä/käsittämätön ja autonominen/automaattinen -vastakohtapareille.

Jälkimmäisessä kohdassa, jossa kertoja kehottaa Lohta siirtymään eteenpäin puheenvuorossaan tuetaan molempia vastakohtapareja. Lohi tottelee kyselemättä, mikä korostaa tämän puheiden automaattista laatua. Samalla puheen normaaliksi ominaisuudeksi oletettu jatkuvuus ja koherenssi menettävät merkityksensä. Puhe on sitä samaa kaikilta osiltaan ja Lohta voidaan käskyttää vain hyppäämään eteenpäin omissa puheissaan. Käsittämätön pysyy käsittämättömänä, katsoipa sitä miltä kohdalta vain. Käskytyksen kohteena kohtauksessa on lisäksi nimenomaan Lohi, ei Nikulainen, vaikka näyttelijä omassa persoonassaan paikalla onkin. Näin näyttelijän ja roolihahmon ero ei ole täysin selvä, mikä tekee entistä koomisemman asetelmasta, jossa näyttelijä ei ymmärrä hahmonsa puheita. Hän ei vain näyttele tätä, vaan kaikesta huolimatta osaltaan on tämä, mutta ei silti ymmärrä mitä puhuu. Kohta siis, kuten sanottu, tukee molempia koomisia vastakohtapareja, ymmärrettävä/käsittämätön ja autonomia/automaatio.

Koko mielettömyyttä korostaa sen nostaminen esiin, että kyseessä oli yksi kokouksen pisimmistä puheenvuoroista. Näin tämän puheenvuoron merkitystä koko kokouksen hengelle korostetaan. Näin tulee myös erityisen mielekkääksi arvioida kohtauksen merkitystä koko näytelmän kontekstissa. Jo näytelmän alkupuolella tulee ilmi kaksi keskeistä tapaa, joilla nimenomaan nämä ovat keskeisiä kategorioita arvioitaessa koko näytelmän suhdetta sen kuvaamaan todellisuuteen. Toinen näistä tavoista liittyy yksittäiseen näytelmässä kuvattuun tapahtumaan, toinen taas laajempaan yhteiskunnallisten prosessien arvosteluun.

Ensinnäkin näytelmä kritisoi voimakkaasti esittelemänsä valtuuston arvojärjestyksiä. Näyttelijä Jari Hanska kuvaa omana itsenään kokousta hyvin suorasanaisesti:

Kokouksessa puhuttiin useita tunteja Helsingin arkkitehtuurista. Aivan loppuksi, yöllä, päätettiin pikaisesti lasten psykiatrian organisaatiomuutos.

Vain hieman myöhemmin Hanska nostaa esiin näytelmän kannalta kenties vielä keskeisemmän seikan, kun valtuustoa itseään syytetään varsin kykenemättömäksi, vähämerkityksiseksi instituutioksi:

Helsingissä virkamiehillä on suuri vaikutusvalta valtuuston päätöksiin. Tämä johtuu siitä, että Helsingissä on kolme suurta puoluetta: kokoomus, vihreät ja sosiaalidemokraatit. Kun yksi suurista alkaa ajaa jotakin asiaa, kaksi muuta liittoutuu sitä vastaan. Toisaalta tärkeissä päätöksissä kolme suurta pyrkii poliittiseen konsensusukseen. Kun tähän lisätään sosiaalidemokraattien ideologinen romahdus ja perinteisen oikeisto-

vasemmisto jännitteen katoaminen, seurauksena valtuuston poliittinen pelivara on pieni ja päätäntävalta jää virkamiehille.

Esimerkkikohtauksen komiikan journalistisuutta on arvioitava näitä kahta syytöstä vasten, merkityksettömistä asioista vääntämistä suurten jäädessä huomiotta ja toisaalta koko päätösvallan luovuttamista pois.

Aiempien analyysien jälkeen komiikan journalistinen merkitys näyttää jo varsin ilmeiseltä. Näytelmässä esitetään todellisuuden tekstejä ja myös tässä esitetty komiikka liitetään tiiviisti tiettyyn esimerkkitekstiin. Ainakin esitetyn katkelman pohjalta näyttää ilmeiseltä, että mainittu puheenvuoro todella on käsittämätön, tai ainakin äärimmäisen vaikeasti ymmärrettävissä. Näin ensimmäisen komiikan hyödyntämän vastakohtaparin ymmärrettävä/käsittämätön jälkimmäinen puolikas kohooa todella komiikan ulkopuolisesta tekstistä: teksti on käsittämätön. Ensimmäinen intertekstuaalinen ehto siis täyttyy.

Mitä tulee toiseen vastakohtapariin, myös sen voidaan katsoa olevan peräisin komiikan hetken ulkopuolelta. Syytös kaupunginvaltuuston vallan lipsumisesta virkamiehille on esitetty muissakin yhteyksissä ja kieltämättä jo näytelmän oma komiikan ulkopuolinen analyysi tekee siitä uskottavan huolenaiheen. Näin valtuuston toimintalogiikasta itsestään tehdään teksti, jota voidaan alkaa arvioida esimerkiksi komiikan keinoin. Tätä tekstiä voidaan hyvin purkaa esimerkiksi juuri autonomia/automaatio -parin kautta. Näytelmässä esitetty kuvaus valtuuston toiminnan automatisoitumisesta ei välttämättä ole koko totuus ja koko syytöksen mielekkyydestä voidaan keskustella. Tästä huolimatta ilmiöstä on muuallakin kuin Helsingissä tietty todistusaineisto, joten sen voidaan katsoa olevan peräisin komiikan ulkopuolisesta todellisuudesta syntyneestä tekstistä. Tässäkin siis ensimmäinen ehto täyttyy.

Toinen ehto täyttyy molempien edellisten vitsien osalta, mikäli komiikan ulkopuoliset tekstit myös noudattelevat esitettyä kategorijakoa. Siis, mikäli voimme tehdä oletuksen, että politiikan tekstien tulisi olla ymmärrettäviä ja että kansan valitsemien edustajien tulisi toimia autonomisesti pikemmin kuin automaattisesti, on ristiriita olemassa todellisuudessa komiikan ulkopuolella. Itse olisin taipuvainen toteamaan, että molemmissa tapauksissa myös toinen intertekstuaalinen ehto täyttyy. Näytelmän isäntätekstissä näytetään toteen sitä, että ainakin osa valtuustossa esitettävistä, ajankohtaisista ja merkittävistä teksteistä on käsittämättömiä ja että ne ilmentävät pikemmin rituaalinomaista esiintymisen pakkoa kuin varsinaisen ymmärrettävän sisällön esiin tuomista. Samalla komiikka rikkoo juuri näitä samoja kategoriarajoja. Komiikkaa voidaan siis täydellä syyllä pitää journalistisena.

9.82 Ei-journalistista komiikkaa näytelmässä

Kaikki todellisuuden kuvaamiseen liittyvä komiikka ei ole journalistista, vaikka sen isäntäteksti sitä olisikin. Seuraava esimerkki koostuu useammasta muun toiminnan sivussa tapahtuvasta seikasta, jotka yhdessä muodostavat merkityksellisen kokonaisuuden. Aivan kokouksen loppupuolella valtuusto keskustelee lastenpsykiatrian uudistamisesta. Kommunistien edustaja Yrjö Hakanen kritisoi

uudistuksesta tehtyä esitystä voimakkaasti ja on sitä mieltä, ettei esitys ole lainkaan riittävän yksityiskohtainen. Hän haluaisi selviä lukuja siitä, millaisilla resursseilla esimerkiksi nuorten hoitoon pääsyn kynnyksen kohoaminen aiotaan estää.

HAKANEN YRJÖ: --- Kun meille on jaettu esityslista, jonka mukaan on olemassa selvästi vaara siitä, että hoitoon pääsyn kynnyksessä nousee, että ehkäisevä varhainen puuttuminen, tämänkaltainen perustason toiminta voi muodostua vaikeammaksi kuin nyt, niin kyllähän vähintäänkin meidän pitää saada jotkut faktat siitä, miten tässä mallissa aiotaan estää se hoitoon nousun kynnyksessä. Eikä sitä voi todistaa silloin pelkästään sillä, että HUSiin tulee näin ja näin monta vakanssia, kun kerran se todennäköinen ongelma on siellä ehkäisevän varhaisen työn puolella eikä siinä, että lopulta henkilö pääsee HUSiin.

Sanottavansa sanottuaan Hakanen istuu lattialle ja kääriytyy Neuvostoliiton lippuun. Hieman myöhemmin puheenvuoron saa kokoomuksen edustaja Ulla-Maija Urho. Hän puolestaan puolustaa esitystä riittävänä.

URHO ULLA-MAIJA: --- Helsingillä on edustajat sekä HUSin että HYKsin hallinnossa, joiden kautta budjettiin voidaan vaikuttaa. Tämä esitys ei millään lailla ratkaise lasten psykiatrisia ongelmia heti, ei ratkaise myöskään terveyslautakunnassa valtuutettu Ikävalkon nyt esittämä, terveyslautakunnasta tuoma palautusesitys, puhumattakaan valtuutettu Hakasen esittämistä vakanssien määristä.

Hakasen mainitessaan Urho lyö tätä nyrkillä päähän. Hetkeä myöhemmin valtuusto hyväksyy esityksen ja asian käsittely päättyy. Tilanne jatkuu kuitenkin vielä hetken Hakasen suhteen, sillä näytelmä käsittelee myös eräänlaisena lopunäytöksenä demareita edustavan Päivi Lipposen aloitteen Väinö Linnan patsaan pystyttämistä Hakaniemen torille.

PÄIVI LIPPONEN: --- Aloite: Me valtuutetut ehdotamme, että Väinö Linnalle pystytetään patsas Hakaniemen torille. Hakaniemen tori on jäänyt hieman syrjäiseksi paikaksi Helsingin kaupunkikuvassa. Neuvostoliiton lahjoittama kansojen ystävyydelle omistettu patsas Hakaniementorin laidassa on nostalginen tuulahdus historiasta. Se ei kuitenkaan kohota alueen yleisilmettä. Helsingin kauniita rantoja ja aukioita on parannettu. Hakaniementori tarvitsee patsaan pystyttämisen kaltaisen kulttuuriteon."

Mainitessaan Neuvostoliiton lahjoittaman patsaan olevan "nostalginen tuulahdus historiasta", Lipponen viittaa kädellään maassa istuvaan Hakaseen. Tämä päättää koomisen tilanteen ja Lipposen puheenvuoron myötä päättyy myös näytelmä. Komiikka on jälleen aiempaa hienosyisempää, sillä se perustuu tekstin ohella myös toiminnalle. Tietyllä tapaa kyseessä onkin tämän analyysin monimutkaisin koominen teksti. Analyysin kulkuun tämä ei kuitenkaan vaikuta.

Teksti itsessään on epäilemättä journalistinen. Se on laaja kuvaus yhteiskunnallisesti merkittävästä ilmiöstä, se perustuu dokumentoituun aineistoon ja se on osoitettu laajalle yleisölle. Klassisestakin määritelmästä puuttuu vain levitykseen käytetty tekninen väline. Kiinnostavaa tässä esimerkissä onkin se, että vaikka isäntäteksti on journalistinen, komiikka ei sitä tässä tapauksessa ole.

Komiikan keskiössä on Neuvostoliiton lippuun kääriytynyt kommunisteja edustava Hakanen, joka toimii esimerkissä viitepisteenä muiden edustajien

toiminnalle. Kyseessä on myös kolmen erillisen koomisen hetken sarja, jotka yhdessä muodostavat loogisen kokonaisuuden. Ensimmäinen hetki on Hakasen kääriytyminen lippuun, toinen Hakasen lyöminen ja kolmantena maininta "nostalgisesta tuulahduksesta", johon liittyy viittaus Hakaseen.

Sekä Neuvostoliiton lippuun kääriytyminen että hahmoon viittaaminen muinaismuistona perustuvat samalle kategorisoinnille. Hakasen puheissa on paljonkin järkeä, eikä niiden sävy ole erityisen kiihkomielinen. Kuitenkin hän ensin kääriytyy lippuun, mikä synnyttää tunteen kommunistisen ideologian täysin läpitunkemasta mielestä. Tästä ristiriidasta syntyy keskeisin osa kohtausten komiikasta: ensin sinällään mielekkäänä näyttäytyvälle, jopa objektiiviselle tekstille tarjotaan toista lukutapaa ideologisesti värittyneenä, subjektiivisena palopuheena. Komiikka syntyy siis objektiivinen/subjektiivinen -jaon varaan. Tämä asetelma uusinnetaan ja vahvistetaan aivan lopuksi kun Hakaseen viitataan muinaisjäänteinä Neuvostoliitosta. Hakasen lyöminen liittyy likeisesti tähän vitsiin. Siinä rinnastuvat Urhon näkemyksen perusteltu ilmaiseminen ja väkivalta Hakasen henkilöä kohtaan. Näin rinnastuvat perusteltu keskustelu ja henkilökohtainen kauna. Myös tämän asetelman voisi tiivistää kategoriapariin objektiivinen/subjektiivinen.

Ensimmäinen intertekstuaalinen ehto täyttyy kaikissa vitsirakenteissa: Hakasen puheenvuoro on todellinen ja vakavissaan objektiivisena, yleisenä totuutena esitetty. Sama koskee myös Urhon puheenvuoroa. Ainakaan tässä yhteydessä ei kuitenkaan vaikuta olevan tekstejä, jotka rakentuisivat objektiivinen/subjektiivinen -jaon varaan tai joissa nimenomaan tämän jaon kyseenalaistaminen olisi erityisen tärkeää. Esimerkiksi Urho ei omalta osaltaan esitä Hakasen näkemyksiä ideologisina, vaan on yksinkertaisesti eri mieltä esityksen merkityksestä ja riittävydestä vallitsevassa tilanteessa. Muut puheenvuorot ovat vastaavanlaisia tässä suhteessa. Toinen ehto ei siis vaikuta täyttyvän. Tällaisia tekstejä toki saattaisi löytyä muualta, mikä tekisi komiikasta journalistista. Tässä käytössä olevilla tiedoilla se ei sitä kuitenkaan vaikuta olevan, vaikka mielenkiintoisena puheenvuorona tätä koomista asetelmaa voidaankin pitää ja vaikka isäntäteksti vaikuttaa itsessään hyvinkin journalistiselta liittyessään ajankohtaiseen ja tärkeään asiaan ja pitäytyessään monin paikoin vain todella tapahtuneiden seikkojen kuvailussa.

9.' Kommentoiva todellisuussuhde: Atte Järvisen käsikirjoittama tv-sarja "Ihmisten Puolue"

Filmitoiminnan tuottama ja Yle tv2:n esittämän Ihmisten puolue -tv-sarjan ajatuksena oli viikottain käydä läpi ajankohtaisia uutisaiheita komiikan keinoin. Sarja lopetettiin vuonna 2011. Sarjan jaksojen tapahtumapaikkana oli aina pieni kokoushuone, jossa viisi pienpuolueen edustajaa keskustelelee omista lähtökohdistaan aiemman viikon tapahtumista. Henkilöt ja tapahtumapaikka ovat puhtaasti fiktiivisiä, mutta käsitellyt tapahtumat ja esimerkiksi toisinaan käytetyt

lainaukset peräisin ulkopuolisesta todellisuudesta. Täten sarja on selkeä esimerkki kommentoivasta todellisuussuhteesta.

Hahmot on kirjoitettu edustamaan kärjitetysti erilaisia poliittisia maailmankatsomuksia. Tyypillisesti sarjassa ei ole suuria tapahtumia - enimmillään joku poistuu huoneesta ja siksi sarja muistuttaakin suuresti radiokuunnelmaa. Kuten sanottu, tässä tehtävä analyysi perustuu jaksojen käsikirjoituksiin, jotka eivät kaikin osin vastaa tv:ssä esitettyä aivan yksi yhteen.

9.'.1 Journalistista komiikkaa tv-sarjassa

Seuraava katkelma on Ihmisten Puolueen jaksosta 28.11.2009. Aiheena on kirjailija Sofi Oksasen edeltäneellä viikolla antama haastattelu, jossa hän piti väkivaltaisuutta merkittävänä ongelmana suomalaisessa yhteiskunnassa. Oksasen huomiot sekä tuomittiin paikkansapitämättöminä ja leimaavina että otettiin vastaan tärkeinä keskustelunavauksina. Seuraavassa katkelmassa tv-sarjan hyvin oikeistolaisesti suuntautuneet Teittinen ja Topi-Petteri vaativat loukkaantuneina Oksasen karkoittamista maasta, vasemmistolainen Säkkijärvi taas puolustaa tämän puheenvuoroa.

TEITTINEN: Että menimme hänelle vielä Finlandian antamaan. Että kehtaa.

TOPI-PETTERI: Kyllä, takaisin Viroon vaan.

SÄKKIJÄRVI: Takaisin Viroon? Mutta siis Oksanenhan on suomalainen.

TOPI-PETTERI: Ei ole kuin virolainen.

SÄKKIJÄRVI: Suomalainen on.

TOPI-PETTERI: Virolainen.

SÄKKIJÄRVI: Suomalainen. Hänen äitinsä on Virosta.

TOPI-PETTERI: No äiti ainakin muuttakoon.

Topi-Petteri tulee tekstissä ikään kuin vahingossa paljastaneeksi todellisen katkeruutensa syyn, oletuksen Oksasen "virolaisuudesta". Saadessaan kuulla, että vain tämän äiti on kotoisin Virosta, hän vaatii äidin karkottamista. Siis: suuttuneen Topi-Petterin tarkoituksena on karkottaa virolainen, tarvittaessa kuka tahansa virolainen.

Vastaava asenne ei ollut epätavallinen todellisuudessa julkaistuissa mielipidekirjoituksissa, eikä sitä aina edes erityisesti vaivauduttu peittelemään. Sekä rivikansalaisten että ammattitoimittajien mielipiteissä nostettiin näkyvästi esiin se, että Oksasella on sukujuuria Virossa. Ei ole liioittelua jopa väittää, että hän näyttäytyi muukalaisena, joka on tullut ulkopuolelta arvostelemaan, jopa "mus-tamaalaamaan" suomalaisia. Esimerkkinä tällaisesta suhtautumisesta toimii hyvin Alma Median eri lehtien, muun muassa Aamulehden nettisivuilla

24.11.2009 julkaistu toimittaja Anita Simolan kolumni. Simola muistaa mainita muun muassa, että

”[e]i ole kulunut 20 vuottakaan siitä, kun virolaisnaiset olivat valmiita myymään mummunsa muutamista Aholaidan liian pienistä sukkahousuista. --- Kyllä silloin suomalaisten vaatteet ja aatteet näyttivät kelpaavan oikein hyvin. --- Oksasenkin olisi ehkä hyvä miettiä, ettei ruokaa antavan kättä kannata purra. Kirjailijaneitosen seuraava teos saattaa jäädä aika monelta ostamatta.”

Simola esittää tekstissä Oksasen suomalaisten hyväntekeväisyyden virolaisena kohteena. Oksanen ei ole Simolalle suomalainen, joka arvostelee sitä kulttuuria, jossa itse elää. Hän on ulkopuolinen, ja vieläpä kiittämätön ulkopuolinen. Lisäksi Oksasen ”oma” kulttuuri on selkeästi suomalaista alempiarvoinen ja ulkopuolisena hän itse on edelleen suomalaisten hyvätahtoisuuden varassa. Lyhyesti: Oksanen kategorisoidaan todella selkeästi ulkopuoliseksi ja nimenomaan suomalaisille kiitollisuudenvelassa olevaksi ulkopuoliseksi.

Ihmisten Puolueen lyhyen vitsin journalistisuus on ymmärrettävä tätä taustaa vasten. Tekstissä Topi-Petteri lausuu ääneen Oksasen olevan ”virolainen”, joten hänet pitää lähettää ”takaisin” Viroon. Tästä syntyy tekstin ensimmäinen luentatapa: virolainen pitää karkottaa Suomesta, koska hän ei osoita riittävää kunnioitusta suomalaisia kohtaan. Tämä luentatapa perustuu ajatukselle ansaitusta rangaistuksesta. Ainakin se pitää sisällään selkeää logiikkaa, vaikka rikoksen suhde rangaistukseen voikin olla rajusti ylilyöty. Samaan tapaan aikaisempi kolumni antoi ymmärtää, että ”kirjailijaneitosta” saattaa kohdatta ansaittu rangaistus ainakin kaupallisen menestyksen kärsiessä.

Keskustelun jatkuessa tv-sarjassa käy kuitenkin ilmi, että vain Oksasen äiti on virolainen. Topi-Petteri käyttäytyy kuitenkin edelleen kuin hänen edellinen logiikkansa pätesi myös tässä tapauksessa. Toiseksi lukutavaksi nousee siis edellistä lyhyempi ”virolainen pitää karkottaa Suomesta”. Tämä lukutapa puolestaan perustuu ajatukselle selkeän ansaitsemattomasta rangaistuksesta. Vain kaikkein kansallismielisimmät kiihkoilijat pitävät loogisena ajatusta ihmisten karkottamisesta näiden syntyperän vuoksi.

Useimpien jonkinlaista kirjoitettua lakia noudattavien yhteiskuntien perustassa ansaittu/ansaitsematon rangaistus on uskoakseni suhteellisen keskeinen kategoria. Se on suoraan oikeudenmukaisuuden kysymyksen sydämessä vaikuttava kategorisointi, joka vaikuttaa jokaisella oman yhteiskuntamme tasolla perheen ja suvun tavoista aina korkeimpiin oikeusasteisiin ja kansalaistoinnin erilaisiin muotoihin saakka. Se voitaisiin itse asiassa kirjoittaa auki myös muotoon ”oikeudenmukaisuus/epäoikeudenmukaisuus”, mutta aiemmin mainittu lienee selkeämpi tässä yhteydessä. Vitsin laukaisin vaikuttaa yhdistelmältä useita tekijöitä, mutta keskeinen osa on Topi-Petterin puhetapa, joka ei muutu vaikka hänen puheensa sisältö menettää mielekkyytensä.

Ansaitun rangaistuksen syyksi nousee tekstissä suomalaisten loukkaaminen, ansaitsemattoman syyksi taas virolaisuus. Ei liene ylitulkintaa sanoa, että aiemmassa lehtitekstissä nämä kaksi seikkaa, loukkaus ja virolaisuus myös sekoittuivat varsin huoletta. Simolan ilmaisema närkästys tuntuu pohjaavan pitkälti juuri siihen, että loukkaajana on ”virolainen”, jonka kaltaiset vain tovi sit-

ten sentään ”olivat valmiita myymään mummunsa muutamista Aholaidan liian pienistä sukkahousuista”. Moraalinen tuomio langetetaan oletetun virolaisuuden vuoksi siinä missä varsinaisen loukkauksenkin tähden.

Journalistisen komiikan ensimmäisen intertekstuaalisen ehdon voidaan katsoa täyttyvän varsin hyvin. Ajatus siitä, että Oksasen puheenvuoro oli tarpeeton ja loukkaava, rangaistava yritys ”mustamaalata” Suomea ja suomalaisia on selvästi peräisin komiikan itsensä ulkopuolelta. Samoin lienee jo näytetty toteen, että komiikan perustana toimiva ansaittu tuomio/ansaitsematon tuomio (tai oikeudenmukainen/epäoikeudenmukainen) -kategorijako näkyi ainakin yhdessä geneerisen journalistisessa tekstissä selkeästi muotoa antavana voimana. Myös toinen intertekstuaalinen ehto täyttyy näin. Ei siis ole syytä olla pitämättä edellisen katkelman sisältämää komiikkaa journalistisena.

9.' 2 Ei-journalistista komiikkaa tv-sarjassa

Edellisessä ei-journalistista komiikkaa käsittelevässä katkelmassa, siis kommunisti-Hakasen tapauksessa nähtiin ei-journalistista komiikkaa journalistisessa isäntätekstissä. Seuraavassa nähdään mielestäni sitä vastoin myös ei-journalistinen isäntäteksti, vaikka katkelma liittyykin todellisuuden ajankohtaiseen tapahtumaan.

Katkelma esitettiin Ihmisten Puolue -sarjassa 19. 9. 2009. Kansanedustaja Martti Korhonen oli vaatinut vast'ikään monia parannuksia vanhusten asemaan Suomessa. Hänen mielestään vanhusten palvelut olivat monin paikoin ”epäinhimillisellä” tasolla, eikä monilla vanhuksilla esimerkiksi ollut mahdollisuuksia päästä käytännössä koskaan käymään ulkona. Muiden asioiden ohella hän vaati vanhusasiavaltuutetun viran perustamista sen varmistamiseksi, että vanhusten oikeuksia valvotaan riittävän tehokkaasti.

REGINA: Viikolla Martti Korhonen esitti, että Suomeen pitäisi saada oma vanhasvaltuutettu. Minusta...

RIIHIMÄKI: Mikä valtuutettu?

SÄKKIJÄRVI: Mikä on vanhasvaltuutettu?

REGINA: Siis jos Suomessa olisi vanhasvaltuutettu, joka vahtisi ettei Vanhasta kohdella huonosti, tai ettei Vanhasta pidetä sisällä liian pitkään. Olisi minusta ihan reilua, kun ovat niin paljon Vanhasta lyöneet. Oli lehdissä.

TEITTINEN: Se on vanhusvaltuutettu mitä ehdotettiin.

REGINA: Mikä?

RIIHIMÄKI: Se oli vanhusvaltuutettu eikä vanhasvaltuutettu.

REGINA: Aa. No silleen siinä onkin enemmän järkeä kun miettii.

Tekstissä on kaksi varsin ilmeistä lukutapaa. Regina esittää, että tuolloinen pääministeri Matti Vanhanen tarvitsee oman virkamiehen huolehtimaan siitä,

että hän edes pääsee ulos silloin tällöin. Toisaalta taas tekstin lopussa nostetaan varsin näkyvästi esiin se, että tätä apua tarvitsevat itse asiassa vanhukset. Etuliite "vanhas" tulee vain yhden kirjaimen päähän etuliitteestä "vanhus", mikä mahdollistaa näiden käsitteiden sekoittamisen komiikan luomiseksi.

Ensimmäinen intertekstuaalinen ehto täyttyy hyvinkin selvästi. Vanhusvaltuutettua todella vaadittiin pitämään niiden puolta, jotka eivät siihen itse kykene. Tämä lukutapa sijoittaa puheen aiheena olevat heikko-kategoriaan. Yhden kirjaimen muuttamisella sitä vastoin vanhuksesta tulee pääministeri Vanhanen, jota jo virkansakin puolesta luonnehtivat pikemminkin voima ja valta.

Näin komiikka rakentuu heikko/voimakas -vastakohtaparin varaan. Toisen intertekstuaalisen ehdon ei tällöin voida katsoa oikein täyttyvän. Tämä jako ei ole millään tapaa keskeinen kyseenalaistettava aiheesta käydyin keskustelun kontekstissa. Julkisuuden teksteissä ei esimerkiksi esitetty, että vanhukset ovat kautta linjan oikein hyvin omillaan toimeentulevia, jopa voimakkaita, eikä tällaiseen arvioon anna tiettävästi aihetta myöskään mikään muu todellisuutta kuvaava teksti. Näin ollen kategoriarikkomus ei tässä heijastele millään hedelmällisellä tavalla muihin tilanteisiin komiikan itsensä ulkopuolella, eikä toinen ehto siis täyty. Näin ollen komiikka ei myöskään ole journalistista.

Huomautettakoon vielä, että tässä tapauksessa isäntätekstiäkään ei ole helppo mieltää journalistiseksi. Se ei kuvaile merkittävällä tavalla todellisuutta, eikä kyseenalaista tai tue todellisuudessa jo aikaisemmin nähtyjä puheenvuoroja aiheesta. Pikemminkin teksti on kokonaisuudessaan itseriittoinen ja nojaa komiikkansakin osalta vain yhteen pieneen sanaleikkiin, joka ei kytkeydy muihin teksteihin.

9.(Fiktivisoiva todellisuussuhde: Jari Tervon romaani "Koljatti"

Edellisistä poikkeavan esimerkin löydämme Jari Tervon satiirisesta kirjasta. Sen komiikkaa ei kohtausten sisällä useinkaan voi erotella journalistiseksi ja ei-journalistiseksi. Journalistisuus kohoaa pikemminkin tarinan kokonaisuudesta kuin sen yksittäisistä osista, mistä syystä useimmat kohtaukset ovat journalistisen ja ei-journalistisen komiikan vuorottelua, joka on ymmärrettävissä vain teoksen muuta sisältöä vasten. Tästä huolimatta komiikan journalistisuus voidaan tunnistaa ja kirjoittaa auki.

Kirja kertoo Suomen fiktiivisen, mutta tuolloista todellista pääministeriä paljon muistuttavan pääministeri Pekka Lahnasen edesottamuksista tämän viimeisinä, stressaavina aikoina ennen lopullista järkensä menettämistä. Päähenkilö muistuttaa monin tavoin, nimeään myöten tuolloista pääministeri Matti Vanhasta. Myös monet muut kirjan hahmot ovat tunnistettavia, suuri osa heistä esitellään jopa samalla nimellä kuin todellisuuden esikuvansa. Lahnanen on surullinen hahmo, joka yrittää yltää kaikessa samaan kuin suuri sankarinsa, presidentti Urho Kekkonen. Hänen yrityksensä nousta suurmieheksi on kuitenkin tuomittu epäonnistumaan ja viemään hänen mielenterveytensä ensin

paloittain, viimein täysin. Kirjaan on poimittu huomattava määrä todellisuuden sirpaleita, mutta kokonaisuus esitetään selkeän fiktiivisenä. Kenenkään ei oleteta uskovan yhdenkään kirjassa esitettävän todellisen ihmisen todella tehneen mitään kirjassa kuvattua. Tämän vuoksi kirja edustaa selkeästi fiktivisoivaa todellisuussuhdetta.

9.(1 Ei-journalistista komiikkaa romaanissa

Koljatti pitää sisällään monia kohtauksia, jotka ovat niin ajankohtaisia, että pakinoina vastaavat tekstit mielletäisiin journalistisiksi tuotoksiksi ilman muuta. Romaanimuodon vuoksi tekstin yhteydessä ei kuitenkaan journalismista puhuttu, toisin kuin vaikkapa aiemmin käsiteltyä Valtuusto-näytelmää seuranneen ja enemmän huomiota saaneen Eduskunta-näytelmän kohdalla. Kirjaan journalistisiksi helposti tunnistettavat kohtaukset eivät silti välttämättä sisällä journalistista komiikkaa.

Tässä käsiteltävä katkelma kuvaa pääministeri Lahnasen äänten kalastelua lähestyvien vaalien alla. Unettomuudesta kärsivä ja stressaantunut pääministeri on alkanut kärsiä pahoista aistiharhoista, jotka tempaavat hänet toisinaan mukaansa kokonaan. Tällä kertaa Lahnanen on sattumalta törmännyt hallituksensa valtiovarainministeriin Jyrki Kataiseen. Molemmat ovat halunneet näyttää ymmärtävänsä kansaa ja siksi ovat tulleet median kanssa tutustumaan ostoskeskukseen Helsingin Kontulassa. Siellä, toimittajien, kuvaajien ja lähiön ostoskeskuksen liepeillä notkuvien teinien ja kodittomien keskellä Lahnanen halusinoi Kataisen muuttuvan soullegenda Barry Whiteksi.

Aikaisemmin kirjassa (Tervo 2009, 10) Lahnanen on jo tehnyt puolihuolimattoman huomion, jonka mukaan Kataisen ääni on niin vakuuttavan matala, että sillä "koskematta poksauttelee immenkalvoja". Samassa yhteydessä hän on myös verrannut Kataista tässä mielessä Whiteen, jonka kappaleiden matalan "kutuhuokailun" hän muistaa olleen itselleen nuorena jopa nolostuttavan vaikuttavaa kuultavaa. Lahnanen, joka toimii myös tarinan pääasiallisena kertojana katseleekin Kataisen/Whiten toimintaa jonkinlaisen hämmentyneen kunnioituksen vallassa.

[Katainen/ White] pyöräytti lannettaan, sieppasi käteensä sivulta heitetyn mikrofonin ja kuiskasi käheästi: "We got it together, didn't we?"

Kamerat kääntyivät kohti minua ja minun oli myönnettävä, että yeah, we got it together, meidän hallitusyhteistyömme oli sujunut viime vuodet kohtalaisen hyvin.

Puliukoista rähjäisin alkoi rummuttaa muovituolia, muut hyräilivät sielukkaasti. He toistivat rytmikkäästi: "White! Mister Barry White! The One and Only! The Blackest White on Earth! Mister Barry White!"

Katainen kehitti pakkasessa ensimmäiset hikipisararototsalleen.

"Isn't it really nice?"

Valtiovarainministeri tanssahteli niin lihavaksi mieheksi pehmeästi ja lukiotyttöjen ryhmä liikahteli levottomasti. Puliukot alkoivat soittaa. Basso jumputti, viulut liihot-

tivat ja rummut hakkasivat kuin sāngyntolpat lattiaa. Kataisen āāni kulki maan alla rikkaana kuin kultasuoni ja palasi vālillā maan pāälle spermaisena aallonharjana. Katainen osoitti minua nelisormuksisella sormellaan:

"You're my first!"

Tytöt voihkaisivat. Hikinen Katainen tyōnsi kātensā tummanpunaisiin nahkahousuihinsa ja poimi sieltā valtavan pallon. Sen hān sinkautti Kontulan taivaalle ja se alkoi pyōriā ja sādehtiā: aito diskopallo vuodelta 1977. Toisenkin pallon Katainen kaivoi housuistaan ja heitti sen ensimmäisen seuraksi. Kokoomuslaisessa universumissa kaksi aurinkoa paistaa taivaalta. Valtiovarainministeri lauloi:

"You're my last!"

Puliukkojen pumppu lāpsi ylvitosisia ja vaihtoi keskenān valkoisia minkkilippiksiā. Heillā kaikilla oli puoli naamaa peittāvāt aurinkolasit keltaisine muovisankoineen. Laulu- ja lasolyhtye hinkkasi kohti sielunsa, soulinsa finaalia. Katainen repāisi hopeisen paitansa auki napit sinkoillen ja osoitti minua:

"My everything!"

Kuului vaimea poksahdus. Rivin laitimmainen fanityttō kirkaisi. Sen jālkeen kirkaisivat vuoronperāen rivin kaikki tytōt naiseuden ensi hurmaa, viimeistā lukuunottamatta. Tāmā kohautti kummasteleville olkapāitāen:

"Jaakkolan Tsuge." (43-44)

Teksti tulee erittāin lāhelle journalistista pakinatyyliā: julkisuudessa oli kirjan julkaisun aikaan ehtinyt olla paljonkin puhetta siitā, kuinka pāāministeri Vanhanen ja suurin puolue keskusta tuntuvat vetāytyvān syrjāen, kun Katainen ja kokoomus itse asiassa johtivat hallitusta. Tāssā katkelmassa tāmā asetelma saa erāänlaisen harhaisen kirjaimellistuksen Lahnasen nāhdessā nuoren, viriilin Kataisen villitsevān kansaa ja "poksauttelevan immenkalvoja" pelkällä āānel-lāen. Lukijan oletetaan tuntevan jo julkisuudesta lukuavan "Vanhasen olisi syytā tuntea politiikan tekoon liittyvāā alemmuutta Kataiseen nāhdēn", minkā rinnalle teksti tuo nyt luennan "Lahnänen/Vanhanen tuntee āārimmāistā seksuaalista alemmuutta Kataiseen nāhdēn". Siis, komiikka perustuu kohtauksessa seksuaalinen/ei-seksuaalinen -jaolle, joka huipentuu Kataisen/Whiten kiveksi-en/diskopallojen kohotessa loistamaan "kahtena aurinkona" kokoomuslaisen universumin taivaalle. Laukaisimena toimii Lahnasen auki kirjoitettu seksuaalinen alemmuudentunne, joka linkittyy sekā Lahnasen samoin auki kirjoitet-tuun ettā Vanhasen oletettuun poliittisen alemmuudentunteeseen.

Kuten sanottu, isāntātekstiā voitaisiin hyvinkin pitāā journalistisena. Se kāsitlee tuolloin puheenaiheena ollutta kahden ministerin valta-asetelmaa ja toinen komiikan lukuavoista, siis ei-seksuaalinen voisi hyvinkin olla perāisin journalistisesti relevanteista teksteistā tuolta ajankohdalta. Nāin myōs ensimmäinen intertekstuaalinen ehto tāytyyisi. Toinen ei kuitenkaan tāyty. On vaikea nāhdā, kuinka seksuaalinen/ei-seksuaalinen olisi sellainen jako, joka toimisi tyypillisesti aihepiiriin liittyvien tekstien perustana, ellei sitten aleta penkoa hyvin syvältā alitajunnasta. Komiikka esimerkissā ei siis isāntātekstin ajankoh-taisuudesta huolimatta ole journalistista.

9.(2) Journalistista komiikkaa romaanissa

Romaanin komiikan journalistisuus perustuu pitkälti pääministeri Lahnasen henkilön ympärille. Lahnanen on paitsi pääasiallinen kertoja ja tarkkailija, myös selkeästi kertomuksen päähenkilö, josta toiminta alkaa ja joka sen myös saattaa päätökseen. Myös komiikka syntyy suurelta osin juuri Lahnasen joutuessa uudestaan ja uudestaan törmäyskurssille todellisuuden vaatimusten kanssa. Journalistisuuden kannalta tärkeintä ei kuitenkaan ole se, mitä kirjassa itse asiassa tehdään vaan se, minkä vuoksi tiettyjä asioita tapahtuu.

Lahnanen on hahmo, joka kulkee tietyllä tapaa automaattiohjauksella. Pääministerin aikataulujen ja viran edellyttämän protokollan armoton seuraaminen aiheuttaa jatkuvaa ahdistusta, mutta näistä irtautuminenkaan ei tule kyseeseen. Toisaalta unettomuuden aiheuttamista jatkuvista aistiharhoista kärsivä Lahnanen alkaa myös hiljalleen menettää kosketustaan todellisuuteen ja päätyy toistuvasti toimimaan täysin viettiensä ohjaaman harhaisen mielikuvituksensa varassa. Hän esimerkiksi lukitsee naisen kellariinsa uskoen pelastavansa tämän ja että he voivat yhdessä vielä viettää hänen toivomaansa rauhallista perhe-elämää. Näiden kahden automaattiohjauksen muodon, vaistojen ja määräysten välissä Lahnasen oma, järkeen ja harkintaan pohjaava tahto on alkanut väistyä kokonaan.

Keskeistä kirjan komiikan kannalta on, että aina kun pääministeri Lahnanen päättää tehdä jotain täysin omasta aloitteestaan, hän aiheuttaa katastrofin ja joutuu äärimmäisen kiusallisiin tilanteisiin. Aina kun hän irtautuu virkansa ja asemansa pakottamista toimintamalleista, seurauksena on kansainvälinen selkkkaus tai vähintään sensaatio-otsikoita ja julkisuuden ylenkatse. Vaistojensa varassa tekemiään typeryyksiä hän myös onnistuu ainakin peittelemään hyvän tovin, mutta harkiten tehdyt, omat päätökset päättyvät vääjäämättä välittömään, surkeaan epäonnistumiseen. Kaikki tuntuu sujuvan niin kauan kuin Lahnasen minä tyytyy tarkkailemaan ulkopuolisena yliminän ja idin vuorottelevaa hallintaa, mutta yritykset kaapata ohjaus takaisin itselle päättyvät surkeasti. Tälle asetelmalle rakentuu merkittävin osa teoksen komiikasta.

Lahnanen siis yrittää olla sellainen, millaisena hän esikuvansa Kekkonen näkee. Tähän idealisoituun kuvaan liittyy myös paljon sellaista, mitä yleisesti pidetään hyvän valtiomiehen ominaisuuksina. Kekkonen oli vahva johtaja, itsenäinen ajattelija ja rohkea oman tiensä kulkija. Lahnanen sitä vastoin aina omalle polulle astuessaan kompastuu auttamatta. Häntä ei kerta kaikkiaan ole tarkoitettu seuraamaan tiettyä tiukkaa protokollaa, eikä elämellisten vaistojen seuraaminenkaan oikein tahdo luonnistua mielekkäästi. Syntyy vastakohtapari autonominen/automaattinen, johon palataan kirjassa tämän tästä. Lahnanen haluaa olla autonominen yksikkö, mutta sekä ulkoiset että sisäiset paineet pakottavat hänet nolattuna uudestaan ja uudestaan hakemaan turvaa automaatiosta.

Viimein koko asetelma huipentuu tapaamiseen Venäjän pääministeri Vladimir Putinin kanssa. Lahnanen päättää, että hänen on aika tarttua härkää sar-

vista, eikä kulkea vain protokollan mukaan. Kohtaus tuo näkyvästi esiin hiljalleen romahtavan Lahnasen turhautumisen muuttumattomiin sääntöihin.

Venäjä-neuvotteluja koskevat pro memoriaat olivat niin samankaltaisia: otetaan rakentavassa hengessä esiin itärajan kymmenien kilometrien pituiset jonot, torjutaan hymyillen venäläisten esittämä viisumipakosta luopuminen sortumatta kuitenkaan kertomaan miksi: siksi että Helsingin rautatieasemalla notkuisi kohta kymmenentuhatta pietarilaista rikollista. Pian ne ilmoittaisivat että niitä kohdellaan kaltoin. Kuten kohdellaankin. Kuten rikollisia tulee kohdella. Kohta Putin ilmoittaisi televisiossa saaneensa vetoomuksia Suomessa asuvalta venäläisvähemmistöltä. Vaatisi neuvotteluja. Tätä siis vältetään. Samoin vältetään yhteisiä sotaharjoituksia siinäkin tapauksessa, että niitä tarjotaan rauhanturvaamisharjoitusten nimellä. Todetaan että kansainvälisistä sopimuksista olisi hyvä pitää kiinni. Etsitään uusia yhteistyön kohteita. Niitä ei löydetä. Allekirjoitetaan sopimus joka poistaa maiden välisestä byrokraatiasta yhden pykälän, mutta lisää sitä juuri tällä allekirjoitettavalla. Kätellään. Syödään lounas. Kohotetaan malja. Juomatta sitä. Otetaan yhteiskuvat. Yritän näyttää niissä mahdollisimman lyhyeltä. Valehdellaan tiedotustilaisuudessa. Media vaihtaa meidän valheemme omiin valheisiinsa ja levittää ne. Siinä se. Nähdään taas.

Näin siis aina ennen. Nyt siihen tulisi muutos.

Halusin kysyä Putinilta vain yhden, ratkaisevan kysymyksen: onko Venäjä muuttunut? (Tervo 2009, 225-226)

Aiemmin raittiina pysytellyt Lahnanen päätyy hoitamaan neuvotteluja itänaapurin kanssa siten kuin niitä hoidettiin sankarinsa Kekkosen aikana: ryypäämisen ohessa. Tämä ei kuitenkaan herätä toivottua vastakaikua, vaan venäläinen delegaatio päätyy poistumaan yhteiseltä lounaalta Suomen pääministerin humalluttua kohtuuttomasti:

Liukastelen Königstedtin pihalla ja tuiskahdan kerran nenälleni, mutta tavoitan Putinin seurueineen autoilta. Turvamiehet ottavat käsistäni kiinni ja katsovat vaivautuneina Putinia. Tämä nyökkää ja turvamiehet laskevat minut irti. Huohotan. Putin odottaa, kunnes hengitykseni tasaantuu. Maistan suussani toisesta sieraimesta valuvan verinoron. Haluan kysyä häneltä vielä yhden asian, jos se sopii. Putin nyökkää.

‘Onko Venäjä muuttunut?’

Putin kuuntelee englanninkielisen kysymykseni ja kun hän katsoo KGB-silmillään minuun, tunnen vatsassa lainehtivan votkan kiteytyvän. Suljen silmäni. Avattuani ne näen oksennukseni lentävän kaaressa hankeen ja lotisevan lämmöllään ja putousvoimallaan siihen syvän reiän. Kun oikaisen itseni linkusta, Putin istahtaa takapenkille:

‘Suomi ei ainakaan ole.’ (Tervo 2009, 297)

Sammuttuaan ja herättyään paria tuntia myöhemmin Lahnanen saa vielä CNN-uutiskanavalta todeta, että tilanne on edennyt henkilökohtaisesta katastrofista kansalliseksi. Kaikin keinoin välteltävät yhteiset sotaharjoitukset Venäjän kanssa uhkaavat.

Venäjän pääministeri Vladimir Putin puhuu säätytalolla mikrofonitulppaanistolle ja CNN:n mies simultaanitulkkaa hänen puhettaan englanniksi. Putinin mukaan Suomen pääministeri on ehdottanut Suomen ja Venäjän välisiä yhteisiä sotaharjoituksia.

Putin kertoo Venäjän hallituksen ilahtuneen ja ryhtyvän heti käytännön valmisteluihin. ---

Avustajani taputtavat käsiään hitaasti ja ironisesti.

‘Eihän tuo ole totta. En minä mitään ehdottanut.’

‘Menepä tuon näköisenä kameran eteen kiistämään se’, Tanner sanoo. (301-302)

Pääministeri on joutunut vastaaviin katastrofeihin aikaisemminkin päätettyään ryhtyä itse toimimaan. Kontulan lähiövierailullaan hän päättää näyttää toimittajille tulevana toimeen ihmisten kanssa ja koputtaa ennalta sopimatta asunnon ovelle kuunnellakseen tavallisten ihmisten ajatuksia. Asunnon työtön alkoholistipariskunta kuitenkin päättyy nöyryyttämään Lahnasta ja kertoo vihaavansa tätä.

Kirjan tekstissä on suuri määrä yksittäisiä vitsejä, mutta ennen kaikkea kiinnostava on sen rakenteeseen kirjoitettu komiikka. Kuten muistetaan, vitsi voi sijaita myös pidemmän tekstin rakenteessa itsessään. Esimerkiksi Holcomb (1992, 236, 249) on esittänyt, että pidemmissä koomisissa teksteissä on useita "noodeja" (node), siis tilanteita, joissa tietyt vastakohtat asettuvat yhteensopiviksi, vaikka nämä tilanteet eivät aina olekaan ilmeisiä tekstin ilmitasolla. Tällä tavalla toimii suurelta osin myös Koljatin komiikka. Yksi koominen asetelma, jossa autonomia ja automaatio kohtaavat kertautuu uudestaan ja uudestaan uudelleenlaisissa tilanteissa.

Kirjassa korostuu kaiken aikaa myös se, miltä asiat näyttävät. Mediaa ja julkisuutta käsitellään paljon, pääministeri muun muassa opettelee kaiken aikaa elintarvikkeiden hintoja, jotta kysyttäessä hän ei vaikuttaisi arjesta vieraantuneelta. Muutoinkin Lahnanen joutuu jatkuvasti ponnistelemaan pitääkseen yllä hallitulta vaikuttavaa julkisivuaan. Hänen julkisuuskuvaansa, henkilöhistoriansa ja olemuksensa ovat myös niin lähellä Matti Vanhasen vastaavia, ettei näitä kahta hahmoa voi olla ajattelematta samaksi kirjaa lukiessa. Tästä syntyy komiikan kutkuttavuus: hahmojen samankaltaisuuden vuoksi syntyy ajatus siitä, että myös tosielämän poliitikon julkisivun taustalla käy samanlainen, salattu myllerrys.

Vanhasen, kuten oikeastaan kaikkien poliitikkojen julkisuuskuvaan kuului kuitenkin nimenomaan päätöksenteko. Pääministerin oletetaan olevan nimenomaan päättäjä, siis itseohjautuva, autonominen hahmo, joka päättää monia asioita koko kansankin puolesta. Kun tähän rinnastetaan automaattilla toimiva, mutta muutoin liki identtinen Lahnanen, syntyy komiikkaa, joka perustuu autonominen/automaattinen -vastakohtaparille.

Kuten sanottu, tätä asetelmaa uusinnetaan koko kirjan mitalta. Asetelma heijastelee Lahnasen mukana oikeastaan kaikkiin tämän kohtaamisiin, niin vahvasti mainittu ristiriita hänen olemustaan värittää. Koska kyseessä on romaani, ei siinä tietenkään voida kuvata ulkoisen todellisuuden päiväkohtaisia tapahtumia. Useat geneeriset tapahtumat: EU-kokoukset ja niistä tiedottaminen, valtiojohtojen tapaamiset ja mediaesiintymiset vaalien alla ovat kuitenkin erittäin tuttuja lukemattomista teksteistä komiikan ulkopuolelta. Näiden tilaisuuks-

sien geneeriset piirteet toistuvat varsin samanlaisina kerrasta toiseen. Poliitikot esiintyvät niissä hyvinkin autonomisina, määrätietoisina ja kyvykkäinä, minkä vuoksi tämän lukutavan myös Koljatin komiikalle voidaan katsoa olevan peräisin komiikan itsensä ulkopuolelta. Näin ensimmäinen intertekstuaalinen ehto täyttyy.

Toisen intertekstuaalisen ehdon on mielekästä senkin katsoa täyttyvän. Automaatio politiikassa yritetään tyypillisesti peittää, mutta tosiasiaa sitä esiintyy varsin paljon, kuten todettiin jo Valtuusto-näytelmää perattaessa. Monien sinällään merkityksellisinä esitettävien tapaamisten ja toimien merkitys on lähinnä symbolinen ja niitä tuotetaan nimenomaan julkisuutta varten. Komii-kan keinoin romaanissa puretaan tätä ristiriitaa, mikä tekee komiikasta journalistista.

9.) "Eri todellisuussuhteiden journalistinen komiikka ja geneerinen journalismi - analyttistä pohdintaa

Kuten oli asianlaita geneerisen journalismin uskottavuuspositioiden suhteen, myös tässä esitellyt yleisemmät tekstien todellisuussuhteet ovat erittäin karkea tapa hahmottaa todellisuutta. Kyseessä eivät ole mitkään todellisuuden luokat, joihin voidaan jakaa tekstejä, vaan tapa tuoda esiin se, että tekstit tarjoutuvat luettavaksi vaihtelevilla painotuksilla suhteessa todellisuuteen. Kannattaa myös huomata, että tämän tutkimuksen kontekstissa todellisuussuhteet eivät ole komiikan alustana samalla tavalla kiinnostavia kuin uskottavuuspositiot olivat. Ne ovat kiinnostavia journalismin, todellisuuden ja komiikan kolmiyhteyttä arvioitaessa. Eri todellisuussuhteissa esitetyn komiikan rakenteita voidaan siirtää myös journalistisiin uskottavuuspositioihin edistämään journalismin tehtävää todellisuuden kuvaajana. Seuraavassa pohdin tätä prosessia suhteessa edellä esiteltyihin, eri todellisuussuhteita edustaviin esimerkkeihin journalistisesta komiikasta.

Geneerinen journalismi itsessään sijoittuu pääosin dokumentaariseen todellisuussuhteeseen. Tietyt reuna- ja ulkoposition tekstit voivat esittää myös muita todellisuussuhteita, mutta etenkin journalismin ydinpositiossa dokumentaarisuus on keskeinen genremääre. Komii-kan rakenteet voivat kuitenkin ylittää myös ydinposition ympärille pystytetyt kulttuuriset raja-aidat.

Luvun ensimmäinen esimerkki oli ote näytelmästä, joka käsitteli Helsingin kaupunginvaltuuston kokousta. Komiikassa nousi esiin kaksi kategoriajakoa, autonomia/automaatio ja ymmärrettävä/käsittämätön. Samaa aihetta olisi voitu käsitellä journalismin uskottavuuspositiossa monin tavoin. Samat koomiset rakenteet olisi niin ikään voitu siirtää näihin ympäristöihin. Erityisen helposti tämä olisi sujunut osin juuri siksi, että valittu esimerkki edusti näkyvästi juuri dokumentaristista suhtautumista todellisuuteen: suuri osa käytetystä tekstistä tuli suoraan kaupunginvaltuuston pöytäkirjasta.

Ulko- tai reunapositionissa olisi esimerkiksi SDP:n ryhmäpuheenvuoro voitu julkaista pakinapaikalla (tai vastaavalla) samanlaisessa muodossa kuin näytelmässä. Pelkällä otsikoinnilla ja huomautuksella siitä, että kyseessä oli kokouksen pisin puheenvuoro, jota tässä täytyi vielä lyhentää olisi tuotettu sama efekti, mitä tulee ymmärrettävä/käsittämätön -jakoon. Autonomia/automaatio-jako olisi voitu sekin tuottaa helposti, esimerkiksi kertomalla tarkka aika sille, kauanko puheenvuoron lukemiseen paperista meni sen esittäjälle. Esimerkiksi otsikon "Tärkeitä asioita" alla tällä reseptillä olisi syntynyt kelpo pakina, joka noudattelisi uskollisesti samoja rakenteita kuin alkuperäinen esimerkki.

Ydinposition rakenteiden siirtyminen ei ole yhtä itsestäänselvää, mutta yhtä kaikki edelleen mahdollista. Aikaisemmissa esimerkeissä nähtiin jo, miten keskeneräinen julistettiin eduskunnassa keskeneräiseksi ja samantyyppistä vitsiä voisi rakentaa myös tästä aiheesta. Esimerkiksi istunnosta tehdyn uutisraportin yhteyteen olisi hyvin voinut lisätä aiheesta vitsejä esimerkiksi kirjoittamalla auki uutiskielelle puheenvuorojen sisältöä. "SDP sijoittaisi nykyhetken menneen ja tulevan väliin" on lause, jota voisi harkita käytettäväksi tällaisessa uutisessa. Jos sitä käytettäisiin alaotsikkona, jonka yläotsikkona on esimerkiksi "Valtuustossa riitti puhetta arkkitehtuurista", alkaisi jo herätä tuntemuksia molempien edellisten kategorisointien tiimoilta.

Toinen esimerkki tuli kommentoivasta todellisuussuhteesta. Tästä syystä komiikan rakenteita ei voida siirtää journalismin alueelle aivan yhtä suoraan. Siirtää ne kuitenkin voidaan. Analysoidussa vitsissä kohtasivat ansaittu tuomio (oikeudenmukaisuus) ja ansaitsematon tuomio (epäoikeudenmukaisuus). Ulko- ja reunapositionissa tämän jaon kopioiminen olisi edelleen varsin helppoa. Esimerkiksi pakinoitsija voisi vaivatta omaksua yhtä kirjoitustaan varten alter egon, joka toistaisi Topi-Petterin näkemykset virolaisuuden raskauttavuudesta jokseenkin sellaisenaan.

Ydinposition, uutisessa tämä ei tietenkään tulisi kovin helpolla kyseen. Sen sijaan toimittajan olisi mahdollista esimerkiksi kerätä vastaavaa kategorisointia hyödyntäviä julkisuuden puheenvuoroja, kuten analyysin yhteydessä mainittu kommentti, jossa muistutettiin virolaisten alemmuudesta suomalaisiin nähden. Näitä puheenvuoroja toimittaja voisi edelleen käyttää osana uutista, joka kertoo keskustelun etenemisestä aiheen tiimoilta. Esimerkiksi Oksasen kertoessa, että hänen puheenvuoroaan oli käsitelty Tanskan televisiossa väärin, julkaistiin monissa medioissa jatkojuttuja. Tässä yhteydessä edellä kuvattuja puheenvuoroja olisi hyvin voitu käyttää osana uutista. Niiden massalla olisi voitu luoda samanlainen karikatyyri samanlaisesta suhtautumistavasta kuin mitä Topi-Petteri sarjassa on kirjoitettu edustamaan. Niiden sisältämä koominen järjettömyys taas olisi voitu tuoda esiin esimerkiksi korostamalla Oksasen suomalaisuutta kommenttien yhteydessä. "Anita Simola ojentaa suomalaista Oksasta muistuttamalla siitä, millaisia virolaiset ovat" olisi esimerkiksi lause, joka yhdessä Simolan langettaman tuomion kanssa veisi ajatuksia hyvin samantyyppiseen suuntaan. Sana "ojentaa" on tyyppillisesti liitetty kohtuulliseen ja tarpeelliseen rangaistukseen tai muistutukseen, kun taas suomalaisen muistuttaminen

ylemmydentuntoiseen sävyyn siitä, millaisia virolaiset ovat tuntuu ilmeisen kohtuuttomalta.

Kolmannen todellisuussuhteen komiikan siirtäminen on haastavinta. Fiktivisoivan suhteen komiikka perustui nimenomaan kirjan rakenteille, joissa tiettyjen tapahtumien, ei yksittäisten sanojen kautta törmäsivät ajatuskokonaisuudet, jotka kategorisoituivat edustamaan autonomiaa ja automaatiota. Nämä puolestaan rinnastuivat näkyvän eli julkisen ja näkymättömän eli salatun kategorioihin. Ulko- ja reunapositioneissa voidaan edelleen kirjoittaa esimerkiksi parkinoita tai vaikkapa novelleja, joissa samanlaiset rakenteet toistuvat. Niiden tuominen myös ydinposition on toki mahdollista esimerkiksi niin sanotun eifktion (non-fiktion) avulla, siis muun muassa romaanikirjallisuuden keinoja käyttävässä journalismissa. Kuitenkin myös aivan journalismin ytimessä, uutisjournalismissa olisi mahdollista hyödyntää myös näitä koomisia rakenteita.

Esimerkiksi uutisreportaasi, jossa voidaan seurata sekä poliitikon valmistautumista tärkeään puheeseen että referoidaan itse puhetta voisi tuottaa vastaavan koomisen efektin. Jos näitä tarinoita kuljetettaisiin rinnakkain, puheen opettelemisesta ja siihen liittyvistä neuvonpidoista voitaisiin hakea samanlaista autonomia/automaatio ja näkyvä/näkymätön -jaoille perustuvaa komiikkaa. Samanlaista tekniikkaa voitaisiin käyttää myös esimerkiksi hallitusneuvotteiluista, tärkeistä eduskunnan istunnoista tai vastaavista raportoitaessa. Tietenkin toimittajan mahdollisuudet saada tietoa yleensä näkymättömiksi jäävistä valmistautumishetkistä ovat rajoitetut, joten käytännössä tällainen lähestyminen ei välttämättä useinkaan ole mahdollinen. Kuitenkin yhtenä esimerkkinä siitä, miten monimutkaisiakin komiikan rakenteita voidaan siirtää tekstien välillä tämä palvellee. Periaatteessa tässä on kysymys vain ennalta suunnittelun tekemisestä näkyväksi. Olennaista on huomata yksinkertaisesti se, että journalistisen komiikan rakenteet ovat samanlaisia geneerisessä journalismissa ja sen ulkopuolella, ja että geneeriseen journalismiin voitaisiin siirtää paljon siitä komiikasta, jota sen ulkopuolella esitetään.

Karnevaali ja sen rajat

Palataan tässä yhteydessä vielä tarkemmin erääseen jo aikaisemmin nopeasti käsiteltyyn aiheeseen, joka selventää sitä, miksi komiikan sijoittumisella erilaisiin todellisuussuhteisiin ja erilaisiin joukkoviestinnän genreihin on merkitystä. Huumorilla ja komiikalla oli Mihail Bahtinin mukaan olennainen osa keskiaikaisessa karnevaalissa: juuri se erotti ne virallisista kirkon ja valtion juhlista. Virallisissa juhlissa korostettiin arvojärjestystä ja vallitsevan järjestelmän muuttumattomuutta. Karnevaalissa taas kaikki arvojärjestykset muuttuivat pääläelleen ja kaikki esitettiin tilapäiseksi ja muuttuvaksi. Tärkeässä roolissa olivat pyhimysten ja sankareiden parodiset kaksoisolennot. Myös pyhistä kirjoituksista tehtiin estoitta pilkkua: syntyi muun muassa sikojen testamentti. (Bahtin 2002; 11-16)

Kuitenkin, kuten Umberto Eco on ansiokkaasti huomauttanut, karnevaali voi olla nautittava ja mielekäs vain, jos siinä rikotut säännöt myönnetään rikkomattomiksi sen ulkopuolella (Eco 1985, 325-326). Vitsailu voi paitsi olla kapi-

noinnin merkki, myös purkaa kapinapaineita, joten runsas vitsailu voi kertoa myös siitä, että muutospaineille on löydetty harmiton purkautumistie (Zijderveld 1968, 306).

Tätä varten täytyy hieman tarkentaa karnevaalin käsitettä: metaforinen käyttö täytyy erottaa kirjaimellisesta. Kirjaimellinen käyttö saa seuraavassa sisältönsä antropologian kautta. Bahtin itse toteaa ohimennen, että ”primitiivisillä kansoilla” on myös naurukultteja, joissa parodioidaan virallisia myyttejä ja häpäistään jumalia (Bahtin 2002, 8). Tämä on paitsi totta, myös varsin tyypillistä. Lukuisista kulttuureista löytyy rituaalista komiikkaa, johon kuuluu tilapäinen vapaus osasta kulttuurisia sääntöjä. Tällaisissa juhlissa tyypillistä on varsin karkea yhteensopimattomien piirteiden yhdistäminen: tietyt esiintyjät, klovnipapit käsittelevät kevyitä esineitä kuin ne olisivat hyvin painavia, miehet pukeutuvat naisiksi ja niin edelleen. Samalla on hyvin tavallista parodioida auktoriteetteja ja pyhiä asioita. (Apte 1985, 155-159) Tätä on bahtinilainen karnevaali konkreettisesti: yhteensopimattomien yhteensovittamiseen perustuvaan komiikkaan perustuva kansanjuhla, jonka puitteissa normaalit käyttäytymissäännöt ja hierarkiat menettävät merkityksensä.

Econ huomautusta seuraten, tällaisen käytännön karnevaalin merkitys ei kuitenkaan välttämättä kannu yli sen rajojen. Itse asiassa tilanne voi olla jopa päinvastainen: rituaalien klovnipappi, kuten häneen rinnastuva kansantarujen koominen trickster-hahmokin itse asiassa vahvistaa toiminnallaan vallitsevaa järjestystä. Järjestelmän ristiriidat tulevat myönnettyksi, mutta samalla ne siirretään pois käytännön ajattelun ja toiminnan alueelta, rituaalien ja käsittämättömän maailmaan (Wilson 1979, 223-225; Pollio 1983, 218; Apte 1985, 226-230). Bahtinin karnevaalissa ei ole erikseen katsojia ja esiintyjä (Bahtin 2002, 9), mutta periaatteessa tilanne on sama. Väärä kuningas ei välttämättä ole oikean vaihtoehdon, vaan alter ego (Alho 1988, 96).

Huumori ja uskonto ovat sikäli sukulaismiöitä, että molemmat tekevät mahdolliseksi mahdollottoman käsittelemisen (Apte 1985, 232-233). Tältä kannalta voidaan lukea Raamattuakin: luomiskertomuksessa jumala luottaa nonsenseen: mikäli ihminen yrittää löytää järkeä ja logiikkaa kaikesta, eikä voi nauttia myös selittämättömästä ja järjettömästä, hän menettää paratiisin (Handelman 1983, 23). Koominen/uskonnon rituaali siis esittää, että on olemassa asioita, jotka täytyy ottaa sellaisenaan. Ne ovat olemassa, mutta niiden selittäminen tai miettiminen arjessa ei tule kyseeseen.

Karnevaalin puitteissa koettu ei kuitenkaan välttämättä jää sen puitteisiin. Ihminen osaa aktiivisesti soveltaa kokemaansa sisältöä myös muihin tilanteisiin. Esimerkiksi Kummeli-sarjaa tuskin kovin moni piti yhteiskunnallisesti suuntautuneena ohjelmana. Sarja perustui pitkälle jaksosta toiseen toistuville hokemille ja tilanteille. Ensi silmäyksellä kyseessä oli eskapistinen viihde par excellence. Kuitenkin Kummeli tarjosi samalla välineitä yhteiskunnallisten hierarkioiden käsittelemiseen ja jopa niiden kyseenalaistamiseen (Karvonen 1995, 6-7). Seuraavassa sarjan katsojapalautteen mukana tullut kuvaus tällaisesta käytöstä puolustusvoimissa:

”Ylivääpeli Nieminen: ASENTOOO! Johon kirjurit vastaavat asennon tehden ja samalla sutkaisten: ”Selvä.” (lainattu Karvonen 1995, 7).

”Selvä” on varsin ilmeisesti lausuttu korkealla äänellä, kuten esikuvana toimineessa sarjassakin. Hyvin ilmeisesti valtasuhteet määrittyvät kirjurien sutkaisun myötä tilanteessa täysin erilaisiksi kuin mihin ylivääpeli Nieminen tähtäsi. Tienkään sarjaa ei ole varsinaisesti tarkoitettu juuri tähän käyttöön. Tällaista komediasarjaa luonnehtii John Fiskin sanoin populaari.

Fiskin mukaan populaarin ilmiöt: muotivaatteet, hittimusiikki, tabloidilehdet, ihmissuhdesarjat eivät ole ainoastaan kulutettavaa viihdemateriaalia. Ne ovat myös rakennusainetta omaehtoiselle identiteettityölle. Populaari kulttuuri syntyy, kun ihmiset käyttävät aktiivisesti oman kulttuurinsa aineksina niitä tarpeita, joita tavarakapitalismi tarjoaa. Populaarikulttuuri on luennoissa ja käytöissä, ei teksteissä tai tavaroissa itsessään (Fiske 1989 a, 15, 45). Näin myös sinällään yhdentekevä ”Selvä!” muuttui omaan tilanteeseen sovellettuna hierarkian ja valtarakenteiden uudelleen tulkitsemisen välineeksi. Kirjurit tekivät edelleen asennon, eikä mikään näin ollen muuttunut. Kuitenkin tilanteen karnevalisoiminen osoitti, ettei tilanne ole täysin ylivääpelin hallinnassa. Kirjurit *päättivät* totella, eivät vain totelleet. Olli Alhon mukaan karnevaalin merkitys ei ole siinä, että se itsessään johtaisi muutokseen, vaan siinä, että se säilyttää ”mentaalisen mahdollisuuden” muutokselle (Alho 1988, 250-251). Tästä voin olla yhtä mieltä, ainakin niiltä osin kuin karnevaalin piirteet kykenevät siirtymään myös karnevaalin ulkopuolelle. Karnevaalin puitteisiin jäävä komiikka sen sijaan toimii päin vastoin poistamalla tarpeen muutokseen.

Komiikka on merkittävä tapa kyseenalaistaa vallitsevia järjestyksiä, mutta tähän se pystyy vain mikäli sitä käytetään aktiivisesti karnevaalien - olivatpa ne kansanjuhla tai tv-sarjoja - ulkopuolella. Komediasarjassa esitettävä komiikka ei kyseenalaista mitään, ellei koomisuuden logiikkaa käytetä vastaavassa tilanteessa toisessa, ei-koomisessa yhteydessä. Näin ollen, mikäli komiikka halutaan käyttää yhteiskunnallisen keskustelun ja kyseenalaistamisen välineenä olisi tärkeää huomioida kaksi asiaa.

Ilmeisempi näistä on, että komiikkaa tulisi käyttää myös sen omaksi mielletyn alueen ulkopuolella. Koska journalismi on edelleen keskeisin yhteiskunnallisen keskustelun väline, nimenomaan sen alueella olisi tärkeää pohtia vallitsevia käsityksiä ja järjestyksiä myös komiikan keinoin. Komiikan käyttö tyypillisesti vakavissa yhteyksissä laajentaa komiikan aluetta ja näin myös sitä aluetta, jolla ei ole lukkoon lyötyjä totuuksia. Voidaan sanoa, että komiikan käyttäminen karnevaalin ulkopuolella vetää karnevaalin rajoja leveämmälle, kun taas rajojen sisällä pysyminen kaventaa niitä entisestään. Kärjistäen voidaan sanoa, että näiden rajojen sisäpuolella kaikki on mahdollista, eikä mikään ole ikuista kun taas niiden ulkopuolella lukemattomat tahot pyrkivät osoittamaan vallitsevan järjestyksen ainoaksi ja parhaaksi mahdolliseksi. Tästä syystä karnevalisovalla komiikalla todettiin aiemmin olevan journalistista arvoa.

Komiikan ja vallan suhdetta puitaessa keskeinen kysymys on, *kuka* minä olen nauraessani ja *missä* naurun kohde sijaitsee suhteessa minuun. Olenko osanottaja karnevaalissa, jossa nauretaan nimenomaan karnevaalitodellisuuden

ilmiöille ja olioille (vrt. Heikkilä 1988, 11-12), vai olenko itsenäinen toimija, joka tunnistaa naurun kohteet arkitodellisuudestaan. Karnevaalin naurua voidaan, kuten Kummeli-esimerkki osoitti, aina käyttää myös karnevaalin ulkopuolella. Samoin kaikessa julkisuuteen kirjoitettavassa joko rohkaistaan tähän ja annetaan tähän eväitä tai sitten pyritään ehkäisemään tätä ja monologisoimaan todellisuutta. On siis syytä huomauttaa, että vain tietyn julkisuuden alueen, esimerkiksi fiktivisoivan todellisuussuhteen tekstien puitteisiin asettuva komiikka tarjoutuu luettavaksi nimenomaan karnevaalin puitteissa ja näin ollen nimenomaan pyrkii siirtämään käsittelemänsä ristiriidat pois "todelliseksi" mielletyn maailman, ennen kaikkea keskustelun ja toiminnan piiristä. Komiikan pitäminen vain karnevaalin alueella ehkäisee karnevalisoimista ja muita komiikan julkisen keskustelun kannalta hyödyllisiä efektejä.

Toinen huomio on ollut tämän tutkimuksen keskeistä antia: komiikan tulisi olla sellaista, että se tarjoutuu sovellettavaksi myös oman esitystilanteensa ulkopuolella. Tämä oli toinen aikaisemmista intertekstuaalisista ehdoista. Edellisessä Kummeli-esimerkissä tarjottiin selkeä valta-asetelma, joka oli siirrettävissä myös katsojien todelliseen elämään. Samoin komiikan tulisi ollakseen journalistista kyetä viittaamaan myös muualle kuin esitystilanteeseensa. Ja tästä syystä on tärkeää pohtia sitä, mitä annettavaa journalismille voisi olla myös sellaisella journalistisella komiikalla, joka ei sijaitse journalistisissa teksteissä.

Suuri osa päivittäin mediassa esitettävästä komiikasta on tarkoitettu kuluttavaksi loppuun juuri esityshetkellään. Sitcomit ja vastaavat tv-sarjat tuottavat komiikkaa, joka syntyy juuri esitystilanteen ehdoilla, fiktiivisten hahmojen välillä fiktiivisessä maailmassa, eikä ole siirrettävissä muihin yhteyksiin. Tällainen komiikka vertautuu paitsi pyhiin rituaaleihin, myös yksinomaan yhdennäköisyyttä kohteensa kanssa tavoittelevaan kuvataiteeseen: se ei voi tarjota varsinaista uuden kokemusta, sillä se ei ole ymmärrettävissä missään oman esitystilanteensa ulkopuolisessa yhteydessä. Edellä esitin esimerkkejä komiikasta, joka kykenee eri tasoilla laajenemaan oman esityksensä ulkopuolelle. Seuraavassa, viimeisessä osassa esittelen tavan ideoida ja kirjoittaa juuri tällaista komiikkaa.

**KÄYTÄNTÖ II:
JOURNALISTISEN KOMIIKAN KIRJOITTAMINEN**

eli mitä kaiken edellä sanotun valossa voidaan sanoa siitä, miten komiikka ajankohtaisista asioista voitaisiin ryhtyä kirjoittamaan järjestelmällisesti siten, että komiikka hyödyttää journalismia.

10 JOURNALISMI LIIKKUU FAKTAN JA FIKTION RAJALLA

Valmiiden esimerkkien analysoinnin jälkeen on aika pohtia sitä, miten voitaisiin kirjoittaa uutta journalistista komiikkaa komiikan omilla ehdoilla, mutta samalla siten, että komiikka palvelee journalismin ihanteita. Ennen sitä tutustutaan kuitenkin vielä kerran lyhyesti siihen, mihin komiikkaa journalismissa tarvitaan, siis millaisia rakenteita korvaamaan ja suhteellistamaan tarvitaan koomisia rakenteita. Edellä mainittiin ohimennen ei-fiktio, johon on nyt hyvä palata hetkeksi. Tutkimuksen kohteena on tällöin ”kaunokirjallinen journalismi”, jossa journalismia tehdään fiktiokirjallisuudesta tuttuja keinoja hyödyntäen. Usein tällaisen journalismin katsotaan liikkuvan todellisuuden ja fiktion rajapinnalla ammentaen molemmilta puolilta (Lassila-Merisalo 2009; 35, 53).

On kuitenkin aiheellista kysyä, milloin journalismi ei liikkuisi tällä alueella? Millaista olisi journalismi, joka ei käyttäisi kaunokirjallisuuden keinoja? Toisaalta faktuaalinen on aina liian monimutkaista sellaisenaan kerrottavaksi ja siksi se vaatii fiktiivisen esityksen ollakseen ymmärrettävä. Toisaalta fiktiivinen voi kuvata todellista maailmaa monella tasolla. Fiktion kirjoittaja voi tutkailla jotain todellisuuden ilmiötä, joka ei ole vähääkään vähemmän ”todellinen” kuin historioitsijan kirjaamat tapahtumat (White 1990, 122).

Tässä luvussa esitän ensinnäkin, että journalismi nojaa lähes aina ainakin kertomuksen käyttöön, todellisuuden muokkaamiseen sellaisen kategorian ehdoilla, jonka ajatellaan tyypillisesti kuuluvan nimenomaan kaunokirjallisuuden ja draaman alueelle. Tämän myötä väitän myös, että journalismi liikkuu aina toden ja kuvitelman, faktan ja fiktion rajapinnalla ja ammentaa toiminnassaan molemmilta alueilta. Tai tarkemmin sanottuna, väitän ettei tällaista rajaa edes ole olemassa, kun oikein tarkasti katsotaan.

Edellä esitin, että journalismin ongelma on sen monologinen pyrkimys esittää maailma ”sellaisenaan”, ikään kuin todellisuus olisi kaikille sama. Tällöin journalismi esiintyy ikään kuin tieteen klassisia konventioita käyttäen ja edellä olenkin käsitellyt runsaasti tätä yhden todellisuuden viestintästrategiaa hyödyntäen nimenomaan tieteellistä kirjoittamista kohtaan suunnattua kritiikkiä. Seija Ridell on vaatinut kaunokirjallisten keinojen käyttöä bahtinilaisessa hengessä kuvatulnaisen, monologisen maailmankuvan murtamiseksi:

”Bahtinilainen poetiikka nostaakin esiin kysymyksen nykyiselle ´monologiselle´ - yhteiskunnan valtasuhteet diskursiivisesti uusintavalle - uutisjournalismille vaihtoehdoisen (´polyfonisemman´) journalismin mahdollisuuksista. Tämän uutisjournalismin ´romanisoimisen´ (novelisation) ei tulisi rajoittua mahdollisimman monien äänten ja maailmankatsomusten esiinpäästämiseen. Se edellyttäisi myös niiden saattamista aktiivisesti kohtaamaan toisensa ja ottamaan toisiinsa kantaa. Erityisen keskeistä tässä yhteydessä olisi pohtia uutisjournalismin ´oman´ - muita ääniä ´julkisuustilassa´ organisoivan - äänen osuutta monologisuuden ylläpitämisessä ja murtamisessa.” (Ridell 1994, 96)

Romanisoituminen on tässä ymmärrettävä nimenomaan bahtinilaisessa hengessä, sillä romanisoituminen tarinoitumisena on puolestaan omiaan nimenomaan monologisoimaan todellisuutta. Romanisoitumisen täytyy tavoitteena tarkoittaa journalismin valtarakenteiden näkyviksi tekemistä. Valtarakenteet ovat nimittäin peruuttamattomasti kietoutuneet yhteen paitsi tieteellisen monologisuuden, myös kertomusmuodon kanssa. Kertomusmuoto taas on journalismin keskeisin esittämisen tapa. Monologisuuden tuottamia valtarakenteita ei tästä syystä voida journalismista poistaa, mutta ne voidaan tehdä näkyviksi ja näin saattaa keskustelun alaisiksi siinä missä journalismin esittelemät faktatkin. Seuraavaksi käsitellään sitä, millaista journalistinen kerronta tyypillisimmillään on; miten tämä kerronta määrittelee totuuden ja epätoden, siis faktan ja fiktion; miten tämä kerronta itse asettuu faktan ja fiktion välimaastoon ja mikä rooli komiikalla voisi olla faktan ja fiktion rajoilla journalismissa liikuttaessa. Pyrkimys kuvata todellisen maailman tapahtumia mahdollisimman muuttamattomina on tärkeä ja välttämätön toimintatapa journalismille. Sen rinnalle journalismin on kuitenkin etsittävä myös muita tapoja, sillä ajatus mahdollisuudesta kuvata maailmaa kattavasti vain ”faktojen” kautta on harhakuvitelma.

Journalistinen teksti on tyypillisimmillään tarina, joka kyllä pohjaa todellisuuteen, mutta siirtää merkityksiä myös rakenteensa kautta. Tämä rakenne taas ei pohjaa todellisuuden kuvaamiseen, vaan valta- ja muihin kulttuurisiin rakenteisiin. Nämä rakenteet ohjaavat journalistisen tekstin muodon ohella myös sisältöä. Ne ovat kulttuurisesti sisäistettyjä ohjenuoria, jotka sopivat kyllä journalismin genremääreiden puitteissa työskentelyyn, mutta niiden yhteensopivuus journalismin ihanteiden kanssa ei ole yhtä ilmeinen.

10.1 Tarina on journalismille välttämätön paha

Kertomusten merkitystä kulttuurissa on vaikea liioitella. Tarinallistaminen tuntuu olevan paljon enemmän kuin yksi mahdollinen maailman kuvaamisen tapa. Se vaikuttaa kaikille ihmisille yhteiseltä ”metakoodilta”, universaalilta tavalta kuvata todellisuutta. (White 1992, 1) Kertominen, narrativisointi on perusihmillinen kommunikoinnin tapa. Siinä todellisuudelle annetaan mieli asettamalla tapaukset aikajatkumolle ja syy-seuraussuhteisiin. (Hietala 2006, 91-92) Me kuulemme ja luemme tarinoita pikkulapsesta alkaen ja näin tehdessämme me myös opimme tarinallistamisen säännöt (Frus 1994, 35). Myös tässä tutkimuksessa oletetaan, että kertomus, tarina on komiikan tavoin sellainen tapa viestiä,

johon meillä on myötäsyntyinen kyky. Vain se, millaisen muodon tarinat ottavat, on sidottu kulttuuriin. Edelleen tämän tekstin lähtökohta on, että myös journalismin keskeisin esittämisen tapa on nimenomaan kertomus. Tarinalla asiat asetetaan suhteeseen toisiinsa, missä mielessä etenkin uutisjournalismi muistuttaa historiankirjoitusta (Bell 1991, 147; Hietala 1990, 28).

Tarinan keskeinen piirre on, että se antaa merkityksen niille tapauksille ja seikoille, joista tarinassa puhutaan. Esimerkiksi kuuluisien ihmisten lapsuudesta ei kerrota siksi, että se itsessään olisi niin kiinnostava. Siitä kerrotaan, koska sillä oletetaan olevan merkitystä suhteessa samojen ihmisten myöhempiin vaiheisiin ja saavutuksiin (Kinnunen 1989, 65-66): "---kertomuksen loppu merkitsee jotain alun vuoksi, ja alku on merkitsevä lopun vuoksi." (emt., 65)

Kertomus on lyhimmän määritelmän mukaan mikä tahansa viestintäteko, joka vastaa sellaisiin muutosta koskeviin kysymyksiin kuin "mitä on tapahtunut?", "mikä on muuttunut?" tai "mitä olet tehnyt?" Kertomus on muutoksen kuvaus, eikä muutosta voi kuvata kuin kertomalla siitä. (Kinnunen 1989, 13-15) Yhteys journalismin ja tarinoinnin välillä on näin varsin selkeä. Journalismin, etenkin uutisjournalismin ytimessä katsotaan laajasti olevan nimenomaan maailmassa tapahtuneiden muutosten kuvaamisen (Kunelius 2004, 21). Usein muutosta kuvataan nimenomaan vastaamalla sellaisiin kysymyksiin kuin mitä on tapahtunut, missä, milloin ja niin edelleen; tämä tapa on vuosikymmeniä muistettu mainita journalismin kirjoittamisen oppaissa (esim. Huovila 2005, 46; Suhola, Turunen ja Varis 2005, 101; Miettinen 1984, 51-52; Okkonen 1980 [1974], 187). Alan tutkimuksessa ei ole tavatonta myöskään suoraan sanoa, että journalistinen teksti on tarina (esim. Dahlgren 1992; Manoff 1986, 228).

Journalismiin kuuluu paljon muutakin kuin tarinankerrontaa, mutta journalismin ytimessä on laaja tarinoiden joukko siitä, mitä maailmassa on tapahtunut ja tapahtumassa. Esimerkiksi uutinen, joka mainitaan usein journalismin juttutyypeistä vanhimpana ja yleisimpänä (esim. Suhola et al 2005, 100), muistuttaa historiankirjoitusta (journalismi, kuten aiemmin todettiin) juuri sikäli, että molemmat ovat tarinankerrontaa. Tätä ei ole muuttanut se, että ajatus hyperobjektiivisesta journalismista, jossa toimittaja täysin neutraalisti kuvaa todellisuuden tapahtuman on kärsinyt viimeistään 2000-luvulla rajun inflaation.

Journalismia tehdään paljon myös muuten kuin suoraviivaisin tarinoin. Journalismia tehdään valokuvilla, taulukoilla, erilaisilla graafisilla esityksillä, faktoja listaamalla ja monilla muilla tavoilla. Nämä tavat kuitenkin vain hyvin harvoin toimivat itsenäisinä journalismin tekemisen tapoina. Tyypillisesti ne ovat varsinaisen, tarinamuotoisen journalismin oheismateriaalia, jonka tehtävänä on helpottaa tarinan ymmärtämistä, lisätä sen todistusvoimaa tai tukea tarinaa muilla tavoin. On hyvin harvinaista, että journalistinen juttu koostuisi pelkästään taulukosta, kuvista tai faktalistasta ilman, että mukana on tarinaa. Vielä harvinaisempaa on, että ei-tarinalliset elementit kyseenalaistaisivat tarinan tarjoaman kuvauksen maailmasta.

Esimerkiksi ostoskorivertailujen tai vastaavien kokoavien juttujen esittämisessä saatetaan käyttää pääasiallisesti taulukkoja, mutta jopa tällöin mukaan yleensä pääsee pieni tarina joko todellisen tai kuvitteellisen ihmisen elämän

muuttumisesta oikeiden valintojen seurauksena. Toisaalta jutut, jotka koostuvat tarinasta mutta eivät mistään ei-tarinallisista elementeistä muodostavat selvän valtaosan journalismin massasta. Kaikki journalismi ei ole tarinoita, mutta valtava enemmistö journalismista on tarinavetoista - joko tarinoita itsessään tai olemassa tukeakseen tarinoita. On täysin mahdollista tehdä journalismia tarinoita kyseenalaistaen, se vain on harvinaista.

Tv- uutisten tai ajankohtaisohjelmien studiovieraiden haastatteluissa tarinallisuus saattaa jäädä kokonaan sivuun, joskin haastattelu yleensä liittyy johonkin samassa yhteydessä tai aiemmin kerrottuun tarinaan. Pakinoissa, kolumneissa ja pääkirjoituksissa voidaan irrottautua tarinasta ja esimerkiksi vain esittää argumentteja jonkin näkökulman puolesta tai sitä vastaan, mutta jälleen nämä tekstit ovat yleensä kommentaaria johonkin olemassaolevaan tai oletettuun tarinaan, jonka muoto hyväksytään samalla. Jopa syyttäessään tarinaa valheelliseksi pakinan kirjoittaja tyypillisesti *hyväksyy tarinan muodon*, hän vain kiistää siinä esitettyjen faktojen paikkansapitävyyden tai tulkinnan. Nämä virheet korjaamalla saataisiin tässä katsannossa aikaan todenmukainen, oikea tarina. Tietenkin on täysin mahdollista, että kirjoittaja myös analysoi tarinan rakennetta ja osoittaa siitä ongelmia, mutta tämä on varsin harvinaista.

Tarinankerronta ei ole vain journalismin tehokeino. Se on edellytys sille, että aiemmin tuntemattomasta tapauksesta kertova journalismi on ymmärrettävissä ilman mittavia ponnisteluja. Historiankirjoitusta tutkinut Hayden White on todennut, että juuri tarinamuodon ansiosta lukija ei ainoastaan rekisteröi ylös kirjattuja todellisuuden tapahtumia, vaan ymmärtää ne ja niiden merkityksen (White 1990, 86). Sama pätee journalismiin. Tarinankerronta on merkityksen antamista tapahtumille: ilman tarinaa niillä voi olla merkitystä vain sikäli kuin niiden lukijalla on henkilökohtainen kosketus tapahtumiin. Tämä taas on journalismin suhteen varsin harvinaista, joskaan ei mahdotonta - kenties juuri tästä syystä esimerkiksi ostoskorivertailut eivät tarvitse kovin merkittävää tarinaa seurakseen. Journalistiset jutut ovat toisaalta harvoin itsenäisiä teoksia. Etenkin uutiset ovat yleensä vain yksi käänne pitkässä, jatkuvassa tapahtumasarjan kuvauksessa (Reunanen 2003, 143-145). Tällöin tarinan tausta voi olla yleisölle tuttu jo ennen uusinta käännettä. Tämä ei silti poista edellä sanottua tarinan merkityksestä. Tarina asettaa faktat suhteeseen toisiinsa nähden, olipa tarinan tausta tuttu entuudestaan tai esitelty vast'ikään, ja vasta nämä suhteet antavat faktalle merkityksen.

Tarina on myös välttämätön työkalu, jos faktoille halutaan antaa jokin todellinen merkitys. Tätä on havainnollistettu lauseella "Julius Caesar ylitti Rubiconin vuonna 49 ekr." Lause on itsessään täysin triviaali ja jättää ilmaan selkeästi kysymyksen mitä sitten? Kuitenkin Rooman historiaa tunteva osaa asettaa tämä tiedonmurusen paikalleen tarinaan, jolloin Rubiconin ylittäminen armeijan kanssa oli käytännössä Caesarin sodanjulistus senaatille ja näin äärettömän merkittävä tapaus Rooman, ehkä koko Euroopan historian muotoutumisen kannalta (Romano 1986, 66). Ilman tätä taustatietoa Caesarin joen ylittämällä ei kuitenkaan ole enempää merkitystä kuin Koposen satunnaisella kalareissulla. Mikäli faktan halutaan merkitsevän jotain on joko luotettava siihen, että yleisö

osaa sijoittaa faktan tietylle ajalliselle ja syy-seurausjatkumolle, tai sitten tuo jatkumo on esitettävä faktan yhteydessä. Toisin sanoen faktan merkitys syntyy osana tarinaa.

Faktojen merkitys voi jopa olla toissijainen suhteessa itse tarinan merkitykseen. George Orwellin ”Eläinten vallankumous” on eläinsatu. Se kertoo maatilasta, jonka eläimet ottavat haltuunsa kyllästyttyään ihmisen sortoon. Varsin pian kuitenkin vallankumousta johtaneet siat omaksuvat ihmisten tavat ja asettuvat näiden paikalle aloittaen entistä pahemman sorron. Tarina on tietenkin täysin fiktiivinen, mutta myös kitkerä kuvaus Neuvostoliitosta ja Stalinista. Kuitenkin, koska sitä ei ole sidottu yksittäisiin henkilöihin, tiettyyn aikaan tai maantieteelliseen sijaintiin sen esittämä arvostelma on siirrettävissä myös muihin asiayhteyksiin, se voi kuvata myös uusien diktaattorien nousua. Tuhatsivuinen teos, joka listaa Neuvostoliiton ja Stalinin hallinnon keskeisimmät toimet ja päätökset tuskin kykenisi luomaan samanlaista yhteyttä vallitsevan todellisuuden ja menneen kuvauksen välille, siis tekemään teoista ymmärrettävää kokonaisuutta. Tähän tarvitaan tarinaa. Ilman tarinaa esitetyt faktat jättävät ihmisen kysymään ”mitä sitten?”. Jos faktoille halutaan antaa voimaa toimia esimerkiksi yhteiskunnallisten arvioiden ja arvotusten tekemisen työkaluna, ne vaativat tuekseen tarinan.

Jos voimme hyväksyä ajatuksen siitä, että faktat tarvitsevat tarinan ollakseen ymmärrettäviä, saatikka merkityksellisiä, täytyy seuraavaksi kysyä: onko maailma rakentunut tarinoiksi? Siis, muodostuuko meitä ympäröivä maailma sellaisista tosiasioiden jatkumoista, jotka voidaan tunnistaa, irrottaa muusta maailmasta ja kertoa sellaisenaan? Ei tietenkään. Maailmassa on kyllä asioita, jotka seuraavat toisiaan - jopa sosiaalisilla tilanteilla on eittämättä syitä ja seurauksia. Nämä syyt ja seuraukset ovat kuitenkin väistämättä niin monimutkaisia, ettei niitä voida koskaan kuvata tekemättä väkivaltaa maailman itsensä loputtomalle monimutkaisuudelle. Tarina on kertojansa luomus ja maailma on ainoastaan sen raaka-ainetta, jota kerätään, hylätään ja muokataan sopimaan tarinaan. White (1990; 59-60, 97-98) esittää jopa, että opitut tarinan rakenteet edeltävät historiankirjoittajan työtä. Hän ammentaa siitä kulttuurisesta perimästä, jonka on lapsesta saakka omaksunut ja tämä perimä, opitut tarinan rakenteet ohjaavat hänet valikoimaan tietynlaisia faktoja ja muokkaamaan näitä faktoja sopimaan tietynlaisiin tarinoihin. Historioitsija tekisi näin kahden tasoista tulkintaa: sekä tulkitsisi faktoja, että tekisi alitajuisen päätöksen siitä, millaista tarinaa hänen on alettava rakentaa. Tarina ei synny kerrottaessa faktojen myötä, vaan faktat valitaan ja muokataan niin, että ne sopivat jo olemassaolevaan tarinaan. Vastuullista historioitsijaa ohjaavat sellaiset asiat kuin todistusaineisto ja logiikan säännöt. Pohjimmiltaan historioitsija kuitenkin luo maailmaan järkeä samalla tavalla kuin runoilija tai fiktiokirjailija: kaoottinen, käsitämätön maailma otetaan haltuun tutujen rakenteiden kautta, jotka jäsentävät tarinan alun, lopun ja sen miten alusta päästään loppuun siten, että maailma vaikuttaa mielekkäältä. Jälleen, samaa voidaan sanoa journalismista.

Maailma tarjoaa rakennusaineita monille erilaisille tarinoille samasta aiheesta. Tarinan valitseminen todellisuuden tarjoamista vaihtoehdoista onkin

yksi tärkeimpiä journalistisia päätöksiä, vaikka se samalla on yksi kaikkein vaikeimmin havaittavista tavoista tehdä arvostelmia (Manoff 1986, 218). Tarinan logiikka sulkee nimittäin aina tarinan ulkopuolelle sellaisia seikkoja, jotka voisivat vaikuttaa tapahtuman tulkintaan, mutta eivät sovi tarinan rakenteeseen (emt. 226). Ajatus voi kuulostaa jossain määrin mielikuvitukselliselta. Kuitenkin, kun muistelemme tämän tutkimuksen alkupuolella läpikäytyjä myyttien muodostamia rakenteita, joihin Whitekin viittaa, ajatus saa tuulta siipiensä alle. Tietenkään tarina tietystä onnettomuudesta tai tietystä poliittisesta kädenväänöstä ei ole ikaikainen, mutta sen rakenne on. Tarinalla on sankari, sillä on konna - sankarilla on oltava jotain pelastettavana, konna pyrkii aiheuttamaan vahinkoa jollekulle. Tällaiset rakenteet eivät ole journalismille erityisen vieraita. Itse asiassa kertovan fiktion yleisestä rakenteesta löytyy varsin paljon sellaista, joka voidaan helposti kirjoittaa esiin myös useimmista journalistisista tarinoista.

Kertovassa fiktiossa on esimerkiksi esitetty olevan kolmentasoisia toimijoita: henkilöitä, kertoja ja teksti. Fiktio välittyy lukijalle, kun henkilöt havaitsevat maailman, kertoja kertoo henkilöiden havaitsevan sen ja teksti esittää, kuinka kertoja kertoo henkilöiden havainnoista. (Tammi 1992, 10-11) Tämä rakenne ei eroa journalismin tyypillisestä kerronnasta, jossa teksti esittää toimittajan ja journalistisen organisaation kertovan omista ja tekstin henkilöiden havainnoista ja näkemyksistä. Lienee varsin itsestäänselvää, ettei tämä rakenne kuitenkaan ole peräisin luonnosta, vaan se on nimenomaan kertomukselle ominainen piirre, joka kuitenkin pakottaa todellisuuden faktat tiettyyn muottiin. Toisaalta tarinat esittävät merkityksiä kolmella tasolla (Liszka 1989, 121, 125, 129, 145). Ensinnäkin tarinan hahmoilla on heille luonteenomaisia ominaisuuksia, jotka määrittävät heidän läsnäoloaan tarinassa ja merkitystään sille. Toisekseen hahmot ominen ja muiden toimien kautta määrittävät tarinan sankareiksi, roistoiksi, auttajiksi ja uhreiksi. Lopulta tarinassa on myös laajempi juonikuvio, moraalinen asetelma, joka jäsentää edellisen tason toimien ja roolien merkitystä. Tämäkin on asetelma, joka tuntuu varsin tutulta journalismista. Eikö journalistinen tarina tyypillisimmillään esitele hahmonsia nimenomaan jonkin tietyn ominaisuuden kautta - esimerkiksi asiantuntijana, poliitikkona tai paikalla olleena ja näin aseta ihmisen nimenomaan tarinan hahmoksi? Eikö journalismissa edelleen mieluusti typistetä henkilöä vain tiettyjen toimien tekijäksi puuttumatta siihen, miten he muissa yhteyksissä ovat toimineet? Ja eikö koko tätä asetelmaa esitellä laajaa ennako-oletusten ja taustatiedon verkkoa vasten, joka on rakennettu nimenomaan tämä tarinan tarpeisiin?

Tässä yhteydessä on tarpeetonta ryhtyä esittelemään laajempaa debattia siitä, missä määrin kirjallisuuden- tai draamantutkimuksen käsitteistöä voidaan soveltaa journalismin tutkimukseen. Varsin ilmeistä kuitenkin on, että journalismi rakentuu tyypillisesti tarinan ehdoilla. Tarinan rakenteet taas ovat olemassa jo ennen kuin ensimmäistäkin faktaa on kirjattu muistiin - heti kun journalistista tarinaa aletaan rakentaa, aletaan myös hakea sopivaa tarinan rakennetta, johon löydettyt faktat voidaan muokata sopiviksi. Ongelmalliseksi tämän tarinoimisen konvention tekee se, että kuten osassa yksi todettiin, myyttiset tarinoiden rakenteet ovat myös valtarakenteita. Myös median esittämien

tarinoiden, muun muassa journalismin narratiivien on pohjimmiltaan perustuttava yhteisössä jaettuun merkityksiin ja tulkintoihin, jotta ne voivat tulla vaihtavaa ymmärretyiksi. Tällöin ne kuitenkin myös toistavat ja uusintavat vallitsevaa järjestystä ja vallitsevia valtarakenteita. (vrt. van Zoonen 2002 [1994], 54-55; Frus 1994, 111-113; Golding 1981, 80) Journalistinen työ on aina osa kaksoistodellisuutta, jossa maailmaa sekä kuvataan että tuotetaan. Journalisti sekä kertoo että keksii tarinaa. (Manoff & Schudson 1986, 4)

Ollaan siis mielenkiintoisen paradoksin edessä. Faktat ilman tarinaa eivät merkitse mitään. Toisaalta tarinat ovat diskursiivisen vallankäytön työkalu. Miten journalismin sitten pitäisi toimia, jos sen tärkein keino tehdä maailmaa mielekkääksi samalla pitää yllä tiettyä valtarakennetta? Onko journalismi tuomittu joko alistumaan hegemonian palvelukseen tai vaikenemaan? Ei toki. Tarinassa merkitys ja valta sitoutuvat aina väistämättä yhteen, joten valtaa ei voida riisua journalismista. Se on kuitenkin mahdollista tehdä näkyväksi, jolloin journalismin yleisö voi neuvotella omasta asemastaan ja pohtia, haluaako hyväksyä tarjotut valtarakenteet. Tällainen vallankäytön näkyvyyden parantaminen komiikan avulla on tämän tutkimuksen tärkein kiinnostuksen kohde.

10.2 Tarina voidaan kyseenalaistaa

Journalismin käytännöissä on ennenkin etsitty tapoja rikkoa tarinaa ja tuoda valtarakenteita näkyviin. Vaikka eheä tarina onkin journalismin keskeisin kertomisen tapa, sitä on myös kyseenalaistettu toistuvasti. Tarinan muotoa on mahdollista rikkoa, kuten esimerkiksi Yhdysvalloista 1960-luvulla lähteneessä "New Journalism" -perinteessä tehtiin. Esimerkiksi Tom Wolfe käytti kuuluisassa "Electric Kool-Aid Acid Test" -teoksessa nopeita näkökulman vaihdoksia ja esimerkiksi foneettisesti auki kirjoitettua kieltä kuvaillessaan kirjailija Ken Keseyn ja hänen seuralaistensa elämää pyrkien näin lähemmäs "todellisuutta". (Frus 1994, 133) Norman Mailer kertoo kirjassaan "Pyövelin laulu" murhaaja Gary Gilmoren tarinan lukuisien eri näkökulmien kautta. Näkökulmasta ja tajuunasta toiseen siirtyilevä kuvaus tapahtumista on epätäydellinen ja vailla lopullista tarinan logiikkaa. (Lehtimäki 2000, 55-56)

Tosin tällainen journalismi ei välttämättä sovi erityisen hyvin päivittäisen maailman kuvaamisen tarpeisiin. Se vaati paljon tutustumista aiheeseen, jopa pitkälistä mukana elämistä (Frus 1994, 133). Lisäksi lopputulos vaatii usein paljon tilaa (Lassila-Merisalo 2009, 36). Molemmat edellisistä esimerkeistä ovat romaanimittaisia, "Pyövelin laulu" jopa tuhatsivuinen mammutti. Hyvin erikoiset esitystekniikat, joilla kieltämättä voidaan päästä hyvinkin dialogiseen lopputulokseen ovat myös omiaan marginalisoimaan teoksen pienen kulttuuriliitin ihastelun aiheeksi, mutta suurelle yleisölle vieraaksi ja oudoksi (Frus 1994, 139; Ridell 1994, 94-95).

Perinteistä tarinan logiikkaa voidaan kuitenkin rikkoa myös lyhyemmissä teksteissä. Selkeästi tarinan muotoon kirjoitetussa artikkelissa rikotut tarinan säännöt näkyvät selvästi ja kyseenalaistavat tarinan logiikan. Esimerkiksi kerto-

jan ja jonkin henkilöhahmon äänien sulautuminen näkyvästi voi haastaa lukijan pohtimaan omaa asemaansa suhteessa kertojaan ja tämän haastattelemiin ihmisiin (Lassila-Merisalo 2009; 32, 76). New Journalism -perinteen olennaisena antina voidaankin pitää sitä tapaa, jolla se haastaa lukijansa tarkkailemaan tarkkailijaa (Frus 1994, 138).

Jatkaaksemme aiempaa historiankirjoitusanalogiaa, on mahdollista kertoa myös kokonaan ilman laajaa tarinaa. Annaaleissa kirjataan vain tietyt tapahtumat jatkumolle etsimättä niiden väliltä yhtenevyyksiä tai syy-seuraussuhteita. Samoin kronikoissa kerrotaan "keskeneräisiä tarinoita" yhdistämättä ja korjaamatta niiden rakennetta koherentiksi tarinaksi. Näin kronikasta puuttuvat tarinan alku ja loppu, jotka antavat koko tarinalle tietyn merkityksen. (White 1992, 5, 52) Näitä historian esittämisen tapoja voitaneen muotonsa puolesta verrata niihin erilaisiin listoihin ja ominaisuuksien läpikäynteihin, joita journalismissa tavataan. Niistä voidaan kuitenkin koettaa johtaa myös itsenäinen, journalistinen esittämisen tapa. Kyseeseen saattaisi tulla kuvareportaasi. Voidaan ajatella, että kuvaaja laatii tietyn aiheen ympäriltä sarja kuvia, joilla on keskinäinen koherenssi esimerkiksi niiden yleisilmeen ja aihepiirin kautta, mutta ei mitään ajallista jatkumoa tai syy-seurausyhteyttä.

Tosin tällainen kuvasarja vaatisi jonkinlaisen selittävän tekstin, ellei tarina sitten, jälleen kerran olisi tuttu aiemmasta. Valokuva on Roland Barthesin sanoin "viesti ilman koodia" (Barthes 2002 [1967], 295). Se ei merkitse ilman taustatietoja. Kuitenkin jos kuvasarjan tekstinä on esimerkiksi "Itä-Timor" voidaan hyvin ajatella, että katsojalla on jonkinlainen käsitys siitä, mistä on kyse. Hän saattaa yhdistää kuvat jonkinlaiseen yleisen kurjuuden käsitykseen, hän saattaa myös muistaa alueen kansanmurhan, mutta kuvista riippuen tämä asiayhteys ei välttämättä tarjoa mitään varsinaista tarinaa, johon kuvat voisi ripustaa. Pikemminkin olisi kyse tunnelmasta. On vaikea kuvitella, mikä vastaava kertomisen tapa voisi tulla kyseeseen sanallisessa viestinnässä. Lähin vertailukohta olisi varmaankin runomuotoinen, tilannekuvia näennäisen satunnaisesti listaava teos. Ääni- tai elokuvadokumentti voisi toisaalta käyttää samansuuntaista logiikkaa ja irrottautua tarinan logiikasta, joskin elävä kuva tai ääni muodostaisi pakosta pieniä tarinoita, jotka tosin voisivat muodostaa yhden, tarinattoman kokonaisuuden. Toisaalta voidaan väittää, että kuvassa on aina sisäänrakennettu tarina. On vaikeaa katsoa valokuvaa luomatta sen esittämälle tilanteelle historiaa ja tulevaisuutta. Vaikka näin ei olisikaan ja vaikka kuvilla voitaisiin edellä esitetyllä tavalla "kuvailla kertomatta", on vaikea uskoa tällaisen kerronnan tavan nousevan journalismin keskeiseksi toimintalogiikaksi. Pikemminkin se kärsii samasta ongelmasta kuin edellä esitelty laaja näkökulmien kirjon tuominen samaan teokseen: se jää kovin helposti vain pienen joukon huviksi ja hyödyksi.

Journalismi on paitsi joukkoviestinnän genre, myös tietynlainen yhteiskunnallinen ihanne ja tavoite. Tarina on tässä katsannossa ongelmallinen ilmiö: se on täydellinen työkalu journalismille genrenä, mutta hankala journalismin ihanteiden kannalta. Journalismin riittäviksi ehdoiksi todettiin aiemmin suhteelliset käsitteet faktapohjaisuus, ajankohtaisuus, tekninen levityskanava, ylei-

syys ja vallankäytön ulkopuolisuus. Nämä seikat muodostavat pohjan journalismille genrenä ja on helppo huomata, ettei mikään niistä ole vähäisessä määrin ristiriidassa tarinan kanssa. Päinvastoin, tarina sopii yleisinhimillisen ymmärrettävyytensä vuoksi erinomaisen hyvin journalismin välineeksi tästä näkökulmasta.

Lisäksi normatiivisena ehtona mainittiin kuitenkin pyrkimys esittää tietoa maailmasta siten, että tämän tiedon kautta syntyvä kuva on mahdollisimman totuudenmukainen ja mielekäs yleisön toiminnan näkökulmasta yhteiskunnan jäsenenä ja maailman asukkaina. Tarina muokkaa faktoja ja vaikka onkin aina jonkun näkökulmasta laadittu, tulee helposti esiintyneeksi todellisuuden kuvana sinällään. Kaksi jo aiemmin mainittua journalistin ohjeiden pykälää asettaa tarinamuodon näin ollen ongelmalliseen valoon. Ensinnäkin pykälä kahdeksan: "Journalistin on pyrittävä totuudenmukaiseen tiedonvälitykseen" ja toiseen yksitoista: "Yleisön on voitava erottaa tosiasiat mielipiteistä ja sepitteellisestä aineistosta."

Toisin sanoen molempia, sepitteellistä aineistoa ja tosiasioita saa journalistisessa tekstissä olla, ne vain täytyy pystyä erottamaan toisistaan. Tarinamuotoisuus kuitenkin pitää huolen siitä, että niiden erottaminen vaatii pitkällisen ja aikaa vievän analyysin, sekä hyvät taustatiedot aiheesta jota tarina käsittelee. On kyseenalaista, olisiko tällöinkään mahdollista erottaa toisistaan totta ja sepitettä. Toisaalta, kuten sanottu, journalismi ei voi myöskään toimia mielekkäästi tehtävässään ilman tarinoiden käyttämistä.

Rajankäynti tarinan ja ei-tarinan välillä on ollut tätä kirjoittaessa harvinaisen paljon pöydällä, vaikka aiheesta ei olekaan puhuttu erityisen analyttisesti. 2008-2009 Suomessa myllersi yksi itsenäisyyden ajan suurimpia poliittisia myrskyjä, niin sanottu vaalirahoituskohu. Sen pikainen analyysi auttaa selvittämään tarinan merkitystä ja problematiikkaa.

Koikkalaisen ja Riepulän (2009, 131-132) mukaan "vaalirahakohun" alkuvaiheen paljastuksissa oli kysymys laajasta, yhtenäisestä hankkeesta, jossa rikkaat liikemiehet pyrkivät rakentamaan koneiston, jolla haluttiin pitää valikoituja virkamiehiä ja poliitikkoja vallassa rahoitustuella, jonka vastineeksi liikemiehet saivat ajettua läpi omille liiketoimilleen suotuisia päätöksiä. Tähän samaan koneistoon kuuluivat muun muassa Nova Group, Kehittyvien Maakuntien Suomi ry., kelkkatehdashanke Rovaniemellä ja Kuntien Eläkevakuutus. Näin ollen Koikkalainen ja Riepula nimenomaan haluavat rakentaa tarinan: osoittaa syy-seuraussuhteet, jotka todistavat korruptiosta. Vuosien 2008 ja 2009 mittaan monet toimittajat esittivät juuri tästä lähtökohdasta konstruoituja tarinoita, joilla oli sama päämäärä.

Samaan aikaan sekä asiaan sekaantuneet liikemiehet että poliitikot pyrkivät ajamaan julkisuuteen käsitystä siitä, ettei tällaista tarinaa ole olemassa. Tähän pyrittiin oman, tutkimustietoon nojaamattoman käsitykseni mukaan kahdella toisiaan seuranneella tavalla: ensin tarinan olemassaolo haluttiin kiistää kokonaan. Paljastukset esitettiin yhteenkuulumattomina ja väärään asiayhteyteen asetettuina, joskin sinällään totuudenmukaisina. Tämän ohella, tai ehkä pikemminkin tämän jälkeen alettiin mieluummin esittää kilpailevaa tarinaa,

joka tiivistyi sanoihin "maan tapa". Tarinan ajatuksena oli, että Suomessa on aina monin tavoin tuettu poliitikkoja, eikä tämä tukeminen ole aina ollut erityisen moraalista. Kahden tarinan, korruption ja maan tavan yhteneväisyys on selvä: moraalisia rikkeitä on sattunut. Ero niiden loppupäätelmissä on kuitenkin yhtä ilmeinen: maan tavan syy-seuraussuhteet osoittavat, että kukaan ei ole toista syyllisempi, eikä näin ollen kenenkään tule asettua vastuuseen, vaan kaikkien yhdessä on muutettava järjestelmää.

Tätä käsitystä en ole tutkimuksen kautta varmentanut. Kuitenkin näkemykseni yhtäpitävyys todellisuuden kanssa on jossain määrin irrelevanttia, koska tarkoitukseni oli vain selventää tarinan merkitystä journalistiselle kerrokselle, kuten myös julkisuudenhallinnan strategioille. Esimerkiksi korruption osoittaminen vaatii jo sanan määritelmän mukaan syy-seuraussuhteen osoittamista: joku tekee jotain saadakseen jotain. Toimittajan tehtäväksi jää kertoa yleisölle kuka, mitä, miten, missä, milloin, miksi. Toisaalta tarinan valinta ohjaa tosiasioiden saamaa tulkintaa, kuten edellä esitin korruptio-maan tapa -tarinoita verratessani. Näkisin siis, että tarina on aina diskursiivisen vallankäytön työkalu, mutta ilman tätä työkalua journalismi ei voi toimia mielekkäästi.

Tarinaa voitaneen siis pitää jonkinlaisena välttämättömänä pahana journalismin ihanteiden kannalta. Sen luonteen ongelmallisuutta olisi kuitenkin mahdollista vähentää tekemällä tarinan rakenteita näkyviksi. Jos tarina ei näyttäyty ainoana mahdollisena, vaan yhtenä tulkintana esitetyistä faktoista, tarina voi säilyttää luonteensa faktoille välttämätöntä merkitystä antavana keinona, mutta menettää osan tietyn maailmankatsomuksen kannalle taivuttelevasta vaikutuksesta. Lyhyesti sanoen kysymys on tietenkin tarinan dialogisoinnista. Yhtenä keinona tässä työssä voitaisiin käyttää komiikkaa. Miten komiikkaa siten voidaan kirjoittaa siten, että valmis tuotos täyttää nimenomaan tällaista tehtävää, sitä käsitellään seuraavaksi.

11 PIENI OPAS JOURNALISTISEN KOMIIKAN KIRJOITTAMISEEN

Nyt lukuisien analyysien ja laajahkon teoretisoinnin jälkeen esitellään viimein myös jotain puhtaasti käytännöllistä: yksi mahdollinen, edellä esiteltyyn teoreettiseen lähestymiseen perustuva malli journalistisen komiikan kirjoittamiselle. Malli ei välttämättä ole paras mahdollinen tai sopivin mihinkään tiettyyn toimintaympäristöön tai tietyille aineistolle. Malli on tarkoitettu sinällään käyttökelpoiseksi, mutta ennen kaikkea sen avulla on tarkoitus todistaa, että *komiikan kirjoittaminen voidaan systematisoida*, ei niinkään naulata kirkon oveen teesejä siitä, miten tämä systematisoiminen tulee tehdä.

Malli on monipolvinen, mutta sitä ei ole pakko käyttää kokonaisuudessaan. Siitä voidaan poimia vain osia ja yhdistellä niitä tai käyttää vain yhtä osaa. Malli on monipolvinen osin siksi, että se todistaa rakenteellaan komiikan kirjoittamisen olevan purettavissa vaiheisiin. Toisaalta monipolvisuudella on myös käytännöllinen syy. Kokemus on osoittanut komiikan syntyvän parhaiten, kun aihetta ja aihepiiriä pyöritellään mahdollisimman monilla eri tavoilla. Koko tässä esitettyä polkua ei siis ole tarvis käydä läpi komiikan luomiseksi, mutta kaikkia askelia voidaan hyödyntää joko kirjoittamisen flow'n päästämiseksi irti tai jo keksityn komiikan hiomiseksi.

Ellei ihminen ole koskaan kirjoittanut vitsejä, mallin käyttäminen vaatii harjoittelua ja totuttelua, kuten myös oman äänen etsimistä vitseihin. Periaatteessa kenen tahansa pitäisi kuitenkin kyetä sen avulla pääsemään kiinni siihen, miten vitsaillaan journalistisilla ja ajankohtaisilla aiheilla. Osin tämän vuoksi malli ei myöskään ole tieteellisen eksakti. Se perustuu edellisissä osissa esiteltyyn tieteelliseen mallinnukseen, mutta itsessään tämä kirjoittamisohje pyrkii tasapainoilemaan helppokäyttöisyyden ja tieteellisen todistusvoimaisuuden välillä.

Ohjeen ytimessä on useaan kertaan tässä tekstissä toistettu ajatus siitä, että komiikan pohjana toimivat erilaiset ajattelumme ohjaavat luonnollisiksi oletetut vastakohtaparit, kuten hyvä/paha, sopiva/sopimaton ja niin edelleen. Ilmiöitä kategorisoidaan normaaliajattelussa tällaisiin vastakohtaisiin lokeroihin ja

juuri näiden kategorisointien oikeanlainen rikkominen tuottaa komiikkaa. Tästä komiikasta tulee journalistista, jos kategorisointeja rikotaan siten, että julkisuuden tekstien edustama arvopohja tulee kyseenalaistetuksi. Ohje perustuu puraja-kokoa -periaatteelle. Kahdessa ensimmäisessä ohjeen vaiheessa puretaan teksti taustaoletuksiinsa ja taustaoletuksien taustaoletuksiin. Tämän jälkeen kootaan uusi teksti, jossa nämä taustaoletukset on kyseenalaistettu siten, että lopputulos on koominen. Tarkoituksena on näin saada komiikka kohdistettua nimenomaan sen asian perusteisiin, jota halutaan kritisoida.

Ohjetta ei luonnollisesti ole tarkoitettu korvaamaan komiikan kirjoittamisen luovaa prosessia tai mitään sen osaa. Sen on yksinkertaisesti tarkoitus toimia virikkeenä ja apuna tuossa prosessissa. Sen avulla voi kuitenkin saada otteen teksteistä, joihin haluaa puuttua satiirin keinoin. Sitä voi myös hyödyntää vitsin keksimisen jälkeen sen terävöittämisessä. Ohjeen avulla valmiista vitsistä voi kartoittaa sitä, miksi se on hauska ja pohtia, voisiko se olla joillain muutoksilla vielä hauskempi.

Journalistista komiikkaa on oikeastaan mahdotonta kirjoittaa, ellei kirjoittaja tiedä, mitä itse asiassa haluaa kritisoida. Ennen tämän selvittämistä kirjoitettu komiikka jää silmät kiinni huitomiseksi, joka saattaa osua silloin tällöin oikeaan. Tietenkin erityisen terävällä älyllä tai kehittyneellä moraalilla aistilla operoiva kirjoittaja voi osua toistuvasti mielekkääseen kohteeseen myös vaiston varassa kirjoittaessaan. Meille normaaleille ihmisille tietyt työkalut ovat kuitenkin tarpeen. Tämän ohjeistuksen on tarkoitus toimia tällaisena työkaluna. Se mahdollistaa nopean inspiraation etsimisen teksteistä ja standardoi tietyt työvaiheet samaan tapaan kuin uutiskriteerien tai draaman kaaren tunteminen standardoi tietyt työvaiheet uutisen etsimisestä ja uutisjutun kirjoittamisesta.

11.1 Kohdetekstin valitseminen ja konstruointi

Komiikan pohjaksi on hyvä ottaa jokin julkisuudessa esillä ollut *kohdeteksti*. Tämän tekstin ei tarvitse olla laadultaan fyysinen tai yhtenäinen. Helpointa ja tehokkainta kuitenkin on, jos olemassa on jo valmiiksi jokin auki kirjoitettu, konkreettinen teksti, josta lähteä liikkeelle. Tällöin komiikkakaan ei perustu niin vahvasti kirjoittajansa tulkinnoille, vaan muistiin kirjatuille dokumenteille, jotka kuka tahansa voi tarkistaa.

Harva teksti kuitenkaan sopii itsessään suoraan komiikan pohjaksi. Pikemminkin olemassa olevien tekstien pohjalta konstruoidaan uusia, konkreettisia tekstejä, joissa keskitytään tiettyihin, valitun tekstin kannalta keskeisiksi katsottuihin ominaisuuksiin. Teksteistä valitaan osia ja yksityiskohtia, niitä rajataan ja kirjoitetaan osin uusiksi. Tämä työ muistuttaa paljolti klassista journalistista työskentelyä. Todellisuudesta kootaan osia, jotka kirjoitetaan yhtenäiseksi tekstiksi mahdollisimman rehellisesti. Tätä konstruktioita käytetään jatkossa komiikan kirjoittamisen pohjana.

Laajat tekstikokonaisuudet

Jotkut journalismin kannalta keskeiset tekstit ovat erityisen laajoja tai hajanaisia. Esimerkiksi puolueiden eri yhteyksissä ajamat linjaukset eri asiakysymyksissä ovat tekstejä nekin, tai pikemminkin ne voidaan kirjoittaa tekstiksi enemmän tai vähemmän tarkasti. Tietenkin kirjoittaja joutuu tässä tekemään jo laajaa tulkintaa, mutta usein suuri osa esimerkiksi puolueiden toimista ja tavoitteista on kirjattu jonnekin. Näin kyseeseen voi tulla pikemmin tekstien koostaminen kuin niiden varsinainen kirjoittaminen.

Toisaalta esimerkiksi uusi hallitusohjelma voi olla liian laaja kokonaisuus käsiteltäväksi. Tällöin tarvitaan karsintaa ja rajaamista. Lähtökohtaisesti mikään kovin laaja teksti ei sinällään ole hyvä lähtökohta komiikalle. Pikemmin tulisi tunnistaa tekstistä ne kohdat, jotka erityisesti tuntuvat pitävän sisällään jotain koko tekstille muotoa antavaa, mielekkäästi kritisoitavaa sisältöä.

Ei-verbaaliset tekstit

Teksti on laaja käsite, eivätkä kaikki tekstit ole sanallisia. Myös tällöin komiikan kirjoittajan on hyvä kirjoittaa auki se, mitä hänen valitsemastaan tekstistä loppujen lopuksi löytyy. Kuvan tai toiminnan katseleminen saattaa hyvinkin laukaista mielessä erilaisia mielekkäitä komiikan aihioita, mutta mikäli kirjoittajan on pakko turvautua tässä kuvatun tyyppiseen järjestelmälliseen komiikan kirjoittamisen malliin, on hyvä kirjoittaa ei-sanallisen tekstin sisältö auki.

Kuva tai kuvien muodostama kokonaisuus on teksti. Kuvasta voidaan kirjoittaa auki varsinaisen sisällön ohella myös useita teknisiä yksityiskohtia. Värit tai niiden puute, rajaus, yhteydet muihin kuviin ja niin edelleen ovat kaikki kuvan saaman merkityksen kannalta merkittäviä yksiköitä. Sanallistettaessa kuvaa olisi hyvä kyetä paikallistamaan se, mikä kuvassa ennen kaikkea välittää tiettyä viestiä.

Samoin ihmisen, ryhmän tai jonkin järjestelmän toiminta, olipa se välitetty millä mediumilla tahansa, esimerkiksi videokuvana, on teksti myös itsessään, minkä lisäksi tallenne toiminnasta on teksti myös. Ihmisen toiminta voi kuitenkin jatkua määrätietoisesti samankaltaisena vuosien ajan, missä tapauksessa mikään yksittäinen tallenne tuskin riittää sen kuvaamiseen. Tällöinkin on silti mahdollista kirjoittaa auki, mikä on keskeistä ihmisen toiminnassa ja sanallistaa se komiikan ainekeksi.

11.2 Kohdetekstin kategorisointien nimeäminen

Pikainen paluu tämä tutkimuksen alkuun. Ihmisen ajattelu perustuu asioiden kategorisointiin. Esimerkiksi kielen käyttö perustuu suurelta osin paitsi merkkien yhdistelyyn, myös niiden jaotteluun erilaisiin kategorioihin, joita kutsutaan semiotiikassa paradigmoiksi. Tällaiset kategoriat tekevät kuitenkin usein väkivaltaa todellisuudelle: meidän on monin tavoin hyödyllistä erottaa mies ja

nainen omiksi ilmiöikseen esimerkiksi terveydenhuollossa, mutta sama kategorisointi johtaa myös töiden luokitteluun miesten ja naisten töihin. Tästä syystä on tärkeää myös kyseenalaistaa näiden kategorioiden rajoja arkipäivän kielenkäytössä. Komiikka on tässä keskeinen väline. Seuraavassa vaiheessa siis kirjataan muistiin se, millaisia kategorisointeja kohdetekstistä voidaan tunnistaa.

Kategoriaparit ovat olemassa kulttuurissa, mutta niitä uusinnetaan ja käytetään tietoisesti tai useammin tiedostamatta yksittäisissä teksteissä. Olipa kategorisoinnin tapa mikä tahansa, sen tunnistamisen jälkeen on hyvä miettiä sitä, onko tälle kategorisoinnille olemassa kyseenalaistamaton kate, vai onko tämä kategorisointi mielekästä haastaa komiikalla. Kun komiikan pohjaksi näin valikoidaan kategorisointi, joka on peräisin journalismin kannalta relevantista, ajankohtaisesta tekstistä, tulee journalistisen komiikan ensimmäinen intertekstuaalinen ehto samalla täytettyä.

Virheiden tunnistaminen kohdetekstistä

Edellinen voi ensi alkuun tuntua varsin haastavalta. Kategorioiden etsimistä helpottanee se lähtökohta, että komiikan kohteeksi valitussa ja konstruoidussa tekstissä tulisi olla aina jokin virhe, siinä on jotain vialla - miksi siitä muuten tehtäisiin komiikkaa? Sen etsiminen ja auki kirjoittaminen, mikä kohdetekstissä tarkalleen ottaen on vialla, voi auttaa merkittävästi kategorioiden huomaamista. Sitä voidaan lähteä etsimään useilla eri tavoilla, joista heti seuraavassa esitellään yksi: käytännössä tehokkaaksi ja yksinkertaiseksi osoittautunut kolmiomalli. Virheen etsiminen ei sinällään vielä ole komiikan kirjoittamista. Se on kuitenkin hyödyllinen väliaskel komiikan pohjana toimivien kategorisoinnien kartoittamisessa.

Kolmiomallin perustana on käytännön pohjalta syntynyt huomio, jonka mukaan tekstin virhe voi karkeasti ottaen edustaa vain jotain kolmesta keskeisestä virhetyypistä. Joko sen *tietopohja*, *argumentaatio* tai *arvopohja* ovat virheellisiä. Näiden virheiden pohtiminen helpottaa usein sen selvittämistä, millaisille kategorisoinneille kohdeteksti perustuu ja mihin kategorisointeihin komiikan näin pitäisi kohdentua.

Virhe tietopohjassa voi tarkoittaa yksinkertaisesti valehtelemista. Epätuutta väitetään todeksi tai päinvastoin. Se voi kuitenkin tarkoittaa myös mittasuhteiden virhettä: vähämerkityksinen seikka nostetaan näkyvästi esiin tai tärkeä ohitetaan vähällä huomiolla. Tällaisen virheen tunnistamisen jälkeen mielekästä on myös kirjata muistiin mahdolliset todisteet oman näkökulman puolesta: onko jossain kerrottu luotettavammin päinvastaista tietoa tai käytetty täysin eri mittakaavaa. Tällainen vertailu on omiaan helpottamaan myöhemmin koomisten asetelmien laatimista.

Virhe argumentaatiossa tarkoittaa päättelyn virheellisyyttä. Tietyistä lähtökohdista väitetään seuraavan jotain, mitä niistä ei välttämättä seuraa tai tiettyjen lähtökohtien ilmeisiä seurauksia kieltäydytään huomaamasta. Myös täydelliset päättelyn säännöistä piittaamattomat non sequitur -väittämät kuuluvat samaan kategoriaan. Tällaisia tekstejä on julkisuudessa sivumennen sanoen yllättävän paljon. 2000-luvun toisella vuosikymmenellä logiikka tuntuu julkisessa

keskustelussa muuttuneen vanhanaikaiseksi ajattelutavaksi. Päätelyn virheet eivät tietenkään ole todistettavissa samalla tavalla kuin tiedon virheellisyydet, mutta tämän ei pitäisi pelästyttää ketään tarttumasta myös tällaisiin virheisiin. Logiikka ei ole yhdentekevää, eikä mikä tahansa päättely ole oikeaa. Päättely voi olla virheellistä, jolloin myös siihen tulee voida puuttua.

Viimeinen virheen laji on arvopohjan virheellisyys. Tämä ei tarkoita "väärää mieltä olemista", siis jonkun arvomaailman toteamista omaa huonommaksi. Tietenkin myös tällaisiin seikkoihin voidaan puuttua, mutta tällöin on yleensä kyettävä puuttumaan myös joko tieto- tai argumentaatiotason virheisiin. Pelkkä arvomaailman kritisointi muuttuu helposti automaatioksi, jossa oma erinomaisuus muuttuu tärkeimmäksi kriteeriksi.

Arvopohjan virheillä tarkoitetaan tässä ensisijaisesti moraalien merkityksen kyseisessä asiassa ilmaisemista jollain tavalla väärin - siis esimerkiksi voimakkaasti moraalisen kysymyksen esittämistä puhtaan käytännöllisenä tai päin vastoin. Tietenkin komiikan kirjoittaja joutuu tässä yhteydessä tekemään jälleen laajaa arviointia siitä, missä määrin minkäkin aiheen tulee kuulua moraalisen ja missä määrin käytännöllisen arvioinnin piiriin, mutta vastaavat ongelmat ovat arkea kaikkien toimittajien työssä. Joskus päätöksiä vain on tehtävä.

Kategorioiden kirjaaminen

Kun itse virhe on kirjattu muistiin joko edellistä mallia hyödyntäen tai muutoin, voidaan siirtyä eteenpäin. Kategoriaparien tunnistamisessa tehdään kääntäen sama analyysi kuin edellä tehtiin valmista komiikkaa purettaessa. Pohdimme, miksi jokin kohdetekstissä tehty virhe on virhe. Tyypillisesti kyse on siitä, että se kategorisoi jotain ehdottomasti, vaikka kategoriat ovat aina suhteellisia. Avioliiton muoto kategorisoidaan ikuisiksi, vaikka se on jatkuvasti elävä ja muotoaan muuttava instituutio - tässä kyseessä on tietopohjan virhe, jossa merkittävä osa historiaa unohdetaan. Lähes koko ikänsä Suomessa asunut kategorisoidaan "ulkomaalaiseksi" ihonvärin tai vanhempien uskonnon kautta - argumentaation virhe, jossa jokin asiaan liittymätön ominaisuus oletetaan todisteeksi. Kehitysapu kategorisoidaan pelkästään taloudelliseksi kysymykseksi - arvopohjan virhe, jossa vahvasti moraalinen kysymys yhteisestä vastuusta heikommassa asemassa olevia kohtaan muutetaan vain matemaattiseksi yhtälöksi, jossa kaikki pois lahjoitettu on vain tappio itselle.

Kun näitä kategorisointeja aletaan tunnistaa, ne kannattaa kirjata jokainen muistiin. Yksi tekstin virhe tuottaa todennäköisesti lukuisia kategorisointeja. On hyväksi kirjata muistiin jokainen näistä. Kyseessä voivat olla joko samat tai eri kategorisoinnit, sillä ei ole väliä. Samaa ajattelun virhettä voidaan tukea useilla eri kategorisoinneilla, jotka kannattaa kaikki ottaa muistiin tulevaa vitsien rakentamista varten.

11.3 Koomisen inkongruenssin muotojen etsiminen

Nyt meillä on käsissämme yksi tai useampia kohdetekstistä löytyviä virheitä, sekä niistä edelleen johdettuja kategorisointeja. Tähän päättyy tämän kirjoitusohjeen purkamisvaihe, sillä komiikan suhteen olemme jo tekstin pienimmissä merkitsevissä yksiköissä. Nyt alamme koota uutta tekstiä, joka journalistiselta pohjalta kykenee kyseenalaistamaan ne kategorisoinnit, jotka edellä etsittiin.

Palaamme jälkeen aivan tämän tutkimuksen alkuun. Muistetaan, että komiikan perustana toimii yhteensopimattomuuden yhteensopivuus. Tämä tarkoittaa sitä, että kaksi lukutapaa samalle tekstile, jotka normaaliajattelussa sulkevat toisensa pois, ovat yllättäen yhteensopivia. Tämän yhteensopivuuden synnyttää jokin molemmille muotoa antava yksityiskohta, laukaisin. Mainitut kaksi ajatuskokonaisuutta löytyvät tässä mallissa joko toinen kohdetekstistä ja toinen siihen linkittyvästä koomisesta tekstistä, tai sitten ne molemmat kirjoitetaan yhteen koomiseen tekstiin. Molemmissa tapauksissa tärkein tekstejä ja niiden lukutapoja yhdistävä yksityiskohta on se kohdetekstille keskeinen kategoriapari ja tämän kategorisoinnin sisäinen logiikka, joka löytyy myös valmiista komiikasta, joskin tavalla tai toisella ympäri käännettynä.

Tämän logiikan löytämiseksi kannattaa ensimmäiseksi miettiä, mitkä oliot ja ilmiöt kohdeteksti sijoittaa mihinkin kategoriaan. Tämän asetelman visualisoiminen voi toimia jo erinomaisena inspiraation lähteenä. Kohdetekstin kategorisointitapa voidaan kirjoittaa auki myös kokonaisuudessaan luentatavaksi hieman samaan tapaan kuin edellisissä analyyseissä tehtiin. Tässä luentatavassa on hyvä mainita sekä tekstissä kategorisoitu ilmiö että se kategoria, johon ilmiö liitetään. Tätä perusajatusta voidaan jatkossa käsitellä monin eri tavoin koomisen oivalluksen tuottamiseksi. Kaksi keskeisintä tapaa ovat kategorian tai siihen liittyvien ilmiöiden vaihtaminen. On hyvä huomata, että kohdeteksti tekee kategoriarakenteellaan väitteen, esimerkiksi "nainen ei kuulu kategoriaan 'johtotehtäviin sopivat'" tai "muslimi ei kuulu joukkoon 'suomalaiset'". Seuraavassa vaiheessa siis aletaan kokeilla, millaista hauskaa syntyy, jos alamme vaihtaa joko naisten tai muslimien, tai johtotehtäviin sopivien ja suomalaisten tilalle niistä merkittävästi eroavia käsitteitä alkuperäisen tekstin kontekstin säilyttäen.

Otetaan jo muissa yhteyksissä esillä ollut esimerkki vaalirahoituksesta. Pääministeri Matti Vanhanen vastasi erovaatimukseen, ettei aio suostua "poliittiseksi ruumiiksi", koska häntä ei voida syyttää vuosikausia jatkuneesta "maan tavasta". Toisin sanoen, koska poliitikot ovat ottaneet rahaa vastaan sidosryhmiltään myös moraalin ja lain rajoja venyttäen, ei hänellä voi olla henkilökohtaista vastuuta saman tekemisestä. Vanhanen sijoittaa lausunnollaan omat toimensa ei-tuomittavan, hyväksyttävän kategoriaan. Tämä sijoitus ei kuitenkaan ole millään muotoa itsestään selvä. Varsin monet olivat sitä mieltä, että Vanhasen omatkin toimet olivat epäilyttäviä.

Pohditaan ensin, kuinka toimia, jos halutaan puuttua tähän lausuntoon vaihtamalla kategoriaan sijoitetut ilmiöt. Mietitään siis esimerkiksi ilmiöitä, jotka olisivat ilman muuta tuomittavia ja esitetään nämä alkuperäisen kanssa sa-

manlaisessa kategoriarakenteessa. Tässä tapauksessa voitaisiin käyttää esimerkiksi mahdollisimman selkeitä rikoksia. Lukutavaksi voisi muodostua esimerkiksi se, että taparikollinen valittaa saamastaan tuomiosta, koska kaikki hänen tuttunsaakin varastavat ja tappelevat.

Sama voidaan tehdä myös päinvastoin: vaihdetaan kategorisointi päinvastaiseksi, mutta säilytetään ilmiöt samoina. Mietitään siis erilaisia tapoja kategorisoida samat toimet selkeästi tuomittavan kategoriaan. Esimerkiksi voitaisiin ottaa esiin yksinkertainen suoraselkäisyys ja sen puute. Lukutapana voisi toimia vaikkapa se, että Vanhanen muistuttaa, ettei häneltä voida vaatia selkärantaa, ellei sitä kenelläkään muullakaan ole ollut.

Inkongruenssi ei-verbaalisissa teksteissä

Kuten komiikan kohdeteksti, ei myöskään komiikan isäntäteksti välttämättä ole verbaalinen. Se voi olla kuva, toimintaa, musiikkia tai mitä tahansa. Vitsien tuottamisen mekaniikka pysyy kuitenkin samana. Kuten aikaisemmin tehtiin kohdetekstille, myös isäntätekstistä olisi hyvä kyetä kirjoittamaan auki se, mitä siinä itse asiassa tapahtuu. Aivan tarkalleen tätä ei tietenkään voida koskaan tehdä, mutta suuntaa-antavasti siihen on kyettävä, jos komiikkaa on tarkoitus käyttää suunnitelmallisesti.

Suunnitellun isäntätekstin verbalisoinnissa on oikeastaan kysymys komiikan käsikirjoittamisesta. Olipa lopputuotos parodinen sävelmä, myykkää teatteria tai valokuva, sille voidaan kirjoittaa suunnitelma, jossa kerrotaan, miten se oletusarvoisesti ymmärretään. Siis, käsillä olevassa vaiheessa auki kirjoitettu kategorisointi voidaan kirjoittaa auki myös ei-verbaalisia tekstejä varten. Vitsejä "kirjoitettaessa" verbaalisuudesta luovutaan, mutta tähän saakka prosessi on ollut sama kuin verbaalistakin komiikkaa luotaessa. Myös jatkossa prosessi on varsin samanlainen. Suurin ero syntyy nimenomaan seuraavassa vaiheessa, vitsejä kirjoitettaessa. Siinä jokaisen mediumin on hyödynnettävä nimenomaan omaa ilmausvoimaansa. Erilaisten viestinnän tapojen komiikan mahdollisuuksien kartoittaminen olisi jatkossa erinomaisen kiinnostava tutkimuksen ala, mutta ymmärrettävästi tässä ei voida alkaa käydä läpi kaikkien taiteenlajien tapoja tuottaa komiikkaa. Jatkossa käsittelemme siis pääsääntöisesti verbaalista vitsailua.

11.4 Vitsien kirjoittaminen ja koostaminen

Edellisten vaiheiden riittävän monen toistamisen jälkeen meillä pitäisi alkaa olla useampia erilaisia komiikkaa sisältäviä tekstikatkelmia. Nämä eivät kuitenkaan ole vielä valmista koomista tekstiä, vaan suurimmalta osin vain erilaisia ajatusrakenteita auki kirjoitettuna. Seuraavaksi niistä kirjoitetaan itsenäisiä, valmiita koomisia hetkiä, siis vitsejä. Niitä halutaan tässä vaiheessa useampia, jotta meille alkaa hahmottua jonkinlainen kokonaisuus.

Vitsejä voi kirjoittaa useita auki samasta inkongruenssista. Esimerkiksi molemmat edellisistä vanhas-esimerkeistä voitaisiin vielä pitää mukana. Näin syntyy vitsien rykelmä, jossa osa liittyy samaan kohdetekstin kohtaan tai piirteeseen, osa taas muihin kohtiin. Seuraavassa on koottuna joitakin suuntaa antavia ajatuksia, joiden kautta kirjoittamistyö voisi lähteä käyntiin. Tarkoituksena tässä vaiheessa on siis tuottaa valmiita, hauskoja tekstinkatkelmia.

Osa vitseistä voi erkaantua tekstin muodon puolesta hyvinkin kauas alkuperäisestä. Yleensä osassa vitseistä on kuitenkin oltava jäljellä niin paljon yhtymäpintaa kohdetekstiin, että kategorisointien kyseenalaistaminen tuntuu mielekkäältä. On tärkeää säilyttää alkuperäisen tekstin tuntomerkkejä, jotta komiikka yhdistyy kohteeseensa. Ellei alkuperäistä tekstiä tunnusteta, komiikan vaatima tekstien toinen puolikas jää puuttumaan ja komiikka vajaan. Tietenkin komiikka voidaan osoittaa oikeaan osoitteeseen monin tavoin, kuten otsikoinnilla, mutta tyypillisesti tekstin sisäiset tunnistamisen keinot ovat tehokain tapa tuottaa toimivaa komiikkaa.

Erilaisten intertekstuaalisuuden muotojen pohtiminen voi itsessään toimia hyvänä inspiraation lähteenä vitsien kirjoittamiselle. Edellä esitetyistä lukutavoista komiikkaa voisi rakentaa esimerkiksi sen kautta, että vitsilause muistuttaa rakenteeltaan kohdetekstiä: Mähönen muistuttaa, ettei aio suostua poliittiseksi ruumiiksi kioskitappelusta ja rattijuopumuksesta, jotka molemmat ovat olleet hänen viiteryhmissään yleisiä käytäntöjä viime vuosikymmenillä tai Vanhanen muistuttaa, ettei suostu poliittiseksi ruumiiksi, koska henkilökohtaisesta vastuusta luistaminen on ollut yleinen tapa politiikassa jo vuosikymmeniä. Ennen kaikkea tekstit yhdistyvät fraasin "ei aio suostua poliittiseksi ruumiiksi" kautta. Ne ovat riittävän samanlaisia yhdistyäkseen mielessä alkuperäiseen.

Hedelmällisten komiikan muotojen arvioiminen

Aikaisemmin rakennettiin komiikkaa vain tietystä, oletusarvoisesti jonkun muun tuottamasta tekstistä ja pilkattiin sitä. Kannattaa kuitenkin pysähtyä vielä pohtimaan, mihin kaikkiin suuntiin oman tekstin komiikan haluaa suuntautuvan. Tällöin on alkajaisiksi mietittävä sitä, millaiseen todellisuussuhteeseen tai uskottavuuspositioon oma teksti ja vitsit asettuvat. Kuten edellisissä luvuissa todettiin, tämä ei ole yhdentekevää komiikan vaikutusten kannalta, vaan se vaikuttaa siihen, kannattaako pyrkiä tuottamaan karnevalisointia, argumentointia vai dialogisointia.

Karnevalisointia saatetaan haluta harrastaa esimerkiksi, jos oma teksti tuntuu muutoin turhan vakavalta. Jos tietystä muusta kohteesta on kirjoitettu yksi tai harvoja vitsejä, voi olla mielekästä rydyttää tekstiä myös muulla komiikalla, joka valmistelee lukijaa lukemaan tekstin nimenomaan koomisena.

Jos oma teksti edustaa geneeristä journalismia, on karnevalisointi suhteellisen helppoa. Koska journalistisuus syntyy jo tekstin uskottavuuspositiosta, voidaan varsin laajalta skaalalta etsiä komiikan kohteita, joita käsitellään edellä kuvatun mukaisesti yleisen karnevalistisen tunnelman luomiseksi. Tässä tapauksessa oma karnevalisoiva arvonsa voi olla jopa muutoin ei-journalistisilla "irtovitseillä."

Ellei oma teksti edusta geneeristä journalismia, karnevalisointi mielekkäästi voi olla vaikeampaa. Kuitenkin myös siihen voi olla tarpeen turvautua etenkin jos oma teksti muutoin tekee hyvin voimakkaita todellisuusväitteitä. Muistamme, ettei karnevalisoiva komiikka ota varsinaisesti kohteekseen kohdetekstin kategorisointeja. Kohdekategorisointien voi silti olla mielekkästä tulla tavalla tai toisella kohdetekstin sukulaisteksteistä, esimerkiksi poliittista puoluetta käsittelevässä tekstissä voidaan vitsailla yleensä puoluepolitiikasta, historiallisista puolueista tai jostain vastaavasta. Näin komiikka, vaikei kohdennukaan juuri käsillä olevaan tekstiin, synnyttää kuitenkin karnevalistista tunnelmaa juuri tämän tekstin lähiympäristössä.

Argumentointi on oikeastaan edellisen kirjoitusmallin oletusarvoinen komiikan muoto. Se on myös selkein kolmesta komiikan toimintatavasta: komiikalla pyritään tällöin kyseenalaistamaan jonkin omasta tekstistä erillisen ja maailmankatsomuksellaan oman kanssa kilpailevan tekstin kategorisointeja. Muistamme, että kategorisoinnin tehokkuudesta huolimatta sen ongelmana oli myös tietty monologisuus. Siinä omaa näkökulmaa pyritään pönkittämään muiden kustannuksella. Siksi argumentointia voikin olla mielekkästä tasapainottaa dialogisoinnilla.

Dialogisoivassa komiikassa kohteena ovat komiikan isäntätekstin, siis oman tekstimme kategorisoinnit. Niistä ei voida päästä eroon vakavassa tekstissä, eivätkä ne ole luonnollisia edes omassa tekstissämme. Siksi myös ne tulisi kyetä kyseenalaistamaan silloin tällöin. Meidän tulisi kyetä katsomaan myös omaa tekstiämme ja arvioimaan sitä samalla kriittisyydellä kuin itsellemme vieraampia tekstejä. Toisaalta myös vain argumentatiivista komiikkaa sisältävä teksti voi olla ongelmallinen. Tuolloin lopputulos on helposti kyyninen, mikä ei ole omiaan aktivoimaan, vaan passivoimaan. Dialogisoivaa komiikkaa taas voi usein olla vaikea kirjoittaa, joten argumentatiivista kannattaa tasapainottaa ainakin karnevalisoivalla komiikalla.

Vitsit tekstin sisällä ja osana tekstin rakennetta

Kannattaa kiinnittää huomiota myös kirjoitetun komiikan rakenteeseen. Vitsi loppuu punchlineen, joka rikkoo aiemmin vallinneen kongruenssin ja jatkuvuuden. Tämän jälkeen tuleva teksti ei enää vaikuta kyseiseen vitsiin. Humoristiset tekstit, esimerkiksi kansantarinat voivat toimia myös ilman varsinaista punchlinea, mutta tämä yleensä liennyttää tekstin jännitettä pikemmin kuin kasvattaa sitä. (Attardo & Chabanne 1992, 169; Hetzron 1991, 66; Attardo 1992, 99) Monet vitsit voivat koostua useammasta - usein kolmesta - käänteestä, jotka voivat olla itsessään koomisia. Vasta aivan vitsin viimeisestä ratkaisusta puhutaan silti punchlinena. Tämä viimeinen kaneetti saattaa myös rikkoa aikaisempien käänteiden muodostaman rakenteen, siis muuttaa komiikan suuntaa. (Attardo 2001, 82-83; Hetzron 1991, 70,73)

Tässä ei kannattane käydä tarkoin läpi muotopuhtaiden vitsien kirjoitusmekaniikkaa. On varsin harvinaista, että journalismin palveluksessa käytettäisiin niin selkeitä rakenteita, eikä se ole tarpeenkaan. Silti on hyvä pitää mielessä tässä kuvattu rakenne: vitsi ratkeaa lopuksi, eikä vitsin tultua selväksi sitä kan-

nata enää jauhaa. Tosin, samalle pohjalle voidaan heti alkaa rakentaa uutta vitsiä. Vitsi voi loppua, mutta teksti jatkaa. Kannattaa myös miettiä sitä, voisiko vähemmän vitsimuotoinen komiikka olla toimivampaa. Voisiko rekisterikomiikka olla hyvä malli, toisin sanoen voisiko jokin puheen sävy olla omiaan tuottamaan toivottua komiikkaa? Esimerkiksi Vanhasen puheen toisaalta uhriuttava, toisaalta päättäväinen sävy voisi hyvinkin olla omiaan nousemaan vitsin elementiksi.

Vitsejä rakentaessa on pohdittava myös sitä, missä määrin eri vitsit ovat alisteisia toisilleen. Tekstillä itsellään voi olla koominen rakenne, tai sitten teksti voi olla itsessään vakava, mutta pitää sisällään useita vitsejä. Lisäksi koominen teksti voi itsessään sisältää myös muita vitsejä, jotka eivät välttämättä ole myötäsukaisia isäntätekstinsä koomisuudelle. Tällaisia rakenteita voi niin ikään olla sisäkkäin kuinka paljon tahansa. Siis, tekstiin voidaan rakentaa pidempiä jaksoja, joilla on itsessään koominen rakenne. Näiden jaksoiden sisällä voi olla sekä yksittäisiä vitsejä että vakavia osuuksia. Nämä jaksot puolestaan asettuvat nekin osaksi laajempaa isäntätekstiä, jolla silläkin voi vielä olla oma koominen rakenteensa.

Vitsisikermät ja -jatkumot

Vitsejä kirjoitettaessa niitä kannattaa myös ryhmitellä. Mitkä näistä vitseistä voisivat pohjustaa toisia, mitkä voisivat muodostaa kokonaisuuksia? Koomisen tekstin vitsit, tai osa niistä muodostavat usein yhtenäisen joukon, joita yhdistää joko muoto tai tematiikka (Attardo 2001, 86). Edellisten vaiheiden jäljiltä meillä pitäisi jo olla ainakin temaattisia sikermiä, kirjoittimihan samasta kategorisoinnin ilmentymästä useampia vitsin alkioita. Nyt varsinaisia vitsejä kirjoitettaessa on hyvä miettiä, miten nämä koomiset hetket voisivat tukea toisiaan. Ovatko ne niin samanlaisia, että kannattaa valita niistä vain yksi, vai voisivatko ne esimerkiksi eskaloitua, muuttuen yhä villimmiksi? Tai kenties, olisiko mielekästä rakentaa jatkumo, jonka synnyttämä kategorisointien vyöry yllättäen katkaistaan viimeisessä vitsissä, esimerkiksi siirtymällä saman muodon tiimoilta argumentatiivisesta dialogisoivaan komiikkaan?

Aikaisempia alkioita voidaan yhdistellä joko saman vitsin sisälle tai toisistaan erillisten vitsien jatkumoksi. Vitseissä toistetaan tyypillisesti jotain yksikköä, mikä luo pohjan erilaisille yllättäville variaatioille ja katkoksille. (Norrick 1993, 387-389) Vitsin tunteminen vie periaatteessa siltä tehoa, mutta komiikassa toisto on myös paljon käytetty tehokeino. Tyypillisesti toistettavana ei ole koko vitsi, vaan jokin elementti, joka liittyy tiiviisti komiikan keskeiseen ristiriitaan. (Attardo 2001, 83-85) Kannattaakin miettiä, onko koko vitsin kertominen uudelleen aina paras tapa, vai kannattaako ottaa jokin elementti, kuten vitsin punchline tai laukaisin ja toistaa pelkästään se yllättävässä, uudessa yhteydessä. Kun vitsien keskinäiset suhteet alkavat hahmottua, alkaa olla aika laatia niiden ympärille yhdistävää tekstiä, siis vitsien isäntätekstiä.

11.5 Eheän koomisen tekstin kirjoittaminen

Tässä kirjoitusohjeessa on edetty päinvastaisessa järjestyksessä suhteessa siihen, mihin olemme tottuneet. Olemme ensin kirjoittaneet yksittäisiä vitsejä, vasta sitten alkaneet laatimaan niitä yhdistävää tekstiä. Tämä johtuu siitä, ettei komiikan tässä tutkimuksessa katsota olevan automaattisesti alisteista isäntätekstilleen. Komiikka on erilainen tapa käsitellä todellisuuden ilmiöitä, eikä tämä tapa etene tarinoiden kronologisuuden tai tieteen kausaaliteettien ehdoilla. Komiikka anarkistisesti järjestäytyneenä kielen katkoskohtien kartoituksena on täysin omanlaisensa viestintäjärjestelmä, joka voidaan hyvin nostaa myös tärkeimmäksi elementiksi, joka itse asiassa saa määrittää sitä, millaiseksi muut, totutumat elementit muotoutuvat.

Komiikka, etenkin journalistinen komiikka kuitenkin tarvitsee isäntätekstiä monin tavoin. Ensinnäkin on huomioitava vitsien liittäminen intertekstuaalisesti kohdetekstiin. Kohdetekstin on tavalla tai toisella, esimerkiksi referoituna oltava läsnä samassa yhteydessä komiikan kanssa, tai vaihtoehtoisesti on kyettävä synnyttämään riittävän vahva intertekstuaalinen sidos komiikan isäntätekstin ja kohdetekstin välille. Tämä ei välttämättä ole ongelma: kohdeteksti voi olla myös komiikan isäntäteksti tai nämä tekstit voivat sijaita fyysisesti hyvin lähellä toisiaan. Mikäli näin ei ole, tämä yhteys on synnyttävä.

Tunnistettavan intertekstuaalisen suhteen luominen kohdetekstiin

Intertekstuaalinen komiikka toimii käytännössä täysin samalla tavalla kuin muukin komiikka. Siinä vain oletetaan, että komiikan tietyt elementit ovat lukijalle tuttuja muusta asiayhteydestä ja palautuvat mieleen komiikkaa lukiessa (Attardo 2001, 87). Tätä mielenpalautumista on toisinaan tarpeen vahvistaa erilaisin tehokeinoin, joista aikaisemmin mainittiin esimerkiksi tiettyjen avainsanojen tai lauserakenteiden toisto.

Tapoja synnyttää intertekstuaalinen suhde on toisaalta lukemattomia, toisaalta kaksi. Kaksi sikäli, että yhteyden on synnyttävä joko tekstin muodon tai tematiikan kautta. Lukemattomia sikäli, että näiden kautta yhteys voidaan synnyttää lukemattomin eri keinoin. Kuvataiteissa, kirjallisuudessa ja elokuvassa on esitetty monia eri malleja sille, miten tekstin eri osat yhdistyvät toisiinsa. Runouden riimit ja elokuvan montaaitekniikka ovat esimerkkejä tällaisista järjestelmistä.

Journalismissa faktojen kontekstoiminen on yksi tärkeimmistä taidoista ja tässä on kyse samasta asiasta. Se, mihin jokin liittyy on yhtä tärkeää kuin se, mistä itse asiassa on kysymys. Kuitenkaan kontekstoiminen ei välttämättä tarkoita tarinallistamista, vaikka edellä todettiin, että tarina on käytetyin tapa näin tehdä. Komiikan ilmentämä kategorisoinnin rikkomisen voidaan kontekstoida myös hienovaraisemmin tekstin yksiköiden tai sisällön teemojen kautta.

Komiikan kannalta tehokkaimpia intertekstuaalisen yhteyden luomisen mekaniikkoja lienee muusta maailmasta tunnistettujen jatkuvuuksien tuominen osaksi omaa tekstiä. Usein toistettu sana, ele tai lause on omiaan synnyttämään

kiinteän oloisen yhteyden muun todellisuuden ja oman tekstin välille. Tällainen yhteys syntyy itse asiassa jo ensimmäisen intertekstuaalisen ehdon täyttymisen myötä. Kuitenkin on mielekästä pohtia sitä, mitkä vitsit yhdistyvät parhaiten kohdetekstiin, ellei ole varma sen palautumisesta lukijan mieleen.

Vitsien ja vitsikokonaisuuksien valitseminen

Kaikkia keksittyjä vitsejä ei aina ole mielekästä ottaa mukaan valmiiseen tekstiin. Tässäkin noudatetaan samaa kaavaa muun journalismin kanssa: toimittajan on pakko tehdä valintaa siinä, mitä pitää kaikkein olennaisimpana luodakseen mahdollisimman mielekkään tekstin. Kuten jotkut faktat voivat vaikeuttaa kokonaisen uutisen ymmärtämisestä, niin myös jotkut vitsit voivat viedä harhaan edellä kuvatusta tunnistettavuudesta. Kuitenkin on hyvä muistaa myös, että kun yhteys isäntätekstin ja kohdetekstin välille kerran on luotu, myös myöhemmät vitsit yhdistyvät kohdetekstiin huomattavasti helpommin. Jos tekstin alkuun kirjoitetaan vitsi, jonka kohde on tunnistettava, voidaan samaa kategorisointia rikkoa tämän jälkeen helpommin myös vähemmän tunnistettavilla koomisilla apparaateilla.

Lopuksi on hyvä palata vielä kerran kohtaan kaksi ja miettiä, miksi tämä nimenomainen teksti oli syytä käsitellä komiikan keinoin. Mikä oli sen keskeisin virhe? Halutaanko omalla komiikalla puuttua ensisijaisesti tähän keskeisimpään virheeseen, joka tyypillisesti edustaa ajattelutapaa, joka on tätä tiettyä tekstiä yleisempi, vai avata nimenomaan tätä yhtä tiettyä tekstiä. Mahdollisten vitsien joukossa voi nimittäin olla myös niitä, jotka häiritsevät varsinaisen päämäärän saavuttamista.

Päämäärän nimeäminen helpottaa niiden vitsien valitsemista, jotka myös tukevat tätä päämäärää. Jos tarkoituksena on hyökätä tiettyä yksittäistä tekstiä vastaan, voi olla mielekästä käyttää kaikki vitsit - ainakin kaikki hauskat - jotka siitä irtoavat. Näin teksti tulee haastetuksi monella rintamalla ja päättyy komiikan onnistuessa vaikuttamaan monin eri tavoin naurettavalta. Jos kuitenkin tärkeämpänä pidetään tietynlaisen ajattelutavan kyseenalaistamista, saattaa olla parempi karsia osa niistä vitseistä, jotka kyseenalaistavat jonkin sellaisen kategorisoinnin, joka ei ole kohteeksi valitun ajattelutavan keskiössä. Näin vitsin kärki tulee terävämmäksi ja se osuu helpommin myös muihin julkisuuden teksteihin. Harvassa tekstissä toistetaan täsmälleen samat virheet, mutta tietyt virheet löytyvät erittäin monista teksteistä. Jos komiikan halutaan osuvan moneen kohteeseen, sen ei kannata upota liian syvälle tietyn tekstin kaikkiin yksityiskohtiin.

Koomisen ja vakavan tasapaino

Komiikan avulla vaikutetaan oppivan jonkin verran paremmin. Tämä voi kuitenkin johtua lähinnä siitä, että poikkeama normaalista vakavuudesta on se, joka jää mieleen. (Brown & Bryant 1983, 165-166; Zillman & Bryant 1983, 181-182) Ei siis välttämättä ole mielekästä käsitellä komiikalla kaikkea omassa tekstissä, vaan tekstiä voi olla mielekästä rytmittää myös vakavilla osuuksilla.

Jälleen kerran olemme journalismin perinteisen kirjoittamisen ytimessä. Mikä kohdetekstissä ja toisaalta omassa tekstissä on kaikkein keskeisintä? Toisaalta, mikä on kaikkein keskeisintä kategorisointien toteutumisen näkökulmasta? Näitä kysymyksiä pohtimalla pääsee lähemmäs sitä, mihin komiikka kannattaa suunnata, ellei tekstin olemus ja/tai käytettävissä oleva aika anna myöten sille, että kaikki käsiteltäisiin komiikan keinoin.

11.6 Humoristisen ajattelun synnyttäminen

Aivan lopuksi on syytä tehdä - tai pikemminkin toistaa - vielä muutama filosofisempi huomio komiikan kirjoittamisesta ja sen tavoitteista. Perinteisen draaman kahtiajaon pohjalta on laadittu (Morreall 1998, 339-353) muuan yhteenveto siitä, millaista on tragedian, millaista taas komedian ohjaama ajattelu ja maailmankatsomus. Traagista maailmaa luonnehtivat muun muassa yksinkertaistukset, kategorisointi, lopullisuus, hierarkiat ja auktoriteettien kunnioitus. Koomista luonnehtivat vastaavasti muu muassa monimutkaiset asetelmat, monimerkityisyys, uudet mahdollisuudet, tasa-arvo ja auktoriteettien kyseenalaistaminen. Ei liene enää tarpeen nostaa esiin sitä, kumpaa kohti journalismin tulisi tämän kirjoituksen hengessä ajattelua ohjata.

Viime kädessä journalistisen komiikan kirjoittamisen tarkoituksena ei tulisi olla niiden tai näiden ajatusten osoittaminen vääriksi, vaan kaiken alistaminen myös ajattelun taustalla piilevien rakenteiden kritiikille. Tarkoituksena ei ole osoittaa hyvää ja huonoa ajattelua, vaan kaiken ajattelun suhteellisuus ja tilannesidonaisuus. Tarkoituksena ei ole esittää yhtä, kahta tai loputonta määrää vitsejä, jotka saavat maailman näyttämään erilaiselta, vaan pitää yllä tunnelmaa, jossa kaikki voidaan kyseenalaistaa hedelmällisesti ja pohtia jokaista ajatusta myös sen aivan alkuuurilta käsin.

Tutkimuksen alussa jo esitettiin, että komiikan virkistämä ihminen on todennäköisesti kriittisempi ja valppaampi tekstien lukija. Tämä on hyvä pitää mielessä yhtenä tavoitteena komiikkaa kirjoittaessa. Tarkoituksena ei ole eikä voi olla kertoa ihmisille, miten asiat ovat, vaan auttaa omalla huomiokyvyllä ja tietämyksellä näitä muodostamaan oma kuvansa maailman tilasta.

Vitsi ei parhaimmillaan myöskään jää vain yhdeksi vitsiksi. Koomisen odotus ruokkii koomisen huomaamista. Myös vakavasti käsitellyt osiot voidaan helpommin nähdä koomisen kautta, kun tunnelma pysyy yllä. Siis lukija voi oivaltaa vitsejä, jotka ovat jääneet kirjoittajalta huomaamatta. Kannattaa tutkaila sitä, pysyykö koominen tunnelma yllä riittävällä määrällä vitsejä ainakin niissä kohdissa, jotka komiikkaa eniten kaipaaviksi on edellä todettu.

Jotkin rakenteet voivat olla omiaan pitämään komiikkaa yllä, kuten sujuva kieli mieluummin kuin tieteelliseen tarkkuuteen pyrkivä, liian monimutkaisten sanojen ja lauserakenteiden välttäminen ja niin edelleen. Lyhyesti: hyvä journalistinen kieli on tyypillisesti hyvää myös komiikan kirjoittamiseen. Siihen kannattaa kiinnittää erityistä huomiota, sillä vitsit katoavat helposti koukeroisen ja

vaikeasti aukeavan kielen joukkoon. Muodon tietynlainen keveys edesauttaa komiikan toimintaa.

Komiikkaan turvautuminen ei kuitenkaan voi tarkoittaa sisällön keveyttä, vaikeiden ja raskaiden aiheiden välttelemistä. Tällöin kuitenkin tulee erityisen tärkeäksi miettiä sitä, mihin komiikan kärki suuntautuu. Mikä tahansa, traagisia kouluampumisia myöten pitää kerrottuna sisällään myös sellaisia kategorisointeja, joihin puuttuminen ei millään tapaa alenna uhrien arvoa tai halvenna omaisten surua. Suurten järkytysten keskellä ihminen kaikkein helpoiten unohtaa tarkkailla sitä, millaisia ennakko-oletuksia hänelle julkisuudessa tarjotaan. Siksi humoristisen tunnelman pilkahdusten tuominen myös surun keskelle on äärimmäisen tärkeää journalismin ihanteiden kannalta. Suru-uutisia ei voida käsitellä yksinomaan humoristisesti. Niitä ei kuitenkaan pitäisi käsitellä myöskään komiikan kategorisesti pois sulkien. Muodon ja sisällön keveys on ehdottomasti kyettävä erottamaan toisistaan. Joskus keveä muoto voi olla paras raskaille aiheille. Toki myös päinvastoin, mutta se ei kuulu tämän tutkimuksen piiriin.

Joskus törmäämme kriisitilanteisiin, jotka edellyttävät ennen kaikkea nopeaa reagointia. Tuolloin komiikka voi olla huono viestinnän väline ja perinteinen, tarinoihin ja tieteen konventioihin nojaava kerronta on tehokkaampaa journalismin tavoitteiden kannalta. Kuten aikaisemmin mainittiin, kannattaa silti pitää mielessä, että joku hyötyy yleensä myös kriisitilanteista ainakin sikäli, että saa sanomaansa ajettua läpi ilman suurempaa kritiikkiä. Kriisitilanteen ei pitäisi antaa muuttua pysyväksi asiantilaksi, missä jälleen kerran komiikka on hyvä työkalu. Journalismin perusasioiden äärellä siis olemme taas: milloin on aika kyseenalaistaa, milloin taas poikkeuksellisesti ja tilapäisesti on aika hyväksyä jokin sellaisenaan.

12 ESIMERKINOMAISTA ITSEREFLEKTOINTIA

Seuraavassa käyn läpi kolme itse viime vuosina kirjoittamaani journalistista komiikkaa sisältävää tekstinkatkelmaa. Kaksi niistä on tehty Yleisradion tv:n ajankohtaisohjelmiin, yksi satiirijulkaisu Aikakaus Lehteen. Nämä tekstit eivät ole mukana vain tekijän egon korostamiseksi ja hauskan miehen maineen saavuttamiseksi. Ne on sisällytetty tähän tutkimukseen, koska niistä voin varmuudella sanoa, miten komiikka on syntynyt ja mihin sillä on pyritty. Edellinen teoretisointi voi näin saada lihaa luiden ympärille ja lukijan saattaa olla helpompi myös arvioida edellä sanottua kriittisesti.

Seuraavat tekstit on kirjoitettu ainakin jossain määrin edellistä mallia noudatellen. Koska malli on varsinaisesti syntynyt vasta myöhemmin, ei niissä tietenkään ole edetty askel askeleelta sen mukaan. Kuitenkin useimmat mallin elementit ovat olleet olemassa sekä ajatuksen tasolla että myös auki kirjoitettuna jo pitkään ennen tämän tutkimuksen valmistumista. Siksi niitä on voitu soveltaa myös näissä, vuosia vanhoissa teksteissä.

Tähän on koottu yksi kutakin journalistisen komiikan muotoa edustavaa koomista tekstiä. Näin toivon tämän jatkumon tulevan entistä selveämmäksi. Etenkin dialogisoivan komiikan perustavanlaatuisen erilaisuus tulee toivottavasti selkeämmin näkyväksi.

12.1 Karnevalisoivaa komiikkaa: Osta halvalla vähän käytetty ohjuspuolustus

A-talk -keskusteluohjelmassa käsiteltiin 30.9.2010 Suomen puolustusvoimien tulevaisuutta. Asiaa käsitellyt työryhmä oli juuri julkaissut raportin armeijan rahoitus- ja säästömahdollisuuksista. Ohjelman yhteyteen olin tehnyt insertin (Liite 10), jossa tutustuttiin armeijan erittäin kalliiseen ilmapuolustusjärjestelmään. Helsinkiä suojaamaan aikanaan hankituista Buk-ohjuslaitteista oli jonkin

verran aikaisemmin päätetty hankkiutua eroon ja hankkia tilalle uusi, vielä kalliimpi järjestelmä.

Insertti alkoi allekirjoittaneen (jatkossa Toimittaja) ja Helsingin ilmatorjuntarykmentin komentajan Jukka Korhosen verkkaisella kävelyllä yhden Buk-vaunun viereen. Kävellessämme rupattelimme hetken:

Korhonen: Bukit hankittiin silloin yhdeksänkymmentäkuusi Helsingin ilmapuolustuksen käyttöön.

Toimittaja: Vikoja tässä järjestelmässä ei varsinaisesti ole, minkä takia tarvitsisi (lause jää odottavasti kesken.)

Korhonen: Siis ei vikoja, minkä takia tarvittis vaihtaa. Että ihan toimiva järjestelmähän tämä on.

Tämän keskustelun jälkeen siirryttiin kuviin, jossa Buk-vaunu kaasuttelee hiekkakentällä ja kääntelee ohjustorniaan näyttävästi. Kuvien päällä kuuluu Toimittajan spiikkaus:

Siitä siis hyvä ohjuspuolustusjärjestelmä. Ei kertaakaan käytetty tositoimissa ja erittäin täsmällisesti huollettu. Hieman vain ajastaan jäljessä. Vajaat viisitoista vuotta sitten Venäjä kuittasi Buk-järjestelmällä velkojaan - arvoa järjestelmällä oli tuolloin miljardi markkaa. Nyt järjestelmä on menossa vaihtoon - valitettavasti jälleenmyyntiarvoa ei kuitenkaan juuri ole.

Tämän jälkeen insertissä ei komiikkaa juuri ole, lähinnä siinä kerrataan lukuja ja sotavarusteiden yleistä hintatasoa, sekä vanhenemisen ongelmia. Edellinen on kuitenkin mielestäni yksi esimerkki onnistuneesti suunnitellusta karnevalisoivan komiikan käytöstä journalismissa.

Tekstissä on oikeastaan kahdenlaista komiikkaa. Ensinnäkin spiikin ensimmäiset kaksi lausetta synnyttävät rekisterikomiikkaa tuottamalla vaikutelman autokaupasta. "Siitä siis" -aloitus luo tunnelman siitä, että puhuja jatkaa ja tulkitsee nimenomaan komentajan ajatuksia ja sanomisia. Näin myös aikaisemmin tehdyt huomiot vaunun hankinta-ajasta ja hyväkuntoisuudesta saavat vastaavan luennan. Tätä luentaa myös tukee asetelma, jossa kaksi miestä kävelee kohti moottoriajoneuvoa jutellen. Asetelma muistuttaa autokauppojen tekemistä.

Käytettyjen autojen kauppa on jotain hyvin triviaalia, arkista ja pienimuotoista. Vastaavasti puolustusvoimien jättihankinnat synnyttävät pikemmin mielikuvia massiivisesta, juhlallisesta, jopa ylevästä. Kun armeija- ja autokauppa- luennat rekisterinmuutoksen seurauksena yhtyvät, syntyy komiikkaa. Tätä tukee komiikan toinen hetki, spiikin viimeinen lause. Sitä voitaneen pitää vähättelevänä ironiana: valitettavasti miljardihankinnalle ei ole just nyt oikein sopivaa ostajaa.

Komiikan käyttöä suunnitellessa lähdin liikkeelle siitä tuntumasta, että suhtautuminen puolustusvoimiin on julkisuudessa usein juhlavaa. Toisaalta

armeijan hankintojen hinnat ovat sitä luokkaa, että niiden mieltäminen on käytännössä jokseenkin mahdotonta. 500 000 000 euroa kuuluu yksinkertaisesti luokkaan "valtavasti rahaa". Näistä syistä keskustelua käydään monasti pikemminkin tunteiden kuin järjen pohjalta: talvisotanostalgia on edelleen enemmän kuin käypää valuutaa.

Keskustelussa niiltä osin kuin sitä oli tarkoitus A-talkissa käydä ei kuitenkaan nähdäkseni ollut yhtä ilmeisen virheellistä näkökulmaa, jota erityisesti olisi ollut tarpeen kyseenalaistaa komiikalla. Pikemminkin huolena oli keskustelun yleinen sävy, joten nimenomaan karnevalisoiminen tuntui hyvältä ajatuksesta. Aiheessa käydyissä keskusteluissa oli nähty tietty eettinen virhe: armeija muuttui niissä toisinaan arvoksi itsessään - ei suhteelliseksi arvoksi, vaan ehdottomaksi. Tällöin myöskään kustannuksia ei ollut tarpeen arvioida samalla tavalla kuin muilla julkishallinnon aloilla.

Kyseessä ei ollut niinkään mikään varsinaisesti konstruoitu tai valittu teksti kuin oletus useiden tekstien yhteismassasta. Tässä piilee toki se vaara, että allekirjoittanut teki liian pitkälle meneviä arvioita. Tässä yhteydessä tämä ei kuitenkaan ole keskeistä. Keskeistä on tapa, jolla tätä oletettua piirrettä pyrittiin käsittelemään komiikalla. Mainitusta oivalluksesta kehittyi edelleen ajatus kyseenalaistaa yleisellä tasolla se juhlavuus, joka armeijaan helposti liitetään. Sitä ei kuitenkaan, kuten sanottu, ollut tarpeen kohdistaa johonkin tai johonkuhun erityisesti, vaan se voitiin pitää mielekkäästi karnevalisoinnin tasolla.

Ajatus kalliisiin laitteisiin tutustumisesta syntyi muutoin kuin komiikan ehdoilla. Ohjelmassa haluttiin nimittäin konkreettisesti näyttää, miksi armeijan kulut ovat niin suunnattomat. Tämä vaatimus kuitenkin edesauttoi komiikan syntyä huomattavasti. Kun oli selvillä, että odotettavissa oli asetelma, jossa moottoriajoneuvoa esitellään, alkoi kupletin juoni hahmottua varsin nopeasti. Yksinkertainen kysymys, joka ratkaisi tilanteen oli "missä muussa, mahdollisimman ei-juhlallisessa tilanteessa moottoriajoneuvoa esitellään?" Vastauksia olisi toki voinut olla muitakin, mutta tämä tuntui heti luontevalta ratkaisulta. Näin sopiva inkongruenssin muoto tarjoutui suoraan kuvaustilanteesta itseltään. On tietenkin mahdotonta sanoa, tuliko komiikan tarjoama inkongruenssi tunnistetuksi ja synnyttikö se halutunlaisia mielteitä, mutta näin sopii toivoa. Komiikkaa ei kytketty mihinkään tiettyyn kohdetekstiin, joten vitsin oivaltamiseksi on pakko vain luottaa lukijan kulttuuriseen kompetenssiin ja siihen, että hän tunnistaa sen tavan, jolla armeija-aiheita julkisuudessa useimmiten käsitellään. Jos ei-juhlallinen, triviaali puhetapa ei hänestä tunnu vieraalta rekisteriltä tässä yhteydessä, jäänee komiikkakin ymmärtämättä.

12.2 Argumentoivaa komiikkaa: Mitä lapsi tarvitsee?

Olen ollut mukana julkaisemassa satiirista nettijulkaisu "Lehteä" sen alusta saakka vuodesta 2004. Muutamia vuosia myöhemmin lanseerasimme myös paperisen Aikakaus Lehden. Sen yhdessä jutussa käsiteltiin pinnalla tuolloin jo pitkään ollutta keskustelua samaa sukupuolta olevien parien adoptio-

oikeudesta. Konservatiiviset poliitikot, puolueina näkyvimmin kristillisdemokraatit ja perussuomalaiset vastustivat tätä tietenkin henkeen ja vereen.

Aihetta käsitteli Aikakaus Lehden numerossa 3/2010 pitkäkö juttu (liite 11), jossa oli (suuren voimasanojen ja asiavirheiden määrän lisäksi) useanlaisia vitsejä, jotka myös suuntautuivat useampiin kohteisiin, mutta käsittelen tässä ainoastaan jutun otsikkoa. Se tiivistää myös tekstin kaikkein keskeisimmän koomisen sisällön. Juttu oli otsikoitu

Lapsi tarvitsee Oinosen ja Räsäsen

Maalin alleviivaamiseksi jutun kuvituksena oli kasvokuvat perussuomalaisten Pentti Oinosesta ja kristillisdemokraattien Päivi Räsäsestä. Otsikko oli mukaelma konservatiivisten piirien suosimasta argumentista, jonka mukaan lapsi tarvitsee kasvaakseen oikein isän, joka on biologiselta sukupuoleltaan mies ja äidin, joka on vastaavasti nainen.

Vitsi on suunnattu nimetysti ja alleviivaten juuri kahta henkilöä kohtaan. Henkilöiminen on kuitenkin myös tämän nimenomaisen vitsin ytimessä. Komiikka perustuu nimittäin yleinen/henkilökohtainen -kategoriaparille. Alkuperäinen väite, isän ja äidin välttämättömyys esitettiin nimittäin aina yleisenä totuutena, vaikka sen ehdottomuudesta voidaankin olla montaa mieltä. Vitsiotsikossa äidin ja isän paikalle sijoitettiin kaksi nimenomaista henkilöä, jotka ovat esiintyneet tämän yleisen totuuden objektiivisina esittäjinä. Nyt kuitenkin heidät esitetään nimenomaan omaa olemustaan ainoaksi oikeaksi roolimalliksi tarjoavina, ilmeisen tekopyhinä hahmoina. Komiikka syntyy lauseen muodon yhdistäessä nämä kaksi lukutapaa, yleisen totuuden ja henkilökohtaisen mielihiteen.

Alkuperäinen väite kelpasi sinällään, yhtenä lauseena komiikan kohdetekstiksi. Sen oli helppoa katsoa pitävän sisällään argumentatiivisen virheen: siinä esitettiin selkeä väite, jota ei enää tarvinnut perustella, vaan joka sen sijaan oli vastaansanomaton perustelu. Perusteltu/perustelematon -kategorijaon pohjalta päästiin eteenpäin kysymään miksi lause on toisille perusteltu, toisille ei. Vastaus tuntui olevan se, että lause on itsessään riittävä ja perusteltu niille, joiden oma elämä toteuttaa lauseen esittämää hyvän elämän ehtoa. Näin perusteltu/perustelematon linkittyi tässä kontekstissa peruuttamattomalla tavalla yhteen yleinen/henkilökohtainen -parin kanssa. Tämän kategorisoinnin taas saattoi tehokkaimmin viedä loppuun saakka nostamalla omalla nimellään ja kuvallaan esiin kaksi kohdetekstin innokasta argumentoijaa.

Tekstin muoto syntyi tälläkin kertaa sen aiotusta ympäristöstä. Teksti julkaistiin iltapäivälehtien muotoa parodioivassa painotuotteessa, joten oli luontevaa lähteä hakemaan yksinkertaisesti sanomalehden muotokielestä. Lause saatettiin sanoa tiiviissä muodossa ääneen otsikossa ja sitten toistaa eri tavoin leipätekstissä. Ei ollut syytä monimutkaistaa vitsin muotoa tätä enempää. Jälleen oli tietenkin pakko vain luottaa siihen, että alkuperäinen teksti tulee tunnistetuksi. Lehtijutun muodossa oli kuitenkin mahdollista käydä läpi vitsin taustaa ja alkuperäisen tekstin kontekstia. Näin ollen aihe varmaankin tuli lukijoiden tunnistamaksi, pitivätpä nämä vitsiä sinällään hauskana tai eivät.

12.3 Dialogista komiikkaa: Egypti, Iran... mikä ikinä

Pressiklubi-keskusteluohjelman aiheena 11.2.2011 oli Egypti. Useissa Lähi-idän maissa, suomalaisittain näkyvimmin Egyptissä oli käynnistynyt kansalaisliikehdintää korruptoituneiden ja epädemokraattisten hallitusten ja hallitsijoiden sysäämiseksi pois vallasta. Keskustelussa sivuttiin myös sitä, millaisten ennakkoluulojen ja stereotyyppien kautta Lähi-itää ja muslimeita käsitellään mediasa. Tämän keskustelunaiheen virittämiseksi olin tehnyt lyhyen haastatteluinsertin (Liite 12).

Insertti koostui kahdesta ristikkäisestä, vuorotellen etenevästä kertomuksesta. Toisessa iranilaissyntyinen stand-up -koomikko Mahmoud "Ali" Jahangiri kertoi lavalla (ravintola On The Rocks, Helsinki, 9.2.2011), yleisön edessä vitsejä, tärkeimpänä näistä pidempää koomista tarinaa hänen toimittajalta saamastaan puhelinoitosta ja haastattelupyynnöstä. Toisessa taas Jahangiri analysoi vakavammin haastattelussa niitä kuvallisen esittämisen tapoja, joita Lähi-itä - uutisoinnissa käytetään, sekä yleisemmin sitä, millainen rooli komiikalla voisi olla stereotyyppien murtamisessa.

Vakavassa haastattelussa Jahangiri kertoi, kuinka koko Lähi-idän elämä tyypistetään tyypillisesti raivostuneeksi väkijoukoksi, jonka toiminnan motiivit jäävät varsin epämääräisiksi. Hän pohti myös sitä, kuinka komiikassa erilaiset stereotyyppit voidaan esittää ääneen, jolloin yleisö huomaa helposti niiden perusteettomuuden ja järjettömyyden. Samaan aikaan etenevässä tarinassa lavalla hän kertoo, että hänen saamansa koominen puhelinoitto tuli Pressiklubi-ohjelmasta, jonka toimittaja halusi haastatella häntä, iranilaissyntyistä koomikkoa, Egyptin tilanteesta - koska "ettekste oo kaikki samannäköisiä ja sieltä päin?" Toisin sanoen hänen antamansa vakava haastattelu on tehty juuri sellaisten ennakkoluulojen pohjalta, joita hän haastattelussa näkymättömissä pysyttelevälle toimittajalle kritisoi.

Pressiklubi on ääneen lausutusti mediakriittinen ohjelma. Sen tarkoituksena on arvioida median toimintaa. Tämä edellyttää usein tietynlaisen etäisyyden tekemistä muun median ja ohjelman omien toimittajien välille. Toimittaja päätyy useimmiten kritisoimaan median toimintaa ylhäältä päin, ikään kuin hän itse ei olisi osa samaa median koneistoa. Tämä asetelma kääntyi insertissä ympäri: kritiikin kohteeksi asettui nimenomaan insertti itsessään ja sen tehnyt toimittaja.

Tämä ei kuitenkaan nähdäkseni vähentänyt kritiikin itsensä uskottavuutta. Päin vastoin, katsoja houkuteltiin asettumaan toimittajan ja Jahangirin kanssa "samalle puolelle", oikein ajattelevaksi "niitä ennakkoluuloisia" vastaan. Tämä asetelma kuitenkin rikkoutuu kun osoittautuu, etteivät toimittaja ja Jahangiri tässä asiassa olekaan "samalla puolella". Katsoja joutuu itsekin pohtimaan, menikö samaan lankaan: ilman muuta iranilainen tuntee hyvin myös Egyptin asiat, kun kerran näyttääkin toimittajan mielestä aika samalta kuin siikalaiset.

Varmastikin useimmat katsojat panevat merkille sen seikan, että insertti on todennäköisesti juuri kritiikin kohteeksi asettuvan toimittajan koostama ja näin ollen kritiikki ei sinällään ole aivan aitoa. Luonnollisesti tein itse päätöksen käyttää Jahangirin esittämää tarinaa. Olin myös ennalta suunnitellut asettuvani tavalla tai toisella itse nimenomaan sellaisen toimittajan rooliin, joka puhuu muiden ennakkoluuloista huomaamatta omiaan - osin juuri siksi Jahangiri valikoitui inserttini haastateltavaksi. Jahangirin kertoma koominen tarina tulikin minulle mieluisana yllätyksenä, koska sen kautta tämän roolin ottaminen oli helppoa. Vitsailin aikaisemmin hänen kanssaan samasta aiheesta, mutta tarinasta ei oltu sovittu ennalta, enkä tiennyt siitä mitään ennen kuin kuulin sen esitystilanteessa.

Komiikka perustuu tässäkin kahteen kategoriaan ja laukaisimeen. Jokin muuttuu yllättäen toiseksi, mikä tekee yhteensopimattomista yhteensopivia. Tarkalleen ottaen muutos tapahtuu insertin sisäistekijän roolissa. Insertin sisäistekijä on lähtökohtaisesti toimittaja, joka syyttää muita toimittajia ennakkoluuloisten ja yleistävien asenteiden vahvistamisesta. Jahangirin tarinan myötä sisäistekijä kuitenkin osoittautuu itse juuri tällä tavalla asenteelliseksi. Näin hänestä tulee sekä kriitikko että kritiikin kohde, toimija ja toiminnan kohde. Kuitenkin hänen tuottamansa teksti, siis tämä insertti, on identtinen. Se pysyy samana, vain sen saama merkitys muuttuu alkuperäisen merkityksen normaalioloissa poissulkeväksi. Kaksi yhteensopimatonta tulkintaa muuttuu yhteensopiviksi, koska teksti on osoitus niistä molemmista.

Esimerkin komiikkaa voidaan lähestyä kaikille kulttuuripiireille erittäin keskeisen me/muut -kategoriajaon kautta. Vakavassa tekstissä luodaan eräänlainen "meidän valveutuneiden" ryhmä, joka oivaltaa yhdessä, että "ne muut" suhtautuvat ennakkoluuloisesti ihmisiin Lähi-idässä. "Ne muut" oletetaan yhtenäiseksi ryhmäksi, joka ennakkoluuloisuuttaan tulee typistäneeksi Lähi-idän ihmiset itselleen "niiksi muiksi".

Toimittaja asettuu jutussa näistä ennakkoluuloisista erottautuvien "meidän" edustajaksi ja puhemieheksi. Hän arvioi kriittisesti muiden toimintaa ulkoa käsin, mihin rooliin hän asettaa myös katsojat. Tämä asetelma kuitenkin murenee, kun kriitikosta tulee kritiikin kohde. Insertin alkuperäinen, vakava aihe, eli ennakkoluuloisuus ei olekaan eristettävissä johonkin itsen ulkopuoliseen. Tämä huomio tehdään kuitenkin ensisijaisesti *kokemuksen* tasolla, ei ilmiötä ulkopuolelta lähestyen. Tässä mielessä komiikka on dialogisoivaa. Se kyseenalaistaa journalistisen tekstin itsensä kategorisointeja. Näitä kategorisointeja ei kuitenkaan pyyhitä pois tai korvata toisilla. Niiden rajoja kuitenkin koetellaan ja niiden itsestäänselvyys asetetaan kyseeseen.

Kohdetekstinä komiikalle toimi siis ainakin ensisijaisesti komiikan oma isäntäteksti. Tekstissä esitettiin muiden, tarkemmin määrittelemättömien mediatekstien olevan yleistäviä. Tämä pitää sisällään sisäänrakennetun oletuksen siitä, että nyt käsillä oleva, muita syyttävä teksti ei yleistä, vaikka aivan ilmeisesti se näin tekee muiden tekstien suhteen. Samalla oletetaan tietysti myös, että suuri yleisö yhtyy tähän yleistämiseen muiden tekstien osalta. Komiikan isäntätekstistä voidaan siis tunnistaa hieman monimutkaisempi argumentaation virhe:

mediatekstit ovat yleistäviä, tämä on mediateksti, mutta ei yleistävä. Kyseessä on oikeastaan joukko-opillinen päätelmä: teksti yleisöineen kuuluu joukkoon ei-yleistävä, yleisesti mediatekstit kuuluvat yleisöineen joukkoon yleistävä. Kuitenkin tämä teksti on myös mediateksti.

Komiikka syntyy viime kädessä me/muut -jaon varassa. Tämä tapahtuu kuitenkin tekstien rinnastumisen välityksellä. Koomisen tekstin lukija eroaa joukosta ennakkoluuloiset, koska teksti esittelee muiden tekstien joukon, joiden oletetut lukijat kuuluvat juuri tuohon ei-toivottuun joukkoon. Komiikan kohdetekstiksi oli luontevaa valita juuri oma teksti. Inserttiä tehdessä tarkoituksena oli kyetä irtautumaan tavallisista kerronnan tavoista ja nimenomaan kyseenalaistaa oma teksti. Ennakkoluuloisuus on helppoa tunnistaa muissa, mutta omien ennakkoluulojen myöntäminen on vaikea prosessi. Siksi oli kaikkein luontevinta alkaa pohtia sitä, miten oma ja omaksi koettu teksti saataisiin käännettyä ympäri niin, että ennakkoluuloisuuden kritiikki ei osuisi mihinkään ulkoiseen, toiseen, vaan nimenomaan itseen ja juuri ymmärrettyyn tekstiin. Tuntuu siltä, että komiikassa pitäisi rinnastaa lukutavat "nuo ovat ennakkoluuloisia" ja "minä olen ennakkoluuloinen". Tästä ei aivan ollut mahdollista edetä tyypillisten argumentaation virheiden ja niihin liittyvien kategorisointien suuntaan, mutta jo tämä lukutapojen ristiriidan oivaltaminen auttoi eteenpäin.

Kun tämä oli oivallettu, oli itsestään selvää, että Jahangirin kertoma pitkä vitsi muodostaisi koko tekstin rungon. Tässä mielessä todellisuuden tapahtumat ohjasivat jälleen komiikan syntyä. Kuitenkin komiikan tavoite oli mietitty jo ennen varsinaisen materiaalin hankkimista, mikä helpotti kunkin elementin merkityksen oivaltamista ja mahdollisti haastattelun ohjaamisen suuntaan, joka tuki juuri tätä tekstin rakennetta. Myöskin koostettaessa valmista tekstiä oli ilmeistä, että huomio tulee suunnata tähän keskeisimpään rakenteeseen, joten esimerkiksi spiikejä ei ole tarpeen käyttää. Toimittajan läsnäoloa viestii oikeastaan vain insertin lopun kiitos, joka toimii myös tekstin ironisena punchlinena.

13 LOPUKSI

Daniil Harmsia lainaten, siinä olikin oikeastaan kaikki. Kaikki muutamaa vielä tekemistään odottavaa huomiota ja pientä yhteenvetoa lukuun ottamatta. Aloitetaan yhteenvedosta.

Tämä tutkimus lähti liikkeelle sen määrittelemisestä, mitä ovat komiikka ja journalismi. Näiden kahden ilmiön leikkauspinnoilta kartoitettiin tämän jälkeen sitä, mitä voisi olla journalistinen komiikka ja mitä käyttöä sille voisi olla. Ja muistutetaan nyt: journalistinen komiikka voisi palvella journalismin tarkoituksiperiä esittämällä sirpaleisen ja kaoottisen maailman rehellisemmin kuin tyyppilliset vakavat kuvaukset, jotka luovat kuvaa todellisuudesta, joka on hahmotettavissa kokonaisuutena yhdestä näkökulmasta. Tämä olisi mahdollista, koska komiikka on muodoltaan paradoksi: se esittää kaksi normaalisti toisensa poisulkevaa näkökulmaa samaan aiheeseen ja saa meidät arvioimaan niitä yhtä aikaa. Näin toimivaa komiikkaa voitaisiin kirjoittaa journalismiin myös suunnitelmallisesti, ei vain silloin, kun yksittäinen kirjoittaja saa sattumalta humoristisen inspiraation.

Tämän ajatuksen käytännön sovellukset sekä analyysissä että kirjoitusoppaassa tarjoavat toivottavasti sinällään alkeellisia työkaluja journalistisen komiikan lähestymiseen myös käytännössä. Niiden tärkein funktio on kuitenkin sen todistaminen, että komiikan journalistisuus on *mahdollista* määritellä ja kartoittaa ja että komiikan kirjoittaminen on *mahdollista* purkaa osiinsa samalla tavalla kuin uutissäike voidaan pilkkoa mitä, missä, milloin -tyyppisiin kysymyksiin ja uutiskärkeen nojaavaan muotoon. Jos komiikan oppiminen ja käyttäminen journalismin näkökulmasta on mahdollista ja jos voidaan hyväksyä se, mitä sen tarpeellisuudesta on edellä sanottu, en näe enää syytä olla ryhtymättä käyttämään sitä journalismissa merkittävästi nykyistä laajemmin ja järjestelmällisemmin. Jos tämän tekstin koko sisällön voi sisällyttää yhteen väitteeseen, se on nimenomaan tämä: journalismissa voidaan ja journalismissa pitäisi käyttää nykyistä enemmän komiikkaa.

Ei vain journalismia varten

Edellä on esitetty runsaasti sekä teoreettisia että käytännöllisiä perusteluja ja lähtökohtia komiikan käyttämiselle nykyistä laajemmin ja järjestelmällisemmin journalismin työkaluna. Haluan kuitenkin vielä pohtia komiikan mahdollista yhteiskunnallista roolia myös journalismin ulkopuolella. Journalismi on nimittäin vain yksi alue, jolla komiikalla voitaisiin saavuttaa suuria asioita.

Voimme uskoa joko, että kaikkien tekstien merkityksen syntyyn vaikuttaa ympäröivä kulttuuri, tai että tietoa maailmasta voidaan myös siirtää sellaisenaan. Jälkimmäiseen uskovaalle ryhmälle journalismin monologisuus ei lähtökohtaisesti muodosta ongelmaa, vaikka esimerkiksi tarinallisuuden liikaa korostamista voidaankin pitää ongelmana. Ensimmäiselle ryhmälle juuri se monologisuus, joka saa tekstin vaikuttamaan niin uskottavalta itsessään on ongelma, josta ei ehkä ole mahdollista päästä eroon, mutta joka täytyy tiedostaa. Tämä on laaja maailmankatsomuksellinen kysymys, joka ei rajoitu journalismin alueelle. Se, mitä edellä on sanottu journalismista ja komiikasta voitaisiin laajentaa koskemaan paljon muutakin.

Brasilialaissyntyinen opettaja Paulo Freire halusi kasvattaa kouluissa vallankumouksellisia, ei alamaisia. Tavoitteena eivät kuitenkaan myöskään olleet kuuliaiset vallankumousarmeijan sotilaat, vaan ihmiset, jotka todella pyrkisivät kumoamaan vallan, eivät vain vaihtamaan sen käyttäjiä. Näin ollen hän vaati kouluihin aivan totutusta poikkeavaa opetusmallia, jossa opettaja ei vain siirrä tiettyjä valmiita totuuksia oppilailleen. Tällaisessa vanhakantaisessa ”tallettavassa opetuksessa” nimittäin

”Opettaja puhuu todellisuudesta aivan kuin se olisi liikkumaton, paikallaan pysyvä, lokeroitu ja ennalta arvattava. Hän voi myös kertoa asiasta, joka on täysin oppilaiden kokemuspieriin kuulumaton ja vieras. Hänen tavoitteensa on ’täyttää’ oppilaat kertomuksensa sisällöllä, joka on irrallaan todellisuudesta, erossa siitä kokonaisuudesta, jossa se syntyi ja joka olisi voinut antaa sille merkityksen. Sanat eivät tunnu todellisilta, ja niistä tulee tyhjää, vieraantunutta ja vieraannuttavaa sanahelinää.” (Freire 2005 [1968], 75)

Vallankumouksellisenkaan opettaja ei Freiren mukaan saisi edes minkään siirtymävaiheen nimissä ryhtyä siirtämään omaa maailmankuvaansa sellaisenaan (Freire 2005 [1968], 93), vaan todellista vallankumousta kohti voidaan kulkea vain dialogin avulla:

”Tieto syntyy vain oman oivaltamisen ja uudelleen oivaltamisen avulla, sellaisen uupumattoman, malttamattoman, jatkuvan ja toiveikkaan kyselemisen kautta, jota ihmiset toteuttavat maailmassa, vuorovaikutuksessa maailman ja toistensa kanssa.” (Freire 2005 [1968], 76)

On varsin helppo huomata, että Freire kaipaa opetukseen samanlaisia käytäntöjä kuin tässä tutkimuksessa on esitetty journalismiin. Samaa voidaan itse asiassa esittää mille tahansa yhteiskunnallisen käytännön alueelle, missä vain maailmaa kuvailevan tiedon jakamisella on merkittävä rooli. Historiankirjoitus ja -tutkimus ovat nousseet esiin useampia kertoja tässä tekstissä, mutta mainittakoon se vielä kerran. Esitellessään yhden runollisimmista käsitteistään, ”messi-

aanisen sirpaleet”, Walter Benjamin tuli tuominneeksi kokonaisen ajattelemisen tavan:

”Historismi tyytyy laatimaan historian eri momenttien välisiä syy-yhteyksiä. Mutta yksikään asiayhteys syynä ei juuri siitä syystä ole historiallinen. Sellainen siitä tuli vasta postuumisti, kuolemansa jälkeen, tapahtumissa, jotka sattuivat ehkä vuositu-
hansien päästä. Tämän lähtökohdaksen ottava historioitsija on lakannut juoksum-
masta tapahtumien ketjua kuin rukousnauhaa sormiensa välistä. Hän ottaa vaarin
siitä konstellaatiosta, jossa hänen oma aikansa liittyy tiettyyn aikaisempaan aikakau-
teen. Hän esittää näin käsitteen nykyajasta ”nyt-hetkenä”, johon on sinkoutunut
messiaanisen sirpaleita.” (Benjamin 1989 [1940], 189)

Benjaminin uskonnollinen rinnastus on mielenkiintoinen sen valossa, mitä ai-
emmin todettiin Kierkegaardista ja kahdesta erilaisesta uskosta. Monologisesti
uskova ”juoksumista tapahtumien ketjua kuin rukousnauhaa” luottaen sen todellisuuteen.
Historismin benjaminilaisittain määriteltynä tavoitteena on siis kai-
ken kattava tarinoittaminen, joka estää näkemästä maailman todellista luonnet-
ta vaikeasti hahmotettavana kaaoksena.

Journalismin, opetuksen tai tutkimuksen ei tulisi luoda jatkumoa erillisten,
historiallisten tapahtumien välille, vaan nykyhetken, jokaisen ihmisen
oman elämän ja minuuden ja historian tapahtumien välille. Ei siis historian ta-
pahtumien linkittymistä toisiin historian tapahtumiin tarinassa, joka muuttuu
historiaksi kaiken aikaa sitä kerrottaessa, vaan eläviä hetkiä, joilla on syy-
yhteytensä, mutta ainoastaan välähdyksenomaisesti, vallitsevan tilanteen kon-
tekstissa, eikä koskaan siitä irrallisena.

Dialoginen, sirpaleiden täyttämä journalismi, koulutus, tutkimus ja muut
käytännöt tukisivat toisiaan ja tuottaisivat aivan erilaista viestintää. Jos yhteis-
kunnallisella viestinnällä kyetään tuottamaan *kokemusta* ihmisen oman elämän,
oman olemassaolon ja välitetyn tiedon yhteydestä, säilyy se välitön ”nyt-hetki”,
josta sopii poimia messiaanisen sirpaleita hyvinkin läheisestä menneisyydestä,
itse asiassa tulevaisuudesta myös. Sinne tänne hyvin erilaisiin teksteihin pais-
kautuneiden ”journalistisen komiikan sirpaleiden” avulla luodaan todenmukai-
sempaa kuvaa sirpaleisesta todellisuudesta, jossa ihminen joutuu neuvottele-
maan omaa suhdettaan yksittäisiin ilmiöihin, ei niiden pohjalta kerrottuun,
valmista näkökulmaa tarjoavaan tarinaan. Tällaiset ”journalistisuuden” hetket
hyvin erilaisissa teksteissä olisivat maailman ymmärtämisen kannalta tärkeämpiä
kuin journalismi genrenä. Totta on, ettei tämä varmaankaan voisi koskaan
olla yhteiskunnan viestinnän ainoa toimintalogiikka, mutta *myös* sen mahdolli-
suuksiin pitäisi kiinnittää huomiota raskaiden, kokonaisten, monologisten tari-
noiden kertomisen ohella.

Journalistisuus on arvioitava jokaisesta tekstistä ja jokaisesta tekstin ele-
mentistä erikseen. Väline antaa jokaiselle tekstille, joka siinä julkaistaan tietyn
auran, minkä vuoksi voidaan tehdä eräitä luotettavuuteen liittyviä yleistyksiä.
Journalistisessa välineessä julkaistu teksti on eittämättä journalistinen sikäli,
että se toteuttaa vahvasti journalismia genrenä. Kuitenkaan ei ole mitään takeita
siitä, että se toteuttaisi journalismia myös ihanteena. Toisaalta on suuri määrä
tekstejä, jotka eivät sijaitse journalistisen genren sisällä, mutta toteuttavat vah-
vasti journalismia ihanteena. Kumpi on pikemmin ansainnut tulla kutsutuksi

journalismiksi? Onko hedelmällisempää ajatella journalismia teknisin termein vai sen tavoitteiden kautta? Loppujen lopuksi varmasti tarvitaan molempia suhtautumisia, minkä vuoksi on tärkeää arvioida myös yksittäisten tekstien ja tekstien elementtien journalistisuutta, ei ainoastaan journalismia genrenä ja tiettyjen tekstityyppien ja välineiden kokonaisuutena.

Journalismi genrenä, kuten tallettava kasvatukseen pyrkii muodostamaan sellaisen suuren tarinan, jota Benjamin arvostelee. Journalistisen koomiset hetket kaikissa teksteissä puolestaan ovat esimerkkejä sellaisista messiaanisen sirpaleista, jotka ovat valmiita kyseenalaistamaan tuon tarinan kokonaisuuden ja koettelevat sitä toistuvasti. Tämä ajatus eroaa varsin paljon normaaliajattelusta. Ihmisten tietomäärän ja toimintakyvyn kasvun katsotaan tyypillisesti juontavan mahdollisimman monen todellisen tiedon omaamisesta. Kuten Freire osoittaa, tärkeämpää on kuitenkin tietojen suhde ihmisen jokapäiväiseen kokemukseen ja identiteettiin kuin tiedon määrä.

Monet journalismin ja opetuksen tyypilliset työkalut, kuten eheä tarina ovat kuitenkin välttämättömiä työkaluja, jos halutaan tuottaa ihmisille jollain tapaa jaettua todellisuutta. Näin ollen viestinnässä on pakko usein turvautua ulkopuolelta annettuun suureen tarinaan. Kuitenkin tätä suurta tarinaa on yhtä tärkeää rikkoa jatkuvasti, esittää niitä murtumakohtia, joista tarinaa voidaan lähteä tulkitsemaan oman elämän ja kokemuksen lähtökohdista. Tähän tarvitaan suurta määrää journalistisen koomisia tekstielementtejä jotka voivat sijaita niin geneerisessä journalismissa kuin sen ulkopuolellakin: dekkarikirjallisuudessa, kauhuelokuvissa, tanssiteatterissa, maalaustaiteessa, koulukirjoissa tai missä tahansa.

Jos tutkimus liikkuu journalismin ihanteiden alueella, siis käsittelee sitä, *millaista journalismin pitäisi olla*, journalistisuus on tärkeämpi käsite kuin journalismi. Ennustan, että tähän suuntaan on kuljettava myös journalistisen käytännön työn parissa. Journalismin merkityksen on jo pitkään ennustettu siirtyvän yhä enemmän faktojen esittelemisestä merkityksen pohtimiseen, siis informaatiosta kommunikaatioon, koska ihmisten on jo pitkän aikaa ollut helpompi ja helpompi saada tietoa myös muita kanavia pitkin journalismin ohi (esim. Bar-doel 1999 [1996], 388). Journalismin on toisin sanoen oltava entistä journalistisempää pysyäkseen merkittävänä. Samalla yhä useampi teksti on ymmärrettävä journalistiseksi sen omien ansioiden, ei fyysisen sijoittumisen mukaan.

Miksi journalistilla on oikeuksia?

Ovatko journalistiset ihanteet ja tässä esiteltyt tavoitteet sitten tarpeellisia? Miksei journalismi voisi olla vain journalismia, jonka arvo mitataan esimerkiksi lukija-, katsoja- ja kuuntelijamäärillä? Edellisessä osassa esitin, että journalismi on itse lausunut esimerkiksi journalistin ohjeissa ääneen omaavansa tiettyjä ihanteita. On kuitenkin hyvä huomata, että journalismilla ja journalismia julkaisevilla tiedotusvälineillä on myös tietty moraalinen vastuu. Tämä vastuu syntyy siitä, että journalistiset välineet, kuten journalismi instituutionakin vaatii itselleen tiettyjä etuoikeuksia, esimerkiksi varsin laajaa itsesääätelyä lakisäädösten sijaan ja sananvapautta. Voidakseen oikeuttaa vaatimansa etuoikeudet,

journalismin tulee myös hyväksyä tiettyjä velvoitteita, jotka liittyvät sellaisiin vaikeasti määriteltäviin kokonaisuuksiin kuin ”yleiseen etuun” tai ”yhteiseen hyvään” (Heinonen 1995, 14). Edes sananvapautta ei ole nimittäin mielekästä pitää minkään instituution tai organisaation rajoittamattomana ja itsestäänselvänä oikeutena, vaikka yksilöiden kohdalla näin voidaankin menetellä.

Median vapaus ei ole itsessään arvokasta. Se saa arvonsa ainoastaan, jos sen toteutuminen tukee yleensä ilmaisun vapauden kannalta tärkeitä arvoja. Median vapaus voi nimittäin myös rajoittaa merkittävästi muiden, esimerkiksi yksityisten ihmisten pääsyä ääneen. Mahdollisuus julkaista jotain näkyvästi on internetin tuomasta tasa-arvoistumisesta huolimatta edelleen myös sidottu omistussuhteisiin, joten tietyn toimituksen vaatimus täydestä riippumattomuudesta ulkopuolisten vaateista voidaan Lichtenbergiä (2002 [1990], 176, 180-181) seuraten nähdä myös yritykseksi monopolisoida julkista keskustelua.

Mitä journalismilta sitten voidaan vaatia sen omien vaatimusten oikeuttamiseksi? Mikä olisi sellainen ”yhteinen hyvä”, että se oikeuttaisi journalismin olemassaolon? Yhdeksi keskeiseksi vaihtoehdoksi voidaan perustellusti katsoa sellaisen valvetuneen yleisön ylläpitämistä, joka kykenee vuorovaikutuksessa tekemään arvioita yhteiskunnan ja maailman tilasta ja tarvittaessa toimimaan muuttaakseen niitä.

Ihminen käy jatkuvaa vuoropuhelua häntä ympäröivän kulttuurin ja yhteiskunnan kanssa. Ihmisen koko itseymmärrys syntyy jatkuvassa kanssakäymisessä tämän ympäristön kanssa erilaisten symbolijärjestelmien, etenkin kielien kautta. Teksti voi esittää maailman siten, että ihminen kykenee neuvottelemaan paikastaan yhteiskunnassa ja kulttuurissa ja näkemään itsensä osana erilaisilla symbolijärjestelmillä luotua kokonaisuutta. Tämä on ”hyvän yhteiskunnan” edellytys. Ihminen voi myös ajautua objektin rooliin suhteessa yhteiskunnallisiin symbolirakenteisiin. Tämä ei välttämättä tarkoita passiivisuutta, vaan tällaisessa roolissa ihminen voi toimia hyvinkin yhteiskunnallisesti. Hän ei kuitenkaan kykene näkemään itseään ja muita ihmisiä osana sosiaalisen todellisuuden rakentumista erilaisten symbolijärjestelmien kautta. Näin hän voi toimia ainoastaan vallitsevan sosiaalisesti rakentuneen todellisuuden puitteissa, ei vuorovaikutuksessa sen kanssa, koska se näyttää ainoalta mahdolliselta. (Dahlgren 1981, 104-105)

Muun muassa tästä on kysymys journalismin moraalisisessa vastuussa. Tähän tarvitaan *journalistisuutta* pelkän geneerisen journalismin lisäksi. Tulevaisuudessa olisi mietittävä sitä, onko nykyinen journalismin valtamuoto journalismin yhteiskunnallisten tehtävien kannalta paras mahdollinen ja ellei se ole, miten sitä voitaisiin parantaa. Journalistinen komiikka tarjoaa yhden tavan tehdä näkyväksi niitä rakenteita, jotka heikentävät journalismin journalistisuutta. Tässä tutkimuksessa on keskitytty ainoastaan komiikkaan, mutta pidän kiinnostavana pohtia myös muita mahdollisia tekstin aspekteja, jotka samalla tavalla voivat olla journalistisia olematta osa journalismin genreä siten kuin se nykyään laajasti ymmärretään. Tällöin kiinnostuksen kohteena olisivat journalistisiin teksteihin linkittyvät taiteelliset, tunteisiin vetoavat ja merkitysjärjestelmien

analyysiin perustuvat ratkaisut, jotka lisäävät journalismin merkityksenannon mekanismien ymmärtämistä.

Tällaisten tekstityyppien laaja analyysi voisi olla pohja uudelle tavalle ymmärtää journalismi ei vain tiettyjen tekstien, tekstigenrejen ja mediumien yhteismassana, vaan ennen kaikkea hyvin erilaisten, erilaisia rakenteita ja kerroksen keinoja hyödyntävien tekstien ihanteiden loppusummana ja prosessina päämäärän sijaan. Komiikalla journalistisuutta voidaan tuottaa myös ei-journalistisgenerisiin teksteihin. Tekstin olemus itsessään ei vähennä journalistisen elementin, tässä tapauksessa komiikan arvoa journalismin ihanteiden näkökulmasta. Eroja on, mutta ne eivät oikeuta poissulkemiseen, ainoastaan vaativat analyysiä.

Hyviä aikoja

Nostan vielä esiin muutamia käytännön huomioita siitä, mihin suuntaan tutkimusta komiikan ja journalismin parissa olisi mielekästä viedä. Tässä tutkimuksessa on esitetty avauksia, jotka tarjoavat pohjan näille kaikille suunnille, mutta mihinkään niistä ei ole kyetty puuttumaan tässä kunnolla.

Ensinnäkin tarvittaisiin jonkinlainen kartoitus suomalaisen joukkoviestinnän esittämän komiikan luonteesta. Televisiossa, sanomalehdissä, radiossa ja internetissä esitetään hyvin laajaa repertoaria mitä erilaisimpia koomisia tekstejä. Osa niistä jopa kutsutaan yhteiskunnalliseksi satiiriksi. Yksittäisistä komiikan lajeista, yksittäisistä jatkumoista ja yksittäisistä teoksista on laadittu tieteellisiä esityksiä monista näkökulmista. Toistaiseksi kuitenkin puuttuu täysin yleisesitys siitä, millaista suomalainen komiikka on yhteiskunnallisen keskustelun näkökulmasta. Tämä ei ole yhden tutkimuksen asia, vaan jatkuvan seurannan aihe. Se, mille ja miten me nauramme kertoo paljon siitä, millainen kulttuurimme on.

Toinen tärkeä tehtävä olisi komiikan tutkimuksen käsitteistön selkeyttäminen ja saaminen yleisemmin käyttöön. Jokainen alan tutkimus vaikuttaa lähtevän liikkeelle läheltä nollapistettä ja esittävän omat termistönsä. Tilanne on omiaan jarruttamaan tutkimusta alalla ja etenkin hidastamaan tutkimusten soveltamista. Käsitteistön selkeyttäminen helpottaisi myös keskusteluyhteyden luomista koomikkojen ja journalistien välille. Tämä voisi tarkoittaa sekä konkreettista keskusteluyhteyttä, jonka hedelmänä voitaisiin kenties nähdä todellista komiikan keinoin toteutettua journalismia tai teoreettisempaa pohdintaa siitä, mitä journalismi voisi oppia koomikkojen ilmaisusta ja päinvastoin. Tämä ei tarkoita sanaston lopullista lyömistä lukkoon ja komiikan jähmettämistä tiettyyn muottiin. Keskeisimmät käsitteet, liittyen esimerkiksi komiikan, huumorin ja naurun luonteeseen ja suhteisiin olisi kuitenkin hyvä pyrkiä määrittelemään nykyistä selkeämmin. Ellei muusta syystä, niin ainakin jotta nämä määritelmät voitaisiin kyseenalaistaa.

Kolmantena, kahteen edelliseen kiinteästi liittyvänä laajempaan tulevaisuuden tavoitteena on pidettävä komiikan merkityksen osoittamista yhteiskunnalle ja yhteiskunnalliselle keskustelulle. Komiikka on äärettömän merkittävä osa päivittäistä kommunikaatiotamme, kuten on myös journalismi. Komiikkaa

löytyy tietävästi kaikista kulttuureista. On vaikea kuvitella, ettei ihmislajia näin laajalti yhdistävä ilmiö kytkeytyisi jollain hyvin olennaisella tavalla ihmisenä olemiseen itseensä. Journalismi taas on länsimaisiksi kutsuttujen yhteiskuntien keskeisin julkisen keskustelun muoto. Journalismista ihmiset saavat valtaosan siitä tiedosta, joka ei koske heidän välitöntä kokemuspiiriään. Journalismissa tapahtuu myös suurin osa siitä keskustelusta, jota yhteiskunta käy arvoistaan ja tavoitteistaan. On oikeastaan pieni ihme, ettei komiikkaa ole pohdittu journalismin termin käytännöllisesti katsoen lainkaan. Tämän puutteen kimppuun olisi jo korkea aika käydä toden teolla. Tämä tutkimus on yksi yritys avata keskustelua tähän suuntaan. Tarvitaan kuitenkin paljon lisää tutkimusta monista eri näkökulmista. Draaman luominen on näkyvästi esillä sekä journalistien koulutuksessa että käytännön toimitustyössä. On syytä kysyä, miksi komiikka koetaan niin vieraaksi, ettei siihen kajota näistä kummassakaan kuin vahingossa?

Lopuksi... Punchline!

Tämä teksti ei ole erityisen hauska, vaikka se käsittelee komiikkaa. Komiikka on aina käytäntöä, jokin huvittaa meitä todellisessa tilanteessa. Teoria komiikasta ei ole komiikkaa, mutta se voi auttaa meitä käyttämään komiikkaa rakentavasti ja kenties myös luomaan hauskeempaa komiikkaa. Täytyy kuitenkin pitää mielessä, ettei komiikka ole eikä siitä voi tulla ensisijaisesti yhteiskunnallisen vaikuttamisen tai inhimillisen ajattelun vapautumisen väline, vaikka sitä tällaisena voidaankin hyvällä syyllä teoretisoida. Komiikka on väistämättä nautinnollinen, kiihottava viestinnän aspekti, jota kokonaan ilman harva meistä voi olla tai ainakaan pitää elämäänsä erityisen nautittavana. Komiikka on yksi niistä asioista, jotka tekevät elämästä elämisen arvoisen. Nautittavuus ei silti ole komiikan ainoa merkittävä ominaisuus: komiikalla voi saavuttaa suuria asioita niin yhteiskunnassa kuin myös ihmisen sisällä.

Komiikka mahdollistaa mahdollittomaan uskomisen. Täytyy kuitenkin muistaa, että mahdoton on mahdotonta vain, koska sitä on totuttu sellaisena pitämään. Sören Kierkegaard löysi oman ajattelun ahtaat rajat ylittämisen mahdollisuuden kristinuskosta. Hänen uskossaan kuitenkin yhdistyivät epäily ja vakaumus ennenäkemättömällä tavalla. Tätä uskon ja epäuskon rajankäyntiä myös itse olen pyrkinyt kuvaamaan edellisillä sivuilla.

Tämän tutkimuksen sisällön hyväksyminen edellyttää epäilemättä ajattelun reivaamista joissain asioissa. Sanottakoon pahaenteisesti, että se edellyttää uskoon tuleamista. Tämä uskoon tuleminen ei kuitenkaan tarkoita tiettyjen opinkappaleiden ehdotonta hyväksymistä, vaan päinvastoin kyseessä on enemmän Kierkegaardin kuvaama selkeitä rajoja karttava ja alati tulkinnanvarainen, henkilökohtainen usko. Tällaiseen uskoon tuleamista Kierkegaard kuvasi moneen kertaan, vaikkei aina kristinuskon jumaluuksien kautta (Kierkegaard 1988 [1843], 115):

”Minulle tapahtui jotain ihmeellistä. Minut temmattiin seitsemänten taivaaseen, jossa jumalat istuivat pitämässä kokoustaan. Erityisenä suosionosoituksena minulle sallittiin yksi toivomus. ’Haluatko’, kysyi Merkurius, ’nuoruutta, kauneutta, valtaa vai pitkän elämän, kauneimman neidon tai muuta ihanaa, mitä meillä on kirstussamme?’

Valitse, mutta vain yksi. Hetken seisoin neuvottomana, sitten käännyin jumalten puoleen: "Kunnioitetut aikalaiseni, valitsen sen, että saan naurajat aina puolelleni." Kukaan jumalista ei vastannut, sen sijaan he kaikki purskahtivat nauruun. Siitä päätelin, että rukoukseni oli kuultu. Mielestäni jumalten vastaus osoitti hyvää makua, sillä olisihan ollut sopimatonta, että he olisivat vakavina julistaneet: toivomukseesi on suostuttu."

SUMMARY

Humor and its connection to laughter is one of life's great mysteries. Simply reading or hearing a certain short text or seeing a certain picture may cause violent convulsions in our muscular system, forcing us to stop breathing and render us temporarily completely helpless. It is rather hard to see what might be the evolutionary advantage an organism would achieve by reacting like this every now and then; especially given the fact that this state is highly contagious within any group of humans. And as if this wasn't baffling enough, this state of complete helplessness is immensely pleasurable. And as we know from other actions connected to bodily functions such as eating or sex, pleasure seems to be nature's way of saying "Do this as much as you can."

In this study it is presented that humor developed as a way of practicing adapting to the environment. For a long time, being able to cope with the sometimes fast changes in the environment was extremely important for people, who led a life of immigration or had to survive both winters and summers without thick natural coat of fur, or other such advantages. For example, if someone was too fixed in her or his attitudes about the correct way of acquiring food, she or he was probably in trouble when sources of food changed drastically. Flexibility was the greatest human asset in the fight for survival.

In this study's words, humor is based on violating the categories of thinking. Claude Lévi-Strauss's work is of the essence here. Lévi-Strauss suggested that human thinking is based on bipolar pairs of oppositions. Studying myths told by indigenous people from all over the world, he noted that these myths have identical structures that divide the world into categories such as nature/culture or man/woman. Or, to be more precise, the myths did not set these categories, but rather made the divisions seem natural.

In 1984, Victor Raskin suggested in his Semantic Script-based Theory of Humor (aka. SSTH) that the simplest form of humor, meaning a single joke, consists of two separate ways of reading the text and also a component known as the trigger that makes us change quickly from one way of reading to the other. His theory emphasizes the meaning of scripts, ie. chunks of semantic information or categories of sorts. For example, the sign 'dog' can, depending on cultural and personal experiences, be referring to other signs such as 'animal', 'barking', 'pet' and so on. All this information together forms a script. By scripts we categorize things; for example, what is feminine and what is masculine. A joke is created by putting together two scripts (that is, chunks of information from two opposite categories), for example sexual/non-sexual, and pointing out something that is compatible with them both. "Divers do it more deeply", and other double entendres are a good example of this. There's the script of diving (non-sexual) and the script of penetration (sexual). There's also a trigger, the word 'it', which is used widely to refer to sexual intercourse, but which—on the other hand—also refers to diving, a non-sexual activity.

The cultural categories give form to our thinking. Breaking these categories is thus breaking the most essential practices of human thinking. That

is why the reaction to humor is sometimes so massive. The reaction is massive, because massive things are actually happening within one's head. The theoretical approach of this study is based on this view of humor, based on the works of Lévi-Strauss and Raskin, who later refined his theory together with Salvatore Attardo into the General Theory of Verbal Humor (aka. GTVH). Building on these ideas, a concept of journalistic humor is created and applied in both theory and practice.

Defining journalistic humor

Modern man still tells myths that create divisions. The power structures of languages and other signal systems carry within them certain categories into which the phenomena of the world are divided. In many ways we separate culture from nature, us from them, normal from abnormal, friend from foe, chaste from obscene, objective from subjective and good from bad, and so on. However, such divisions are not natural. They are motivated and formed in certain political and historical context, though they are still usually considered to be as natural as the ones held by the indigenous people felt to them. And still, humor is based on breaking these categories, breaking these fundamental means of thinking. Categorizations are indispensable help in human thinking and allow us to think efficiently. However, they also tend to create unequal power structures, for example the idea of men's jobs and women's jobs.

In this study, the main objective of journalism is considered to be giving its audiences the most accurate and clear possible view of the world and the society surrounding its audiences. As the world and the society partly consist of power structures, making them visible is considered to be an important part of this objective. And thus, as some power structures (especially the structures of categories) are often hard to point out via traditional journalistic practices, humor is in this study considered to be an important tool for journalism and one that should be used more systematically and more often than we're used to. Humor is a violation of categorical structures. Journalistic humor is violating the categories in such a way that societal goals of journalism can be said to be pursued. How this is done is discussed in the parts I and II of the study. It is good to notice that 'text' is used afterwards in the widest possible sense. Actions of individuals or institutions can be seen as texts as well.

In analyzing journalistic humor, humor must first be separated from its host text, that is, the text in which the humor exists. The building blocks of humor, that is, the two scripts and something combining them are identified. After this, a rather complicated question must be asked: do the scripts represent categories that are essential to the target text in such a way that breaking the categories makes us, in some way, understand the target text better than before? In other words, does the humor make visible a category division (and thus a power structure) that was considered to be natural in the target text and which was essential for said text? If yes, next we need to consider whether the target text itself is to be considered important enough to justify labeling the whole

process journalism. If so, the humor should be considered to be journalistic. In yet another words, and these are the most precise ones, journalistic humor needs two intertextual conditions to be fulfilled:

1. At least one of the scripts constituting the humor should be recognizable as a text that is considered to be important and interesting in normal journalistic evaluation (the target text).
2. The script opposition should be transferable outside the humorous text itself, to other texts (usually to the target text). The opposition's nature should be such that it does not isolate the script from the target text, but rather emphasizes the fact that accepting the categories suggested by the target text is an essential part of the target text's message.

Analyzing journalistic humor

Next up are two examples of analyzing humor, taken from part III of the study. The first one is a story published in Helsingin Sanomat, Finland's biggest newspaper on March 9th 2010. The subject of the story was a boat cruise taken by the True Finns (Perussuomalaiset) party. The True Finns is widely considered to be a right wing populist party, which racists and bigots have used as a way of gaining of political influence. The headline of the story was "Perussuomalaiset jäivät Ruotsin-laivalla etniseksi vähemmistöksi" (On this cruise, True Finns were an ethnic minority). This refers to the fact that on the very same trip there were an even bigger number of Iraqis, who were on their way to Sweden to vote in the Iraqi election.

The "ethnic minority" of the headline thus simply means representatives of an ethnic group, who are the minority in a certain defined space. This is an objective reading of the phrase. However, the same phrase has other connotations as well. "Ethnic minorities" are often seen either as a threat or a burden to the ethnic majority, or as victims of the majority's repression. In the case of True Finns, the former seems appropriate. One of party's main candidates, Jussi Halla-aho, wrote in his bulletin when jockeying for seat in the Parliament, that "every single Somali that gets refuge from Finland will launch a legal process to re-unite his family. Because of this in a few years there will be from five to twenty members of his family, or actually his clan coming to country." Now, objectively Halla-aho's claim is probably inaccurate. Most likely there are Somali people who have not brought five to twenty clan members with them. However, Halla-aho does not declare these numbers as his opinion or as his own prediction. He mentions it as an objective fact, and that's the category that the humor here puts into question.

In humor, it is assumed that in the context of True Finns readers recognize this subjective view of ethnic minorities. The text, however, gives same phrase another meaning, a truly objective one. The double meaning of the phrase functions as the trigger that makes us change the script and thus rethink the meaning of the categories of objective and subjective. As mentioned, this category was rather essential for the rhetoric of the parliamentary candidate.

Similar texts were found elsewhere, too. Thus, one of the scripts constituting the humor is found from a text important in journalistic evaluation, so the first intertextual condition is fulfilled. The script opposition itself can also be transferred to Halla-aho's text as well as numerous other texts, because the opposition is essential in understanding the meaning of such texts. The humor in this case should be considered journalistic.

Another example, non-journalistic this time. November 6th, 2009 Helsingin Sanomat published a piece of news about one company buying another. The buyer was a big, well-known Finnish company called Metso ('wood grouse'). The headline was "Metso vei soitimelle pörssiyhtiö Tamfeltin" (Metso/Wood grouse in courtship display with Tamfelt).

The basis of humor is rather obvious here. Metso/wood grouse can be seen either as a company or as a bird. A company is clearly something man-made, and belongs to the category of 'culture', whereas bird belongs to 'nature'. The double meaning of the word, however, makes it possible to switch from one script to another.

The first intertextual condition is fulfilled here as well. The idea of Metso as a company and a representative of 'culture' comes from a text important for journalism, probably from a press release (and of course the host text of humor is such text as well). However, it is hard to see in which way the script opposition would be essential for this target text. Why should we doubt the idea that companies and this company especially are of 'culture' more than 'nature'? The second intertextual condition is not fulfilled and therefore humor does not appear to be journalistic.

Writing journalistic humor

Knowing the constituents of humor and having seen them in action, we can take another stand as well, and discuss how to write humor in a journalistic manner. I suggest the following quite simple guidelines in part IV of the study.

To write journalistic humor, you need a target text. If such a text does not exist, it needs to be written. It can be based on the actions of somebody or something, a picture or anything, but first it should be verbalized. Next you need to consider what is wrong in that specific text. Write down why this text needs to be ridiculed. Is the writer or some actor of the text lying, exaggerating, or being hypocritical? Without such a reason there is no point in making humor out of it, is there?

Next you need to try formulate the error made in target text in other words using the idea of categories. Is someone lying by categorizing herself as an objective observer? Or categorizing some group of people as burden or a threat? Are things that have no natural connection being forced into same category? Every single text makes divisions between categories. The thing is to name the categories and notice the ones that are essential in the rhetoric used in the text.

Next comes the actual making of humor, ie. creating script opposition. You need to find triggers and opposing categories to break the categories used in target text. It takes practice. If someone is categorizing her- or himself as objective, we'll need to find something that is clearly subjective, and so on. The main question is "what phenomenon represent the opposite category, but still clearly has something in common with the phenomenon categorized in target text?" An obvious example: if gay men are being categorized as highly feminine, one might be reminded of figures like Rock Hudson or Rob Halford. As an actor playing masculine roles and as the lead singer of loud band they have certain aura that places them into the category of masculine. Of course, this category isn't any more natural than the feminine would be. Script oppositeness is used here simply to remind the reader that all categorizations are artificial.

The hardest part of this process might come next. The writing of a humorous text. There are no more guidelines here than for writing any other text. Granted, some general principles can be stated, like save the punch line for the end. After all, everyone needs to find their own way of writing. However, the process described above has been very helpful for the author of this study and it should be the same for anyone beginning to write humor from a journalistic point of view.

Humor truly is one of the great mysteries of human life and one that makes life itself more enjoyable. However, it can be understood partially and used to advance the goals of journalism. Making visible the use of power is one of the greater tasks of journalism and humor could be used efficiently in it. Not only could it be used, but it should be used.

LÄHTEET

- Alasuutari, P. 2007. Yhteiskuntateoria ja inhimillinen todellisuus. Helsinki: Gaudeamus
- Alho, O. 1988. Hulluuden puolustus. Helsinki: WSOY
- Althusser, L. 1984. Ideologiset valtiokoneistot. Tampere: Vastapaino
- Anderson, P. J. 2007 a. Introduction. Teoksessa Anderson, Peter J. & Ward, Geoff (toim.): *The Future of Journalism in the Advanced Democracies*. Aldershot: Ashgate
- Anderson, P. J. 2007 b. Competing Models of Journalism and Democracy. Teoksessa Anderson, Peter J. & Ward, Geoff (toim.): *The Future of Journalism in the Advanced Democracies*. Aldershot: Ashgate
- Ang, I. 2002. Streamlining Television Audience. Teoksessa Denis McQuail (toim.): *McQuail's Reader in Mass Communication Theory*. Lontoo: Sage
- Ang, I. 1993. *Wathing Dallas. Soap Opera and the Melodramatic Imagination*. Lontoo: Routledge
- Apte, M. L. 1985. *Humor and Laughter. An Anthropological Approach*. Lontoo: Cornell University Press
- Arendt, H. 2002. *Vita Activa*. Tampere: Vastapaino
- Attardo, S. 2008. *A Primer for the Linguistics of Humor*. Teoksessa Raskin, Victor (toim.): *The Primer of Humor Research*. Berliini & New York: Mouton de Gruyter
- Attardo, S. 2006. Cognitive Linguistics and Humor. *Humor* 19:3, 341-362
- Attardo, S. 2001. *Humorous Texts. A Semantic and Pragmatic Analysis*. Berliini: Mouton de Gruyter
- Attardo, S. 1994. *Linguistic Theories of Humor*. Berliini & New York: Mouton de Gruyter
- Attardo, S. & Chabanne, J-C. 1992. Jokes as a Text Type. *Humor* 5:1/2, 165-176
- Attardo, S. & Pickering, L. 2011. *Humor* 24:2, 233-250
- Attardo, S. & Raskin, V. 1991. Script Theory Revis(it)ed: Joke Similarity and Joke representation model. *Humor* 4:3/4, 293-347
- Bahtin, M. 2002. *Francois Rabelais. Keskiajan ja renessanssin nauru*. Helsinki: Like
- Bahtin, M. 1991. *Dostojevskin poetiikan ongelmia*. Helsinki: Orient Express
- Bardoel, J. 1999. *Beyond Journalism: A Profession Between Information Society and Civil Society*. Teoksessa Tumber, Howard (toim.): *News. A Reader*. Oxford: Oxford University Press
- Barthes, R. 2002. Rhetoric of the Image. Teoksessa McQuail, Denis (toim.): *McQuail's Reader in Mass Communication Theory*. Lontoo: Sage
- Barthes, R. 1994. *Mytologioita*. Helsinki: Gaudeamus
- Bataille, G. 1998. *Noidan oppipoika. Kirjoituksia 1920-luvulta 1950-luvulle*. Helsinki: Gaudeamus
- Baudrillard, J. 1995 a. *The Gulf War Did Not Take Place*. Bloomington: Indiana University Press
- Baudrillard, J. 1995 b. *Lopun illuusio*. Helsinki: Gaudeamus

- Bauman, Z. 2002. *Notkea Moderni*. Tampere: Vastapaino
- Bell, A. 1991. *The Language of News Media*. Oxford: Blackwell
- Benjamin, W. 1989. Historian käsitteestä. Teoksessa Benjamin, Walter: Messiaanisen sirpaleita. Helsinki: Kansan sivistystyön liitto ja Tutkijaliitto
- Benton, G. 1988. The Origins of the Political Joke. Teoksessa Powell, Chris & Patton, George E.C. (toim.): *Humour in Society. Resistance and Control*. Lontoo: The MacMillan Press Ltd.
- Berger, P. L. & Luckmann, T. 2009. *Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen*. Helsinki: Gaudeamus
- Bergson, H. 2000. *Nauru. Tutkimus komiikan merkityksestä*. Helsinki: Loki-Kirjat
- Blackmore, S. 2004. *Meemit - kulttuurigeenit*. Helsinki: Art House
- Bolter, D. & Grusin, R. 2002. *Remediation. Understanding New Media*. Cambridge: MIT Press
- Brecht, B. 1991. *Kirjoituksia teatterista*. Helsinki: VAPK-kustannus
- Brock, A. 2004. Analyzing Scripts in Humorous communication. *Humor* 17:4, 353-360
- Brone, G. & Feyaerts, K. 2004. Assessing the SSTH and GTVH: A View From Cognitive Linguistics. *Humor* 17:4, 361-382
- Brown, D. & Bryant, J. 1983. Humor in Mass Media. Teoksessa McGhee, Paul & Goldstein, Jeffrey H. (toim.): *Handbook of Humor Research. Volume II, Applied Studies*. New York: Springer-Verlag
- Brown, Dan & Bryant, Jennings 1983. Humor in the Mass Media. Teoksessa McGhee, Paul & Goldstein, Jeffrey H. (toim.): *Handbook of Humor Research. Volume II Applied Studies*. New York: Springer-Verlag
- Carey, J. W. 2002. *A Cultural Approach to Communication*. Teoksessa McQuail, Denis (toim.): *McQuail's Reader in Mass Communication Theory*. Lontoo: Sage
- Chapman, A. J. 1983. Humor and Laughter in Social Interaction and some Implications of Humor Research. Teoksessa McGhee, Paul & Goldstein, Jeffrey H. (toim.): *Handbook of Humor Research*. New York: Springer-Verlag
- Chapman, A. J. 1976. *Social Aspects of Humorous Laughter*. Teoksessa Chapman, Anthony J. & Foot, Hugh C. (toim.): *Humour and Laughter: Theory, Research, and Applications*. Lontoo: John Wiley & Sons
- Chapman, A. J. 1973. Funniness of Jokes, Canned Laughter and Recall Performance. *Sociometry* 36, 569-578
- Chomsky, N. & Herman, E. S. 2002. *Propagandamalli*. Teoksessa Chomsky, Noam: *Ideologia ja valta 1*. Helsinki: Like
- Chomsky, N. 1996. *Language and Problems of Knowledge: The Managua Lectures*. Cambridge: The MIT Press
- Cottle, S. 2005. In Defence of 'Thick' Journalism; or How Television Journalism Can Be Good For Us. Teoksessa Allan, Stuart (toim.): *Journalism. Critical Issues*. Maidenhead: Open University Press

- Dahlgren, P. 1992. Introduction. Teoksessa Dahlgren, Peter & Sparks, Colin (toim.): Journalism and Popular Culture. Lontoo: Sage
- Dahlgren, P. 1981. Tv News and the Suppression of Reflexivity. Teoksessa Katz, Elihu ja Szekő, Tamás (toim.): Mass Media and Social Change. Lontoo: Sage
- Darwin, C. 1965. The Expression of the Emotions in Man and Animals. Chicago: University of Chicago Press
- Davies, C. 2011. Logical Mechanisms: A Critique. *Humor* 24:2, 159-165
- Davies, C. 1998. Jokes and Their Relations to Society. Berliini & New York: Mouton de Gruyter
- De Mey, T. 2005. Tales of the Unexpected: Incongruity-Resolution in Humor Comprehension, Scientific Discovery and Thought Experimentation. *Logic and Logical Philosophy* 14, 69-88
- Dentith, S. 2000. Parody. Lontoo: Routledge
- Derrida, J. 1991. Speech and Phenomena. Teoksessa Kamuf, Peggy (toim.): A Derrida Reader. Between the Blinds. New York: Columbia University Press
- Derrida, J. 1988. Positioita. Helsinki: Gaudeamus.
- Dewey, J. 1999. Pyrkimys varmuuteen. Helsinki: Gaudeamus
- Dijk, T. A. van 1988. News as Discourse. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates
- Draitser, E. A. 1994. Techniques of Satire. The Case of Saltykov-Scedrin. Berliini: Mouton de Gruyter
- Eco, U. 1985. Matka arkipäivän epätodellisuuteen. Helsinki: WSOY
- Entman, R. M. 2002. Framing: towards clarification of a fractured paradigm. Teoksessa Denis McQuail (toim.): McQuail's Reader in Mass Communication Theory. Lontoo: Sage
- Ettema, J. S. & Glasser, T. L. 1994. The Irony in -and of- Journalism: A Case Study in the Moral Language of Liberal Democracy. *Journal of Communication* 44:2, 5-28
- Feldman, L. 2007. The News About Comedy. Young Audiences, *The Daily Show*, and Evolving Notions of Journalism. *Journalism* 8:4, 406-427
- Ferguson, M. A. & Ford, T. E. 2008. Disparagement Humor: A Theoretical and Empirical review of Psychoanalytic, Superiority and Social Identity Theories. *Humor* 21:3, 283-312
- Fine, G. A. 1983. Sociological Approaches to the Study of Humor. Teoksessa McGhee, Paul & Goldstein, Jeffrey H. (toim.): Handbook of Humor Research. New York: Springer-Verlag
- Fiske, J. 1992. Popularity and the Politics of Information. Teoksessa Dahlgren, Peter & Sparks, Colin (toim.): Journalism and Popular Culture. Lontoo: Sage
- Fiske, J. 1989 a. Understanding Popular Culture. Lontoo: Unwin Hyman
- Fiske, J. 1989 b. Reading the Popular. Lontoo: Unwin Hyman
- Foucault, M. 2005 a. Tarkkailla ja rangaista. Helsinki: Otava
- Foucault, M. 2005 b. Tiedon arkeologiaa. Tampere: Vastapaino

- Foucault, M. 1998. Seksuaalisuuden historia. Helsinki: Gaudeamus
- Freire, P. 2005. Sorrettujen pedagogiikka. Tampere: Vastapaino
- Freud, S. 2005. Huumori. Teoksessa Freud, Sigmund: Murhe ja melankolia sekä muita kirjoituksia. Tampere: Vastapaino
- Freud, S. 2001. Unien tulkinta. Helsinki: Gummerus
- Freud, S. 1993. Mielihyväperiaatteen tuolla puolen. Teoksessa Freud, Sigmund: Johdatus narsismiin ja muita esseita. Helsinki: Love Kirjat
- Freud, S. 1983. Vitsi ja sen yhteys piilotajuntaan. Helsinki: Love Kirjat
- Freud, S. 1981. Johdatus psykoanalyysiin. Helsinki: Gummerus.
- Frus, P. 1994. The Politics and Poetics of Journalistic Narrative. New York: Cambridge University Press
- Fry, W. F. 1994. The Biology of Humor. *Humor* 7:2, 111-126
- Frye, N. 1973. Anatomy of Criticism. Four Essays. New York: University of Princeton Press
- Gans, H. J. 2003. Democracy and the News. Oxford: Oxford University Press
- Glassner, B. 1999. Culture of Fear. Why Americans are Afraid of the Wrong Things. New York: Basic Books
- Golding, P. 1981. The Missing Dimensions - News Media and the Management of Social Change. Teoksessa Katz, Elihu & Szekö, Tamás (toim.): Mass Media and Social Change. Lontoo: Sage
- Golding, P. & Elliott, P. 1999. Making the News. Teoksessa Tumber, Howard (toim.) News: A Reader. Oxford: Oxford University Press
- Goodman, J. 1983. How to Get More Smileage Out of Your Life: Making Sense of Humor, Then Serving It. Teoksessa McGhee, Paul & Goldstein, Jeffrey H. (toim.): Handbook of Humor Research. Volume II Applied Studies. New York: Springer-Verlag
- Griffin, D. 1994. Satire: A Critical Reintroduction. Lexington: The University Press of Kentucky
- Gruner, C. R. 1997. The Game of Humor. A Comprehensive Theory of Why We Laugh. New Brunswick: Transaction Publishers
- Gruner, C. R. 1978. Understanding laughter. The Workings of Wit & Humor. Chicago: Nelson-Hall
- Guilhamet, L. 1987. Satire and the Transformation of Genre. Philadelphia: University of Pennsylvania Press
- Gurevich, A. 1997. Bakhtin and His Theory of Carnival. Teoksessa Bremmer, Jan & Roodenburg, Herman (toim.): A Cultural History of Humour from Antiquity to the Present day. Cambridge: Polity Press
- Götz, I. L. 2002. Faith, humor and paradox. Lontoo: Praeger
- Habermas, J. 2004. Julkisuuden rakennemuutos. Tutkimus yhdestä kansalaisyhteiskunnan kategoriasta. Tampere: Vastapaino
- Hall, S. 2002. The Television Discourse; Encoding and Decoding. Teoksessa Denis McQuail (toim.): McQuail's Reader in Mass Communication Theory. Lontoo: Sage
- Hall, S. 1999. Identiteetti. Tampere: Vastapaino
- Hallin, D. C. 1986. The Uncensored War. Oxford: Oxford University Press

- Hallin, D. C. & Mancini, P. 2004. Comparing Media Systems. Three Models of Media and Politics. Cambridge: Cambridge University Press
- Handelman, S. M. 1983. From the Sublime to the Ridiculous - the Religion of Humor. Teoksessa McGhee, Paul E. & Goldstein, Jeffrey H. (toim.) Handbook of Humor Research, Volume II: Applied Studies. New York: Springer-Verlag
- Heikkilä, P. 1988. Entäs sitten jos ei naurata. Tiedotustutkimus 11:1, 7-12
- Heinonen, A. 1995. Vahtikoiran omatunto. Journalismin itsesääntely ja toimittajat. Tampereen yliopiston tiedotusopin laitoksen julkaisuja A 84. Tampere: Tampereen yliopisto
- Hellsten, I. 1997. Door to Europe or Outpost Towards Russia? Political Metaphors in Finnish EU-Journalism. Teoksessa Koivisto, Juha & Lauk, Epp (toim.): Journalism in the Crossroads. Perspectives on Research. Tartu ja Tampere: University of Tartu, University of Tampere
- Hellsten, S. 2000. Valta, tieto, teknologia: "biopolitiikka" postmodernissa informaatioyhteiskunnassa. Teoksessa Räikkä, Juha & Wennberg, Mikko (toim.): Mitä on valta? Kuopio: Unipress
- Hetzron, R. 1991. On the Structure of Punchlines. Humor 4-1, 61-108
- Hemánus, P. 1990. Johdatusta tiedotusoppiin 2: Journalistiikan perusteet. Helsinki: Yliopistopaino
- Hemánus, P. & Pietilä, K. 1982. Seitsemän erää journalismista. Tampere: Vastapaino
- Hempelmann, C. F. 2004. Script Opposition and Logical Mechanism in Punning. Humor 17-4, 381-392
- Hempelmann, C. F. & Attardo, S. 2011. Resolutions and Their Incongruities: Further Thoughts on Logical Mechanisms. Humor 24-2, 125-149
- Herkman, J. 2001. Huumorin ja vallan keskeneräinen kysymys - populaarin kokemuksen jäljillä. Teoksessa Koivunen, Anu; Paasonen, Susanna & Pajala, Mari (toim.): Populaarin lumo - mediat ja arki. Turku: Turun yliopisto, Mediatutkimus
- Hewison, W. 1977. The Cartoon Connection. Lontoo: Elm Tree Books
- Hietala, V. 2006. Kertovuus: Todellisuutta tarinallistamassa. Teoksessa Ridell, Seija; Väliaho, Pasi & Sihvonen, Tanja (toim.): Mediaa käsittämässä. Tampere: Vastapaino
- Hietala, V. 1990. Teeveen merkit. Television lukutaidon aakkoset. Helsinki: Yleisradio
- Hietala, V. 1988. Vallan naurettavat kuvat. Tiedotustutkimus 11:1, 13-16
- Holcomb, C. 1992. Nodal Humor in Comic Narrative: A Semantic Analysis of Two Stories by Twain and Woodhouse. Humor 5:3, 233-250
- Hornig Priest, S. 2005. Risk Reporting. Why Can't They Ever Get It Right? Teoksessa Stuart, Allan (toim.): Journalism. Critical Issues. Maidenhead: Open University Press
- Høyer, S. 1997. Why Study Journalistic Genres? Teoksessa Koivisto, Juha & Lauk, Epp: Journalism in the Crossroads. Perspectives on Research. Tartu ja Tampere: University of Tartu, University of Tampere

- Hujanen, J. 2006. Yleisön palvelu markkinaehtoistuvan median journalistien itseymmärryksessä. *Tiedotustutkimus* 29:2, 30-43
- Hujanen, J. 2004. Tiedonvälitystehtävän murroksilla. *Journalismineuvotteluja risc-toimituksessa*. *Tiedotustutkimus* 27:4-5, 38-55
- Huovila, T. 2005. Toimittaja - tiedon etsijä ja vaikuttaja. Helsinki: WSOY
- Hutcheon, L. 1995. *Irony's Edge. The Theory and Politics of Irony*. Lontoo: Routledge
- Huxley, A. 1983. *Brave New World Revisited*. Lontoo: Granada
- Häkkinen, K. 2004. *Nykysuomen etymologinen sanakirja*. Helsinki: WSOY
- Ikonen, J. 2010. Kuka uutisessa puhuu, kuka kuuntelee? *Media ja viestintä* 33:2, 38-54
- Ikonen, J. 2007. "Mitä ei voi sanoiksi pukea" Pilapiirrookset journalismina ja komiikka julkisen keskustelun elementtinä. Pro Gradu -työ Jyväskylän yliopiston viestintätieteiden laitokselle
- Jokela, J. & Salmi, J. 2000. *Pulkkinen*. Helsinki: WSOY
- Jokinen, A.; Juhila, K. & Suominen, E. 2004. *Diskurssianalyysin aakkoset*. Tampere: Vastapaino
- Jones, J. P. 2005. *Entertaining politics. New political television and civic culture*. Oxford: Rowman & Littlefield Publishers
- Juppi, P. 2003. Sabotaasia sattuman oikusta? Pohjanmaan turkistarhojen botuliinimyrkytyksen tulkinta sanomalehdissä. *Journalismikritiikin vuosikirja 2003*, 51-68
- Kalela, J. 2000. *Historiantutkimus ja historia*. Helsinki: Tuli ja jää/ Gaudeamus
- Kantola, A. 2006. Imperiumin järki: Financial Timesin poliittinen järjestys. *Tiedotustutkimus* 29:2, 14-29
- Karvonen, E. 1995. Ajattele positiivisesti - Ota Kummeli! eli kuinka Kummelin kanssa tehtiin mukavuustyötä. *Tiedotustutkimus* 18:1, 4-14
- Kierkegaard, S. 1992. *Päätävä epätieteellinen jälkikirjoitus*. Helsinki: WSOY
- Kierkegaard, S. 1988. *Välisoittoja*. Helsinki: Kirjapaja
- Kinnunen, A. 1994. *Huumorin ja koomisen keskeneräinen kysymys*. Helsinki: WSOY
- Kinnunen, A. 1989. *Kertomuksen opissa: Avoimen maailman hahmotuksesta*. Helsinki: WSOY
- Kivistö, S. 2007. Satiiri kirjallisuuden lajina. Teoksessa Kivistö, Sari (toim.): *Satiiri. Johdatus lajin historiaan ja teoriaan*. Helsinki: Yliopistopaino
- Klein, N. 2008. *The Shock Doctrine. The Rise of the Disaster Capitalism*. New York: Picador
- Knuuttila, S. 1992. *Kansanhuumorin mieli. Kaskut maailmankuvan aineksena*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura
- Knuuttila, S. 1983. Huumorin teorit ja koomisen käytäntö. *Suomen antropologi* 8:1, 20-33
- Koestler, A. 1964. *The Act of Creation*. Lontoo: Hutchinson & co
- Koikkalainen, P. & Rieppula, E. 2009. Näin valta ostetaan. Lyhyt oppimäärä Suomen poliittisesta korruptiosta 2006-2009. Helsinki: WSOY

- Koivunen, A. & Lehtonen, M. 2005. "Joskus on kiva olla vähemmän aikuinen." Kulttuurisen määrittelyvallan siirtymät ja julkisen puhuttelun areenat. *Tiedotustutkimus* 28:2, 4-27
- Kolehmainen, M. 2006. Populaariksi piirretty politiikka: Itse Valtiaat ja poliittinen huumori. *Politiikka* 48:4, 250-261
- Kristeva, J. 1986. *The System and the Speaking Subject*. Teoksessa *Moi, Toril* (toim.): *The Kristeva Reader*. Oxford: Blackwell
- Kuhn, T. S. 1994. *Tieteellisten vallankumousten rakenne*. Helsinki: Art House
- Kuipers, G. 2006. *Good Humor, Bad Taste. A Sociology of the Joke*. Berliini: Mouton de Gruyter
- Kunelius, R. 2004. *Viestinnän vallassa*. Helsinki: WSOY
- Kunelius, R. 2002. *Viestinnän vallassa*. Tampere: Vastapaino
- Kunelius, R. 2000. Journalismi nelijalkaisena otuksena: tutkimuksen näkökulmia, ongelmia ja haasteita. *Tiedotustutkimus* 23:3, 4-27
- Kunelius, Risto (1996) *The News, Textually Speaking*. *Acta Universitatis Tamperensis ser. A vol. 520*. Tampere: Tampereen yliopisto
- Kunelius, R. 1993. Uskottavuuden anatomia. Kova uutinen, genre ja kansalainen. *Tiedotustutkimus* 16:2, 33-45
- Lacan, J. 2006. *The Mirror Stage as Formative of the I Function, as Revealed in Psychoanalytic Experience*. Teoksessa *Fink, Bruce* (toim.) *Écrits: a selection*. Lontoo: Routledge
- La Fave, L.; Haddad, J. & Maesen, W. A. 1976. Superiority, Enhanced Self-Esteem, and Perceived Incongruity Humour Theory. Teoksessa *Chapman, Anthony J. & Foot, Hugh C.* (toim.): *Humour and Laughter: Theory, Research, and Applications*. Lontoo: John Wiley & Sons
- Lafrance, M. 1983. Felt Versus Feigned Funniness: Issues in Coding Smiling and Laughing. Teoksessa *McGhee, Paul & Goldstein, Jeffrey H.* (toim.) *Handbook of Humor Research*. New York: Springer-Verlag
- Lassila-Merisalo, M. 2009. Faktan ja fiktion rajamailla. Kaunokirjallisen journalismin poetiikka suomalaisissa aikakauslehdissä. *Jyväskylä Studies in Humanities* 113. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Laurila, K. J. 1947. *Estetiikan peruskysymyksiä*. Toinen, tarkistettu ja osittain uusittu painos. Ensimmäinen osa. Helsinki: WSOY
- Lefcourt, H. M. 2001. *Humor. The Psychology of Living Buoyantly*. New York: Kluwer Academic/ Plenum Publishers
- Lehtimäki, M. 2007. Todistaja-kertoja kaunokirjallisessa journalismissa. Teoksessa *Kujansivu, Heikki & Saarenmaa, Laura* (toim.) *Tunnustus ja todistus. Näkökulmia kahden elämän esittämisen tapaan*. Helsinki: Gaudeamus
- Lehtimäki, M. 2000. Faktuaalisen narratiivin etiikka ja poetiikka: Esimerkkinä Norman Mailerin ei-fiktiivinen romaani *Executioner's Song*. *Kirjallisuudentutkijain seuran vuosikirja* 53, 45-70
- Lévi-Strauss, C. 1981. *Naked Man. Introduction to a Science of Mythology* 4. New York: Harper & Row
- Lévi-Strauss, C. 1980. *Myth and Meaning*. Lontoo: Routledge & Kegan Paul

- Lévi-Strauss, C. 1977. Structural anthropology. Lontoo: Penguin Books
- Lévi-Strauss, C. 1966. The savage mind. Chicago: The University of Chicago Press
- Lichtenberg, J. 2002. Foundations and Limits of Freedom of the Press. Teoksessa McQuail, Denis (toim.): McQuail's Reader in Mass Communication Theory. Lontoo: Sage
- Linturi, J. 2009. "Et paljon saanut, mutta kaikkesi annoit" - Helsingin Sanomien kuolinilmoitusten sukupuolten representaatiot. Media & viestintä 32:4-5, 43-59
- Lippmann, W. 1999. Public Opinion. Teoksessa Tumber, Howard (toim.) News: A Reader. Oxford: Oxford University Press
- Liszka, J. J. 1989. The Semiotic of Myth. Indiana: Indiana University Press
- Liu, F. 1995. Humor as Violations of the Reality Principle. Humor 8:2, 177-190
- Luostarinen, H. 1994. Mielen kersantit. Julkisuuden hallinta ja journalistiset vastastrategiat sotilaallisissa konflikteissa. Helsinki: Hanki ja Jää
- MacCabe, C. 1985. Theoretical Essays: Film, Linguistics, Literature. Manchester: Manchester University Press
- Manoff, R. K. 1986. Writing the News (By Telling the Story). Teoksessa Manoff, Robert Karl & Schudson, Michael (toim.): Reading the News. New York: Pantheon
- Manoff, R. K. & Schudson, M. 1986. Reading the News. Teoksessa Manoff, Robert Karl & Schudson, Michael (toim.): Reading the News. New York: Pantheon
- Martin, R. A. 2007. The Psychology of Humor. An Intergrative Approach. Lontoo: Elsevier
- McGhee, P. 1983. The Role of Arousal and Hemispheric Lateralization in Humor. Teoksessa McGhee, Paul & Goldstein, Jeffrey H. (toim.): Handbook of Humor Research. New York: Springer-Verlag
- McNair, B. 2000. Journalism and Democracy. An Evaluation of the Political Public Sphere. Lontoo: Routledge
- Miettinen, J. 1984. Toimitustyö: Journalistiksi suunnistautuvan oppikirja. Helsinki: Gaudeamus
- Mikkonen, K. 2002. Voiko fiktiosta tulla totta? Teoksessa Lehtimäki, Markku (toim.): Merkkejä ja Symboleja. Tampere: Tampere University Press
- Miller, J. 1988. Jokes and Joking: A Serious Laughing Matter. Teoksessa Durant, John & Miller, Jonathan (toim.): A Serious Look at Humour. Harlow: Longman Scientific & Technical
- Montgomery, M. 2005. Talking War. How Journalism Resoponded to the Events of 9/11. Teoksessa Stuart, Allan (toim.): Journalism. Critival Issues. Maidenhead: Open University Press
- Morreall, J. 2004. Verbal Humor Without Switching Scripts and Without *Non-Bona Fide* Communication. Humor 17:4, 393-400
- Morreall, J. 1998. The Comic and Tragic Visions of Life. Humor 11:4, 333-355
- Mykkänen, J. 2005. Huumori ja poliittisen mainonnan modernisoituminen. Lähikuva 2:, 90-98

- Mäntylä, J. 2007. Totuus markkinoilla. Liberalistinen lehdistöteoria ja John Stuart Mill. Tampere: Tampere University Press
- Mäntylä, J. 2004. Journalistin etiikka. Helsinki: Gaudeamus
- Niiniluoto, I. 1995. Todellisuus - onko sitä? Teoksessa Sana, Elina (toim.): Tietopista mediapeliin - journalismin tutkimuksen näkökulmia. Helsinki: WSOY
- Nordenstreng, K. 1997. Beyond the Four Theories of the Press. Teoksessa Koivisto, Juha & Lauk, Epp: Journalism in the Crossroads. Perspectives on Research. Tartu ja Tampere: University of Tartu, University of Tampere
- Norricks, N. R. 2007. Interdiscourse Humor: Contrast, Merging, Accommodation. *Humor* 20:4, 389-413
- Norricks, N. R. 2004. Non-Verbal Humor and Joke Performance. *Humor* 17:4, 401-409
- Norricks, N. R. 1993. Repetition in Canned Jokes and Spontaneous Conversational Joking. *Humor* 6:4, 385-402
- Nunez-Ramos, R. & Lorenzo, G. 1997. On the Aesthetic Dimension of Humor. *Humor* 10:1, 105-116
- Okkonen, A. 1980. Toimittajan työ. Toinen uudistettu painos. Helsinki: Karisto
- Olsen, K. 2001. Comedy after Postmodernism. Rereading Comedy from Edward Lear to Charles Willeford. Lubbock: Texas Tech University Press
- Onnela, T. 2003. Suuri sitruunakammo. Kaupunkitarinoita huumeuutisissa. *Journalismikritiikin vuosikirja 2003*, 47-50
- Oring, E. 2011. Parsing the Joke: the General Theory of Verbal Humor and Appropriate incongruity. *Humor* 24:2, 203-222
- Orwell, G. 1995. Politics and the English Language. Teoksessa Jackall, Robert (toim.): Propaganda. New York: New York University Press
- Orwell, G. 1987. Nineteen eighty-four. Lontoo: Penguin Books
- Peirce, C. S. 2001. Johdatus tieteen logiikkaan ja muita kirjoituksia. Tampere: Vastapaino
- Pietilä, K. 1981. Journalismin kritiikin mahdollisuuksia. Kuusi kirjoitusta vuosilta 1978-1981. Tampere: Tampereen yliopisto, tiedotusopin laitos
- Pietilä, K. 1980. Formation of the Newspaper. A Theory. Tampere: Tampereen yliopisto
- Pietilä, V. 1995 a. Kertomuksia uutisista, uutisia kertomuksista. Kirjoituksia kolmelta vuosikymmeneltä. Tampere: Tampereen yliopisto, tiedotusopin laitos
- Pietilä, V. 1995 b. Tv-uutisista, hyvää iltaa. Merkityksen ulottuvuudet televisiouutisjutuissa. Tampere: Vastapaino
- Pollio, H. R. 1983. Notes Toward a Field Theory of Humor. Teoksessa McGhee, Paul & Goldstein, Jeffrey H. (toim.): Handbook of Humor Research. New York: Springer-Verlag
- Popper, K. 2000. Avoin yhteiskunta ja sen viholliset. Helsinki: Otava
- Popper, K. 1975. Objective Knowledge. An Evolutionary Approach. Oxford: Oxford University Press.
- Popper, K. & Eccles, J. C. 1977. The Self and Its Brain. Berliini: Springer

- Powell, C. 1988. A Phenomenological Analysis of Humour in Society. Teoksessa Powell, Chris & Patton, George E.C. (toim.): *Humour in Society. Resistance and Control*. Lontoo: The MacMillan Press Ltd.
- Prado, C. G. 1995. Why analysis of humor seems funny. *Humor* 8:2, 155-165
- Provine, R. R. 2000. *Laughter. A Scientific Investigation*. Lontoo: Penguin Books
- Raskin, V. 2011. On Oring on GTVH. *Humor* 24:2, 223-231
- Raskin, V. 2004. Afterword. *Humor* 17:4, 429-436
- Raskin, V. 1992. Meaning, Truth and Sense of Humor. Esitelmä *Humor as Communication-seminaarissa*. Lainattu Gruner 1997.
- Raskin, V. 1984. *Semantic Mechanisms of Humor*. Dordrecht: D. Reidel Publishing Company
- Renvall, M. & Reunanen, E. 1998. Kaiken pelastava journalistinen ironia: teoria ja käytäntö. *Tiedotustutkimus* 21:3, 4-23
- Reunanen, E. 2003. *Budjettijournalismi julkisena keskusteluna*. Tampere: Tampereen yliopisto
- Ridell, S. 1994. Kaikki tiet vievät genreen. Tampereen yliopiston Tiedotusopin laitoksen julkaisuja A 82. Tampere: Tampereen yliopisto
- Ritchie, D. 2006. Frame-Shifting in Humor and Irony. *Metaphor and Symbol* 20, 275-294
- Romano, C. 1986. The Grisly Truth About Bare Facts. Teoksessa Manoff, Robert Karl & Schudson, Michael (toim.) *Reading the News*. New York: Pantheon
- Ross, A. 1998. *The Language of Humour*. Lontoo: Routledge
- Ruch, W.; Attardo, S. & Raskin, V. 1993. Toward Empirical Verification of the General Theory of Verbal Humor. *Humor* 6:2, 123-136
- Russell, B. 2005. *Filosofian ongelmat*. Helsinki: Otava
- Sarpavaara, H. 2005. Naurettava sukupuoli. Koomisen rakentuminen Billy's Pizza -mainoselokuvassa. *Tiedotustutkimus* 28:4-5, 43-54
- Saussure, F. de 1990. *Course in General Linguistics*. Lontoo: Duckworth
- Schopenhauer, A. 2005. *Taito olla ja pysyä oikeassa. Eristinen dialektiikka*. Tampere: Eurooppalaisen filosofian seura
- Schultz, T. R. 1976. A Cognitive-Developmental analysis of Humour. Teoksessa Chapman, Anthony J. & Foot, Hugh C. (toim.): *Humour and Laughter: Theory, Research, and Applications*. Lontoo: John Wiley & Sons
- Sipilä, P. & Gylling, H. 2000. Petojen ehdoilla? Liikenneympäristön valtarakenteita. Teoksessa Räikkä, Juha & Wennberg, Mikko (toim.) *Unipress*
- Soloski, J. 1999. News Reporting and Professionalism: Some Constraints on the Reporting of the News. Teoksessa Tumber, Howard (toim.): *News: A Reader*. Oxford: Oxford University Press.
- Sonwalkar, P. 2005. Banal journalism. The centrality of the us-them binary in news discourse. Teoksessa Stuart, Allan (toim.): *Journalism. Critical Issues*. Maidenhead: Open University Press
- Stephens, M. 2007. *A History of News*. Oxford: Oxford University Press
- Styan, J.L. 1968. *The dark comedy. The development of modern comic tragedy*, II. edition. Lontoo: Cambridge University Press

- Suhola, A.; Turunen, S. & Varis, M. 2005. Journalistisen kirjoittamisen perusteet. Helsinki: Finn Lectura
- Suls, J. 1983. Cognitive Processes in Humor Appreciation. Teoksessa McGhee, Paul & Goldstein, Jeffrey H. (toim.): Handbook of Humor Research. New York: Springer-Verlag
- Talასniemi, H. 1996. Muusikkojen humoristinen perinne. Teoksessa Kinnunen, Eeva-Liisa; Koski, Kaarina; Penttilä, Riikka & Pietilä, Minttu (toim.): Vitsistä videoon. Uusia kirjoituksia nykyperinteestä. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura
- Tammi, P. 1992. Kertova teksti. Esseitä Narratologiasta. Helsinki: Gaudeamus
- Tervo, J. 2009. Koljatti. Helsinki: WSOY
- Triezenberg, K. 2004. Humor Enhancers in the Study of Humorous Literature. Humor 17:4, 411-418
- Tuchman, G. 1999. Objectivity as Strategic Ritual: An Examination of Newsme's Notions of Objectivity. Teoksessa Tumber, Howard (toim.) News: A Reader. Oxford: Oxford University Press
- Tunstall, J. 2002. Trends in News Media and Political Journalism. Teoksessa Kuhn, Raymond & Neveu, Erik (toim.): Political Journalism. New Challenges, New Practices. Lontoo: Routledge
- Tuomola, A. 2003. Akryyliamidipäivät vapun alla. Syöpäriskin suhteuttaminen sanomalehdissä. Journalismikritiikin vuosikirja 2003, 36-46
- Valste, J. 2004. Apinasta ihmiseksi. Helsinki: WSOY
- Veale, T. 2004. Incongruity in Humor: Root Cause or Epiphenomenon? Humor 17:4, 419-428
- Viana, A. 2010. Asymmetry in Script Opposition. Humor 23:4, 505-526
- Vilkuna, K. H. J. 2000. Herranperkeleet ja nakumannit. Säätyläistön ja rahvaan välinen ristiriita suomalaisessa kansanomaisessa huumorissa 1550-1850. Teoksessa Krekola, Joni; Salmi-Nikander, Kirsti & Valenius, Johanna (toim.): Naurava työläinen naurettava työläinen. Näkökulmia työväen huumoriin. Helsinki: Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura.
- Virilio, P. 1994. Katoamisen estetiikka. Helsinki: Gaudeamus
- Voloshinov, V. & Bahtin, M. 2003. Language as Dialogic Interaction. Teoksessa Morris, Pam (toim.): The Bakhtin Reader: Selected Writings of Bakhtin, Medvedev, Voloshinov. Lontoo: Arnold
- White, H. 1992. The Content of the Form. Narrative Discourse and Historical Representation. Baltimore: The Johns Hopkins University Press
- White, H. 1990. Tropics of Discourse. Essays in Cultural Criticism. Baltimore: The Johns Hopkins University Press
- Wilson, C. P. 1979. Jokes. Form, content, use and function. Lontoo: Academic press inc.
- Wimer, D. J. & Beins, B. C. 2008. Expectations and Perceived Humor. Humor 21:3, 347-363
- Ylikoski, P. & Kokkonen, T. 2009. Evoluutio ja ihmisluonto. Helsinki: Gaudeamus

- Zareff, J. 2012. Nauravan ihmisen vastuu. *Journalismikritiikin vuosikirja 2012*, 95-103
- Zijderveld, A. C. 1968. Jokes and Their Relation to Social Reality. *Social Research* 35:2, 286-311
- Zillman, D. 1983. Disparagement Humor. Teoksessa McGhee, Paul & Goldstein, Jeffrey H. (toim.): *Handbook of Humor Research*. New York: Springer-Verlag
- Zillman, D. & Bryant, J. 2002. Entertainment as Media Effect. Teoksessa McQuail, Denis (toim.): *McQuail's Reader in Mass Communication Theory*. Lontoo: Sage
- Zillman, D. & Bryant, J. 1976. Uses and Effects of Humor in Educational Ventures. Teoksessa McGhee, Paul & Goldstein, Jeffrey H. (toim.): *Handbook of Humor Research. Volume II, Applied Studies*. New York: Springer-Verlag
- Zillman, D. & Cantor, J. R. 1976. A Disposition Theory of Humour and Mirth. Teoksessa Chapman, Anthony J. & Foot, Hugh C. (toim.): *Humour and Laughter: Theory, Research, and Applications*. Lontoo: John Wiley & Sons
- Ziv, A. 1984. Personality and Sense of Humor. New York: Springer Publishing Company
- Zoonen, L. van 2002. A 'New' Paradigm? Teoksessa McQuail, Denis (toim.): *McQuail's Reader in Mass Communication Theory*. Lontoo: Sage

PAINAMATTOMAT LÄHTEET

- Halla-Aho, J. 2010. Tiedote eduskuntavaaleihin 2011 liittyen. [viitattu 2.10.2012].
<http://www.halla-aho.com/scripta/eduskuntavaalitiedote1.html>
- Journalistin ohjeet. [viitattu 2.10.2012].
<https://www.journalistiliitto.fi/Resource.phx/sivut/sivut-journalistiliitto/pelisaannot/journalistinohteet/uudet.htm>
- Knuuttila, S. How Humor Makes a Difference. [viitattu 2.10.2012] *Folklore: Electronic Journal of Folklore* 46, 33-42.
<http://www.folklore.ee/folklore/vol46/knuuttila.pdf>
- Krikkmann, A. On the Similarity and Distinguishability of Humour and Figurative Speech. [viitattu 2.10.2012]
http://www.folklore.ee/~kriku/HUUMOR/Krikmann_HUMFIG.pdf
- Krikkmann, A. Contemporary Linguistic Theories of Humour. [viitattu 2.10.2012] *Folklore: Electronic Journal of Folklore* 33, 27-57.
<http://www.folklore.ee/folklore/vol33/kriku.pdf>
- Kyratzis, S. Laughing Metaphorically: Metaphor and Humour in Discourse. Esitelmä, 8th International Cognitive Linguistics Conference, 20-25.7.2003, La Rioja University, Espanja. [Viitattu 2.10.2012].
<http://www.ling.arts.kuleuven.ac.be/iclc./Papers/Kyratzis.pdf>

LIITTEET

Liite 1

Eduskunta julisti keskeneräisen kuntauudistuksen keskeneräiseksi

Kiviniemi vaati kuntiin lisää tuottavuutta.

Jaakko Hautamäki HS

EDUSKUNTA julisti laidasta laitaan, että kunta- ja palvelurakennemuutos eli niin kutsuttu Paras-hanke on pahasti kesken kaikilta osiltaan. Oppositioista ja hallituksen riveistä tuli kuitenkin runsaasti arvostelua hanketta kohtaan.

Arvostelun teki merkilleksi se, että hanke on todellakin kesken ja hakee muotoaan sekä kuntarakenteessa että palvelujen tuottamisessa.

KUNTAMINISTERI Mari Kiviniemi (kesk) totesi heti aluksi selontekoa esitellessään, ettei hanke ole vielä parantanut palveluja. Tuottavuutta on kunnissa lisättävä. Senkin salissa tiesivät kaikki, koska lähes jokainen kansanedustaja on myös kuntapäätävä.

Yksi keino tuottavuuden li-

säämiseen on hallituksen selonteon mukaan kuntien pakkottaminen yhteistyöhön. Sen eduskunta saa niellä.

Keskustan piirissä hankkeen nykytilaa ei pidetty epäonnistuneena, mutta esimerkiksi kokoomuksen riveistä kerrottiin suoraan hankkeen epäonnistuneen tai ainakin viivastyneen pahasti.

YHTEISEKSI syyksi epäonnistumiselle keksittiin se, että hankkeen pohjat tehtiin aikoinaan demarien ja keskustan poliittisena kompromissina. Kompromissien tekoa jatkavat nyt keskusta ja kokoomus.

Kiviniemi vaati siirtymistä selvemmin palveluiden järjestämiseen uudelle tavalla kuntarakenteen mylläämisen sijasta. Kuntien määrä on Suomessa vähentynyt noin sadalla vajaassa kymmenessä vuodessa.

Rakel Hiltunen (sd) arveli, että käsitelty selonteko oli lähinnä kuvausta siitä, mitä viime aikoina on tehty. Monet olivat samaa mieltä.

SANOTTUA EDUSKUNNASSA

"PARAS-HANKKEEN vauhti ja uskallus ovat loppuneet kesken hankkeen alun lupaavasta tähdistä huolimatta."
Outi Mäkelä (kok)

"KOKO hanke on pysähtynyt hallinnollisten rakenteiden näpertelyyn, ja kansalaisten palvelut ja erityisesti niiden saatavuus ovat unohtuneet."
Unto Valpas (vas)

"PARAS-HANKETTA ehkä vähän turhaankin syytetään kaikesta mahdollisesta. Eihän sillä ollut alun perinkään tarkoitus kaikkia maailman tai kuntien ongelmia ratkaista."
Mari Kiviniemi (kesk)

"PARAS-HANKKEELLE ei voi hurrata myöskään tasa-arvon näkökulmasta. -- Naisten osuus kunnallisten toimielinten puheenjohtajatehtävissä on puutteellinen."
Heli Järvinen (vihr)

"KUNTALAISTEN on vaikea hyväksyä muutoksia, joiden taloudellinen hyöty hukkuu johtajien palkkoihin."
Leena Rauhala (kd)

"TÄMÄ selonteko kyllä unohtaa yarsinaiset kriisialueet. -- Pitkospuullakin häetään verot, mutta palveluita sieltä ei kyllä enää löydy."
Toimi Kankaanniemi (kd)

ian
set,
an-

na-
lo-
nsä
iso-
jan
pit-
on

issa
ille
puf-
hyn
a
on
avia
esti
imä
nsia

sah-
pro-
opi-
lop-
ttyy

n
LINEN

P
K
po

Ne
pe:

sosi-
puo-
ulke
luue
kop:
aali
hier

Den
katz

Der
lin J

De
na

De
tlo

Perussuomalaiset jäivät Ruotsin-laivalla etniseksi vähemmistöksi

Kansanedustaja Pertti "Velto" Virtanen haukkuu yleistä viitseliä suomenruotsalaisista.

Pertti "Velto" Virtanen haukkuu ristellyvieraita Hottentottilaululla.

Miska Rantanen HS

LAUANTAI-ILTANA puheenjohtaja Timo Soini etenee hitaasti, noin metrin minuutissa. Syynä eivät kuitenkaan ole normaalit ruokajoumat vaan väenpaljous. Kun yksi puolueaktiivi on saatu käteilyä ja kuulumiset vaihdettua, odottaa seuraava vuoroan.

Mutta mihinkäs sitä nyt kiire, Ruotsin-laivalla. Ei täältä pakoon pääse. Ja omien joukossa ollaan. Perussuomalaisen yhdistetty koulutusseminaari ja -ristely on edennyt vaiheeseen, jolloin kravatit on löysätty ja luomeen vedetty väriä.

AIEMMIN lauantaipäivänä Marinan kongressikeskuksessa Katajanokalla onnissa ryhmänsä istuneet blokit ovat vähitellen sekoittuneet. On vanhan polven Smp-veteraaneja puvut asiallisesti päällä, perussuomalaisen keskipolven väitustöyrymiä – ja nyt uusimpina kaupunginvaltuutettu Jussi Halla-ahon ympärille ryhmitellyneitä nuoria maahanmuuttokriitiköitä.

Tosin Tampereen 23-vuotias vaihtuutettu ja puolueen tulevaisuudentutkija Tiina Elovaara muistuttaa lämmöllään, että nuorten naisten edustus on perussuomalaisissa yhä harvojen käsissä.

ENNEN laivan astumista seminaarivaeltä oli loksautanut lähtöaulassa leuka polviin. Kolmensadan perussuomalaisen lisäksi laivalle oli tulossa myös kuusisataa irakilaista. Tätä joku koiranleuka ehti jo epäillä viime torstaina kansaneduskokouksesta ilmoittaneen Halla-ahon kampanjan avaukseksi. Tällaista on luussa, elette äänestä.

Selitys etniseen värinään kuullaan myöhemmin. Irakilaiset ovat matkalla Tukholmaan äänestämään maan vaaleissa, mihin Suomessa ei ole mahdollisuutta.

Laivan henkilökuntaan kuuluva huokaa ja pitää asetelmaa "ruutitynnyrsinä", mutta ristellyn aikana hommaforumin aktivit onnistuvat värväämään yhden Suomeg-kuridin perussuomalaisen jäseneksi.

Kaikkilla eivät kulttuurit kohtaa. Loppuillasta vanhempi harmaatukkainen muuramelainen varavaltuutettu nimittelee kovaan ääneen hissailussa viittä kurdia "munottomiksi pelkureiksi" ja ihmettelee kovaan ääneen, "mitä vittua te teette Suomessa". Hän käy läpi hämmennykselle kuulijoiden talvisodan tärkeimpiä saavutuksia.

Seuraavana päivänä mies on hiljainen ja kalpea – ja oliskohan hän kenties kävellyt paino-ovea?

SEURAAVANA päivänä Soini jatkaa junalla Brysseliin. Laivalla ristellyvieraiden kotimatkan käynnistää kansanedustaja Pertti "Velto" Virtanen yllätysohjelma yökerhossa. Show on poukkoilevaa yk-

6. 3. 2010

VIKING LINE

Perussuomalaisen ristellylle osallistuivat kaupunginvaltuutetut Tiina Elovaara ja Jussi Halla-aho sekä europarlamentaarikko Timo Soini.

sinpuhelua, jossa Virtanen kerta saavutuksensa levylaulajana, läänintaitelijana ja jääkiekkjoukkueen henkisenä valmentajana. Yleistä hän haukkuu vaihtamalla jonkun kappaleen alkuperäisen sanan *astridiksi* tai *thoristiksi*. Kihiiii!

Yleisö yltää lyömään tahtia viimeistään *Hottentottilaulus*: "Asui kerran Afrikassa

Chickadus-joella / pikkupoika Huua Kotti musta, kuin pesty noela. / Ei ollut puettu Kallen tavoin, / kuuli melkein paljain navoin.

Kesken kaiken sähkökät keesvat. "Sensuuri iskee! Menkääns katsomaan, minkä värinen mies siellä on pulkajassa", viiltää Velto äänipöydän suuntaan.

Yleisö ulvoo naurusta. M/S Gabriellan ristellyemäntä seuraa esitystä vaantuneena. Vikingin keväällä onnellisena on Itä-Afrikka. Hän kaappaa mikrofonin ja vaakuuttaa, että Vikingin laivoille ovat kaikki kansallisuudet tervetulleita.

ESITYKSEN JÄLKEEN seminaariristellyn organisattori Sep-

po Huhta kihisee rälvöä.

"Velton esitys keskeytettiin vaikka hänen piti esintyä puolitoista tuntia! Normaali olotissa artisti olisi veloitettu tällaisesta 5 000 euroa, mutta nyt hän oli esiintymässä ilmaiseksi kaikille matkustajille!"

Hän harkitsee yhteydenottoa laivan kapteeniin, mutta lauhuu pian.

Liite 3

HS testasi viisi myyttiä ahtaajalakosta

LAKKOJEN aikana työnantajat ja työntekijät pyrkivät vaikuttamaan yleiseen mielipiteeseen esittämällä vaatimuksiensa tueksi valikoituja faktoja.

Televisiossa pyörii Myytinmurtajat (MythBusters) -niminen sarja, jossa testataan, mitkä yleisistä uskomuksista ovat totta ja mitkä puhdasta puppua. Helsingin Sanomat yritti samalla asenteella tehdä selvää ahtaajalakon aikana esitetyistä väitteistä.

Väite 1. Ahtaajalakko maksaa Suomelle sata miljoonaa euroa päivässä.

Pääministeri **Matti Vanhanen** ja työnantajien EK ovat kertoneet ahtaajien lakon maksavan yhteiskunnalle sata miljoonaa euroa päivässä. Tuo luku saadaan laskemalla yhteen teknologiateollisuuden keskimääräinen vientitulo päivässä (70 miljoonaa) ja metsäteollisuuden vientitulo (30 miljoonaa), jotka yhdessä muodostavat valtaosan Suomen viennistä. Hetkellisesti saamatta jäänyt vientitulo on kuitenkin täysin eri asia kuin tappio.

Metsäyhtiöiden ilmoitusten mukaan voi laskea, että metsäsektorin päivätappio on noin seitsemän miljoonan euron luokkaa. Se tulee tehtaiden seisomisesta ja palkanmaksamisesta. Jos vastaava logiikka toimii teknologiateollisuudessa, vientitappiot olisivat yhteensä noin 20 miljoonaa euroa päivässä.

Tuomio: Ahtaajalakon yhteiskunnallisia kerrannaisvaikutuksia ei voi laskea, ennen kuin selviää, kuinka pitkään lakko kesti. Sadan miljoonan päivämennytyksistä ei voi puhua.

MURRETTU

Väite 2. Ahtaaja saa palkkaa 4 000 euroa kuussa.
Satamaoperaattorit ry:n toimi-

tusjohtajan **Juha Mutrun** mukaan ahtaajien tehdyn työajan palkka, eli lisät ja ylityöt mukaan lukien, on 47 000 euroa vuodessa. Tämä on 3 916 euroa kuukaudessa. Kolmivuorotyössä vuosiansiot voivat hänen mukaansa nousta 60 000 euroon eli 5 000 euroon kuukaudessa.

AKT:n mukaan tehdyn työajan palkka, lisät ja ylityöt mukaan lukien, on noin 40 000 euroa vuodessa eli 3 333 euroa kuukaudessa.

Tuomio: Tarkkaa, riippumattonta tilastotietoa ei ole. Tilastokeskus ei saa tarkkoja palkkatietoja käyttöönsä työnantajilta. Verotajan tiedot eivät ota huomioon työpanosta eli esimerkiksi sitä, onko työntekijä ollut töissä koko vuoden.

MAHDOLLINEN

Väite 3. Lakko pilaa ikuisiksi ajoiksi Suomen maineen asiakkaiden silmissä.

EK:n mukaan yksi lakon pahimpia seurauksia on se, että Suomen maine kärsii: pitkäaikaiset asiakassuhteet vaarantuvat, ja asiakkaat hylkäävät suomalaiset läksi. Vasta-argumenttina on se, että Suomen suurteollisuus on globaalia, tuotannosta yli puolet on ulkomailta. Samat tuotteet voi toimittaa muista maista asiakkaille.

Torstaina Metsäliiton pääjohtaja **Karl Jordanilta** kysyttiin, onko Suomen metsäteollisuuden maine palautunut jo vuoden 2005 työnantajien työsulun jälkeen. Jordanin mukaan on. Aikaa meni alle vuosi.

Tuomio: Pitkäaikainen lakko heikentää kuvaa Suomesta vakaan työrauhan maana. Asiakkaat eivät hylkää tavarantoimittajiaan, vaikka niillä olisi satamalakon takia toimitusvalkeuksia yhden toimitusmaan osalta.

MURRETTU

Väite 4. Suomi on Euroopan pahimpia lakkomaita.

EK esitteli torstaina grafiikkaa, jonka mukaan Suomessa menetetään vuosittain EU-maista neljänneksi eniten työpäiviä lakkojen takia. EU:n Eurostat-tilastojen mukaan tuhannella suomalaisella työntekijällä oli esimerkiksi vuonna 2007 43 menetettyä työpäivää EU-keskiarvon ollessa 40 päivää.

Lakkopäivien määrät vaihtelevat hurjasti eri vuosina. Tanskassa tuhat työntekijää oli 1998 lakossa peräti 1 254 päivää, Espanjassa mennään usein 300 päivään ja esimerkiksi Ranskassa luvut vaihtelevat 28–192 päivän välillä.

Tuomio: Suomi on eurooppalaista keskitasoa lakkomaana, mutta kausivaihtelut tekevät vertailusta oman tieteenalansa.

MURRETTU

Väite 5. Erorahaa tulee maksaa korvauksena työnantajan huonosta liikemiestaidosta.

AKT:n mukaan on vain reilua, että yritys kantaa vastuuta työttömyyden seurauksista. Työttömyyshän on voinut johtua myös yrityksen johdon virheistä.

Työnantajien mukaan työttömyyden seurausten hoitaminen on Suomessa järjestetty työttömyysturvajärjestelmän avulla. Yritykset osallistuvat työttömyyden hoitamiseen jo nyt maksamalla muun muassa työttömyysvakuutusmaksuja.

Tuomio: Mikään ei estä yritystä ja sen työntekijöitä sopimasta erorahasta. Työehtosopimuksissa tästä ei kuitenkaan ole määräystä.

MURRETTU

JOUNI MÖLSÄ HS
JUHA-PEKKA RAESTE HS

Metso vei soitimelle pörssi-yhtiö Tamfeltin

► Osakevaihtona toteutettavan yrityskaupan arvo on 170 miljoonaa

Jyri Raivio
HELSINGIN SANOMAT

► Konepajakonserni Metso ostaa Suomen toiseksi vanhimman pörssi-yhtiön, teknisiä tekstiilejä valmistavan Tamfeltin. Kauppa toteutetaan osakevaihtona, jossa kymmenellä Tamfeltin osakkeella saa kolme uutta Metson osaketta.

Keskiviikon päätöskurssilla laskettuna kaupan arvo nousee 170 miljoonaan euroon.

Ainakaan välittömiä henkilöiden vähentämistarpeita kauppa ei aiheuta kummassakaan yhtiössä. Siitä huolimatta synergiaetuja arvioidaan syntyvän 7–10 miljoonaa euroa vuodessa.

Tamfeltin osake kallistui päivän aikana 20 prosenttia. Metsonkin kurssi nousi alavireisessä pörssissä hieman.

Tamfelt valmistaa teknisiä tekstiilejä, kuten viiroja ja puristinhuopia, ennen muuta metsäteollisuuden tehtaille.

Yhtiön liikevaihto oli tammi-syyskuussa 93 miljoonaa euroa. Se oli niukasti mutta selvästi voitollinen, kuten se on ollut jatkuvasti metsäteollisuuden kriiseistä riippumatta.

"Tamfelt on upea, perinteikäs yritys", hehkutti Metson toimitusjohtaja **Jorma Eloranta**. Se on myös Metson perinpohjaisesti tuntema yritys.

Yhtiöillä on ollut tuotekehitysyhteistyötä, Metso on jo valmiiksi Tamfeltin seitsemänneksi suurin omistaja 2,82 prosentin osuudella ja lisäksi Tamfeltin hallituksessa istuu Metson edustaja, ympäristö-liiketoiminnan johtaja **Pasi Laine**.

"Hän on jäävänyt itsensä prosessin kaikissa vaiheissa", Eloranta vakuutti.

Vuonna 1797 perustetun yhtiön hallitusta johtaa kauppaneuvos **Mikael von Frenckell**, jonka suvun jäsen on ollut tässä tehtävässä jo neljä sukupolvea ennen häntä.

Von Frenckell näkee kauppasa myös omistuksellista järkeä. Tamfeltin osakkeen vaihto on hiipunut vähäiseksi.

Elorannan mukaan yli 35 prosenttia Tamfeltin osakkaista on ilmoittanut kannattavansa järjestelyä. Joukkoon kuuluvat suurimmat omistajat eli kolme eläkevakuutusyhtiötä.

Saksan talouskone on starttaamassa mäkilähdöllä

Vienti kasvoi syyskuussa, mutta oli yhä paljon vuodentakaista alempi

Jyri Raivio

EUROOPAN SANOMAT

► Hyvä uutinen muurin muruttamista juhlineesta Saksasta maanantailta: vienti kasvoi syyskuussa 3,8 prosenttia.

Huono uutinen Saksasta maanantailta: viennin arvo syyskuussa oli yhä 19 prosenttia alempana kuin vuosi sitten.

"Saksan taloustilanne on yhä surkea, mutta pahin pohjakosketus on ohi ja nyt ollaan meidän jo vähän parempana", sanoo Erlan kansainvälisen talouden tutkija **Paavo Suni**.

Uusimpien ennusteiden mukaan Saksan kokonaistuotanto

laskee tänä vuonna viisi prosenttia ja nousee ensi vuonna 1,2 prosenttia.

Suomelle Saksan tilanteella on merkitystä.

Maa ohitti tammi-elokuussa Venäjän Suomen suurimpana vientimaana, vaikka Saksan viennin arvo romahti vuoteen 2008 verrattuna 33 prosenttia.

Saksasta on saatu nykyolot huomioiden suhteellisen hyviäkin talouslukuja. Frankfurttin pörssin DAX-indeksi on noussut pohjanoteeruksestaan maaliskuussa rapiat 50 prosenttia.

Työttömyysprosentti 7,6 on

eurooppalaisittain alhainen. Siitä saadaan kiittää laajasti käytössä olevaa lyhennettyä työajan järjestelmää, jolla on korvattu suoranaiset työvaihtamisen vähennykset.

Saksalaiset ovat pitäneet hyvää huolta tuottavuuskehityksestään. Yritysten suhdanneodotuksia luotaava IFO-indeksi on ollut nousussa jo keväästä alkaen.

Euroopan suurimman kansantalouden tuotantopotentiaalinen ja todellisen tuotannon välillä on Sunin mukaan kuitenkin yhä iso aukko. Sitä yritetään kuroa umpeen käynnistämällä taloutta mäkilähdöllä, valtion elvytysruiskeilla.

Niistä tunnetuin oli autojen romutusmaksu. Se sai auto-

maan niin kauan kuin valtion 5 000 euron vaihtorahaa riitti.

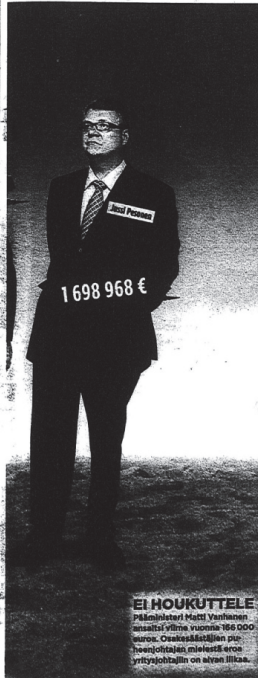
Nyt pelätään syvää ja pitkää kuoppaa autojen kysynnässä, koska kaikki vähänkään vaihtohaluiset asiakkaat ovat jo autonsa vaihtaneet.

Liittokansleri **Angela Merkelin** uusi hallitus suunnittelee uutta elyvyyttä, mahdollisesti tammikuulle. Mäkilähtöä yritetään edesauttaa suunnitelluilla veronkevennyksillä.

Ne ovat ennakkoluulotonta politiikantekoa nopeasti lakaantuvassa maassa, jossa lakiin edellyttää paluuta budjettitasapainoon viimeistään vuonna 2016.

Kevennykset suunnataan lähinnä yritysverotukseen. Se on pettymys niille, joiden mielestä Saksan kansantalous on liian riippuvainen viennistä.

PALKKAKUOPASSA

Ison yrityksen pomo saa 10-25 pääministerin palkan.

PEKKA TIININEN
peka.tininen@maailin
KUVITUS
KAISA ESKOLA

OSAKESÄÄSTÄJÄJEN keskuksien puheenjohtaja Timo Kotkoviisus sanoo, että pääministerin ja yritysjohtajien palkkaero on liian suuri. Hän mielestään pääministeriksi pitäisi houkutella päteviä ihmisiä paremmalla palkalla.

- Kansanedustajat ja ministereit' saavat Suomessa liian pientä palkkaa, professori Kotkoviisus sanoo.

Toisaalta yritysjohtajien tulot ovat kasvaneet liian nopeasti. Osakesäästäjien keskuksien on tuominut yritysjohtajien ylisuurat palkat ja optiot.

- Ne rahatkin ovat soraan pois osakkeenomistajilta ja optiot voivat kannustaa väkisin asioihin.

Ylipormestari **Raimo Häskivi** (kok) on samalla lajilla. Hänen mielestään yritysjohtajien palkat eivät ole pysyneet kohtuudessa.

- Jos menee huonosti, niin haudetaan valtiota ei voinut maksaa apuna. Mutta jos menee hyvin, niin kaikki tuotto pidetään itsellä. Se on nyt optiansarva, joka tässä on kymmenen vuoden aikana syntynyt.

EI HOUKUTTELE. Pääministeri Matti Vanhanen ansaitsi viime vuonna 166 000 euroa. Osakesäästäjien puheenjohtajan oleksit' eroo yritysjohtajan on aivan liikaa.

Työmäärä sama

Ilaskiven mielestä pääministerin, presidentin, puolustusvoimien komentajan ja monen muun julkisen alan päättäjän palkka on siltä van liian pieni.

- Jos johtaa koko valtiota, jonka liikevaihto voi mitata valtion budjetilla, niin onhan se paljon suurempi vastuu kuin yhdeksäkään liikeyrityksellä.

Yritysjohtaja ei Ilaskiven mukaan pyyri pääministeri enempiä töitäkään tekemään.

- Luulen, että molemmilla taholla tehdään 24 tuntia vuorokaudessa seitsemän vuorokautta viikossa. En usko, että työmäärä paljon eroaa toisistaan.

Hulkeat palkkaerot

Nokian **Olli-Pekka Kallas** -vuo saa ansiotuloa jo suunnilleen 25 pääministerin palkan verran. Pääministeri **Matti Vanhanen** (kesk) tienasi viime vuonna 166 130 euroa.

UPM:n **Jussi Pesoselle** ja Metallsalton **Kari Jordaanille** maksettiin noin kymmenen pääministerin palkan verran. Nokian ja Shellin hallitusta johtava **Jorma Ollila** painii aivan omassa sarjassaan. Hänen ansiotulollaan palkkiansa jo 46 pääministeriä.

Entisenä pääministerinä ansaitsee paremmin kuin istuvana. Nokialle Sitras-ta työllistyneet **Esko Aho** (kesk) ansaitsi viime vuonna 427 000 euroa. Konsultti **Paavo Lipponen** (sd) tienasi yli 220 000 euroa. ■

Thaimaan saarella pikkuinen torppa

Kannattaako kakkosasunto ostaa Saimaalta, Bulgariasta vai jostain vielä kauempaa?

Torumi Nieminen
HELSINGIN SANOMAT

► Helsingissä pidetään tänä viikonloppuna Koti Ulkomailla -messut jo toisen kerran tänä vuonna. Selvähän se: monella suomalaisella on yksinkertaisesti viimeisin hinku pois Suomesta – edes osaksi vuotta.

Kiinteistönvälittäjien mukaan suomalaiset ostavat nyt kiihdyväällä tahdilla kakkosasuntoja – jotkut jopa ykkösasuntoja – Espanjan, Turkin, Kreikan, Italian ja Thaimaan turistikohdeista.

Eläkeikäinen tai sitä hipova suomalainen ostaa edelleen asunon useimmiten Espanjan aurinkorannikolta.

Ihmekö tuo. Se on suomalaisille vanhastaan tuttua seutua, sillä Espanjan-ryhmiätkoilla ramppassi jo sotasukupolvi 1960-luvun loppuun.

Lapsiperheitä Espanjan lomakohteet eivät oikein houkuta. Los Pacos ja Fuengirola kuulostavat tunkkaisilta ja jääkööt suurille ikä-

polville, sillä vaurastuneessa Espanjassa hinnat ovat jo melko kovat. Lapsiperheet ostavat lomiasuntoja halvemmista aurinkomaista, kuten Turkista ja Thaimaasta.

Taantumasta huolimatta Suomessa on edelleen löysää rahaa muillakin kuin vauraalla eliitillä.

Niinpä monessa keskiluokkaisessaikin kodissa punnitaan, kumpi pitäisi hankkia: mökki Saimaalta vai loma-asunto Thaimaasta, lomaosake Pieliseltä vai apartemento Fuengirolasta?

Katsotaanpa, paljonko maksaa noin 50 neliötä Saimaan rannalla. Taipalsaaresta löytyy 50 neliön ”tydyttävänkuntoinen” mum-

monmökki Saimaan rannalta, isohkolla tontilla, mutta ilman saunaa. Hintapyyntö on 69 000 euroa. Laittamista mökissä olisi.

Mitä sama pinta-ala maksaa Thaimaan rannalla? Esimerkiksi Phuketin turistirysän Kamala-rannalta on myynnissä 55 neliön valmiiksi kalustettu kerrostalokämpä talosta, jossa on uima-altaat, kuntosalit ja puutarhat. Hintapyyntö on 66 000 euroa.

Ne eivät tosin ole oikein vertailukelpoiset kohteet: Kamala-rannalta saa paitsi laajan ja kohtuuhintaisen palveluverkoston – sähkösaunoineen – myös kymmenentuhannelle saksalaiset, brittiläiset, venäläiset ja suomalaiset punanäituristit, jotka möykkäävät ranta-baarissa aamukuuteen.

Mummonmökissä Taipalsaaresta on suomalaisten laajasti arvostama mykkää autiutta. Vesi kannetaan kaivosta, eikä lähin kauppa ole lähellä.

Ota tai jätä.

Perussuomalaisten – kun kerran ovat niin huolissaan Suomen kan-

taväestön kohtalosta – ei pitäisi itkeä avoimen maahanmuutokeskustelun puolesta, vaan jyrkin sanakäntein vaatia avointa **maastamuutokeskustelua**.

Nimittäin ennakkoluottomimmat meistä haistavat jo uusien eteläisten EU-maiden, kuten Romanian ja Bulgarian, Mustanmeren hiekkarannat. Niistä mökin tai apartementon saa pilkkahinnalla. Esimerkiksi Bulgarian Balchikista, Mustanmeren rannalta, löytyy 53 neliön kerrostalokämpä moderneine varusteineen 35 000 eurolla.

Haaste on vain Bulgarian kauppaaminen; itäblokin aikana syntyneet mielikuvat ovat syvässä.

Bulgaria – selistä karvoituneita ukkoja likoamassa uima-altaalla shakkilaudan äärellä.

Bulgaria – puolihapan sofialainen taksikuski-Dimitar käyrtää tupakkaa Samarassaan.

Bulgaria – Plovdivin lupaavin junioripainonnostaja Elena nostaa 145 kiloa rautaa suorille käsille.

Ei hassumpaa. Aina se eksoottisuudessaan Thaimaan voittoa.

VESA OJA / HS

Suomalaiset eläkeläiset nauttivat lämmöstä Espanjan aurinkorannikolla.

Liite 8

Haikutusvaltainen unionijohtaja

EU:N uusi presidentti Herman Van Rompuy tunnetaan paitsi Belgian pääministerinä myös haikujen ystävänä.

Haikut ovat japanilaisia, usein luontoaiheisia runoja, joissa mielellään on viittaus vuodenaikaan. Ne kirjoitetaan tarkkaan mittaan: rivejä on kolme ja tavujako 5-7-5.

Haiku on vaativa laji. Haikun täytyy ikään kuin kiteyttää olennainen maailmasta. Parhaimmillaan haikun ulkopuolinen universumi muuttuu turhaksi.

Van Rompuy valinnan kunniaksi Kulmapöytä julkaisee nyt EU-aiheisen haikun:

*Ja kasvoi kaunat
Paavon ehkä Ollinkin
Helsingissä syys*

Liite 9

Liite 10

Insertissä nähdään toimittaja ja haastateltava katselemassa Buk-vaunua ja Buk-vaunu esittelee erilaisia manöövereita.

Jl: Janne Ikonen (myöh. Zareff), toimittaja

JK: Jukka Korhonen, Helsingin Ilmatorjuntarykmentin komentaja

SP: Ikosen jälkinauhoitettu selostus kuvituksen päällä.

JK: Bukit hankittiin silloin -96 Helsingin ilmapuolustuksen käyttöön

Jl: Vikoja tässä järjestelmässä ei varsinaisesti ole, minkä takia tarvittais...

JK: Siis ei vikoja, minkä takia tarvittis vaihtaa - että ihan toimiva järjestelmähän tämä on.

SP: Siitä siis hyvä ilmapuolustusjärjestelmä. Ei kertaakaan käytetty tosi-toimissa ja erittäin täsmällisesti huollettu. Hieman vain ajastaan jäljessä. Vajaat viisitoista vuotta sitten Venäjä kuittasi Buk-järjestelmällä velkojaan - arvoa järjestelmällä oli tuolloin miljardi markkaa. Nyt järjestelmä on menossa vaihtoon - valitettavasti jälleenmyyntiarvoa ei kuitenkaan juuri ole.

JK: Nämä vaunut kun aika jättää näistä, niin tavallaan nämä puretaan ja tuota... käytännössä romutetaan.

Jl: Näitä ei oikein eteenpäin voi enää myydä.

JK: Ei, ei meillä ole mahdollisuutta myydä näitä eteenpäin.

SP: Uusi järjestelmä saapuu suojelemaan pääkaupunkiseutua ja korvaamaan Bukit lähivuosina. Uuden järjestelmän arvo on puoli miljardia, tällä kertaan tosin euroa. Hinnoissa on siis menty ylös tuntuvasti.

JK: Sotavarusteet, tai sotamateriaalihan kallistuu normaalisti, mitä on laskettu niin viidestä kahdeksaan prosenttia enemmän kuin normaali inflaatiovauhti

SP: Sota on tunnetusti hyvä bisnes. Se on sitä paitsi kriisipesäkkeissä, myös maailman rauhallisemmissa kolkissa.

Liite 11

Lapsi tarvitsee Oinosen ja Räsäsen

KOHU: Adoptio puhuttaa netissä etenkin niitä, joilla ei pitäisi olla tietokonetta vittu ollenkaan.

KRISTILLISDEMOKRAATIT JA Perussuomalaiset avasivat jälleen keskustelun lapsen oikeudesta saada roolimallikseen sekä kristillisdemokraattien puheenjohtaja Päivi Räsänen että Perussuomalaisten varapuheenjohtaja Pentti Oinonen.

Asia haluttiin nostaa esiin eduskunnan täysistunnossa, koska kumpikaan puolue ei ole kiinnostanut ketään enää hyvään toviin. Kansan syvien rivien uskotaan olevan asian takana.

– Voidakseen kehittyä tasapainoiseksi ihmiseksi, lapsi tarvitsee roolimallikseen ehdottomasti sekä Pentti Oinosen että Päivi Räsäsen. En myöskään voi olla alleiviivamatta sitä, miten tärkeää on, että poikalapset saavat mallinsa juuri tässä järjestyksessä ja käyvät armeijan, summaa kadunnies Pentti Oinonen Kuopiosta.

HYVIN TÄRKEÄNÄ molemissa puolueissa pidettiin myös sitä, että lapset saavat syntyä turvalliseen vaaliliittoon. Lapselle on tärkeää voida tuntea olevansa ehdoita rakastettu. Parhaiten tämä toteutuu kahden vakaan, yhteisymmärryksessä ja toisiaan kunnioittaen toimivan, euroedustajan edellisissä vaaleissa saaneen puolueen välillä. Kansan ääni on vahvasti samalla kannalla.

– Ellei lapsi saa jo kotoaan tervettä perheen mallia, johon kuuluu sekä Päivi Räsänen että Pentti Oinonen, lapsi ei ehkä koskaan kykene muodostamaan heteroseksuaalista parisuhdetta. En myöskään voi olla alleiviivamatta sitä, miten tärkeää on, että tyttölapset saavat mallinsa juuri tässä järjestyksessä ja käyvät kotitalo-

Päivi Räsänen.

Lauri Oinonen.

uskoulun, summaa paikallinen mies Päivi Räsänen Riihimäeltä.

PÄÄTTÄVÄINEN KESKUSTELUNAVAUS saikin ihmiset liikkeelle.

Tuhannet nettikansalaiset istuivat päättäväisesti perseillään ja kirjoittivat tu-

"Pidä nyt kitas, sinä räökkä! Annanpa muutoin vasten nokkaas. Eikö ole sinulle jo kylliksi tätä helvetin leikkiä?"

hansia kommentteja keskustelupalstoille vaivautumatta tarkistamaan ensimmäistään faktaa väitteistään,

vaikka todistettavasti istuvat netin ääressä helvetisti enemmän kuin olisi kenenkään kannalta tarpeellista.

– Maahanmuuttajat jos saavat tulla tänne eikä kukaan homot lapsia. Miksei näistä asioista uskalleta puhua, vaan minunkin puheenvuoroni aina jätetään huomiotta kymppin ratikassa, vaati saada tietää nimimerkki "Maahanmuuttajat jos saavat tulla tänne eikä kukaan homot lapsia. Miksei näistä asioista uskalleta puhua, vaan minunkin puheenvuoroni aina jätetään huomiotta kymppin ratikassa".

SAMAA NÄKEMYSTÄ pyrittiin ajamaan myös laajemmin julkiseen keskusteluun. Vasta perustettu yhdistys pyrki herättämään pitkään hyssyteltyä keskustelua siitä,

pitäisikö homoa kuitenkin saada vetää turpaan.

– Vihervasenmisto ja sen hallitsema lehdistö haluavat nähdä kaikki tasa-arvokysymykset tasa-arvokysymyksinä. Siellä oletetaan, että perustuslakiin pohjaava rikoksiin syyllistymättömien, henkisesti terveiden ihmisten tasavertaisuus lain edessä tarkoittaisi heti sitä, että ihmiset on tasavertaisia lain edessä, parahtaa Tasa-arvo

Takas Afrikkaan ry:n puuhämies, nimimerkki "Maahanmuuttajat jos saavat tulla tänne eikä kukaan homot lapsia. Miksei näistä asioista uskalleta puhua, vaan minunkin puheenvuoroni aina jätetään huomiotta kymppin ratikassa", vaikkei kukaan varsinaisesti kysynyt.

JUHANI URJA

Liite 12

Insertissä nähdään stand-up -koomikko Ali Jahangiri yleisön edessä lavalla ja haastattelussa, perinteisessä puolikuvassa puhumassa toimittajalle ohi kameran.

AL: Ali lavalla

AH: Ali haastattelussa

Jl: Toimittaja Janne Ikonen (myöh. Zareff) puhuu haastattelutilanteessa kameran takaa

AL: Mut tosiaan mun nimi on Ali ja mä oon alunperin Iranista ja mä oon muslimi ja mullon alkoholiongelma. Onko muita alkoholiongelmaisia muslimeita paikalla? Hyvä, juodaan sille!

AH: Aika harvoin niinkun tulee sellaista eri näköstä kuvaa sieltä Lähi-idästä.

AL: Mä en tajuu niitä ihmisiä, jotka sanoo, et me viedään muka suomalaisten naisia. No entäs sitten? Yritä kovemmin, homo!

AH: Se on nimenomaan se joukko miehiä, jotka on harrastamassa esimerkiksi jonkunnäköstä, ei välttämättä uskonnollista rituaalia, mut esimerkiksi ne on kerääntyny kaikki johonkin osoittamaan mieltä ja sit siitä otetaan se videopätkä, ja siihen laitetaan joku reportaasi, että näin muslimit käyttäytyvät. Ja sä katot niitä tyypppejä ja huomaat, että hetkinen, mitä ne touhuua siellä?

AL: Mä sain eilen oikeesti tällasen puhelinoiton, kaveri soitti mulle ja sano, että mä haluaisin haastatella sua yhteen tilaisuuteen. Mä sanoin, että mikäs siinä, totta kai.

AH: Kyl mä uskon, että komiikan avulla pystytään vaikuttamaan ihmisiin.

AL: Mä kysyin, että mistä on kyse. No Pressiklubi - mä olin sillein että jes!

AH: Yleisö päättää nauraako ne vai ei. Mut kyl yleensä, kun puhutaan stereotyyppioista ja ennakkoluuloista, niin kyllähän ihmiset hiffaa, et hetkinen, toi on ihan typerää.

AL: Sit se sano mulle, että kyse on niinkun Egyptin vallankumouksesta.

AH: Se on jo niinkun sillä tavalla, et ihmiset miettii sitä, et hetkinen, eihän tossa oo mitään järkee.

AL: Ja mä olin sillein, että okei... mä oon iranilainen, niin miten mä liityn siihen? Joo, mut sä oot muslimi!

AH: Aargh!

AL: Etteks te oo kaikki samannäkösiä ja sielt päin? Mä olin että HALOO!?

Jl: Tuota... kiitos.

AH: No eipä kestä.

- 1 KOSTIAINEN, EMMA, Viestintä ammattiosaamisen ulottuvuutena. - Communication as a dimension of vocational competence. 305 p. Summary 4 p. 2003.
- 2 SEPPÄLÄ, ANTTI, Todellisuutta kuvaamassa - todellisuutta tuottamassa. Työ ja koti television ja vähän radionkin uutisissa. - Describing reality - producing reality. Discourses of work and home in television and on a small scale in radio news. 211 p. Summary 3 p. 2003.
- 3 GERLANDER, MAIJA, Jännitteet lääkärin ja potilaan välisessä viestintäsuhteessa. - Tensions in the doctor-patient communication and relationship. 228 p. Summary 6 p. 2003.
- 4 LEHIKONEN, TAISTO, Religious media theory - Understanding mediated faith and christian applications of modern media. - Uskonnollinen mediateoria: Modernin median kristilliset sovellukset. 341 p. Summary 5 p. 2003.
- 5 JARVA, VESA, Venäläisperäisyys ja ekspressiivisyys suomen murteiden sanastossa. - Russian influence and expressivity in the lexicon of Finnish dialects. 215 p. 6 p. 2003.
- 6 USKALI, TURO, "Älä kirjoita itseäsi ulos" Suomalaisen Moskovan-kirjeenvaihtajuuden alkutaival 1957-1975. - "Do not write yourself out" The beginning of the Finnish Moscow-correspondency in 1957-1975. 484 p. Summary 4 p. 2003.
- 7 VALKONEN, TARJA, Puheviestintätaitojen arviointi. Näkökulmia lukioikäisten esiintymis- ja ryhmätaitoihin. - Assessing speech communication skills. Perspectives on presentation and group communication skills among upper secondary school students. 310 p. Summary 7 p. 2003.
- 8 TAMPERE, KAJA, Public relations in a transition society 1989-2002. Using a stakeholder approach in organisational communications and relation analyses. 137 p. 2003.
- 9 EEROLA, TUOMAS, The dynamics of musical expectancy. Cross-cultural and statistical approaches to melodic expectations. - Musiikillisten odotusten tarkastelu kulttuurien välisen vertailujen ja tilastollisten mallien avulla. 84 p. (277 p.) Yhteenveto 2 p. 2003.
- 10 PAAANANEN, PIIRKKO, Monta polkua musiikkiin. Tonaalisen musiikin perusrakenteiden kehittyminen musiikin tuottamis- ja improvisaatio-tehtävissä ikävuosina 6-11. - Many paths to music. The development of basic structures of tonal music in music production and improvisation at the age of 6-11 years. 235 p. Summary 4 p. 2003.
- 11 LAAKSAMO, JOUKO, Musiikillisten karakterien metamorfoosi. Transformaatio- ja metamorfoosiprosessit Usko Meriläisen tuotannossa vuosina 1963-86. - "Metamorphosis of musical characters". Transformation and metamorphosis processes in the works of Usko Meriläinen during 1963-86. 307 p. Summary 3 p. 2004.
- 12 RAUTIO, RIITTA, *Fortspinnungstypus* Revisited. Schemata and prototypical features in J. S. Bach's Minor-Key Cantata Aria Introductions. - Uusi katsaus kehitysmuotoon. Skeemat ja prototyyppiset piirteet J. S. Bachin kantaattien molliarioiden alkusoitoissa. 238 p. Yhteenveto 3 p. 2004.
- 13 MÄNTYLÄ, KATJA, Idioms and language users: the effect of the characteristics of idioms on their recognition and interpretation by native and non-native speakers of English. - Idiomien ominaisuuksien vaikutus englannin idiomien ymmärtämiseen ja tulkintaan syntyperäisten ja suomea äidinkielenään puhuvien näkökulmasta. 239 p. Yhteenveto 3 p. 2004.
- 14 MIKKONEN, YRJÖ, On conceptualization of music. Applying systemic approach to musicological concepts, with practical examples of music theory and analysis. - Musiikin käsitteellistämisestä. Systemisen tarkastelutavan soveltaminen musikologisiin käsitteisiin sekä käytännön esimerkkejä musiikin teoriasta ja analyysistä. 294 p. Yhteenveto 10 p. 2004.
- 15 HOLM, JAN-MARKUS, Virtual violin in the digital domain. Physical modeling and model-based sound synthesis of violin and its interactive application in virtual environment. - Virtuaalinen viulu digitaalisella alueella. Viulun fyysikaalinen mallintaminen ja mallipohjainen äänisynteesi sekä sen vuorovaikutteinen soveltaminen virtuaalitodellisuus ympäristössä. 74 p. (123 p.) Yhteenveto 1 p. 2004.
- 16 KEMP, CHRIS, Towards the holistic interpretation of musical genre classification. - Kohti musiikin genreluokituksen kokonaisvaltaista tulkintaa. 302 p. Yhteenveto 1 p. 2004.
- 17 LEINONEN, KARI, Finlandssvenskt sje-, tje- och s-ljud i kontrastiv belysning. 274 p. Yhteenveto 4 p. 2004.
- 18 MÄKINEN, EEVA, Pianisti cembalistina. Cembalotekniikka cembalonsoittoa aloittavan pianistin ongelmana. - The Pianist as cembalist. Adapting to harpsichord technique as a problem for pianists beginning on the harpsichord. 189 p. Summary 4 p. 2004.
- 19 KINNUNEN, MAURI, Herätysliike kahden kulttuurin rajalla. Lestadiolaisuus Karjalassa 1870-1939. - The Conviction on the boundary of two cultures. Laestadianism in Karelia in 1870-1939. 591 p. Summary 9 p. 2004.
- 20 Лилия Сибберг, "БЕЛЫЕ ЛИЛИИ". ГЕНЕЗИС ФИНСКОГО МИФА В БОЛГАРИИ. РОЛЬ РУССКОГО ФЕННОИЛЬСТВА. ФИНСКО-БОЛГАРСКИЕ КОНТАКТЫ И ПОСРЕДНИКИ С КОНЦА XIX ДО КОНЦА XX ВЕКА. 284 с. - "Belye lilii". Genezis finskogo mifa v Bolgarii. Rol' russkogo fennoil'stva. Finsko-bolgarskie kontakty i posredniki s konca XIX do konca XX veka. 284 p. Yhteenveto 2 p. 2004.

- 21 FUCHS, BERTOLD, Phonetische Aspekte einer Didaktik der Finnischen Gebärdensprache als Fremdsprache. - Suomalainen viittomakieli vieraana kielenä. Didaktinen fonetiikka. 476 p. Yhteenveto 14 p. 2004.
- 22 JÄÄSKELÄINEN, PETRI, Instrumentatiivisuus ja nyky-suomen verbinjohto. Semanttinen tutkimus. - Instrumentality and verb derivation in Finnish. A semantic study. 504 p. Summary 5 p. 2004.
- 23 MERTANEN TOMI, Kahdentoista markan kapi-na? Vuoden 1956 yleislakko Suomessa. - A Rebellion for Twelve Marks? - The General Strike of 1956 in Finland. 399 p. Summary 10 p. 2004.
- 24 MALHERBE, JEAN-YVES, L'œuvre de fiction en prose de Marcel Thiry : une lecture d'inaboutissements. 353 p. Yhteenveto 1 p. 2004.
- 25 KUHNA, MATTI, Kahden maailman välissä. Marko Tapion *Arktinen hysteria* Väinö Linnan haastajana. - Between two worlds. Marko Tapio's *Arktinen hysteria* as a challenger to Väinö Linna. 307p. Summary 2 p. 2004.
- 26 VALTONEN, HELI, Minäkuvat, arvot ja menta-liteetit. Tutkimus 1900-luvun alussa syntynei-den toimihenkilönaisten omaelämäkertoista. - Self-images, values and mentalities. An autobiographical study of white collar women in twentieth century Finland. 272 p. Summary 6 p. 2004.
- 27 PUSZTAL, BERTALAN, Religious tourists. Constructing authentic experiences in late modern hungarian catholicism. - Uskontotu-ristit. Autenttisen elämyksen rakentaminen myöhäismodernissa unkarilaisessa katoli-suudessa. 256 p. Yhteenveto 9 p. Summary in Hungarian 9 p. 2004.
- 28 PÄÄJOKI, TARJA, Taide kulttuurisena kohtaamispaiikkana taidekavatuksessa. - The arts as a place of cultural encounters in arts education. 125 p. Summary 3 p. 2004.
- 29 JUPPI, PIRITA, "Keitä me olemme? Mitä me haluamme?" Eläinoikeusliike määrittely-kamppailun, marginalisoinnin ja moraalisen paniikin kohteena suomalaisessa sanomaleh-distössä. - "Who are we? What do we want?" The animal rights movement as an object of discursive struggle, marginalization and moral panic in Finnish newspapers. 315 p. Summary 6 p. 2004.
- 30 HOLMBERG, JUKKA, Etusivun politiikkaa. Yhteiskunnallisten toimijoiden representointi suomalaisissa sanomalehti uutisissa 1987-2003. - Front page politics. Representation of societal actors in Finnish newspapers' news articles in 1987-2003. 291 p. Summary 2 p. 2004.
- 31 LAGERBLOM, KIMMO, Kaukana Kainuussa, valtavyylän varrella. Etnologinen tutkimus Kontiomäen rautatieläisyhteisön elinkaaresta 1950 - 1972. - Far, far away, nearby a main passage. An ethnological study of the life spans of Kontiomäki railtown 1950 - 1972. 407 p. Summary 2 p. 2004.
- 32 HAKAMÄKI, LEENA, Scaffolded assistance provided by an EFL teacher during whole-class interaction. - Vieraan kielen opettajan antama oikea-aikainen tuki luokkahuoneessa. 331 p. Yhteenveto 7 p. 2005.
- 33 VIERGUTZ, GUDRUN, Beiträge zur Geschichte des Musikunterrichts an den Gelehrtschulen der östlichen Ostseeregion im 16. und 17. Jahrhundert. - Latinankoulujen musiikinopetuksen historiasta itäisen Itämeren rannikkokaupungeissa 1500- ja 1600-luvuilla. 211 p. Yhteenveto 9 p. 2005.
- 34 NIKULA, KAISU, Zur Umsetzung deutscher Lyrik in finnische Musik am Beispiel Rainer Maria Rilke und Einjuhani Rautavaara. - Saksalainen runous suomalaisessa musiikissa, esimerkkinä Rainer Maria Rilke ja Einjuhani Rautavaara. 304 p. Yhteenveto 6 p. 2005.
- 35 SYVÄNEN, KARI, Vastatunteiden dynamiikka musiikkiterapiassa. - Counter emotions dynamics in music therapy. 186 p. Summary 4 p. 2005.
- 36 ELORANTA, JARI & OJALA, JARI (eds), East-West trade and the cold war. 235 p. 2005.
- 37 HILTUNEN, KAISA, Images of time, thought and emotions: Narration and the spectator's experience in Krzysztof Kieslowski 's late fiction films. - Ajan, ajattelun ja tunteiden kuvia. Kerronta ja katsojan kokemus Krzysztof Kieslowskin myöhäisfiktiossa. 203 p. Yhteenveto 5 p. 2005.
- 38 AHONEN, KALEVI, From sugar triangle to cotton triangle. Trade and shipping between America and Baltic Russia, 1783-1860. 572 p. Yhteenveto 9 p. 2005.
- 39 UTRIAINEN, JAANA, A gestalt music analysis. Philosophical theory, method, and analysis of Iégor Reznikoff's compositions. - Hahmope-rustainen musiikkianalyysi. Hahmofilosofin teoria, metodi ja musiikkianalyysi Iégor Reznikoffin sävellyksistä. 222 p. Yhteenveto 3 p. 2005.
- 40 MURTORINNE, ANNAMARI, *Tuskan hauskaa!* Tavoitteena tiedostava kirjoittaminen. Kirjoittamisprosessi peruskoulun yhdek-sännellä luokalla. - Painfully fun! Towards reflective writing process. 338 p. 2005.
- 41 TUNTURI, ANNA-RIITTA, Der Pikareske Roman als Katalysator in Geschichtlichen Abläufen. Erzählerische Kommunikationsmodelle in *Das Leben des Lazarillo von Tormes*, bei Thomas Mann und in Einigen Finnischen Romanen. 183 p. 2005.
- 42 LUOMA-AHO, VILMA, Faith-holders as Social Capital of Finnish Public Organisations. - Luottojoukot - Suomalaisten julkisten organisaatioiden sosiaalista pääomaa. 368 p. Yhteenveto 8 p. 2005.

- 43 PENTTINEN, ESA MARTTI, Kielioppi virheiden varjossa. Kielitiedon merkitys lukion saksan kieliopin opetuksessa. - Grammar in the shadow of mistakes. The role of linguistic knowledge in general upper secondary school German grammar instruction. 153 p. Summary 2 p. Zusammenfassung 3 p. 2005.
- 44 KAIVAPALU, ANNEKATRIN, Lähdekieli kielenoppimisen apuna. - Contribution of L1 to foreign language acquisition. 348 p. Summary 7 p. 2005.
- 45 SALAVUO, MIikka, Verkkoavusteinen opiskelu yliopiston musiikkikasvatuksen opiskelukulttuurissa - Network-assisted learning in the learning culture of university music education. 317 p. Summary 5 p. 2005.
- 46 MAIJALA, JUHA, Maaseutuyhteisön kriisi-1930-luvun pula ja pakkojuutokaupat paikallisena ilmiönä Kalajokilaaksossa. - Agricultural society in crisis - the depression of the 1930s and compulsory sales as a local phenomenon in the basin of the Kalajoki-river. 242 p. Summary 4 p. 2005.
- 47 JOUHKI, JUUKA, Imagining the Other. Orientalism and occidentalism in Tamil-European relations in South India. -Tulkintoja Toiseudesta. Orientalismi ja oksidentalismi tamileiden ja eurooppalaisten välisissä suhteissa Etelä-Intiassa. 233 p. Yhteenveto 2 p. 2006.
- 48 LEHTO, KEIJO, Aatteista arkeen. Suomalaisten seitsenpäiväisten sanomalehtien linjapaperien synty ja muutos 1971-2005. - From ideologies to everyday life. Editorial principles of Finnish newspapers, 1971-2005. 499 p. Summary 3 p. 2006.
- 49 VALTONEN, HANNU, Tavallisesta kuriositeetiksi. Kahden Keski-Suomen Ilmailumuseon Messerschmitt Bf 109 -lentokoneen museoarvo. - From Commonplace to curiosity - The Museum value of two Messerschmitt Bf 109 -aircraft at the Central Finland Aviation Museum. 104 p. 2006.
- 50 KALLINEN, KARI, Towards a comprehensive theory of musical emotions. A multi-dimensional research approach and some empirical findings. - Kohti kokonaisvaltaista teoriaa musiikillisista emootioista. Moniulotteinen tutkimuslähestymistapa ja empiirisiä havain- toja. 71 p. (200 p.) Yhteenveto 2 p. 2006.
- 51 ISKANUIS, SANNA, Venäjänkielisten maahan- muuttajapiskelijöiden kieli-identiteetti. - Language and identity of Russian-speaking students in Finland. 264 p. Summary 5 p. Peфepaт 6 c. 2006.
- 52 HEINÄNEN, SEIJA, Käsityö - taide - teollisuus. Näkemyksiä käsityöstä taideiteollisuuteen 1900-luvun alun ammatti- ja aikakausleh- dissä. - Craft - Art - Industry: From craft to industrial art in the views of magazines and trade publications of the early 20th Century. 403 p. Summary 7 p. 2006.
- 53 KAIVAPALU, ANNEKATRIN & PRUULLI, KÜLVI (eds), Lähivertailuja 17. - Close comparisons. 254 p. 2006.
- 54 ALATALO, PIRJO, Directive functions in intra- corporate cross-border email interaction. - Direktiiviset funktiot monikansallisen yrityksen englanninkielisessä sisäisessä sähköpostiviestinnässä. 471 p. Yhteenveto 3 p. 2006.
- 55 KISANTAL, TAMÁS, „...egy tömegmészárlásról mi értelmes dolgot lehetne elmondani?” Az ábrázolásmód mint történelemkonceptió a holokauszt-irodalomban. - „...there is nothing intelligent to say about a massacre”. The representational method as a conception of history in the holocaust-literature. 203 p. Summary 4 p. 2006.
- 56 MATIKAINEN, SATU, Great Britain, British Jews, and the international protection of Romanian Jews, 1900-1914: A study of Jewish diplomacy and minority rights. - Britannia, Britannian juutalaiset ja Romanian juutalaisten kansain- välinen suojele, 1900-1914: Tutkimus juuta- laisesta diplomatiasta ja vähemmistöoikeuk- sista. 237 p. Yhteenveto 7 p. 2006.
- 57 HÄNNINEN, KIRSI, Visiosta toimintaan. Museoi- den ympäristökasvatus sosiokulttuurisena jatkumona, säätelymekanismina ja innovatiivisena viestintänä. - From vision to action. Environmental education in museums as a socio-cultural continuum, regulating mechanism, and as innovative communication 278 p. Summary 6 p. 2006.
- 58 JOENSUU, SANNA, Kaksi kuvaa työntekijästä. Sisäisen viestinnän opit ja postmoderni näkö- kulma. - Two images of an employee; internal communication doctrines from a postmodern perspective. 225 p. Summary 9 p. 2006.
- 59 KOSKIMÄKI, JOUNI, Happiness is... a good transcription - Reconsidering the Beatles sheet music publications. - Onni on... hyvä transkriptio - Beatles-nuottijulkaisut uudelleen arvioituna. 55 p. (320 p. + CD). Yhteenveto 2 p. 2006.
- 60 HIETAHARJU, MIKKO, Valokuvan voi repiä. Valokuvan rakenne-elementit, käyttöym- päristöt sekä valokuvatulkinnan syntyminen. - Tearing a photograph. Compositional elements, contexts and the birth of the interpretation. 255 p. Summary 5 p. 2006.
- 61 JÄMSÄNEN, AULI, Matrikkeliteilijaksi valikoituminen. Suomen Kuvaamataiteilijat -hakuteoksen (1943) kriteerit. - Prerequisites for being listed in a biographical encyclopedia criteria for the Finnish Artists Encyclopedia of 1943. 285 p. Summary 4 p. 2006.
- 62 HOKKANEN, MARKKU, Quests for Health in Colonial Society. Scottish missionaries and medical culture in the Northern Malawi region, 1875-1930. 519 p. Yhteenveto 9 p. 2006.

JYVÄSKYLÄ STUDIES IN HUMANITIES

- 63 RUUSKANEN, ESA, Viholliskuviin ja viranomaisiin vetoamalla vaiennetut työväentalot. Kuinka Pohjois-Savon Lapuan liike sai nimismiehet ja maaherran sulkemaan 59 kommunistista työväentaloa Pohjois-Savossa vuosina 1930-1932. - The workers' halls closed by scare-mongering and the use of special powers by the authorities. 248 p. Summary 5 p. 2006.
- 64 VARDJA, MERIKE, Tegelaskategoriad ja tegelase kujutamise vahendid Väinö Linna romaanis "Tundmatu sõdur". - Character categories and the means of character representation in Väinö Linna's Novel *The Unknown Soldier*. 208 p. Summary 3 p. 2006.
- 65 TAKÁTS, JÓZSEF, Módszertani berek. Írások az irodalomtörténet-írásról. - The Grove of Methodology. Writings on Literary Historiography. 164 p. Summary 3 p. 2006.
- 66 MIKKOLA, LEENA, Tuen merkitykset potilaan ja hoitajan vuorovaikutuksessa. - Meanings of social support in patient-nurse interaction. 260 p. Summary 3 p. 2006.
- 67 SAARIKALLIO, SUVI, Music as mood regulation in adolescence. - Musiikki nuorten tunteiden säätelyä. 46 p. (119 p.) Yhteenveto 2 p. 2007.
- 68 HUJANEN, ERKKI, Lukijakunnan rajamailla. Sanomalehden muuttuvat merkitykset arjessa. - On the fringes of readership. The changing meanings of newspaper in everyday life. 296 p. Summary 4 p. 2007.
- 69 TUOKKO, Eeva, Mille tasolle perusopetuksen englannin opiskelussa päästään? Perusopetuksen päättövaiheen kansallisen arvioinnin 1999 eurooppalaisen viitekehyksen taitotasoihin linkitetyt tulokset. - What level do pupils reach in English at the end of the comprehensive school? National assessment results linked to the common European framework. 338 p. Summary 7 p. Sammanfattning 1 p. Tiivistelmä 1 p. 2007.
- 70 TUUKKA, TIMO, "Kekkonen konstit". Urho Kekkonen historia- ja politiikkakäsitykset teoriasta käytäntöön 1933-1981. - "Kekkonen's way". Urho Kekkonen's conceptions of history and politics from theory to practice, 1933-1981. 413 p. Summary 3 p. 2007.
- 71 Humanistista kirjoja. 145 s. 2007.
- 72 NIEMINEN, LEA, A complex case: a morphosyntactic approach to complexity in early child language. 296 p. Tiivistelmä 7 p. 2007.
- 73 TORVELAINEN, PÄIVI, Kaksivuotiaiden lasten fonologisen kehityksen variaatio. Puheen ymmärrettävyyden sekä sananmuotojen tavoittelun ja tuottamisen tarkastelu. - Variation in phonological development of two-year-old Finnish children. A study of speech intelligibility and attempting and production of words. 220 p. Summary 10 p. 2007.
- 74 SIITONEN, MARKO, Social interaction in online multiplayer communities. - Vuorovaikutus verkkopeliyhteisöissä. 235 p. Yhteenveto 5 p. 2007.
- 75 SIJERNVALL-JÄRVI, BIRGITTA, Kartanoarkkitehtuuri osana Tandefelt-suvun elämäntapaa. - Manor house architecture as part of the Tandefelt family's lifestyle. 231 p. 2007.
- 76 SULKUNEN, SARI, Text authenticity in international reading literacy assessment. Focusing on PISA 2000. - Tekstien autenttisuus kansainvälisissä lukutaidon arviointitutkimuksissa: PISA 2000. 227 p. Tiivistelmä 6 p. 2007.
- 77 KÖSZEGHY, PÉTER, Magyar Alkibiadés. Balassi Bálint élete. - The Hungarian Alcibiades. The life of Bálint Balass. 270 p. Summary 6 p. 2007.
- 78 MIKKONEN, SIMO, State composers and the red courtiers - Music, ideology, and politics in the Soviet 1930s - Valtion säveltäjiä ja punaisia hoviherroja. Musiikki, ideologia ja politiikka 1930-luvun Neuvostoliitossa. 336 p. Yhteenveto 4 p. 2007.
- 79 SIVUNEN, ANU, Vuorovaikutus, viestintä-tekniologia ja identifiointuminen hajautetuissa tiimeissä. - Social interaction, communication technology and identification in virtual teams. 251 p. Summary 6 p. 2007.
- 80 LAPPI, TIINA-RIITTA, Neuvottelu tilan tulkinnoista. Etnologinen tutkimus sosiaalisen ja materiaalisen ympäristön vuorovaikutuksesta jyvaskyläläisissä kaupunkipuhunnoissa. - Negotiating urban spatiality. An ethnological study on the interplay of social and material environment in urban narrations on Jyväskylä. 231 p. Summary 4 p. 2007.
- 81 HUHTAMÄKI, ÜLLA, "Heittäydä vapauteen". Avantgarde ja Kauko Lehtisen taiteen murros 1961-1965. - "Fling yourself into freedom!" The Avant-Garde and the artistic transition of Kauko Lehtinen over the period 1961-1965. 287 p. Summary 4 p. 2007.
- 82 KELA, MARIA, Jumalan kasvot suomeksi. Metaforisaatio ja erään uskonnollisen ilmauksen synty. - God's face in Finnish. Metaphorisation and the emergence of a religious expression. 275 p. Summary 5 p. 2007.
- 83 SAAKINEN, TAINA, Quality on the move. Discursive construction of higher education policy from the perspective of quality. - Laatu liikkeessä. Korkeakoulupolitiikan diskursiivinen rakentuminen laadun näkökulmasta. 90 p. (176 p.) Yhteenveto 4 p. 2007.
- 84 MÄKILÄ, KIMMO, Tuhoa, tehoa ja tuhlausta. Helsingin Sanomien ja New York Timesin ydinaseuutisoinnin tarkastelua diskurssi-analyttisestä näkökulmasta 1945-1998.

J Y V Ä S K Y L Ä S T U D I E S I N H U M A N I T I E S

- "Powerful, Useful and Wasteful". Discourses of Nuclear Weapons in the New York Times and Helsingin Sanomat 1945-1998. 337 p. Summary 7 p. 2007.
- 85 KANTANEN, HELENA, Stakeholder dialogue and regional engagement in the context of higher education. - Yliopistojen sidosryhmävuoropuhelu ja alueellinen sitoutuminen. 209 p. Yhteenveto 8 p. 2007.
- 86 ALMONKARI, MERJA, Jännittäminen opiskelun puheviestintätilanteissa. - Social anxiety in study-related communication situations. 204 p. Summary 4 p. 2007.
- 87 VALENTINI, CHIARA, Promoting the European Union. Comparative analysis of EU communication strategies in Finland and in Italy. 159 p. (282 p.) 2008.
- 88 PULKKINEN, HANNU, Uutisten arkkitehtuuri - Sanomalehden ulkoasun rakenteiden järjestys ja jousto. - The Architecture of news. Order and flexibility of newspaper design structures. 280 p. Yhteenveto 5 p. 2008.
- 89 MERILÄINEN, MERJA, Monenlaiset oppijat englanninkielisessä kielikylpyopetuksessa - rakennusaineita opetusjärjestelyjen tueksi. - Diverse Children in English Immersion: Tools for Supporting Teaching Arrangements. 197 p. 2008.
- 90 VARES, MARI, The question of Western Hungary/Burgenland, 1918-1923. A territorial question in the context of national and international policy. - Länsi-Unkarin/Burgenlandin kysymys 1918-1923. Aluekysymys kansallisen ja kansainvälisen politiikan kontekstissa. 328 p. Yhteenveto 8 p. 2008.
- 91 ALA-RUONA, ESA, Alkuarviointi kliinisenä käytäntönä psyykkisesti oireilevien asiakkaiden musiikkiterapiassa - strategioita, menetelmiä ja apukeinoja. - Initial assessment as a clinical procedure in music therapy of clients with mental health problems - strategies, methods and tools. 155 p. 2008.
- 92 ORAVALA, JUHA, Kohti elokuvallista ajattelua. Virtuaalisen todellisen ontologia Gilles Deleuzen ja Jean-Luc Godardin elokuvakäsityksissä. - Towards cinematic thinking. The ontology of the virtually real in Gilles Deleuze's and Jean-Luc Godard's conceptions of cinema. 184 p. Summary 6 p. 2008.
- 93 KECSKEMÉTI, ISTVÁN, Papyrusesta megabitteihin. Arkisto- ja valokuvakokoelmien konservoinnin prosessin hallinta. - From papyrus to megabytes: Conservation management of archival and photographic collections. 277 p. 2008.
- 94 SUNI, MINNA, Toista kieltä vuorovaikutuksessa. Kielellisten resurssien jakaminen toisen kielen omaksumisen alkuvaiheessa. - Second language in interaction: sharing linguistic resources in the early stage of second language acquisition. 251 p. Summary 9 p. 2008.
- 95 N. PÁL, JÓZSEF, Modernség, progresszió, Ady Endre és az Ady-Rákosi vita. Egy konfliktusos eszmetörténeti pozíció természetete és következményei. 203 p. Summary 3 p. 2008.
- 96 BARTIS, IMRE, „Az igazság ismérve az, hogy igaz”. Etika és nemzeti identitás Sütő András Anyám könnyű álmot ígér című művében és annak recepciójában. 173 p. Summary 4 p. 2008.
- 97 RANTA-MEYER, TUIRE, Nulla dies sine linea. Avauksia Erkki Melartinin vaikutteisiin, verkostoihin ja vastaanottoon henkilö- ja reseptiohistoriallisena tutkimuksena. - *Nulla dies sine linea*: A biographical and reception-historical approach to Finnish composer Erkki Melartin. 68 p. Summary 6 p. 2008.
- 98 KOIVISTO, KEIJO, Itsenäisen Suomen kanta-aliupseeriston synty, koulutus, rekrytointitausta ja palvelusehdot. - The rise, education, the background of recruitment and conditions of service of the non-commissioned officers in independent Finland. 300 p. Summary 7 p. 2008.
- 99 KISS, MIKLÓS, Between narrative and cognitive approaches. Film theory of non-linearity applied to Hungarian movies. 198 p. 2008.
- 100 RUUSUNEN, AIMO, Todeksi uskottua. Kansandemokraattinen Neuvostoliitto-journalismi rajapinnan tulkina vuosina 1964-1973. - Believed to be true. Reporting on the USSR as interpretation of a boundary surface in pro-communist partisan journalism 1964-1973. 311 p. Summary 4 p. 2008.
- 101 HÄRMÄLÄ, MARITA, Riittääkö *Ett ögonblick* näytöksi merkonomilta edellytetystä kielitaidosta? Kielitaidon arviointi aikuisten näytötutkinnoissa. - Is *Ett ögonblick* a sufficient demonstration of the language skills required in the qualification of business and administration? Language assessment in competence-based qualifications for adults. 318 p. Summary 4 p. 2008.
- 102 COELHO, JACQUES, The vision of the cyclops. From painting to video ways of seeing in the 20th century and through the eyes of Man Ray. 538 p. 2008.
- 103 BREWIS, KIELO, Stress in the multi-ethnic customer contacts of the Finnish civil servants: Developing critical pragmatic intercultural professionals. - Stressin kokemus suomalaisen viranomaisten monietnisisissä asiakaskontaktteissa: kriittis-pragmaattisen kulttuurivälisen ammattitaidon kehittäminen. 299 p. Yhteenveto 4 p. 2008.
- 104 BELIK, ZHANNA, The Peshekhonovs' Workshop: The Heritage in Icon Painting. 239 p. [Russian]. Summary 7 p. 2008.
- 105 MOILANEN, LAURA-KRISTINA, Talonpoikaisuus, säädyllisyys ja suomalaisuus 1800- ja 1900-lukujen vaihteen suomenkielisen proosan kertomana. - Peasant values, estate society and the Finnish in late nineteenth- and early

- and early twentieth-century narrative literature. 208 p. Summary 3 p. 2008.
- 106 PÄÄRNILÄ, OSSI, Hengen hehkusta tietostrategioihin. Jyväskylän yliopiston humanistisen tiedekunnan viisi vuosikymmentä. 110 p. 2008.
- 107 KANGASNIEMI, JUKKA, Yksinäisyyden kokemuksen avainkomponentit Yleisradion tekstitelevisiion Nuorten palstan kirjoituksissa. - The key components of the experience of loneliness on the Finnish Broadcasting Company's (YLE) teletext forum for adolescents. 388 p. 2008.
- 108 GAJDÓ, TAMÁS, Színház történeti metszetek a 19. század végétől a 20. század közepéig. - Segments of theatre history from the end of the 19th century to the middle of the 20th century. 246 p. Summary 2 p. 2008.
- 109 CATANI, JOHANNA, Yritystapahtuma kontekstina ja kulttuurisena kokemuksena. - Corporate event as context and cultural experience. 140 p. Summary 3 p. 2008.
- 110 MAHLAMÄKI-KAISTINEN, RIIKKA, Mätänevän velhon taidejulistus. Intertekstuaalisen ja -figuraalisen aineiston asema Apollinairen L'Enchanteur pourrissant teoksen tematikassa ja symboliikassa. - Pamphlet of the rotten sorcerer. The themes and symbols that intertextuality and interfigurality raise in Apollinaire's prose work L'Enchanteur pourrissant. 235 p. Résumé 4 p. 2008.
- 111 PIETILÄ, JYRKI, Kirjoitus, juttu, tekstilementti. Suomalainen sanomalehtijournalismi juttutyypin kehityksen valossa printtimedian vuosina 1771-2000. - Written Item, Story, Text Element. Finnish print journalism in the light of the development of journalistic genres during the period 1771-2000. 779 p. Summary 2 p. 2008.
- 112 SAUKKO, PÄIVI, Musiikkiterapian tavoitteet lapsen kuntoutusprosessissa. - The goals of music therapy in the child's rehabilitation process. 215 p. Summary 2 p. 2008.
- 113 LASSILA-MERISALO, MARIA, Faktan ja fiktion rajamailla. Kaunokirjallisen journalismin poetiikka suomalaisissa aikakauslehdissä. - On the borderline of fact and fiction. The poetics of literary journalism in Finnish magazines. 238 p. Summary 3 p. 2009.
- 114 KNUUTINEN, ULLA, Kulttuurihistoriallisten materiaalien menneisyys ja tulevaisuus. Konservoinnin materiaalitutkimuksen heritologiset funktiot. - The heritological functions of materials research of conservation. 157 p. (208 p.) 2009.
- 115 NIIRANEN, SUSANNA, «Miroir de mérite». Valeurs sociales, rôles et image de la femme dans les textes médiévaux des *troubairitz*. - "Arvokkuuden peili". Sosiaaliset arvot, roolit ja naiskuva keskiaikaisissa *troubairitz*-teksteissä. 267 p. Yhteenveto 4 p. 2009.
- 116 ARO, MARI, Speakers and doers. Polyphony and agency in children's beliefs about language learning. - Puhujat ja tekijät. Polyfonia ja agenttiivisuus lasten kielenoppimiskäsityksissä. 184 p. Yhteenveto 5 p. 2009.
- 117 JANTUNEN, TOMMI, Tavu ja lause. Tutkimuksia kahden sekventiaalisen perusyksikön olemuksesta suomalaisessa viittomakielessä. - Syllable and sentence. Studies on the nature of two sequential basic units in Finnish Sign Language. 64 p. 2009.
- 118 SÄRKKÄ, TIMO, Hobson's Imperialism. A Study in Late-Victorian political thought. - J. A. Hobsonin imperialismi. 211 p. Yhteenveto 11 p. 2009.
- 119 LAIHONEN, PETTERI, Language ideologies in the Romanian Banat. Analysis of interviews and academic writings among the Hungarians and Germans. 51 p. (180 p) Yhteenveto 3 p. 2009.
- 120 MÁTYÁS, EMESE, Sprachlernspiele im DaF-Unterricht. Einblick in die Spielpraxis des finnischen und ungarischen Deutsch-als-Fremdsprache-Unterrichts in der gymnasialen Oberstufe sowie in die subjektiven Theorien der Lehrenden über den Einsatz von Sprachlernspielen. 399 p. 2009.
- 121 PARACZKY, ÁGNES, Näkeekö taitava muusikko sen minkä kuulee? Melodiadiktaatin ongelmat suomalaisessa ja unkarilaisessa taidemuusiikin ammattikoulutuksessa. - Do accomplished musicians see what they hear? 164 p. Magyar nyelvű összefoglaló 15 p. Summary 4 p. 2009.
- 122 ELOMAA, EEVA, Oppikirja eläköön! Teoreettisia ja käytännön näkökohtia kielten oppimateriaalien uudistamiseen. - Cheers to the textbook! Theoretical and practical considerations on enhancing foreign language textbook design. 307 p. Zusammenfassung 1 p. 2009.
- 123 HELLE, ANNA, Jäljet sanoissa. Jälkistrukturalistisen kirjallisuuskäsityksen tulo 1980-luvun Suomeen. - Traces in the words. The advent of the poststructuralist conception of literature to Finland in the 1980s. 272 p. Summary 2 p. 2009.
- 124 PIMIÄ, TENHO ILARI, Tähtäin idässä. Suomalainen sukukansojen tutkimus toisessa maailmansodassa. - Setting sights on East Karelia: Finnish ethnology during the Second World War. 275 p. Summary 2 p. 2009.
- 125 VUORIO, KAIJA, Sanoma, lähettäjä, kulttuuri. Lehdistöhistorian tutkimustraditiot Suomessa ja median rakennemuutos. - Message, sender, culture. Traditions of research into the history of the press in Finland and structural change in the media. 107 p. 2009.
- 126 BENE, ADRIÁN, Egyén és közösség. Jean-Paul Sartre *Critique de la raison dialectique* című műve a magyar recepció tükrében. - Individual and community. Jean-Paul Sartre's

- Critique of dialectical reason* in the mirror of the Hungarian reception. 230 p. Summary 5 p. 2009.
- 127 DRAKE, MERJA, Terveysviestinnän kipupisteitä. Terveystiedon tuottajat ja hankkijat Internetissä. - At the interstices of health communication. Producers and seekers of health information on the Internet. 206 p. Summary 9 p. 2009.
- 128 ROUHIAINEN-NEUNHÄUSERER, MAIJASTIINA, Johtajan vuorovaikutusosaaminen ja sen kehittyminen. Johtamisen viestintähaasteet tietoperustaisessa organisaatiossa. - The interpersonal communication competence of leaders and its development. Leadership communication challenges in a knowledge-based organization. 215 p. Summary 9 p. 2009.
- 129 VAARALA, HEIDI, Oudosta omaksi. Miten suomenoppijat keskustelevat nykynovelista? - From strange to familiar: how do learners of Finnish discuss the modern short story? 317 p. Summary 10 p. 2009.
- 130 MARJANEN, KAARINA, The Belly-Button Chord. Connections of pre-and postnatal music education with early mother-child interaction. - Napasointu. Pre- ja postnataalin musiikkikasvatuksen ja varhaisen äiti-vauva-vuorovaikutuksen yhteydet. 189 p. Yhteenveto 4 p. 2009.
- 131 BÖHM, GÁBOR, Önéletírás, emlékezet, elbeszélés. Az emlékező próza hermeneutikai aspektusai az önéletírás-kutatás újabb eredményei tükrében. - Autobiography, remembrance, narrative. The hermeneutical aspects of the literature of remembrance in the mirror of recent research on autobiography. 171 p. Summary 5 p. 2009.
- 132 LEPPÄNEN, SIRPA, PITKÄNEN-HUHTA, ANNE, NIKULA, TARJA, KYTÖLÄ, SAMU, TÖRMÄKANGAS, TIMO, NISSINEN, KARI, KÄÄNTÄ, LEILA, VIRKKULA, TIINA, LAITINEN, MIKKO, PAHTA, PÄIVI, KOSKELA, HEIDI, LÄHDESMÄKI, SALLA & JOUSMÄKI, HENNA, Kansallinen kyselytutkimus englannin kielestä Suomessa: Käyttö, merkitys ja asenteet. - National survey on the English language in Finland: Uses, meanings and attitudes. 365 p. 2009.
- 133 HEIKKINEN, OLLI, Äänitemoodi. Äänite musiikillisessa kommunikaatiossa. - Recording Mode. Recordings in Musical Communication. 149 p. 2010.
- 134 LÄHDESMÄKI, TUULI (ED.), Gender, Nation, Narration. Critical Readings of Cultural Phenomena. 105 p. 2010.
- 135 MIKKONEN, INKA, "Olen sitä mieltä, että". Lukiolaisten yleisönasotekstien rakenne ja argumentointi. - "In my opinion..." Structure and argumentation of letters to the editor written by upper secondary school students. 242 p. Summary 7 p. 2010.
- 136 NIEMINEN, TOMMI, Lajien synty. Tekstilaji kielitieteen semioottisessa metateoriassa. - Origin of genres: Genre in the semiotic metatheory of linguistics. 303 p. Summary 6 p. 2010.
- 137 KÄÄNTÄ, LEILA, Teacher turn allocation and repair practices in classroom interaction. A multisemiotic perspective. - Opettajan vuoronanto- ja korjauskäytännöt luokkahuonevuorovaikutuksessa: multisemioottinen näkökulma. 295 p. Yhteenveto 4 p. 2010. HUOM: vain verkkoversiona.
- 138 SAARIMÄKI, PASI, Naimisen normit, käytännöt ja konfliktit. Esiaviollinen ja aviollinen seksuaalisuus 1800-luvun lopun keskisuomalaisella maaseudulla. - The norms, practices and conflicts of sex and marriage. Premarital and marital sexual activity in rural Central Finland in the late nineteenth century. 275 p. Summary 12 p. 2010.
- 139 KUUVA, SARI, Symbol, Munch and creativity: Metabolism of visual symbols. - Symboli, Munch ja luovuus - Visuaalisten symbolien metabolismi. 296 p. Yhteenveto 4 p. 2010.
- 140 SKANIAKOS, TERHI, Discoursing Finnish rock. Articulations of identities in the Saimaailmiö rock documentary. - Suomi-rockin diskursseja. Identiteettien artikulaatioita Saimaailmiö rockdokumenttielokuvassa. 229 p. 2010.
- 141 KAUPPINEN, MERJA, Lukemisen linjaukset - lukutaito ja sen opetus perusopetuksen äidinkielen ja kirjallisuuden opetus suunnitelmassa. - Literacy delineated - reading literacy and its instruction in the curricula for the mother tongue in basic education. 338 p. Summary 8 p. 2010.
- 142 PEKKOLA, MIKA, Prophet of radicalism. Erich Fromm and the figurative constitution of the crisis of modernity. - Radikalismmin profeetta. Erich Fromm ja modernisaation kriisin figuratiivinen rakentuminen. 271 p. Yhteenveto 2 p. 2010.
- 143 KOKKONEN, LOITTA, Pakolaisten vuorovaikutussuhteet. Keski-Suomeen muuttaneiden pakolaisten kokemuksia vuorovaikutussuhteistaan ja kiinnittymisestäään uuteen sosiaaliseen ympäristöön. - Interpersonal relationships of refugees in Central Finland: perceptions of relationship development and attachment to a new social environment. 260 p. Summary 8 p. 2010.
- 144 KANANEN, HELI KAARINA, Kontrolloitu sopeutuminen. Ortodoksinen siirtoväki sotien jälkeisessä Ylä-Savossa (1946-1959). - Controlled integration: Displaced orthodox Finns in postwar upper Savo (1946-1959). 318 p. Summary 4 p. 2010.

JYVÄSKYLÄ STUDIES IN HUMANITIES

- 145 NISSI, RIIKKA, Totuuden jäljillä. Tekstin tulkin-
ta nuorten aikuisten raamattupiirikeskuste-
luissa. – In search of the truth. Text interpre-
tation in young adults' Bible study conversa-
tions. 351 p. Summary 5 p. 2010.
- 146 LILJA, NIINA, Ongelmista oppimiseen. Toisen
aloittamat korjausjaksot kakkoskielisessä kes-
kustelussa. – Other-initiated repair sequences
in Finnish second language interactions.
336 p. Summary 8 p. 2010.
- 147 VÁRADI, ILDIKÓ, A parasztpolgárosodás
„finn útja”. Kodolányi János finnországi
tevékenysége és finn útirajzai. – The “Finn-
ish Way” of Peasant-Bourgeoisization. János
Kodolányi's Activity in Finland and His
Travelogues on Finland. 182 p. Summary 3 p.
2010.
- 148 HANKALA, MARI, Sanomalehdellä aktiiviseksi
kansalaiseksi? Näkökulmia nuorten sanoma-
lehtien lukijuuteen ja koulun sanomalehti-
tiopetukseen. – Active citizenship through
newspapers? Perspectives on young people's
newspaper readership and on the use of
newspapers in education. 222 p. Summary 5
p. 2011.
- 149 SALMINEN, ELINA, Monta kuvaa menneisyy-
destä. Etnologinen tutkimus museokokoel-
mien yksityisyydestä ja julkisuudesta. – Im-
ages of the Past. An ethnological study of the
privacy and publicity of museum collections.
226 p. Summary 5 p. 2011. HUOM: vain verk-
koversiona.
- 150 JÄRVI, ULLA, Media terveyden lähteillä. Miten
sairaus ja terveys rakentuvat 2000-luvun
mediassa. – Media forces and health sources.
Study of sickness and health in the media.
209 p. Summary 3 p. 2011.
- 151 ULLAKONOJA, RIIKKA, Da. Eto vopros! Prosodic
development of Finnish students' read-aloud
Russian during study in Russia. – Suoma-
laisten opiskelijoiden lukupuhunnan prosodi-
nen kehittyminen vaihto-opiskelujakson
aikana Venäjällä. 159 p. (208 p.)
Summary 5 p. 2011.
- 152 MARITA VOS, RAGNHILD LUND, ZVI REICH AND
HALLIKI HARRO-LOIT (EDS), Developing a Crisis
Communication Scorecard. Outcomes of
an International Research Project 2008-2011
(Ref.). 340 p. 2011.
- 153 PUNKANEN, MARKO, Improvisational music
therapy and perception of emotions in music
by people with depression. 60 p. (94 p.)
Yhteenveto 1 p. 2011.
- 154 DI ROSARIO, GIOVANNA, Electronic poetry.
Understanding poetry in the digital environ-
ment. – Elektroninen runous. Miten runous
ymmärretään digitaalisessa ympäristössä?
327 p. Tiivistelmä 1 p. 2011.
- 155 TUURI, KAI, Hearing Gestures: Vocalisations
as embodied projections of intentionality in
designing non-speech sounds for communi-
cative functions. – Puheakteissa kehollisesti
välittyvä intentionaalisuus apuna ei-kielelli-
sesti viestivien käyttöliittymä-äänien
suunnittelussa. 50 p. (200 p.) Yhteenveto 2 p.
2011.
- 156 MARTIKAINEN, JARI, Käsitettävä taidehistoria.
Kualähtöinen malli taidehistorian opetuk-
seen kuvallisen ilmaisen ammatillisessa
perustutkinnossa. – Grasping art history. A
picture-based model for teaching art history
in the vocational basic degree programme in
visual arts. 359 p. Summary 10 p. 2011.
- 157 HAKANEN, MARKO, Vallan verkostoissa.
Per Brahe ja hänen klienttinsä 1600-luvun
Ruotsin valtakunnassa. – Networks of
Power: Per Brahe and His Clients in the
Sixteenth-Century Swedish Empire. 216 p.
Summary 6 p. 2011.
- 158 LINDSTRÖM, TUIJA ELINA, Pedagogisia merki-
tyksiä koulun musiikintunneilla peruso-
petuksen yläluokkien oppilaiden näkökul-
masta. – Pedagogical Meanings in Music
Education from the Viewpoint of Students
of Junior High Grades 7-9. 215 p. 2011.
- 159 ANCKAR, JOANNA, Assessing foreign lan-
guage listening comprehension by means of
the multiple-choice format: processes and
products. – Vieraan kielen kuullun ym-
märtämistaidon mittaaminen monivalinta-
tehtävien avulla: prosesseja ja tuloksia. 308
p. Tiivistelmä 2 p. 2011.
- 160 EKSTRÖM, NORA, Kirjoittamisen opettajan
kertomus. Kirjoittamisen opettamisesta
kognitiiviselta pohjalta. – The story of writ-
ing teacher. Teaching writing from cognitive
base. 272 p. Tiivistelmä 4 p. 2011.
- 161 HUOVINEN, MIKA, Did the east belong
to the SS? The realism of the SS demo-
graphic reorganisation policy in the light
of the germanisation operation of SS- und
Polizeiführer Odilo Globocnik. – Kuuluiko
Itä SS-järjestölle? SS-järjestön uudelleen-
järjestelypolitiikan realismisuus SS- ja poliisi-
johtaja Odilo Globocnikin germaanistamis-
operaation valossa. 268 p. Tiivistelmä 1 p.
2011.
- 162 PAKKANEN, IRENE, Käydään juttukauppaa.
Freelancerin ja ostajan kohtaamia journa-
lismia kauppapaikalla. – Let's do story
business. Encounters of freelancers and
buyers at the marketplace of journalism.
207 p. 2011.
- 163 KOSKELA, HEIDI, Constructing knowledge:
Epistemic practices in three television inter-
view genres. – Tietoa rakentamassa: epis-
teemiset käytänteet kolmessa eri
televisiohaastattelugenressä.
68 p. (155 p.) Yhteenveto 3 p. 2011.
- 164 PÖYHÖNEN, MARKKU O., Muusikon tietämisen
tavat. Moniälykyys, hiljainen tieto ja
musiikin esittämisen taito korkeakoulun
instrumenttituntien näkökulmasta. – The
ways of knowing of a musician: Multiple
intelligences, tacit knowledge and the art of
performing seen through instrumental
lessons of bachelor and post-graduate
students. 256 p. Summary 4 p. 2011.

- 165 RAUTAVUOMA, VEERA, Liberation exhibitions as a commemorative membrane of socialist Hungary. 251 p. Yhteenveto 3 p. 2011.
- 166 LEHTONEN, KIMMO E., Rhetoric of the visual – metaphor in a still image. – Visuaalisen retoriikka – metafora still-kuvan tarkastelussa. 174 p. Yhteenveto 1 p. 2011.
- 167 SARKAMO, VILLE, Karoliinien soturiarvot. Kunnian hallitsema maailmankuva Ruotsin valtakunnassa 1700-luvun alussa. – Carolean warrior values: an honour-dominated worldview in early-eighteenth-century Sweden. 216 p. Summary 11 p. 2011.
- 168 RYNKÄNEN, TAJANA, Русскоязычные молодые иммигранты в Финляндии – интеграция в контексте обучения и овладения языком. – Russian-speaking immigrant adolescents in Finnish society – integration from the perspective of language and education. 258 p. Tiivistelmä 9 p. Summary 9 p. 2011.
- 169 TIAINEN, VEIKKO, Vähentäjää vähentämässä. Tehdaspuu Oy puunhankkijana Suomessa. – Tehdaspuu Oy in Finnish Wood Procurement. 236 p. Summary 5 p. 2011.
- 170 STOLP, MARLEENA, Taidetta, vastustusta, leikkiä ja työtä? Lasten toimijuus 6-vuotiaiden teatteriprojektissa. – Art, resistance, play and work? Children’s agency in a six-year-olds’ theatre project. 79 p. (142 p.) 2011.
- 171 COOLS, CARINE, Relational dialectics in intercultural couples’ relationships. – Kulttuurienvälisten parisuhteiden relationaalinen dialektiikka. 282 p. 2011.
- 172 SAARIO, JOHANNA, Yhteiskuntaopin kieliympäristö ja käsitteet – toisella kielellä opiskelvan haasteet ja tuen tarpeet. – The language environment and concepts in social studies – challenges and need of support for a second language learner. 290 p. Summary 7 p. 2012.
- 173 ALLURI, VINO, Acoustic, neural, and perceptual correlates of polyphonic timbre. – Polyfonisen sointiväriin hahmottamisen akustiset ja hermostolliset vastineet. 76 p. (141 p.) Yhteenveto 1 p. 2012.
- 174 VUOSKOSKI, JONNA KATARIINA, Emotions represented and induced by music: The role of individual differences. – Yksilöllisten erojen merkitys musiikillisten emootioiden havaitsemisessa ja kokemisessa. 58 p. (132 p.) Tiivistelmä 1 p. 2012.
- 175 LEINONEN, JUKKA, The beginning of the cold war as a phenomenon of realpolitik – U.S. secretary of state James F. Byrnes in the field of power politics 1945–1947. – Kylmän sodan synty reaali poliittisena ilmiönä – James F. Byrnes suurvaltapolitiikan pelikentällä Jaltasta Stuttgartiin 1945–1947. 393 p. Yhteenveto 8 p. 2012.
- 176 THOMPSON, MARC, The application of motion capture to embodied music cognition research. – Liikkeenkaappausteknologian soveltaminen kehollisen musiikkikognition tutkimuksessa. 86 p. (165 p.) Yhteenveto 1 p. 2012.
- 177 FERRER, RAFAEL, The socially distributed cognition of musical timbre: a convergence of semantic, perceptual, and acoustic aspects. – Musiikillisen sointiväriin jakautunut kognitio. 42 p. (156 p.) Yhteenveto 1 p. 2012.
- 178 PURHONEN, PIPSA, Interpersonal communication competence and collaborative interaction in SME internationalization. 72 p. (196 p.) Yhteenveto 7 p. 2012.
- 179 AIRA, ANNALEENA, Toimiva yhteistyö – työelämän vuorovaikutussuhteet, tiimit ja verkostot. – Successful collaboration – interpersonal relationships, teams and networks in working life. 182 p. Summary 4 p. 2012.
- 180 HUHTINEN-HILDÉN, LAURA, Kohti sensitiivistä musiikin opettamista – ammattitaidon ja opettajuuden rakentumisen polkuja. – Towards sensitive music teaching. Pathways to becoming a professional music educator. 300 p. Summary 2 p. 2012.
- 181 JÄNTTI, SAARA, Bringing Madness Home. The Multiple Meanings of Home in Janet Frame’s Faces in the Water, Bessie Head’s A Question of Power and Lauren Slater’s Prozac Diary. – Kodin monet merkitykset naisten hulluuskerptomuksissa: Janet Framen Faces in the Water, Bessie Headin A Question of Power ja Lauren Slaterin Prozac Diary. 358 p. Yhteenveto 7 p. 2012.
- 182 COPP JINKERSON, ALICIA, Socialization, language choice and belonging: Language norms in a first and second grade English medium class. – Sosiaalistuminen, kielen valinta ja jäsenyys: kielelliset normit englanninkielisessä alakoulun ensimmäisen ja toisen luokan opetuksessa Suomessa. 108 p. (197 p.) Yhteenveto 5 p. 2012.
- 183 RÄIHÄ, ANTTI, Jatkuvuus ja muutosten hallinta. Hamina ja Lappeenranta Ruotsin ja Venäjän alaisuudessa 1720–1760-luvuilla. – Continuity and the management of change: Hamina and Lappeenranta under Swedish and Russian rule from the 1720s to the 1760s. 279 p. Summary 12 p. 2012.
- 184 MIETTINEN, HELENA, Phonological working memory and L2 knowledge: Finnish children learning English. – Fonologinen työmuisti ja vieraan kielen taito: Suomalaiset lapset englannin oppijoina. 187 p. Yhteenveto 4 p. 2012.
- 185 FLEISZ, KATALIN, Medialitás Krúdy Gyula prózájában. – Mediation In Krúdy Gyula’s Prose. 204 p. Summary 2 p. 2012.
- 186 KARJALAINEN, ANU, Liikkuva ja muuttuva suomi. Diskursiivis-etnografinen tutkimus amerikansuomalaisten kielielämäkerroista. – The Finnish language in motion. An ethnographic and discourse analytic study of Finnish-American language biographies. 288 p. Summary 5 p. 2012.
- 187 HÄYRINEN, ARI, Open sourcing digital heritage. Digital surrogates, museums and knowledge. 134 p. (173 p.) Yhteenveto 3 p. 2012.

J Y V Ä S K Y L Ä   S T U D I E S   I N   H U M A N I T I E S

- 188 SKINNARI, KRISTINA, "Tässä ryhmässä olen aika hyvä". Ekologinen näkökulma kielenupeijaidentiteetteihin peruskoulun viidennen ja kuudennen luokan englannin opetuksessa. - "I'm quite good in this group". An ecological view to fifth and sixth graders' language learner identities in elementary school English language learning. 280 p. Summary 4 p. 2012. 187
- 189 ZAREFF, J ANNE, Journalistinen komiikka. Teoreettisia ja käytännöllisiä avauksia. - Journalistic humor. Theoretical and practical suggestions. 266 p. Summary 5 p. 2012.